

Lagafrumvörp felld.

1. Tollskrá o. fl. (frv. HV).

Á 20. fundi í Ed., 16. nóv., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 62 1939, um
tollskrá o. fl. [97. mál] (þmfrv., A. 171).

Á 21. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. tekið til
1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið
frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ.
með 10 shlj. atkv.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti.
Þetta mál fjallar aðeins um eitt atriði, sem sé
að breyta 1. um tollskrá á þann veg, að þau
hljóðfæri, sem talin eru upp í 1. gr., verði gerð
tollfrjáls. Eftir því, sem nú er ákveðið í toll-
skránni, þá eru hljóðfæri skattlögð bæði með
vörumagnstolli og verðtolli. Vörumagnstollur-
inn er frá 7—120 aurar af kilói og verðtollur-
inn 30—80%, í flestum tilfellum 50%. Nú
vil ég líta svo á, að hljóðfæri séu ekki
óskyld fögrum bókmenntum og þess vegna sé
eðlilegt, að sams konar reglur séu látnar gilda
um hljóðfæri og um erlendar bækur. Erlendar
bækur eru skattfrjálsar, og ég vil segja, að þess
vegna eigi hliðstæð tæki í þjónustu menningar-
mála, eins og þessi hljóðfæri, að vera skattfrjáls.
Ríkið er nú í mjög vaxandi mæli að taka þátt
í aukinni tónmennt þjóðarinnar, tónlistarskól-
ar eru styrktir og lyft undir þá starfsemi sem
bezt, og er það að verðugu, og finnst mér þá,
að það sé raunverulega mótsögn, að ríkisvald-
ið yrði þá á móti því, að efnaminni einstakl-
ingar geti eignast nauðsynleg tæki til iðkun-
ar tónlistar með svo háum tollum og sköttum
sem hér um ræðir á hljóðfærum. Það er bent
á það í grg., að ríkissjóður geti ekki orðið
fyrir miklu fjárhagslegu tapi af því að gera
hljóðfæri skattfrjáls, því að heildarupphæðin,
sem varið er til kaupa á hljóðfærum, er ekki
há, en þetta yrði til þess að greiða fyrir því,
að efnaminni einstaklingar gætu eins og þeir
efnuðu keypt hljóðfæri, ef þeir eru iðkendur
hljómlistar. Mér finnst þetta mál svo einfalt,
að ég tel, að það þurfi ekki skýringar við.
Þetta mál er í eðli sínu menningarmál og
ætti þess vegna að fara til menntmn., en lík-
lega er þó rétt, að allar breyt. á tollalögum og
skattalögum fari til fjhn., og legg ég því til,

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

að málinu sé að lokinni þessari umr. vísað
til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og
til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Á 54., 55., 56., 57., 58. og 59. fundi í Ed., 23.,
25., 26., 29. og 30. jan., 1. febr., var frv. tekið
til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Ed., 5. febr., var frv. enn tekið
til 2. umr. (A. 171, n. 508 og 606).

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti.
Í frv. þessu er farið fram á að gefa ýmis hljóð-
færi tollfrjáls, en þau eru flygel og píanó,
orgel, harmoníum og strengjahljóðfæri, ásamt
hlutum til þeirra. Fjhn. hefur athugað frv. og
hefur ekki orðið sammála um afgreiðslu máls-
ins. Meiri hl. n. leggur til, að frv. verði fellt,
en einn nm., hv. 1. landsk. þm. (BrB), leggur
til, að frv. verði samþ., og gefur út um það
sérstakt nál. á þskj. 606.

Eins og tekið er fram í nál. meiri hl., lítur
hann svo á, að gildandi tollskrá sé undirstaðan
undir tolltekjum ríkissjóðs, eins og þær eru
áætlaðar á yfirstandandi ári, og að það sé
m. a. af þeim ástæðum ekki eðlilegt að leggja
til, að teknir séu út ákveðnir liðir úr toll-
skránni til þess að minnka á þann hátt toll-
tekjur yfirstandandi árs, sem eins og kunnugt
er hefur verið ráðstafað á fjárl. yfirstandandi
árs. Er þetta meginástæðan fyrir því, að við
leggjum til, að frv. verði fellt. — Sú skoðun
hefur einnig komið fram, að þótt hér sé um
menningartæki að ræða, geti þau ekki talizt til
lífsnauðsynja, og þess vegna sé ekki óeðlilegt,
að tollar séu teknir af þessum hljóðfærum,
meðan þeir eru ekki afnumdir af nauðsynja-
vöru, sem þarf til allrar framfærslu. Sé ég svo
ekki ástæðu til að ræða þetta mál frekar.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég sé,
að hv. fjhn. hefur klofnað um þetta mál. Hv.
frsm. minni hl. (BrB) er hér ekki viðstaddur,
en hefur gert grein fyrir afstöðu sinni í nál.
og leggur til, að frv. verði samþ. Hins vegar
leggur meiri hl. n. til, að frv. verði fellt, og
er það aðallega á þeirri forsendu, að gildandi

tollalöggjöf sé undirstaðan undir tolltekjum ríkisins eins og þær séu áætlaðar á yfirstandandi ári. Virðist mér hér vera nokkuð seilzt um öxl, því að engum getur dottið í hug, að grundvellinum undir tolltekjunum sé raskað að neinu ráði, þótt þetta frv. verði samþ.

Á árinu 1947 voru flutt inn af þessum hljóðfærum, sem hér um ræðir, 3 flygel, 247 pianó, 35 orgel og harmóníum, hlutar til orgela og harmónía fyrir 4 þús. kr. og strengjahljóðfæri ýmiss konar fyrir 121 þús. kr. Frv. nær til þeirra hljóðfæra, sem eru í notkun í sambandi við kennslu í skólum landsins og eru þannig orðin kennslutæki, og þykir mér mjög ósanngjarnt að plokka inn í ríkissjóð 7—120 aura af hverju kíló af þessum vörum í vörumagnstoll, síðan 30—80% í verðtoll, en ofan á hann bætist svo 45% álag samkvæmt gengisskráningarl., þar sem hér er um hliðstæðu að ræða við erlendar bækur, sem eru tollfrjálssar. Nú hefur viðhorfið enn breytzt til þessa máls síðan frv. var samið og flutt. Það hefur sem sé verið ákveðið, að hljóðfæri skuli keypt inn fyrir hinn svokallaða vélbátagaldeyri eða útvegsmannagaldeyri, sem leggja má á 50—60%, og þar sem vörur, sem keyptar verða inn fyrir slíkan gjaldeyri, verða óháðar verðlagseftirliti, eru miklar líkur til, að verð á þessum menningartækjum keyri svo úr hófi, að engum af yngri kynslóðinni verði kleift að eignast þessi tæki, sem henni eru þó nauðsynleg við tónlistarnám. Hv. meiri hl. virðist ekki hið minnsta líta á það menningarstarf þjóðarinnar að tónmennta hana, en ég hygg þó, að það sé að verða útbreidd skoðun hér á landi, að fræðsla í tónlist hljóti að verða einn þátturinn í menntun ungu kynslóðarinnar. Mér finnst furðulegt, að hv. fjhn. skuli standa nálega einhuga að því að vilja fella frv. og færa ekki önnur rök fyrir því en að það sé verið að svipta undirstöðunni undan tolltekjunum með því, sem frv. fer fram á.

Ég leyfi mér þess vegna að vænta þess, að hv. d. sjái sér fært að samþ. till. hv. minni hl., sem leggur til, að frv. verði samþ.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Mér þykir leitt, að það virðist ekki hægt að ræða nokkurt mál við hv. 6. landsk. þm. (HV), án þess að hann snúi út úr öllu, sem sagt er. Það virðist svo sem honum sé það áskapað að geta ekki skilið rétt þskj. eða að hafa neitt eftir nema rangfæra það. Það stendur í nál. á þskj. 508, að meiri hl. n. liti svo á, að gildandi tollalöggjöf sé undirstaðan undir tolltekjum ríkissjóðs, eins og þær séu áætlaðar á yfirstandandi ári. Það stendur hvergi og hefur aldrei verið talað um það, að undirstöðunni sé svipt undan tollalöggjöfinni, þótt þær vörur yrðu gerðar tollfrjálssar, sem frv. fjallar um. Í nál. meiri hl. segir svo — með leyfi hæstv. forseta: „Ef breyta ætti þeirri löggjöf í einstökum atriðum, án þess að endurskoða löggjöfina í heild og tryggja þá jafnframt ríkissjóði aðra tekjustofna í stað þeirra, sem þannig kynnu að verða felldir niður, yrðu að liggja til þess ríkar ástæður.“ Því verður ekki mótmælt, að tollalöggjöfin óbreytt er

undirstaðan undir tolltekjum ríkissjóðs, og við í meiri hl. álitum, að ef á að taka einhver atriði undan, þurfi að liggja til þess ríkar ástæður, og við teljum, að þær séu hér ekki fyrir hendi.

Þegar rætt er um að gefa tollfrjálsan innflutning á þeim hlutum, sem taldir eru upp í 1. gr. frv., er hins vegar ekkert á það minnst í gr., að það eigi eingöngu að nota þá til kennslu, en ef það er hugsun hv. flm., hefði hann átt að taka það fram. En sá möguleiki er til að fá endurgreiddan toll af kennslutækjum, ef hægt er að sanna, að þau séu nauðsynleg. Þessi leið er til án þess að raska tollalöggjöfinni.

Hv. 6. landsk. þm. benti á, að nú væri búið að ákveða, að þær vörur, sem 1. gr. frv. fjallar um, skuli settar í þann vöruflokk, sem aðeins má flytja inn fyrir útvegsmannagaldeyri. Ef þetta er rétt, þá er því síður ástæða til þess fyrir n. að leggja til, að frv. verði samþ., því að þá er það sannarlega skoðun hæstv. ríkisstj. og fjmrh., að þessi hljóðfæri séu meðal þeirra vara, sem að skaðlausu er hægt að vera án. Nú lá þetta ekki fyrir hjá n., þegar hún gekk frá málinu, en ef þetta er rétt hjá hv. 6. landsk. þm., þá er þess ríkari ástæða til að afgreiða málið eins og hún gerði.

Sum af þessum hljóðfærum, t. d. flygel og pianó, eru oft keypt af þeim mönnum, sem hafa næga peninga og eru því ekki of góðir til þess að borga. Ef hins vegar skólar, félagsambönd eða kirkjur þyrftu að kaupa hljóðfæri, er hægt að sækja um eftirgjöf á tollum, og þar sem sá möguleiki er fyrir hendi, álitur meiri hl. n. ekki rétt að fella þessar vörutegundir undan tolli.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það er eins og fyrri daginn með hv. þm. Barð., hann bregður öðrum um útúrsnúninga, þegar hann skilur ekki sín eigin ummæli. Meiri hl. n. þykir ekki tiltækilegt að breyta tollalöggjöfinni í einstökum atriðum, af því að við það raskast undirstaðan undir tolltekjunum, og þess vegna mundi undirstaðan raskast með samþykkt frv., ef hann meinar nokkuð með þessari tilvitnun í undirstöðuna. Það er sýnilegt, að hv. meiri hl. hefur litið á þetta mál sem fjármál eða tollmál, en ekki sem menningarmál, og þess vegna er afgreiðsla hennar eins og hún er. Það kann að hafa verið sú tíð, að litið hefur verið á hljóðfæri sem muðlur í húsum ríkra manna, en sem betur fer hefur þetta breytzt, þannig að nú líta flestir á hljóðfæri sem menningartæki, sem eigi að vera á hverju heimili, hliðstætt við bækur, en sá skilningur hefur ekki verið fyrir hendi hjá hv. frsm., enda langt fram yfir það, sem hægt er að vænta af honum.

Í framsöguræðu sinni sagði hv. frsm., að meiri hl. hafi talið, að hljóðfæri gætu ekki talizt til lífsnauðsynja, sérstaklega ef litið er á, að menning sé ekki lífsnauðsyn, en bækur eru heldur ekki lífsnauðsynjavara. Þó hefur sú glæta af menningarlegum skilningi slæðzt inn í tollskrá ríkisins að gefa bækur tollfrjáls-

ar. — Þá benti hv. frsm. á, að félög og skólar gætu sótt um undanþágu frá tollum af hljóðfærum. Það má vera, að fjmrh. á hverjum tíma gefi slíkar undanþágur, en ég er hræddur um, að fjmrh. veiti ekki margar slíkar undanþágur, því að það er svo með hljóðfæri, að þótt þau séu í upphafi notuð sem kennslutæki, verða þau með tímanum eign viðkomandi aðila. — Þá sagði hv. frsm., að það væri enn meiri fjarstæða að samþ. frv., ef ríkisstj. hefði ákveðið, að hljóðfæri eigi að flytjast inn fyrir útvegsmannagjaldeyri. En ef við lítum á fjármálahlöðina á þessu máli, þá komumst við að þeirri niðurstöðu, að með því að setja hljóðfæri í einokunarvöruflokk útgerðarmanna, sem ekki er undir verðlagseftirliti, og neyðum þá, sem vilja kaupa hljóðfæri, til að greiða þau með útvegsmannagjaldeyri, sem er 50—60% dýrari en hið opinbera gengi, þá verða þessi tæki, sem eru geysilega dýr fyrir, enn þá miklu dýrari vegna þess, hve tollarnir verða þá miklu hærri, eftir því sem varan er keypt hærri verði. Það er því ekki annað sjáanlegt en að fyrir meiri hl. vaki að torveldi öllum nema ríkinu mönnum að eignast hljóðfæri, og það er þetta sjónarmið, sem meiri hl. n. túlkar. Það er hins vegar vitanlegt, að ríkissjóður skaðast ekki nema um örfáar þúsundir, ef þessi hljóðfæri væru undanþegin tolli. Hv. meiri hl. segir, að það hefði verið vegur að mæla með frv., ef till. hefði verið um að hækka tolltekjur á öðrum liðum. Ég vil benda á, að ég hefði getað komið með till. um að hækka tolla af næsta lið við hljóðfærin, sem fjallar um vopn og skotfæri, en ekki er ég viss um, að meiri hl. hefði skipt um skoðun, þótt ég hefði komið fram með slíka till.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég mun ekki ræða málið frekar, því að — eins og ég sagði áðan — það er ákaflega erfitt að ræða nokkurt mál við hv. 6. landsk. þm. En ég vil mótmæla þeim ummælum hans, að það sé ekki hægt að búast við, að meiri hl. n. hafi mikinn skilning á menningarmálum. Ég er að visu ekki óvanur að heyra slík ummæli í minn garð frá hv. 6. landsk. þm., en ég vil sérstaklega mótmæla þessu vegna samstarfsmanna minna í n. Og úr því að ég stóð upp, vil ég benda á, hve hv. 6. landsk. þm. veit sáralítið um þessi efni. Hann talaði um, hve tollarnir mundu hækka mikið, ef hljóðfæri yrðu flutt inn fyrir útvegsmannagjaldeyri, en veit hv. þm. ekki, að það má aðeins reikna verðtoll og aðra tolla af innkaupsverði vörunnar á gildandi gengi í landinu? — Þá vil ég mótmæla því, að það hafi verið sjónarmið meiri hl. að tryggja peningamönnunum, að þeir geti keypt sér þessa hluti. Þetta eru ekkert annað en sleggjudómar, sem hafa ekki við nein rök að styðjast. Meiri hl. hefur fært fullkomin rök fyrir afgreiðslu sinni á málinu á þá leið að leggja til, að frv. verði fellt á þessu stigi. Og ég held, að það sé ekki verk n. að leita að ákveðnum vörutegundum til þess að vega upp á móti, ef tollur yrði felldur niður af hljóðfærum. Annað en það, sem kom beint fram í frv., var ekki til umr. í n., og út frá því tók hún sína afstöðu, en ekki öðru.

ATKVGR.

1. gr. felld með 5:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: Rð, FRV, HV, HG.

nei: KK, PZ, VH, GJ, ÞP.

JJós greiddi ekki atkv.

7 þm. (HermJ, LJóh, StgrA, BSt, BBen, BrB, SÓÓ) fjarstaddir.

Frv. þar með fallið.

2. Hraðfrystihús og útflutningsgjald af sjávarafurðum.

Á 32. fundi í Sp., 24. jan., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til l. um lán til hraðfrystihúsa og um afnám l. nr. 38 1948, um breyt. á l. nr. 81 1947, um útflutningsgjald af sjávarafurðum [161. mál] (þmfrv., A. 552).

Á 55. og 56. fundi í Nd., 25. og 26. jan., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 29. jan., var frv. enn tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Halldór Ásgrímsson: Herra forseti. Við höfum leyft okkur að bera fram í hv. d. frv. til l. um breyt. á l. um útflutningsgjald af sjávarafurðum, við hv. þm. N-Þ., hv. þm. Snæf. og ég. Með frv. er lagt til, að numin séu úr gildi þau ákvæði l., að saltfiskur sé undanþeginn útflutningsgjaldi eins og verið hefur nú um skeið. Ástæðan til, að saltfiskur er einn sjávarafurða undanþeginn, mun vera sú, að á þeim árum, sem það var gert, var mjög lítil útflutningur saltfisks; hann var svo að segja ekkert verkæður. Jafnframt því var mjög erfitt um sölu á saltfiski, svo að það þótti hlýða að bæta þá aðstöðu með því að láta hann vera undanþeginn útflutningsgjaldi. En eins og hv. þingmenn vita, þá fellur útflutningsgjald af sjávarafurðum til fiskveiðasjóðs, sem notar þessar tekjur til þess að greiða lán til eflingar sjávarútveginum, sérstaklega bátaútveginum, og þeim stofnunum, sem miða að því, að þær vörur, sem hann framleiðir, séu markaðshæfar.

Tekjur fiskveiðasjóðs af útflutningsgjaldi munu hafa verið 4.6 millj. árið 1946, en stjórn fiskveiðasjóðs gerir ráð fyrir, að sams konar tekjur árið 1950 verði 2.5—3 millj., tæplega 3 millj. Hins vegar taldi stjórn fiskveiðasjóðs, að ef í gildi væru sams konar ákvæði um útfluttan saltfisk, þá mundu tekjurnar nema um 5 millj. kr.

Ástæðan fyrir því, hvernig tekjur sjóðsins hafa hrapað niður árið 1950, er sú, að verulegur hluti fiskisins er verkaður sem saltfiskur. Á sama tíma og lítur út fyrir, að tekjurnar lækki svo, eru uppi háværar raddir um, að sjóðurinn veiti lán eins og áður til báta- og véla-

kaupa og fiskiðnaðar, hraðfrystihúsa, fiskimjöls-verksmiðja o. fl. Það er því augljóst, að sjóð-urinn mun eiga við þrengri kjör að búa í fram-tíðinni en verið hefur. Sjóðsstjórnin hefur því farið fram á, með tilliti til þessa, að sams konar ákvæði gildi um útfluttan saltfisk og aðrar sjávarafurðir.

Jafnframt þessu er vitað, að ýmis þau hrað-frystihús, sem byggð voru á árunum 1946—49, hafa orðið hart úti í sambandi við lán. Þau munu hafa fengið loforð um lán úr stofnlána-deildinni, en mörg hafa engin lán fengið. Sum hefur verið haldið áfram að byggja og starf-rækja á þann hátt að taka bráðabirgðalán til fárra ára með vaxtakjörum, sem þau rísa ekki undir, gegn því að fá svo framlag sitt greitt síðar. Þessi hús verða að borga 6—7% vexti af byggingarlánnum og greiða þau á fáum árum eða hafa orðið að taka víxla til 2—3 ára og eru því dæmd úr leik að inna af hendi sitt hlut-verk gagnvart útveginum. Það er því öllum ljóst, að á þessu verður að ráða bót, einkum eftir að það er vitað, að stofnlánadeildin getur ekki staðið við loforð sín um lán.

Á síðasta þingi var samþ. að leggja fram-leiðslugjald á útflutningsverðmæti nýju tog-aranna, og skyldi það ganga til hraðfrystihúsa, sem byggð voru á árunum 1945—49. Það er augljóst, að ekki er hægt með þessu að veita lán á sama hátt og nýbyggingarráð ákvað á sínum tíma. Nú hefur það skeð síðan, að á þessu þingi var ákveðið í breytingum á lögum um gengisbreytingu, launabreytingar, stóreigna-skatt, framleiðslugjöld o. fl., að togararnir skyldu vegna hinna nýju kjarasamninga hætta að greiða þetta gjald. Með því er raunverulega kippt til baka þeim möguleika að veita hrað-frystihúsum nauðsynleg lán.

Við flm. þessa frv. leggjum til, að enn verði gerð tilraun til að hjálpa þessum frystihúsum, þó að í smáum stíl sé. Leggjum við til, að helmingi þeirra tekna, sem fiskveiðasjóður fær, verði næstu 5 ár varið til þess að lána hrað-frystihúsum, sem byggð voru 1946—49.

Það mun varlega áætlað, að samkvæmt þess-um nýju ákvæðum muni tekjur sjóðsins aukast um 1 millj. næsta ár. Það þýðir, að fiskveiða-sjóður hefur 5 millj. það ár, sem varið skal til styrktar hraðfrystihúsum. Það er svo aðkall-andi að veita úrlausn í þessum efnum, að það er gert ráð fyrir, að fiskveiðasjóður taki 5 millj. kr. lán, sem ríkissjóður ábyrgist, og verði því varið til lánveitinga og endurgreitt með þeim tekjum, sem ég gat um áðan. Þetta lán er áætlað mun lægra en frá stofnlánadeildinni, en þá var gert ráð fyrir ¾ stofnkostnaðar, en hér er gert ráð fyrir því, að fiskveiðasjóður láni 25% stofnkostnaðar, en þó þannig, að á-hvilandi skuldir fari ekki 75% fram úr stofn-kostnaði. Það má e. t. v. segja, að þetta sé lítil aðstoð, miðað við það, sem reiknað var með í byrjun, en þó vonum við, að hraðfrysti-húsin geti bjargast við þá fjárveitingu, sem gert er ráð fyrir í þessu frv.

Ég hef nú drepit á helztu atriði þessa máls í þessari stuttu ræðu. Ég tel ekki nauðsynlegt að ræða þetta frekar, því að málið liggur ljóst

fyrir og er þessari hv. deild kunnugt, og læt ég því þetta nægja.

Ég vona, að þessu máli verði svo að umræðu lokinni visað til 2. umr. og hv. sjútvn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútvn. með 18 shlj. atkv.

Á 64. fundi í Nd., 6. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 552, n. 615 og 634).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 26 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Sjútvn. hefur haft til meðferðar frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 552, en hefur ekki orðið ásað um afgreiðslu þess. Meiri hl., hv. þm. Snæf., hv. 2. þm. N-M. og ég, leggur til, að frv. verði samþ. með einni breytingu, sem er við 4. gr. og varðar fyrirkomulag á endurgreiðslu lána, sem gert er ráð fyrir að veita úr fiskveiðasjóði samkvæmt þessu frv. Minni hl. hins vegar, þeir hv. 2. landsk. þm. og hv. þm. Borgf., er frv. andvígur.

Það má telja upphaf þessa máls, að á önd-verðu þingi ritaði stjórn fiskveiðasjóðs sjútvn. þessarar deildar bréf og fór þess á leit, að hún beitti sér fyrir því, að felld yrðu úr gildi l. nr. 38 1948, þar sem afnumið er það útflutningsgjald af saltfiski, er greitt hafði verið fiskveiðasjóði. Fiskveiðasjóður Íslands fær samkv. l. 1½ af hundraði af verðmæti útfluttra sjávar-afurða, og hefur það fyrirkomulag einnig náð til saltfisksins, þar til gjaldið af honum var undanskilið með l. frá 1948. Þá var svo ástátt, að lítið var flutt út af þeirri vörutegund og verðið lágt, og þótti því ekki skipta miklu fyrir sjóðinn, að gjaldið rynni til hans, og hins vegar ekki gustuk að leggja það á þessa framleiðslu. Nú er aftur á móti á það bent, að hér hafi orðið miklar breytingar á, svo að meiri hluti þess fisks, sem er ekki fluttur út í ís, er nú saltaður. Því veldur nú þetta ákvæði mjög til-finnanlegum tekjumissi fyrir fiskveiðasjóð, svo að ekki verður séð, að hann geti starfað eins og hingað til, ef þessi lagaákvæði eiga að vera áfram í gildi.

Það má nú að visu segja, að verð á salt-fiski sé ekki svo hátt, eins og sakir standa, að ástæða sé til að leggja á hann þess vegna þetta gjald. En ef það telst á annað borð rétt-mætt að leggja útflutningsgjald á sjávaraf-urðir, þá er ekki ástæða til að gera á þeim þann mun, sem nú er í lögum, og rétt að leggja á saltfiskinn engu síður en aðrar tegundir framleiðslunnar.

Þegar um það er að ræða, hvort yfirleitt sé rétt að leggja á þetta gjald, þá verður að meta, hvort nauðsyn verði að teljast á starfi þeirrar stofnunar, sem gjaldið á að renna til, þ. e. a. s. fiskveiðasjóðs. Hér á landi er engin stofnun önnur en fiskveiðasjóður, sem veiti sjávarút-veginum stofnlán með hagkvæmum kjörum, og ef menn vilja halda í þann möguleika, að út-vegurinn eigi kost á slíkum lánnum, þá verður

að styðja þessa stofnun. Hér er þannig ekki um það að ræða, að þetta gjald, sem á sjávarútveginn er lagt, þjóni öðrum hagsmunum en útvegsins sjálfs.

Í sambandi við fiskveiðasjóð og til skilningsauka á starfsemi hans þykir mér rétt að nefna nokkrar tölur, sem verða mættu til skilningsauka á þýðingu sjóðsins fyrir sjávarútveginn. Ég hef alveg nýlega fengið þessar tölur frá stjórn sjóðsins, og þær gefa nokkurt yfirlit um það hlutverk, er hann hefur rækt fyrr og nú. Ekki liggja fyrir nákvæmar skýrslur lengra aftur en til ársins 1923, en sjóðurinn var stofnaður árið 1905 og lánveitingar litlar í fyrstu. En frá 1923, eða um 27 ára skeið, hefur fiskveiðasjóður veitt samtals 776 lán, að upphæð samtals hér um bil 42 milljónir kr. Þau lán, sem fiskveiðasjóður á útistandandi nú í árslok 1950, nema samtals 24½ millj. kr. Þessi upphæð skiptist þannig í aðalatriðum, að til skipa, sem eru 12 rúmlestir eða minni, hafa verið veittar 150 þús. kr., til 13—30 smáasta skipa 1.8 millj. kr., til 31—75 lesta skipa 11.8 millj. og til skipa yfir 75 lestir á fjórðu millj. kr., — eða til skipa alls um 17 millj. kr. Jafnframt átti svo sjóðurinn útistandandi um síðustu áramót 3.4 millj. kr. til hraðfrystihúsa, 1.4 millj. kr. til fiskþurrkunarhúsa og rúmlega 2.6 millj. til ýmissa annarra fyrirtækja í þágu sjávarútvegsins.

Ef hv. þm. léki hugur á að vita, hvernig árlegri lánastarfsemi sjóðsins er hagað, þá voru t. d. veitt úr sjóðnum á árinu 1950 samtals 54 lán, að heildarupphæð 4½ millj. kr. Þar af eru 32 lán til skipa, samtals 2 millj. kr.; til hraðfrystihúsa 600 þús. kr.; lán til fiskþurrkunarhúsa 1.3 millj.; til fiskimjölsverksmiðja, lifrarbræðslustöðva og oliustöðva 513 þús. og um 100 þús. kr. til ýmissa annarra fyrirtækja, — eða í allt 4½ millj. kr. — Af þessari mynd liggur nokkuð ljóst fyrir, að sjóðurinn hefur með höndum allumfangsmikla lánastarfsemi í þágu sjávarútvegsins. Eins og nú er komið, ef tekjur sjóðsins halda áfram að rýrna mjög, eins og gert er ráð fyrir að verði, ef þetta frv. nær ekki fram að ganga, þá má búast við, að starfsemi hans dragist mjög saman á næstunni.

Í þessu frv., sem hér liggur fyrir, er gert ráð fyrir, að nokkrum hluta þess tekjuauka, sem fiskveiðasjóður fengi, ef frv. næði fram að ganga, yrði varið til þess að veita lán með tilteknum kjörum til hraðfrystihúsa, sem ætlaðt var til, að fengju lán úr stofnlánadeild sjávarútvegsins, en hafa ekki fengið þau. Það var ætlunin á síðasta þingi að bæta úr þörf þessara húsa með því að veita þeim lán af framleiðslugjaldi, sem var með lögum um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl. lagt á aflaverðmæti nýju togaranna. Gert var ráð fyrir í þeim lögum, að þar fengist allmikið fé, og skyldi því varið til að veita hraðfrystihúsunum lán. Nú er það svo, að á þessu þingi hafa ákvæði laganna um álagningu þessa framleiðslugjalds verið felld niður, svo að þar mun ekki vera um að ræða neitt fé, sem hægt væri að lána hraðfrystihúsunum, og því er ætlunin með þessu frv. að bæta nokk-

uð úr því tjóni, sem þau hafa orðið fyrir af þessum sökum, þar sem eigendur þeirra hafa gert sér vonir um lán samkvæmt gengisbreytingarlögunum, en þær vonir hafa nú að engu orðið. Nú sé ég í áliti hv. minni hl. sjútn., að hann væntir þess, að úr þörfum þessara hraðfrystihúsa muni verða bætt með heimild þeirri, sem er í 22. gr. núgildandi fjárlaga, um ríkisábyrgð á lánum í þessu skyni, og nemur allt að 5 millj. kr. En þar er aðeins um að ræða heimild til ríkisábyrgðar á lánum, en engin trygging fyrir því, að þau muni fást, og þótt svo væri, þá veit ég, samkvæmt upplýsingum, sem ég hef aflað mér um þetta efni, að það mundi sízt veita af að nota þau lán til að bæta úr fyrir frystihúsunum til viðbótar þeim lánum, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, að þau geti fengið.

Þess skal getið, eins og raunar stendur á þskj. 615, að sjútn. hefur leitað álits stjórnar fiskveiðasjóðs um frv., og hefur stjórnin mælt með því, en gert jafnframt till. til breytinga, sem meiri hl. n. telur sig geta tekið upp í frv. að nokkru leyti.

Pétur Ottesen: Þar sem hv. 2. landsk., frsm. minni hl. sjútn., er ekki viðstaddur, þá vildi ég fyrir okkar hönd segja nokkur orð í sambandi við þetta mál, þótt raunar sé tilgangslitið að tala hér fyrir auðum stólum, auk þess sem tekið er fram í nál. okkar það, sem við vildum segja um afstöðu okkar til málsins, og eiga hv. þingmenn aðgang að því.

Það er rétt, sem hv. frsm. meiri hl. sagði, að sjútn. barst ósk um það frá stjórn fiskveiðasjóðs, að n. legði fram frv. þess efnis, að lög, sem sett voru 1948 um það, að saltfiskur skyldi undanþeginn útflutningsgjaldi því, sem þá átti að renna í fiskveiðasjóð, yrðu felld úr gildi, þannig að útflutningsgjald af saltfiski hækkaði um 1½%, og skyldi sú hækkan renna eins og áður til fiskveiðasjóðs. Það varð ekki samkomulag um það í nefndinni, hvort verða ætti við þessum tilmælum stjórnar fiskveiðasjóðs, og því varð engin framkvæmd um að bera þetta mál fram, fyrr en meiri hl. nefndarinnar flutti þetta frv. fyrir skömmu, þar sem orðið er við tilmælum stjórnar fiskveiðasjóðs, og ef það nær samþykki, þá verður lagt til viðbótar 1½% útflutningsgjald á saltfiskinn. En ástæðurnar til þess, að minni hl., við hv. 2. landsk., hefur ekki treyst sér til að verða við þessum tilmælum, voru þessar: Eins og kunnugt er, þá féll að mestu niður saltfisksverkun hér á landi á stríðsárunum, og var því fiskurinn fluttur mestmegnis út hraðfrystur eða ísaður. Nú hefur það komið í ljós, er farið var að salta fiskaflann meira en áður, að sá útflutningur hefur átt mjög erfitt uppdráttar. Ég fer ekki að rekja ástæðurnar fyrir því, að tiltölulega lágt verð hefur fengist fyrir hann, eftir að farið var að flytja hann út, en niðurstöðurnar hafa orðið þær, að allmiklu lægra verð hefur fengist fyrir saltfiskinn á erlendum markaði en þann fisk, sem fluttur hefur verið út hraðfrystur. Og með tilliti til þessa, hvað erfitt hefur verið með sölu hans, þá treysti minni hl. sér ekki til að

bera fram till. um hækkun útflutningsgjalds um 1½% á þessum fiski, eins og í frv. felst. Þetta er því ástæðan fyrir því, að minni hl. hefur ekki treyst sér til að fylgja þessu frv., sem hér um ræðir. Þess skal getið, að við erum þeirrar skoðunar, að kosta beri kapps um að leysa vandkvæði þeirra hraðfrystihúsa, sem hér um ræðir, en við væntum þess, að með þeirri heimild, sem er í 22. gr. fjárlaga þessa árs um ríkisábyrgð fyrir allt að 5 millj. kr. láni í þessu skyni, megi takast að greiða fram úr þessu máli. Og víst er um það, að þegar þessi ábyrgðarheimild var til umræðu við fjárlögin, þá lágu ekki fyrir neinar aðrar till. til úrlausnar á þessum málum, og var því gengið fast eftir því þá, að sú úrlausn fengist, sem felst í þessari heimild fjárlaganna. Og minni hl. væntir þess, að ríkisstj. leiti ráða til þess, að svo megi verða. Það kann að vísu að vera rétt hjá hv. frsm. meiri hl., að stuðningur samkvæmt þeirri heimild nái skammt til að leysa öll vandkvæði hraðfrystihúsanna hvað þetta snertir; það má vera, að svo sé, en nokkur úrlausn mundi þó felast í því, ef tekst að útvega það lán, sem gert er ráð fyrir í þessari heimild fjárlaganna. Þetta eru ástæðurnar fyrir því, að minni hl. hefur ekki getað mælt með frv. Og þá úrlausn, sem í frv. er lagt til að gerð verði á málum hraðfrystihúsanna og byggist eingöngu á því, að útflutningsgjald verði hækkað á saltfiski um 1½% og helmingi þess tekjuauka, sem renni við það í fiskveiðasjóð, verði varið til hraðfrystihúsanna samkvæmt sérstökum ákvæðum í frv., hefur stjórn fiskveiðasjóðs þó ekki fellt sig við. — Hef ég þá ekki fleira um þetta mál að segja, með því að ég hef nú gert grein fyrir afstöðu minni hl. í þessu máli.

Frsm. meiri hl. (Gísli Guðmundsson): Það er nú ekki margt úr ræðu hv. þm. Borgf., sem ég þarf að ræða um. En í fyrsta lagi vildi ég vekja athygli hv. þm. á því, að í frv. því, sem hér liggur fyrir, er aðeins farið fram á það, að útflutningsgjald af saltfiski verði hið sama og nú er af freðfiski og öðrum sjávarafurðum. Það er ekki farið fram á, að útflutningsgjaldið af saltfiski verði hærra en af öðrum sjávarafurðum, heldur aðeins það sama, að greitt verði af honum jafnhátt gjald og áður var gert, eða fyrir árið 1948, er lög um niðurfellingu þess voru samb., en þau lög munu hafa verið miðuð við það, að þá var saltfiskurinn aðeins lítill hluti af útflutningnum. Ég veit, að fjárhag sjávarútvegsins er ekki þannig komið, að hann megi við auknum gjöldum, en ég fæ ekki séð, ef á annað borð er rétt að leggja útflutningsgjald á sjávarafurðir, að þá sé ástæða til að undanþiggja saltfiskinn gjaldinu. Það mun að vísu vera svo, að á síðastliðnu ári fékkst að meðaltölu hærra verð fyrir hraðfrysta fiskinn en saltfiskinn, en ég held, að það liggir í því, að mikill hluti hraðfrysta fiskisins var seldur á allóvenjulegan hátt, eða í skiptum fyrir vörur með nokkuð háu verði. Og ég dreg í efa, að orðið hefði mikill munur á verði þessara fisktegunda, ef um sams konar sölu hefði verið að ræða. Að vísu hefur nokkuð verið selt af

saltfiski með vöruskiptafyrirkomulaginu, en það er ekki sambærileg hlutfallstala og hjá freðfiskinum. Nú er það ástæðan fyrir því, að meiri hl. sjútnv. hefur talið það koma til greina að leggja til að hækka útflutningsgjaldið af saltfiskinum um 1½%, að hann telur, að hér sé um samræmingu að ræða, sem sé eðlileg, ef útflutningsgjald er greitt af sjávarafurðum á annað borð, og hins vegar einnig, að því fé, sem með þessu fæst, á að verja til að bæta úr mjög brýnum þörfum sjávarútvegsins sjálfs, sem sé að veita stofnlán til báta og annarra nauðsynlegra fyrirtækja útvegsins.

Viðvíkjandi hinu atriði frv., að verja nokkrum hluta tekjuauka þess, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, til að veita lán til þeirra hraðfrystihúsa, sem hafa ekki fengið þau stofnlán, sem þeim voru ætluð, þá er það rétt hjá hv. þm. Borgf., að í fjárlögum þessa árs er veitt heimild til handa ríkisstj. til að ábyrgjast allt að 5 millj. kr. lán til þessara hraðfrystihúsa. Nú veit ég, að heimild til ríkisábyrgðar fyrir lánunum er allt annað en það að sjá fyrir lánsfé. Hv. þm. munu þekkja það af reynslunni, að þótt um ríkisábyrgð sé að ræða, þá getur reynzt fullerfitt að fá það lánsfé, og slík heimild hefur verið í fjárlögum áður, án þess hún hafi borið nokkurn árangur eða tekizt hafi að útvega lán vegna hennar. Og menn eru vantrúadur á það, að hún muni bera árangur frekar nú, þar sem líka nú er mjög erfitt að útvega lán. Því vakir nú fyrir flm. þessa frv., að ekki sé nóg að veita ríkisábyrgð fyrir lánunum, heldur verði að sjá svo um, að hægt verði að fá fé að láni. Þessi hraðfrystihús, sem hér um ræðir, eru komin misjafnlega langt áleiðis og misjafnlega langt síðan bygging þeirra var hafin, en sameiginlegt er þeim öllum, að þau fengu á sínum tíma fyrirheit um aðstoð frá nýbyggingarráði, þar sem þeim var veitt vilýrði fyrir því, að þau fengju stofnlán úr stofnlánadeild sjávarútvegsins. Nú varð reyndin sú, að fé stofnlánadeildarinnar var þrotið og hún gat ekki leyst úr vandkvæðum þessara húsa. Mér er að minnsta kosti kunnugt um tvö fyrirtæki, sem þannig var ástatt um, að ár eftir ár hafa þau stöðugt beðið eftir því, að þessir aðilar bættu þeim á einhvern hátt upp það tjón, sem þau hafa orðið fyrir vegna þess, að vilýrðin fyrir lánunum brugðust. Og svo er nú komið, að við þetta verður naumast unað öllu lengur. Þegar ríkisstj. lagði svo fyrir þessa hv. deild till. um að fella niður framleiðslugjald af aflaverðmæti nýju togaranna, þá var þessu máli hreyft af a. m. k. tveimur þm., sem að þessu frv. standa, og borin fram till. um það, að ef það gjald yrði fellt niður, þá yrðu jafnframt gerðar ráðstafanir til þess að bæta upp þeim hraðfrystihúsum, sem hér um ræðir, að með þessu var af þeim tekinn möguleiki á lánsfé. Á þeim tíma var vel í þetta tekið, en síðan hafa þó engar till. komið fram af hálfu hæstv. ríkisstj. til að leysa þennan vanda, og því er það, að þeir, sem áhuga hafa á þessum málum, hafa séð sig til neydda að leita sjálfir úrlausnar, og er hennar nú leitað í sambandi við flutning þessa frv. — Ég held, að ekki sé ástæða til að taka fleira fram í sam-

bandi við þetta frv., en ég vil að lokum undir-
strika það, sem ég gat um áðan, að hér er ekki
um að ræða að leggja aukagjald á saltfisk
fram yfir aðrar sjávarafurðir, heldur aðeins til
jafns við þær.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 65., 66., 67. og 68. fundi í Nd., 8., 12. og
13. febr., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 15. febr., var fram haldið
2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15:11 atkv., að viðhöfðu
nafnakalli, og sögðu

já: JG, JPálm, JR, JörB, PP, StgrSt, ÁÁ, ÁB, BÁ,
EystJ, GG, GTh, HÁ, HelgJ, IngJ.

nei: LJós, PO, SG, StJSt, StSt, ÁkJ, ÁS, EOI,
EmJ, FJ, GÞG.

JóhH, SB greiddu ekki atkv.

7 þm. (JS, JÁ, KS, ÓTh, SÁ, SkG, BÓ) fjar-
staddir.

2.—3. gr. samþ. með 16:4 atkv.

Brtt. 615 (ný 4. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

5. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16:4 atkv.

Á 70. og 71. fundi í Nd., 16. og 19. febr., var
frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., 20. febr., var frv. enn tekið
til 3. umr. (A. 690).

Frsm. minni hl. (Lúðvík Jósefsson): Herra
forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir, er flutt
af 3 nm. úr sjútvn., en við hinir 2 nm. í sjútvn.
gátum ekki fallist á frv. og leggjum fram sér-
stakt nál. um frv. og leggjum þar til, að það
verði fellt. Ég gat ekki verið viðstaddur 2.
umr. málsins, en mun nú skýra afstöðu mína
til þessa máls.

Í aðalatriðum er það, sem hér er verið að
leggja til, að hækka útflutningsgjald af salt-
fiski um 1½%. Ég hygg, eftir þessa árs útflutn-
ingi, að þessi hækkun muni nema um 2¼ millj.
kr. Útfluttur saltfiskur af framleiðslu síðastlið-
ins árs mun nema um 150 millj. kr., og er aug-
ljóst, að þetta muni verða allþungt álag á útflytj-
endur saltfisks. Nú liggur það fyrir, að fram-
leiðslan gengur þannig, að flestir, sem tóku þátt
í henni, bera sig illa og kunnugt er um kröfur
frá saltfisksframleiðendum um uppbætur frá
ríkinu. Mér sýnist því skjóta nokkuð skökku
við og vera nokkuð hæginn grundvöllur fyrir
því að leggja þann skatt á þessa framleiðendur,
sem frv. fer fram á, þegar fyrir liggur vitneskja
um það, að útkoman hjá þeim er erfið.

Tilgangurinn með frv. er efalaust góður. Það
er gert ráð fyrir, að það fé, sem þannig inn-
heimtist, verði notað til þess að lána til þeirra
frystihúsa, sem ekki hafa notið lána úr stofn-
lánadeild. Þau frystihús, sem vantar stofnlán,
eru að visu mörg, en þó virðist hæpið að taka
af tekjum saltfisksframleiðenda, sem vitað er

að eru illa staddir, ekki sízt þegar það er vit-
að, að Alþingi hefur gert nokkra úrlausn fyrir
þessi hús. Á fjárl. er gert ráð fyrir, að ríkið
veiti ábyrgð fyrir allt að 5 millj. kr. láni handa
þessum húsum, fyrir utan það, að vitað er, að
fiskveiðasjóður hefur árlega nokkrar tekjur af
útflutningsgjöldum af hraðfrystum fiski, svo
að það virðist, að hag þessara hraðfrystihúsa
sé að miklu leyti borgið, án þess að gripa
þurfi til þess að hækka útflutningsgjald af
saltfiski. Ég vil geta þess í þessu sambandi, að
stjórn S.Í.F. hefur sent n. bréf, sem barst
henni að visu eftir að n. hafði afgr. málið.
Þar mælir stjórn S.Í.F. á móti því, að þetta
frv. verði samþ., og gerir einnig grein fyrir
því, að forsendurnar fyrir þessu frv. séu rang-
ar, en í upphafi grg. fyrir frv. þessu stendur,
að samkvæmt ákvæðum gildandi laga sé salt-
fiskur nú undanþeginn útflutningsgjaldi, en það
er rangt, þar sem útflutningsgjald af bátafiski
nemur nú 1.35% og af togarafiski 0.85%. Og
sundurliðast það þannig af bátafiski:

Útflutningsgjald	¼ %
Fiskimálasjóðsgjald	½ —
Útflutningsleyfisgjald	1 ‰
Hlutatryggingasjóðsgjald	½ %
Samtals 1.35 %	

Af útfluttum togarafiski sundurliðast það
þannig:

Útflutningsgjald	¼ %
Fiskimálasjóðsgjald	½ —
Útflutningsleyfisgjald	1 ‰
Samtals 0.85 %	

Eins og af þessu sést, er það rangt, sem sagt
er í grg., að saltfiskur sé undanþeginn útflut-
ningsgjaldi, en hitt er rétt, að gjald þetta er
læggra en af frosnum fiski. Ég vil benda á það,
að eðlilegra hefði verið til að mæta vandamál-
um þeirra hraðfrystihúsa, sem hafa ekki fengið
stofnlán, að stofnlánadeildin, sem ætlað var
að annast slík lán, hefði fengið að halda sínu
upphaflega stofnfé, en þyrfti ekki að ganga
inn í sig með því að skila því fé, sem hún
fær endurgreitt, jafnóðum til Landsbankans.
Ég hygg, að togarafloinn greiði árlega um 5
millj. kr. í afborganir til stofnlánadeildarinnar.
Ég held því, ef þessar afborganir hefðu fengið
að vera áfram í stofnlánadeildinni, að þær
mundu hafa nægt til að annast þessi lán til
hraðfrystihúsanna, en nú er þessu fé, jafnóðum
og það kemur inn, skilað til Landsbankans, og
eftir nokkur ár mun stofnlánadeildin hverfa
úr sögunni. Það hefði því verið nær að sameinast
um, að stofnlánadeildin fengi að halda því fé,
sem til hennar var lagt, og lána það síðan út,
m. a. til þessara hraðfrystihúsa, heldur en að
leggja álögur og þær allþungar á saltfisksfram-
leiðendur, sem þegar eiga í vök að verjast, að
framleiðsla þeirra beri sig. Það er því augljóst,
að verði þetta samþ., þá verður gjald af salt-
fisksframleiðslunni um leið hækkað verulega,
og það væri þá eins og annað hér, að verið væri
að leggja nýjar álögur á þessa atvinnugrein, á

sama tíma og reynt er að finna leiðir til að styrkja hana. Ég held því, að þetta eigi ekki að ná fram að ganga eins og málum er nú hátt- að, og ég held, að mótmæli þau, sem fram hafa komið, m. a. frá S.Í.F., verði til þess, að hv. þm. athugi málið vel, áður en þeir leggja þennan skatt á saltfisksframleiðsluna í landinu.

Frsm. meiri hl. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Ég skal ekki fara mörgum orðum um ræðu hv. 2. landsk. Hann sagði, og bar þar fyrir sig bréf frá S.Í.F., að í grg. frv. þessa hefðu verið upplýsingar, sem ekki væru réttar, þar sem segir í grg., að samkv. ákvæðum l. nr. 38 1948 væri saltfiskur undanþeginn útflutningsgjaldi. Ég skal játa, að þetta gæti valdið mis- skilningi, ef ekki væri lesin nema þessi setning, en það kemur fram, ef grg. er lesin áfram, að hér er átt við það, sem rennur til fiskveiðasjóðs. Enn fremur höfum við flm. þessa frv. í áliti meiri hl. sjútvn. sundurliðað þau gjöld, sem greidd eru af útfluttum sjávarafurðum samkv. l. nr. 81 1947 og l. nr. 38 1948 um þann útflutning, svo að þetta fer eitthvað á milli mála hjá hv. þm. Hitt er svo annað mál, að svo er greitt sérstakt gjald í hlutatryggingasjóð bátavégsins, en það er annars eðlis og greitt samkvæmt öðrum lögum.

Hv. 2. landsk. hélt því fram, að það gætti ósamræmis í því, að á sama tíma og Alp. væri að gera tilraun til að styrkja saltfisksframleiðsluna, þá gerði það ráðstafanir til að taka meira fé af henni. Þetta kann að virðast undarlegt. En er þetta ekki það, sem alltaf er verið að gera og gert er, þegar það er talið til gagns? Við, sem að þessu frv. stöndum, höfum haldið því fram, að sé þetta útflutningsgjald á annað borð lagt á, þá sé í sjálfu sér ekki ástæða til að undanþiggja saltfisksframleiðsluna því, og höfum því farið fram á að leggja þetta gjald á saltfisksframleiðsluna eins og aðra fiskframleiðslu og samræma þannig lögin. Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta atriði, en vildi minnst á annað atriði, sem kom fram í ræðu hv. 2. landsk.

Í frv. er lagt til, að helmingi þess tekjuauka, sem af þessu verður fyrir fiskveiðasjóð, skuli varið til lána til hraðfrystihúsa, sem hafa ekki fengið stofnlán. Hv. 2. landsk. sagði, að réttara hefði verið að gera ráðstafanir til, að stofnlána- deildin gæti veitt þessi lán, og taldi mikla mögu- leika á slíku. En okkur skildist, að slíkir mögu- leikar væru ekki fyrir hendi. Í fyrra var svo til ætlað, að fé því, sem kæmi inn af fram- leiðslugjaldinu, væri varið í þessu skyni, en það var síðar fellt úr gildi, en við vildum nú bæta það upp með þessari samræmingu á útflutnings- gjaldinu. Við höfum verið að leita að leið til að bæta úr þessari þörf, og okkur virðist, að það sé helzt þessi leið, sem til greina komi.

Sigurður Ágústsson: Herra forseti. Það má ef til vill segja, að nokkur ósanngirni sé í því að hækka gjald á íslenskum útflutningsvörum, en það virðist svo, að Alp. vilji ekki hverfa frá því, og þess vegna teljum við flm. þessa frv., að sanngjarnt sé að taka gjald af saltfiski eins

og af hraðfrystum fiski og öðrum útfluttum sjávarafurðum. Þá vil ég taka fram, að eins og lítið var á saltfisksframleiðsluna í byrjun s. l. árs og menn hvattir til að stunda hana, þá skýtur nokkuð skökku við að leggja útflutningsgjald til fiskveiðasjóðs á allar sjávar- afurðir nema saltfisk. Ég skil ekki slíka túlkun, ekki sízt þegar þess er gætt, að fiskveiðasjóð- ur hefur lánað allmikið fé til saltfisksþurrkun- arhúsa. Ég skil því ekki, að saltfisksfram- leiðendur eigi ekki að greiða fyrir þessa aðstoð, sem allir útgerðarmenn eru þakklátir fyrir, og tel ég fyllstu sanngirni mæla með, að frv. þetta verði samþ., meðan fiskveiðasjóður stendur jafn- vel í staðinu um lánveitingar og hann hefur gert undanfarið. Bréf það frá S.Í.F., sem hér hefur verið vitnað í við þessa umr., má telja hártogun, þar sem við flm. höfum aðeins í huga þetta 1½%, sem rennur til fiskveiðasjóðs, en það var tekið af honum hvað varðaði salt- fisk með l. frá 1948. En við flm. teljum fulla sanngirni mæla með að taka þetta gjald af saltfisksframleiðendum eins og af öðrum út- gerðarmönnum. Þetta er sú stofnun, sem þjónar bezt þörfum sjávarútvegsins, og svo mikil út- gjöld sem þó eru lögð á framleiðsluna, þá mundi ég fúsast greiða þetta gjald. Ég verð að segja, að ég varð undrandi yfir ræðu hv. 2. landsk. Hann hefði átt að lýsa því yfir, að honum þætti slæmt, að þetta gjald skyldi vera lagt á frysta fiskinn, en enginn, sem rætt hefur þetta mál við okkur, hefur haldið því fram, að rangt væri að leggja þetta gjald á aðrar útflutningsgreinar, aðeins nefnt saltfiskinn. Það er trú mín og von, að saltfisksframleiðslan eigi svo góða framtíð fyrir sér, að hún geti greitt þetta gjald ekki síður en aðrir. Ég vil því skora á hv. þm. að fylgja okkur að þessu máli og samþykkja frv.

Frsm. minni hl. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Það hefur komið fram hjá flm. þessa frv., að sú athugasemd, sem ég kom hér fram með og einnig kom fram í bréfi S.Í.F., að rangt væri farið með það í grg. fyrir frv., að ekkert útflutningsgjald væri greitt af saltfiski, hefði við rök að styðjast. En hv. flm. vilja draga úr þessari rangfærslu sinni með því, að það, sem sagt er í grg., megi skoðast og eigi að skoðast þannig, að saltfisksframleiðslan sé aðeins undanþegin gjaldi því, sem rennur til fiskveiðasjóðs. En það er alls ekki undanþegið í grg. eins og hún er prentuð á þskj. 552, en þar segir í upphafi grg.: „Samkvæmt ákvæðum gildandi laga (nr. 38 1948) er saltfiskur undan- þeginn útflutningsgjaldi.“ Og þar með er setn- ingin búin. En eins og ég benti á áðan og fram kom í bréfi stjórnar S.Í.F., þá er þetta gjald 1.35% af bátafiski og 0.85% af togarafiski. Hitt er rétt, að af saltfiski er ekki greitt fiskveiðasjóðsgjald, sem nemur 1½% hjá öðrum fram- leiðendum.

Í sambandi við þær athugasemdir, sem hér hafa komið fram hjá hv. flm., þá er það ekki margt, sem þeir færa fram til rökstuðnings fyrir frv., nema það, að sanngjarnt sé, að jafn- hátt útflutningsgjald sé greitt af saltfiski og öðrum útfluttum sjávarafurðum. En það er mín

skoðun, að sé of hátt gjald greitt af frosnum fiski, þá sé það lítil röksemd, að sama gjald skuli einnig lagt á saltfisksframleiðsluna, sem býr þegar við of þröngan kost. Það er staðreynd, að hraðfrystihúsin standa nú tæpast undir því 75 ára gjaldi, sem þau greiða fyrir fiskinn, en hversu erfitt sem húsin eiga með að standa undir að greiða þetta verð, þá eiga saltfisksframleiðendur sýnu verr með það og standa nú mun hallari fæti en hraðfrystihúsin. Ef lög þau, sem giltu í upphafi síðastliðins árs, hefðu gilt áfram, þá hefði verð á saltfiski numið um kr. 2.70 á kg, en nú getur S.Í.F. ekki gert upp með hærri verði en kr. 2.40 á kg, og hefur verðið því beinlínis lækkað á þessari vöru. Þetta stafar m. a. af því, að stór hluti af framleiðslunni, sem fór til Ítalíu, eða um 10—11 þús. tonn, hefur ekki fengið að njóta gengisbreytingarinnar nema að litlu leyti, og hækkaði verð á honum ekki nema að litlu leyti af þeim ástæðum, á meðan frysti fiskurinn naut þó gengisbreytingarinnar. Ég held því, að ef hv. þm. athuga, hve hlutur saltfisksframleiðslunnar er lítill, þá muni þeir ekki sjá ástæðu til að hækka svo verulega gjöld á henni, að nema muni um 2¼ millj. kr., ef miðað er við framleiðsluna 1950, til þess að veita lán til hraðfrystihúsa. Ég vil því láta þessum málum á gagnstæðan hátt við það, sem hv. þm. N.-Þ. sagði, að ekki væri hægt, en það er að láta stofnlánadeildina halda sínu fé og að það fé, sem væri greitt þangað inn, héldist þar áfram, eins og til var ætlað í fyrstu, en væri ekki endurgreitt jafnóðum og það innheimtist til Landsbankans. Hv. þm. N.-Þ. taldi þessa leið ekki færa, en hann rökstuddi það álit sitt ekki neitt. Stofnlánadeildin var upphaflega stofnuð með 100 millj. kr., en nú eru ekki eftir nema 76 millj. kr., hinar 24 millj. hafa verið endurgreiddar til Landsbankans jafnóðum og þær hafa verið greiddar inn í stofnlánadeildina. Ef þessar 24 millj. kr. væru nú til staðar, þá hefðu þær getað staðið undir stofnlánum þeim til hraðfrystihúsanna, sem hér er verið að reyna að afla, og þá hefði ekki þurft að leggja þetta gjald á saltfisksframleiðsluna, sem þegar á í vök að verjast. En af hverju segir hv. þm. N.-Þ., að þessi leið sé ekki fær? Hvers vegna þarf að gripa til þess óyndisúræðis að leggja þessa skatta á saltfisksframleiðsluna?

Hv. þm. Snæf. sagði, að vegna þess, að fiskveiðasjóður hefði lánað til fiskþurrkunarhúsbýgginga, væri réttmætt að leggja þennan skatt, sem rynni til fiskveiðasjóðs, á saltfisksframleiðsluna. En þess verður að gæta, að saltfisksframleiðslan hefur gildið drjúgar upphæðir í fiskveiðasjóð undanfarin ár, þótt hún hafi verið undanþegin þessum gjöldum upp á síðkastið. Frystihúsareksturinn hefur fengið fyllilega eins mikið lán og saltfisksframleiðslan hefur fengið, miðað við það framlag, sem þær hafa lagt í sjóðinn. Ég hygg, að þetta séu ekki gild rök fyrir því að bæta þessu gjaldi ofan á saltfisksframleiðsluna til þess að standa undir þessum sjóði. Ég gæti vel fallið á að létta af nokkru af útflutningsgjöldum af framleiðslu hraðfrysti-

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

húsanna, því að þau eru líka orðin of há. En vandamálin á að leysa á annan hátt en þann, að skattleggja framleiðsluna, sem stendur svo illa að vígi.

Ég vil vænta þess, að hv. þm. gæti vel að, hvernig þessum málum er varið, áður en þeir hækka skattana á saltfisksframleiðsluna, eins og lagt er til í þessu frv.

Umr. frestað.

Á 73. fundi í Nd., s. d., var fram haldið 3. umr. um frv.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég sé, að hæstv. sjútmr. er hér viðstaddur þessa umr., og þar sem þetta snertir útveginn mikið, væri æskilegt að fá hjá honum nokkrar upplýsingar, áður en málið er afgreitt út úr deildinni. Ég vil því óska þess, að hæstv. forseti hefði áhrif á ráðh., svo að hann verði viðstaddur þessa umr., þar sem hann hefur ekki áður látið sjá sig við þessar umr. (Atvmrh.: Hvað?) Ég var að lýsa ánægju minni yfir því, að hæstv. ráðh. væri hér viðstaddur þessa umr., þar sem málið snertir sjávarútveginn, og segði álit sitt á því, hvort hann vildi, að málið næði fram að ganga. (Atvmrh.: Ég sýni það væntanlega með atkv. mínu.)

Það er alkunna, að fjármál útvegsins eru ekki í góðu lagi, og Alþingi skildi þannig við málið, að er fjárlög voru afgr., var ekki gengið frá, hvernig inna ætti af hendi auknar greiðslur í hlutatryggingasjóð, og ekki er heldur vitað, hvernig ríkisstj. ætlar að sjá skuldaskilasjóði fyrir fjármagni. En verst af því öllu eru hinar ógreiddu sjóveðskrófur skipverja frá síðustu sildarvertíð. Það má segja, að þessi fjármál sjávarútvegsins séu öll nokkuð skyld hvert öðru og m. a. það, sem hér er á dagskrá. Það væri því ekki óviðeigandi, að hæstv. sjútmr. gæfi upplýsingar um þessi mál, m. a. hvernig hann hugsar sér að afla hlutatryggingasjóði tekna eða hvort hann álti, að sjóðurinn komist af með þær tekjur, sem hann hefur nú; enn fremur um það, hvaða ráðstafanir eigi að gera til að greiða sjóveðskrófur sildveiðisjóðanna frá síðustu sildarvertíð. Þá væri og æskilegt að fá upplýsingar hjá hæstv. sjútmr. um það, hvort hann teldi, að saltfiskssala og saltfisksverkun sé fær um að inna af hendi það gjald, sem lagt er til, að verði sett á saltfisksframleiðsluna til þess að afla lánsfjár handa hraðfrystihúsunum. Ég skil fyllilega þá nauðsyn að afla hraðfrystihúsunum lánsfjár, en hitt verður líka að líta á, að saltfisksframleiðsla okkar er í mikilli niðurlægingu eins og sakir standa. Því fer fjarri, að ég sé að kasta steini að nokkrum manni, þótt ég segi þetta, en það er öllum vitanlegt, að saltfisksframleiðsla okkar lá niðri flest stríðsárin og nú fyrst á tveim síðustu árum hefur hún verið tekin upp aftur, svo að teljandi sé, og á því tímabili, sem saltfisksverkun hefur legið niðri, hafa menn vanið af henni og kunna ekki eins til þessara verka og áður, enda varð árangurinn sá á s. l. ári, að talið er, að til muni vera talsvert magn af saltfiski í landinu, sem er óseljanlegt eða því sem næst.

Saltfisksframleiðsla okkar stendur því á miklu lægra stigi en fyrir ófriðinn, og er álitnið, að það þurfi sterkt átak til þess að afla okkar saltfiski sama álits á erlendum markaði og hann naut fyrir stríð. Nú miðar þetta frv. að því að efla hraðfrysta fiskinn á kostnað saltfisksins, en einmitt á sama tíma og saltfiskurinn hefur lítið verið framleiddur, hefur hraðfrystur fiskur verið mikið framleiddur víðs vegar um land. Ég veit ekki, hvort þessi atriði hafa komið hér fram við umr. áðan, en ég gat því miður ekki verið viðstaddur síðustu klukkustund. Mér fannst þó rétt að benda á þetta, þar sem hér er verið að leggja til við Alp., að sérstakar kvaðir eigi að leggja á saltfisksframleiðsluna, og ég hygg, að ég ýki ekki, þegar ég segi, að hún standi mjög höllum fæti samanborið við framleiðslu á hraðfrystum fiski, bæði af því, að gömul viðskiptasambönd varðandi saltfiskinn hafa rofnað síðan fyrir stríð, og eins vegna hins, að verkunarháttum hefur farið aftur, og veitti því ekki af að sýna saltfisksframleiðslunni sérstakan stuðning til þess að auka gæði þeirrar vöru, svo að hún verði hæfari til útflutnings, og væri þetta miklu eðlilegra en að leggja nýjar kvaðir á saltfisksframleiðsluna til þess að styðja aðra framleiðslu, sem stendur ágætlega í samanburði við saltfisksframleiðsluna. Ég vil því leyfa mér að spyrja hæstv. sjútmrsh., hvort hann vilji ráðleggja þm. að samþ. þetta frv. og hvort hann telji þessar mótbáur gegn frv. á rökum reistar, því að ef á að leggja 3 millj. kr. gjald á þessa atvinnugrein, sem að visu er ekki mjög há upphæð á okkar mælikvarða nú, þá er hún þó meiri en svo, að saltfisksframleiðslan geti borið hana, og er ekki sanngjarnt, þar sem hún stendur eins höllum fæti og raun ber vitni.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta mál frekar, en þætti mikilsvert, ef hæstv. sjútmrsh. vildi sjá aumur á okkur og upplýsa okkur um þessi mál, því að sjálfsagt mun hann taka hér til máls.

Atvmrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég verð að láta undrun mína í ljós út af þeirri meinfýsni og illkvittni, sem ævinlega einkennir ræður hv. þm. Ísaf., því að ég kem ekki svo í d., að hann sæti ekki lagi til að vera með skammir í minn garð. Hv. þm. veit, að ég hef tvisvar legið í lungnabólgu á þessu ári, og mér er óhætt að fullyrða, að ég hef unnið meira fyrir sjávarútveginn með mínum vinnubrögðum en hann, því að minn vinnudagur er oft 10–12 klukkustundir, þótt ég sé ekki hér í d. Hv. þm. má vita það, að ég geri það, sem mér er kleift, fyrir þessi mál, og það mun koma á daginn, að mér verður meira ágennt í þessum málum heldur en honum með nöldri sínu hér í d.

Varðandi fsp. hv. þm. um það, hvað liði greiðslum á sjóveðskrófum sjómanna frá sildarvertið síðasta sumars, þá hélt ég, að honum hefði verið kunnugt um, að stjórnið skuldasílasjóðs hefði látið í ljós, að þetta mál stæði ekki á sjóðnum, heldur á öflun upplýsinga frá sjómönnum sjálfum. Þetta snertir málið í

heild, þótt um undantekningar geti verið að ræða.

Varðandi það atriði, hvort ég væri ánægður með hag hlutatryggingasjóðs annars vegar og fiskveiðisjóðs hins vegar, álit ég, að þeir — og þ. á m. hv. þm. Ísaf. —, sem komu á fót hlutatryggingasjóði, hafi illa séð fyrir tekjuöflun honum til handa. Hv. þm. Borgf. hefur mikið barizt fyrir að bæta úr þessu máli, og hef ég haft ríka tilhneigingu til að snúast á sveif með honum. Ég neyddist samt til að greiða atkv. móti till. hans, af því að ég tel ekki vera hægt að leggja þennan skatt á almenning á þessu ári til þess að efla hlutatryggingasjóð, samtímis því sem óhjákvæmilega þarf að leggja aðrar byrðar á almenning.

Hvað snertir frv. það, sem hér liggur fyrir, er það mín skoðun, að hér sé mikið réttlætismál á döfinni. Eins og hv. þm. er kunnugt, var ætlunin að veita vissa fjárupphæð til þess að bæta úr nauðsyn hraðfrystihúsanna, en vegna breyt. á gengisl. var þessum tekjustofni svipt í burtu. Það er því ekki nema eðlilegt, að þeir menn, sem stóðu fastast með þessu máli, beri fram slíka till. til þess að bæta úr brýnni nauðsyn.

Ég mun þó ekki treysta mér á þessu stigi til að greiða atkv. með frv., þar sem ég tel ekki fært að bæta þessum bagga á saltfisksframleiðsluna, og get fallizt á ýmislegt, sem hv. þm. Ísaf. sagði um þetta mál. Það er rétt, að verð á saltfiski hefur ekki hækkað, en hefur jafnvel lækkað, og það væri því ekki vanþörf á að verja fé og fyrirhöfn til þess að bæta verkunaraðferðir saltfisksins.

Ég hygg þá, að ég hafi gert hv. þm. Ísaf. betri skil en hann mér í sinni ræðu.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég hygg, að hæstv. sjútmrsh. hafi misskilið mína ræðu, því að það var ekki ætlun mín að kasta hnútum að honum og enn síður finna að því, að hann hafi notið óhóflegrar hvíldar vegna veikinda, því að mér er mjög mikil ánægja í að sjá hann heilan hér á Alp. Áhugi minn fyrir að ræða við hann um sjávarútveginn er eingöngu sprottinn af áhuga málefnsins vegna, en ekki til að kasta rýrð á hæfileika hæstv. sjútmrsh., sem ég á engan hátt dreg í efa, því að þar sem hann beitir vilja sínum, hefur hann möguleika til að koma meiru fram en margir aðrir. Mér hefur þó fundizt upp á síðkastið, að hann beiti sér ekki eins fyrir þessum málum og ég hafði haldið að hann mundi gera. Þó má vel vera, að ég hafi ekki rétt fyrir mér, en það er þá af því, að ég hef ekki haft tækifæri til að fylgjast með störfum hans á sviði sjávarútvegsins. Mér var t. d. ókunnugt um það fyrir en nú, að greiðslur á sjóveðskrófum sildveiðisjómanna frá síðasta sumri hafi dregizt vegna vöntunar á upplýsingum frá sjómönnum. Ég vona því, að Alþýðusamband Íslands og aðrir viðkomandi aðilar sjái um, að þessum kröfum verði framvísað hið allra fyrsta, þar sem hæstv. sjútmrsh. hefur upplýst, að ekki standi á fé til þess að greiða þær, og vonandi dregst þetta mál ekki lengur, sem er orðið öllum til leiðinda, er nálægt því hafa komið.

Hraðfrystihús og útflutningsgjald af sjávarafurðum.

Ég vil láta í ljós ánægju mína yfir því, að hæstv. ráðh. er á sömu skoðun og ég og fleiri, að eins og sakir standa sé ekki rétt að samþ. þetta frv. þrátt fyrir mikla þörf hraðfrystihúsanna, m. a. af þeirri ástæðu, sem ég hef fært hér fram, að saltfisksframleiðslan stendur höllum fæti vegna þess, hve lengi hún hefur legið niðri.

Mér þótti leitt að heyra, að hæstv. sjútmrh. skyldi ekki geta fallizt á till. tveggja flokksbræðra sinna varðandi tekjuöflun til hluta-tryggingasjóðs, og ég viðurkenni yfirsjón mína og annarra að hafa ekki séð sjóðnum fyrir nægilegu fé frá upphafi.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 74. fundi í Nd., 23. febr., var enn fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. fellt með 13:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JG, JörB, PP, SÁ, SkG, StgrSt, ÁÁ, ÁB, BÅ, GG, GTh, HÅ, HelgJ.

nei: JÁ, LJós, PO, SG, StJSt, StSt, ÁS, EOl, EmJ, FJ, GPg, JóhH, SB.

IngJ greiddi ekki atkv.

8 þm. (JPálm, JS, JR, KS, ÓTh, ÁkJ, BÓ, EystJ) fjarstaddir.

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Hvíldartími háseta á togurum (frv. SG og EOI).

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 53 27. júní 1921,
um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpu-
skipum, og á l. nr. 45 7. maí 1928, um breyt. á
þeim lögum [11. mál] (þmfrv., A. 11).

Á 4. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til
l. umr.

Flm. (Sigurður Guðnason): Herra forseti.
Þetta mál hefur legið fyrir undanförnum þing-
um, en hefur ekki náð fram að ganga. Það
merkilegasta við afgreiðslu málsins er kannske
það, að það hefur aldrei verið beinlínis tekin
afstaða á móti, heldur hafa alltaf verið farnar
aðrar leiðir. Fyrst hefur málið verið sett í n.
og síðan vísað til ríkisstj. eða afgr. með rökst.
dagskrá. Þetta er eðlilegt, því að í rauninni hafa
aldrei verið færð fram nein rök fyrir, að þetta
mál væri ekki réttlætismál, því að þeir menn,
sem þarna er átt við, hásetar á togurum, hafa
verið háðir allt öðrum reglum en nokkrir aðrir
menn í þjóðfélaginu, og þeir eru einu menn-
irnir, sem hafa sérstaklega allt undir þingið
að sækja, hvort þeir ættu að vinna allan sólar-
hringinn eða hvort þeir eiga að fá hvíld. Það
er athugandi, að á sama tíma sem aðrir starfs-
menn þjóðfélagsins eru búnir að fá fastan
vinnutíma, verkamenn 8 tíma og opinberir
starfsmenn 8 tíma og þar undir, og ef þessir
menn vinna fram yfir, þá fá þeir fyrir það
sérstakt kaup, sem er $\frac{1}{2}$ eða helmingi hærri,
þá fá þeir, sem eru á skipunum, ekkert slíkt,
hvað mikið sem þeir vinna. Flestir starfsmenn
þjóðfélagsins fá sjöunda daginn frían, en þess-
ir menn fá engan frídag. Og það merkilegasta
er það, að aðrir starfsmenn á skipunum hafa
nú fengið 8 stunda vinnudag. Það eru bara há-
setarnir, sem vinna erfiðustu verkin, sem verða
að vinna miklu lengur en allir aðrir.

Það stóð í Morgunblaðinu fyrir nokkru, að
við gætum ekki haft skemmri vinnutíma á
okkar togurum en gerðist hjá þeim, sem við
yrðum að keppa við. En það merkilega skeði
í ágúst í sumar, að hingað kom maður frá
Boston, og hann sagði, að þar hefðu sjómenn-

irnir fengið 12 tíma vinnudag fyrir löngu og
þar á ofan fengju þeir frían sjöunda hvern
túr. M. ö. o., þar er viðurkennt, að sjómenn
eigi eins og aðrir að fá að halda hvíldardag-
inn heilagan. En hér er ekki litið á þessa menn
eins og aðra menn. Og þó að maður gleymi
öllu, sem um það er sagt, að þessir menn færi
þjörg í bú, séu hetjur hafsins o. s. frv., þá er
annars staðar litið svo á, að þessir menn eigi
að hafa rétt til að hvílast eins og aðrir menn.
Það er því ekki undarlegt, þó að þeim hv. þm.,
sem bera ábyrgð á ofþjökun þessara manna,
hrjósi hugur við að greiða beint atkv. til að
fella frv. eins og þetta, en leiti heldur undan-
bragða og reyni að eyða málinu á einhvern
annan hátt.

Næst verður það, að á síðasta þingi tóku full-
trúar tveggja stærstu þingflokka þá afstöðu,
að réttast væri, að verkamenn og atvinnurek-
endur semdu um þetta sín á milli eins og venja
er til um kaup og kjör. Ég geri ráð fyrir, að
það hafi aldrei komið frá Alþingi fyrr sam-
þykkt eins og þessi, sem væri beinlínis gerð
til þess að koma í veg fyrir, að atvinnurek-
endur og verkalýður semdu. Það er undarlegt,
og þessi hefur líka orðið raunin á. Ég er sann-
færður um, að einmitt þessi samþykkt hefur
verið einna mest til fyrirstöðu því, að samn-
ingar tækjust í togaradeilunni. Togaraeigendum
er ljóst, að ef þessu yrði breytt, yrðu menn að
fá eitthvað sérstaklega fyrir það, ef þeir yrðu
látnir vinna svona lengi. Ég er sannfærður um,
að þetta vita allir, sem einhvern tíma hafa
setið að samningaborði. Ef samið er um sérstök
fríðindi, þá vill sá, sem samið er við, fá eitt-
hvað sérstakt fyrir það. Við gætum hugsað
okkur verkakonu í landi, sem ynni jafnan vinnu-
tíma og togarahásetar. Þó að ekki séu reiknaðir
nema 23 virkir dagar og 3 sunnudagar, sem
er of litið, þá mundi hennar kaup á mánuði
verða 4678 krónur, en verkamaður með sama
vinnutíma mundi fá 6378 krónur. Ég veit ekki,
hvað fyrir þeim mönnum vakir, sem telja, að
vinna togaraháseta sé það miklu minna virði
en vinna verkakvænna og verkamanna, að rétt
sé að gera slíkan mismun. Ég er alveg viss
um, að engin vinna, sem unnin er meðal þjóð-
arinnar, er jafnmikils virði og vinna þessara
manna, en engin vinna jafnilla borguð. Ef
þetta er ekki til þess fallið að koma upp úlfúð
milli verkamannanna og vinnuveitendanna, þá

veit ég ekki, hvað það er. Og engin stofnun er jafnsek um þetta sem Alþingi.

En nú er önnur hlið á máli þessu, en hún er um afköst sjómanna og útgerðarkostnaðinn. Ég hef alltaf verið saunnfærður um og veit, að aðrir munu sjá það og skilja, ef þeir athuga málið rólega og hleypidómalaust, að skipshöfn, sem vinnur 16 tíma á sólarhring, hvað þá 24 tíma, hún afkastar ekki nærri því eins miklu og skipshöfn, sem skiptir vinnu sinni niður í 12 tíma vaktir, auk þess sem það fyrr nefnda er misþyrming á sjómönnum. Það hefur verið gerð tilraun með það hjá togurum að hafa 12 tíma hvíld í sólarhring án þess að bæta við mönnum á skipin, og það hefur sýnt sig, að afköstin eru sízt minni með því móti. — Ég mun svo ekki hafa fleiri orð um þetta mál að svo komnu máli, en óska að frv. verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til sjútnv. með 23 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 11, n. 131 og 163).

Frsm. meiri hl. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Frv. þessu, sem hér liggur fyrir, um breyt. á l. nr. 53 27. júní 1921, um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpuskipum, og á l. nr. 45 7. maí 1928, um breyt. á þeim l., var vísað til sjútnv. ásamt öðru frv., um lengingu hvíldartíma háseta á botnvörpuskipum, efnislega að mestu samhljóða þessu frv. Við afgreiðslu málsins var það frv. lagt til grundvallar, sem fyrr var útbýtt í þinginu, þ. e. a. s. þetta frv.

Samkomulag hefur ekki orðið innan n. um afgreiðslu málsins; minni hl., hv. 2. landsk. þm., mælir með samþykkt frv., en meiri hl. leggur til, að frv. sé afgr. með svo hljóðandi rökstuddri dagskrá:

„Þar sem Alþingi hefur þegar sett lög um lágmarks hvíldartíma háseta á botnvörpuskipum og aðilar hafa nýlega orðið ásáttir um að gera nánari ákvörðun hvíldartímans að samningsatriði, telur deildin ekki rétt að svo stöddu, að ríkisvaldið hafi frekari afskipti af þessu máli, og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Umr. frestað.

Á 33., 35., 36., 37. og 38. fundi í Nd., 5., 11., 12. og 13. des., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 48. fundi í Nd., 12. jan., var fram haldið 2. umr. um frv.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Það er orðið nokkuð langt síðan þetta frv. var afgr. í nefnd, en það hefur tafizt á fundum ýmissa ástæðna vegna. Nefndarálit liggja nú fyrir, bæði frá meiri og minni hluta sjútnv., og einnig hafa þingmenn gert grein fyrir skoðunum sínum á málinu. Ég býst ekki við löngum umr. um þetta mál, og ætla ég ekki að hefja afgreiðslu þess.

Það er búið að flytja þetta mál á nokkrum

undanförnum þingum, án þess að samkomulag um það hafi náðst. En ef Alþingi hefði borið gæfu til þess að samþ. slíkt frv. sem þetta á síðasta þingi, hefði það að líkindum komið í veg fyrir hina langvarandi stöðvun á togurum á síðastliðnu sumri, því að hásetum hefði þá verið tryggður viðunandi hvíldartími, en það hefði haft í för með sér auðveldari leið að samkomulagi milli útgerðarmanna og sjómanna. En eftir hinar löngu deilur hefur hásetum tekizt að knýja fram nokkrar af þeim umbótum, sem í þessu frv. eru, en ekki allar. Og mér finnst viðeigandi af Alþingi að viðurkenna þann rétt, sem hásetar hafa þegar fengið með baráttu sinni, og tryggja jafnframt hvíldartímann á togurunum, svo að þetta mál stæði að minnsta kosti ekki í veginum fyrir samkomulagi, þegar eitthvað bjátar á. Að lokum vil ég svo mælast til þess við hv. þd., að hún felli hina rökstuddu dagskrá, sem fram hefur komið, og samþ. þetta frv.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. Mér finnst varla hægt að láta þetta mál fara í gegnum þingið án þess að fara nokkrum orðum um þá meðferð, sem það hefur sætt bæði á þessu og síðasta þingi.

Þessi rökstudda dagskrá, sem hér hefur komið fram í sambandi við þetta mál, er táknað fyrir, að engin stétt hefur þurft að sækja til Alþingis um vinnutíma sinn. En undirstaðan að því, að einmitt þetta mál um hvíldartímann kom til Alþingis, var sú, að frá upphafi var ákveðið, að vinna á sjó væri öðrum lög-málum háð en vinna í landi. Í fyrstu tíð var vinnan á bátunum háð gæftum og fiskirí, en eftir að togararnir komu til landsins og föst vinna var á þeim allan sólarhringinn, þá var ekkert tillit tekið til, hvort sjómenn fengju einhverja hvíld eða ekki. En hvað alla aðra vinnu snerti var ákveðinn viss hvíldartími. Það getur verið alls kostar rétt með togaravinnu, að engin ástæða sé til að láta hana ekki hlíta sömu lögum og vinnu í landi. Og þá getur maður skilið þessa rökstuddu dagskrá. En þegar búið er að kippa því úr hugum sjómanna, að vinna þeirra sé bundin öðrum aðstæðum en vinna í landi, þá munu þeir krefjast þess að vinna sína 8 tíma og fá eftirvinnugreiðslu fyrir þá tíma, sem þeir vinna fram yfir, alveg eins og t. d. á eyrinni. Og hin rökstudda dagskrá er ekkert annað en viljrði fyrir þessu. En sjómennirnir sjálfir hafa ekki komið fram með neinar slíkar kröfur — þeir vilja vinna hálfan sólarhringinn.

En Alþingi sýnir með þessari rökstuddu dagskrá, að þetta sé bara venjuleg firra. Þess vegna finnst mér hin rökstudda dagskrá gefa til kynna þann vilja Alþingis að láta hið sama gilda á sjó og á landi. Það minnsta, sem nokkrum manni hefði getað dottið í hug, er, að Alþingi hefði fylgt þeim samningum, sem sjómenn sjálfir hafa gert. En það hefði dálítið að segja, að aðilar, hver í sínu lagi, séu ekki vakandi yfir að ná sér niðri vegna þess, hve illa hefur verið farið með þá í þessu sambandi. Þeir mundu afkasta meiru í vinnunni og mundi

það fyllilega vega upp á móti nokkurri kjara-
rýmku.

Ég ætla svo ekki að tefja þetta mál með
lengri ræðu, en vil láta það koma fram, að
ég mun greiða atkv. á móti þeirri rökstuddu
dagskrá, sem fram hefur komið.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég á frv. á
þingskjali 12, sem er svipaðs efnis og þetta frv.,
en það er þó frábrugðið þessu frv. að því leyt-
inu, að í því kveður svo á, að jafnan skuli
skipta sólarhringnum í fjórar sex stunda vökur.
Þetta er sú aðferðin, sem reynzt hefur heppi-
legust í framkvæmd í sambandi við hvildar-
tímann. En þótt þarna sé mismunur á, mun
ég ekki bera fram brtt. við þetta frv., heldur
fylgja því eins og það er.

Ég þykist sjá, að örlög þessa frv. séu ráðin,
þar sem stjórnarflokkarnir hafa lagzt gegn
því í nefnd, og er sýnilegt af þessu máli, að
togaraverkfallið hefur ekkert kennt þeim. Ég
tel, að togaraverkfallið, sem hér var í sumar,
hefði ekki orðið svona langt, ef till. minni hl.
sjútv. hefðu verið samþ. á síðasta þingi.

Togarasjómenn hafa þá sérstöðu, að þeir hafa
lengri vinnutíma en allir aðrir og jafnframt
því erfiðari vinnu en aðrir. Vinna þeirra er og
þess eðlis, að þeir verða sakir skorts á líkams-
hreysti að hætta við hana löngu áður en þeir,
sem aðra vinnu stunda í landi. Þrátt fyrir þetta
hefur meiri hluti Alþingis ekki talið rétt að
stytta vinnutíma þeirra.

Það má að vísu segja, að búið sé að semja
um þessi mál og því ekki vænlegt að fara að
breyta því nú. En vel má vera, að upp komi
ágreiningur um þau atriði, sem þeir samningar
ná ekki til, og þá hefði meiri hluti Alþingis
betur eitthvað lært af togaraverkfallinu í sum-
ar. En því mun nú ekki vera að heilsa, og því
munu þeir, sem greiða atkv. gegn frv., bera
ábyrgð á þeirri deilu, á sama hátt og þeir báru
ábyrgð á togaraverkfallinu í sumar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 49. fundi í Nd., 15. jan., var enn fram haldið
2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 163 samþ. með 19:9
atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StgrSt, ÁB, BÁ, BÓ, EystJ, GG, GTh, HÁ,
HelgJ, JóhH, JG, JPálm, JS, JR, KS, PP,
PO, SÁ, SkG.

nei: ÁS, EOI, FJ, JÁ, JörB, LJós, SG, StJSt,
SB.

7 þm. (StSt, ÁkJ, ÁÁ, EmJ, GPg, IngJ, ÓTh)
fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Jörundur Brynjólfsson: Ég tel, að löggjafar-
valdið eigi að ganga til móts við kröfur sjó-
manna í þessu efni. Hins vegar get ég ekki
fallið á, að hvildartími sjómanna eigi að vera
jafn á saltfiskveiðum og ísfiskveiðum. Ég tel,
að hér ætti að lögfesta hvildartímann. Ég fellst
því ekki á þessa afgreiðslu málsins og mun

freista að bera fram brtt. við 3. umr. málsins,
ef það kemst svo langt. Ég segi því nei.

2. Orkuver og orkuveita (Reykhólar).

Á 17. fundi í Sp., 22. nóv., var útbýtt frá Ed.:
Frv. til l. um nýtt orkuver og nýja orkuveitu
rafmagnsveitna ríkisins [104. mál] (þmfrv., A.
190).

Á 25. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til
l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði
með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-
ferðar.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég hef
leyft mér að bera fram á þskj. 190 frv. til
laga um nýtt orkuver og nýja orkuveitu raf-
magnsveitna ríkisins, þar sem ríkisstj. er heim-
ilað að fela rafmagnsveitum ríkisins að virkja
jarðhita á Reykhólum til raforkuvinnslu í allt
að 100 kw. orkuveri og leggja þaðan orkuveitu
um byggðina; og eins og tekið er fram í 2. gr.
frv., að heimila ríkisstj. að taka lán fyrir hönd
ríkissjóðs, að upphæð allt að 1100 þús. kr., til
greiðslu á stofnkostnaði þessara mannvirkja,
og að ½ þeirrar upphæðar megi taka sem lán
úr raforkusjóði samkvæmt 1. lið 35. gr. raforku-
laganna. Einnig er gert ráð fyrir, að fram-
kvæmdir samkv. 1. gr. hefjist ekki fyrr en
athugun á kostnaði hefur farið fram og tryggt
hefur verið nægilegt fé til framkvæmdanna.

Eins og getið er um í grg., — og get ég að
miklu leyti látið nægja að vísa til hennar —,
þá eru svo miklar framkvæmdir nú á Reyk-
hólum, að það mundi torveldna mjög árangur
þeirra framkvæmda, ef ekki yrði unnt að út-
vega staðnum nægilega raforku, og því til
frekari stuðnings læt ég nægja að vísa til grg.

Ástæðan til þess, að ég hef valið þá leið að
æskja eftir því, að hverahitinn verði virkjaður
í stað vatnsorkunnar, er sú, að rannsókn hefur
leitt í ljós, að takmörkun raforkuvinnslu með
vatnsvirkjun er þar svo mikil, að ekki er hægt
að fá nema um 100 kw., og kostnaður við
beizlun hitaorkunnar litlu meiri, en mögu-
leikar á að auka hitaorkuna með borun mjög
miklir. Því hef ég talið eðlilegt að fara inn á
þessa leið. Ég leyfi mér enn fremur að vísa
til fylgiskjala þeirra, sem ég hef látið fylgja
hér með, sem eru útdráttur úr fundargerða-
bók skipulagsnefndar Reykhóla og áætlun frá
raforkumálaskrifstofunni. Það hafa farið fram
nákvæmar rannsóknir og athuganir á kostnaði
og framkvæmd í sambandi við þetta mál, og
sé ég ekki ástæðu til að taka hér upp tölur
eða annað úr fylgiskjölunum, en vil leyfa
mér að vísa sérstaklega til fylgiskjals I, þar
sem mælt er með, að þessu máli sé hrundið
í framkvæmd sem fyrst.

Ég vil að síðustu minnst ögn á bráðabirgða-
ákvæðið í lagafrv. þessu, þar sem kveðið er
svo á, að „þar til komið hefur verið upp orku-

veri því, sem um ræðir í 1. gr., er ríkisstj. heimilt að fela rafmagnseftirlitinu að koma upp dieselrafstöð á Reykhólum, allt að 60 kw. orku, enda sé fé lagt fram til þess á fjárlögum. — Í sambandi við þetta vil ég benda á, að með því að leggja til í frv., að komið verði upp dieselrafstöð og aðalhitaveitunni frestað, þá þarf minna fé til framkvæmdanna, er að þeim kemur, og mannvirkjagerðin öll hægari í framkvæmd, auk þess sem ég tel, að hægt sé nú að fá 60 kw. dieselrafstöð með hagstæðu verði, því að setuliðsnefnd mun hafa nokkuð af slíkum vélum, sem ríkisstj. hefur til ráðstöfunar.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa lengra mál um þetta nú, og ég vænti þess, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og til hv. iðnn., því þótt þetta sé fjárhagsmál, þá hefur iðnn. alltaf fjallað um slík mál, t. d. Sogsvirkjunina, og mælist ég því til, að þessu máli verði einnig vísað til hennar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til iðnn. með 11 shlj. atkv.

Á 52. fundi í Ed., 18. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 190, n. 496).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál hefur verið hjá iðnn. til athugunar, og hefur hún rætt það á nokkrum fundum. Málið var sent til raforkumálastjóra til umsagnar, og er umsögn hans birt sem fylgiskjal á þskj. 496. Raforkumálastjóri leggur til, að málið sé ekki samþ., eins og sést á hans bréfi, þar sem hann álitur, að það þurfi að athuga nánar orkuþörfina í sambandi við Reykhóla og sérstaklega í sambandi við fyrirhugaða þaravermiðju, sem eigi að setja upp þar. Iðnn. gat fallið á þessa aths. frá raforkumálastjóra og leggur því til, að málið verði afgreitt með svo hljóðandi rökstuddri dagskrá:

„Í trausti þess, að þegar verði gerðar nauðsynlegar ráðstafanir til þess að koma upp héraðsrafmagnsveitu ríkisins á Reykhólum í Austur-Barðastrandarsýslu, er fullgerð sé eigi síðar en á n. k. ári, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég vil að lokum taka það fram, að þessi afgreiðsla málsins er gerð í samráði við raforkumálastjóra, eftir að hans umsögn hafði komið, og hann taldi, að ef málið væri afgr. þannig nú, eins og farið er fram á, þá mundi raforkuráð taka til athugunar, hvort ekki væri hægt að taka þetta upp í framkvæmdir héraðsrafmagnsveitna ríkisins þegar á þessu ári og undirbúa málið þannig, að hægt væri að ljúka á næsta ári þeim framkvæmdum, sem hér er ætlazt til að verði gerðar, annaðhvort sem bráðabirgðaframkvæmd eða að öllu leyti raflysingu eins og eigi að nota hana í framtíðinni.

N. leggur því til, að málið sé afgr. á þann

hátt, sem ég hef lýst, og vænti ég þess, að hv. d. geti fallið á það. Ég skal taka það fram, að einn nm., hv. 1. þm. N-M., var ekki á fundi vegna veikinda.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég segi fyrir mig, að mér þykir fara að tíðkast hin breiðu spjótin hér í hv. d., ef á að afgr. svona mikilvægt mál með deildardagskrá. Mér finnst ég ekki vera búinn að athuga þetta mál, því að ég gerði ráð fyrir, að það kæmi til athugunar á annan hátt. Ég vil allt gera fyrir hv. þm. Barð., en ég vil gera þá grein fyrir atkv. mínu, að ég sé mér ekki fært að greiða atkv. með þessu og mun sitja hjá, því að mér finnst þessi afgreiðsla ekki fyllilega formleg og minna mark á henni takandi en ef þetta væri þál. í sameinuðu þingi. Ég er dálítið hissa á því, að jafnformfastur og reglusamur maður og hv. þm. Barð. skuli byrja á þessu fyrirkomulagi. Ég vil ekki greiða atkv. með málinu, af því að mér finnst formið ekki vera rétt, en mundi styðja það, ef það væri í frumvarpsformi.

Frsm. (Gísli Jónsson): Út af ummælum hv. 11. landsk. þm. vil ég benda honum á, að frv. hefur legið hér fyrir í frumvarpsformi um tveggja mánaða tíma á þskj. 190, þar sem farið er fram á, að þessi staður sé raflýstur á sama hátt og gert er um aðra staði á landinu. Þess utan er samkv. bráðabirgðaákvæðinu heimilað að koma upp dieselrafstöð á Reykhólum. Það er sumpart vegna þessa bráðabirgðaákvæðis og sumpart vegna þess, að raforkumálastjóri telur, að þetta heyri frekar undir héraðsrafmagnsveitur ríkisins en aðalorkuveitur, — og þá þarf ekki sérstaka löggjöf um málið, — að þetta frv. verður að víkja í þessu máli samkvæmt till. okkar og þess manns, sem ríkisstj. fer eftir á hverjum tíma.

Ég vil svo leiðrétta það, að hér sé um nokkurt formleysi að ræða af minni hálfu. Ég bar málið fram sem fulltrúi ríkisvaldsins, og ef Alþ. vill ekki veita þetta sem ríkisrafveitu, heldur sem héraðsrafmagnsveitu ríkisins, þá get ég sætt mig við þá afgreiðslu. En ef meiri hl. þessarar hv. d. vill fella dagskrána og samþ. frv., þá er ég þakklátur fyrir þá afgreiðslu, en mundi sætta mig við þá afgreiðslu, sem hér er gerð, og tel, að hún sé þingleg og eðlileg, eins og málið stendur nú. Hins vegar vil ég leiðrétta þann misskilning, að hér sé gert nokkuð fyrir mig persónulega. Það er verið að afgr. mál, sem er landsmál, en það er ekki fyrir mig sem þm. Barðstrendinga.

Forseti (BSt): Ég vil taka það fram, þó að það sé öllum vitanlegt, að það, að samþykkja rökstudda dagskrá og vísa máli þannig frá, er fullkomlega þingleg og venjuleg afgreiðsla og hefur sitt gildi.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég var ekkert að mæla á móti því, að þessi dagskrá væri að forminu til rétt, en afgreiðsla málsins fannst mér vera þannig, að það væri ekki rétt að taka

þannig á málinu, og ég var að gera grein fyrir minnu atkv., svo að ég þyrfti ekki að standa upp við atkvgr.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 496 samþ. með 9 shlj. atkv.

3. Kaup á ítökum.

Á 12. fundi í Ed., 31. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um rétt manna til kaupa á ítökum [60. mál] (þmfrv., A. 99).

Á 13. fundi í Ed., 2. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Ed., 3. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég get verið mjög orðfár um þetta mál. Þetta frv. var hér til umr. í fyrri og fór þá gegnum þessa hv. d., að vísu ofurlítið öðruvísi en það er nú, þannig að hv. þdm. er tilgangur þess mjög vel kunnur. Breyt. á því frá því í fyrri er aðeins á 1. gr. Það var talað um það þá hér m. a. af hæstv. dómsmrh., að það væri ekki vel ljóst eftir 1. gr. og mundi kannske koma til greina vafi í því sambandi, hvað væri ítak og hvað væri ekki ítak. Ítak er réttur manna til afnota af jörðum eða sérstöðum landsnyttjum, sem aðrir eiga. En í fyrri var það í frv. kallað ítak, ef maður ætti land inni í landi jarðar, sem væri eign annars aðila. — Til þess að fyrirbyggja, að þarna kæmi fram árekstur milli þess, sem lögfræðingar kalla ítak og hins landsins, sem ítakið liggur í eða fyrir, þá er það nú tekið fram í frv., að ítak þýðir ekki landið, heldur réttindi til ákveðinna landsnyttja í landi, sem aðrir menn eða aðilar eiga. Ef A á jörð og B á rétt til að heyja þar, þá er það ítak, sem B á í landi jarðar A.

Að öðru leyti en ég hef greint nú, er þetta frv. alveg eins og það frv., sem flutt var um þetta efni á Alp. í fyrri. Var það þá töluvert rætt, og þarf ég því ekki að hafa lengri framsögu um það. — Ég óska, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Ed., 14. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 99, n. 145).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég gat þess við 1. umr. þessa máls, að við flm. frv. hefðum breytt nokkuð 1. gr., til þess að taka af þann ágreining, sem hér var í fyrri um

það, hvað væru ítök. Eins og gr. var orðuð, mátti skilja, að það væri skoðað ítak, þegar einhver jörð ætti land utan sinna eðlilegu landamerka en innan landa annarrar jarðar. Frá þessu er nú horfið, og er hér það aðeins kallað ítak, þegar einhver jörð á réttindi til landsnyttja á annarri jörð en sinni eigin, og það segja mér lögfróðir menn, að það sé venja að kalla þetta eitt ítak, en ekki hitt, þegar jörð á bæði land og rétt til nytja lands, þótt það sé innan landamerka annarrar jarðar. Ég vona þess vegna, að sá ágreiningur, sem var í fyrri hér í hv. d. út af 1. gr., þurfi nú ekki að standa lengur í vegi fyrir málinu.

Landbn. hefur athugað frv., rætt það á fundum sínum og gert við það tvær brtt., við 5. og 6. gr. — Fyrri brtt. er til þess gerð að tryggja það, að umboðsmaður eiganda ítaks, ef hann er búsettur í öðru lögsagnarumdæmi en því, sem ítakið er nytjað í, geti gegnum þann, sem þar er dómkvaddur til, komið fram sínum sjónarmiðum, ef mat þarf að fara fram á ítakinu. Ég held, að þeim mönnum, sem vantroysta því að mót séu gerð hlutdrægnislaust og halda, að einhver hlutdrægni geti komið að í slíku tilfelli, þegar maður ætlar að kaupa ítak undir jörð sína, finnst meiri trygging í því, að matið verði réttlátt, ef einn matsmaðurinn er heimilisfastur þar, sem sá, sem ítakið telst eiga þá stundina, en nytjar ekki, á heimili. Ég geri þess vegna ráð fyrir því, að um þetta sé enginn ágreiningur í d., svo og ekki um hitt, að taka það fram í l., sem ekki hefur verið gert áður, að sá, er óskar mats, greiði kostnað við það.

Við höfðum í fyrri bætt nýrri gr. inn í frv., til þess að tryggja, að ítak yrði ekki selt, ef þannig mætti líta á, að það væri verðmætara og nýttist betur af þeim, sem nytjaði það, heldur en þeim, sem mundi annars fá það keypt. Til þess að gera þetta enn glegggra hefur orðalagi 6. gr. nú verið breytt eins og segir í nál. á þskj. 145. Þar er það alveg skýrt ákveðið, að ef hinir dómtilkvöddu menn komast að þeirri niðurstöðu við mat, að ítak nýttist betur áfram frá þeirri jörð, sem nýtti það, heldur en þeirri, sem það yrði keypt undir, þá verði sala á því óheimil. Ég held þó, að slík tilfelli séu fá. Það er þó kannske á 10—20 stöðum um einkaitök að ræða, sem enn þá eru nauðsynleg þeim jörðum, sem nytja þau, vegna þess að þær eru ekki komnar það langt áleiðis með sína túnrækt að geta aflað nægilegs heyfengs án þeirra, og eru ítök-in því nauðsynlegri þessum jörðum heldur en þeim, sem þau mundu annars leggjast undir.

Ég vona, að báðar þær breyt., sem n. gerði á frv., verði samþ. og að það verði nú að l., því að það er mjög óeðlilegt, að jarðir, kirkjur og ýmsar stofnanir eigi ítök margar dagleiðir — jafnvel í bifreið — frá sínum heimkynnum.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Vera kann, að frv. þetta sé eitthvað betur úr garði gert en í fyrri, en engu að síður virðist mér það þurfi nánari ihugunar við en hv. landbn. hefur veitt því.

Ég vil fyrst vekja athygli á því varðandi 3. og 4. gr., hvort það sé ekki nokkuð hart að-

göngu, að ítak skuli falla niður, ef eigandi þess lýsir því ekki eins og þar greinir, jafnvel þótt vitað sé og hann hafi tryggt með þinglýsingu, að ítakið eigi sér stað og sé fyrir hendi. Í flestum tilfellum hygg ég, að ítaka sé getið í veðmálabókum, og ég verð að segja það, að mér finnst það mjög hart aðgöngu, ef slík óvæfingjanleg sönnun liggur fyrir ítaki, að þá sé engu að síður hægt að fella það niður vegna þess að aðila hefur yfirsézt að taka eftir auglýsingu í Lögbirtingablaðinu. Maður hefur yfirleitt talið rétt sinn svo öruggan, ef þinglýsing hefur átt sér stað, og sá réttur hefur verið óvæfingjanlegur og ef til vill notaður öldum saman, að maður ætti ekki að þurfa að líta í Lögbirtingablaðið til þess að sjá, hvort ætlunin væri nú að fella þennan rétt bótaalaust niður. Ég efast um það, hvort þessi ákvæði geti staðizt, að minnsta kosti virðast mér þau allsendis óeðlileg. Mér finnst ekki vera hægt að ganga lengra í þessu en að ítaksþola eða eiganda þeirrar jarðar, sem ítakið á, væri gefinn kostur á innan tiltekins frests að gera tilkall til ítaka sinna. Með því móti virðist mér að réttar þeirra sé nægilega gætt.

Þá sýnist mér einnig óeðlilegt, að það sé héraðsdómari, sem eigi að tilnefna menn í yfirmat, eins og gert er ráð fyrir í frv. Mér sýnist miklu eðlilegra, að hæstarétti væri falið þetta hlutverk. Það er undirdómur, sem tilnefndir menn í undirmat, en ef menn vilja leggja í kostnað við yfirmat og taka á sig þann kostnað, sem því er samfara, virðist mér meiri trygging í því fyrir alla aðila, að það væri hæstiréttur, sem tilnefndi þá matsmenn. — Á sama hátt virðist mér það óeðlilegt varðandi 6. gr. að láta við það sitja, að aðeins sé um undirmat að ræða, ef mat á sér stað, er ágreiningur er um sölu á ítaki. Það væri sýnu nær, að hægt væri að fella sig við þetta, ef heimilt væri að skjóta þeim ágreiningi, sem þar um ræðir, til yfirmats, og þá væri eðlilegt, að þeir yfirmatismenn væru tilnefndir af hæstarétti. — Þessu til viðbótar vil ég geta þess, að mér finnst ákaflega óeðlilegt ákvæði í brtt. n. við 5. gr., sem fjallar um, að dómari þess lögsagnarumdæmis, sem eigandi ítaksins er heimilisfastur í, skuli tilnefna þriðja manninn við yfirmatið. Þarna getur verið um fleiri en eitt heimilisfang að ræða, það er heimili jarðarinnar, sem ítakið er í, og svo heimilisfang eiganda jarðarinnar, sem á ítakið, og eftir gr. er það dómari í því heimilisfangi, sem á að tilnefna oddamanninn, en það væri sýnu nær, að dómari í heimilisfangi jarðarinnar, sem ítakið er í, gerði þetta. Við skulum taka sem dæmi, að hér væri um að ræða jörð í Norður-Múlasýslu, en eigandi ítaksins væri í Reykjavík, og þá væri það dómari í Reykjavík, sem ætti að tilnefna oddamanninn. Ef ætlunin er að fylgja þeirri hugmynd, sem sýnist vaka fyrir nefndinni, þá er miklu eðlilegra að láta það vera dómara heima í héraði jarðarinnar, sem þarna tilnefni oddamann. Það er í samræmi við þá meginreglu, sem frv. fylgir, svo að ég held, að þetta hljóti að vera skyssa. En aðalatriðið er það, að mér finnst eðlilegast, að þegar yfirmat á sér stað, sé það hæstiréttur,

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

sem tilnefni matsmennina, en ekki dómara heima í héraði.

Ég áskil mér rétt til þess að flytja brtt. við frv. við 3. umr., en mundi þó telja hitt eðlilegra, að n. tæki málið enn til athugunar og athugaði, hvort ekki mætti koma frv. í skaplegra horf en það er í.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Hæstv. dómsmrh. hefur nú gert við þetta sínar aths. Honum þótti það mjög óviðeigandi, að niður félli eignarréttur manna til ítaka, þó að þeir gæfu sig ekki fram við auglýsingu. Hér er ekki neitt nýtt á ferð. Þessi ákvæði í 2. og 3. gr., sem hann talaði um, eru nákvæmlega sambljóða einni setningunni í 1. um skógarítök, sem dómsmrh. hafði ekkert við að athuga og greiddi atkv. með á sínum tíma. Í þessum umræddu 1. er kveðið svo á, að eigendur skógarítakanna verði að gefa sig fram innan ákveðins tíma frá birtingu auglýsingar í Lögbirtingablaðinu, því að annars falli réttur þeirra niður, og þannig hefur réttur til þeirra flestra fallið niður. Hins vegar er sjálfsagt að athuga, hvort ástæða þyki til að breyta þessu, en þessi ákvæði hér eru tekin upp úr umræddum 1., sniðin eftir þeim, og ég sé ekki neina hættu á því, að það komi að neinni sök.

Þá sagði hæstv. ráðh., að hann teldi eðlilegast, þegar yfirmat ætti sér stað, að hæstiréttur tilnefndi þá matsmennina, en ekki héraðsdómara. Ég geri ráð fyrir, að það fyrsta, sem okkur ber þarna á milli, sé það, að ég er ekki svo hræddur um, að maður, sem settur er í dómnefnd til að gera eitthvert verk, sýni í því hlutdrægni, og það þótt kunningi hans einhver sé aðili í málinu, og þess vegna finnst mér ekki eins rík ástæða og sumum öðrum til þess að láta ekki héraðsdómara heima í héraðinu, þar sem ítökin eru nýttuð, tilnefna dómnefndarmennina. Þegar við hnigum að því ráði að setja viðkomandi héraðsdómara þarna inn til að tilnefna dómnefndina, en ekki hæstarétt, þá var það af tveimur ástæðum og aðallega þeirri, að þegar hæstiréttur kemur yfirleitt nærri mati, þá kostar það eitthvað margfalt, — ég skal ekki segja, hvað margfalt, en töluvert margfalt meira en ef mennirnir eru tilnefndir af héraðsdómurum, án þess að ég fari út í einstök tilfelli, sem hægt er að tína til, til að sanna þetta. Þar sem þessi kostnaður veltur á þúsundum og tugum þúsunda á stundum hjá hæstarétti, þá þótti okkur gróflega viðurhlutamikið, ef ágreiningur risi um nokkurt ítak, sem hlýpi upp á nokkur hundruð króna, að láta hæstarétt tilnefna mennina og sóa þannig fé í kaup til þeirra og allt, sem því er samfara. Það er þessi kostnaður, sem olli því, að við tókum ekki hæstarétt inn. Hitt getur svo verið, að með því að taka hæstarétt inn og þegar mönnum væri ljóst, hve dýr hann er, gæti það orðið til þess, að ekki yrði farið í mat.

Ég hef nú skrifað niður þær aths., sem hæstv. ráðh. hefur gert í þessu sambandi, og skal ég lofa því, að n. athugi frv. á ný milli 2. og 3. umr. og þessar aths. og viti, hvort henni finnst ástæða til að gera breyt. Ég óska því, að hæstv.

forseti taki málið ekki á dagskrá, fyrr en komnar eru frá okkur brtt. eða þá hann er búinn að fréttu frá okkur, að það komi ekki brtt. Ég skal láta hæstv. ráðh. vita, þegar n. er búinn að taka sínar ákvarðanir, og tala um það við forseta að taka ekki málið á dagskrá fyrr en einum til tveimur dögum þar á eftir, svo að honum gefist kostur á að koma fram með sínar brtt.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það skiptir út af fyrir sig ekki miklu, hvort ég hef verið sammála slíkum ákvæðum og hér um ræðir einhvern tíma áður. Ég tel það enga fullnægjandi sönnun fyrir ágæti þeirra, þótt mér hafi missýnt, vegna þess að „svo lengi lærir sem lifir“, og er ekki nema sjálf-sagt, ef menn sjá, að þeim hafi áður missýnt, að þeir leiðrétti sig þá og taki það, sem betur má horfa. En til viðbótar vil ég nú benda á, að l. varðandi þau ákvæði, sem hv. 1. þm. N-M. sagði, að ég hefði tekið þátt í að setja og greitt atkv. með, varðandi skógaritök, voru sett 11. maí 1940, eða tveimur árum áður en ég kom á Alþing, svo að ég held nú, að hið góða minni hv. þm. hafi brugðist honum í þessu tilfelli, og er ég ekki að ásaka hann fyrir það, því að það getur alla hent, en þá er að taka leiðrétt-ingunni, þegar hún kemur. Eþ aðalatriðið er það, að ég tel, að þessi ákvæði séu í raun og veru óheppileg, hver sem hefur sett þau. Hv. þm. vildi telja, að þessi ákvæði væru fyrnt, en ég er aftur á móti þeirrar skoðunar, að varla geti átt sér stað um réttindi sem þessi, að þau fyrnist eða aðili geti glatað rétti sínum við það eitt að taka ekki eftir auglýsingu í Lög-birtingablaðinu, og finnst það líka með öllu ástæðulaust.

Í sambandi við matið get ég fallist á það að vissu leyti, að það er kannske of kostnaðar-samt að skjóta þessu ætíð til hæstaréttar eða heimila það, en vil þó taka fram, að í því felst raunverulega ekkert vantraust á undirmatsmönnum, þó að menn vilji, að yfirmat geti átt sér stað. Þetta er álitamál og kallað mat vegna þess, að það er matsatriði, — betur sjá augu en auga. Og það er einnig svo, að þó að menn vilji vera hlutlausir, getur of mikill kunnug-leiki á staðháttum og fleira villt mönnum sýn, þannig að þeir séu ekki mjög heppilegir til að ákveða um þetta. Undir öllum kringumstæðum á sá, sem telur mat halla á sig, miklu óhægara með að bera sig með réttu undan því að hafa orðið fyrir rangsleitni, ef hann á ekki kost á því að skjóta matinu til yfirmats. Það er meira rétt-aröryggi í slíku. — Ég þakka frsm. fyrir það, að hann vill athuga þetta milli umr., og læt mér það alveg nægja.

Umr. frestað.

Á 21. fundi í Ed., 17. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 99, n. 145, 178).

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Við síðustu umr. hér í d. hreyfði hæstv. dóms-mrh. nokkrum aths. viðvikjandi frv. og eins viðvikjandi brtt. 145. Síðan hefur n. tekið

málið fyrir á ný, og hæstv. dómsmrh. mætti á fundi n. og samkomulag varð um það milli n. og hans að taka aftur brtt. 145, en koma með í staðinn brtt. 178, sem við allir, nm. og dóms-mrh., erum sammála um. Það var gert ráð fyrir því í frv. og hinna till., að niður félli réttur manna til kaupa á ítökum af sjálfu sér, ef þeir hefðu ekki gert tilkall til þeirra innan þriggja ára frá síðustu birtingu í Lögbirtinga-blaðinu. Þetta þótti hæstv. ráðh. ganga nokkuð langt, og þó það sé samhljóða ákvæði, sem áður var samþ. um skógaritök og þá var engum mótmælum hreyft gegn, þá varð samkomulag um það milli n. og ráðh., að aftan í væri hnýtt: „nema ítaki sé lýst í þinglesnu landamerkjabréfi þeirrar jarðar, sem ítakið liggur í eða fyrir.“ Þetta er 1. brtt. við 4. gr. — Svo þótti fara betur á því að gr., sem áður var 6. gr., yrði 5. gr., hún er að mestu leyti eins, og er engin efnisbreyt. á henni.

Svo benti hæstv. ráðh. á það undir umr., að hann teldi, þegar þessi ítök væru metin, að það væri eðlilegra að láta gilda um þau sömu reglur og land, sem tekið er eignarnámi. N. tekur því aftur till. á þskj. 145 og setur í staðinn þessi ákvæði, sem nú eru aftan við 6. gr., að ef ekki næst samkomulag um kaupverðið, þá skuli ítakið metið á sama hátt og land, sem tekið er eignarnámi samkv. 1. um eignarnám. Með þessu móti hafa aths. hæstv. ráðh. verið teknar til greina, og er fullt samkomulag um það milli hans og n. að leggja til, að frv. verði samþ. með þessum brtt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 145 tekin aftur.

— 178,1 samþ. með 11 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 178,2 (ný 5. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

— 178,3 (ný 6. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

7. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 184).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 24. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar. Á 26. og 27. fundi í Nd., 23. og 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Þegar frv. nálega samhljóða þessu, sem hér liggur fyrir á þskj. 184, lá fyrir þinginu í fyrri, þá benti ég á m. a., að mál þetta væri allviðtækt og

þyrfti athugunar við. Síðan hafa verið gerðar á frv. nokkrar orðalagsbreytingar, og eru þær að mínum dómi til bóta, því að þær gera ákvæði þess skýrari en þau voru í fyrra. Engu að síður finnst mér þó ástæða til, að landbn., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, athugaði enn betur orðalag á ákvæðum þess, og þá einkum 1. gr., þar sem skilgreint er, hvað skuli teljast ítök. Vil ég leyfa mér að vænta þess, að mér gefist kostur á að ræða við hv. n., annaðhvort í heild eða einstaka nefndarmenn, til þess að skýra betur, hvað mér er í huga.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 29. fundi í Nd., 28. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til landbn. með 23 shlj. atkv.

Á 53. fundi í Nd., 22. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 184, n. 498).

Frsm. (Ásmundur Sigurðsson): Herra forseti. Þetta mál er komið frá hv. Ed., og hefur landbn. nú athugað það og rætt á nokkrum fundum. Það er sammála álit n., að lítið vinnist með samþykkt þessa frv., þótt að visu megi til sanns vegar færa, að ýmislegt standi þar til bóta. Það er í mörgum tilfellum rétt að gefa eigendum jarða rétt á að kaupa ítök, sem aðrar jarðir eiga í landareign þeirra, en samt þarf þetta atriði nánari athugunar við, vegna þess að sums staðar getur verið þannig ástætt, að ítak sé óhjákvæmileg nauðsyn þeirri jörð, er þess nýtur, og getur svo verið um fleiri atriði, er til ítaka teljast. Landbn. telur því rétt að gefa búnaðarþingi, sem á að koma saman í næsta mánuði, kost á að athuga þetta mál, en þar eiga sæti fulltrúar bænda úr sýslum landsins, og má búast við því, að þar verði skýrð hin ýmsu sjónarmið í þessu máli af mönnum, sem staðarkunnáttu hafa á þessu sviði. — Landbn. vill af þessum ástæðum leggja til, að hv. d. afgreiði málið með rökst. dagskrá, svo sem fram kemur á þskj. 498.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 498, frá landbn., samþ. með 20 shlj. atkv.

4. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. RÞ).

Á 6. fundi í Ed., 20. okt., var útbýtt:

Fr. til I. um breyt. á I. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt [38. mál] (þmfrv., A. 55).

Á 7. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Frv., sem var að nokkru leyti samhljóða þessu frv., var flutt hér á síðasta þingi, en náði ekki afgreiðslu þar. Ég þarf því ekki mörg orð til að fylgja því úr hlaði, þar sem um gamlan kunningja er að ræða. Í frv. er gert ráð fyrir örlítilli ívilnun fyrir konur, sem vinna utan heimilisins og mundu lenda í hærri skatti, ef talið væri sameiginlega fram fyrir hjónin, heldur en ef þau teldu fram sitt í hvoru lagi. Og er því gert ráð fyrir, að draga megi frá skattskyldum tekjum upphæð, sem nemur þeim kostnaði, sem af því leiðir að hafa ráðskonu á heimilinu, en þó ekki hærri upphæð en tekjur konunnar nema. Þetta verður ekki mikill kostnaður fyrir ríkissjóð, og ég vona, að þetta nái nú fram að ganga á þessu þingi. — Ég vil svo óska, að frv. verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 12 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Ed., 11. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 55, n. 297, 299).

Forseti (BSt): Mér er kunnugt um það, að von er á nál. frá minni hlutum n., sem þetta mál hefur til meðferðar. (GJ: Það er komið í prentun frá mér. — ÞP: Og mér líka.) Sé ég ekki annað ráð en að taka málið af dagskrá, þó að þessi fundur verði þá aðgerðalítil, og er það þar með gert og dagskrá lokið. Næsti fundur d. verður boðaður með dagskrá.

Á 35. fundi í Ed., 12. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 55, n. 297, 318 og 319, 299).

Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Þetta litla frv. er fram komið í þeim tilgangi að eyða óánægju frá fyrstu tíð skattalöggjafarinnar um, að kona, sem vinnur utan heimilisins, er skattskyld á samt manni sínum, og hafa skattarnir þá orðið hærri en ef þeir hefðu verið lagðir á hvort um sig. — Þetta er réttlætt með því, að rétt sé, að löggjöfin letji konur frekar en hvetji þær til að vinna utan heimilisins, því að bezt sé, að konan annist heimilið, börn sín og bú.

Mótstaðan er hins vegar sú, að ef tekjur kvennanna eru við heimilið og konur fá ekki sérstaklega að telja fram, þá fari forgörðum vinnukraftur og síður verði stofnað til hjónabanda.

Ýmsar uppástungur hafa komið fram í þessu máli, m. a. á þskj. 208 frá Soffiu Ingvarsdóttur um, að konur, sem vinni utan heimilisins og ekki hjá manni sínum, megi telja sérstaklega fram. Till. þessi gerir enga grein fyrir tekjum af samanlögðum eignum, skuldavöxtum o. þ. l. Þessu mætti nú kannske bæta úr, ef till. stofnaði ekki til ósamræmis, sem sé þess, að ranglátt er, að konur, sem vinna utan heimilisins og ekki hjá mönnum sínum, fá að telja sérstaklega fram, en konur, sem vinna hjá mönnum

sínum við t. d. heyskap, verzlun o. þ. l., fá ekki að telja sérstaklega fram. Svo að þessi till. virðist vera fáltn eitt út í loftið.

Hitt virðist vera sanngjarnt mál, að kona, sem vinnur utan heimilisins og fær vinnu við hússtjórn aðkeypta, fái að draga þá upphæð frá samanlögðum tekjum. Það er í samræmi við það, að í hvert skipti, sem vinna er aðkeypt, fá hjónin hana til frádráttar, t. d. kaupavinna eða kostnaður við vinnukonuhald o. þ. l. Þetta ætti að vera auðvelt í framkvæmd.

Fjárhagsnefnd klotnaði í þessu máli. Meiri hl. vildi, að frv. yrði samþ. eða vildi a. m. k. styðja stefnu þess. Við tveir, hv. fyrri þm. Eyf. og ég, leggjum til, að frv. verði samþ. óbreytt, en Kristinn Andrésson leggur til, að það verði samþ. með breyt., sem telja má, að sé sú sama og fram kom í till. Soffíu Ingvarsdóttur. Ég hef áður bent á annmarkana á slíku og legg til, að þær brtt. verði felldar.

Nú í dag er fram komið nál. frá síðari minni hl. fjhn. Hv. 11. landsk. leggur til, að frv. verði vísað frá með rökst. dagskrá, og rökstyður það með því, að nú sé verið að endurskoða skattalöggjöfina, enda verði agnár á þessari framkvæmd. Fjhn. gerði fsp. til fjmrn. um það, hvað liði endurskoðun skattalöggjafarinnar, og fékk það svar, að álit þeirrar n., sem hefði verið falið það verkefni, væri ekki á næstu grösum, og mæli ráðun. með því, að frv. verði gert að lögum. Ég tel þess vegna, að dagskrártill. hv. minni hl., 11. landsk. þm. (ÞÞ), sé ekki réttmæt og að það sé of mikil íhaldssemi að vera á móti því að gera þessar breyt., þótt að því hljóti að koma, að gerðar verði gagngerðar breyt. á skattal.

Þá hefur annar minni hl. fjhn., hv. þm. Barð. (GJ), lagt fram minnihl.álit, mjög viðamikilið, og satt að segja hef ég ekki getað komið yfir að lesa það, af því að það kom hér inn í d. í upphafi þessa fundar, svo að ég hef ekki fengið ráðrúm til þess. Ég sé, að aðalefni þess er að afnema l. um tekju- og eignarskatt. Þetta er nokkurs konar atomsprengrja, sem varpað er hér inn, og hvað sem annars má um það segja við athugun, virðist það liggja ljóst fyrir, að þessi hv. d. getur ekki tekið jákvæða afstöðu til þessara till. við umr. málsins nú. Mér virðist, að sú stefna, sem þar kemur fram, sé ákaflega umdeilanleg, að afnema hina beinu skatta, og að ekki þurfi að eyða miklum tíma í að ræða hana við afgreiðslu þessa máls. Hitt er það, að endurskoðunarn. skattal. mun að sjálfsögðu lita á þessa sprengju, og ég hygg, að við afgreiðum hana bezt með því að vikja henni varlega til hliðar og rjála sem minnst við hana.

Ég vil fyrir hönd meiri hl. n. leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég mun ekki ljúka minni ræðu á þeim tíma, sem ætlaður er til fundarhalds í dag, en vil gjarnan byrja, þar til hæstv. forseti slitir fundi, og mun, þegar þar að kemur, fresta ræðu minni.

Hv. frsm. meiri hl. fjhn. (KK) sagði, að ég hefði kastað hér inn atomsprengrju með nál.

minu á þskj. 318 og væri bezt að eiga sem minnst við það, því að af því væri minnst áhætta, og að í það þyrfti ekki miklum tíma að eyða hér í d. Ég er á nokkuð annarri skoðun. Ég hygg, að hér sé um eitt af allra veigamestu málunum að ræða, sem fyrir þ. liggja, ef menn vildu brjóta það til mergjar og athuga, hvaða afleiðingar það hefði fyrir þjóðina, ef farið væri inn á þá stefnu, sem afmörkuð er í frv., og mér finnst miklu eðlilegra, að hv. fjhn. hefði, meðan hún ræddi frv., tekið meiri tíma í að athuga þetta mál nánar en gert var, einmitt vegna þess, hversu mikið ber í milli í sambandi við afgreiðslu þessa máls.

Það að samþ. það frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 55, veldur engum breyt. í þjóðlífinu. Það er aðeins smávegis auglýsingakák í sambandi við skattalöggjöfina og gerir hvorki til né frá. Hins vegar eru minar brtt. á þskj. 318 mál málanna í skattamálunum, og þess vegna þykir mér það einkennilegt, að hv. frsm. meiri hl. skyldi enda mál sitt með því að segja, að þær væru ekki þess virði að ræða þær hér á Alþ. í sambandi við afgreiðslu þessa máls.

Hér er verið að tala um það að gera breyt. á l., sem ég legg til að verði afnumin, og það er ákaflega hrein afstaða frá minni hálfu, og þess vegna vil ég ekki vera með í því, að gerðar séu breyt. á l., sem ég tel að eigi að afnema. Það er ekkert óeðlilegt, þótt ég komi fram með slíkar till. og rökræði þær og taki til þess nauðsynlegan tíma frá Alþ., og er óþarft og óviðeigandi að líkja þeim við atomsprengrju.

Mér þykir rétt að benda á, að á Alþ. árið 1927 var raunverulega mörkuð sú stefna, sem enn er haldin í skattamálunum, að taka af þjóðinni stighækkandi skatta eftir tekjum og eignum manna. Að visu var stefnan ekki mörkuð í fast form fyrr en árið 1921, þegar afgr. er á Alþ. frv. um tekju- og eignarskatt, sem þó hafði verið undirbúið af mþn. í skattamálum og legið fyrir Alþ. 1913, og hafði mþn. þá lagt mjög til, að tekin yrði þessi stefna í skattamálum. Það var ekki samþ. þá, en stefnan var algerlega mörkuð 1921. Með þeim skattal., sem þá voru sett og síðan hefur verið breytt margsinnis og alltaf til hins verra, svo að mælinn virðist nú orðinn það fullur, að einmitt nú er rétt að stíga sporið til fulls og afnema l., eftir alla þá reynslu, sem þau hafa gefið. Það er varla hægt að breyta l. til hins lakara, en það er hægt að snúa við og afnema l., eins og ég legg til.

Í aths. við skattafrv. frá 1921, sem var stjórnarfrv., segir svo — með leyfi hæstv. forseta: „Það hefur verið einn aðalgalli á nágildandi tekjuskattsl., að allt of vægt hefur verið gengið eftir því að fá upplýstar tekjur manna. Í þessu frv. hefur því mikil áherzla verið lögð á að tryggja það sem bezt, að allar tekjur og eignir, sem skatt ber að greiða af, komi fram til skattgjalds. Þetta er í raun og veru þýðingarmesta atriðið í öllum tekjuskattsl., og undir framkvæmd þess er það mikið komið, hvort tekjuskatturinn nær tilgangi sínum, að leggja skattbyrðina á borgarana eftir því, hversu færir þeir eru að bera hana.“

Nú skulum við athuga, hvernig þetta hefur tekizt öll þau ár, sem skattal. hafa staðið með þjóðinni frá 1921. Ég held, að enginn leyfi sér að halda því fram, að þetta meginatriði hafi ekki brugðizt, aðalstoðin, sem skattal. frá 1921 voru byggð á, og breyt., sem gerðar hafa verið á l. síðan, voru byggðar á, hefur svo gersamlega brugðizt. Þessu verður engan veginn mótmælt, og hv. Alþ. hefur margsinnis viðurkennt þetta, eins og ég skal síðar koma að. En þegar svo er komið, er ekki aðeins nauðsynlegt að viðurkenna þetta, heldur jafnnaðsynlegt að afnema l., sem þannig hafa gersamlega brugðizt landsmönnum í einu og öllu.

Ég held, að allan þann tíma, frá því l. voru fyrst sett, hafi menn — færri eða fleiri — úr öllum stéttum landsins framið það lagabrot að telja ekki rétt fram til skatts. En það var megintilgangur l., að það væri hægt að fá menn til þess að telja rétt fram til skatts, og voru lögð sérstök viðurlög við því, ef það væri ekki gert, en menn hafa gersamlega virt að vettugi öll þessi viðurlög, hversu ströng sem þau hafa verið, og því strangari sem þau hafa verið, þeim mun meira hafa menn virt þau að vettugi. Þetta er einnig svo að segja viðurkennt hjá öllum almenningi. Um hver áramót skrifa þúsundir manna á landinu undir það drengskaparheit, að það framtal, sem þeir geri, sé rétt í öllum atriðum, og næstum jafnmargar þúsundir vita, að það drengskaparheit, sem þeir undirrita, er ekki rétt. Og ef þetta er viðurkennt, ætti það eitt að nægja til þess að afnema l., vegna þess að slíkt er til að brjóta niður siðferðisþrek þjóðarinnar. Meðal almennings er það ekki lengur talinn neinn ljóður á ráði manna, þótt þeir dragi undan skatti í framtölum sínum. Það liggja að visu við því ákveðnar sektir eða viðurlög, ef upp kemst, sem heldur ekki hefur verið beitt eftir því sem l. ákveða, og mun ég víkja nánar að því síðar.

Menn, sem hafa engar aðrar tekjur en launatekjur, eiga að sjálfsögðu erfiðast með að skjóta sér undan skattskyldum og telja ranglega fram, en þetta stafar af því, að það eru aðrir aðilar, sem hafa eftirlit með tekjum þeirra og gefa þær upp til skatts. En ef á að fylgja stranglega fram ákvæðum skattal., þá kemur meira til að telja fram heldur en nákvæmlega launatekjurnar. Hér koma einnig til greina ýmiss konar arður, arfur og ýmsar gjafir, sem menn eiga að telja fram, þó að það sé að visu smávægilegt atriði, en samt sem áður undandráttur frá fyrirmælum skattal., ef ekki er talið fram. Ég hygg, að erfitt muni vera að finna nokkurn mann í þessu landi, sem út í yztu æsar hefur framfylgt fyrirmælum skattal. í sambandi við framtöl. En einmitt fyrir það, að sumir menn hafa svo strangt eftirlit í sambandi við sín skattaframtöl, en framtöl annarra ekki að sama skapi jafntraust, kemur fram svo bersýnilegt ranglæti í skattal., vegna þess að þessir sérstöku aðilar hafa ekki tækifæri til að draga úr sínum tekjum við framtal, svo að neinu verulegu nemi, og bera því þunga skattabyrðanna, en aðrir þegnar, sem meiri tekjur hafa og meiri eignir eiga, geta komið sér undan að telja þær

fram, af því að ekki er hægt að sanna skatttekjur þeirra. Þetta er svo stórt atriði í sambandi við skattalöggjöfina, að það verður ekki lengur þolað, að þessari stefnu verði haldið áfram, þar sem skattabyrðinni er skipt svo ójafnt niður á þegnana. Það hefur verið reynt að finna ýmsar leiðir til þess að koma á réttlæti í þessum efnum, en þær leiðir hafa allar lokazt. Það verður að viðurkennast, að allt, sem hefur verið reynt til úrbóta í þessum málum, hefur ekki verið virt, og þau viðurlög, sem sett hafa verið, hafa verið sniðgengin, því meir sem þau hafa verið þungri. Skattþegnarnir hafa fundið upp nýjar og nýjar leiðir til að skjóta sér undan að greiða hina lögákveðnu skattaupphæð, og ríkisvaldið hefur jafnan reynt að setja undir lekann, en reynslan hefur orðið sú, að þeir, sem geta komið því við, draga undan tekjum sínum, hafa meira eða minna sloppið undan skattabyrðinni og ekki borið sinn þunga af henni eins og aðrir, sem hafa orðið að telja rétt fram. Þetta hefur náð því takmarki, að hér á Alþ. er raunverulega viðurkennt, að ríkissjóður hafi beðið lægri hlut í þeirri viðureign. — Langstórfelldasta áfallið fyrir skattakerfið eins og það er nú var samþ. með l. um eignakönnunina frá 1947, þar sem lögboðið var, að skattsvikarar skuli fá syndakvittun fyrir lögbrót sín. Þar er ákveðið, að ef menn telji nú rétt fram, geti þeir sloppið við allar skattsektir og þurfi aðeins að kaupa af ríkissjóði ákveðin ríkisskuldabréf með 1% vöxtum til 25 ára fyrir þann hluta, sem undan skatti kann að hafa verið dreginn. Það er einnig ákveðið í 17. gr. l., að fyrstu 25 þús. kr. skuli vera skattfrjálsar, og þótt ekki séu keypt skuldabréf, þá eru mjög vægir skattar af því, sem eftir er. Þessi viðurkenning frá Alþ. er stórfelldasta áfallið fyrir skattakerfið eins og það er nú og nægði eitt til þess að fella l. úr gildi. Með þessu er viðurkennt, að sú stefna, sem skattsvikarar hafa rekið hér í fjöldamörg ár eða frá því l. voru samþ. árið 1921, sé ekki jafnskaðleg þjóðinni eins og ætla mátti, þar sem lögbrjótur eigi ekki að sæta jafnþungri refsingu eins og ákveðið hefur verið í l. og það fyrir miklu mergjaðri brot heldur en hafði verið gert ráð fyrir í skattal. Nú þegar svona er komið, er því full ástæða til að afnema l. og finna upp annað og heilbrigðara skattakerfi fyrir þjóðfélagið. Það spor, sem Alþ. steig með eignakönnunarl. 1947, hlaut að sjálfsögðu að skapa fullkomið virðingarleysi fyrir refsíákvæðum skattal. Það var engan veginn skilið af þegnum á annan hátt en þann, að það væri ekki ætlað til þess, að þessum ákvæðum yrði beitt og að það væri því ekki siðferðislegt brot að sniðganga skattal. og reyna að skjóta sér undan sköttum.

En svo er önnur þýðingarmikil ástæða fyrir því, að sjálfsagt er að fella l. úr gildi. Hún er sú, að hvert það fyrirtæki í landinu, sem er áhættufyrirtæki og starfar undir gildandi skattalögum, ber bókstaflega dauðann í sér og á sér enga von um undankomu nema með því að fremja skattsvik. Það er einmitt þessi staðreynd, sem Alþ. hefur viðurkennt með eignakönnunarl. og þeirri syndakvittun, sem þar var gefin. Alþ.

hefur viðurkennt þessa staðreynd í sambandi við skattal., og þess vegna mega þau ekki lengur vera í gildi. Þessi staðreynd hefur verið viðurkennd víðar en með afgreiðslu eignakönnunarhl. m. a. í sambandi við það, að þegar meiri hl. Alp. álitur eitthvert stórfyrirtæki vera til meiri þjóðþrifa en önnur, þá er slíku fyrirtæki gefið skattfrelsi. Hver er ástæðan? Af því að það er meiri trygging fyrir því, að fyrirtækið geti starfað áfram á fjárhagslega sterkum grundvelli og þjóðinni til blessunar. Hér er önnur viðurkenning á því, að skattalöggjöfin sé röng. Langskýrasta dæmið í sambandi við þetta atriði er skattfrelsi Eimskipafélags Íslands, sem hefur verið samþ. þing eftir þing, síðan félagið var stofnað, og hefur orðið þess valdandi, að það fyrirtæki er eitt fjársterkasta fyrirtæki landsins, sem m. a. af þessum ástæðum hefur megnað að leysa eitt hið allra mesta yandamál þjóðarinnar í friði og ófriði, að halda uppi ferðum og flutningum til landsins og frá því, þannig að þjóðin hefur ekki soltið, þótt ófriður hafi geislað, heldur getað haldið áfram að lifa sínu menningarlífi, en þetta hefði ekki verið mögulegt, ef félagið hefði orðið að starfa undir skattal., eins og þau eru nú. Annars hefði það borið dauðann í sér eins og sérhvert annað fyrirtæki, sem starfar undir skattal. En þjóðin bar gæfu til að sjá, að þannig mátti ekki fara um Eimskipafélagið, og þess vegna var því gefið skattfrelsi og hefur getað innt það hlutverk fullkomlega af hendi, sem því var falið að gera. [Frh.]

Forseti (BSt): Ég verð að biðja hv. þm. Barð. að fresta ræðu sinni til næsta fundar, þar sem hæstv. ríkisstjórn hefur óskað eftir að slíta fundi nú.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Ed., 13. des., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Ed., 15. jan., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 55, n. 297, 318 og 319, 299, 475).

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson) [frh.]: Herra forseti. Það gafst ekki tími til að afgreiða þetta mál hér fyrir jólafrið, og mér gafst þá heldur ekki tími til að ljúka minni ræðu í sambandi við brtt. mínar. Ég benti þá á, að tilgangur skattal. frá 1921 með að leggja skattbyrðina á þegnana eftir því, hversu færir þeir væru um að bera hana, hefði gersamlega brugðist, og færði fyrir því glögg rök. Ég hafði einnig fært rök fyrir því, hversu menn hefðu algerlega virt að vettugi öll viðurlög í sambandi við brot á skattal. og hversu skattsvik væru orðin almenn í landinu. Ég hafði enn fremur bent á, að 1. um eignakönnunina frá 1947 hefðu verið skýlausasta viðurkenningin, sem hægt hefði verið að fá frá Alp. um að skattal. væru óréttlát og ættu ekki rétt á sér eins og þau væru nú og að allt þetta hlyti að skapa takmarkalaust virðingarleysi fyrir l. Þess vegna væru þetta nægilegar ástæður til þess að afnema l., þótt ekki kæmi

annað eða meira til. Ég hafði fært glögg rök fyrir öllu þessu í fyrri helmingi ræðu minnar og skal ekki frekar endurtaka þau.

En það er ýmislegt fleira, sem styður þá skoðun mína, að afnema eigi tekju- og eignarskattsl. frá 1935, og mun ég hér benda á nokkur atriði.

Ein þýðingarmesta ástæðan fyrir því, að sjálfsagt er að fella skattal. úr gildi, er sú, að hvert það fyrirtæki, sem rekur áhættusaman atvinnurekstur í landinu, ber í sér dauðann undir ákvæðum skattal. Hann kemur fyrir eða síðar og er óumflýjanlegur, svo framarlega sem slíku fyrirtæki tekst ekki á einn eða annan hátt að sniðganga l. eða hefur ekki verið gefin skattfriðindi. Það er ekki aðeins skoðun almennings í landinu, að svona er þessum málum komið, heldur hefur þetta einnig verið viðurkennt af Alp. með því að gefa vissum fyrirtækjum skattfriðindi, svo sem Eimskipafélagi Íslands. Það hefur þótt nauðsynlegt að gefa því félagi skattfrelsi, því að á annan hátt hefði það ekki verið fært um að inna af hendi þá þjónustu, sem því hefur verið falin. Það voru að visu nokkrir menn, sem héldu uppi togstreitu um það, að ekki væri eðlilegt, að félagið nyti skattfrelsis, en þó hefur það ekki gengið lengra en það, að þeir álitu, að skatturinn, sem félagið á að greiða, eigi að vera kyrr í félaginu sjálfu sem rekstrarfé, og þeir hafa ekki treyst sér til að halda fram, að félagið gæti starfað undir skattal. — Það sama er að segja um útgerðarfélagin. Í sambandi við breyt. á skattal. 1941 átti Alp. ekki kost á nema öðru af tvennu, að samþ. verulegar breyt. á l. vegna útgerðarfélaganna eða sjá allan þann atvinnurekstur fara í rústir. Þá var komið svo fyrir sjávarútveginum, að hann gat ekki starfað undir skattal. frá 1921, og var því farið inn á þá braut að leyfa frádrátt af þriðjungi tekna til þess að leggja í sérstakan sjóð, sem væri skattfrjáls, auk þess sem ekki skyldi taka skatt af því fé, sem þyrfti til að greiða áfallnar skuldir. Er þetta enn ein sönnun fyrir því, að slík fyrirtæki, sem ég hef minnst á, geta ekki starfað undir skattal. eins og þau eru, og að Alp. hefur séð þá hættu, sem því fylgdi að beita skattal. í sambandi við þessa starfsemi. Enn fremur hefur þótt nauðsynlegt að gefa samvinnufélögum sérstök friðindi, þannig að gildandi skattaákvæði um einstaklinga og einstaklingsfyrirtæki eru ekki látin ná á sama hátt til samvinnufélaga. Það hefur með öðrum orðum verið viðurkennt oftar en einu sinni hér á Alp., að fyrirtæki, sem eigi að inna af hendi þjóðholla starfsemi, geti ekki staðizt þau áföll, sem alltaf hljóta að koma fyrir í sambandi við slíkan rekstur, svo framarlega sem á að beita að fullu ákvæðum skattal. við þau. Hve mikið hefur verið vikið frá skattal., hefur verið komið undir því, hversu margir menn á Alp. hafa talið þennan eða hinn atvinnureksturinn vera þjóðhollari en annan atvinnurekstur í landinu. Það hefur alltaf verið meiri hl. Alp. því fylgjandi, að samvinnufélagsskapurinn sé það þjóðhollur, að hann eigi að njóta skattfriðinda, og skal ég ekki fara út í, hvort það sé rétt eða

rangt. Meiri hl. Alp. hefur líka talið, að Eimskipafélagið eigi að njóta skattfrelsis og að útgerðarfélagin þurfi að njóta friðinda í þessum efnum, ef þau eigi að geta staðið undir sínum rekstri og innt af hendi þá starfsemi, sem þeim er ætluð. Þegar svo er komið, að þessi yfirlýsing liggur fyrir frá mörgum þingum, er langeðlilegast að afnema skattal., því að ef það er lífsskilyrði fyrir þau fyrirtæki, sem ég hef minnst á, að vera undanþegin skattal., þá er það engu síður lífsskilyrði fyrir einstaklinga og annan atvinnurekstur, þótt hann sé ekki byggður upp á samvinnufélagsgrundvelli. Ég vil benda á, að enginn hefur treyst sér til að halda fram, að það ætti að öllu leyti að beita ákvæðum skattal. við Eimskipafélagið eins og einstaklinga, heldur hefur það verið álitnið eðlilegt, að félagið fengi að halda því fé, sem það annars ætti að greiða í skatta, í sinni starfrækslu. Min skoðun er sú, að Eimskipafélagið hafi óbeinlínis greitt miklu meiri skatta í ríkissjóð heldur en ef það hefði orðið að lúta skattal. eins og aðrir. Í sambandi við hinn öra vöxt, sem hefur verið í félaginu frá stofnun, hefur það getað leyst af hendi svo mörg verkefni, sem heimtar aukinn vinnukraft, en frá því fólki hafa svo komið vaxandi skattar í ríkissjóð, og af hinni miklu umsetningu félagsins hafa því áreiðanlega komið miklu stærri upphæðir til ríkissjóðs heldur en ef skattal. hefði verið beitt gegn því eins og öðrum skattþegnum í landinu. Það er því óhætt að fullyrða, að ef skattal. verða afnumin, hleypur slíkur vöxtur í allt framtak og framkvæmdir í landinu og viðhorf almennings til atvinnumálanna gerbreytist. Sú staðreynd er nú fyrir hendi, að sérhver aðili, sem rekur viðtæka starfsemi í þessu landi undir ákvæðum skattal., er í raun og veru að vinna fyrir aðra en sjálfan sig, sumpart fyrir ríkissjóð, sem leggur á þá svo þungar skatthyrðar, og sumpart fyrir bankana, sem taka stórar upphæðir í vexti af lánunum, en þegar fyrirtæki geta ekki byggt sig upp fjárhagslega, neyðast þau til að leita til bankanna um allt rekstrarfé, þar sem þeim er gert ómögulegt að leggja nokkurn arð til hliðar, sem kann að verða af rekstrinum, því að hann er allur hrifsaður í skatta. Það er ekki nýtt, að fyrirtæki, t. d. sem heldur úti einum togara, þurfi árlega að greiða 100 þús. kr. í vexti til bankanna. Þetta fé lægi kyrrt hjá félaginu, ef því væri leyft að byggja upp sjóði sína, og þá þyrfti það ekki að leita til bankanna, eins og nú er orðin raunin á með Eimskipafélagið, sem jafnvel hefur getað lánað ríkissjóði fé, þegar honum hefur legið á. Sama hefur sýnt sig með S.Í.S., að slíkur stanzlaus vöxtur hefur hlaupið í verzlun þess, og er ekki nema gott eitt um það að segja, einmitt vegna þess, að það hefur búið við önnur skattákvæði en önnur fyrirtæki í landinu. Það er sjáanlegt, að ef felldur yrði niður tekju- og eignarskattur, þá hlýpi slíkur vöxtur í fyrirtæki landsins, að ríkissjóður fengi miklu meiri tekjur í tollum og umsetningarsköttum en hann missir við niðurfelling þeirra.

Ég skal nú fara nokkru nánar út í þetta og sýna fram á með tölum, hvern hag afnám skatta-

laganna hefði í för með sér. — Árið 1921, sem er síðasta árið sem tekju- og eignarskattur er innheimtur eftir skattalögnum frá 1917, nemur hann 6,2% af heildartekjum ríkissjóðs, en á næsta ári og allt til 1934 verður hann lægstur 5,5% 1927, en hæstur 13% 1925, og árið 1934 er hann 10,5%. Á þessu tímabili frá '22—'34 er tekjuskattstigin þannig, að 1% er greitt af tekjum undir 1000 kr., 14% af 50 þús. og 15% af 100 þús. og þar yfir. Þá var því haldið fram, að hann væri ekki nógu hár að hundraðshluta. Frádráttur var þá leyfður 300 kr. fyrir barn, 500 kr. fyrir einstakling og 1000 kr. fyrir hjón, og auk þess var leyfilegt að draga frá alla greidda skatta á árinu. Árið 1935 er skattstiganum breytt, því mönnum þótti eigi nógu stór hundraðshluti ríkissjóðs af þessum sköttum. Þá skyldi greiða 40% af 50 þús. kr. tekjum eða meira. Frádráttur fyrir barn er þá hækkaður í 500 kr., einstakling 800 kr. og hjón 1500 kr. Eignarskatturinn er hækkaður í 10% úr 7%. Greiddir skattar á árinu eru þá einnig frádráttarhæfir. Síðan er lagt 10% ofan á skattupphæðina. Þetta er allveruleg hækkun, og mönnum sýndist svo, að nú hlyti hundraðshluti ríkissjóðs að vaxa verulega. En hvað skeður? Þrátt fyrir þessa hækkun hækkar hundraðshluti ríkissjóðs svo að segja ekki neitt, því á árunum 1935—1939, sem þessi skattstigi gildir, nemur tekju- og eignarskatturinn frá 9,3%, eins og hann verður lægstur 1937, til 11,9%, eins og hann verður hæstur 1935. Þetta eru athyglisverðar tölur. Þótt tekju- og eignarskatturinn sé hækkaður, þá hækkar samt ekki hundraðshluti ríkissjóðs, og er þetta alvarleg sönnun þess, að þetta er ranglátur skattstigi og enginn vafi, að breyta á þessu fyrirkomulagi. Þetta eru talandi tölur, sem ekki er hægt að héra bríður á, og sýna ótvírætt, að við erum á rangri braut.

Árið 1940 er skattstiganum enn breytt, því mönnum þótti hundraðshluti ríkissjóðs enn ekki nógu hár, og fundnar nýjar leiðir til þess að hækka hann, en vitanlega fólust þær aðeins í því að fara enn dýpra ofan í vasa skattþegnanna í landinu. Þá er skylt að greiða 44% af 28 þús. kr. og þar yfir og auk þess 12% álag þar ofan á, en þrátt fyrir þessa gífurlegu hækkun fer hundraðshlutinn niður í 9,8% úr 10,6%, eins og hann var árið áður.

Árið 1941 er enn hugsað, hvernig eigi að laga þetta, og þá er sú breyting gerð á skattalögnum, að tekju- og eignarskatturinn skv. skattal. frá 1935 er hækkaður um 10%, en auk þess er lagður á stríðsgróðaskattur á tekjur yfir 50 þús., sem nemur 4—35%. Við þetta hækkar hundraðshlutinn upp í 21,4%. Þetta ár er fylgt sömu frádráttarreglum og áður.

Árið 1942 er enn gerð breyt. á skattalögnum. Þá var skattstigin lækkaður þannig, að 22% er greitt af 50 þús. og yfir, en samtímis fellt niður, að draga megi frá greidda skatta á árinu, svo þetta er í rauninni stórkostleg hækkun á tekjuskattinum. Þá eru einnig ákveðin sérstök friðindi til hlutafélaga og samvinnufélaga. Þessi friðindi voru gefin vegna þess, að þessi fyrirtæki voru komin í kröggur, og þess vegna farin sú leið að gefa eftir af skattinum, og

er ekki nema gott eitt um það að segja. Þá voru og teknar upp sérstakar reglur um út-reikning á skattskyldum lágtekjum, en til við-bótar var svo stríðsgróðaskattinum breytt þann-ig, að lagt var frá 3—68% á tekjur frá 45 þús. og þar yfir. Nú skyldi maður ætla, að slík fjár-taka hækkaði stórkostlega hundraðshluta tekn-anna, en það undarlega skeður, að hann hækkar aðeins um 2,4% þ. á., eða í 23,6%.

Árið 1943 kemur svo verðlækkunarskattur-inn, sem nemur frá 4—18% á allar tekjur yfir 200 þús., og hækkar þá hundraðshlutinn upp í 25,7%, enda fer þá saman þessi gífurlega fjár-taka ríkissjóðs og óhemjulegar verðbreytingar og gróðaár, en samt hækkar hundraðshlutinn ekki meira en þetta. Þessi skattaákvæði hafa staðið óbreytt síðan, en hundraðshlutinn alltaf farið minnkandi og var 1949 kominn í 17,4%. Þetta er enn ein sönnun þess, að við erum á rangri leið. Samkv. fjárlögum yfirstandandi árs er hann áætlaður 14%, svo hraðminnkandi hefur hann farið undanfarið, en álitid er, að hann nái ekki einu sinni þeirri upphæð. — Samkvæmt fjárlfrv. fyrir 1951 er hann áætlaður 12,6%. Fjvn. átti tal við hæstv. fjmrh. um það, hvort ekki mætti hækka þessa áætlun verulega, en fékk það svar, að það væri algerlega óverj-andi að láta sér detta í hug að hækka þá áætl-un, því þegar væri búid að ganga svo nærri skattþegnum í landinu. Þessi yfirlýsing lá fyrir frá hæstv. ráðh., svo n. reiknaði með 12,6%.

Samkv. ríkisreikningunum hefur tekju- og eignarskattur ásamt stríðsgróðaskatti, verðlækk-unarskatti og öllu álagi numið 13,6% af tekjum ríkissjóðs, því meðaltali á árunum 1922—'47, og hafa þó á þessum árum verið sex veltiár, sem hækkar hundraðshlutann verulega. Það er því ljóst, að þetta er ekki megingintekjustofn ríkissjóðs, því 86,4% hafa komið eftir öðrum leiðum og kostnaðarminni við innheimtu. Þetta er ein ástæðan til þess, að það ber að afnema skattal. í heild.

Samkv. fjárlagafrv. fyrir 1951 eru tekjur rik-issjóðs af tekju- og eignarskatti og stríðsgróða-skatti áætlaðar alls 36 millj. 250 þús. kr. Hæstv. fjmrh. mótmælti því að hækka þessa áætlun og taldi stefnt í beinan voða, ef það væri gert. Eftir því, sem bezt verður séð af ríkisreikn-ingunum 1949, fjárlögum 1950 og fjárlagafrv. 1951, er heildarkostnaður við álagningu og inn-heimtu þessara skatta rúmlega 6 millj. kr. við að innheimta 36 millj. Þessi upphæð sparast öll, ef skattalögin eru núnin úr gildi. Þeir menn, sem hafa verið að fárast út af því, hvað það kostar að innheimta iðgjöld ríkisútvarps-ins, kunna að hrökkva við nú og verða undrandi, þegar þeir sjá, hvað innheimtan á þessu kostar. Reikna má með, að rúmlega þúsund menn vinni við álagningu og innheimtu þessara skatta. Þarna eru teknir þúsund menn út úr atvinnu-lifinu til þess að innheimta þennan ranglát-asta og vitlausasta skatt, sem til er, skatt, sem viðurkennt er, að muni drepa hvert fyrirtæki, sem áhætturekur rekur — og það gera öll fyrirtæki hér á landi — og ekki hefur komið sér undan skattaákvæðunum löglega eða ólöglega.

Væri þetta fólk sett í framleiðsluna, mundi koma í ríkissjóð talsverður hluti þess, sem hann tapaði á því, að skattalögin væru afnum-in. Það mun láta nærri, að þetta fólk geti unn-ið til útflutnings verðmæti, sem nemur um 15 millj. kr. árlega, og af því fengi ríkissjóður töluverðan hluta í tollum og innflutningsgjöld-um. (VH: Eru skattanefndarmenn taldir með í þessum þúsund mönnum?) Já. (Forseti: Það er nú aðeins aukastarf, sem stendur yfir fáa daga.) Það er alveg sama, hvort þeir sitja í fáa daga eða marga, þeir gera ekki annað á meðan. Það eru staðreyndir, sem ekki er hægt að mótmæla, að upphæð sú, sem fer til innheimtunnar, svarar til launa rúmlega 1000 manna. Ég veit, að hæstv. forseti undrast þetta, en þetta eru upplýsingar, sem eru staðreyndir. Það er því að sjálfsögðu skylt og rétt að breyta þessu kerfi. Með því að gera ráð fyrir óbreyttu toll- og veltuskattskerfinu, þá mundi koma í rikis-sjóð meiri tekjur en tapast með afnámi tekju- og eignarskattslaganna. Hins vegar álit ég, að ef þetta verður ekki nægilegt, þá beri að breyta tollögum og breyta þeim þannig, að hærri tollar verði greiddir af þeim vörutegundum, sem ekki geta talizt nauðsynjar og keyptar eru aðeins af þeim mönnum, sem hafa efni á því. Þetta kerfi er í Englandi. Þar greiða menn 100—200% tolla af ýmsum munaðarvörum. Slíkt fyrirkomulag er miklu heppilegra. Þá greiða menn af frjálsum vilja tolla í ríkissjóð fyrir þær vörur, sem menn vilja njóta. Ef menn t. d. vilja kaupa pels eða gimsteina eða eitthvað slíkt, þá geta menn fengið það, en greiði um leið ca. 80% af andvirðinu í ríkissjóð. Með þessu er tryggt, að ríkissjóður fái sínar tekjur og meira en hann missir með afnámi skattalaganna.

Þá skal enn fremur bent á, að við afnám skattalaganna yrði einnig nauðsynlegt að endur-skoða launalögin. Þau geta ekki staðið óbreytt um leið og launþegar fá skattfrelsi. Ég er sann-færður um það, að ef embættismenn ríkisins hefðu mátt velja í fyrra um hækkun launanna um 20% eða skattfrelsi, að þá hefðu þeir valið skattfrelsið. Ég er viss um, að ef skattalögin eru afnumin, þá sparast a. m. k. 10—15 millj. kr. í launagreiðslum í landinu, jafnvel meira. Að sjálfsögðu er ekki hægt að breyta skatta-kerfinu fyrirvaralaust, og er því gert ráð fyrir, að ríkisstj. fái 1 ár til undirbúnings þessu máli, og ætti það að vera nægur tími til leiðréttingar á l. og annarra ráðstafana í sambandi við þetta mál.

Á erfiðum tímum er afkoma landsins komin undir því, hversu margir fjársterkir einstakl-ingar og félög eru til í landinu. Þegar erfiðir tímar koma yfir fátæka þjóð, á hún sér fá úr-ræði og því bezt hún sé ekki fátæk, heldur geti staðið undir erfiðleikunum án aðstoðar ríkisins, en til þess þurfa menn að hafa löng-un og aðstöðu til þess að afla tekna í góð-ærum, sem hægt er að leggja í varasjóð, en með nügildandi skattalögum er það ekki hægt. Ég vil taka það fram, að það er fullt samræmi í þeirri afstöðu minni, að ég vil fella niður skattalögin og einnig að arfur falli ekki til út-arfa, heldur til Tryggingastofnunar ríkisins.

Afkoma lágtækjumanna er einnig komin undir því, að mikið sé til af fjársterkum einstaklingum, sem geti haldið áfram sínum atvinnurekstri og veitt mönnum atvinnu í slæmum árum. En nú er komið í veg fyrir það með því að þau þurfa alltaf að taka lán hjá bönkunum og greiða þeim stórar fjárhæðir í allt of háa vexti. Það er mikill misskilningur, að skattalöggjöfin bæti afkomu hinna fátækustu í landinu. Þvert á móti eykur hún neyð þeirra. Sú hjálp, sem fátækum er veitt úr sveitarsjóðum, ríkissjóði eða tryggingunum, er smámunir hjá því, sem þeir fá með öruggu atvinnulífi í landinu. Það er lífsnauðsyn, að atvinnufyrirtækin séu svo fjársterk, að þau þurfi hvorki að leita til bankanna né ríkissjóðs í slæmum árum, heldur geti sjálf staðið undir því. Ein sönnun þessa er, að ríkissjóður þurfti að greiða hvorki meira né minna en 30 millj. kr. til þess að halda úti sildveiðiflotanum á síðustu sildarvertið.

Af öllu þessu, sem ég hef tekið fram, er alveg sýnt, að það er alveg rangt að halda tekjuskattsl. við lýði. Það er hagur fyrir fátæklingana, það er hagur fyrir atvinnurekendur og hagur fyrir ríkissjóð að afnema þau. Ég vil því vænta þess, að brtt. mínar í sambandi við þetta, á þskj. 318, verði samþ., meiri hl. þessarar hv. d. geti fallið á þau rök, sem ég hef fært fyrir þessu máli, og samþ. brtt. eins og þar liggja fyrir á því þskj.

Mér hefur þótt rétt að láta fylgja þessu nál. mínu yfirlit yfir það, hver hundraðshluti ríkisteknanna af tekju- og eignarskatti, stríðsgróðaskatti og skattauka hefur verið frá 1921 til 1949. Það hefur legið í þessu töluverð vinna, en ég hef ekki séð eftir því að leggja þá vinnu í þetta mál, því að mér er alveg ljóst, að þetta er langstersta málið, sem nú liggur fyrir Alþingi. Þetta er fyrsta sporið til þess að komast úr því öngþveiti, sem er í þessum málum, að afnema þetta, og þá mun róðurinn verða léttari á komandi árum.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Hv. þm. Barð. (GJ) endaði svo snögglega ræðu sína, að ég var varla tilbúinn til þess að fara að byrja á minni ræðu. Þar sem hér er um að ræða mál upp á 3—4 tugi milljóna á ári, þá hefði mér fundið, að hann hefði gjarnan getað varið til þess nokkru lengri tíma en hann hefur nú gert, samanborið við önnur mál, sem hann hefur rætt um og ekki hafa verið nærri eins þýðingarmikil, og skal ég ekki lasta það, því að hann er ekki sá þm., sem hvarflar mikið frá efninu, en þar sem hér er um jafnstórkostlega þýðingarmikið mál að ræða, hefði mér fundið hann vel geta eytt í það meiri tíma en hann gerði. — Jæja, en hverfum nú frá því. En þetta mál er svo mikils virði, að það þarf fullrar athugunar við, og ég vil segja það, að þótt ég í raun og veru hafi kannske ekki verið undir það búinn að fylgja þessum brtt. hv. þm., þá finnst mér það mjög æskilegt fyrir okkur, hina skattþíndu menn, ef létt væri þessum klyfjum af okkur, og gæti maður kannske, þegar til kæmi, fagnað því að geta losað sig við þessar byrðar, helzt

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

að öllu leyti. Mér finnst því út af fyrir sig till. hv. þm. Barð. svo mikilvægar í þessu máli, að það fullkomlega réttlæti út af fyrir sig dagskrá þá, sem ég hef flutt í málinu, að málið sé þá athugað á þessum grundvelli einnig. Ég segi fyrir mig, að ef ég verð þess megnugur og verð hér á næsta þingi, þegar um þetta mál verður rætt, mun ég athuga þetta atriði ræklega, hvort hægt væri að einhverju leyti eða að öllu leyti að hverfa frá þessum skatti eða ekki.

Ég vil segja það um frv. sjálft, að ég treysti mér ekki til að fylgja því, þó að ég geri það ekki að neinu kappsmáli, því að í frv. er ekki um að ræða neinar stórkostlegar breyt., en með brtt. hv. þm. S-Þ. er það þó skýrara en það var í upphafi, því að framkvæmd frv. hefði orðið ómöguleg eða mjög erfið, ef það næði fram að ganga eins og það var í upphafi.

Ég vil benda á eitt atriði í þessu máli, og það er, að þótt þetta frv. verði að l. á þessu þingi, þá verða skattframteljendur í kaupstöðum búnir, áður en það gengur í gildi sem l., að ljúka við skattaframtöl sín og ganga frá þeim, svo að það yrði að taka framtölin upp að nýju og reikna á annan veg en áður hefur verið. Þess vegna finnst mér það út af fyrir sig mæla með því að hinkra nú við í þetta skipti, þangað til þing kemur saman næst, og þýst ég við, að flestir séu á þeirri skoðun, enda er skattanefnd búin að starfa það lengi, að hún ætti að geta skilað af sér till. sínum í frumvarpsformi fyrir næsta Alþ., og mætti ganga frá þeim málum alveg í einu. Ég álit því rétt að samþ. hina rökstuddu dagskrá mína, sem hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þar sem gera verður ráð fyrir, að millipinganefnd sú, er nú starfar að endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, leggi tillögur sínar um breytingu á þeim fyrir næsta þing, en breyting sú, er frv. þetta vill gera á þeim lögum, virðist ekki mjög aðkallandi, telur deildin rétt að fresta afgreiðslu málsins efnislega á þessu þingi og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

Þetta finnst mér í rauninni alveg rétt afstaða, að fresta þessu núna, með tilliti til þess, sem ég hef sagt, og einnig með tilliti til þeirra sjónarmiða og brtt., sem komið hafa frá einstökum þm. í sambandi við þetta mál, og væri heppilegra að samræma þetta allt, þegar endurskoðun á sér stað. Ég hygg einmitt, að mitt sjónarmið sé það aðgengilegasta, þ. e. að athuga um það, hvort sú mþn., sem nú er í þann veginn að skila af sér sínum till. um skattamál, geti ekki samræmt þetta allt saman, og að beðið verði með þetta mál til næsta þings, því að það hefur enga praktíska þýðingu að samþ. það núna á þessu þingi, þar sem það mundi verða mjög erfitt að framkvæma þessar breyt. núna. Ég hef því talið og tel enn rétt að fresta þessu máli og tel, að runnið hafi rök undir það enn þá að gera það vegna þess, hvað nú er orðið liðið á skattframtalsfrestinn. Ég er nú raunar ekki Reykvíkingur og veit ekki, hvenær hann er útrunninn. (HG: 1. febr.) Já, 1. febr. verður einmitt að vera búit að skila skattframtölum, og það tel ég, að hafi mjög mikið að segja í sambandi við þetta mál, þar sem ein-

mitt þess vegna mundi verða mjög erfitt um framkvæmdir, jafnvel þótt frv. yrði samþ. Þess vegna er ég ákveðinn í að halda við mína skoðun í þessu máli, þ. e. að málinu verði frestað til næsta þings, og þá er hægt þegar í upphafi að byrja á því og halda því áfram með hraða og láta það þá koma til framkvæmda við næsta framtal, ef ekki verður eitthvað annað komið í staðinn. Það ætti því ekki að vera neinn skaði skeður, þó að þetta verði allt látið bíða núna, heldur yrði það aðeins til þess, að þær breytingar og þau sjónarmið geti komið fram, sem liggja nú í loftinu, hvort sem mþn. verður búin að skila sínum till. á næsta þingi eða ekki.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil þá fyrst samkv. niðurlagsorðum hv. þm. Dal. inna hann eftir því, þar sem ráðherrastólarnir eru tómir, hvort þess er að vænta, að ríkisstj. leggi fram frv. það, sem nú er tilbúið um endurskoðun og breyt. á tekju- og eignarskattsl., eða ef hún fellir sig ekki við efni þess, þá geri eitthvað í þess stað.

Nál. á þskj. 297 greinir frá því, að n. hafi tekið fyrir það frv., sem hér er til umræðu, á þskj. 55, en jafnframt hafi hún rætt frv. á þskj. 208, sem einnig er um breyt. á l. um tekju- og eignarskatt. Niðurstaða n. hefur orðið sú, — eins og þar segir: „Nefndin klofnaði. Meiri hlutinn (BST, KK og KA) er fylgjandi frv. þessu á þskj. 55. Einn maður úr meiri hl. (KA) kysir þó heldur að fylgja frumvarpinu á þskj. 208 og flytur brtt., sem ganga í þá átt.“ Mér virðist þessi afgreiðsla í sjálfu sér harla óvenjuleg, að n. tók sameiginlega fyrir tvö frv., afgr. annað, að visu þriklofin, og einn nm., sem fylgir meiri hl., segist heldur hafa kosið að fylgja hinu frv., en gerir þó engar till. um, að það verði samþ., heldur flytur brtt. við frv., sem hann er ekki ánægður með. Ég vil spyrja hæstv. forseta, hvort hann ætli ekki að taka fyrir frv. á þskj. 208. (Forseti: Það er ekki venjulegt að taka fyrir frv. til 2. umr., sem n. afgreiðir ekki með sérstöku nál., enda liggur hérna fyrir meginefnið í því frv.) Ég vil beina því til hæstv. forseta, að hvernig sem fer um þetta frv., þá skilst mér, að d. eigi að fá tækifæri til þess að greiða atkv. um frv. á þskj. 208, því að þótt munurinn á þessum tveimur frv. virðist kannske í fljótu bragði ekki vera mikill, er hann það þó. Samkv. þessu frv. á þskj. 55 er gert ráð fyrir, að ef kona vinnur utan heimilis, skuli hún eða maður hennar eiga rétt á því, að ráðskonukaup sé dregið frá kaupinu, áður en skattur er á lagður, en frv. á þskj. 208 gerir ráð fyrir, að ef kona vinnur utan heimilis og hjá öðrum en manni sínum eða fyrirtæki, sem hann er meðeigandi að, skuli skattur lagður á tekjur hvors hjónanna fyrir sig. Það er augljóst, hvaða munur er í framkvæmd á l. eftir því, hvort frv. yrði samþ. Þau hjón ein, sem leyfa sér þann munað að hafa ráðskonu, — ég veit ekki, hvort það þýðir annað en vinnukona eða húshjálp, en býst þó við, að það eigi að tákna fullgilda ráðskonu, — fá leyfi til að draga frá skattskyldum tekjum hennar kaup. Áftur á móti kona, sem leggur á

síð að vinna utan heimilis og passar jafnframt sitt heimili, hún fær enga slíka hjálp. Það segir sig sjálft, að í þessum tilfellum verða það einmitt fátækustu konurnar, sem verða harðast úti, þær fá enga hjálp, heldur hinar, sem geta leyft sér það að halda ráðskonu. Ég álit, að þetta atriði út af fyrir sig nægi til þess að sýna, að að þessu frv. er lítil bót, — bót í einstöku tilfellum, en ekki almennt fyrir þá, sem helzt þyrfti að búa öryggi í þessum efnu. — Auk þess er gert ráð fyrir því í frv. á þskj. 55, að það sé sama, hvar konan vinnur, en úr því er bætt með brtt. á þskj. 475, þar sem þetta er bundið við það, að konan vinni ekki við fyrirtæki manns síns. — Ég mundi telja, að sú eðlilegasta lausn á þessu margumrædda hjónaskattamáli væri sú, að felld væru niður ákvæðin um samsköttun hjóna, en þau yrðu skattlögð hvort í sínu lagi, ef konan hefur sérstakar tekjur. Ef heimilið er af tiltekinni stærð, ef eðlilegt er að álykta, að vinna konunnar gangi öll til þess að halda heimilinu við, þá er eðlilegt að ætla henni ákveðinn hluta af tekjum mannsins, sem verði svo skattlagðar. Hitt er ekki réttlátt, að leyfa frádrátt þeim konum einum, sem vinna úti og hafa ráðskonu, ef aðrar konur, sem vinna úti og ekki sjá sér fært að fá ráðskonu, njóta ekki slíkra hlunninda.

Ég vil enn á ný beina því til hæstv. forseta að athuga, hvort ekki sé unnt samkv. ósk eins eða fleiri dm. að láta frv. á þskj. 208 koma til atkvæða, þó að ekki liggi fyrir till. frá n. á annan hátt en í nál. segir.

Ég hefði haft nokkra tilhneigingu til þess að ræða við hv. þm. Barð., sem flytur stórfelldar brtt. við frv., en verð að láta það niður falla að mestu leyti. Ég get þó ekki látið hjá líða að minnast aðeins á yfirlit það, sem fylgir nál. hans á þskj. 318, þar sem gerð er grein fyrir hundraðshluta ríkisteknanna af tekju- og eignarskatti frá 1921 til 1949. Ef tekið er tíma-bilið frá 1921—40, mun láta nærri, að hundraðshluti ríkisteknanna af tekju- og eignarskatti hafi numið um 10%. En taki maður árin 1940—49, mun láta nærri, að þessi hundraðshluti nemi um 20%. Nú segir þetta í sjálfu sér ekki mjög mikið um það, hvað tekjuöflunin hefur numið miklu hjá ríkissjóði, því að þess verður að gæta, að fjárgreiðslur ríkissjóðs hafa margfaldast á þessu árabili, eins og hv. þm. manna bezt er kunnugt um, þannig að þótt tekju- og eignarskatturinn hafi verið hækkaður og þyngdur, þá er ekkert óeðlilegt, þó að prósenthækkunin sé ekki meiri, þegar þess er gætt, að samtímis hafa aðrir skattar og tollar verið stórkostlega hækkaðir líka, þannig að þetta þarf ekki að vera svo mikill mælikvarði.

Þegar rætt er um tekjuskatt til ríkissjóðs, má ekki gleyma því, að bæjar- og sveitarfélög innheimta meginhlutann af sínum tekjum með beinum skatti, tekju- og eignarskatti. Nú mun það vera svo, að útsvarið hafi numið hér um bil þrefaldri upphæð tekju- og eignarskatts ríkissjóðs. Þetta er nokkuð breytilegt frá ári til árs, en venjulega er tekju- og eignarskatturinn hér um bil 1:3 miðað við útsvarstekjurnar. Hann er nú áætlaður 36 eða 37 millj. kr., en sú

áætlun er of lág, og má gera ráð fyrir, að hann nemi um 40 millj. kr., en útsvör verða um 100 millj., svo að hlutfallið er þannig nokkru lægra nú en 1:3. — Það segir sig nú sjálft, að þó að tekju- og eignarskatturinn yrði afnuminn, þá væri ekki þar með komið í veg fyrir skattsvik. Eftir sem áður gætu þeir, sem það stunda, lagt sig í framkróka um að svikjast undan lögmætum útsvarsgreiðslum. Og ef hv. þm. Barð. hefði átt að vera sjálfum sér samkvæmur, þá hefði hann átt að taka útsvörin með í till. sinni, þar sem verkanir þeirra eru hinar sömu. Þá þykir mér enn fremur líklegt, að með þeirri fjárbörð, sem bæjar- og sveitarfélögin hafa, þá yrði niðurfelling ríkisskattanna til þess, að útsvör hækkuðu að miklum mun.

Ég held því, að það væri hið mesta óráð að fallast á till. hv. þm. Hins vegar skal það fullkomlega játað, að rík ástæða er til, að sýnd verði meiri einbeiti og röggsemi við innheimtu skattsins en gert hefur verið, og þau störf skattheimtuyfirvaldanna mætti auðvelda með breyttri löggjöf. Og það hafði ég einmitt í huga, er ég gerði fyrirspurn mína til hæstv. ríkisstj. um það, hvað endurskoðun skattalaganna liði. Enn fremur tel ég, að fyllsta ástæða væri til þess að athuga, hvort ekki þætti rétt að setja lög um eina allsherjar álagningu beinna skatta, þar sem svo væri kveðið á um, hve mikill hluti skyldi renna til ríkissjóðs og hve mikið til sveitarfélaganna. Þetta fyrirkomulag væri að minni hyggju einfaldara og eðlilegra fyrir báða aðila, kostnaður við skattheimta mundi minnka stórlega og hún yrði þó jafnframt árangursríkari og síður af handahófi framkvæmd. Að þessu tel ég, að fremur bæri að huga en að fella skattana niður.

Annað atriði væri svo það að hætta að seilast til skatts í svo lágar tekjur sem nú er gert. Það er alveg þýðingarlaust að vera að innheimta skatt, sem ekki nemur meiru en 15 kr., og sjálf-sagt að byrja ekki fyrr en tekjurnar eru orðnar verulegar. Ég gæti t. d. hugsað mér, að 100 kr. væri lægsti skattur, sem innheimtur yrði. Annað svarar beinlínis ekki kostnaði. Og til að jafna metin má þá leggja nokkru meira á hærri tekjurnar, en láta smátekjurnar eiga sig. — Þetta væri nær að athuga heldur en að nema lögin úr gildi á þeim forsendum m. a., að þau hafi verið brotin. Ef þau rök væru yfirleitt tekin alvarlega, þá er ég hræddur um, að það kynni að ganga nokkuð mikið á lagastofninn á næstu árum.

Hv. þm. Barð. telur, að kostnaðurinn við innheimtu tekju- og eignarskattsins, eða 36 milljóna, sé 6 millj. Ég veit ekki, hvar þessi tala er fundin, og skal ekkert segja um, hvort hún sé rétt eða röng; en mér þykir þó ólíklegt, að hún sé rétt. Skattheimtumenn eru yfirleitt jafnframt embættismenn eða dómarar, og laun þeirra, sem að þessu vinna víða um land, eru mjög smávægileg. En jafnvel þótt svo ólíklega færi, að þessi tala kynni að reynast rétt, og álagningar- og innheimtukostnaður næmi þannig 15% af skattinum sjálfum, þá væri það þó ekki hálf á við það, sem kostnaðurinn yrði við sambærilegar tolltekjur. Ef þessara tekna væri aflað

með tollum, þá kæmi til álagning heildsala og smásala á vörurnar að viðbættum tollunum, og frádráttur af sömu upphæð mundi nema allt að 16%.

Þá sagði hv. þm. enn fremur, að hæglega mætti afla 36 eða 40 milljóna í ríkissjóðinn með öðrum hætti. T. d. mætti leggja söluskatt á þær vörur, sem ríka fólkið keypti. Bretar legðu t. d. skatt á slíkar vörur allt upp í 200%. Einhvern veginn er það nú samt svo, að þó þeir leggi á slíkan söluskatt, þá er tekjuskatturinn ekki lægri þar en hér. Þar eru 19% partar tekna yfir visst mark goldnar í ríkissjóð, eða 19 shillingar af hverjum 20. Og til tekjujöfnunar hafa þeir ekki fundið aðra leið sanngjarnari en tekjuskattinn. Væri hann felldur niður, mundi það koma í ljós, að torvelt væri að fá með söluskatti tekjur, sem honum svöruðu. Við höfum verið að leggja slíkan skatt á óþarfavörur. Og við höfum lagt 6—10% söluskatt á allar vörur, jafnt óþarfavörur sem nauðsynjavörur, sem þannig hefur bitnað jafnt á fátækum sem ríkum. Hefur það verið gert af mannvonzku? Alls ekki, heldur fyrst og fremst af því, að álagning á lúxusvörurnar hefur reynzt svo lítill skattstofn. — Ég veit ekki, hvað hv. þm. vill kalla skattinn á tóbak og brennivín, en hann er meiri en 200% og nær því að vera 900%. Kostnaður ríkisins er varla meiri en 1/10 af útsöluverði á áfenginu. Og af hverjum 9—10 kr., sem menn borga fyrir 20 stk. af sigarettum, fær ríkissjóður vist ekki minna en 8—9 kr. — Hvað snertir skartgrip, gimsteina o. þ. h. varning, þá fengjust aldrei miklar tekjur þar í hækkuðum skatti, enda munu nokkur brögð vera að því, að slíkum varningi sé smyglað inn í landið.

Ég skal annars ekki fara að ræða þetta í alvöru; ég vildi aðeins benda á, að því fer fjarri, að þetta mál sé eins vaxið og hv. þm. vill láta líta út fyrir. Hins vegar er ég sammála því, að nauðsyn beri til að endurskoða þá löggjöf, sem um þessi efni fjallar, t. d. að hætta að leggja skatt á lægri tekjur en svo, að hann nemi a. m. k. 100 kr.; leiðréttu ranglát ákvæði um skattaálagninguna gagnvart hjónum, og loks að athuga, hvort ekki væri rétt að innheimta í einu lagi skattinn til ríkissjóðs og sveitarfélaganna.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég vil byrja á því að þakka meiri hl. nefndarinnar fyrir afgreiðslu þessa máls, um leið og ég get þess, að ég er þakklát fyrir þá breyt., sem hún leggur til að gerð verði á frv. og kom fram hjá hv. þm. S-Þ. Breyting sú er án efa til bóta. Út af ummælum hv. 4. þm. Reykv. um það, að þetta frv. væri ekki nein lokaráðstöfun í þessum málum, vil ég segja þetta: Eins og kemur fram á þskj. 55, þá tel ég æskilegra, að sérsköttun hjóna komist á en að fara þá leið, sem hér er valin. En vegna þess að mér er vel kunnugt um, að meiri hl. Alp. hefur ekki þá skoðun á málinu, en líkur til að þessar úrbætur nái samþykki, þá hef ég valið þann kostinn að fara þessa leið. Ég hef nokkuð reynt, einkum síðan ég kom á þing, að kynna mér þessi skattamál og þá sérstaklega með tilliti til skattaálag-

ingar á hjón, og komið að þeirri niðurstöðu, að þeir, sem vinna við framkvæmd skattamála, og þá sérstaklega innheimtuna, telja, að í sambandi við sérsköttun hjóna muni verða ýmsir framkvæmdarferðleikar. Og það er áreiðanlegt og skal fúslega játað, að þegar ætti að fara að ræða það mál í alvöru, kæmi undireins til samanburðar á þeim konum, sem vinna utan og innan heimilisins, og einnig á störfum húsmóðurinnar sjálfar og þeirrar konu, sem vinnur á búinu. Þetta hefur komið skýrt fram, er þessi skattmál hafa verið til umræðu, og á síðasta fundi Kvenréttindafélags Íslands varð ekki samkomulag um þetta atriði í sérsköttun hjóna, heldur yrði að finna betri leið til algerrar sérsköttunar. Nú veit ég, að hv. þdm. þurfa ekki að láta segja sér það, að afnám samsköttunarinnar mundi þýða algera breytingu á skattakerfinu og það frá grunni, því að ríkisheildin vill hafa sitt, og þyrfti þá að afla þeirra tekna annars staðar, sem dragast mundu frá vegna skiptingarinnar. Að þessu athuguðu hallaðist ég að því að flytja þetta frv. og vegna þess, að mér er kunnugt um, að mörg heimili mundu hafa gagn af, ef það næði fram að ganga. Hv. 4. þm. Reykv. vildi gera lítið úr frv. vegna þess, að það kæmi ekki til hagsbóta nema fyrir þá, sem hefðu háar tekjur. Þetta er ekki rétt í öllum tilfellum, þó að það komi auðvitað mjög að gagni mörgum þeim, sem eru nú hátt í skattstiganum. En þó þekki ég mörg dæmi, þar sem ekki er um háar tekjur að ræða, en konan kys heldur að vinna utan heimilisins og verður þá að hafa aðra konu til að vinna innan þess, og á þeim stöðum er það tilfinnanlegt að fá ekki nema lítinn frádrátt.

Út af rökum þeim, sem hv. 11. landsk. studdi sína rökst. dagskrá með, þá vil ég benda honum á það, að þetta mál hefur þegar dregið í 2—3 ár, og ég veit ekki betur en að millipinganeftir sú, sem hafði skattamálin til meðferðar, sé þegar búin að skila af sér til ríkisstj., og gæti þetta mál þá dregið í 2—3 ár enn, og óvíst þá, hvort það fengi greiðari afgreiðslu en nú. Ég get því ekki séð, að það sé hægt að skjóta sér á bak við þetta, ef menn halda á annað borð, að þessi breyting sé til bóta. — Önnur rök, sem hann færði fyrir rökstuddu dagskránni, voru þau, að tíminn sé mjög naumur til að koma þessum ákvæðum í framkvæmd, þar sem svo stutt sé til framtals. En ætli gæti þá ekki farið svo líka, ef málinu yrði frestað, að það drægist fram á árið '52 og yrði þá ekki síður seint fyrir? Ég geri því ekki neitt úr þeim rökum, sem hv. þm. færði til stuðnings sinni dagskrá, og vænti þess, að hv. þdm. greiði atkv. á móti henni.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Ég hefði viljað óska eftir því, að umr. yrði frestað í málinu, því að ég geri ráð fyrir, að fram komi brtt., sem ég skal þá gera grein fyrir á morgun.

Umr. frestað.

Á 50. fundi í Ed., 16. jan., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Ég kvaddi mér hljóðs um þetta mál í gær og mun því ekki ræða lengi um þetta núna. Eins og ég hef getið um áður, finnst mér þetta mál vera á eftir tímanum. Og frv. er svo seint á ferðinni, að till. getur varla komið til framkvæmda á árinu, þó svo hún verði samþ. Ef dagskrá sú, sem ég hef borið fram, verður felld, ber ég fram brtt. við 3. umr., að ákvæðið verði ekki eingöngu látið ná til vinnukvænna í fjártekjum þeirra, heldur komi það fram í fjártekjum barna, sem telja fram til skatts með foreldrum. Það er algengt, að börn eigi hlut í hlutafélagi foreldra sinna, svo nefndum svefnherbergishlutafélögum, og er þá sjálf-sagt, að ákvæðið nái til þessa fólks. Ýmislegt fleira þarf að athuga áður en gengið verður frá þessu. Ég vænti þess, að þetta frv. komi ekki til framkvæmda sem lög, fyrr en það hefur verið athugað rækilega og gætilega, sem sagt athugað í heild eins og mörg sjónarmið hafa komið fram. Þó að þessi dagskrá verði felld, getur komið fram önnur við 3. umr. þessa máls. Ég ætla að geyma rétt minn þangað til þá, að tala um þetta mál, en trúi lítt á gagn þessa máls og tel rétt að athuga það betur. Enda hefur gengið á misvixl hjá þessum þingkonum og þær hafa vafið hvor fyrir annarri, en sú, sem hér situr, hefur þó orðið hlutskörpust.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég skal ekki tefja málið, en vil aðeins gera grein fyrir afstöðu minni. Ég tel, að till. á þskj. 55 skapi misræmi og sé sízt til bóta. Hins vegar ef brtt. á þskj. 299 yrði samþ., gæti ég fylgt frv. Ég tel, að brtt. á þskj. 475 sé til bóta, en þó ekki nægilega. Gangi frv. í gegnum 2. umr. án þess, að brtt. á þskj. 299 verði samþ., þá mun ég athuga fyrir 3. umr., hvort ekki sé hægt að afgreiða málið með rökst. dagskrá.

Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Þegar fyrri hluti 2. umr. um þetta mál fór fram, gerði ég grein fyrir afstöðu meiri hl. til frv. á þskj. 55. Síðan hefur verið dálítið rætt um frv., og hafa ýmis sjónarmið komið fram. Það hefur borið á því í blöðum og á fundum, að konur telji það ranglátt að telja fram til skatts með mönnum sínum. Konurnar vilja telja þetta sitt mál um aukin kvenréttindi og hafa lagt mikla áherzlu á það. Hjónabandið er eins konar félag, og hefur löggjöfin talið rétt, að þetta félag teldi fram í heild. Hjón með tekjur sínar samanlagðar komast herra í skatti en einstaklingur, sem ekki aflar eins mikilla tekna. Nú virðist mér, ef ætti að breyta þessu svo rökrétt væri, að skattaframtal hjóna kæmi til skipta á tvo einstaklinga, og þá kæmust þau í skattstiganum í svipaða hæð og einstaklingur. Og þá væri kvenréttindahugsjóninni náð. En fram á þetta hefur ekki verið farið, nema konan ynni fyrir sér utan heimilis. Frv. það, sem hv. 4. þm. Reykv. vitnaði í og saknaði, að skuli ekki vera til umr. hér, byggist á því, að þetta sé gert. Hins vegar bætist við aukið frádrag, þ. e. a. s. kostnaður, sem fram kemur, ef hún þarf að kaupa vinnu

við heimilið, svo að þetta sé í samræmi við skattaframtalið. Kona, sem vinnur utan heimilis, hefur ekki meiri rétt til að telja tekjur sínar fram sér heldur en bóndakonan, sem gengur á engjar. Ef konan, sem dregur kaup í bú, má telja fram sér, má bóndakonan hafa sama rétt. Þessar konur eiga báðar að búa við sama rétt, en frv. á þskj. 208 skapar misræmi milli þessara tveggja kvenna. Frv. á þskj. 55 vill bæta úr þessu misræmi, sem finna má, ef keypt er vinna. Bóndakonan og sjómannskonan mega, eftir skattaframtali, telja til kostnaðar vinnu, sem þær kaupa til húshjálpar. Það er áætlað á þskj. 55, að draga megi launakostnað frá, ef hann er við heimilishaldið. Venjulegast er húshjálpin matartilbúningur og barnahjálp. Ég held því, að þeir, sem mæla með samþykkt frv. á þskj. 208, hafi, ef svo má að orði kveða, of mikið launamannasjónarmið, enda eru konur þær, sem það varðar, úr launastétt, en bændag og sjómannakonur hafa ekkert látið til sín heyra í þessum efnunum. En ef hjón eiga að koma fram sem tveir skattþegnar, þá er eðlilegast og réttlátast, að þau skipti heildartekjum sínum jafnt á milli sín með deilingu. Ég er á þeirri skoðun, að annað það frv., sem hér liggur fyrir varðandi þetta efni, sé til bóta, þar sem það stríkar út ósamræmi, en hitt frv., að leyfa þeim konum, sem vinna úti, að telja sérstaklega fram, skapar ósamræmi gagnvart þeim konum, sem vinna að framleiðslunni. Ég held, að dagskrártill. hv. 11. landsk., sem fjallar um að vísa þessu máli frá vegna þess, að fyrir dyrum standi endurskoðun á skattalöggjöfinni, eigi að vísa rétt á sér, en hún felur í sér að skjóta réttlætismáli á frest, sem enginn veit, hve verður langur, né hve þessi endurskoðun verður gagnger, þegar hún kemur, en enn þá er hálfur mánuður þangað til skattaframtöl verða innheimt í kaupstöðum, og langt er þangað til þau verða innheimt úti á landi. Ég tel því ekki rétt að samþ. dagskrártill. hv. 11. landsk.

Þá er hin mikla till. hv. þm. Barð. Ég verð að segja, að ég hafði gaman af að lesa grg. fyrir henni, en hér er um svo stórt og óvenjulegt mál að ræða, að ég held, að enginn þm. annar en hv. þm. Barð. sé tilbúinn að greiða atkvæði um hana, en hér er um myndarlega till. að ræða, og má segja, að hún sé myndarleg fjarstæða. Mér skilst, að Bretar séu sú þjóð, sem lengst er búin að hafa hjá sér tekju- og eignarskatt, og sagt er, að einu sinni eftir Napoleonsstyrjaldirnar hafi þeir fellt hann niður, en hafi tekið hann upp fljótlega aftur, og það virðist því í því sambandi næsta undarlegt ráð, ef íslenska þjóðin ætlar að fella það niður, að hver þegn þjóðarinnar greiði skatt eftir efnum og ástæðum. Hv. þm. Barð. sagði, að furðulega lítis hluta af þjóðartekjunum væri aflað með tekju- og eignarskatti, en miklu væri kostað til við innheimtu hans. Hv. 4. þm. Reykv. svaraði honum í gær og gerði það réttléga, en ég vil taka það fram af því, að það kom aðeins óbeinlínis fram í ræðu hans, að tekna sveitarfélaganna er nú að mestu leyti aflað á þennan hátt, og að þau byggja aðallega á þessum tekjum, og fæ ég ekki séð, á hvern

hátt þeim yrði bætt það upp, ef þessi tekju- liður yrði lagður niður. Það, sem ég vil segja, er því það, að ég tel sjálfsagt að samþ. frv. á þskj. 55, því að ég tel það beztu lausnina á þessu máli, sem enn hefur verið bent hér á. Ef til vill væri bezt að skipta tekjunum jafnt á milli hjóna með deilingu og skattleggja svo hjónin hvort fyrir sig, ef þeir, sem skattinn eiga að fá, telja sig mega verða fyrir þeirri skattþýrnu, sem af því stafaði, og kvenréttindakonurnar mega telja sig fullsæmdar af því, en ég vil benda á, hvar línan liggur, ef henni er fylgt til hlítar.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ef marka má undirtektir þær, sem till. mín hefur fengið hér í hv. d., þá munu þeir ekki vera margir, sem fylgja henni, og það getur verið, að fleiri séu sama sinnis og hv. frsm. meiri hl., að telja hana skemmtilega fjarstæðu. En það hefur lítið verið gert til að hnekkja rökum mínum, nema þá það, sem hv. 4. þm. Reykv. reyndi til að afsanna þau, heldur hefur því verið slegið fram, að hér sé um skemmtilega fjarstæðu að ræða, en ég vil benda hv. þm. S-P. á það, að sum af beztu og þýðingarmestu málum heimsins hafa verið talin skemmtileg fjarstæða, þegar þau hafa komið fram, svo að ég get vel fellt mig við það, að till. mín fái þennan dóm, en eins og ég sagði áðan, þá hefur varla verið gerð nokkur tilraun til að hrekja það, að hér sé ef til vill um að ræða þýðingarmesta málið, sem þetta þing fjallar nú um. Hv. 11. landsk. sagði, að ég hefði rætt of lítið um málið, og felst ef til vill í þeim ummælum hans, að hann telji, að hér sé um þýðingarmikið mál að ræða. Ég vil því þakka honum fyrir ummæli hans, þó að þau séu ekki mjög veigamikil, og má þá ef til vill búast við því, að hann fylgi till. minni, ef dagskrártill. hans verður ekki samþ. Hv. 11. landsk. sagði, að engu væri sleppt, þó að málinu væri frestað, en ég vil benda honum á það, að ég tel miklu sleppt, ef dagskrártill. hans verður samþ., og þá verður ekkert gert í málinu og ríkisstj. ekki hvött til að athuga þessi mál, heldur aðeins að verið sé að endurskoða tekju- og eignarskattslögin, eins og segir í dagskrártill., en þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Þar sem gera verður ráð fyrir, að millipínganefnd sú, er nú starfar að endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, leggi tillögur sínar um breytingu á þeim fyrir næsta þing, en breyting sú, er frv. þetta vill gera á þeim lögum, virðist ekki mjög aðkallandi, telur deildin rétt að fresta afgreiðslu málsins efnislega á þessu þingi og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“ — Hér er ekkert ýtt undir, að skilað sé álitum um þetta atriði, og engin stefna mörkuð um það, hverjar þær niðurstöður ættu að vera. Það er því verið að vísa málinu frá með þessari dagskrártill. án nokkurra raka. Út af því atriði, að till. mín sé skemmtileg fjarstæða og að hv. þm. hafi ekki enn getað sett sig inn í það mál eða melt það, sem ég er að koma fram með þar, þá vil ég taka það fram, að ég tel, að ég mundi hafa getað fylgt dagskrártill., ef í henni

hefðu falizt tilmæli til mþn. um, að hún athugaði, hvort ekki kæmi til greina að fella skattalögin úr gildi. Ef það hefði verið gert, þá hefði það verið spor í rétta átt, því að þá hefði það verið athugað af fleirum en mér, hvort slíkt væri ekki mögulegt. Ég hef komið fram með ákveðnar till. í þessu máli og athugað það vel, og mér finnst, að hér sé um alvörumál að ræða, sem þarfnist góðrar athugunar. Ég vil því benda hv. 11. landsk. á það, að ef hann breytti till. sinni þannig, að í henni fælist áskorun til hæstv. ríkisstj. um að athuga þetta líka, þá gæti ég hugsað mér að fylgja henni, en ég tel ófært að láta málið afskiptalaust. Út af því, sem komið hefur hér fram við umr., þá sést, að allir eru óánægðir með skattalöggjöfina eins og hún nú er, en allir vilja láta breyta henni þannig, að hún sé þeim og þeirra stétt til hagnaðar, en öðrum til óhagnaðar; ég einn hef borið hér fram till., sem stefnir í þá átt, að þetta komi sem jafnast yfir, og ef mín till. verður samþ., þá verða allir jafnir fyrir lögunum. En Alþýðuflokksmenn vilja draga fram hlut sinna flokksmanna og hv. flm. frv. þess, sem hér er til umr., vill draga fram hlut kvenna, og hefur hann lýst því hér yfir. En það eru meiri ærlegheit í till. minni, og þar er ekki um neina stéttarbaráttu að ræða, heldur gengur hún jafnt yfir alla. Hv. 4. þm. Reykv., sá eini, sem rætt hefur till. mína efnislega, sagði, að aldrei hefði verið meiri hl. fyrir því á Alþ., að meiri hluti ríkisteknauna skyldi tekinn með tekju- og eignarskatti. Ég hef aldrei sagt, að svo hafi verið, en ég hef bent á það, hve sáralítil hluti ríkisteknauna fengist með tekju- og eignarskatti, og að sá hluti hefði farið minnkandi og nú hraðminnkandi. Það er lærdómsríkt að athuga það, að því dýpra sem farið er í vasa skattþegnanna, því minni verður hluti ríkissjóðs. Ég vona því, að aldrei verði á Alþ. meiri hl. fyrir því að taka meiri hluta ríkisteknauna með þessum skatti, því að þá mun hlutur hans eun minnka, og það hefur sýnt sig síðan 1921, og ríkissjóður hefur orðið að fara aðrar leiðir til að afla 85% af tekjum sínum. Varðandi það, sem rætt hefur verið hér um það, hvernig farið skyldi með útsvörin, ef till. mín yrði samþ., þá vil ég taka það fram, að ég skal, þegar búið er að samþ. hana, benda á, hvernig farið skuli með þau, en ég tel tilgangslaust að koma fram með það á meðan ekki kemur fram meira fylgi við till. mína en hér hefur verið, og skal ég því ekki tefja hv. d. á að ræða það frekar. Hv. 4. þm. Reykv. sagði, að í stað þess að afnema tekju- og eignarskattinn, ætti að gera róttækar ráðstafanir til að fyrirbyggja, að menn drægju undan skatti. Hann er sem sagt á sömu línu og Stóridómur, að þyngja refsingar við afbrotum, og er ég hræddur um, að Alþýðublaðið hefði kallað slíkt saltstólpatillögu, ef hún hefði komið frá þm. Barð. Hv. þm. vill ef til vill setja dauðadóm um þetta —, og hvers vegna ber hann þá ekki fram till. um að þyngja viðurlög við skattsvikum? En hann veit vel, að ef ekki væri hægt að skjóta sér undan þeim, þá væru þau afnumin, því að þá væri ekki hægt að lifa undir þeim, og þegar skattdómari fer að hreyfa við þessum

málum, þá er embættið lagt niður. Það hefur verið viðurkennt af Alþ., að ekki væri hægt að framkvæma ákvæði þessara laga, bæði með ákvæðum í eignakönnunarlögunum 1947 og með því að leggja niður embætti skattdómara nú fyrir skömmu, svo að hv. 4. þm. Reykv. getur verið rólegur vegna þess, að hans Stóridómur verður alveg áreiðanlega aldrei settur hér í þinginu.

Þá sagði hv. 4. þm. Reykv., að þetta væri að sínum dómi bezta skattheimtuaðferðin, en hann nefndi ekkert, að erfitt væri að innheimta þennan skatt, og ég held aftur á móti, að engin skattheimtuaðferð sé ranglátari og kostnaðarsamari heldur en þessi, og held ég, að það sé sanni nær en fullyrðing hv. 4. þm. Reykv., að aldrei hafi verið fundin hagkvæmari aðferð við innheimtu skatta en þessi.

Þá sagði hv. þm., að þó að hækkað væri álag á luxusvörur, þá mundi það ekki nægja til að vega á móti þessum skatti, en ég vil benda á það, að meiri tekjur munu nást í ríkissjóð með því móti en að skattleggja þegnana á þennan hátt. Það hefur sýnt sig, að hægt er að meira en tvöfalda álög á tóbak og áfengi, og að það er kostnaðarlítið að leggja það á, og það er hægt að taka fleiri vörur, sem eru alveg jafn-ónauðsynlegar og tóbak og áfengi, og skattleggja þær á sama hátt. Og með því móti má lækka skatta á láglaunamönnum, en það skilst mér, að hv. 4. þm. Reykv. vilji gangast inn á. Ég veit, að það er hægt að lækka skatta á almenn- ingi, en leggja háa skatta á luxusvörur, sem menn mega greiða háa skatta af, ef þeir kæra sig um þær, en er engin lífsnauðsyn að kaupa. — Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða frekar um athugasemdir hv. 4. þm. Reykv. í þessu máli eins og stendur, en skal í þess stað snúa mér að málinu sjálfu.

Ég vil fyrst og fremst benda á það, að mér finnst, að hv. frsm. meiri hl. hafi ekki fellt réttlátan dóm um þetta frv. Ég sé ekki, að það bæti mikið úr ranglætinu í landinu, þó að það verði samþ. Það verður byrjað á því að sniðganga skattalögin í nýrri mynd, og það er auðvelt að sniðganga þau. Hvað halda þau hv. 8. þm. Reykv. og hv. þm. S-Þ. að það verði marg- ar ráðskonur í landinu, þegar búið er að samþ. þetta frv.? Ætli það verði þá lengur nokkur vinnukona til í landinu? Ætli þær verði ekki allar kallaðar ráðskonur? Útkoman yrði því sennilega sú, að þetta mundi ekki eingöngu ná til raunverulegra ráðskvænna, heldur til allrar húshjálpar, svo að þetta mundi ekki bæta úr ranglæti skattalaganna, heldur þvert á móti auka á það. Þá vil ég benda á það, að í brtt. á þskj. 475 er gert ráð fyrir, að upphaf 1. gr. orðist svo: „Nú vinnur kona fram- teljanda utan heimilis, þó ekki við fyrirtæki hans, og má þá frádráttarþær kostnaður ...“ Hvernig yrði skilgreiningin á því, hvað væri fyrirtæki framteljanda? Það yrði að vera mats- atriði. Þá er hér komin fram brtt. á þskj. 299, sem leggur til, að 1. gr. orðist svo: „Nú vinn- ur kona framteljanda utan heimilis og hjá öðr- um en manni sínum eða fyrirtæki, sem hann er meðeigandi að, og er henni þá heimilt að telja

fram sérstaklega til skatts þær tekjur, sem hún hefur af þeirri atvinnu.“

Við skulum t. d. hugsa okkur það réttlæti, sem fram kæmi, ef framteljandi ætti 25 kr. í hlutabréfum Eimskipafélags Íslands. Þá mætti kona hans ekki vinna þar án þess að notfæra sér ekki þessi hlunnindi. Hvaða sanngirni er í þessu? Ef maðurinn ætti kannske kr. 5000 í fyrirtæki eða hann væri forstjóri fyrirtækis, þá teldist hann eiga fyrirtækið. Hvaða sanngirni er þetta? Nei, þessi löggjöf yki mjög á ranglætið í skattalöggjöfinni. — En annað atriði getur vel komið til mála, þ. e. að láta hjón telja fram sitt í hvoru lagi, eins og Alþýðufllmenn hafa hér svo mjög talað um. En það er bara ekki hægt, eins og lögin eru nú, því að það mundi raska öllu kerfinu. Yrði því að breyta öllu kerfinu fyrst og taka skattalöggjöfina til rækilegrar endurskoðunar, og þá mundi það fara eftir því, hvernig slík breyt. yrði, hvort ég gæti fylgt henni. — Hjónabandið er, eins og hv. frsm. sagði, samfélag um eignir og öflun þeirra, og hér er ekkert sagt um það, að skipta skuli eignarskattinum, heldur aðeins tekjuskattinum. — Annars eru þessi frv. og till. einungis sett fram í auglýsingaskyni og ekkert annað. — Ég heyrði í útvarpinu í gær, að talið væri, að ástæðan fyrir því, hve mörg börn fæðast utan hjónabands, væri vegna skattalaganna. Hvi þá ekki að afnema þessa skattalöggjöf? — Og engin fjarstæða væri, að hv. frsm. meiri hl. snúi nú við blaðinu og fylgi mér að málum í þessu efni, eftir að hafa heyrt þetta ágæta útvarps-erindi. — Ég skal svo ekki tefja þessa umr. lengur. En ég get ekki stutt hina rökst. dagskrá og enga till. nema þá, sem er á þskj. 318, þótt hún hafi fengið þann dóm að vera skemmtileg fjarstæða.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Mér finnst rétt að fara nokkrum orðum um frv. á þskj. 55, frá hv. 8. þm. Reykv. — Innihald þess er það, að ef kona framteljanda vinnur utan heimilisins, þá má frádráttarbær kostnaður vegna heimilisstjórnar nema þeim launum, sem ráðskonu sannanlega eru greidd, en þó ekki hærri upphæð en konan vinnur sér inn. — Ég tel, að þetta sé þýðingarlítill breyting á skattalöggjöfinni, sem mundi aðeins ná til nokkurra tuga fjölskyldna í landinu, þ. e. hálaunaðra embættisfjölskyldna. En þó er þetta smávægileg réttarbót, en hún mundi þó ekki koma í veg fyrir fjölgun óskilgetinna barna í landinu né gefa til efni til annars erindis um þau efni! — Mér finnst það ekki rétt, að þetta félag — heimilið — sé straffað með því að setja tekjur mannsins í hærri stiga, ef verkakona vinnur þjóðnýtt störf utan heimilisins. Því að það eru fleiri konur en þessar embættismannakonur, sem vinna þjóðnýtt og gagnleg störf í þjóðfélaginu, t. d. verkakonurnar í landinu og þær, sem við heimilið vinna. Það ættu því að koma sams konar friðindi fyrir verkakonurnar, sem vinna utan heimilisins, af því að tekjur mannsins hrökkva ekki til að sjá um þetta félag. En í öllum þess konar tilfellum, þar sem svo er ástætt, að heimilið hefur ekki efni á því að

kaupa ráðskonu, ætti það ekki að vera sett að skilyrði fyrir þessum friðindum, að heimilið hefði ráðskonu. Öll þau þúsund alþýðuheimili, sem hér um ræðir, geta ekki notið þessara friðinda, heldur aðeins örfá embættismannaheimili, þar sem svo er ástætt, að menn hafa efni á því að fá sér ráðskonu. Ég held því, að hér hafi hv. flm. skjátlazt hrapallega. Því að það stefnir alveg í öfuga átt að gera þannig upp á milli hátekju- og lágtækjufólksins, þar sem konan neyðist til þess að vinna utan heimilisins, en fær svo ekkert upp úr því annað en það, að heimilinu er straffað. Ég mun þó ekki greiða atkv. gegn þessu frv., til þess að standa ekki í veginum fyrir þeirri litlu réttarbót, sem í því felst, og mun því sitja hjá. En ég get ekki lokað augunum fyrir því ranglæti, sem þúsundir verkakvenna verða fyrir og kemur skýrar fram með samþykkt þessa frv. Því að hér er hvorki gripið á rót meinsins né tekið fyrir það.

Mér var þetta mjög vel ljóst, af því að ég var í niðurfjöfnunarnefnd Ísafjarðarkaupstaðar s. l. vetur, og þar var gengið inn á þá braut að leggja ekki tekjur konunnar við tekjur mannsins og voru útsvörin sett bæði í lægri skattstiga og lögd síðan saman á eftir. (KK: Hvernig var gert upp á milli hjónanna?) Þetta var gert á þann hátt, að ef maðurinn hafði t. d. 20 þús. kr. tekjur og konan 10 þús. kr. tekjur, þá var lagt á hvort um sig og útsvarið síðan lagt saman.

Þá kemur brtt. við frv. 8. þm. Reykv. á þskj. 299, sem fellir niður skilyrðið fyrir því, að ráðskona sé fengin, og lætur friðindin ná til allra giftra kvenna, sem sérstaklega telja fram til skatts. Þarna er kominn nokkur hluti af innihaldi frv. þess, sem varðm. hv. 4. þm. Reykv. bar hér fram, en hefur ekki fengið afgr. í nefnd. Þessi till. mundi gera það að verkum, að þessi skattafríðindi, sem að er stefnt með till. 8. þm. Reykv., yrðu viðtækari, og ef þessi till. yrði samþ., yrði það réttarbót, en ég tel ekkert viðunandi í þessum málum nema sérframtal hjóna, hvort sem tekjurnar eru settar í tvo hluta, en það hefði agnúa, sérstaklega ef um hátekjufólk er að ræða, eða lagt á hjón hvort um sig. Ég tel ekkert annað rétt í þessu en að lögfesta, að menn og konur séu sjálfstæðir aðilar. En þessu er ekki fyrir að fara hér, og ef að því kemur, að till. á þskj. 299 verði felld, mun ég grípa í það hálmstrá að greiða atkv. með hinni rökst. dagskrá.

En það er ekki hægt að tala um þetta mál án þess að koma inn á brtt. hv. þm. Barð. við þetta frv. Það er rétt, að þessi till. er stórmál, hvort sem það er skemmtileg fjarstæða eða ekki. En stórmál er það nú samt. Ég ætla ekki að vera fjölórður um þessa till., en vil segja, að þegar sjálfur form. fjvn. — maður, sem er jafnkunnugur fjármálum ríkisins og hann er, — telur sér fært að kippa fótunum undan 35—40 millj. kr. tekjupósti, þá bendir það til þess, að hann haldi, að tekjulindir fjárlagafrv. muni gefa 35—40 millj. kr. tekjuafgang, og ég sagði við afgreiðslu fjárlfrv., að tekjulindir fjárlfrv. væru svo knappt reiknaðar, að þær væru áætlaðar 35—40 millj. kr. lægri en þær mundu verða. Ég hef gaman af því, að þetta viðhorf

skuli koma fram hjá hv. þm. Barð. En þetta er þó auðveldi. Aðalatriðið er, hvort fært sé að fara inn á þessi princip hans. Það hafa ávallt verið principátök um það, hvort afla skuli ríkissjóði tekna með tollum eða með beinum, stighækkandi sköttum, og að hve miklu leyti. Það kom mér ekki á óvart, að hv. þm. Barð. skuli fylgja þeirri stefnu að afla allra tekna ríkissjóðs með tollum, en ekki beinum sköttum, enda koma þeir hlutfallslega þyngst niður á hátekjumönnum, en það eru nú einmitt þeirra hagsmunir, sem þessi hv. þm. og hans flokksmenn bera einkum fyrir brjósti. Rökin fyrir því, að þetta sé réttlátt, eru fremur hæpin, því að hver söpi og hver biti, sem ofan í okkur fer, — já, öll vara í landinu er þræltolluð, og það er nú svo, að tollarnir leggjast langþyngst á hin fjölmennu, fátæku alþýðheimili í landinu, og kemur margfalt meira í ríkissjóð frá þessu alþýðufólki en hinum stórefnuðu einstaklingum. Og er þetta engan veginn réttlætunlegt. Ekki eru allir sammála þm. Barð., að rétt sé að afla ríkissjóði tekna með tollum, en þeir koma léttar niður á hátekjumönnum en stighækkandi skattar. Með því að afla ríkissjóði tekna með stighækkandi tekju- og eignarsköttum, þá er skattabúninginn lagður á herðar hinna vel efnuðu, sem bera úr býtum meira en vinnulaunin og neyta þannig þjóðfélagslegrar aðstöðu sinnar, sem vissulega ber að skattleggja. Þegar einstaklingur hefur fengið t. d. 200 þús. kr. á ári, — ekki vegna þess að hann sé tíu sinnum duglegri en sá, sem fær 20 þús. kr. árstekjur, heldur vegna hinnar þjóðfélagslegrar aðstöðu sinnar, — þá á þjóðfélagið að taka það með stighækkandi sköttum. Og þótt 100 þús. kr. sé teknar til þjóðfélagsins aftur, þá er aðstaða hans stórlega miklu betri en þess, sem fær 20 þús. kr. og fær 2 þús. kr. í skatta þar af. En þarna voru engar 100 þús. kr. hægt að taka með tollum. — Beinir stighækkandi skattar eru réttmætir, af því að þeir eru nokkur hluti af þeim tekjum, sem nokkrir einstaklingar hafa fengið vegna þjóðfélagslegrar aðstöðu sinnar og engum ber að njóta nema þjóðfélaginu í heild sinni.

Ég get vel fallið á, að tekjulind ríkissjóðs sé svo rúm, að það megi skerða hana um 35 millj. kr., án þess að það yrði ríkissjóði ofvið, ef góðri fjármálastjórn væri fyrir að fara. En það er víst, að tekjulindirnar gefa 35—40 millj. kr. meira en áætlað er á fjárlfrv.

Ég er einnig sammála hv. þm., að skattleggja megi margan óþarfavarning. En þeim auknu tekjum væri miklu betur varið með því að bæta upp í annað skarð en það, sem myndaðist, ef tekju- og eignarskatturinn væri afnuminn. Hins vegar skil ég vel, að hátekjumönnum þyki leitt að missa þetta úr greipum sér. Þeir líta á þetta fé sem ávöxt dugnaðar síns. En auðvitað er það þjóðfélagsaðstaða þeirra, sem veitir þeim þessar stórtækjur.

Ég tel rétt, að meiri hluti tekna ríkisins aflist með stighækkandi sköttum, og er það skref í öfuga átt við það, sem hv. þm. Barð. vill fara. Og ég tel sérstaka ástæðu til þess á slíkum tímum sem nú, að ríkisstj. beiti sér fyrir niðurfellingu tolla á nauðsynlegar neyðuvörur

og helztu rekstrarvörur þeirra atvinnuvega, sem verst eru á vegi staddir, og í þessum tilgangi væri þessum 35 millj. kr. vel varið, og mundi ég fylgja till. frá hv. þm. Barð. og hvaða þm. sem væri í þá átt. Sömuleiðis mundi ég fúslega fylgja till. um hækkun tekju- og eignarskatta til hjálpar atvinnuvegunum í landinu.

Ég hef reynt að færa rök fyrir því, hvers vegna ég tel réttlátara að afla meiri hluta tekna ríkissjóðs með beinum stighækkandi sköttum samkv. skattal., en hv. þm. Barð. hefur á hinn bóginn reynt að færa rök fyrir því, að tekju- og eignarskattsl. séu of dýr í innheimtu og leggst of þungt á einstaklinga og fyrirtæki og þess vegna beri að afnema þau. Hér stangast ólík sjónarmið á og gerólik rök, sem mæstast um þetta mál. — Ég þarf raunar ekki að taka fram, að ég mun greiða atkv. móti þessum stóru brtt. hv. þm. Barð. við hið litla mál, sem hér liggur fyrir, og hef þó vel opin augu fyrir því, að þarna eru fluttar till., sem eru principmál Sjálfstfl. og því ekkert einkamál hv. þm. Barð. Ég skil vel það sjónarmið, sem liggur á bak við þessar till., þar sem það er hreinskilnislega túlkað af fylgismönnum þeirra, að þeir vilja losa stóreigna- og hátekjumenn við stighækkandi skatta og vilja aðallega afla ríkissjóði tekna með tollum, sem þá kæmu þyngst niður á alþýðunni í landinu, og það er það, sem þeir fyrst og fremst vilja.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. forseta að því, hvort þessar till. hv. þm. Barð. eigi að afgreiðast í sambandi við það mál, sem hér liggur fyrir. Mér skilst, að hér sé um að ræða mál, sem þyrfti að ganga gegnum 6 umr. og helzt vera í sérstöku frv., og tel óeðlilegt, að till. hv. þm. Barð. verði bornar undir atkvgr. í sambandi við það mál, sem hér liggur fyrir. Ég vil því óska eftir leiðbeiningum hæstv. forseta um það, hvort búast megi við atkvgr. um þetta mál nú og hvernig henni verður hagað.

Forseti (PÞ): Ég get tekið það fram út af því, sem hæstv. dómsmrh. sagði, að ég er hér um stundarsakir fenginn til þess að sitja í forsetastóli og stýri aðeins fundarhöldum, en ég sé nú, að sá, sem valdið hefur og mun stýra atkvgr., er nú kominn og hefur sennilega heyrt fsp. hæstv. dómsmrh., og mun hann nú taka sæti sitt sem forseti og svara fsp.

Forseti (BSt): Mér skilst, þótt ég hafi gengið frá sem snöggvast, að það hafi komið fram fsp. um það, hvort hægt væri að bera upp brtt. á þskj. 318, frá hv. þm. Barð., þar sem þar væri um svo stórt mál að ræða og ekki um breyt. á þeim l., sem hér er lagt til að breyta í frv., heldur till. um að afnema þau l. Ég tel nú ekki beinlínis, að brtt. á þskj. 318 komi í bága við stjkskr., og þar af leiðandi tel ég, að rétt sé að bera þær upp. Á hinn bóginn er um að ræða svo stórfelldar breyt. á því litla frv., sem hér er til umr., að ég býst við, að það yrði að líta á það sem nýtt mál, ef brtt. á þskj. 318 yrðu

samb., og yrði þá að sæta meðferð samkv. því, fara til n. o. s. frv.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég vil fyrst þakka hæstv. forseta fyrir hans Salómonsdom í þessu stóra máli, en vil jafnframt leyfa mér að benda hæstv. dómsmrh. á, að það er rétt, að slíkt mál ætti að fá 6 umr. En þetta mál hefur fyrst og fremst fengið meðferð í hv. fjhn. þessarar d. og hefur tækifæri til að fá 2. og 3. umr. d. og meðferð fjhn. og umr. hjá hv. Nd., ef það verður samb. hér, og kemur ef til vill aftur til umr. í þessari d., ef því verður breytt í Nd. Ég ætla þess vegna, að hæstv. dómsmrh. geti verið rólegur út af meðferð þessa máls og get vísað til ákveðinna mála í þessu sambandi, þar sem slík meðferð hefur verið höfð á málum í Ed. og án þess að hann hafi gert við það nokkrar aths. Ég heyri, að hæstv. forseti hefur fellt sinn úrskurð, sem fyrr hefur verið felldur, að þannig skuli farið með mál, sem róttækar breyt. hafa verið gerðar við.

Í sambandi við ræðu hv. 6. landsk. (HV) vil ég benda honum á, að allar hans aths. við þetta stóra mál eru byggðar á algerum misskilningi. Hann sagði, að ég hefði með þessum till. lýst yfir, að fjárhagsáætlun ársins 1951 hafi verið svo varleg, að hægt væri að kippa undan 35 millj. kr., en hv. þm. hefur ekki látið svo lítið að lesa brtt. mínar, hvað þá að hafa lesið sjálfa grg. Í þskj. stendur — með leyfi hæstv. forseta: „Löög nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt, og öll lagaákvæði um breyting á þeim lögum falla úr gildi þ. 31. des. 1951.“ Það á því vitanlega að innheimta allan tekju- og eignarskatt samkv. l. eins og þau eru nú og samkv. ákvæðum fjárl. fyrir árið 1951. En hv. þm. hefur flýtt sér að koma fram með þessa aths., áður en hann las till. Ég þarf því ekki að eyða fleiri orðum í sambandi við hans aths. Þær eru allar byggðar á sama flumbruhættinum og er ákaflega leiðinlegt að rökræða svona stórmál við mann, sem vill ekki einu sinni leggja á sig að lesa þau gögn, sem liggja fyrir í málinu. Ég hef hér aðeins stuttan tíma til að svara aths. hv. 6. þm. landsk., en hefði, ef fyrr hefði verið í umr., sýnt fram á, hversu mikil fjarstæða það er hjá honum að segja, að ég leggi til að afnema skattal. í þágu hátekju- og stóreignamanna, en þetta er jafnmikill misskilningur hjá honum og að till. mínar, ef samb. verða, hafi áhrif á fjárhagsafkomuna 1951, en kannske gefst síðar tækifæri til að ræða þetta mál nánar við hv. 6. landsk. þm.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það er að visu rétt, sem hv. þm. Barð. tók fram, að það er lagt til aftan við grg. á þskj. 318, að l. um tekjuskatt og eignarskatt skuli falla úr gildi þ. 31. des. 1951. Bið ég afsökunar á, að mér skuli hafa skotizt yfir þetta. En þrátt fyrir þetta verður mikið óinnheimt af sköttum um næstu áramót, þótt l. verði þá felld úr gildi. Og það er ekki byggt á misskilningi hjá mér — því að það vita allir —, að till. hv. þm. Barð. eru fram komnar til þess að létta háum

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

sköttum af miklum tekjum og stóreignum. Þá hefur hv. þm. Barð. rætt mikið um það, að undir núverandi skattal. séu skattarnir svo þung byrði á atvinnufyrirtækjum, að annaðhvort liggi þeim við hrúni af þeim ástæðum eða geti því aðeins blómgast, að þau njóti skattfríðinda. Öll þau dæmi, sem hann tók, snerust því um hina fjárhagslega stóru og sterku í þjóðfélaginu, og hefur hann í öllum sínum málflutningi veigrað sér við að ræða þau mismunandi sjónarmið, sem við túlkum í þessu máli, og komst eðlilega að gerólikri niðurstöðu, en því verður ekki hnekk, að með þessum till. ber hann fyrir brjósti þá fjárhagslega sterku, sem hafa borið meginþungann af sköttunum, sem mín skoðun er, að þeir eigi að bera með fullum rétti.

Forseti (BSt): Umr. er lokið, en þar sem um svo þýðingarmikið mál er að ræða, verður gerð tilraun til þess að hafa sem flesta á fundi við atkvgr., og er atkvgr. því frestað.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 51. fundi í Ed., 17. jan., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Forseti (BSt): Ég frestaði atkvgr. í málinu í gær, vegna þess, að mér þótti heldur fámennit hér í hv. deild, en mér finnst minni ástæða til þess nú, þegar beinlínis er boðað til þess, að atkvgr. fari fram. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. hafi fengið dagskrá. Eins og kunnugt er, geta 2 hv. þdm. ekki komið á fundinn sökum veikinda.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 219, frá 2. minni hl. fjhn., felld með 7:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, ÞÞ, BBen.

nei: HermJ, KK, RÞ, VH, BrB, GJ, BSt.

HG, HV greiddu ekki atkv.

5 þm. (LJóh, PZ, StgrA, EE, FRV) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv. sínu:

Hannibal Valdimarsson: Ég vil fyrst fá að sjá, hvaða afgreiðslu brtt. á þskj. 299 fær, og greiði því ekki atkv.

Brtt. 318,1 felld með 11:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GJ.

nei: HG, HermJ, JJós, KK, RÞ, VH, ÞÞ, BBen, BrB, HV, BSt.

5 þm. (LJóh, PZ, StgrA, EE, FRV) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Jóhann Jósefsson: Þó að ég telji, að margt af þeim rökum, sem hv. flm. þessarar brtt. hefur fært fram henni til stuðnings, sé rétt og málið í sjálfu sér merkilegt, þá get ég ekki fallizt á að koma þessari breyt. á með einfaldri brtt. í annarri þingdeild og segi því nei.

Brtt. 299 felld með 6:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, HV, HG.

nei: ÞÞ, GJ, HermJ, JJós, KK, BSt.

VH, BBen, RÞ greiddu ekki atkv.

5 þm. (StgrA, EE, FRV, LJóh, PZ) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Rannveig Þorsteinsdóttir: Eins og fram kemur í greinargerð, tel ég þá þróun, sem í brtt. felst, æskilega, en ég tel hins vegar, að gildandi lagaákvæði séu ekki opin fyrir þessari breyt. og neyðist því til að greiða ekki atkv.

Brtt. 475 samþ. með 7:3 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 6:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, KK, RÞ, VH, BrB, BSt.

nei: JJós, ÞÞ, BBen, GJ.

HG, HV greiddu ekki atkv.

5 þm. (LJóh, PZ, StgrA, EE, FRV) fjarstaddir.

4 þm. gerðu svolátandi grein fyrir atkv.:

Haraldur Guðmundsson: Ég tel frv. þetta til lítilla bóta, ef að lögum verður, og mundi það skapa misræmi til hins verra, frá því sem nú er. En ég mun þó sitja hjá við atkvgr., ef vera mætti, að hægt yrði að bera fram einhverjar brtt. við 3. umr., sem til bóta yrðu á frv.

Þorsteinn Þorsteinsson: Með tilvisun til grg. hv. 4. þm. Reykv. segi ég nei.

Brynjólfur Bjarnason: Ég tel þetta frv. að vísu, eins og það er nú, til mjög lítilla bóta, en samt má segja, að það sé heldur í áttina til leiðréttingar, og segi ég því já.

Gísli Jónsson: Ég er sammála hv. 4. þm. Reykv., að frv. sé heldur til hins verra, og þess vegna segi ég nei.

Brtt. 318,2—4 teknar aftur.

2. gr. samþ. með 7:4 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 6:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, KK, RÞ, VH, BrB, BSt.

nei: JJós, ÞÞ, BBen, GJ, HV.

HG greiddi ekki atkv.

5 þm. (LJóh, PZ, StgrA, EE, FRV) fjarstaddir.

Á 53. fundi í Ed., 22. jan., var frv. tekið til 3. umr. (A. 500, 512).

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál hefur verið rætt allýtarlega hér í hv. deild og kom fram till. til rökst. dagskrár frá hv. 11 landsk. Ég gat eigi fylgt þeirri till., þar eð mín till. hafði þá eigi verið borin undir atkv. Það hefur komið fram í sambandi við þessar umr. allmikil óánægja með skattalögin í heild, og menn hafa viðurkennt mikið af þeim rökum, sem ég flutti til stuðnings því, að nema bæri þau úr gildi, enda þótt menn ekki vildu samþ. hana. En hins vegar hafa margir hv. þm. talið nauðsynlegt, að endurskoðun fari fram á skattalögunum á þessu ári. Ég hef því á þskj. 512 borið fram svo hljóðandi till. til rökst. dagskrár:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin feli milliþinganefnd þeirri, sem nú starfar að endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, að athuga gaumgæfilega, hvort ekki sé rétt að fella niður allan tekjuskatt, eða ef það þykir ekki gerlegt, þá að fella niður a. m. k. allan skatt af lágtekjum, allt að 20 þús. kr., og allan skatt af tekjum þeirra fyrirtækja, sem reka áhættusaman atvinnurekstur, svo að þeim sé unnt að safna öruggum varasjóðum í góðærum, sem tryggja áframhaldandi rekstur þeirra, þegar verr árar, og enn fremur að lækka allverulega nógildandi skattstiga, enda verði þessari athugun lokið svo fljótt sem verða má og frv. til breyt. á lögum lagt fyrir næsta Alþingi, byggt á niðurstöðu þeirra rannsókna, sem nefndin kann að komast að, — tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ef þessi dagskrártill. er samþ., þá eru það fyrirmæli frá hv. Ed. til ríkisstj. um að láta fram fara gaumgæfilega athugun á skattalögum, eins og þau nú eru, og taka þá til athugunar öll þessi atriði, sem í dagskrártill. eru nefnd. Því að allar þessar aths. hafa komið fram í umr. í sambandi við skattal. Frá mér hafa komið fram beinar till. um að fella skattal. úr gildi, þ. e. a. s. að hætta að taka tekjur í ríkissjóð af tekjum manna. Ég hef einnig bent á, að þau fyrirtæki, sem reka áhættusaman atvinnurekstur, eru dauðadæmd með ákvæðum þeirra skattalaga, sem nú eru í gildi. Þetta hefur verið viðurkennt á Alþ. og það hvað eftir annað. Þess vegna vil ég, að athugað verði, hvort þessi fyrirtæki ættu ekki að vera skattfrjáls í framtíðinni. Hins vegar hef ég líka tekið upp sjónarmið þeirra, sem ekki hafa viljað fallast á mitt sjónarmið um að skattfrelsa allar tekjur, heldur vilja skattfrelsa lágtekjur manna. Allt þetta hef ég tekið upp í mína dagskrártill., og ég vænti, að þeir, sem hafa verið með hinum mismunandi sjónarmiðum í þessum efnunum, sjái sér fært að samþ. dagskrártill. eins og hún liggur fyrir.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða þetta mál nánar nú, — það hefur verið þrautrætt hér á fundum, — en ég legg til, að mín rökst. dagskrá á þskj. 512, sem ég nú hef lýst, verði samþ.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Mig langar til að fá tvennar upplýsingar. Ég sé, að þessu frv. hefur verið breytt eftir till. hv. þm. S-Þ. og hv. þm. Eyf., þannig að sett hefur verið inn í frv.: „þó ekki við fyrirtæki hans“, þ. e. manns síns. Nú skulum við taka tvö dæmi. Við skulum taka til dæmis konu, sem er einn af stjórnendum hlutafélags, sem maður hennar er í, og fær fyrir að sitja í stjórn fyrirtækisins 10 þús. kr. á ári, fyrir það að mæta á tveimur eða þremur stjórnarfundum yfir árið. Það er ekki vafi á því, að þetta er vinna utan heimilis. Er þetta fyrirtæki manns hennar, þó að þau séu bæði hluthafar í fyrirtækinu? Á að telja þetta til tekna hjá manninum, eða á að telja þetta sérstaklega til tekna hjá konunni, þannig að hún eigi eftir ákvæðum frv., eins og það nú er, að fá vinnukonufrádrátt fyrir að sitja á stjórnarfundum í þessu fyrirtæki, tveimur

eða þremur á ári? Þetta er fyrri spurningin. — Í öðru lagi eru þau dæmi til, að maðurinn er hluthafi, og í einu tilfelli stór hluthafi, í fyrirtæki, sem konan vinnur við, en hann veitir fyrirtækinu ekki forstöðu. Er það hans fyrirtæki eða ekki, þó að hann eigi meiri hl. af hlutafénu? Það er haldin ráðskona á heimili þessara hjóna, sem gefur heimild til frádráttar, eins og lög nú mæla fyrir um. Er þetta fyrirtæki, sem ég síðar nefndi, fyrirtæki mannsins eða ekki? — Um þetta vildi ég fá upplýsingar frá þeim, sem samið hafa till., sem samþ. hefur verið við frv. og ég minnstist á.

Ég sé, að tveir hv. þm. hafa komið með till. til rökst. dagskrár í þessu máli, hv. 11. landsk. þm. á þskj. 319, sem er nú að vísu, að mér skilst, felld, og nú hefur hv. þm. Barð. komið með till. um það sama. Og báðir eru þessir hv. þm. í till. sínum að tala um nefnd, sem sé að vinna að endurskoðun skattalaganna. Ég held, að þessi n. hafi verið skipuð fyrir fimm árum og hafi skilað af sér fyrir tveimur árum og sé ekki lengur til. Ég man ekki betur en hv. 6. landsk. þm., sem varamaður fyrir þm., sem nú situr við hliðina á mér, hafi sagt, að n. hafi skilað af sér. Þá útskýringu hef ég fengið hér á Alp. fyrir meira en ári. Hún er því búin að skila af sér niðurstöðum sínum og hætt og er ekki lengur til. Þess vegna skilst mér, að það sé nú ekki gott að vísa máli frá með þeim rökstuðningi að ætla n., sem ekki er til, að taka málið til athugunar. Það verður þá að setja nýja n. til þess að athuga málið, því að hin fyrri n. er búin að skila af sér og hætt störfum og búin að fá sín laun að fullu greidd. — Ég held því, að hv. þm. Barð. verði að breyta sinni rökst. dagskrá í það form að fela ríkisstj. að láta endurskoða það, sem hann vill, en ekki segja í till., að nefnd skuli gera það, sem búið er að leggja niður.

Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Út af fyrirsögn hv. 1. þm. N-M. vil ég gefa nokkra skýringu sem frsm. n. í þessu máli og flm. þeirrar brtt., sem samþ. var og hv. þm. vitnaði nú í, þar sem hann sagði, að ekki væri fullkomlega skýrt ákveðið í frv. til að skilgreina, í hvaða tilfellum kona teldist vinna hjá fyrirtæki manns síns eða ekki fyrirtæki hans. Fyrirspurnir hans voru tvær. Mér virðist, að báðum þeim sé hægt að svara með því að segja, að það verði að vera í hvert sinn matsatriði skattyfirvaldanna, hvort fyrirtæki, sem gift kona vinnur við, sem maður hennar þó er að einhverju leyti þátttakandi í, heyri undir það, að hún fái ekki rétt þann, sem í frv. er hér til tekinn, ef að l. verður, og ætlað til, að hún fái. Þetta er svo margbreytilegt í framkvæmdalífinu, hvernig fyrirtæki eru sett með tilliti til manns og konu, að það væri algerlega ómögulegt, hygg ég, að láta koma fram í l. fulla skilgreiningu á því, heldur verður, skilst mér, að leggja þetta undir mat skattyfirvaldanna. Og mundi þá þetta, eins og nú standa sakir í ríkisskattan., heyra undir hv. fyrirsögn þessa sjálfan að taka þátt í að ákveða þetta.

Mér virðist aths. hv. 1. þm. N-M. við till. hv.

þm. Barð. um að vísa málinu frá í trausti þess, að ríkisstj. feli dauðri nefnd að vinna — ef nefndin er annars dauð — sé náttúrulega algerlega eyðileggjandi fyrir dagskráartill. En hins vegar finnst mér dagskráartill. þessi sjálf vera nokkuð óbilgjörn gagnvart máli því, sem hér liggur fyrir. Málið er um skattamál hjóna. En tillögumaður, sem að vísu vill afnema tekjuskatt allan, — og þá auðvitað líka skattskyldu hjóna — hann hefur þann fyrirvara, ef eftir gaumgæfilega athugun ekki þykir fært að fella niður allan tekjuskatt, að hann leggur til, að felldur sé niður allur skattur af lágtekjum og allur skattur af tekjum þeirra fyrirtækja, sem reka áhættusaman atvinnurekstur o. s. frv. Og því er það, að ef hann vildi vera tillitssamur við þetta mál, sem hér liggur fyrir til umr., og taka í till. sinni tilefni af því, þá hefði hann líka átt að taka í dagskráartill. sína, að til athugunar skyldi taka, hvernig réttlátast yrði afgr. þetta mál, sem konur fyrst og fremst bera nú mjög fyrir brjósti, með því að þær telja, að þær séu ranglæti beittar í skatti. Ég held, að þessi till. hv. þm. Barð. hefði frekar átt að vera flutt sem þáttill. heldur en till. til rökstuddrar dagskrár í máli, eins og hún er fram sett. Og ég held þess vegna, að jafnvel þó að menn kynnu að vilja láta endurskoða þau atriði, sem hv. þm. Barð. nefnir í till., þá sé ekki hægt að vera með till., sem svona er fram sett og í sambandi við þetta mál, sem er skattamál hjóna, sem meiri hl. hér í hv. d. virðist ganga inn á, að sé þó í réttlætisátt, eins og það var afgr. við 2. umr.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Hv. þm. Barð. lét í ljós þá von sína, að allir gætu fallizt á að samþ. nú till. hans til rökst. dagskrár, og að mér skildist vegna þess, að þar væri að einhverju leyti gengið til móts við alla, sem óánægðir væru með skattal. — Þeir, sem væru óánægðir með að hækka ekki frádrátt hjóna vegna þess að konan vinnur utan heimilis, hlytu að vera ánægðir með að fella niður skattinn, og þeir, sem vildu hlífa lágtekjum við skatti, hlytu líka að vera ánægðir, og þeir, sem borga mikinn skatt, hlytu sömuleiðis að vera ánægðir með, að allur skattur yrði felldur niður. Ég held, að hv. þm. Barð. sé of bjartsýnn, ef hann heldur, að hægt verði að samcina hv. þd. um þessa lausn málsins, sem hann bendir á í sinni dagskráartill. — Höfuðrök hans á fyrsta fundinum, þegar málið var til umr., fyrir að fella niður tekjuskattinn, voru þau, að með því væri öllum gert jafnt undir höfði, eins og hv. þm. orðaði það. Ég vil nú segja, að þau rök eru mjög vafasöm. Ég fæ ekki með nokkru móti séð, að öllum sé gert jafnt undir höfði með því að fella niður tekjuskattinn. Þegar t. d. einn maður ætti að greiða 50 kr. í skatt og losnar við það og annar ætti að greiða 50 þús. kr. og sá þriðji 500 þús. kr. í tekjuskatt og losna báðir við það, þá er munurinn gifurlega mismunandi mikill fyrir þessa 3 aðila og þeirra efnahag, hvort skatturinn er á lagður eða ekki. Hér væri því ekki verið að jafna metin, heldur ójafna metin, með því að fella alveg

niður tekjuskattinn, því verður ekki neitað. Annars skal ég ekki frekar ræða þessa dagskrár-
till. hv. þm. Barð., en víkja nokkuð að sjálfu
frv.

Þetta mál var allmikið rætt hér við 2. umr. Ég fór þá fram á það við hæstv. forseta, að hann leyfði, eftir þá afgreiðslu, sem mál þetta fékk við 2. umr., að frv. á þskj. 208, sem einnig er um breyt. á tekjuskattsl. í sambandi við sköttun hjóna, en gengur lengra en það frv., sem hér liggur nú fyrir til umr., yrði tekið fyrir til umr. í d., að lokinni afgreiðslu þessa frv., sem hér liggur nú fyrir, þ. e. afgreiðslu þess við 2. umr. En hæstv. forseti taldi, að eftir þingsköpum væri þetta ekki gerlegt, og varð ég að setta mig við þann úrskurð hans. Við þá umr. þessa máls kom fram brtt., sem að efni til var shlj. því frv., sem flutt var á þskj. 208, en hún náði ekki fram að ganga. Lýsti ég þá yfir við þá umr., að ég mundi við 3. umr. koma fram með till. um dagskrá til afgreiðslu málsins. Hv. þm. Barð. hefur nú orðið fyrri til og lagt fram rökst. dagskrá í málinu, þannig að dagskrártil. mín verður borin fram sem brtt. við dagskrártil. hv. þm. Barð.

Eins og menn muna, er munurinn á þessum tveimur frv., sem ég hef nú rætt um, sá, að í frv. á þskj. 208 er svo til tekið, að stundi kona atvinnu utan heimilis síns og hjá öðrum en manni sínum eða fyrirtæki, sem hann er með-eigandi að, skuli skattur lagður á tekjur hvors hjónanna um sig sér í lagi. En samkv. frv., sem hér liggur fyrir, er gert ráð fyrir því, að frá kaupum giftrar konu, sem vinnur utan heimilis og hefur ráðskonu til þess að standa fyrir heimilinu, — eftir að búið er að leggja kaup hennar við kaup mannsins, — megi draga ráðskonu-kaupið eða það, sem sannanlegt er, að ráðskonu er greitt fyrir vinnuna á heimilinu. Rökstuddningurinn fyrir þessu var sá, sem er rétt, að með því að leggja saman tekjur beggja, manns og konu, kæmu tekjurnar í hærri skattstiga heldur en ef þær væru skattlagðar hjá hvoru hjónanna fyrir sig. Þetta var talið sanngjarnt af hv. flm., að þessi skattfrádráttur væri leyfður. Ég benti á það við 2. umr. og fleiri hv. þm., að með þessu væri enn aukið það misræmi og ranglæti, sem fram er komið í skattal. í þessu efni. Þau hjón, sem eru svo efnum búin, að af því að konan vinnur úti geta þau keypt ráðskonu til þess að standa fyrir heimilinu, þau eiga að njóta þessara friðinda. Aftur á móti, ef svo er ástætt, að konan vinnur úti til þess að drýgja tekjur manns síns, sem ekki eru fullnægjandi til þess að sjá heimilinu farborða, en treystir sér samt ekki til þess að kaupa ráðskonu, svo að hún leggjur á sig að vinna eitthvað utan heimilis og líka að veita heimilinu forstöðu, en hún fær engan frádrátt. Þetta er fullkomið ranglæti í garð þeirrar síðar töldu konu. Þarna er ívilnað öðrum konum, sem betur eru settar, en þessari konu neitað um frádrátt með því að einskorða skattivilnunina við það, að ráðskona sé fengin til þess að standa fyrir heimili og annast heimilisstörf. Það er minni þörf fyrir þessa ívilnun á heimili, sem er vel statt efnalega og þar sem hjónin geta af

þeirri ástæðu keypt ráðskonu til að vinna á heimilinu, heldur en gagnvart heimili, þar sem ekki eru þær fjárhagsástæður, að þar sé hægt að halda ráðskonu, en konan leggjur á sig, ásamt heimilisstörfunum, að vinna utan heimilis síns. Af þessum ástæðum hef ég ekki getað fylgt frv., en tel, að leiðin, sem lagð er til í frv. á þskj. 208, að farin sé, sé rétt til bráðabirgða. En ég álit, að þetta mál verði alls ekki vel leyst á þennan hátt. Ég álit réttast og eðlilegast að hverfa frá samsköttun hjóna með öllu, þannig að þegar konan vinnur utan heimilis, þá séu hennar tekjur taldar fram sér, og ef konan vinnur heimilisstörf og þar er fullt starf fyrir konuna að vinna, þá reiknist af sameiginlegum tekjum hjónanna konunni tekjur fyrir sína vinnu, þó hún vinni heimilisstörf, og á hennar tekjur verði svo lagður skattur sérstaklega. Þetta er það, sem kvennasamtökin, sem hafa beitt sér fyrir þessu máli, leggja áherzlu á, en ekki að lækka skatt á nokkrum tugum hjóna í landinu, eins og mundi verða gert, ef þetta frv. væri samþ. Að þetta vakir fyrir kvennasamtökunum í landinu, er augljóst af grg. þessa frv., sem hér liggur fyrir, þar sem segir svo, að „þeir aðilar, sem hafa beitt sér fyrir málinu, haldi fast við þá lausn þess að afnema samsköttun hjóna.“ Hv. flm. frv. segir að vísu í grg., að það séu engar horfur á því, að hægt sé að fá þá breyt. lögfesta nú. En hvaðan henni kemur sú vitneskja, er mér ekki kunnugt um. — Eins og stendur virðist ekki von um að fá sæmilega lausn á þessu máli á þessu þingi. Ég hef því leyft mér að flytja till. um rökst. dagskrá, sem er flutt sem brtt. við rökst. dagskrártil. á þskj. 512, og hún hljóðar svo: „Dagskrártil. orðist þannig: Í trausti þess, að ríkisstjórnin leggi frumvarp millipinganeftdar þeirrar, er starfað hefur að endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, fyrir næsta Alþingi og að þar komi m. a. fram tillögur um sérsköttun manns og konu, þótt gift séu, telur deildin rétt að fresta efnisafgreiðslu málsins á þessu stigi og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég tel, að rétt sé það, sem hv. 1. þm. N-M. upplýsti, að sú millipn., sem vikið er að í till. hv. þm. Barð. og till. minni, sé ekki til nú sem slík. Þess vegna er orðalag minnar till. líka þannig: „millipn. þeirrar, er starfað hefur,“ o. s. frv. — Ég held, að það sé einsýnt, að verulegur vilji sé fyrir því á hæstv. Alþ., að leiðrétt sé að einhverju talsverðu leyti það misræmi og ranglæti, sem fram kemur í samsköttun hjóna. En það er ekki leiðrétt með því frv., sem hér liggur fyrir. En það yrði veruleg bót ráðin í þessu efni, ef samþ. væru efnisákvæði frv. á þskj. 208. En það rétta til að stefna að í þessu máli er án efa að sérskatta mann og konu, þótt gift séu, eftir ákvæðum, sem um það þarf að setja.

Ég hef heyrt, og ég hygg, að það sé rétt, að millipn. sú, sem starfað hefur að endurskoðun skattal., muni hafa lokið störfum fyrir um það bil tveimur árum. Ég hygg, að einmitt í till. þeirrar n. séu till. um nokkur þau atriði, sem drepið er á í dagskrártil. hv. þm. Barð. Ég hygg, að þar séu ákvæði um að auka persónufrádrátt,

um strangara eftirlit með skattframtölum og annað nauðsynlegt. En að sjálfsögðu er ríkisstj. ekki bundin við að leggja frv. eins og það er komið frá þessari n. óbreytt fyrir Alþ. Ríkisstj. getur lagt það fyrir Alþ., hvort sem er óbreytt eða eitthvað breytt, og síðan væri það hlutverk hæstv. Alþ. að ákveða um það, hvort það næði fram að ganga eins og það væri lagt fyrir þingið.

Að svo mæltu leyfi ég mér að afhenda hæstv. forseta þá skrifl. brtt. við dagskrártill. hv. þm. Barð., sem ég hef lýst hér, og bið hann að leita afbrigða fyrir henni.

Forseti (BSt): Mér hefur horizt skrifl. till., sem er stíluð sem brtt. við dagskrártill. á þskj. 512, sem hv. þdm. hafa nú þegar heyrt, frá hv. 4. þm. Reykv.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Eins og hv. þdm. vafalaust rekur minni til, þá höfum við sósíalistar haldið fram m. a. í sambandi við þetta mál, að sú lausn, sem á því ætti að verða, væri sú, að maður og kona fengju leyfi til þess að telja tekjur sínar fram sitt í hvoru lagi, þó gift væru, eins og hv. 4. þm. Reykv. var nú að tala fyrir í síðustu ræðu sinni. Og á fyrri stigi þessa máls flutti einn af þm. Sósfl. brtt., sem gekk í þá átt, Kristinn Andrésson, sem þá var hér sem varamaður hv. 1. landsk. þm. Nú náði þessi brtt. ekki fram að ganga. Og það virðist vera einsætt, að slík breyt. á þessu frv. fáiast ekki hér í þessari hv. d. En þegar svo er komið, tel ég rétt að gera aðra tilraun til að fá lagfæringu á ákvæðinu eins og það nú liggur fyrir í frv. eftir 2. umr. á þskj. 500. Þar er sem sagt gert ráð fyrir því, að kona, sem vinnur utan heimilis, en þó ekki við fyrirtæki eiginmannsins, fái leyfi til að draga frá sameiginlegum tekjum hjónanna það kaup, sem þau sannanlega hafa greitt ráðskonu vegna þessarar vinnu. Hv. 4. þm. Reykv. tók fram áður, og ég get tekið undir hans rök, að því aðeins er þessi frádráttur leyfilegur eins og ákvæðið er nú, að ráðskona hafi verið tekin á heimilið meðan konan stundaði sína atvinnu utan heimilis, en það þýðir hins vegar, að aðeins bezt stæðu framteljendur njóta þessara friðinda. Þetta kemur ekki að neinu gagni þeim fátæku hjónum, þar sem konan af efnahagsástæðum neyðist til að leita atvinnu út fyrir heimilið, en hefur ekki efni á að halda ráðskonu og verður að bæta erfiðum heimilisstörfum á sig eftir að hún hefur unnið sinn fullkomna vinnudag utan heimilis. Ég tel alveg fráleitt að vera að breyta l. aðeins í slíkt horf; með því sé síður en svo nokkuð unnið gagnvart þeim, sem harizt hafa fyrir breyt. í þessu efni og sérstaklega þurfa á henni að halda. Ég þarf ekki að fara ýtarlega út í þetta, vegna þess að hv. 4. þm. Reykv. ræddi það alveg sérstaklega, en aðeins undirstrika hans rök. Vil ég leyfa mér í framhaldi af því að leggja fram brtt. við 1. gr. frv., svo hljóðandi:

„Við 1. gr. Í stað orðanna „ráðskonu sannanlega eru greidd“ komi: ráðskonom eru greidd á viðkomandi stað.“

Með þessu á ég við það, að ekki þurfi endilega

að taka ráðskonu á viðkomandi heimili, heldur sé leyfilegt að taka tillit til þeirra aðstæðna, að konan vinnur utan heimilis, þegar taldar eru fram sameiginlegar tekjur hjóna. Um annað virðist ekki að ræða en að draga frá venjulegt ráðskonukaup, án tillits til þess, hvort ráðskona er tekin á heimilið eða ekki. Enda þótt ég sé engan veginn ánægður með niðurstöðu málsins þannig, teldi ég samt miklu viðunanlegra, ef þessi till. verður samþ., og nokkurt spor í áttina til leiðréttingar á óréttlæti því, að tekjur hjóna koma í hærri skattstiga, ef konan leitar sér tekna utan heimilis. En að fullu verður ekki bætt úr þessu misrétti nema með því að aðgreina framtal hjónanna, eins og við höfum harizt fyrir, að gert yrði. Ég vil mega vænta þess, að hv. þdm. fallist þó á að breyta ákvæðinu í það horf, sem till. mín hermir.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 541) leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Við 2. umr. talaði ég dálítið í þessu máli, sem óþarfi er að endurtaka hér. Þá kom ég fram með dagskrártill., sem var felld. En um leið minntist ég á það, að ég mundi halda áfram lengra með þetta mál og flytja brtt. við 1. gr. Ég hef lagt þá brtt. á borðið hjá hæstv. forseta, og hljóðar hún þannig:

„Við 1. gr. Upphaf efnismálsgr. greinarinnar orðist svo:

„Nú vinnur kona framteljanda utan heimilis, þó ekki við fyrirtæki hans eða barna þeirra, er hafa samframtal við foreldra sína, og má þá frádráttarbær kostnaður ...“

Ég vil taka fram, að það á sér stað víða, einkum þar, sem svefnstofuhlutafélög eru að myndast, að börn nýskirð og kannske óskirð og allt til 16 ára aldurs eiga í fyrirtækinu meira eða minna, og konan vinnur við slíkt fyrirtæki. Finnst mér þá ekki rétt, þó að hún vinni eitt-hvað við sameiginlegt fyrirtæki fjölskyldunnar, að leyfilegt sé að draga frá ráðskonukaup.

Ég held þetta sé alveg sjálfsögð og réttlát breyt. og komi ekki til mála annað en samþ. hana. En ég játa, að það getur verið dálítill vafi um, hvað eigi að telja fyrirtæki mannsins eða konunnar. Það verður að vera undir mati skattstofu eða skattstjóra. Það er talað hér um frádráttarbæran kostnað vegna heimilisstjórnar, ef laun eru sannanlega greidd, en þó ekki hærri upphæð en konan vinnur sér inn. Tökum það dæmi, að konan þurfi að ferðast vegna þessarar vinnu utan heimilis, t. d. til Keflavíkur eða Hafnarfjarðar, — mundi þá ekki vera dreginn frá ferðakostnaður og ekki talinn með tekjunum? Ég spyr. Svona getur þetta verið flókið á ýmsan hátt, hvað eigi að telja, að konan vinni sér inn. En þá koma þeir háu herrar, skattstjóri og hin völduga ríkisskattanevnd, og ákveða þetta. En eins og ég áður gat um, er yfirleitt tómmt mál að tala um þessa hluti nú. Nú er farið að síga á seinni hluta þessa mán-aðar, þegar allir Reykvíkingar eiga að vera

búnir með sitt skattaframtal. Þess vegna kemur ekki að nokkru gagni í kaupstöðunum nú að setja þessi frádráttarákvæði.

Þá kemur till. frá hv. 4. landsk. Mér finnst hún ganga nokkuð langt, að það megi draga frá sem svarar ráðskonukaupi, þó að engin ráðskona sé tekin, ef konan vinnur úti. Þar eru einstaklingsframtakinu þó gefnar frjálsar hendur og það verðlaunað á vissan hátt.

Nú liggja fyrir tvær dagskrártill. Og mér finnst strax í byrjun eitthvað ömurlegt um þetta frv. og það ætti nú helst að fara að leggja sig fyrir og sofna út af. Það verður ekki til neins. Það verður ekki til gagns, þó að það gengi strax í gildi, en auðsjáanlega mun ekki svo fara nú. Nú eru tveir tígulkóngar komnir í spilið og ekki valdaminni en Vestfirðingarnir tveir, hv. 4. þm. Reykv. og hv. þm. Barð. Er ekki að vita, hvort þeir geta brotið odd af oflæti sínu og sameinast um eina dagskrá. Mér finnst frá mínum bæjardýrum heppilegast, eins og málum er komið, að sú dagskrá, sem er breyt. við hina, nái fram að ganga. Ekki af því að ég sé algerlega ánægður með hana, en þá er sjónarmið beggja komið fram. Hv. þm. Barð. hefur bent á, hvað hann vill að sé tekið fram, þegar skattafrv. er næst lagt fram, og það gerir raunar hv. 4. þm. Reykv. líka. Sýnist a. m. k. vera einhver tilraun til þess að rekja úr þessari flækju skattamálanna, að lagt sé fram frv. frá stj. hendi á næsta þingi, og þar kæmist stj. ekki undan því að sýna, hver hennar afstaða er í skattamálum. Held ég sannast að segja, að hlutur dagskráraðila væri betur tryggður með því að koma sér saman á þennan hátt, að taka fyrir till. aftur og athuga þær greinar, sem till. hv. þm. Barð. fjallar um og felur í sér.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (þskj. 542) leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Ég hafði ekki ætlað mér að ræða efnislega um þetta mál. En það eru þegar komnar fram allmargar brtt. og auk þess hefur hv. frsm. meiri hl. farið inn á efnishlið málsins, svo að ég þarf að svara þeim orðum að nokkru. Hv. frsm. meiri hl. sagði, að ekki væri viðkunnalegt að koma með dagskrártill. við þetta frv. á þann hátt, sem ég hef gert. Ég veit ekki, hvað er orðið viðeigandi eða óviðeigandi í sambandi við þetta mál. Hvenær sem einhver brtt. er borin fram í þessu máli, á það ekki að vera viðeigandi, af því að málið sé svo smátt, en till. svo stór. Og hv. þm. sagði einnig, að þetta væri því síður viðeigandi, þar sem vitað er, að meiri hl. d. væri með frv. eins og það er nú. Þetta er hreinn misskilningur. Málið var afgr. hér við síðustu umr. með 6:5 atkv., svo að langt er frá, að það sýni út af fyrir sig nokkurn meiri hl. fyrir málinu, enda má segja, að málið sé svo litilfjörlegt og auvirðilegt, að menn vilja ekki ljá því lið eins og það er. Það er líka búið að fara þannig með það síðan það kom fram, m. a. með till. frá frsm. meiri hl. Væri bætt talsverðu á ranglætið með því að afgr. það þannig, og

enn frekar með því að samþ. till. hv. 11. landsk. Vil ég benda honum á, að vel gæti verið, að hjón ættu engan hlut í félagi, sem börn þeirra ættu í. Og þá ætti að fyrmuna þessi friðindi, ef konan vinnur úti í þágu slíks félags, og er það hart. Og ég bygg, að þegar farið er að athuga þetta, verði erfitt að takmarka þetta við það, að ekki sé fyrirtæki mannsins, ef það er skýrt þannig, að maðurinn eða konan eða fjölskyldan eigi fyrirtækið, þó að ekki sé um að ræða nema t. d. 25 þús. kr. í milljóna fyrirtæki. Svo að hér er hv. 11. landsk. að leggja á sveif um að fremja frekara ranglæti, sem ekki er hans vani yfirleitt.

Þá vil ég í sambandi við brtt. frá hv. 4. þm. Reykv. segja nokkur orð. Ég hef vitað, að hann er einn af fremstu mönnum í Alþfl., en ég hélt ekki, að honum væri eins tamt að snúa öllu við eins og blöð hans gera venjulega. Hann hélt því fram, að aðalrök mín í málinu væru þau, að ég væri að gera öllum jafnt undir höfði. Hvenær hefur hann heyrt mig halda fram þessum rökum í þessu máli? Hann hefur þá ekki hlustað nokkurn skapaðan hlut né lesið mína grg. Min aðalrök eru þau, að ég tel stórkostlegan hag fyrir ríkissjóð og sérstaklega fyrir þjóðarheildina að afnema skattalögin, og einna mestan hag fyrir lágtekjumennina. Ekki hefur verið reynt að hrekja þetta. Mundi þá hlaupa slíkur vöxtur í athafnalífið, að fátækustu þegnarnir í þjóðfélaginu mundu hafa miklu meiri afkomumöguleika. Þetta voru mín aðalrök. Það eru mín aðalrök, að þetta er engu síður gert fyrir hina fátæku eða lágtekjumennina en fyrir aðra menn. Hv. 6. landsk. hélt fram við síðustu umr., að ég væri hér að túlka sérstaklega stefnu Sjálfstfl. Ég hef ekki reynt að mótmæla, að hann væri þessu samþykkur, en vil þó benda honum og öðrum hv. þm. á, að við atkvgr. veit ég ekki betur en að enginn sjálfstæðismaður hafi fylgt þessari skoðun, sem hann sagði að ég túlkaði. Og hans ágæta blað heldur fram, að ég rói einn á báti. Annaðhvort hlýtur það að vera rangt, sem hann heldur fram, eða þm. Sjálfstfl. hafa hrokkið við og snúið hugur í málinu. Nei, þetta er ekkert annað en fyrirséttur hjá hv. þm. Ég túlka mína skoðun, eftir að hafa lagt mjög mikla vinnu í að rannsaka afleiðingarnar af skattalögunum eins og þau eru nú. Og ég get fullvissað menn um það, að rík áherzla var lögð á það sjónarmið, hvað til góðs væri fyrir hina fátæku alveg eins og þá ríku. Eins og ég tók fram í upphafi, að ef í sambandi við þessa till. er tekið til athugunar annað frv., sem liggur fyrir um breyt. á erfðalögum, þá á féð ekki að ganga til annars en félagsmálafarsemi í landinu, m. a. til þess að byggja upp stofnun fyrir öryrkja. Ekki vill hv. 6. landsk. vinna með að neinu þessu, enda þótt hann hafi einu sinni sagt, að hann væri stoltur af að vera með í að flytja þetta frv. (Hv. Það er annað mál.) En þetta er byggt upp sameiginlega. En um það, að mín höfuðrök hafi verið þau, að ég vilji gera öllum jafnt undir höfði, endurtek ég, að svo er ekki, heldur vil ég fara skynsamlegustu leið gagnvart atvinnumálum og fjárhagsafkomu þjóðarinnar yfir-

leitt. Og þau rök hafa ekki verið hrakin. Ég hef bent á, hversu gifurlegan kostnað skattinnheimtan hefur í för með sér. Hv. 4. þm. Reykv. hefur að visu talið vafasamt, að sá útreikningur sé réttur. Ég nenni ekki að rökræða það frekar nú. En ég get fullvissað hv. þm. um, að einnig það atriði var mjög gaumgæfilega athugað. Það, sem ég fer fram á í minni dagskráartill., er ekki annað en það, að við athugum skattalögin, sem við erum allir sammála um, að þurfi að gera. Þá verða öll þessi sjónarmið rannsökuð. En nú skilst mér raunar hv. 4. þm. Reykv. ekki vilja láta rannsaka þessi mál, m. a. ekki láta mþn. í skattamálum rannsaka, hvort það sé til hagsbóta fyrir ríkissjóð, fyrir atvinnumálin og fyrir þjóðina alla, — og alveg sérstaklega fyrir þá fátækustu, að tekjuskatturinn sé afnuminn. Hann vill láta sínar fullyrðingar gilda sem hæstaréttardóm um þetta mál. Ég hélt ekki, að hann væri svo einstrengislegur, að hann vildi neita allri rannsókn. Ég get fullvissað hv. þm. um það, að til eru margir menn í landinu, sem hafa starfað mjög að þessum málum og þekkja þau betur en við gerum hér til samans, og hafa talið mjög sterk rök fyrir því að afnema skattalögin. Samt vill hv. þm. ekki láta athuga þessi mál í mþn. Ég vil einnig ganga svo langt að afnema alla skatta á lágtekjur. Og ég vil vera með í að athuga, hvort ekki ætti að skatta hjón sitt í hvoru lagi.

Ég get ekki felld mig við samþykkt brtt., sem stefnir að útilokun hinna sjálfsögðustu rannsókna í þessu máli, og ég mun því greiða atkv. á móti dagskráartill. En varðandi þessa till. vil ég bera fram fyrirspurn til hæstv. forseta. Þar sem þetta er borið fram sem brtt. við mína till., þá skilst mér, ef þetta verður samþ. áður en mín till. kemur til atkv., að hún verði þá ekki borin upp á eftir. En þessi till. er bara í rauninni sjálfstæð till., en ekki brtt., og með því að mín till. fer lengra og er víðtækari, þá vil ég leyfa mér að vænta þess, að hæstv. forseti sjái sér fært að bera mína till. upp fyrst. Að minni till. fallinni mundi ég þá e. t. v. sjá mér fært að gjalda hinni samþykki. — Mér skildist, að hv. 11. landsk. stæði í þeirri meiningu, að þótt búið væri að samþ. till. hv. 4. landsk., væri samt hægt að bera upp mína till. eftir sem áður. Ég skil þetta samt á hinn veginn; og ég vænti þess, að hv. 11. landsk. athugi sitt mál og sjái sér fært að fylgja minni till.

Út af ummælum hv. 1. þm. N-M., að ekki væri hægt að orða till. mína eins og gert er, þar sem milliþn. væri ekki starfandi, þá vil ég upplýsa, að þegar spurt var um það atriði í fjhn., hvenær von væri á löggjöf um þetta efni, þá voru okkur flutt þau orð frá ráðh., að málið væri enn í undirbúningi og yrði ekki hægt að leggja það fyrir þetta þing; og þegar svo jafn-ábyggilegur maður og hv. 11. landsk. gekk út frá því í sinni till., að n. væri starfandi, þá tók ég það gilt. En ef þetta er ásteytingarsteinn, þá má vel nema hann í burtu, og ég vil ekki, að minni brtt. sé vísað frá af þeim ástæðum. Ég leyfi mér því að leggja fram, með leyfi hæstv. forseta, svofellda brtt. við till. mína á þskj. 512:

Í stað orðanna „að ríkisstjórnin feli milliþinga-nefnd þeirri, sem nú starfar að endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, að“ komi: að ríkisstjórnin láti halda áfram endurskoðun á tekju- og eignarskattslögunum og láti í sambandi við þá endurskoðun“ o. s. frv.

Ég leyfi mér að leggja fram þessa brtt. Og ef það er rétt, sem hv. 1. þm. N-M. heldur fram, að n. sé ekki starfandi lengur, þá getur hæstv. forseti e. t. v. borið um það. Liggi hins vegar ekki fyrir um þetta fullnægjandi upplýsingar, þá þætti mér rétt, að frestað yrði atkvgr. Og ég er reiðubúinn til þess að vera með í því, ef hv. 11. landsk. og hv. 4. þm. Reykv. vildu fá málinu frestað og freista þess þá að bræða sig saman um rökst. dagskrá. En ég get ekki fylgt rökst. dagskrá, þar sem ekki er gert ráð fyrir því, að þetta mál verði rannsakað. Mér er það áhugamál, að það verði gaumgæfilega athugað, hvort þau rök fái staðizt eða ekki, sem ég hef sýnt fram á í mínu nál., og breytingar á skattalögunum verði þá sniðnar eftir því, sem milliþn. kæmist þar að raun um.

Ég skal ekki tefja umr. um þetta mál, en vil endurtaka það, að í sjálfu sér er það lítilvægt og enginn ávinningur að því að fá það samþ. Með því er sumpart framið ranglæti og það torveldar vinnu fyrir skattstjóra og skattan., og er nóg gert að því nú þegar að auka á alla þá þvælu. — Ég vil svo leyfa mér að afhenda hæstv. forseta brtt. mína og vænti þess, að hann beri hana upp sem slíka við till. á þskj. 512, síðan þá till. og loks till. hv. 4. þm. Reykv., sem ég hef áður bent á, að gengur skemmra en mín till. og getur ekki staðizt sem brtt. við hana.

Forseti (BSt): Ég hef ekki fundið neins staðar í þingsköpum, að gert sé ráð fyrir brtt. við dagskráartill. Og ég mun taka mér frest til að athuga það, hvernig bera skuli upp þessar brtt. Brtt. hv. 4. þm. Reykv. er í eðli sínu sjálfstæð till., og hv. flm. dagskráartill. á þskj. 512 getur tekið aftur till. sína í núverandi mynd og borið fram aðra till.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Það hafa nú þegar orðið miklar og að ýmsu leyti fróðlegar umr. um þetta mál, og skal ég ekki lengja þær um of. — Hv. 4. þm. Reykv. ber fram dagskráartill. og notar hann henni til stuðnings þau sömu rök sem ég ber fram í grg. fyrir málinu sjálfu. En fyrir mér vakir þar úrbót til bráðabirgða, unz ný skattalöggjöf hefur verið afgr., þar sem vænzt er eftir breyt. á heildarkerfinu og m. a. að gengið verði að fullu til móts við óskir kvennasamtakanna og annarra um réttlátari skattaálagningu hjóna. — Ég mun ekki geta fylgt hinni rökst. dagskrá, þar sem rök hennar eru ekki önnur en þau, sem ég hef sjálf fært fram fyrir minni bráðabirgðatill., sem ætlað er að vera nokkur úrbót í málinu, á meðan beðið er eftir afgreiðslu þess í heild. Það hefur fullkomlega verið víðurkennt af minni hálfu, að hér er ekki um að ræða neina stórvægilega breyt. á skattalöggjöfinni. En með henni þykir það einkum mæla sérstaklega, að

þeim fjölda giftra kvenna, sem lokið hefur ýmiss konar sérnámi og jafnvel háskólaprófum í ýmsum greinum, er með skattalögunum gert ómögulegt að nota það til gagns fyrir þjóðfélagið, og gæti þessi litla breyt. orðið til að bæta úr því. En það er einnig viðurkennt af mér, að þessi breyt. nær ekki til allra, heldur aðeins þeirra, sem eru í svo háum skattstiga, að annað hjónanna vinnur þannig kauplaust. Ég get ekki tekið undir það, sem hv. 6. landsk. sagði, að þó hann viðurkenndi, að þetta væri réttlætismál, þá gæti hann ekki fylgt því, af því að svo fáir yrðu þessa réttlætis aðnjótandi. Mér þykir hans röksemdafærsla skjóta skökkvið, og verð að telja þetta spor í rétta átt. Hins vegar er greinilegt, eins og fram hefur komið, að kvennasamtökin í landinu munu ekki sætta sig til lengdar við neitt minna en algera sérköttun. Konur, sem vinna sín störf innan heimilis, sætta sig ekki við, að þær séu settar skör lægra en hinar, sem starfa utan heimilisveggjanna og taka tekjur sínar í peningum.

Varðandi brtt., sem fram er kominn frá hv. 4. landsk., vil ég taka fram, að þrátt fyrir það, að búast má við, að það valdi nokkrum erfiðleikum fyrir framkvæmendum skattalaganna að finna mörkin, sem hún gerir ráð fyrir, þá tel ég þó, að hún feli í sér það, sem ég hefði viljað ná í minni till., og mun ég því ljá henni fylgi.

Skal ég svo ekki orðlengja þetta frekar. Hér er hver höndin upp á móti annarri og vant að sjá, hvernig þessu máli reiðir af. En um það verður að fara sem auðið er.

Umr. frestað.

Á 54. fundi í Ed., 23. jan., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 500, 512, 540, 541, 542, 543, 544).

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Mig furðaði satt að segja á því, hvað hv. þm. Barð. var vondur við mig í síðustu ræðu sinni um þetta mál í gær. Venjulega hefur farið heldur vel á með okkur, og ef til vill hefur hann þarna verið að skerpa kærleikann. Hann taldi, að mér bæri að taka aftur orð mín, er ég hafði um álit hans á vissum atriðum, því að ég hefði gert honum upp ummæli, sem hann hefði aldrei sagt. Þetta er hinn mesti misskilningur hjá hv. þm., því að hann sagði, svo að ekki verður um villzt, að afnám tekjuskatts mundi ganga jafnt yfir alla. En það er ekki von, að hann muni allt, sem hann segir, því að hann mun vera háður mannlegum breyzkleika eins og aðrir. En ég vona bara, að það verði enginn misskilningur úr þessu. Nú telur hv. þm., að aðalrökin fyrir brtt. sinni séu þau, að það mundi tvímælaust verða fátæklingunum fyrir beztu, ef tekjuskatturinn yrði afnuminn. Ég leyfi mér að segja, að hér er aðeins um fullyrðingu að ræða, sem hljómar í mínum eyrum sem hin mesta fjarstæða. — Ég fer svo ekki fleiri orðum um þetta atriði, því að það mun öllum kunnugt um eðli þess, en það, sem olli því, að ég kvaddi mér hér hljóðs núna, var sú fyrirspurn frá hv. þm. Barð. til mín og hv. 11. landsk., hvort ég og hann vildum ekki taka þátt í samningu dag-

skrartill., sem við allir 3 gætum sameinast um, en hann lét þess getið um leið, að það væri ekki hægt að ná samkomulagi við sig, nema í þeirri till. yrði gert ráð fyrir, að rannsókn og undirbúningur færi fram á því að afnema að miklu eða öllu leyti tekjuskattinn. Á þeim grundvelli get ég ekki unnið með þeim að samningu dagskrartill. og hygg því, að óvinnandi sé að reyna samkomulag í þessu efni. Skal ég svo ekki tefja umræðurnar frekar.

Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Það má segja, að mikið líf og fjör hafi verið í kringum þetta frv. hér í hv. deild. Tillögurnar flugu að úr öllum áttum í gær og hafa nú verið prentaðar. Stærsta till. var, eins og vænta mátti, frá hv. þm. Barð., og hún var svo stór, að hún kom eiginlega ekki við málið. Hv. 4. þm. Reykv. flutti till. um það að vísa málinu frá, því að hann teldi það ranglætismál eins og það væri byggt hér, en hann tók jafnframt fram, að hann saknaði frv. á þskj. 208, sem var flutt hér í vetur, er rætt væri um þessi mál. Ég er hissa á hv. þm., að hann skuli halda því frv. fram, því að mér virðist augljóst, að sú till., ef hún næði fram að ganga, mundi stofna til misræmis á milli þeirra heimila, þar sem húsmóðirin selur vinnu sína og flytur kaup í bú, og þeirra, sem hún vinnur heima að búinu. Hún miðaði að því, að launakonnan ein fengi að telja sérstaklega fram sínar tekjur, en gekk ekki svo langt sem þyrfti, ef fullkomið réttlæti í þessum efnun ætti að komast á, að allar konur fengju að telja sérstaklega fram, svo að öll heimili fengju að njóta jafnréttis í frádrætti við framtal. Till. frá hv. 4. landsk. er þess efnis, að þar er gert ráð fyrir því, að kona, sem vinnur úti og aflar með því heimilinu tekna, megi jafnan fá frádrátt sem samsvari þeim launum, sem ráðskonunum séu greidd á staðnum. Þessi till. gengur nokkuð í sömu átt og till. á þskj. 208, en þó sérstæð að því leyti, að samkv. henni fær konan, sem vinnur utan heimilisins, að telja sérstaklega fram ráðskonukaup, þótt konan, sem vinnur á heimilinu eða með sínum bónda, fái engan frádrátt. Hér er ekkert gert upp á milli þess, hvernig ástætt er fyrir heimilunum með tilliti til framtalsins. Á þskj. 544 höfum við hv. 1. þm. Eyf. leyft okkur að bera fram till. til breyt. á frv., sem mér virðist muni leiðrétta það, sem stöðugt er fundið að frv., nefnilega það, að heimilið þurfi að hafa ráðskonu til þess að frádráttur geti átt sér stað. Hv. þingmenn hafa margir hverjir haldið því fram, að í frv. væri aðallega tekið tillit til þeirra heimila, sem hefðu efni á að taka ráðskonu, en hinar fátækari fjölskyldur fengju enga leiðréttingu til bóta. Till. okkar ætti að geta ráðið bót á þessu, en hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: Í stað orðanna „launum, sem ráðskonun sannaðlega eru greidd“ komi: launum, sem sannaðlega eru greidd fyrir húshjálp. — Með þessu nær þá frádrátturinn til allra þeirra, sem vinna utan heimilisins, og er þá fullt samræmi komið á milli þeirra kvenna, sem vinna utan heimilisins, og hinna, sem vinna að framleiðslunni á heimilinu og verða

að taka kaupakonu til að vinna við heimilisstörf. Og ef þessi till. yrði samþ., þá mun óhætt að fullyrða, að jafnt tillit sé tekið til efnakonunnar og konunnar, sem skreppur frá heimilinu til að selja sína vinnu, en leggur jafnframt á sig að annast heimilisstörf. Ég held, að með samþykkt brtt. verði komið á fullkomnu réttlæti á þessu sviði og samræmi að því er snertir skattalöggjöfina. Hitt er svo annað og ólíkt atriði, sem margir telja þó, að heri að stefna að, sem sé að heimila hjónum að telja fram algerlega sitt í hvoru lagi, svo að ekki verði gert neitt upp á milli kvenna í þessu efni, en það er það, sem flestar brtt. hafa gengið út á, að reyna að finna jafnaðarleið. Með brtt. á þskj. 544 er fengin leiðrétting á því ósamræmi, sem er í frv., og fengist það samþ. nú, þá gæti það komið til framkvæmda þegar á þessu skattári, og það er engin ástæða til að slá á frest þessu réttlætismáli og biða eftir því, — enginn veit hve lengi.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Það eru búnar að vera langar og strangar umr. um þetta mál, og skal ég ekki lengja þær mikið úr þessu. Hv. þm. S-Þ. sagði, að nú væri hann búinn að finna lykilinn að öllu saman og fullkomið réttlæti í þessum efnu komið á, ef brtt. hans yrði samþ. Ég get ekki séð, að hann hafi komið nokkru nær rétttri lausn, heldur þvert á móti, að hann hafi stigið spor aftur á bak, eins og staður hestur. Ég sé ekki betur en að þarna sé gerður greinarmunur, þannig að sú kona, sem leggur á sig að vinna heima hjá sér, eftir að hún er búin að starfa á daginn utan síns heimilis, fái engan frádrátt, en hin, sem gefur sig minna við húsmóðurstörfunum, fái þessa húshjálp eða það, sem hún kostar, dregið frá.

En ég vildi spyrja hv. þm. S-Þ. að einu: Hvað er húshjálp? Á ekki að kalla það húshjálp, þegar maður fær fólk til hreingerninga á vorin og haustin við að fægja og þurrka íbúðir? Er það húshjálp að kynda miðstöðvar fyrir hús, sem er kannske greitt sérstaklega? Svona má lengi telja. — Ég held, satt að segja, að við séum komnir þarna út á dálítið teygjanlega braut, því margt má kalla húshjálp, ef það orðalag er haft í l. Það getur vel verið, að hægt sé að framkvæma þetta ákvæði, ef í l. er tekið, sem hér er lagt til um húshjálpinu. En ég vildi þá meina, að hv. þm., sem er fyrri flm. þessarar brtt., þar sem lagt er til, að þetta orð verði sett hér inn, þyrfti að skýra, hvað átt er við með orðinu húshjálp þarna, svo að skattanefndir viti gjörka, hvað átt er við með því. En mér eru alls ekki ljós takmörkin fyrir því, hvað telja bæri, að heyrði undir þetta orð, húshjálp. Og ég býst við, að ýmsar merkingar yrðu kannske lagðar í það orð og þær yrðu þá ekki alltaf eins.

Ég endurtek það, að þá mundi ég fella mig við dagskráartill. hv. 4. þm. Reykv., ef hana ber fyrr að, með þeirri aths., sem ég var búinn að taka fram áður, að ég treysti því, að þau atriði, sem hv. þm. Barð. getur um í sinni dagskráartill., kæmu einnig fram til athugunar, um leið

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

og lagt er fram þetta álit eða till. um breyt. á skattal. yfirleitt, sem getið hefur verið hér.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Það er nú ekki ástæða til að ræða þetta mál öllu meira en þegar er búið. En að ég kvaddi mér hljóðs, er aðeins út af þeirri brtt., sem nú hefur verið útbýtt á þskj. 544, frá hv. þm. S-Þ. og hv. 1. þm. Eyf. Hv. fyrri flm. brtt., sem mælti fyrir henni áðan, taldi, að með henni væri náð m. a. því, sem ég vildi ná með minni brtt. En ég get nú ekki fallið á þann skilning málsins og held, að þetta sé alger misskilningur hjá hv. flm. Ég sé ekki, að í þessari brtt. felist eiginlega nokkuð annað en breytt orðalag frá því, sem nú er í frv. Í frv. er gert ráð fyrir því, að því aðeins komi frádráttur til greina hjá konu, sem vinnur utan heimilis, ef ráðskona er tekin í staðinn á heimilið. Samkv. þessari brtt. kemur frádráttur því aðeins til greina, að keypt sé húshjálp vegna vinnu konunnar utan heimilis. Mér sýnist þetta koma nákvæmlega í sama stað niður. Sú kona, sem vegna fátæktar verður að leita sér atvinnu utan heimilis til þess að drygja tekjur heimilisins, þannig að þær hrökkvi fyrir nauðsynlegum þörfum þess, en verður samt sem áður að vinna heimilisstörf í aukavinnu, vegna þess að hún hefur ekki efni á því að kaupa ráðskonu eða húshjálp, eins og það er orðað hér, fær eftir sem áður engan frádrátt. Og það er meginatriði, sem ég legg áherzlu á, eins og málið nú er komið, að slíkar konur verði ekki settar hjá við þá litlu réttarbót, sem frv. felur í sér, eins og það nú er orðið.

Það liggur fyrir brtt. frá mér um það á þskj. 541, eins og hv. þdm. er kunnugt, að ef kona vinnur utan heimilis, þá megi draga frá vissa upphæð við útreikning skattteknanna, hvort sem ráðskona er ráðin á heimilið eða ekki. Ég mun fyrir mitt leyti halda mig við þá brtt., þrátt fyrir þessa brtt., sem nú er komin fram á þskj. 544. Því að ég fæ ekki séð, að í brtt. 544 felist nein efnisbreyt, sem heitið geti, frá því sem er í frv., heldur orðabreyt, en hins vegar, að tekjuöflun þessarar fátæku konu, sem sérstaklega vegna þarfa heimilisins verður að vinna utan heimilis, tekjuöflun sú, sem hún fær vegna þessarar aukavinnu, verði aðeins til þess að koma sameiginlegum tekjum hjónanna í hærri skattstiga, þannig að árangurinn af því að reyna að auka tekjur heimilisins verður að engu. Því að þær auknu tekjur færu í að greiða hærri skatt en annars mundi verða. — Ég held því fast við brtt. mína á þskj. 541, þrátt fyrir þá síðustu brtt., sem nú hefur komið fram.

Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Aðeins örfá orð. Ég sé ekki ástæðu til þess að teygja lopann um þetta mál. Margt af því, sem búið er að segja í umr. um málið hér, er utan gátta. — Þetta, sem hv. síðasti ræðumaður sagði um fátæku konuna, er að réisu fallega mælt. En hins vegar er það svo, að sú fátæka kona, sem vinnur utan heimilis og hann tók dæmi af, lendir venjulega ekki í skatti, þó að hún telji fram með manni sínum. Þess vegna er málefnið fyrir hana ekki eins þýðingarmikið.

Hv. 11. landsk. þm. minntist nú á það, að sumir hestar væru staðir og gengju aftur á bak, og að till. sú, sem hér hefði komið fram á þskj. 544, minnti á slíkan hest. En það er nú svo, að ég skal ekki neita því, að mér datt í hug, að það sé það réttasta af hesti undir sumum kringumstæðum að ganga aftur á bak, þegar eitthvað er fram undan, sem ófært er. Betri er krókur en kelda, og gildir það bæði um hesta og menn. Til eru líka hestar, þó að þeir gangi ekki aftur á bak, sem reyna að kasta af sér þeim, sem sitja á þeim, með því að ausa og þróna. Og satt að segja virðist mér hv. 11. landsk. reyna að losa sig þannig við þetta mál, að hann reyni að ausa því af sér eða þróna því af sér.

Hv. 11. landsk. þm. spurði, hvaða merkingu ætti að leggja í orðið húshjálp. En af því að hann er lögfræðingur og fær um að skilgreina mál viðkomandi lögum, þá ætti hann að lesa vel saman frv. og brtt., og þá sér hann, að frádrátturinn, sem ákvæði eru í frv. um að heimila, er sem nemur kostnaði, sem heimilið þarf að greiða vegna þess að konan, sem á að annast hústjórnn, vinnur utan heimilis. Og ég hygg, að hv. 11. landsk. þm. mundi alls ekki verða í vandræðum með að komast að niðurstöðu um þetta eftir þessum orðum, þegar hann sem form. skattan. ætti að úrskurða eftir þessum l., ef þessi ákvæði verða gerð gildandi.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Þetta er orðið mikið rætt og stúderað mál. Og hefur margt komið fróðlegt hér fram, sem vænta má, þar sem svo margir góðir menn hafa lagt hlut að framgangi einhvers réttlætis, sem leitað er eftir um þessi skattamál. Mér er nú alls ekki fjarri að halda, að það gæti farið svo, í því tillagnamoldviðri, sem komið er hér fram í þessu máli og kryddað er með fallegum og skemmtilegum ræðum, að minni háttar atriði taki upp hugi manna meir en málið sjálft, þannig að afgreiðsla málsins yrði eitthvað andkannaleg. Hér eru komnar fram tvær dagskrártill., og þar að auki er ágreiningur um það, sem ég hef ekki heyrt enn úrskurðað um, hvora þeirra till. skuli bera undir atkv. fyrr.

En í ræðum flestra, sem talað hafa, og ég held allra, hefur það komið fram, að menn eru yfir höfuð fylgjandi því, að þegar svo ber undir, að gift kona þarf að vinna utan heimilis til að vinna sér inn peninga við hlið manns síns þann veg, þá sé rétt að taka eitthvert tillit til þess við skattalagningu. Og iðulega heyrir maður ákaflega miklar kvartanir þess fólks, sem þannig er ástatt fyrir, að konan verður að vinna utan heimilis, um að skattalagaákvæðin, eins og þau nú eru, komi ranglátlega niður. Hér hafa að visu verið ræddar margar útgáfur af þessu fyrirkomulagi og talað um, að þessi og þessi brtt. mætti betur kröfum þeirra fátækustu o. s. frv. heldur en önnur. Það er nú erfitt að dæma um allar þessar till. í fljótu bili. — En það er líka til í dæminu, að konur vinni utan heimila sinna, án þess að það sé af einskærri fátækt eða sárri þörf þess sama heimilis. Það eru ekki svo fá dæmi þess, að menn-

irnir eru í opinberu starfi og konur þeirra stunda atvinnu sérstaklega utan heimilis. Og í þeim tilfellum er ekki hægt að segja, að það sé af nauðsyn heimilanna eða vegna efnalegrar afkomu heimilanna, að konan lýs að halda áfram eða vera í starfi, jafnvel þó hún eigi mann, sem hefur góð laun og vinnur samilega fyrir sínu heimili. — Það gæti sem sagt farið svo, þrátt fyrir allt þetta tillagna-moldviðri og allt, sem sagt hefur verið í umr. um málið, að afgreiðsla á málinu yrði eftir allt saman öðruvísi en margir hefðu viljað og dálítið skringileg, eins og oft getur verið, þegar brtt. koma ofan á brtt. og dagskrártill. ofan á dagskrártill. og brtt. við dagskrártill., eins og hér er um að ræða. Svo að mér datt í hug, hvort menn mundu ekki geta fallizt á að láta athuga þetta mál af ríkisstj., með tilliti til þess, sem hér hefur fram komið munnlega og skrifl. undir meðferð málsins. Það er orðið mikið, sem liggur fyrir af þskj. um þetta mál, og raddir manna um þetta eru á marga vegu. Og ég tel víst, að ríkisstj. vilji líta með sanngirni á málið. Af þessum ástæðum vil ég leyfa mér að koma með þá till., að málinu verði vísað til ríkisstjórnarinnar. Ekki með það fyrir augum, að það eigi að deyja að eilífu, heldur til þess, að ríkisstj. taki þá málið til athugunar og komi með sanngjarnar till. um það á næsta þingi eða um það leyti. Þó að þetta mál sé að mörgu leyti rétt mál, þá er það ekki svo aðkallandi, að það megi ekki biða þess að koma undir athugun fyrir næsta þing. Ég leyfi mér þess vegna að bera fram till. um það, að málinu verði á þessu stigi vísað til ríkisstj., svo að önnur þingmál, sem eru meir aðkallandi, komist að til afgreiðslu.

Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Út af till. hv. þm. Vestm. vil ég lýsa yfir, að ég get vel fellt mig við þá afgreiðslu á málinu, sem hann lagði til, ef annar hvor þeirra ráðh., sem hér eru inni nú, vildu lýsa yfir, að málið yrði tekið til athugunar og öll þau atriði yrðu tekin til athugunar, sem hér hafa komið fram í sambandi við rökst. dagskrárnar. En meðan ekkert heyrir um það frá hæstv. ríkisstj., sem ég man ekki að hafa heyrt — og hæstv. fjmrh. hefur ekki haft tíma til þess að vera viðstaddur þessar umr. hér, en það eina, sem ég minnst að hafa heyrt frá hæstv. ríkisstj. um málið, er, að einn ráðh. hefur óskað eftir, að ein till. í málinu, sem borin hefur verið fram, væri úrskurðuð að vera ekki samkvæm þingsköpum, — þá get ég ekki fellt mig við að samþ. þá till. að vísa málinu til ríkisstj., a. m. k. ekki fyrr en ég veit eitthvað um hennar hug til málsins. Ef mín dagskrártill. er samþ., þá er það bein ósk hv. Ed. um, að þessi mál séu athuguð. Og ég vil, að a. m. k. þeir menn, sem geta fylgt því, að þessi mál verði athuguð, fylgi minni dagskrártill. — og sérstaklega, að hv. 11. landsk. þm. fylgi henni, þar sem hann segist geta fylgt dagskrártill. hv. 4. þm. Reykv. með þeirri munnlegu viðbót, að teknar yrðu úr minni till. óskir um það, á hvern hátt eða hvað athuga beri, auk þess sem í hinni dagskrártill. er fram tekið. Ég býst við, að hæstv. for-

seti beri fyrst upp dagskrártill. á þskj. 512, með þeirri brtt., sem komin er fram frá mér, því það er eðlilegast í málinu. Og þá vænti ég a. m. k., að hv. 11. landsk. þm. fylgi henni, eftir því sem hann hefur talað hér. Því að þeir, sem vilja vísa málinu til stj., geta vissulega vísað því til hennar á þann hátt. — Við höfum verið sakaðir um það hér í hv. d. og annars staðar, ég og hv. 11. landsk. þm., að vilja vísa þessu máli til n., sem ekki væri til. Ég hef gert fyrirspurn í stjórnarráðinu um tilveru þessarar n. og fengið það svar frá einhverjum fulltrúa þar, að að svo miklu leyti sem honum væri kunnugt um, væri sú n. starfandi. Og fer okkur þá að vera nokkur vorkunn hér í hv. Ed., þó við höldum þetta, ef fulltrúi í stjórnarráðinu heldur, að þessi nefndarstörf séu nú á þessum tíma í höndum ákveðinna manna.

Vil ég svo leiðrétta það, sem kom fram í ræðu hv. 4. þm. Reykv. Þrátt fyrir það þó hann skrifaði upp orð úr minni ræðu, fór hann ekki rétt með í því sambandi, og það veit hann vel. Því að hann sagði, að aðalrökin í minni ræðu fyrir till. minni um að fella niður tekjuskattinn hefðu verið þau, að ég hefði talið, að með því gengi jafnt yfir alla. Hann sagði og, að ég hefði haldið fram, að Alþýðublaðið væri vont blað. Það er ekki rétt. Ég sagði það ekki, heldur að það væri ákaflega ómerkilegt blað og að ég vildi, að hv. 4. þm. Reykv. færi ekki að líkja eftir Alþýðublaðinu, og að ef ég læsi það blað, læsi ég það með fyrirleitningu.

Frsm. 2. minni hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Út af ræðu hv. þm. Barð. vil ég taka fram, að það lá ekki í mínum orðum við þessar umr., að ég vildi, að stjórnin gerði allt það, sem í dagskrártill. á þskj. 512 fælist eða komið hefur fram í umr. hér á Alp. um þetta mál, þó að athugað væri um breyt. á skattal. og till. um þá breyt. lögð fram. Hitt er annað, að ríkisstj. tæki til athugunar þau atriði, sem fram hafa komið, og legði svo fram, eftir því sem henni býður hugur við, till. um málið. (GJ: Min till. fer ekki fram á annað.) Og ríkisstj. ræður, hvað hún tekur upp í sínar till. um málið. (GJ: Vitanlega.) — Ég held, eins og nú er komið, að í þessu máli væri það brotaminnst fyrir alla aðila, til þess að fá einhvern botn í þetta mál, að fara þá leið, sem hv. þm. Vestm. stakk upp á, og mundi þá fást, að mér skilt, í raun og veru það sama út úr því eins og hv. 4. þm. Reykv. talaði um. Því að með því móti geri ég ráð fyrir því og treysti því, að það atriði, sem hann lagði mesta áherzlu á í sinni dagskrártill., yrði þá tekið til athugunar. Hitt er misskilningur, að ég fylgi fast þeirri till. Og þó að sumir hv. þm. treysti ekki sem best ríkisstj., sem nú er, virðist mér, að það beri að reyna að vísa málinu til hennar, eins og hv. 4. þm. Reykv. á sinn hátt líka leggur til. Og þá væri tími til stefnu til að reyna að koma því fram, sem hér hefur verið sett til hliðar í málinu.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Af því að það eru bornar brigður á það, að sú millipn.,

sem skipuð var fyrir 4 til 5 árum til að gera athuganir á skattal., sé ekki til lengur, þá vil ég bara minna hv. þm. á það, að þegar bæjarfógetinn í Hafnarfirði var hér, er hann átti sæti hér í hv. Ed. og sat við hliðina á mér, og þegar rætt var um breyt. á skattal. og útsvarsl., þ. e. að afnema skiptingu útsvara og ég lagði til, að því væri vísað til þeirrar n., sem hér er talað um, hvort sé til eða ekki til, þá upplýsti sá hv. þm., Guðm. Í. Guðmundsson, að nefnd þessi væri hætt stórfum fyrir ári síðan. Og þegar ég bar þetta undir form. þessarar sömu n., Gunnar Viðar, sagði hann mér, að sú n. væri hætt að starfa. (GJ: Hvers vegna er þá ekkert álit lagt fram af þessari n.?) Nefndaráliði var skilað til hæstv. ríkisstj., en ekki sent beint til Alþingis, enda slíkt ekki venja, þótt þm. Barð. hafi fengið þm. Vestm. til að gera slíkt, þegar hann var ráðherra. Hinu ræður svo hæstv. ríkisstj., hvenær álit n. kemur fram, en n. er ekki til nú. Því að ég býst við, að þessir menn báðir, sem ég nefndi, hafi sagt satt. Og þetta, sem bæjarfógetinn í Hafnarfirði sagði um þetta, heyrði hv. þm. Barð. alveg eins og ég, því að ég held, að hv. þm. Barð. vanti aldrei á fund hér í hv. þd. Þess vegna ætti hv. þm. Barð. að vita þetta alveg eins vel og ég, að n. þessi er ekki til.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Út af ræðu hv. 11. landsk. þm. datt mér í hug, hvort svo ætlaði að fara, að svo brygðust krosstré sem önnur. Því að mér hafði skilist áður, að hann væri með dagskrártill. minni sem brtt. við dagskrártill. hv. þm. Barð. Og ég vona, að svo sé enn, þrátt fyrir ummæli hans um till. hv. þm. Vestm. (ÞP: Ég sagði, að það, sem hv. 4. þm. Reykv. vildi, fengist fram með till. hv. þm. Vestm.) Það er misskilningur, því að það er sitt hvað, að vísa máli frá með rökst. dagskrá með vissum ábendingum eða hitt, að vísa máli til ríkisstj. án þess.

Þá vildi ég segja það, að ég hef ekki slitið ummæli hv. þm. Barð. úr samhengi. Hitt kann að vera, að samhengið í ræðu þess hv. þm. hafi ekkert verið, en það er þá ekki mín sök, heldur hv. þm. sjálfs. — Það er heldur ekki rétt, að ég hafi sagt, að hv. þm. Barð. hafi sagt, að Alþýðublaðið væri vont blað. Ég sagði, að hann áliði það. Nú hefur hann sagt, að það sé ómerkilegt og að hann hafi áður sagt það og að hann læsi það með fyrirleitningu. — En ég á erfitt með að skilja sannanir þessa hv. þm. nú eins og stundum áður.

ATKVGR.

Till. frá þm. Vestm. um að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar felld með 9:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, KK, VH, ÞB, BBen, SÓ, BSt.
nei: HG, HermJ, PZ, RP, StgrA, BrB, FRV, GJ, HV.

1 þm. (LJóh) fjarstaddur.

2 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Gísli Jónsson: Ég hef ekki heyrt frá hæstv. ríkisstjórn, að hún vildi segja neitt um það,

hvernig hún vildi fara með þetta mál, þ. e. rannsaka þau atriði, sem bent er á í minni dagskráartill., né yfirleitt það, hvort hún muni láta athuga málið fyrir næsta Alþ., og þess vegna get ég ekki fylgt þessari till. og segi nei.

Bernharð Stefánsson: Þar sem ég uggi mjög um heppilega afgreiðslu þessa máls hér í hv. d. og málið er orðið töluvert flókið, þá er það svo, að þó að ég hafi staðið að því að mæla með þessu frv., þykir mér nú þessi lausn bezt, úr því sem komið er, eða a. m. k. betri en sú, sem ég annars get átt von á, og með því einnig, að ég treysti vel hæstv. ríkisstjórn, þá segi ég já.

Forseti (BSt): Þingsköp nefna yfirleitt ekki þann möguleika, að brtt. komi fram við dagskráartill., eins og þau þó nefna í sambandi við brtt. við frvgr., þáttill. og aðrar ályktunartill. í Alþ. Það gæti því verið vafamál, hvort ætti að taka brtt. við dagskráartill. til greina. Þó mun vera fordæmi fyrir því, að brtt. við dagskráartill. hafi verið bornar fram og bornar undir atkv., en mér virðist, að þegar um slíkt er að ræða, þá verði brtt. að vera raunveruleg breyt. á þeirri dagskráartill., sem fyrir liggur, þ. e. a. s. að hún þurfi að fylgja að nokkru leyti sama rökstuðningi og dagskráartill., vera breyt. á rökstuðningi, en ekki allt annar rökstuðningur.

Nú er brtt. hv. 4. þm. Reykv. við dagskráartill. á þskj. 512 alveg sjálfstæð að því leyti, að hún er sjálfstæður og sérstakur rökstuðningur fyrir því, að taka skuli fyrir næsta mál á dagskrá. Mér virðist því eftir eðli málsins, að það sé sjálfstæð till. til rökst. dagskrár. Aftur á móti er brtt. á þskj. 543 frá hv. þm. Barð. við hans eigin dagskráartill. annars eðlis. Þar er aðeins nokkur orðamunur, sem hann vill gera á sinni eigin till., og ég tel, að flm. sé heimilt að breyta þannig til. — Ég lit því þannig á, að þar sem till. hv. þm. Barð. er fyrr fram kominn og að ýmsu leyti viðtækari, þá beri að bera hana fyrst upp með hans eigin brtt., og ef hún fellur, þá með till. hv. 4. þm. Reykv. Ég hef borið þetta mál undir 2 menn, sem ég sé ekki ástæðu til að nefna að sinni, en ég hygg að séu bezt að sér í því, hvernig með þingmál skuli fara að þessu leyti, og eru þeir ekki sammála um það. Annar hefur þann skilning, sem ég hef nú látið í ljós, en hinn öfugan. Þetta sýnir, að málið er vafasamt. Að sjálf-sögðu er það til reiðu, ef hv. deild óskar þess, að þetta verði borið undir hana og hún skeri þá úr málinu.

Haraldur Guðmundsson: Ég er nú vanur að hlíta úrskurði forseta, en vil þó, í sambandi við rökstuðning hans, segja þetta:

Það er rétt, að það er enginn sérstakur formáli í þingsköpum um, hvernig fara skuli með brtt. við dagskráartill. Af því dreg ég þá ályktun, að með þær brtt. skuli fara sem aðrar, enda játaði forseti sjálfur, að fordæmi væri fyrir því, að slíkar brtt. hefðu verið bornar undir atkvæði.

Hins vegar telur hæstv. forseti, að efnismunur

brtt. á þskj. 540 og aðaltill. á þskj. 512 sé svo mikill, og mér skilst aðallega hvað rökstuðningur snertir, að ástæða sé til að skoða hana sem sjálfstæða till. Þetta fæ ég með engu móti skilið. Efnisatriði beggja till. er, að fresta skuli afgreiðslu málsins og taka fyrir næsta mál á dagskrá. Það er þetta, sem greidd eru atkv. um. Þó að rökstuðningurinn sé nokkuð annar, þá fjalla báðar till. um sama efnisatriðið. Því finnst mér, að bera eigi till. á þskj. 540 upp á venjulegan hátt sem brtt.

Forseti (BSt): Það er að visu alveg rétt, sem hv. 4. þm. Reykv. segir, að ályktunin í báðum till. er sú sama, að taka fyrir næsta mál á dagskrá. En eins og ég benti á áðan, þá er í till. hv. 4. þm. Reykv. sjálfstæður rökstuðningur, sem á ekkert skylt við rökstuðninginn á þskj. 512. Og þó að lokatakmarkið sé það sama í báðum till., að taka fyrir næsta mál á dagskrá, þá er ekki borin fram nein brtt. um það. Brtt., ef um brtt. er að ræða, er um rökstuðninginn, og er ekki ástæða til að endurtaka það, sem ég sagði áðan, en þar sem hann er alveg án hliðsjónar af rökstuðningi upphaflegu till., er hér um sérstaka till. til rökst. dagskrár að ræða og því rétt að fara með þetta eins og 2 sjálfstæðar till., og bera fyrst upp þá, sem fyrst kom fram, og síðar, ef hún fellur, hina, sem síðar kom. En eins og ég tók fram áðan, eru menn, sem ég veit að bera gott skyn á þessi mál, ekki sammála. Þess vegna vil ég ekki taka mér hér neitt einræðisvald, og því mun ég bera þetta undir hæstv. deild, ef hún óskar þess, og þykkjulaust af minni hálfu, þó að það verði fellt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil lýsa ánægju minni yfir úrskurði hæstv. forseta, því að hann er áreiðanlega byggður á réttum rökum, og það sérstaklega þegar búið er að fella hér í þessari hv. deild till. um að vísa málinu frá án nokkurs rökstuðnings. Það hefur sem sé verið fellt að vísa því rökstuðningslaust til hæstv. ríkisstj. Það er því alveg ótækt að vísa frá þeirri till., sem lengra gengur, þegar það er vítað, að fyrri till., sé hún samþ., getur hindrað, að síðari till. verði borin upp. En af því að hæstv. forseti hefur lýst því yfir, að þetta verði borið undir atkv. deildarinnar, ef þess verður óskað, þá óska ég eftir, að hæstv. forseti vilji upplýsa, hvaða merkismenn hafa gefið svo mismunandi úrskurði, og sett hann í þá aðstöðu, að hann treystir ekki sinni ágætu dómgreind.

Forseti (BSt): Það er ekki rétt, að þessir menn hafi ruglað álit mitt á málinu. Ég hef mitt álit á því, og það er minn úrskurður. En ég er enginn einræðisherra og vil leyfa, að deildin úrskurði þetta sjálf, og það er allt annað mál.

Ég get gjarnan upplýst, við hvaða menn ég talaði, og skal þó taka fram, að sá síðarnefndi hafði ekki tíma til að athuga þetta nákvæmlega og sagði, að við fljótlega athugun sýndist sér það eins og ég tók fram áðan. Þessir menn

eru skrifstofustjóri Alp., sem álitur rétt að hafa atkvgr. eins og ég held fram að eigi að vera; hinn er hæstv. dómsmrh., sem sagði, að við fljótlega athugun sýndist sér hitt rétt. Ég hygg, að það séu ekki margir, sem eru betur að sér en þessir 2 menn í þingsköpum né hafi betri skilning á þeim.

Gísli Jónsson: Ég vil í tilefni af því, sem hæstv. forseti sagði, benda á, að hæstv. dómsmrh. óskaði eftir fyrr í þessu máli, að frá yrði vísað till., en forseti úrskurðaði, að það yrði ekki gert. Sýnist mér, að í þessu máli komi fleira til greina en lögfræði ein.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég vil taka það fram, að þó að mér finnst úrskurður forseta vægast sagt mjög vafasamur, þá álit ég, að hann sem fundarstjóri beri ábyrgð á, hvernig fer um málið á þinginu, og ég er alveg á móti því, sem mér heyrðist koma fram áðan hjá honum, að bera þetta undir atkv. deildarmanna. Hann er búinn að kveða upp sinn úrskurð, og ég er á móti því, að hann láti þá fara að breyta honum, enda virðist mér, að það hafi ekki veruleg áhrif á gang málsins.

Forseti (BST): Það er misskilningur, að það sé ætlun mín að skjóta þessu undir atkv. deildarinnar, nema þess sé óskað. Ég spyr því: Er þess óskað? Ef ekki, þá verður málið borið undir atkvæði eins og ég sagði.

Britt. 543 samþ. án atkvgr.

Rökst. dagskrá á þskj. 512, svo breytt, felld með 10:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: JJós, GJ.

nei: KG, KK, PZ, RP, StgrA, VH, BrB, FRV, HV, BST.

ÞÞ, SÓÓ greiddu ekki atkv.

3 þm. (HermJ, LJóh, BBen) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

Þorsteinn Þorsteinsson: Með skírskotun til þess, sem ég sagði við umr., þá greiði ég ekki atkv.

Rökst. dagskráin á þskj. 540, frá 4. þm. Reykv., samþ. með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, JJós, StgrA, ÞÞ, BrB, SÓÓ, FRV, HV. nei: KK, PZ, RP, VH, GJ, BST.

3 þm. (HermJ, LJóh, BBen) fjarstaddir.

4 þm. gerðu svo hljóðandi grein fyrir atkv. sínu:

Steingrímur Aðalsteinsson: Þar sem ekki eru nein líkindi til þess, að sú afgreiðsla fáiast á málinu að þessu sinni, sem ég hafði helzt viljað, þ. e. sérsköttun hjóna, en hins vegar felst í þessari till., að hv. Ed. lýsir yfir, að hún óskar eftir að fyrir næsta Alp. komi fram till. um það mál, þá mun ég greiða atkv. með till. og segi já.

Þorsteinn Þorsteinsson: Með tilvísun til þess, sem ég hef áður sagt í umr. um þá dagskrá,

sem hér liggur fyrir, þá greiði ég dagskrártill. atkv. mitt og segi já, án þess að ég hafi með því tekið nokkra afstöðu um sérsköttun hjóna.

Brynjólfur Bjarnason: Með tilvísun til þess, sem hv. 4. landsk. þm. sagði, segi ég já.

Gísli Jónsson: Ég greiddi atkv. mitt gegn því að vísa þessu máli til hæstv. ríkisstj. án rökstuðnings, og í þessari till. er enginn rökstuðningur annar en sá, að haldið skuli áfram endurskoðun tekju- og eignarskattslaganna, sem vítað er að eru í endurskoðun, og að koma eigi með till. um sérsköttun manns og konu, og með því að mín till. hefur verið felld og ég get ekki fallið á þessa, segi ég nei.

5. Landnám, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum.

Á 24. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 35 29. apríl 1946, um landnám, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum [102. mál] (þmfrv., A. 188).

Á 26. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þessu máli fylgir ýtarleg grg., þar sem gerð er grein fyrir ástæðunum til þess, að þetta frv. er flutt. Ég sé ekki ástæðu til að fara að endurtaka það, sem í grg. stendur, en óska eftir, að málið fari í gegn áfram til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 56. fundi í Nd., 26. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 188, n. 547).

Frsm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Eins og hv. dm. kann að reka minni til, þá gat ég þess við 1. umr. þessa máls, að ég teldi rétt, þar sem hér er um nýmæli að ræða, að hafa þá aðferð, að málið yrði athugað af búnaðarþingi, áður en það hlýtur afgreiðslu á Alþingi. N. sendi líka málið til nýbýlastjórnar ríkisins, og var landnámsstjóra falið að gera grein fyrir afstöðu hennar, sem hann og gerði með bréfi, sem prentað er sem fskj. með nál. Telur stjórnin þörf á lagaákvæðum, sem tryggi betur en nú er, að jarðir lendi ekki í braski og fari þannig máske í eyði. En að undanfarinni athugun, þá telur hún sig ekki geta bent á betri ráð til þess en gert er í frv., en telur rétt, að það komi til athugunar búnaðarþings. Á þetta hefur landbn. fallið og leggur því til, að málið verði afgreitt með rökstuddri dagskrá, svo hljóðandi:

„Með því að í frv. eru nokkur nýmæli, sem meðal annars taka til allra hreppsnefnda á landinu, telur deildin rétt, að ríkisstjórnin sendi stjórn Búnaðarfélags Íslands frv. með ósk um, að hún leggi það fyrir næsta búnaðarþing til umsagnar. Í trausti þess, að svo verði, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Um þetta hef ég svo ekkert frekara að segja. N. væntir þess, að hv. þd. geti fallið á þessa afgreiðslu. Læt ég svo máli mínu lokið.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 547 samþ. með 21 shlj. atkv.

6. Lyfsölulög.

Á 13. fundi í Ed., 2. nóv., var útbýtt:

Fr. til lyfsölulaga [70. mál] (þmfrv., A. 112).

Á 15. fundi í Ed., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 16. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Frv. þetta á þskj. 112, sem ég að þessu sinni flyt ásamt hv. 1. þm. N-M., er samhljóða að öllu leyti frv. um sama efni, sem flutt var á síðasta þingi á þskj. 357, en náði ekki afgreiðslu þá. Ég leyfi mér að vísa í meginatriðum til mjög ýtarlegrar grg., sem því fylgdi þá og rituð var af landlækni, en hann hafði farið með undirbúning málsins ásamt stjórnskipaðri n. Málið hefur þannig fengið ýtarlegan undirbúning. En þótt svo sé, eru enn skiptar skoðanir um tvö meginatriði einkum. Það er þá í fyrsta lagi, hvort taka skuli upp þá einkasölu á lyfjum, sem um ræðir í V. kafla frv., og í öðru lagi, hverjum veita skuli leyfi til rekstrar lyfjabúða hér innanlands.

Ég skal nú ekki taka þau rök, sem áður hafa verið rakin í þessu efni. Það, sem ég hygg hins vegar að allir geti verið sammála um, er þetta, að ekki verði lengur unað við hin ófullkomnu og dreifðu lagaákvæði, sem nú gilda á þessu sviði. Enda er þetta viðurkennt, eins og m. a. sést á því, að hér liggur fyrir annað frv. um sama efni á þskj. 116.

Samkv. frv. okkar á þskj. 112 er gert ráð fyrir, að leyfi til rekstrar lyfjabúða megi veita samvinnufélögum, sveitarfélögum og öðrum almennum stofnunum og samtökum, sem ætla má að gæti í hvívetna hagsmuna neytendanna. Í 4. gr. er svo tekið fram um skilyrði fyrir því, að hlutaðeigendur öðlist rétt til rekstrar lyfjabúða. — Þá er eitt meginatriði í þessu frv., sem fjallar um jöfnunarsjóð lyfjabúða, sem ákveðið gjald á að renna til af lyfjasölu og tekjum lyfsala. Reynslan hefur sýnt, að það er erfitt að semja gjaldskrá, sem eigi jafnt við hinar minnstu lyfjabúðir sem hinar stærstu; hinar smærri þyrftu að geta lagt meira á lyfin, ef salan á að standa undir rekstrinum, en gróðinn hins

vegar mikill af hinum stærstu lyfjabúðum. Til þess nú að ekki þurfi að koma til óeðlileg álagning á lyfin, þá þykir augljóst, að hver einstök lyfjabúð þurfi að geta byggt á viðskiptum við talsvert stóran hóp manna. Nú er því svo háttáð, að um þetta getur ekki orðið að ræða í dreifhýlinu víða um land. Því er lagt til, að jafnað verði á milli lyfjabúðanna þannig, að hinar stærri leggi nokkuð af mörkum af tekjum sínum til hinna smærri. Þetta er sanngirnismál, því að vitað er, að af hinum stærri apótekum er riflegur gróði. — Um þriðja aðalatriðið í þessu frv., þ. e. a. s. einkasöluna eða heildsöluna á lyfjunum, get ég verið stuttur. Ætlunin er, að hún verði rekin á vegum heilbrigðisstjórnarinnar sem sérstakt fyrirtæki, eins og segir í 45. gr., og á fyrirkomulag við stjórn hennar að tryggja hvort tveggja, að hún verði fremur til hagnaðar en byrði fyrir ríkissjóð og innflutningsálagningu á lyfin sé í hóf stillt.

Ég skal svo ekki að þessu sinni hafa um þetta fleiri orð. Allir eru sammála um, að þessum málum verði að skipa á betra veg en hingað til. Og ég hygg tvímælalaust, að fyrir allan almenn-ing sé sú skipun hagkvæmari, sem lögð er til í frv. okkar á þskj. 112, heldur en sú, sem gert er ráð fyrir á þskj. 116. — Ég leyfi mér svo að leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og hv. heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 10 shlj. atkv.

Á 65. fundi í Ed., 6. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 112, n. 612).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Heilbr.- og félmn. hafði óskað þess, að forsrh. yrði við hér í d., þegar 5. og 6. mál á dagskránni, sem bæði fjalla um lyfjasölu, væru tekin til umræðu. Hann mun nú ekki geta verið staddur hér á fundinum, og mælist ég því til þess við hæstv. forseta, að hann taki þessi tvö mál af dagskrá í dag.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 66. fundi í Ed., 8. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr.

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Eins og segir í nál. um mál þetta á þskj. 612, hefur n., jafnframt því sem hún hefur haft þetta frv. til meðferðar, einnig haft til meðferðar annað frv. um sama efni, sem er frv. til lyfjalaga, 71. mál. Þessi frv. eru — eins og segir í nál. — í aðalatriðum um sama efni, þau fjalla sem sé um reglur um lyfjasölu, en um hana gilda nú l. frá 1672, svo að eiginlega má segja, að þau l. séu komin til ára sinna og að ekki sé annað sæmandi en að hér verði innan tíðar sett ný l. um þessi efni. Hins vegar eru viss atriði í báðum þessum frv., sem mikill mismunur er á og mikill ágreiningur er um.

Það kom fram í heilbr.- og félmn., að mikil nauðsyn væri á að fá sem fyrst l. um þessi efni, en hins vegar virtist n., úr því að ekki væru líkur til að geta lagt aðeins annað þessara frv. til grundvallar, það ekki vera á færi hennar að semja frv. til l. um þessi mál, úr því sem fyrir lá. En ég má segja, að það hafi verið samröma álit n., að hvað sem því liður, sem kalla má sérstakan ágreining um milli frv., að hina tæknilegu hlið málsins verður að leysa, með hvaða hætti sem það annars má verða. — Þess vegna leggur n. til, að þetta mál, frv. til lyfsölul., verði afgr. með rökst. dagskrá, eins og segir á þskj. 112, að „í trausti þess, að ríkisstj. láti undirbúa frv. um lyfjasölu og leggi það fyrir næsta þing, telur d. ekki ástæðu til að afgreiða málið að þessu sinni, en tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“ Og er þetta — eins og áður er sagt — sammála álit n.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Ég vil út af því, sem hv. frsm. heilbr.- og félmn. hefur sagt, og þeirri rökst. dagskrá, sem n. flytur um þetta mál, bæði um 3. og 4. málið á dagskrá, þ. e. frv. til lyfsölulaga og frv. til lyfjal., leyfa mér að taka eftirfarandi fram: Það hafa mörg undanfarin ár, ég hygg allt upp undir 10 ár, verið slutt frv. hér á Alp. varðandi þessi mál.

Það er augljóst, að þetta mál er komið í einhverja sjálfheldu, sem Alp. hliðrar sér hjá að leysa á þeim grundvelli, sem málin hafa verið lögð fyrir. Nú eru það tvö frv., sem hér liggja fyrir um þetta sama efni. Ekki orkar það tvímælis, að núgildandi lagaákvæði um lyfjasölu og meðferð á þeim málum öllum eru úrelt orðin, því að eins og hv. frsm. n. tók fram, eru þau í meginatriðum allt frá 17. öld og aðeins smáatriði, sem hægt er að segja, að séu ekki mjög gömul lagaákvæði um.

Ég vil lýsa því yfir, að heilbr.- og félmn. lítur svo á, að hin mesta nauðsyn sé á að fá löggjöf um þessi mál sem fyrst, og með tilliti til þess, sem hv. heilbr.- og félmn. leggur hér til, að málinu sé vísað til ríkisstj. með þeim fyrirvara, að ríkisstj. láti fyrir næsta Alp. taka til athugunar þau frv. bæði, sem hér liggja fyrir, og leggja síðan álit sitt í frv.-formi fyrir Alp., þá vil ég segja það, að það mun ríkisstj. gera. Rn. mun láta undirbúa slíkt frv. á grundvelli þeirra till., sem hér liggja fyrir. Ég vil og taka það fram, að það verður mjög tekið til athugunar í þessu sambandi, hvort ekki sé rétt að skipta þessu máli í tvennt. Á ég þar við, að það getur mjög komið til álita, hvort ekki sé heppilegast að skipta þessu þannig, að ákvæðin varðandi fyrirkomulag á lyfjaverzluninni innanlands og annað þar að lútandi verði í sérstöku frv., og þá gæti Alp. tekið sérafstöðu til lyfjasölukaflans. Virðist mér að ýmsu leyti eðlilegt, eins og nú er komið, að kljúfa málið þannig. Ég get vel ímyndað mér að sú sjálfhelda, sem Alp. er komið í varðandi þetta mál, stafi af mismunandi skoðunum á þessum atriðum. Nú er það svo varðandi lyfjaverzlunina innanlands, að það eru einmitt hin tæknilegu atriði, sem ekki verða undirbúin nema

af sérstökum fagmönnum, og er varla við því að búast, að Alp. geti tekið tillit til sératriða, en væntanlega mun Alp. fá þessi mál til úrlausnar á næsta þingi.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. forsrh. fyrir hans undirtektir í málinu. — Það er rétt, að undanfarin ár hafa orðið deilur út af þessum málum, sem að nokkru leyti stafa af því, að viss hluti hv. þm. hefur viljað fara allt aðrar leiðir í sambandi við lyfjasölu heldur en m. a. landlæknir annars vegar og lyfsalar hins vegar.

Nú liggja hér fyrir tvö frv., og þegar þau eru borin saman, þá er sjáanlegt, að 1. kafli frv. á þskj. 116 er eingöngu orðaskýringar, sem ég tel að væri til bóta að yrðu teknar upp í frv., þegar það kæmi næst fram. Þessi kafli er ekki í frv. á þskj. 112, en hins vegar er 1. kafli þess um stofnun lyfjabúða og lyfsöluleyfi, sem einnig er 2. kafli á þskj. 116, og fara þeir nokkuð saman að efni til, þótt farnar séu nokkuð mismunandi leiðir. 2. kaflinn á þskj. 112 er um rekstur lyfjabúða, sem er það sama og í 3. kafla á þskj. 116 og fjallar um sama efni. Þá er 3. kaflinn á þskj. 112 um lyfjaverzlun, en 4. kaflinn á þskj. 116 er um lyfjagerð og lyfjaverzlun og fjalla þeir einnig um sama efni. Svo kemur 4. kafli í fyrra frv. um sérlyf, sem er 5. kaflinn í síðara frv. Í öllum þessum köflum eru frv. raunverulega nokkuð sammerkt, en síðan skilur á milli, því að í fyrra frv. er 5. kafli um lyfjaheildsölu og næstu kaflar um efnavöruverzlanir, eftirlaun, lyfsölusjóð, málarekstur og refsingar og loks niðurlagsákvæði, en í síðara frv. fjallar 6. kafli um ranga meðferð og flokkun lyfja og næstu kaflar um eftirlit, skaðabótaskyldu, refsíabýrgð og sviptingu réttinda, um tryggingar og loks ákvæði til bráðabirgða.

Nú er það vitanlegt, að landlæknir hefur unnið að því í samráði við millipn. á sínum tíma að útbúa frv. á þskj. 112, en það hefur ekki tekizt að semja það þannig, að þeir aðilar, þ. e. lyfsalar, sem standa að frv. á þskj. 116, hafi getað verið sammála um þessi mál. Mér virðist því, að það beri að leggja mikla áherzlu á að ná samkomulagi um þau atriði, sem ágreiningur er um, þegar það nýja frv. verður samið, sem ríkisstj. beitir sér fyrir, og það er rétt hjá hæstv. forsrh., að það eru fáir þm., sem eru færir um að dæma um hin tæknilegu atriði, sem hér um ræðir. Hitt er svo stefnumál, hvort menn vilji hafa lyfjasölu algerlega frjálsa, bæði smásölu og heildsölu, sem Alp. getur gert upp við sig á sínum tíma, en æskilegt væri, þegar frv. verður samið, að hafa þetta mál í sérkafla, ef ekki í sérfrv. eins og hæstv. forsrh. benti á. Ég vil leggja áherzlu á það við hæstv. ráðh., þegar hann lætur semja þetta nýja frv., sem líklega verður gert af heilbrigðisstj. og m. a. af landlækni, að þessi atriði verði samin í samráði við þá aðila, sem standa að frv. á þskj. 116, því að það getur ekki verið deiluatríði hjá báðum þessum aðilum, hvernig eigi að ákveða um hin tæknilegu atriði í sambandi við þetta mál.

Ég vildi láta þetta koma fram á þessu stigi málsins, en mun ekki ræða hinar mismunandi stefnur frv., því að til þess mun gefast tækifæri, þegar málið verður lagt fyrir að nýju.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Það er rétt, sem hæstv. forsrh. sagði, að svo lítur út fyrir sem þetta mál sé komið í sjálfheldu í þessari d. Ég get vel fallið á, að nokkrar líkur eru til, að málið verði leyst með því að kljúfa efni frv. í tvennt. Ég vil gjarnan mega beina athygli hæstv. forsrh. að tveim greinum og fleiri atriðum í sambandi við samningu þessa frv. — Eitt af því, sem vitað er og viðurkennt af öllum, sem þekkja til lyfjaverzlunar hér á landi, er það, að það er örðugt að semja svo gjaldskrá fyrir lyf, að hún sé við hæfi allra aðila. Þær lyfjabúðir, sem hafa minnsta umsetningu, geta traðla komið af með sömu álagningu og hinar, sem hafa margfalda umsetningu á við þær. Þetta hefur hvarvetna verið viðfangsefni þeirra, sem um þessi mál hafa fjallað í nágrannalöndum okkar, og þar hefur sú leið verið farin að jafna þann mismun með eins konar jöfnunargjaldi, sem lagt er á lyfjabúðirnar sjálfar eða þá, sem reka þær. Ég held, að lyfjaverð, sem er við hæfi hinna smærri lyfjabúða okkar, sé allt of hátt fyrir hinar stærri, t. d. hér í Reykjavík, og það er óhjákvæmilegt að taka tillit til þessa.

Annað atriði hefur mjög verið deilt um í sambandi við þessa lagasetningu, en það er, hvort halda eigi þeim gamla hætti að veita þeim einum lyfsöluleyfi, sem lokið hafa prófi sem lyfjafræðingar, eða hvort hafa skuli regluna um slíkar lyfjaveitingar rýmri, svo að aðrir en lyfjafræðingar geti fengið lyfsöluleyfi, ef þeir setja næga tryggingu fyrir því, að lyfjafræðingar og sérfræðingar sjái um allan rekstur og uppfyllt séu önnur skilyrði, sem sett yrðu. Ég ætla að taka fram, að ég tel ekkert því til fyrirstöðu, að farin sé rýmri leiðin og leyfin ekki bundin við sérfræðinga.

Þriðja ágreiningsatriðið, sem drepist hefur verið á af hæstv. ráðh. og hv. þm. Barð., er, hvernig haga skuli innflutningi lyfjanna, hvort innflutningurinn skuli vera í höndum eins aðila eða í höndum allra lyfjabúðanna. Í sambandi við þetta er eitt veigamikilið atriði, sem ég vil vekja athygli hæstv. ráðherra á, en það er blöndun og tilbúningur lyfjanna. Með mörgum og smáum lyfjabúðum, sem hver um sig annast þessa blöndun, verður hún dýrari og sennilega ekki eins örugg og ef hún væri gerð við betri skilyrði og í stærri stíl en hægt er að gera hjá hverri einstakri lyfjabúð. Þess vegna finnst mér það koma til álita, hver sem skipun lyfjabúðanna verður, hvort ekki er hægt að blanda lyf ódýrar og öruggar en nú með því að láta gera það á einum stað. Þetta er bending, sem ég vildi koma til hæstv. ráðh. til athugunar.

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Ég vil til viðbótar því, sem hér hefur verið sagt, þakka hæstv. ráðh. fyrir undirtektir hans við þetta mál. Það er vissulega ánægjuefni fyrir nefndina, að hann hefur tekið svo vel í þetta mál,

vegna þess að í gegnum sitt starf hefur nefndinni orðið ljóst, hvílikt nauðsynjamál er hér á ferð.

Út af því, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði um blöndun lyfja, langar mig til að geta þess, að um þetta munu vera skiptar skoðanir. Mér er einmitt kunnugt um, að þeir, sem minni lyfjabúðirnar hafa, halda fram, að þeim notist að vinnukrafti sínum við blöndun lyfjanna og þeim sé hentugt að hafa smáframleiðslu. Þetta er náttúrlega til athugunar líka, þegar málið verður tekið til endanlegrar athugunar. Það sjónarmið var í nefndinni, sem einnig hefur komið fram hjá hæstv. ráðh., að einasta lausnin á þessu máli væri sú að greina það meira í sundur en gert hefur verið í þeim frv., sem hér liggja fyrir, og fagna ég því, að ráðh. skuli vera þarna sammála.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 612 samþ. með 10 shlj. atkv.

7. Lyfjalög.

Á 16. fundi í Ed., 7. nóv., var útbýtt:

Frv. til lyfjalaga [71. mál] (þmfrv., A. 116).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Það er nú auðséð, að það er orðið tímabært að setja nýja löggjöf um lyfjaverzlun, þar sem hér liggja fyrir tvö lagafrv. um þetta efni. Var öðru vísað til nefndar hér áðan, en hitt liggur fyrir til umræðu.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er ekki samið af okkur flm. þess, heldur að tilhlutan Apótekarafélags Íslands og Lyffræðingafélags Íslands, og við flm. skoðum okkar hlutverk svipað og þegar nefnd flytur frv. fyrir hæstv. ríkisstj., og áskiljum okkur rétt til að bera fram brtt. og vera með brtt., sem fram kunna að koma. Það voru ýmsar ástæður fyrir því, að við vildum verða við bön þessara aðila um að flytja frv., m. a. sú, að sú löggjöf, sem til er um þetta, er orðin úrelt, og við sáum þörf á því að bæta þar úr. Að visu var borið fram hér í fyrri frv. samíð af landlækni, en það náði ekki fram að ganga, en við vissum ekki um, að það yrði borið fram aftur, og í öðru lagi eru ákvæði í því, sem við viljum ekki fallast á, t. d. ákvæði um ríkisverzlun lyfja, sem við teljum ekki heppilegt að setja á stofn. Við erum sammála um, að sú reynsla, sem fengist hefur af ríkisverzlun, sé á þann veg, að ekki sé rétt að ástæðulausu að taka hana upp.

Frv. byggist á, að öll sala og innflutningur sé í höndum þeirra, sem fá til þess sérstaka heimild og bera ábyrgð á sínu starfi. Það eru að visu ákvæði í frv. um, að fleiri en fagmenn geti rekið lyfjabúð, en þó því aðeins að forstöðumennirnir séu lyfjafræðingar. Hvorugur

okkar flm. er neinn sérfræðingur í þessum efn-um, og skal ég ekki fara út í þetta nánar. — Öðru frv. um sama efni var í dag vísað til nefndar. Ég vona, að deildin geti fallið á, að þetta frv. fari til sömu nefndar. Að visu geri ég ekki ráð fyrir, að sett verði tvenn lög þessa efnis, en hlutverk nefndarinnar verður þá að samræma þau sem bezt. Má vel fara svo, að við getum fallið á, að eitthvert ákvæði í hinu frv. sé tekið í þetta eða öfugt, eftir því, hvort frv. verður lagt til grundvallar. Teljum við skylt, er upp verður gert á milli frv., að fara í þessum efnunum að dæmi Ara fróða og hafa það, er sannara reynist við nánari athugun.

Skal ég svo ekki orðlengja þetta frekar, en legg til, að frv. verði vísað til heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Á 65. fundi í Ed., 6. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 66. fundi í Ed., 8. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 116, n. 613).

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Nefndarálitnið á þskj. 613, um 71. mál, er nákvæmlega samhljóða nál. því, sem síðast var rétt, á þskj. 612, að öðru leyti en því, að hér er vísað til 70. máls. Ég vísa því til þeirra umræðna, sem fram fóru um 70. mál, og lét mínu máli þar með lokið.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 613 samþ. með 9 shlj. atkv.

8. Verkstjóranámskeið.

Á 23. fundi í Nd., 17. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um verkstjóranámskeið [99. mál] (þmfrv., A. 174).

Á 25. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þetta litla frv., sem iðnn. hefur leyft sér að flytja á þskj. 174, er ekki nýtt hér í hv. d., því að það var flutt á síðasta þingi og afgr. héðan úr þessari hv. d., en náði þá ekki afgreiðslu í hv. Ed. Það er nú flutt nákvæmlega eins og hv. Nd. skildi við það á síðasta þingi. Þá voru gerðar á því smábreyt., og þær voru teknar upp í þetta frv., sem hér liggur fyrir.

Eins og ég sagði, er þetta ekki stórt frv., og þó er það að mínu viti allmerkilegt. Eins og hv. þm. er kunnugt, starfar nú á vegum þess opinbera og víðar fjöldi verkstjóra, sem hafa með höndum verk, sem kosta svo milljónum og tugum millj. kr. skiptir. Verkstjórnir eru oft þeir einu menn, sem geta haft eftirlit með

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

gangi starfa þessara, þar sem aðrir, bæði verkfræðingar og aðrir, sem um þetta eiga að sjá, geta ekki komið yfir það að geta haft daglegt eftirlit þessara verka með höndum. Það er því ákaflega nauðsynlegt, að verkstjórnar hafi þá menntun og kunnáttu til að bera, sem gerir þá hæfa til að standa svo í stöðu sinni sem með þarf.

Fr. fer ekki fram á annað en að ríkisstj. sjái um, að haldin séu árlega námskeið fyrir þessa verkstjóra, þar sem þeim sé kennt ýmislegt, sem starfi þeirra tilheyrir, eins og stærðfræði, mælingar, teikningar, skýrslugerðir, vinnubókhalð, kostnaðaráætlanir, svo og um byggingarefni, steinsteypu og sprengingar, vegagerð, jarðvegsfræði, framræslu, hirðingu véla og verkfæra og ýmislegt þess háttar.

Í nágrannalöndum okkar, bæði í Danmörku, Noregi og Svíþjóð, eru slík verkstjóranámskeið haldin árlega og hafa gefið vel.

Kostnaður við þessi námskeið er gert ráð fyrir að þurfi ekki að vera mikill. Það er í grg., sem fylgir frv., talið, að árlegur kostnaður við þau mundi ekki þurfa að nema meiru en kringum 30 þús. kr., og þar af mætti fá um helming endurgreiddan í skólagjöldum nemenda, þannig að kostnaðurinn, sem ríkið tæki á sig vegna þessara námskeiða, mundi nema innan við 20 þús. kr.

Þetta frv. hefur verið samið af Geir Zoëga vegamálastjóra, Helga H. Eiríkssyni skólastjóra iðnskólans í Reykjavík og Jóhanni Hjörleifssyni formanni Verkstjórásambands Íslands. En þeir voru á sínum tíma skipaðir í nefnd til þess að athuga þessi mál. Þeir eru manna kunnugastir öllu, sem hér að lýtur. Vegamálastjóri hefur með höndum umfangsmikla starfsemi og þarf á verkstjórum að halda. Jóhann Hjörleifsson er með í ráðum fyrir hönd verkstjórnanna. Og Helgi H. Eiríksson skólastjóri iðnskólans í Reykjavík hefur verið með í samningu þessa frv. vegna þess, að gert er ráð fyrir, að iðnskólanum í Reykjavík verði falin framkvæmd málsins.

Við, sem erum í iðnn. þessarar hv. d., höfum flutt þetta frv. Að visu var það skýrt fram tekið, að einstakir nefndarmenn áskilja sér rétt til þess að bera fram brtt. við frv., og jafnvel áskilur a. m. k. einn nefndarmaður sér rétt til að hafa óbundið atkv. um afgreiðslu þess.

Þar sem þetta frv. er flutt af nefnd, sé ég ekki ástæðu til að leggja til, að því verði beinlínis vísað til n., heldur mun n., ef henni finnst ástæða til, athuga frv. eitthvað á milli funda.

Ég segi það af persónulegri reynslu minni, að ég tel, að hér sé um merkilegt mál að ræða, sem afgr. meggi með tiltölulega litlum kostnaði, en hins vegar geti sparað mikil verðmæti, og hæstv. Alp. ætti því nú að afgr. þetta mál, þannig að þessum námskeiðum yrði komið á sem fyrst. Ef þetta mál yrði afgr. nú brátt, væri ekki útilokað, að það mætti koma á einu slíku námskeiði þegar á þessum vetri.

Það er eitt atriði enn, sem ég vildi aðeins minnst á, sem nefnt er í frumvarpinu, viðkomandi kennslunni, og það er, að þau einu réttindi, sem verkstjórum, sem á slíkum nám-

skeiðum hafa verið, eru fengin, eru, að jafnhliða starfandi eldri verkstjórum eiga þeir að ganga fyrir öðrum í opinberri vinnu í þeim greinum, sem þeir hafa notið fræðslu í á námskeiðunum. M. ö. o., ef það opinbera á kost á manni í verkstjórastöðu með próf frá slíku námskeiði eða eldri starfandi verkstjóra í þeirri grein, þá skulu þeir ganga fyrir, er um ráðningu verkstjóra er að ræða í þeirri starfsgrein, en hinir ekki vera ráðnir.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—8. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 23 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 26. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar. Á 27. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til iðnn. með 10 shlj. atkv.

Á 68. fundi í Ed., 13. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Ed., s. d., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 174, n. 658).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Iðnn. hefur orðið sammála um að leggja til, að þetta frv. verði afgr. með rökst. dagskrá.

Þetta frv. er komið hingað frá hv. Nd. og er gamalkunnugt frv.

Það hefur verið komið á námskeiðum hjá Verkstjórastjórninni, sem hafa verið studd að nokkru leyti af vegamálastjóra og vitamálastjóra, til undirbúnings fyrir verkstjóra undir sitt starf.

Þessi námskeið hafa verið haldin við og við. Þau hafa verið misjafnlega sótt, og ekki hafa allir, sem þar hafa verið, farið í verkstjórastarf að námi loknu. — Með þessu frv., sem hér liggur fyrir, er hugsað að mynda sérstakan skóla, sem samkv. 6. gr. er ætlað að starfa í sambandi við iðnskólann í Reykjavík, en upp kom í umr. um málið við form. Verkstjórastjórnarsins, Jóhann Hjörleifsson, að hugsað væri yfirleitt að hafa svona námskeið í sambandi við iðnskólana úti á landi einnig, þar sem þeir væru. Það kom yfirleitt í ljós, þegar maður talaði við skólastjóra iðnskólans annars vegar og hins vegar við form. Verkstjórastjórnarsins, að þeir voru engan veginn búnir að hugsa sér það, hvernig þetta námskeið eða þessi námskeið ættu að vera, og voru alls ekki sammála um það, sem í frv. stóð.

Öll hv. iðnn. var sammála um það, að það væri ákaflega mikils virði fyrir það opinbera, bæði bæjarfélög og þó sérstaklega ríkið, sem þarf á fjölda verkstjóra að halda, að verkstjórnir væru vel menntaðir. En við það að athuga í grg. þessa frv., hvað hugsað er að kenna þessum verkstjórum eða a. m. k. hvað hefur verið kennt á þessum námskeiðum — og frv. leggur ekki til neinar breyt. á því —, þá er sjáanlegt, að það eru ekki neinar aðrar námsgreinar en kenndar eru flestar í öllum skólum landsins. Og þess vegna er ekki beint þörf á því að fara að setja upp sérstök verkstjóranámskeið til þess að kenna þær námsgreinar, eins og t. d. reikning, íslensku o. s. frv. Hins vegar telur iðnn., að það, sem verkstjórana sérstaklega vanti, sé æfing og kunnátta í þeim verkum, sem þeir þurfa að stjórna, og sérstaklega nú, með aukinni vélataekni og meiri vinnu með vélum en þeir höfðu áður átt við að búa. Á þessu ræður frv. enga bót. Það er einungis bóklegt, sem ætlað er til eftir frv. að kennt verði á þessum námskeiðum, sem hér er um að ræða. Það er látið hér í veðri vaka, að það muni vera ódýrt — og kann vel að vera, að það yrði — að kenna verkstjórum eins og hér er hugsað að gera það. En það kemur þá að tiltölulega litlum notum fyrir verkstjóra, með tilliti til þeirrar sérkunnáttu, sem þeir óhjákvæmilega þurfa að hafa í sínu starfi.

Nú líta sumir nm. í hv. iðnn. svo á, að það opinbera, og sérstaklega vegagerðin og rafmagnsveiturnar og vitamálastjórnin, geti alla vega komið fyrir námi handa sínum verkstjórum. Aðrir hv. nm. líta aftur þannig á, að þörf sé á að koma upp sérstökum námskeiðum fyrir verkstjóra, sem séu meir sniðin við lífið sjálft og þau verk, sem þeim er ætlað að stjórna, heldur en gert er hér í þessu frv. Öllum bar saman um það, sem við töluðum við um þetta mál, að þörf væri á mismunandi þekkingu fyrir verkstjórana eftir því, í hverri starfsgrein þeim væri ætlað að vinna. Það væri þörf t. d. á öðruvisi þekkingu fyrir verkstjóra, sem ætluðu að vera verkstjórar yfir háspennulínulögnum úti um landið, heldur en fyrir þá, sem ættu að stjórna vinnu við hafnargerðir, vegagerðir eða götulaðningar í bæjum. Sú tilbreyni, sem þarf að vera til staðar í undirbúningi verkstjóra með

kennslu undir sín störf, er ekki til staðar í þessu frv., eins og það er, enda þótt vikið sé að því í grg. þess og viðurkennt, að mismunandi þekkingu þurfi verkstjórnir að fá eftir því, hvað þeir eiga að vinna við. En það er ekki gert ráð fyrir þessari mismunandi kennslu í frv. Og það telur hv. n. eitt með öðru orsök til þess, að álykta verði, að málið sé ekki það undirbúið og það hugsað, þó að það sé komið hér fram í frv.-formi, að það sé rétt af hv. d. að samþ. frv. Hins vegar er n. öll sammála um, að það sé nauðsynlegt að reyna að finna leiðir til þess að afla verkstjórum sérstakrar þekkingar í samræmi við þau störf, sem þeim er ætlað að framkvæma. Hvort þá á að fara þá leið að heimila t. d. þeim, sem fer með vegamálin, vegamálastjóra, að offra einhverju fé til að veita nauðsynlega sérþekkingu þeim verkstjóraefnum, sem hann er búinn að fá og eru að mörgu leyti vel hæfir starfsmenn og reyndir að stjórnssemi, og að heimila fleirum, sem þurfa að ráða til sín góða verkstjóra til að vinna fyrir það opinbera, að gera það sama, og þá m. a. með því að láta þessa menn vinna undir stjórn verkstjóra þeim fremri, sem vinna með fullkominni tækni, eða hins vegar, hvort þá leið á að fara, að koma upp skóla, sem sé meira eða minna verklegur skóli í þeim störfum, sem þessir verkstjórar eiga að vinna við, og meir verklegur skóli en gert er ráð fyrir í þessu frv., þá leggur n. til, að þessu frv. verði nú vísað frá með rökst. dagskrá að þessu sinni, — ekki til þess að svæfa málið, heldur til þess að ríkisstj. athugi, ásamt forstjórum starfsgreina hins opinbera, svo sem vegamálastjóra, vitamálastjóra, raforkumamálastjóra, á hvern hátt verði heppilegast fundin leið til þess að afla verkstjórum sem beztrar menntunar, sem sé miðuð í hverju tilfelli við þeirra starf, til þess að gera þá sem bezt hæfa í sínu starfi. Og ég treysti því ákveðið, ef þessi rökst. dagskrá verður samþ., að ríkisstj. athugi þetta gaumgæfilega milli þinga, því að nú lifur nokkur tími á milli þinga, og finni lausn á þessu máli, því að það er viðurkennt af öllum, að í þeim stóra hópi af verkstjórum, sem ríkið þarf á að halda og í eru líklega eitt-hvað yfir 200 manns á ári, þá séu menn, sem ekki hafi þá þekkingu á sínu starfi, sem nauðsynleg verði að teljast, til þess að þeir geti verið reglulega góðir verkstjórar. Úr þessu þarf sem fyrst að bæta. Og við treystum því ákveðið, nm. allir í iðnn., — líka þeir, sem ekki telja sig beint stuðningsmenn hæstv. ríkisstj., — að hæstv. ríkisstj. láti málið ekki sofna, ef því verður vísað til hennar með þessari rökst. dagskrá, heldur reyni að finna lausn á því, sem geti leitt til þess, að við fáum betri og hagsýnni verkstjóra en við höfum haft og með því betur framkvæmd verk fyrir það opinbera en við höfum haft, því að það er hægt að tilfæra mýgrút af dæmum úr hinu praktiska lífi um mistök í stjórn verklegra framkvæmda fyrir ríkið, sem hafa kostað ríkissjóð þúsundir og hundruð þús. kr. og hafa orðið fyrir ekki nógu góða verkstjórn. En að engu leyti yrði úr þessu bætt eða komið í veg fyrir slíkt, þó að verkstjórar færu á sérstök námskeið til að læra

að skrifa og reikna, eins og til er ætlað með þessu frv. — Iðnn. leggur því til, að málið verði afr. með því að samþ. rökst. dagskrána á þskj. 658.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 658 samþ. með 9 shlj. atkv.

9. Öryggisráðstafanir á vinnustöðum.

Á 3. fundi í Nd., 16. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um öryggisráðstafanir á vinnustöðum [26. mál] (þmfrv., A. 27).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, hefur verið flutt á tveimur undanförunum þingum, en á hvorugu þinginu hefur tekist að ljúka umr. um það, og þess vegna hefur það ekki náð fram að ganga. Hins vegar hefur verið lögð í það í fyrsta lagi í upphafi mjög mikil vinna að semja það og undirbúa, og nefnd hefur síðan í þinginu lagt í það talsverða vinnu. — Málið er í sjálfu sér ákaflega þýðingarmikið, og er nauðsynlegt, að það nái fram að ganga í einhverri mynd.

Ég tel óþarft að fara í gegnum frv. lið fyrir lið nú. Það hefur verið gert áður á Alþ., þegar það hefur legið fyrir. En ég vil aðeins leyfa mér að leggja til, að því verði vísað til 2. umr. og iðnn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til iðnn. með 18 shlj. atkv.

Á 21., 22., 23. og 24. fundi í Nd., 14., 16., 17. og 20. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 27, n. 140, 141, 153).

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Iðnn. hefur haft þetta mál til athugunar, og eins og fram kemur í nál. hennar á þskj. 140, leggur hún til, að frv. verði samþ. með nokkrum breyt., sem hún flytur till. um á þskj. 141. Um þessar breyt. er iðnn. öll sammála. En einn hv. nm., þm. V-Húnv., flytur auk þess á þskj. 153 nokkrar brtt., sem hann mun gera grein fyrir sérstaklega. — Þessar brtt., sem n. öll flytur á þskj. 141, miða allar, að ég hygg, að því að draga nokkuð úr þeim kröfum, sem gerðar eru í frv. og mætti álíta um — a. m. k. kemur málið mér þannig fyrir sjónir — að nokkuð gæti orkað um þær tvímælis út frá því heildarsjónarmiði, sem hefur verið lagt til grundvallar við samningu frv., að reyna að girða fyrir atvinnusjúkdóma og slys og auka hollustu-hætti á öllum vinnustöðum. En nm. í iðnn.

voru flestir á þeirri skoðun, að það væri hæp-
ið, að hægt væri með fullum árangri að
láta lögin taka til allra þeirra staða og alls
þess atvinnurekstrar, sem í frv. er talinn, og
á eins viðtækan hátt og þar er gert, og þess
vegna væri eðlilegt að undanþiggja nokkur
atriði frá því, sem frv. gerir ráð fyrir. Ég og
hv. 7. þm. Reykv. höfum fallið á þetta sjón-
armið, þó að við á síðasta þingi, þar sem þetta
mál líka var til umr., höfum lagt til, að frv.
væri samþ. óbreytt. Þrátt fyrir okkar afstöðu
þá höfum við viljað freista þess að ganga inn
á þessar breyt., ef það kynni að leiða til þess,
að frv. með brtt. gæti náð fram að ganga. Því
að það, sem niður er fellt úr frv., er ekki að
okkar dómi það mikils virði, að það gæti komið
úð beinlínis að skaða eða dregið svo verulega
úr gildi frv., að það væri ekki betur samþ. með
þeim breyt. en ekki. En þessar breyt., sem ég
nú skal gera litils háttar grein fyrir, eru tal-
dar allar á þskj. 141. — Þar er 1. brtt. við 1.
gr. frv., þar sem talið er upp það, sem undan-
þegið er ákvæðum þessara laga, og eru þar
talin í frv. þrenns konar störf, sem lögin ná
ekki til, þ. e. siglingar, sem um gilda sérstak-
ar reglur, og loftferðir og sömuleiðis vinna í
einkaíbúð vinnuveitanda, enda sé um algeng
heimilisstörf að ræða. Þarna leggur n. til, að
komi nýr liður, svo hljóðandi: „Allur almenn-
ur búrekstur.“ M. ö. o., að allur slíkur almenn-
ur búrekstur sé undanþeginn ákvæðum laga
þessara. Ef aftur á móti um sérstakan búrekst-
ur er að ræða, þar sem notaðar eru sérstakar
vélar eða tæki, þá kemur það til greina, þannig
að 1. ná yfir það. — Síðan er b-liður 1. brtt.
einnig við 1. gr., umorðun á niðurlagi gr., og
þar er lagt til, að niðurlag gr. verði orðað
svo: „Ráðherra getur þó, í samráði við öryg-
gismálastjóra, mælt svo fyrir í reglugerð, að
vélar og önnur áhöld og mannvirki, sem lög
þessi ná ekki til, en ætla má, að sérstök hættu
geti stafað af, skuli vera háð því eftirliti, er
lög þessi mæla fyrir um.“ M. ö. o., því er bætt
inn í þarna, að því aðeins skuli þessi áhöld og
vélar, sem lögin ná ekki annars til, vera háð
ákvæðum 1. — Þannig að það er lagt á vald
ráðh. að ákveða svo — að ætla meg, að hættu
geti af þeim stafað.

2. brtt. er við 3. gr. frv. Þar er lagt til í fyrsta
lagi, að aftan við fyrstu málsg. gr. bætist
þessi ákvæði: „Ef notuð eru í fyrirtækinu efnir,
efnasambönd eða lofttegundir, sem hættuleg
teljast heilsu manna, skal fylgja um þau skrá
frá trúnaðarlækni öryggiseftirlitsins.“ En í
þessari málsg. er frá því greint, hvernig til-
kynna skuli öryggiseftirlitinu um starfrækslu
fyrirtækisins, og til þess að sú upptalning verði
fyllri, er þessari brtt. bætt við. Ákvæði þess-
arar brtt. eru nú flutt hér samkv. ábendingu
frá borgarlækninum í Reykjavík. — Síðari hluti
2. brtt., sem einnig er við 3. gr., varðar niður-
lag gr., en niðurlag núverandi 3. gr. frv. er
svo: „Eigandi farandvélar skal tilkynna öryg-
giseftirlitinu, hvar vélin er í notkun á hverjum
tíma.“ Þetta hafa eigendur og umráðamenn
farandvéla, bæði vegamálastjóri og aðrir,
talið ókleift að framkvæma, þar sem þessar

vélar væru oft færðar daglega til og stundum
jafnvel oft á dag hver vél. En í stað þessa
ákvæðis frv. leggur n. til, að þessi málsg.
orðist svo: „Eigandi farandvélar skal tilkynna
hana öryggiseftirlitinu, og þegar þess er óskað,
láta því í té upplýsingar um, hvar vélin er í
notkun.“ M. ö. o., þegar öryggismálastjóri vill
vita, hvar vélin er, þá skal greina honum frá
því, en ekki tilkynna að öðru leyti, hvar hún
er á hverjum tíma, enda mundi slíkt ógerlegt
vegna tíðra tilflutninga á þessum vélum.

Næsta brtt. er við 6. gr. frv. Þar er lagt til,
að niðurlag 2. málsg. orðist eins og þar segir.
Það er nánast orðalagsbreyt., en þó að því
leyti efnisbreyt., að þegar um lagfæringu er að
ræða á einhverju, sem aflaga hefur farið á vinnu-
tækjum, þá skuli þetta gert í samráði við yfir-
mann fyrirtækisins. — Í öðru lagi er lagt til,
að sú breyt. verði gerð á fyrri máls. 3. máls-
gr. 6. gr. frv., sem er svo í frv.: „Verði verka-
maður fyrir slysi við vinnu sína, ber honum
að tilkynna það yfirmanni sínum svo fljótt sem
verða má.“ — að þessi málsg. orðist svo:
„Verði verkamaður fyrir slysi við vinnu sína,
eða fái atvinnusjúkdóm“ o. s. frv. Þarna
er orðunum „eða fái atvinnusjúkdóm“ bætt
inn í samkv. ábendingu frá borgarlækninum
í Reykjavík. — Enn er svo brtt. við þessa gr.,
að ekki megji taka upp þá vinnu á ný, sem slys
hefur orðið við eða sjúkdómur vegna einhvers,
sem aflaga hefur farið, fyrr en það hefur verið
lagfært, sem kann að hafa verið í ólagi. Það
er nú nánast orðalagsbreyt. og hefur verið
meint þannig í frv., en þar stendur svo, að
sá, sem fyrir slysi hefur orðið, megji ekki taka
upp vinnu sína á ný, fyrr en það hefur verið
lagfært, sem kann að hafa verið í ólagi. Hér
er fært til réttara máls.

Við 9. gr. er svo brtt., sem nokkuð hefur
verið rædd í n., og nefndarmenn urðu ásáttir
um, að niðurlag 9. gr. skyldi orðast eins og í
brtt. stendur. En þar er um að ræða reglu-
bundna læknisskoðun verkamanna til þess að
koma í veg fyrir eða hefta útbreiðslu atvinnu-
sjúkdóma. Þegar svo stendur á eins og þar
segir, er vinnuveitandi skyldur til að gefa
verkamönnum fri frá störfum, án skerðingar á
kaupi, til þess að læknisskoðunin fari fram.
Hér er því aðeins gert skýrt, að því aðeins
skuli nota þetta, að ástæða sé til að ætla, að
hætta sé á sjúkdómi.

Næsta brtt. n. er við 11. gr., þar sem um er
að ræða tilkynningarskyldu fyrir þá, sem starf-
rækja verksmiðjur eða verkstæði, og að leita
skuli umsagnar öryggismálastjóra. Í brtt. n. er
þetta þrengt þannig, að sagt er: „Sérhver, sem
ætlað er að reisa eða starfrækja meiri háttar verk-
smiðju“, og skal það nánar skilgreint í
reglugerð og kemur raunar fram í b-lið þess-
ar brtt., sem kveður svo á, að ný málsg. komi
aftan við 1. mgr. 11. gr., þar sem segir, að
ákveða skuli í reglugerð stærð verksmiðja og
verkstæða, sem falla undir þetta ákvæði.

Næsta breyting er við 12. gr., sem er ein
lengsta og veigamesta grein frv. Og er uppi-
staða hennar, hvað gera skuli í ýmsum tilfell-
um til hreinlætisauka og þrífnaðar. Fyrsta brtt.

n. er við 6. tölulið gr., og er þar felld niður, að hreingerningu skuli vera lokið á m. k. ¼ klst. áður en vinna hefst, og aðeins tekið fram, að vinnustaðir skuli vera tilhlýðilega hreinsaðir. — Næsta breyting er við 11. tölulið sömu gr., þar sem lagt er til, að aftan við liðinn skuli bætast: „Kveða skal á um það í reglugerð, við hvaða störf þessi ákvæði þessa töluliðs skuli gilda.“ En greinin fjallar um það, hvernig menn skuli vera útbúnir við vinnu, og ef sérstakur vinnufatnaður sé nauðsynlegur af heilbrigðisástæðum, megi krefjast þess af vinnuveitanda, að hann leggi hann til og annist hreinsun hans. En þetta er nokkuð takmarkað með brtt. og það gert að reglugerðarákvæði, við hvaða vinnu þetta skuli gilda. Upphafi 12. töluliðar er breytt ofurlítið, þannig að orðunum: „eftir því sem við verður komið“ er skotið þar inn í greinina. Þá er loks sú breyting á 14. tölulið, að síðari hluti hans fellur niður. Fyrri efnisliður töluliðsins fjallar um það, að verkamenn þeir, sem vinna eiga sitjandi, hafi hentuga stóla til afnota, en felld er niður, að öðrum verkamönnum, sem vinna eiga standandi, sé einnig séð fyrir sætum, þegar þeim gefst tækifæri til hvíldar frá vinnu sinni. [Frh.]

Forseti (SB): Ég verð að biðja hv. þm. að afsaka, að nú verður að gera hlé á fundi sökum fundar, sem nú skal halda í Sp. til að athuga kjörbréf, en hann mun aðeins standa skamma stund, og mun þá fundi þessum haldið áfram. Fundi er því frestað, þar til fundi Sp. er lokid. — [Fundarhlé.]

Frs. (Emil Jónsson) [frh.]: Herra forseti. Ég var kominn þar, þegar fundi var frestað áðan, að gera grein fyrir 6 fyrstu brtt. iðnn. 7. brtt. er við 13. gr. og gerir ráð fyrir, að 3. málsliður 1. mgr. falli niður, því að þar er tekið upp atriði, sem heldur á heima í reglugerð, og var n. sammála um að fella þetta niður úr frv.

Næsta brtt. er við 32. gr., en það er ein af veigamestu greinum frv. og fjallar um hámarks-vinnutíma við sérstaka vinnu, svo sem akstur fólksflutningsbifreiða og stjórn ýmissa véla. Það varð ekki samkomulag um þetta atriði innan n., og ber hv. þm. V-Húnv. fram brtt. um að fella niður öll þessi ákvæði, en það tel ég stórskemmd á frv. og til hins mesta skaða. En n. var sammála um að bera fram þá brtt. við frv., ef það gæti leitt til samkomulags, að setja, að bifreiðarstjórar, sem að staðaldri flytja fólk, og stjórnendur þeirra véla, sem mönnum getur stafað sérstök hættu af, skuli ekki hafa lengri vinnutíma en 12 klst. á sólarhring.

9. og síðasta brtt. n. er, að á eftir 46. gr. frv. komi ný grein, svo hljóðandi: „Þar, sem starfsemi fer fram við gildistöku laga þessara, er að einhverju leyti fer í bága við ákvæði þeirra, skal öryggismálastjóra með samþykki öryggisráðs heimilt að veita frest um ákveðinn tíma til að koma því í lag, sem ábótavant kann að reynast.“ Hér er aðeins verið að gefa þeim, sem kunna að hafa starfrækslu, sem brýtur í

bága við ákvæði laga þessara, kost á að koma því í lag.

Þessar eru þá till. iðnn., og eins og ég sagði í upphafi, þá fara þær flestar í þá átt að þrengja ákvæði þau, sem í frv. eru, þó að þær séu ekki allar þannig. Eins og ég tók fram áðan, þá ber hv. þm. V-Húnv. fram nokkrar brtt. við frv., en þær eru raunar aðeins tvær, sem máli skipta, og mun hann að sjálfsögðu gera grein fyrir till. sínum hér á eftir, en ég tel till. hans til skemmda á frv., og hefði ég viljað óska, að þær væru ekki fluttar.

Ég held, að ég þurfi þá ekki að segja fleira um brtt. þær, sem iðnn. flytur sameiginlega. Ég vil undirstrika það, að þegar frv. þetta, eða frv. svipaðs eðlis, hefur verið flutt hér, hefur það stöðvazt í Ed. En þessum málum er nú svo háttað, að ekki má stöðva frv. þetta hér í þinginu. Slys eru nú orðin svo mörg og mikið um atvinnusjúkdóma, að gripa verður í taumana, og eins er mjög ábótavant um hreinlæti og hollustuhætti á vinnustöðum. Ég vona, að hv. þm. taki frv. og brtt. iðnn. vel, svo að frv. fái afgreiðslu á þessu þingi.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil vekja athygli hæstv. forseta á því, að hér eru nú mjög fáir á fundi, og nokkuð vantar á, að deildin sé ályktunarfær, og af því að hér er um að ræða mál, sem ágreiningur er um, þá vildi ég óska eftir, að umr. yrði ekki haldið áfram, nema fleiri séu á fundi. En að sjálfsögðu mun ég hlíta úrskurði hæstv. forseta, óski hann eftir að halda áfram umr.

Forseti (SB): Eins og hv. þm. er kunnugt, hefur mál þetta verið hér á dagskrá nokkuð oft án þess, að það væri tekið fyrir, og hafði ég ætlað mér að ljúka umr. um það nú, en fresta atkvgr., en nú eru mjög margir hv. þm. fjarstaddir, eins og hv. þm. V-Húnv. tók fram. Ég vildi því verða við ósk hv. þm. V-Húnv. um að taka málið af dagskrá, ef hv. iðnn. er því ekki mótfallin. Og vildi ég fá að heyra skoðun n. á þessu.

Frs. (Emil Jónsson): Herra forseti. Það var rétt hjá hæstv. forseta, að mál þetta er búið að vera nokkuð lengi, eða um viku, á dagskrá án þess að vera tekið fyrir, og þar sem maður heyrir nú utan að sér, að þetta þing eigi ekki að standa eins lengi og undanfarin þing, þá veitir ekki af að hraða málinu, en ég er sammála hv. þm. V-Húnv., að æskilegt sé, að fleiri hlýddu á rök hans í málinu og þau gagnrök, sem fram kunna að koma. Ég mun því ekki hafa á móti því, að málið verði nú tekið af dagskrá, en vona, að kappkostað verði að koma málinu sem fyrst út úr deildinni.

Forseti (SB): Ég skal fullvissa þá hv. þm. Hafnf. og hv. þm. V-Húnv. um það, að kappkostað verður að flýta málinu sem mest.

Umr. frestað.

Á 26. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 24. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Frv. þetta er fram borið af hv. þm. Hafnf., en ekki hefur hann samt sjálfur samið það, heldur er það samið af sérstakri n., sem á sínum tíma var fengið það verkefni að undirbúa löggjöf um þetta efni.

Ég tel, að ástæða sé til þess að gera nokkrar breyt. á frv., bæði efnislega og eins orðabreyt. Iðnn. hefur flutt nokkrar brtt. við frv., og hefur hv. þm. Hafnf., frsm. n., gert grein fyrir þeim, þegar málið var á dagskrá síðast. Ég tel, að þó þessar brtt. n. verði samþ., þá sé það ekki nóg, heldur þurfi að gera viðtækari breyt. á frv., og þess vegna flyt ég nokkrar brtt. á þskj. 153 og vil fara um þær nokkrum orðum. — Það er gert ráð fyrir því í frv., að þessi löggjöf komi í staðinn fyrir l. um eftirlit með verksmiðjum og vélum, og það mun til þess ætlað samkv. frv., að þetta opinbera eftirlit ná yfir allmiklu stærra svið en áður hefur verið og verði viðtækara, og þá má gera ráð fyrir, að það verði kostnaðarsamara en verið hefur. Nú er að sjálfsögðu rétt, að gerðar séu allar skynsamlegar ráðstafanir, sem þurfa þykir, til þess að komið verði í veg fyrir slys á vinnustöðum. Hins vegar tel ég, að það sé ekki ástæða til að láta þetta opinbera eftirlit ná yfir stærra svið en þörf er á, því að vitanlega hefur það kostnað í för með sér, og jafnvel þó að ríkissjóði sé ekki beinlínis ætlað að standa undir kostnaðinum, þá hlýtur allur slíkur kostnaður að leggjast á almenning í landinu gegnum þær stofnanir, sem eiga að greiða eftirlitsgjöldin. Í brtt. sinni hefur n. lagt til m. a., að gerð verði breyt. á l. gr. í þá átt, að undanþiggja fleira ákvæðum l. heldur en nú er í frvgr., en ég hef leyft mér að flytja till., og er það l. brtt. mín, um það, að til viðbótar verði undanþegin vinna í skrifstofum og sölubúðum. Ég held, að óhætt sé að halda því fram, að ekki hafi verið mikið um slys við þá vinnu, enda sú vinna þannig, að það ætti ekki að vera mikil slyshætta þar, og tel ég því, að það sé vel hægt að undanþiggja þetta, skrifstofur og venjulegar sölubúðir, eigi síður en annað, sem lagt er til að verði undanþegið l. Mundu þá að sjálfsögðu þau fyrirtæki, sem þarna eiga hlut að máli, ekki þurfa að greiða gjald til eftirlitsins.

Þá er næsta brtt. mín og margar aðrar um það að fella niður úr frv. kaflann um öryggisráð. — Samkv. frv., VII. kafla þess, er gert ráð fyrir því, að ráðh. skipi 5 manna öryggisráð til 6 ára í senn, síðan eru ákvæði um það, hvernig eigi að skipa í þetta öryggisráð. Ég tel hægt að komast hjá því að setja á stofn þetta ráð, og mér finnst satt að segja, að það sé þegar nógu margt af ráðum og nefndum í voru landi og ætti heldur að athuga möguleika til þess að fækka þeim stofnunum en að bæta við, nema brýn þörf sé, en ég sé ekki, að brýn þörf sé fyrir þetta ráð. Ég skil frv. þannig, að ekki sé gert ráð fyrir því, að í þessu ráði sitji menn, sem hafi það verkefni eitt að hafa

með höndum yfirstjórn þessara mála, heldur yrði þarna n. skipuð mönnum, sem hefðu önnur störf að aðalstarfi, og yrði þetta því aðeins aukavinna þeirra, sem sitja í þessu ráði, að koma saman til fundar annað veiðið. Ég vil ekkert draga úr því, að það sé haft gott eftirlit með þessum málum, en ég held, að árangurinn yrði betri með því að fela eftirlitið ákveðnum mönnum, sem gera það að starfi sínu og sinna ekki öðrum verkefnum; gera þetta að sínu aðalstarfi, eins og lagt er til í frv., þar sem ákvæði eru um öryggismálastjóra og aðstoðarmenn hans. Ég tel að mestu skipti, að í þetta starf veljist menn vel hæfir til starfs, sem leggi í það sína vinnu án þess að fást við önnur viðfangsefni. Ég hef því gert allmargar brtt. við frv. um að fella niður úr því öll ákvæði um öryggisráð.

Þá er hér 7. brtt. mín, við 12. gr. frv. 1. liður er í samræmi við 1. brtt., að fella úr frv. það, sem stendur í upphafi 12. gr., að l. þessi nái yfir verzlunarstaði og skrifstofur. Síðan er brtt. við 10. tölul. 12. gr., en þessi 10. liður er um búningsherbergi o. fl., en allur er III. kaflinn um sérstakar reglur varðandi ráðstafanir til verndar heilbrigði og velferð verkamanna. Sýnist mér, að þar sé víða um óþarfa málalengingar að ræða og hefði verið hægt að komast af með styttra mál. N. leggur til, að gerðar verði breyt. á einstökum liðum. Ég legg til, að 10. tölul. verði í fyrsta lagi orðaður um. Hann er langt mál. Ég tel, að það sé hægt að koma þessu fyrir í styttra máli, og legg til, að liðurinn verði orðaður þannig: „Fatageymsla: Þegar vinnu er þannig háttáð, að nauðsynlegt er að hafa fataskipti áður en vinna hefst og að henni lokinni, skal verkamönnum veitt viðunandi aðstaða til þess, m. a. að því leyti, að hægt sé að geyma fatnaðinn svo að vel fari.“ — Með þessu tel ég, að það sé sagt, sem segja þarf viðvikjandi fatageymslu í verksmiðjum og á vinnustöðum.

Í 11. tölul. 12. gr. er tekið fram, að þegar svo stendur á, megi krefjast þess, að vinnuveitandi láti vinnuföt í té. Mér virðist, að þetta ákvæði eigi ekki þarna heima. Með því er ég ekki að leggja dóm á, hver eigi að bera kostnaðinn af vinnufötum og hreinsun þeirra. En ef álitid er rétt, að vinnuveitendur geri það, þá á það að vera samningsmál milli viðkomandi aðila. Hitt get ég ekki fallizt á, að slík ákvæði eigi erindi í löggjöf um öryggisráðstafanir á vinnustöðum. Ég legg því til, að liðurinn sé orðaður þannig, að verkamenn skuli vera í vinnufötum, er vel henta fyrir vinnuna.

Þá er næsta brtt., sem ég hef gert, og er hún við 13. gr. Hún er um húsnæði, hvernig það eigi að vera, þegar vinnuveitandi á að sjá verkamönnum fyrir því. Ég tel sum þau ákvæði vafasöm, enda hefur n. lagt til, að einn málsl. verði felldur niður, vegna þess að hann getur ekki staðizt, en ég tel ástæðu til að gera viðtækari breyt., þó ekki efnisbreyt., heldur aðeins að koma ákvæðunum fyrir í styttra máli. Auk þess er sumt fleira í gr., sem vafasamt er, að geti staðizt. Ég legg því til, að gr. orðist svo: „Eigi vinnuveitandi að sjá verkamönnum fyrir

húsnæði, skal það vera nægilega rúmgott og vandað, að dómi öryggismálastjóra.“ Þá er það á hans valdi að kveða á um það, hvað viðunandi sé.

Næst er 12. brtt. mín, við V. kafla. Hann er 3 greinar. Er hann um lágmarkshvildartíma og fleira. Ég lít svo á, að hann eigi ekki að vera í þessari löggjöf. Það eru ýmis ákvæði í honum, sem munu almennt vera sett í samninga milli verkamanna og vinnuveitenda og er eðlilegt, að verði áfram samningsmál þeirra á milli, eins og um matar- og kaffihlé, sem alls staðar er ákveðið í samningum. Ég tel það eðlilegra en að ráðh. eigi að setja ákvæði um þetta með reglugerð, eins og lagt er til í 33. gr. Auk þess tel ég hæpið, að rétt sé að setja í þessi l. ákvæði eins og eru í 31. gr. um lágmarkshvildartíma. Með því er ekki sagt, að ekki geti komið til greina að setja slík ákvæði í löggjöf, en það er svo yfirgripsmikið mál, að ég tel, að það eigi þá að gera með sérstakri löggjöf, en ekki í þetta frv. Í 31. gr. er ákveðið, að sérhver verkamaður skuli njóta hvíldar eigi skemur en 8 stundir samfelld á sólarhring. Það mun vera til ákvæði í l. svipað þessu. Það er um hvíldartíma sjómanna, gamalt ákvæði. Þar eru líka 8 tímar. Þessi löggjöf hefur verið mjög umtöluð á þessu þingi, og liggja nú fyrir tvö frv. um að hækka þetta upp í 12 stundir. Ég er nokkuð hissa á, að menn, sem hafa lýst yfir vilja sínum, að þeir vilji breyta til á þennan hátt, skuli telja rétt að setja inn í þessa löggjöf ákvæði um hvíldartíma, sem sé átta stundir að lágmarki. Mér virðist þetta ósamræmi. En hvað sem um það er, þá er það þannig, að ég tel, að það sé ekki rétt að setja þessi ákvæði inn í þetta frv., heldur sé það mál, sem þurfi nánari athugunar við, því sé þannig varið.

19. brtt. er við 43. gr. og er ekki stórvægileg. Ég legg til, að l. málsg. verði orðuð öðruvísi en gert er í frv. Frv. segir, að það skuli gera útdrátt úr l. og reglugerðum, sem settar verða samkv. þeim, og skuli þær festar upp á vinnustað o. s. frv. Ég vil aðeins orða það svo, að öryggismálastjóri geri útdrátt úr þessum lögum og reglugerðum og verkamönnum sé gert auðvelt að kynna sér efni þeirra.

Þá er 21. brtt. Hún er við 45. gr. Í upphafi hennar segir, að í hverju fyrirtæki, þar sem fimm verkamenn eða fleiri vinna að staðaldri, skuli þeir velja sér trúnaðarmann, er viðurkenndur sé af vinnuveitanda. Ég legg til í minni brtt., að þetta verði orðað svo, að verkamönnum sé heimilt að velja sér trúnaðarmann, en ekki gert að skyldu. Það ætti að koma að sama gagni fyrir verkamenn. Þeir hafa það þá á sínu valdi að hafa trúnaðarmann.

Ég hef þá gert grein fyrir þessum brtt. Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um þær meir, nema sérstakt tilefni gefist til.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Hv. þm. V-Húnv. hóf mál sitt á því, að þetta frv. væri að visu flutt af mér, en ég hefði hins vegar ekki samið það. Þó að ég telji þetta ekki skipta verulegu máli, þá er það að visu rétt, að ég

hef ekki samið frv., en að ég flyt það, er vegna þess, að það var fyrir minn tilverknað, að skipuð var n. til að semja frv., og hafði ég áhuga fyrir, að hennar árangur kæmi að gagni. Ég vil aðeins láta þetta koma fram út af orðum hv. þm.

Annars lýsti ég í minni fyrri ræðu fyrir hönd meiri hl. n., að ég ætla, að brtt., sem hér lágur fyrir, væru tvenns konar, annars vegar þær, sem n. var sammála um, en hins vegar þær, sem hv. þm. V-Húnv. ber hér fram á þskj. 153, sem ekki kom fram, að ættu verulegan stuðning í n. Það eru þess vegna hans brtt., sem hér koma fram, eins og þær raunar bera með sér. Þessar brtt. hans ganga allar lengra en n. gat sætt sig við að fylgja honum eftir með. Ég skal leyfa mér að fara nokkrum orðum um þær, a. m. k. þær, sem máli skipta. Auðvitað getur alltaf orkað tvímælis, hvað langt skuli fara. Mér skilst þó, að hv. flm. þessara brtt. vilji ekki setja fótinn fyrir þann megintilgang, að öryggisráðstafanir verði auknar. Hans brtt. ber þá að skilja þannig, að hann telji óþörf þau ákvæði, sem hann vill nema burt, vegna þess að tilgangurinn náist að mestu eða öllu leyti, þó að hans brtt. yrðu samþ. Það kann líka að mega segja um þær sumar, en áreiðanlega ekki allar.

Fyrsta brtt. hans er um að láta l. ekki ná til verzlunar- og skrifstofuhúsa. Það er út af fyrir sig ekki ástæða til, að önnur ákvæði gildi um öryggi þess fólks en annars vinnandi fólks. Hitt er rétt, að í flestum tilfellum er það ekki í eins mikilli hættu og margir, sem aðra vinnu stunda, svo að það má kannske segja, að í rétt gæti verið að undanskilja þennan atvinnurekstur að einhverju leyti. En ég ætla, að það komi af sjálfu sér, þar sem engar slíkar vélar eru um hönd hafðar. Mér sýnist því, að þetta mætti vel standa í frv., því að vel getur þetta fólk þurft að njóta öryggisráðstafana ekki síður en aðrir. Auk þess gilda sérstakar reglur um sumt búðarfolk, t. d. afgreiðslufólk í matvöru-búðum. Ég held því, að það væri æskilegt, að þetta mætti standa í frv., en ekki felld úr því, þó að ég geri það ekki að kappsmáli. Hv. þm. segir, að með þessu verði verzlunar- og skrifstofur gjaldskyld til eftirlitsins, sem ekki mundi annars vera. Virtist mér það vera nokkur ástæða fyrir að vilja má þetta burt. Ég býst við, að þetta gjald mundi vera svo hverfandi lítið, að það muni engan draga, a. m. k. að það mundi ekki koma á almenning, nema þá í mjög fáum tilfellum.

Þá er næsta atriði, sem hann vill gera brtt. um. Það er á þá leið, að hann vill leggja niður öryggisráð. Meginið af brtt. hans er afleiðing af því, af þeirri till. hans, að öryggisráðið verði alveg lagt niður. Í frv. er gert ráð fyrir, að tilnefndir séu tveir menn af hálfu sveina og tveir af hálfu iðnrekenda ásamt einum manni, tilnefndum af ríkisstj., til þess að hafa umsjón með framkvæmd l. Ef þetta starf verður rækt vel, eins og til er stofnað, þá held ég, að það sé aukin trygging að því. Ég get líka getið þess í þessu sambandi, að í nágrannalöndum okkar, Danmörku, Noregi og Svíþjóð, þar sem

svipuð l. gilda, þar eru hliðstæð ákvæði þessu, hafa verið tekin þar upp að gefnu tilefni, og reynslan, sem það hefur gefið, hefur frekað örvað til, að þessi öryggisráð væru styrkt, en ekki úr þeim dregið. Í Danmörku eru meðlimir í öryggisráði fimm að tölum, en hefur í nýjum l., sem þar voru sett nýlega, verið fjölgað upp í 11, svo að hægt væri að taka fulltrúa frá sem flestum stéttum og starfsgreinum inn í það og gætu verið þar til tryggingar því, að l. kæmu að sem fyllstum notum. Í Noregi eru líka ákvæði, sem fara í svipaða átt, og í sænsku l. sömuleiðis. Þannig er í öllum þessum löndum gert ráð fyrir, að öryggisráð auki möguleikana fyrir því, að l. verði framkvæmd eins og til er ætlað. Ég vil því telja hiklaust spor aftur á bak að koma í veg fyrir, að öryggisráð verði starfandi hér. Hv. þm. segir, að það sé meira en nóg af ráðum í þessu landi og mönnum, sem stunda þessi störf án þess að hafa þau að aðalstarfi. Ég játa, að það séu kannske til ráð, sem rækja störf sín ekki eins vel og til er ætlað. En ef þau gera það, þá eru þau áreiðanlega til bóta, og það er það, sem er ætlað til með þessum lögum.

Þá minntist hv. þm. á nokkur atriði viðvikjandi 12. gr. og þá fyrst um fatageymslu fyrir verkamenn. Þetta er ekki stórt atriði, en ég tel þó réttara, að það sé eins og það er í frv., og sé því enga ástæðu til að gera breyt. á þessu ákvæði.

Í 11. tölulið er gert ráð fyrir, að vinnuveitandi skuli í ýmsum tilfellum láta verkamönnum vinnuföt í té. Hv. þm. telur, að slíkt ákvæði eigi ekki heima í frv. og væri þess vegna ekki rétt að setja það í þessi l. Ég vil vekja athygli hans á því, að um þetta segir svo í frvgr., með leyfi hæstv. forseta:

„Sé af heilbrigðisástæðum nauðsynlegt að nota sérstök vinnuföt, má krefjast þess, að vinnuveitandinn láti þau í té og annist hreinsun þeirra.“ Þetta ákvæði nær því aðeins til þeirra atvika, þar sem heilbrigðisástæður krefjast sérstaks fatnaðar, og mér finnst ekki óeðlilegt, að þegar verkamanni er fyrirskipað af heilbrigðisástæðum að klæðast þessum fötum, þá séu þau látnu honum í té af vinnuveitanda. Það getur verið, að verkamaður eigi illt með að útvega sér slík föt. Störf geta krafizt sérstaks útbúnaðar, sem verkamenn eiga erfitt með að útvega sér, og þá þykir rétt, að vinnuveitandi leggi þau til. Því tel ég rétt, að 11. tölul. fái að standa óbreyttur.

Þá vill hv. þm. breyta 13. gr., en hún er um húsnæði fyrir verkamenn, og er tekið fram í gr., eins og hún er, hvernig gerð slíks húsnæðis skuli vera. Það er stundum svo, því miður, að verkamönnum er kasað saman í bragga eða skála, miklu fleirum en hæfilegt er. Þess vegna þykir rétt að setja reglur um það í l., hvað skuli vera lágmarkshúsrúm fyrir hvern verkamann.

Þá minntist hann á ákvæðin um, að hengja skuli upp á vinnustað útdrátt úr þessum l. og reglugerðum, er settar verða samkv. þeim. Ég tel eðlilegt að orða þetta eins og gert er í frv., svo að verkamenn eigi greiðan aðgang að þess-

um l. og reglum, en eigi það ekki undir valdi neins annars, sem gæti hagað því á annan hátt, svo að verkamenn sjái ekki.

Þá er eftir aðeins það, sem er langveigamest. Hv. þm. leggur til að fella niður 5. kafla l., 31.—33. gr., um lágmarkshvildartíma starfsmanna. Ég tel ótækt að fella þann kafla niður. Frv. setur mikið niður, ef þau ákvæði falla burt. Þessi ákvæði eru sett af tvennu, í fyrsta lagi til að tryggja mönnum hæfilega hvíld, og það verður ekki sagt, að 8 tímar í sólarhring sé of mikill hvíldartími. Ég sé ekki, að í þessu eigi að felast nein sérstök hættu, sem þyrfti að gera neinar ráðstafanir til að forðast. Í öðru lagi má geta þess, að í l. eru undantekningar-ákvæði í ákveðnum tilfellum. Það má í vissum tilfellum hafa styttri hvíldartíma en hér ræðir um, ef sérstök skilyrði eru fyrir hendi. Mér finnst með þessu svo vægt í farið, að það megi ekki nema þessi ákvæði úr frv. Og vissulega er það ein af brýnustu lífsnauðsynjum hvers manns og til verndar heilsu hans, að hann fái hæfilega hvíld, og það getur ekki talizt um of, þó að hvíldartíminn sé ákveðinn átta stundir sem lágmark. Það er líka önnur ástæða til þessa lágmarksákvæðis um hvíldartíma manna. Hún er sú, að sumir menn stjórna stórum vélum eða tækjum, sem krefjast lifandi og vakandi athygli allan vinnutímann, og ekki aðeins stjórnandinn, heldur einnig aðrir eiga líf sitt og öryggi undir því, að ekkert beri út af. En eftir því sem þreyta færast yfir menn, sljógvast athyglin. Á þessu hafa farið fram mjög ýtarlegar mælingar víða um heim. Þannig hefur verið sannprófað, hvernig athygli manna sljógvast með þreytunni og dregur þá um leið úr öryggi mannsins og annarra, sem eiga öryggi sitt undir því, að þessum manni fatist ekki. Í 32. gr. er gert ráð fyrir, að bifreiðarstjórar, sem flytja fólk, og stjórnendur véla, sem mönnum getur stafað hættu af, skuli eigi hafa lengri vinnutíma en 12 stundir á sólarhring. Þetta er beinlínis sett með hliðsjón af þeirri reynslu, sem fengizt hefur í þessu efni með tilraunum, sem gerðar hafa verið erlendis. Það er ekki talið forsvaranlegt, að maður, sem þarf að starfa svo að segja stöðugt í spennungi, hafi lengri vinnutíma en 12 stundir. Við skulum taka til dæmis bílstjóra, sem stjórnar stórum bíl, sem tekur kannske 30—40 menn. Allt þetta fólk á líf sitt undir því, að maðurinn sé vel fyrir kallaður og athygli hans sé vakandi til fulls. Það má því ekki eiga það á hættu, að athygli hans sé ekki ætíð fullskörp vegna of langs vinnutíma. Ég tel það þess vegna eitt stærsta atriði frv., að það tryggi, að menn, sem við slík störf vinna, fái nauðsynlega hvíld, svo að tryggt sé, að þær vélar og þau verkfæri, sem þeir fara með og stjórna, verði hvorki þeim né öðrum að grandu.

Sé ég svo ekki ástæðu til að ræða fleiri atriði úr ræðu hv. þm. V-Húnv. Um brtt. hans get ég í stuttu máli sagt, að ég er andvígur þeim öllum, því að ég tel, að þær séu til skemmda á frv. Sumar mundu gera frv. miklum mun verru, en aðrar ekki eins mikið, en þó eru þær allar til skaða. Ég hef til samkomulags gengið

inn á till. á þskj. 141, sem fluttar eru af n. í heild, þó að sumar þeirra geti orkað tvímælis, en ég sætti mig ekki við brtt. á þskj. 153, frá hv. þm. V-Húnv., því að þær miða allar að því að rýra gildi frv. og draga úr þeim æskilegu áhrifum, sem því er ætlað að hafa.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég gat þess áðan, að hv. þm. Hafnf. mundi ekki sjálfur hafa samið þetta frv. Ég gæti búizt við, að ekki væri þörf á að gera á því svo margar breytingar sem raun ber vitni, ef hann hefði samið það sjálfur.

Hv. þm. Hafnf. virðist enn vilja halda í það ákvæði, að þetta eftirlit nái einnig til sölubúða og skrifstofustarfa, þó virtist mér hann ekki telja það mjög þýðingarmikið, enda hefur reynslan sýnt, að ekki þarf eftirlit með slíkri vinnu, og í 1. brtt. á þskj. 141 er lagt til, að með reglugerð megi ákveða, að vélar og önnur áhöld, sem lög þessi ná ekki til, en ætla má að sérstök hættu geti stafað af, skuli vera háð því eftirliti, er lögin mæla fyrir um. Ég geri ráð fyrir, að þetta verði samþ., og þá er tryggt, að ef í skrifstofuhúsum eru einhver slík áhöld, sem eftirlit þarf með, þá mundi öryggismálastjóri láta líta eftir þeim, og ekkert er dregið úr örygginu á viðkomandi stöðum, þótt brtt. mín verði samþ., en samþykkt hennar mundi gera allt þetta eftirlit umfangsminna og draga úr kostnaðinum við það. Hv. þm. Hafnf. segir að visu, að kostnaðurinn við það muni verða lítill. Ég skal ekki um það dæma, en öll þessi gjöld hljóta þó að auka rekstrarkostnað viðkomandi fyrirtækja og leggja stíðan á almenn- ing á einn eða annan hátt.

Þá er það öryggisráðið, sem hv. þm. Hafnf. segir, að muni betur tryggja eftirlitið. Ég er hér á öðru máli og tel, að lítið gagn muni verða að ráðinu. Í það mundu veljast menn, sem hefðu þetta að aukastarfi og kæmu saman annað veiði til að skeggræða um þessi mál. Aðalatriðið er, að valdir verði hæfir og samvirkusamir menn til að vinna að eftirlitinu og að þeir hafi ekki annað starf á hendi, og það er ekki til fyrirmyndar, þegar eftirlitsmaður véla og verksmiðja var fyrir nokkru skipaður af þáv. ríkisstj. í nefnd til að sjá um byggingu sildarverksmiðja. Þessir eftirlitsmenn mega ekki hafa annað starf með höndum. Þá segir hv. þm. Hafnf., að l. um slíkt öryggisráð séu í gildi á hinum Norðurlöndunum og hafi gefizt þar vel, en ekki er þar með sagt, að það sé nauðsynlegt hér, því að þar er þessi starfsemi öll umfangsmeiri og iðnaður stórum fjölbreyttari og þarf meira eftirlit en hér, þar sem er mun minni atvinnurekstur. — Þá er það um fatnaðinn. Hv. þm. Hafnf. segir, að vinnuveitendur eigi að leggja verkamönnum til fót, aðeins þegar það sé nauðsynlegt af heilbrigðisástæðum að fá sérstakan fatnað. Þetta getur nú átt við í æði mörgum tilfellum. Við skulum taka t. d. fiskverkunarfólk í frystihúsi. Það þarf að vera sérstaklega hreinlegt til fara til þess að forðast óhreinindi í meðferð vörunnar, og mætti þá segja, að af heilbrigðisástæðum þyrfti það á sérstökum búningi að halda. Þannig gæti þetta

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

ákvæði náð til flestra eða allra starfsmanna við sum fyrirtæki. En þetta tel ég eiga að vera samningsatriði milli vinnuveitenda og verkamanna, hvað hver leggur til af vinnufötum, en það á ekki heima í þessum l. — Þá er það viðvikjandi húsnæðinu, sem vinnuveitendur eiga að láta verkamönnum í té. Hv. þm. Hafnf. segist telja ástæðu til þess að hafa gr. í l., þar sem það sé ákveðið, hvaða lágmarksloft- rými megi vera í svefnherbergjum verkafólksins, og í þeirri gr. frv., sem um þetta fjallar, er einnig talað um visst bil milli rúma, en n. leggur til að fella þetta niður og fleira, sem ekki er ástæða til að hafa, svo sem niðurlag 1. málsg. 13. gr., þar sem segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Konur skulu hafa svefnklefa sérgreinda frá svefnklefum karla.“ Þetta lítur náttúrulega nógu vel út við fyrstu sýn, en ef þetta ákvæði væri sett í l., þá er það lagabrot, ef hjón, sem vinna á sama vinnustað, sofa saman í vinnuskála, og þykir mér þetta nokkuð hart að gengið. Legg ég því til, að gr. verði umorðuð og hljóði þannig: „Eigi vinnuveitandi að sjá verkamönnum fyrir húsnæði, skal það vera nægilega rúmgott og vandað, að dómi öryggismálastjóra.“ Með þessu tel ég, að sagt sé allt, sem þarf að segja, og getum við þá sparað okkur allar vafasamar málalengingar um það frekar.

Þá er sú brtt. mín, sem hv. þm. Hafnf. telur mjög varhugaverða, en hún er um það að fella niður kaflann um lágmarkshvildartíma. Ég verð nú að segja, að ég er dálítið undrandi yfir því, að þeir, sem helzt telja sig málsvara hins vinnandi fólks, skuli vilja setja hér inn ákvæði um 8 stunda lágmarkshvild eftir allt það, sem búið er að tala um 12 stunda hvild togarasjó- manna og núverandi 16 stunda þrældóm. Auk þess eru í þessum kafla vafasöm atriði, eins og það, að ráðh. geti með reglugerð ákveðið hvildartímann handa mönnum. Ég held, að þetta eigi að vera almennt samningsatriði, og það er mjög óviðkunnalegt að gefa einum ráðh. vald til að ákveða þetta með einu pennastriki, og yfirleitt tel ég, að þessi kaflar eigi niður að falla. Það er vafalaust rétt, að slys geta af því hlotizt, ef menn þreystast um of við vinnu, t. d. við að stjórna vélum og farartækjum, en yfirleitt held ég, að menn séu ekki óhöflega lengi við slíkt störf, og varhugavert er að setja um þetta allt of einstrengingsleg ákvæði, svo sem um bifreiðarstjóra. Það er auðvitað fullkomlega nóg verk að aka bifreið 12 tíma, en það geta komið fyrir þau atvik, að tæpast sé hægt að framfylgja l., ef þau verða eins og hv. þm. Hafnf. ætlast til. Til er hlutafélagið Norðurleið, svo að eitthvert dæmi sé tekið, sem annast fólksflutninga milli Reykjavíkur og Akureyrar. Nú hagar svo til, að farið er á einum degi milli þessara höfuðstaða sunnan og norðan lands. Ég veit ekki, hver hvildartími bifreiðarstjóranna er milli ferða, en hann er sjálf- sagt sómasamlegur. Nú tekur þessi ferð æði langan tíma, og þótt venjulega sé henni lokið á 12 tímum, þá geta komið fyrir tafir, svo sem af bilunum, svo að ferðin taki lítið eitt lengri tíma, og sýnist mér þá varhugavert að

hafa þetta svo, að það sé skýlaust lagabrot, ef bilstjórinn ekur ½—1 klukkustund fram yfir tímann, svo að hann að 12 tímum loknum yrði að hætta, en annar bilstjóri þyrfti að vera með í ferðinni til að vera til taks í slíkum tilfellum. Ég geri ekki lítið úr nauðsyn þess, að slíkir menn ofþreyti sig ekki, en það er varhugavert að hafa um þetta allt of einstrengingsleg lagafyrirmæli, og sumt í þessum kafla er þess eðlis, að Alþingi á ekki að setja um það l., heldur á það að vera samningsatriði viðkomandi aðila.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég tel að visu, að tilgangslitíð sé fyrir okkur hv. þm. V-Húnv. að karpa um þetta, einkum þar sem d. er langt frá því að vera ályktunarfær, en ég get þó ekki stillt mig um að segja nokkur orð út af síðustu ræðu hv. þm. V-Húnv., en skal vera stuttur. Fyrst eru það þá skrifstofurnar og verzlunirnar, hvort þær eigi að heyra undir lögin. Hv. þm. V-Húnv. verður að viðurkenna, að í mörgum tilfellum koma slíkar stofnanir hér til greina, t. d. verzlunarhús með lyftu. Lyftan og lyftubúnaðurinn verða að vera háð eftirliti, eins og önnur tæki. Það er ekki óeðlilegt, að þetta sé skoðað, eins og önnur tæki, sem varða öryggi manna. — Um hlífðarfötin og húsrýmið þarf ég ekki að fara mörgum orðum. Það er gengið út frá því, að þar sem í frv. er talað um, að vinnuveitandi þurfi að skaffa vinnandi mönnum sérstök hlífðarföt, þá sé um önnur en venjuleg vinnuföt að ræða, og þar sem oft er erfið fyrir verkamenn að afla þeirra, þá er eðlilegt, að vinnuveitendur sji um að útvega þau. Ég veit ekki, hvort hv. þm. V-Húnv. vill lögleiða það, að konur og karlar sofi saman í vinnuskálum, en hann virtist vera á móti þessum aðskilnaði, en ef hann vill innleiða þann sið, að konur og karlar sofi þarna saman, þá get ég ekki heldur fylgt honum í því, en aðalatriðið er það, að ég taldi, að þar sem verkamenn eru hýstir, verði að takmarka það, hvað mörgum má hrúga saman í svo og svo lélegar kytrur. Þess vegna eru í frv. ákvæði um lágmarksloftrúm í svefnherbergjum verkamanna, en það er ekki í brtt. hv. þm. Það má náttúrlega diskútera um það, hve loftrúmið á að vera mikið, en ég tel óheppilegt að hafa engin ákvæði um það í frumvarpinu.

Þá er aðeins eftir öryggisráðið og hvíldartíminn. Ég skýrði frá því, að slík öryggisráð hefðu gefið vel á Norðurlöndum. Hv. þm. taldi, að það kæmi okkur raunar ekki við, þar sem við byggjum við aðrar aðstæður, en ég held, að við höfum oft gott af því að líta til nágrannanna, og í þessu tilfelli gætum við lært af reynslu þeirra að meta, hvaða gagn slíkt öryggisráð getur gert. Þá sagði hv. þm., að meðlimir öryggisráðsins mundu einnig gegna öðrum störfum og vanrækja eftirlitið þess vegna, en í þessu ráði eiga að vera menn, sem við þessi tæki, sem líta á eftir, búa og vita því, hvar skórinna kreppir að. Þá eiga þeir einnig að líta eftir starfrækslu öryggismála- stjóra, að hún verði eins vel af hendi leyst og

hægt er. Ákvæðin um öryggisráðið eiga því að vera í frv., en ekki falla burt.

Um hviðartímann segir hv. þm. V-Húnv., að sér þyki undarlegt, að við, sem höfum barizt fyrir 12 tíma hvíld og talað um 16 tíma þrældóm, skulum vilja lögfesta 8 stunda hvíld, og hann telur, að þetta eigi að vera samningsatriði. Hér er ég honum alveg ósammála. Það eiga að vera til lagaákvæði um hviðartíma handa öllum, sem ekki er leyfilegt að brjóta. Ég veit ekki til þess, að þegar samið er, þá sé mönnum bannað að vinna t. d. einn sólarhring í striklotu, það eru aðeins ákvæði um það, hvað skuli vera dagvinna, hvað eftirvinna o. s. frv., en menn mega vinna eins lengi og þeir vilja, en þetta á að banna með lögum, því að frumskilyrðið til að tryggja heilbrigitt eftirlit og öryggisráðstafanir er það, að allir hafi lágmarkshviðartíma og alveg sérstaklega þeir, sem geta vandasamra véla, svo sem bílstjórar. Þó að 12 stunda vinna sé sett sem hámark, þá er ekki þar með sagt, að menn þurfi að vinna svo lengi. Samningar milli vinnuveitenda og verkamanna verða bara að vera innan þessara takmarka, og ekki þarf endilega að fara upp að hámarki. Hv. þm. V-Húnv. veit, að menn stjórna ekki bifreið á 12. eða 13. tímanum eins vel og á 1. tímanum, og eftir því sem bifreiðarstjórinn ekur lengur, þá dregur úr öryggi hans og þeirra, sem eiga líf og lími undir stjórn hans. Þetta á því að vera löggjafaratriði, það á lögbjóða 12 stundir sem lágmarkshvíld, en svo geta vinnuveitendur og verkamenn samið þrengra.

Ég mun svo ekki pexa meira um þetta við hv. þm. V-Húnv. Við höldum líklega hvor sínu, og þar sem ekki eru fleiri hér í hv. d., þá er tilgangslitið að deila um þetta frekar.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Rétt er það, að við hv. þm. Hafnf. höfum fáa áheyr-
endur, en ég læt því ekki ómótmælt, að skv.
minum till. eigi að hruga saman í kyrtur svo
og svo mörgu fólki. Samkv. till. minni skal
húsnæðið vera nægilega rúmlegt og vandað, að
dómi öryggismálastjóra. Ég tel óþægilegt að
setja um þetta fast takmark, en ef öryggismála-
stjóri er starfi sínu vaxinn, þá á ekkert að
þurfa að óttast í þessum efnum. Í frv. var fleira
um þessa hluti, svo sem um bil milli rúma,
og orðalagið á því var svo vitlaust, að það gat
ekki staðist, enda er varhugavert að setja föst
takmörk um slíkt og enda þýðingarlaust.

Þá er það öryggisráðið. Hv. þm. Hafnf. vill, að fyrst stjórnin ráðuneytið þessu og líti eftir öryggisráðinu, síðan líti öryggisráðið eftir öryggismálastjóra, sem svo á eftur að hafa eftirlit með eftirlitsmönnum. En ég held, að hægt sé að fella úr einn milliliðinn. — Annars held ég að óþarfi sé að pexa meir um þetta. En aðalatriðið er, að í þetta starf veljist hæfur maður, og ætti að vera séð fyrir því.

Um lágmarkshvildartímann er það að segja, að ég held, að yfirleitt sé vinnubrögðum hagnað þannig, að það sé ástæðulaust að deila um það. Ég held ekki, að dæmi séu til þess nú, að verkamönnum sé skylt að vinna meira en 16

tíma. En ef verkamaður vill hins vegar vinna 17 tíma eða lengur, er það hans einkamál. — Læt ég þetta svo nægja.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 28. fundi í Nd., 27. nóv., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 141,1.a samþ. með 23:3 atkv.

— 153,1.a felld með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SkG, StgrSt, ÁB, EystJ, HÁ, HelgJ, IngJ, JG, JPálm, JR, JörB, PP, PO.

nei: SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, MK, KS, LJós, SÁ, SB.

ÁS greiddi ekki atkv.

7 þm. (StSt, BÁ, BÓ, GG, JóhH, JS, ÓTh) fjarstaddir.

Brtt. 141,1.b samþ. með 24 shlj. atkv.

— 153,1.b samþ. með 15:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SkG, StgrSt, ÁB, BÓ, EystJ, HÁ, HelgJ, IngJ, JG, JPálm, JR, JörB, PP, PO, SÁ.

nei: SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, MK, KS, LJós, SB.

6 þm. (StSt, BÁ, GG, JóhH, JS, ÓTh) fjarstaddir.

1. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 141,2.a—b samþ. með 23 shlj. atkv.

3. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,2 samþ. með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SkG, ÁB, BÓ, EystJ, HÁ, HelgJ, IngJ, JóhH, JG, JPálm, JR, JörB, PP, PO, SÁ.

nei: SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, MK, LJós, SB.

7 þm. (StSt, StgrSt, BÁ, GG, JS, KS, ÓTh) fjarstaddir.

4. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

5. gr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Brtt. 141,3.a—c samþ. með 26 shlj. atkv.

6. gr., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv.

7. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

Brtt. 153,3 samþ. með 15:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JörB, PP, PO, SÁ, SkG, ÁB, BÓ, EystJ, HÁ, HelgJ, IngJ, JóhH, JG, JPálm, JR.

nei: LJós, SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, MK.

SB greiddi ekki atkv.

7 þm. (KS, ÓTh, StSt, StgrSt, BÁ, GG, JS) fjarstaddir.

8. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 153,4 samþ. með 16:9 atkv.

— 141,4 samþ. með 24 shlj. atkv.

9. gr., svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv.

Brtt. 153,5 samþ. með 15:11 atkv.

10. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 141,5.a—b samþ. með 24 shlj. atkv.

— 153,6 samþ. með 17:10 atkv.

11. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,7.a samþ. með 13:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StgrSt, ÁB, EystJ, HÁ, HelgJ, IngJ, JG, JPálm, JörB, PP, PO, SÁ, SkG.

nei: ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, MK, SG, ErlP, SB.

JóhH, JR greiddu ekki atkv.

8 þm. (BÁ, BÓ, GG, JS, KS, LJós, ÓTh, StSt) fjarstaddir.

Brtt. 141,6.a samþ. með 22 shlj. atkv.

— 153,7.b samþ. með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IngJ, JóhH, JG, JPálm, JR, JörB, PP, PO, SÁ, SkG, StgrSt, ÁB, EystJ, HÁ, HelgJ.

nei: MK, LJós, SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, FJ, GTh, GPG, SB.

7 þm. (JS, KS, ÓTh, StSt, BÁ, BÓ, GG) fjarstaddir.

Brtt. 153,7.c samþ. með 16:12 atkv.

— 141,6.b—d samþ. með 24 shlj. atkv.

— 153,7.d samþ. með 15:12 atkv.

12. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,8 (ný 13. gr.) samþ. með 14:12 atkv.

— 141,7 þar með fallin.

14. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,9.a—b samþ. með 14:12 atkv.

15. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

16.—23. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,10.a—b samþ. með 16:11 atkv.

24. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

25.—29. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 153,11 samþ. með 14:11 atkv.

30. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 153,12 felld með 15:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HÁ, JG, JörB, PP, PO, SkG, ÁB.

nei: FJ, GTh, GPG, IngJ, MK, LJós, SÁ, SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, SB.

EystJ, HelgJ, JóhH, JPálm, JR greiddu ekki atkv.

8 þm. (GG, JS, KS, ÓTh, StSt, StgrSt, BÁ, BÓ) fjarstaddir.

31. gr. samþ. með 14:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: FJ, GTh, IngJ, MK, LJós, SÁ, SG, ErlP, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, SB.

nei: HÁ, JóhH.

EystJ, HelgJ, JG, JPálm, JR, JörB, PP, PO, SkG, ÁB greiddu ekki atkv.

9 þm. (GG, GPG, JS, KS, ÓTh, StSt, StgrSt, BÁ, BÓ) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Jóhann Hafstein: Þar sem efni greinarinnar samrýmist ekki þeirri vinnutilhögun, sem í sumum greinum er viðhöfð og talin nauðsynleg, en tryggir verkamönnum hins vegar ekki meiri hvíldartíma í sólarhring í heild en ella mundi vera, sé ég ekki ástæðu til að fylgja þessu ákvæði og segi nei.

Brtt. 141,8 (ný 32. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

33. gr. samþ. með 15:7 atkv.

Brtt. 153,13 samþ. með 15:11 atkv.

34. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

35. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 153,14 samþ. með 17:10 atkv.

36. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,15 samþ. með 15:9 atkv.

37. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 153,16 samþ. með 16:10 atkv.

38. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 153,17 samþ. með 14:10 atkv.
39. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.
40.—41. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.
Brtt. 153,18 samþ. með 14:10 atkv.
42. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.
Brtt. 153,19 samþ. með 14:10 atkv.
43. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.
Brtt. 153,20 samþ. með 15:10 atkv.
44. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.
Brtt. 153,21 samþ. með 15:9 atkv.
45. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.
46. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
Brtt. 141,9 (ný gr., verður 47. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.
— 153,22 (VII. kafli, 47.—48. gr., falli burt) samþ. með 16:11 atkv.
— 153,23.a—b samþ. án atkvgr.
49.—53. gr. (verða 48.—52. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.
Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 225).

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Við 2. umr. þessa máls hér í d. voru samþ. allmargar brtt. við frv., og í einni þessara till. stóð, að samþykki öryggisráðs þyrfti að koma til um eitt atriði. En við 2. umr. var samþ. að fella niður úr frv. kaflann um öryggisráð. Ég vil því leggja hér fram skriflega brtt. um það, að orðin „með samþykki öryggisráðs“ í 47. gr. frv. falli niður. Ég hef ekki séð öryggisráð nefnt á öðrum stað í frv., og má því skoða þetta sem eðlilega leiðréttingu á frv.

Forseti (SB): Hv. þm. hafa heyrt fram komna brtt. frá hv. þm. V-Húnv. Það má líta á hana sem leiðréttingu á frv., en ég tel samt rétt að leita afbrigða fyrir hana. Hún er skrifleg og of seint fram komin og þarf því tvöföld afbrigði.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 277) leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Það er alveg rétt hjá hv. þm. V-Húnv., að með breyt., sem gerð var á frv., stentzt þetta ákvæði ekki. En af því að hér er um nokkuð veigamikilið atriði að ræða, eða hvort öryggismálastjóri skuli veita undanþágur um ákvæði, er falla undir l., þá tel ég ekki rétt, að hann fari einn með þetta vald, heldur þurfi einnig samþykki ráðh. Ég vildi því leggja fram brtt. um það, að í stað orðanna „öryggisráðs“ í 47. gr. komi: „ráðherra.“ Og vil ég leyfa mér að leggja þessa brtt. fram.

Forseti (SB): Hv. þm. hafa heyrt fram komna brtt. frá hv. þm. Hafnf. Till. er skrifleg og of seint fram komin og þarf því tvöfalda afbrigða.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 278) leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég hef til athugunar fleiri brtt. við þetta frv., sem er nokkuð flókið, a. m. k. fyrir okkur, sem ekki erum því betur inni í öllum þessum málum, en ég hef þær ekki tilbúnar enn sem komið er. Ég vil því biðja hæstv. forseta að fresta málinu, þar til ég hef athugað málið betur, ekki sízt þar sem fyrir liggja þá fleiri brtt. við frv.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Mér hefur fundizt bæði nú og áður í meðferð málsins, að það gætti nokkurrar tilhneigingar hjá stjórnarflokkunum til að tefja framgang þess. Það hefur dregizt að taka það á dagskrá hjá hæstv. forseta, og eins finnst mér, að það hafi óþarflega oft verið tekið út af dagskrá. Hins vegar er sagt, að þingtiminn verði ekki langur, og ég efast um, ef málið verður látið biða enn, að það komist þá í framkvæmd. Þetta er máské ástæðulaus ótti, en ég vildi láta þessa athugasemd koma fram.

Forseti (SB): Ég vil fullvissa hv. þm. Hafnf. um það, að af hálfu forseta hefur ekki verið nein tilhneiging til að tefja framgang þessa máls. En það er rétt, að málið hefur nokkrum sinnum verið á dagskrá, en ekki komizt að, því að dagskráin hefur oft verið svo löng. Einnig fullvissa ég hv. þm. um það, að þótt orðið verði við ósk hv. 5. þm. Reykv. um að fresta málinu, þá tefji það ekki framgang málsins mikið, og það verði tekið á dagskrá líklega strax á næsta fundi.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Nd., 8. des., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 225, 277, 278, 292, 293).

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég fór fram á, að umr. um þetta mál væri frestað, af því að ég var ekki búinn að athuga það nægilega áður. Ég hef nú borið fram brtt. á þskj. 293. Er þar aðeins um orðalagsbreytingar að ræða og þær einungis gerðar til þess að færa frv. til betra máls. Þarf ekki fleiri orð að hafa um það. En till. á þskj. 292 eru þannig til komnar, að einn af fulltrúunum á þingi Alþýðusambands Íslands óskaði eftir því, að þær kæmu hér fram. Þær voru bornar fram á Alþýðusambandsþinginu og samþykkt að vísa þeim til millipn. til þess að tefja ekki framgang þessa máls hér á Alþingi. Ég tók hins vegar till. til athugunar, og eftir þá athugun bar ég fram þær brtt., sem eru á þskj. 292.

Ég vil nú leyfa mér að gera grein fyrir þessum brtt. í fáum orðum. Um 1. brtt. er ekkert sérstakt að segja annað en það, sem till. segir sjálf, þ. e. hver beri ábyrgð á gæzlu vélar gagnvart öryggiseftirlitinu, þ. e. a. s. á verkstæðum skal jafnan vera maður, sem beri ábyrgð á gæzlu vélar. — 2. brtt., við 5. gr., getur að vissu leyti orkað tvímælis um það, hvernig

ákveða skuli í l. um gæzlu þessara véla, en í l. um eftirlit með verksmiðjum og vélum frá 1929 er svo kveðið á, að þeir einir skuli hafa rétt til að stjórna slíkum vélum, er hafi vélstjórapróf. Ég taldi því eðlilegt, að um þetta efni væru sett ákvæði hér. — 3. brtt. er við 6. gr. Þar er verkamönnunum með orðunum „og skulu þeir lagfæra“ o. s. frv. lögð sú skylda á herðar, að verði þeir varir við, að vél fari úr lagi, þá beri þeim að bæta úr því. En hér er lagt til, að þá beri þeim að tilkynna það verkstjóra sínum. Ég taldi, að þetta ákvæði gæti haft nokkra hættu í för með sér og því brtt. til meira öryggis en ella. B-liðurinn er mjög litilfjórlegur, sagt „verði verkamaður fyrir slysi við vinnu sína, eða fái atvinnusjúkdóm, ber honum eða trúnaðarmanni að tilkynna“ o. s. frv. Er það sett vegna þess, að svo getur staðið á, að verði verkamaður fyrir slysi, getur verið, að hann sé til þess ófær að tilkynna það yfirmanni sínum. — 4. brtt. er við 11. gr., og er hún nokkuð efnismikil. En ég geri ráð fyrir því, að sleppa megí við óþarfa skriffinnsku með því að fella það niður, að hver sá, sem ætlar að láta byggja verkstaði eða verksmiðju, skuli láta öryggismálastjóra í té upplýsingar um fyrirkomulag hennar, heldur skuli sá, sem tekur að sér byggingu slíkrar verksmiðju, bera ábyrgð á því, að hún sé byggð í samræmi við gildandi lög og reglur og óheimilt sé að hefja rekstur, fyrr en eftirlitsmaður hafi gefið vottorð um, að allur útbúnaður sé í lagi. — 5. brtt. er viðbót við öryggisákvæði varðandi lýsingu: „Vinni verkamaður í eimkötum, lýsis- eða oliugeymum, skal þess jafnan gætt, að rafljósaútbúnaður geti hvorki myndað neista né valdið rafmagnshöggi“. — 6. brtt. er á þá lund, að 5. málsg. 19. gr. falli niður. Þar stendur svo: „Meðan vél er í gangi, má eigi leggja á hana reim, snúru eða annað þess háttar, hreinsa hana, smyrja eða gera annað svipað við hana, nema það sé óumflýjanlega nauðsynlegt.“ Nú sé ég ekki ástæðu til að leggja bann við, að vél sé smurð, meðan hún er í gangi, slíkt er algengt og hefur enga aukna hættu í för með sér, og hitt er ekki utan við það, sem sérhverjum vélstjóra ber að gæta. — 7. brtt. er við 32. gr. og miðast við bílstjóra og aðra þá, sem að staðaldri flytja fólk, skuli þeir að jafnaði ekki hafa lengri vinnutíma en 12 klukkustundir. Það getur nú verið svo, að það sé óumflýjanlegt, að þeir hafi lengri vinnutíma, og er því þetta „að jafnaði“ sett inn.

Ég tel svo ekki þörf á að skýra með fleiri orðum þessar brtt., en vonast til, að hv. þm. geti fallið á þær.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það er eitt atriði í brtt. frá hv. 5. þm. Reykv. í 2. brtt. hans á þskj. 292, sem ég vildi vekja athygli á. Þar stendur í síðari málsg.: „Í fiskiðjuverum, frystihúsum og rafstöðvum skulu eingöngu vera við vélgæzlu menn, sem hafa öðlzt vélstjóraréttindi“ o. s. frv. Ég held, að þarna væri heppilegra, að staði „og rafstöðvum til almenningsnota.“ Margir hafa á undanförnunum árum komið sér um einkarafstöðvum, og

það mundi skapa allmikil óþægindi, ef þeir ættu allir að ná sér í vélstjóraréttindi til þess að mega hafa eftirlit með þeim. Ég held því, að það væri heppilegt að skjóta þarna inn á eftir „til almenningsnota“ eða einhverju, sem undanskildi slíkar rafstöðvar þessu ákvæði.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Brtt. á þskj. 293 eru þess eðlis, að um þær þarf ekki langar umr. Þær eru einungis til þess að lagfæra málið, eftir því sem hv. flm. segir. Í stað „starfræksla“ komi „starfsemi“. Ég get ekki um það sagt, hvort réttara er, en þetta er sjálf-sagt rétt, og í sjálfu sér kemur það ekki efni málsins við. En um hinar till., á þskj. 292, þykir mér rétt að fara nokkrum orðum. Það er rétt, sem hv. 5. þm. Reykv. sagði, að þær voru bornar upp á Alþýðusambandsþinginu, en ekki samþykktar, og var það aðallega af tveimur ástæðum: annars vegar af því, að það var ekki talið rétt að tefja með því skjóta afgreiðslu málsins, og svo hitt, að verulegur hluti af efni þeirra gat komið í reglugerð, sem væntanlega yrði samin við frv. Ég vil svo leyfa mér að fara nokkrum orðum um þessar till. hv. þm.

1. till. felur í sér skyldu til að tilkynna öryggiseftirlitinu, hver beri ábyrgð á hverri einstakri farandvél á hverjum tíma. Þetta getur orðið nokkuð erfitt fyrir eiganda vélarinnar, að fylgjast með því, hver stjórni vélinni á hverjum tíma. Ég veit t. d. um vélar, sem eru í þjónustu vitamálastjórnaðinnar og ýmsir fá um stundarsakir, að það er mjög miklum erfiðleikum bundið að vita, hverjir fari með þær í hvert skipti. — Um 2. brtt. vil ég segja það, að þar er farið inn á atriði, sem ég tel, að hæpið sé að eigi heima í þessum l., þ. e. a. s. að setja atvinnurekanda þær skyldur á herðar, að jafnan sé lærður vélstjóri til staðar. Þetta atriði tel ég eiga betur heima annars staðar og ekki eiga heima í þessum l. Viðvíkjandi seinni málsg.: „Í fiskiðjuverum, frystihúsum og rafstöðvum skulu eingöngu vera við vélgæzlu menn, sem hafa öðlzt vélstjóraréttindi“, vil ég taka undir ummæli hv. þm. V-Húnv. um einkarafstöðvar, og í öðru lagi getur hér verið um að ræða smáar vélar, sem hreinn óþarfi er að setja þetta ákvæði inn um. Enn fremur er upptalningin alls ekki tæmandi, og á það betur heima að taka það fram annars staðar og má alltaf gera það í öðrum lögum. — 3. brtt. er þess eðlis, að ég tel það ekki skipta máli, hvort hún er samþ. eða ekki. — Þá kem ég að 4. brtt., við 11. gr. — Eins og 11. gr. er núna, verða þeir, sem ætla að reisa meiri háttar verksmiðju, að leita umsagnar öryggismálastjóra, hvort hið nýja skipulag er í samræmi við lög og reglugerð. En skv. brtt. er viðkomandi aðila heimilt að gera það eins og hann vill; hann þarf aðeins að tilkynna það öryggiseftirlitinu. Ábyrgðin er sem sé færð yfir á þann, sem byggir. Hv. flm. sagði, að með þessu væri verið að spara mönnum ómak. Má vel vera, að þetta sé rétt, að gangur málsins verði auðveldari með þessu. Þetta getur þó orðið mjög bagalegt, ef það kemur upp úr kafinu, að sá, sem byggir, hefur ekki fullnægt

settum reglum, en öryggismálastjóri hefði vel mátt leiðbeina honum í þessu. Þá fer nú ómakið að verða nokkuð dýrt og tvísýnt um, hvort sparnaður hafi verið mikill. — Við 5. brtt. hef ég ekkert að athuga, hún miðar að bættu öryggi. — Við 6. brtt. hef ég heldur ekkert að athuga. — 7. brtt. er um vinnutíma bílstjóra og þá, sem vinna lengur en 12 klst. í sólarhring. Lögin eiga að fyrirbyggja, að slíkt geti orðið að staðaldri. — Þegar allt kemur til alls, verð ég að telja, að flestar þessar brtt. gætu átt heima í reglugerð. — Mér finnst mestu máli skipta 2. brtt. um vélstjóra, sem krafist er að séu, þar sem notuð eru vélknúin tæki, og finnst mér hæpið að samþ. þessa brtt., eins og ég hef áður bent á.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vil segja nokkur orð út af þeim aths., sem hér hafa verið látnar falla um þessar brtt. Flestum finnst þær fremur ómerkilegar, og get ég vel viðurkennt það. — Það má raunar segja, að svo sé um margt í þessu frv., að það gæti fremur átt heima í reglugerð en lögum. Það er æði oft álitamál, hvar á að setja mörkin á milli lagasetninga og reglugerða. Svo er hæði um þetta frv. og önnur. — Hvað snertir 1. brtt., um það, hver beri ábyrgð á gæzlu vélarinnar, er það að segja, að það getur ekki verið neitt vafamál, — það er greinilega eigandi vélarinnar. — Um 2. brtt. get ég fallist á, að margt sé rétt í þeim aths., sem fram hafa komið í sambandi við hana. Ég legg ekkert kapp á, að hún verði samþ.

Viðvíkjandi 3. brtt., að þar væri verið að draga úr örygginu, — á það get ég ekki fallist. Ég legg til, að verkamenn tilkynni það yfirmanni sínum, ef eitthvað er að, en lagfæri það hins vegar ekki sjálfir. Það getur beinlínis verið hættulegt í sumum tilfellum, ef menn, sem hafa ekki næga þekkingu á þessum hlutum, fara að lagfæra vélarnar. Hér er því miklu fremur verið að auka öryggið en draga úr því. — Þá tel ég 11. gr. til bóta frá því, sem nú er. — Ég vil gjarnan ganga til móts við flm. og tek aftur 2. brtt. mína á þskj. 292.

ATKVGR.

Brtt. 293,1—10 samþ. með 22 shlj. atkv.

- 292,1 samþ. með 18:1 atkv.
- 292,2 tekin aftur.
- 292,3 samþ. með 18:5 atkv.
- 292,4 felld með 16:9 atkv.
- 292,5 samþ. með 24 shlj. atkv.
- 292,6 samþ. með 17:2 atkv.
- 292,7 samþ. með 23:4 atkv.
- 278 samþ. með 21:4 atkv.
- 277 kom ekki til atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 34. fundi í Ed., 11. des., var frsv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 311).

Á sama fundi var frsv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frsv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til iðnn. með 9 shlj. atkv.

Á 68. og 71. fundi í Ed., 13. febr., var frsv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Ed., 15. febr., var frsv. enn tekið til 2. umr. (A. 311, n. 651).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Frsv. það, sem hér um ræðir, var fyrst lagt fram sem stjfrv. á Alþ. 1948. Það hafði verið undirbúið af millipinganefnd til að endurskoða lög um eftirlit með verksmiðjum og vélum í landinu og lagt fram með mörgum og miklum fylgiskjölum, sem m. a. sýna það mikla verk, sem bak við það liggur. Það er vitað mál, að þetta verk kostaði 60 þús. kr., enda mikið mál að efni til, eins og fylgiskjölín sýna, þótt 30 síður af þeim séu vita gagnslausrar skýrslur í sambandi við þetta mál, en sýna þó á yfirborðinu, að mikið verk hefur verið sett í þetta frv. En þessar ónaúðsynlegu skýrslur eru nöfn yfir fyrirtæki o. þ. l., sem skoðuð hafa verið af vélaeftirlitinu og koma þessu máli ekkert við. Þegar litið er á það, að þetta mál hefur ekki náð fram að ganga á s. l. 2 þingum, og það muni ekki breyta miklu um öryggi þessara mála í landinu — og þó sérstaklega ekki eftir að ákvæðin um öryggisráð voru felld úr frv. í Nd., þá hygg ég, að ekki sé neinn skaði skeður, þótt frsv. næði ekki fram að ganga á þessu þingi.

Ég ætla að leyfa mér að skýra stuttlega frá hinum nýju fyrirmælum, sem í frsv. eru, eins og það er borið fram nú.

Í I. kafla frsv. er aðeins um það að ræða, að gildissvið laganna er gert viðtækara en það er nú, svo sem eftirlit með skrifstofum og öðrum slíkum stofnunum, sem vinna skyld störf. Hér eru smærri atriði tekin til greina, og hygg ég, að allir séu sammála um það, að þetta eru ekki aðkallandi atriði. Þar segir m. a., „að lög-in skulu ná til sérhverrar starfsemi, þar sem einn verkamaður eða fleiri vinna, eða notuð er orka, sem er eitt hestafl eða meira.“ En þó skulu undanþegin þessum lögum siglingar, fiskveiðar og aðrar veiðar, þar með talin aðgerð á veiðinni á skipsfjöl, enda sé ekki um sérstök verksmiðjuskip að ræða, loftferðir, vinna í einkaíbúð vinnuveitanda, enda sé um algeng heimilisstörf að ræða, og að síðustu, allur almennur búskapur.

Samræmið í þessu er ekki meira en það, að undanþegin eru öll skip nema verksmiðjuskip, eins og t. d. Hæringur. En þó sýnist það vera einkennilegt, að jafnskjótt og þessi skip eru komin úr höfn, þá heyri þau undir eftirlit skipaskoðunarinnar, en undir eftirlit vélaeftirlitsins, á meðan þau eru bundin í höfn.

Þá er ekki hugsað eftirlit með loftferðum, í einkaíbúðum eða við landbúnaðarstörf. Þó er það vitað mál, að í sambandi við stórlandbúnað er eins mikill vélakostur og þar, sem vinna ekki nema tveir menn í iðnaði.

Ef hugsað væri að setja aftur í frv. ákvæðin um öryggisráð, eins og krafist var af þeirri nefnd, sem undirbjó þetta frv., þá er það sýnilegt, að athuga þarf, hvort öryggismálastjóri eigi ekki að hafa stærra gildissvið. Min skoðun er sú, að sameina eigi skipaskoðunina og eftirlitið með vélum, og ef setja ætti upp embætti öryggismálastjóra og öryggisráð, þá er óverjandi að sameina ekki þessar stofnanir. Ég hef fengið upplýsingar um það, að við skipaskoðunina starfi 10 fastir menn, og þar af 5 fjórðungsmenn. Þetta er skv. fyrirmælum laga um skipaskoðun, en auk þess starfa 76 menn við þetta viðs vegar um landið, sem fá laun fyrir þá skoðun, sem þeir framkvæma, svo að við þetta starfa ekki færri en 86 menn. Við þessa stofnun, sem hér um ræðir, starfa hins vegar 3 fastir menn og 4 lausir skoðunarmenn úti á landi. Þessi stofnun er því aðeins brot af öryggisstofnun ríkisins, og væri það engum vandkvæðum bundið að setja hana undir skipaskoðunina, og setja síðan öryggismálastjóra og öryggisráð yfir þessar stofnanir í einu lagi, og einnig kæmi til mála að leggja undir stofnunina eftirlit með loftferðum. Ég sé því enga frambærilega ástæðu fyrir því að setja öryggismálastjóra aðeins yfir þessa stofnun, sem hér um ræðir og hefur aðeins 3 fasta og 4 lausa starfsmenn, en láta vera með að setja hann yfir Skipaskoðun ríkisins, sem hefur 86 mönnum á að skipa, eins og ég gat um áðan.

Þessar upplýsingar gera það m. a. að verkum, að iðnn. vildi ekki leggja til, að málið yrði afgr. nú á þessu þingi, eins og það liggur hér fyrir. — En auk þess kom til nefndarinnar Jón Vestdal verkfræðingur, sem var form. millipinganeftirfarinnar, og með honum Þórður Runólfsson, sem nú er fyrir vélaeftirlitinu, og lögðu fram til n. ýtarlega greinargerð fyrir því, að þeir óskuðu eftir því, að tillagan, sem felld var í Nd., yrði tekin upp aftur, og lögðu mikla áherzlu á, að ákvæðið um öryggisráð yrði tekið í frumvarpið. Þeir þóttust ekki geta sætt sig við það, að frv. færi út úr hv. Alþingi í þeirri mynd, sem það nú er í, og lögðu að mér að hafa fund með nefndinni, sem undirbjó þetta mál, áður en álit væri skilað frá iðnn., svo framarlega sem n. vildi, að þetta næði fram að ganga. Nefndin hefur ekki haldið fund með þessum mönnum, vegna þess að hún óskaði ekki eftir því, að málið væri samþ. á þessu þingi, af því að samkomulag náðist ekki við þá aðila, sem undirbyggja málið, um t. d. jafnvegamikið atriði og ákvæðið um öryggisráð.

Ég hef aflað mér upplýsinga um, hver kostnaðurinn við vélaeftirlitið yrði, ef frv. yrði samþ., og býst ég við, að kostnaðurinn mundi nema launum tveggja embættismanna, en auk þess væru svo 5 menn í öryggisráðinu, og ef þeim væru áætluð laun samsvarandi þeim, sem meðlimir raforkuráðs hafa, þá má gera ráð fyrir, að sú upphæð næmi 15 þús. kr. En mér skilst, að svo mikill áhugi sé ríkjandi hjá iðn-aðarmönnum um þetta, að þeir væru fúsir að sitja í ráðinu án launa. Ég hygg því, að ráðið mundi ekki kosta mikið fé, og ef frv. yrði

samþ., má búast við því, að það hefði 70—80 þús. kr. kostnað í för með sér. En ég sé enga ástæðu til að bæta við 2 mönnum auk 5 manna ráðs, á meðan verksviðið er ekki meira en hér er ætlað til og þar sem ekki er hægt að sjá, að það mundi neitt auka á eftirlitið í landinu. En ef ég sæi hins vegar, að þetta hefði í för með sér aukið öryggi og eftirlit, þá mundi ég ekki vera á móti þessu ráði. En ef þessar tvær stofnanir væru sameinaðar, þá mætti spara starfskrafta, sem störfuðu að eftirlitinu með vélum, þ. e. a. s. þessa 3 föstu menn og 4 lausu menn úti á landi, en á móti kæmi öryggismálastjóri og öryggisráð. Og það er enginn aukakostnaður við það að sameina þessar stofnanir og ná jafnframt hinu tilætlaða öryggi. Enda segir það sig sjálf, að það eru engin frambærileg rök fyrir því að taka aðeins þá stofnun til greina, sem aðeins hefur 7 mönnum á að skipa, en ætla ekki að gera neitt til öryggis þeirri stofnun, sem hefur 86 menn í þjónustu sinni. Og það er alveg óskiljanlegt mönnum, sem þekkja nokkuð til tæknimálanna, hvers vegna það þarf að heyra til tveim stofnunum að líta eftir sams konar vél í landi og á sjó, gufukötlum á landi og sams konar gufukötlum á sjó o. s. frv.

Einnig er það óskiljanlegt, hvers vegna þarf sérstakan mann til að líta eftir verbúðum og íbúðum í landi, en annan til þess að hafa eftirlit með íbúðum sjómanna í skipum. Það er því sýnilegt, að hér þarf að gera breytingu á og sameina þessar stofnanir til þess að fá samfelldari heild í eftirlitið og gera það ódýrara. Bæði eftirlit með skipum og vélum þurfa að hafa sérfræðinga á ýmsum sviðum, t. d. hvað smíði skipa snertir, trésmíði og vélasamsetningu o. fl. Og í flestum tilfellum geta þessar stofnanir notast við einn og hinn sama mann á sama sviðinu, svo að það er alger óþarfi að hafa sinn starfsmanninn hjá hvorri stofnuninni, sem báðir vinna hið sama verk. Mér finnst því eðlilegast, að þessar stofnanir yrðu sameinaðar og starfssvið öryggismálastjóra og öryggisráðs vikkað út, svo að þau hefðu einnig eftirlit með flugvélum og jafnvel bílum. Þá yrði um meira samstarf að ræða og þar af leiðandi meiri árangur í því að koma meira öryggi á heldur en verða mundi, ef þessar stofnanir væru sín í hvoru lagi.

Ég talaði um það hér í upphafi, að ég teldi ekki mörg nýmæli í þessu frv. En nýmæli er það t. d. að setja ákvæði um öryggismálastjóra (sem ég hugsá þó, að verði sami maður, sem hefur haft umsjón með vélaeftirlitinu). Hins vegar eru tekin upp í lagabálkin — í 3. kafla — fyrirmæli og reglugerðir, sem nú eru í gildi og ég tel, að eigi ekki að vera í lögunum.

Hér er farið út í smáatriði, m. a. hvernig lofthæð, loftrúm, gólf, þak, veggir, loft, lýsing, salerni o. fl. o. fl. eigi að vera. En það er auðvitað atriði, sem eiga að vera í reglugerð, en ekki í lögum, til þess að það þurfi ekki alltaf að vera að fara í gegnum Alþingi. Annars er þetta líka allt háð áhrifum frá atvinnulífinu og þróuninni á hverjum tíma.

Einnig er nýmæli í þessu frv., sem mikill ágreiningur er um og ég tel ekki koma þessu máli við, en það eru fyrimælin um vinnutíma hverrar einstakrar stéttar í landinu. — Nefndin hefur því ekki getað lagt til, að frv. verði að lögum á þessu þingi, og leggur til, að því verði vísað frá með svo hljóðandi rökst. dagskrá, sem er á þingskjali 651:

„Í trausti þess, að ríkisstj. láti athuga frv. á ný og m. a., hvort ekki sé hagkvæmt og eðlilegt að sameina Skipaskoðun ríkisins og verksmiðjueftirlit undir eina öryggismálastofnun og hve mikið það kynni að spara í útgjöldum, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég vil taka það fram, að það er ekki stungið upp á þessari afgreiðslu málsins til þess að drepa það, þótt ég sé þeirrar skoðunar, að það breyti ekki miklu, þótt það verði samþ., því að meginhluti ákvæða þess er í gildandi lögum. En í hinni rökst. dagskrá felst það eitt, að nefndin sé á þeirri skoðun, að gera eigi allt til þess að koma í veg fyrir slyshættuna og beina því til ríkisstj., að hún láti rannsaka þetta mál gaumgæfilega.

Hv. 4. landsk. skrifaði undir nál. með fyrirvara. Hann vildi, að frv. yrði samþ. á þessu þingi, en þar sem augljóst er, að það er ekki hægt, þá vill hann heldur, að það verði afgr. Þannig en að það sofnaði í nefnd. Og auk þess er öllum ljóst, að ef málið ætti að fá efnislega afgreiðslu á þessu þingi, þá var útilokað að afgreiða það málefnalega. En nefndin gat ekki orðið sammála um þetta.

Að síðustu legg ég til, að hin rökst. dagskrá á þskj. 651 verði samþ.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 651, frá iðnn., samþ. með 13:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já: HermJ, JJós, KK, LJóh, StgrA, VH, ÞÞ, BBen, BrB, SÓÓ, FRV, GJ, BSt.

nei: HV, HG.

2 þm. (PZ, RÞ) fjarstaddir.

4 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Haraldur Guðmundsson: Aðalrökstuðningurinn fyrir rökst. dagskrártill. er sá, að athuga beri, hvort ekki sé rétt að sameina skipaefirlitið öðru öryggiseftirliti samkv. l. og enn fremur að fella eftirlit með loftferðum inn í lög-gjöf um þessi efni. Það mál út af fyrir sig finnst mér vel athugandi, en ég sé enga ástæðu til að láta afgreiðslu þessa frv. bíða eftir þeirri athugun. Þessi atriði má athuga hvenær sem er, eftir að frv. er samþ., og mundi þessi athugun tefja fyrir því eftirliti, sem frv. á að tryggja. Ég óska eftir, að málið fái afgreiðslu á þessu þingi og að frv. verði samþ., og segi því nei við rökst. dagskránni.

Steingrímur Aðalsteinsson: Eins og nál. ber með sér og fram kom í ræðu hv. frsm. n. (GJ), óskaði ég eftir því í n., að málið yrði þar tekið til efnislegrar afgreiðslu og lagt fyrir d. til endanlegrar afgreiðslu, en þar sem svo mikill ágreiningur var um málið og fram höfðu kom-

ið óskir um það utan þings að taka till. upp í frv., sem felldar höfðu verið í hv. Nd., sýnist mér þess enginn kostur, að frv. fái efnislega afgreiðslu á þessu þingi. Ég fellst því á að greiða atkv. með dagskrártill. af ötta við, að verði hún felld, muni frv. sjálft verða felld þar á eftir, en það teldi ég verri afgreiðslu en að samþ. jákvæða dagskrártill. í málinu, og segi því já — enda þótt ég hefði greitt atkv. með frv.

Brynjólfur Bjarnason: Með tilvísun til grg. hv. 4. landsk. þm. (StgrA) segi ég já.

Finnbogi R. Valdimarsson: Með tilvísun til grg. hv. 4. landsk. þm. segi ég já.

10. Erfðalög.

Á 24. fundi í Ed., 23. nóv., var útbýtt:

Frv. til laga um breyt. á erfðalögum, nr. 42 23. maí 1949 [109. mál] (þmfrv., A. 197).

Á 25. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég hef hér á þskj. 109 leyft mér að bera fram frv. til l. um breyt. á erfðal., nr. 42 23. maí 1949. — Eins og hv. þd. er kunnugt, þá voru erfðal. um-samin hér á Alb. árið 1949, og urðu um þann lagabálk, sem eðlilegt var, allmiklar umr. Kom ég þá fram með m. a. að meginefni til þær till. til breyt. á erfðal., sem ég ber nú fram hér í sérstöku frv., en voru felldar á þinginu 1949. Erfðal. var breytt þá á þann hátt, að mjög var dregið úr því að láta erfðafé renna til útarma, en á engan hátt nægilega langt gengið í því að mínu áliti. Og þess vegna er þetta frv. borið hér fram.

1. gr. frv. er um það, að 3. málsl. 1. gr. lag-anna falli niður. Og vegna þess að það er í raun og veru meginatriðið í frv., eru hinar gr. frv. meira afleiðingar af breyt., sem felst í þessari 1. gr. þess. Vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp þann lið í l., sem ég vil fella niður. Hann er svona: „Nú er barnsbarn einnig andað á undan arfleifanda, en börn þess lifa, þá koma þau í stað barnsbarnsins og svo framvegis meðan nokkur niðji er til.“ Þetta er sú stefna, sem mörkuð hefur verið í erfðal., að láta erfðaréttinn ganga í beinan lið til niðjanna, svo langt aftur í tímann. Ég hef hins vegar viljað marka stefnuna í þessu þannig í erfðal., að erfðarétturinn gangi ekki nema frá foreldri til barns og barnabarns annars vegar og frá barni til foreldra og afa og ömmu hins vegar, en að allur annar arfur falli til Tryggingastofnunar ríkisins, eins og ég skal nánar gera grein fyrir.

Til forna og allt þangað til langt fram á vora tíma fór það tvennt saman, framfærsluskyldan

annars vegar og erfðarétturinn hins vegar. En með breyttri og bætttri félagsmálagjöf hefur þessu gersamlega verið breytt. Viðhorfið til þessara mála er því orðið allt annað en það var áður. Nú er m. a. ekki skylt jafnvel sterk-efnuðum aðilum að framfleyta systkinum sínum, þó að þau eigi hvorki fé né heilsu til að sjá fyrir sér sjálf. Maður, sem kann að hafa miklar tekjur, er ekki lagalega skyldur til þess að láta af hendi neitt fé til systkina sinna, sem kunna að hafa litlar eða engar tekjur og vesöld við að búa og verða að sækja lífsframfæri sitt til Tryggingastofnunarinnar. Hann er ekki heldur skyldur til að sjá um foreldra, þó að það sé kannske talið fremur siðferðislega skylt en hið fyrri atriði, sem ég nefndi. En segjum, að það væru tvö systkini, annað væri stórefnað, en hitt fátækt og jafnvel fengi örorkustyrk eða sjúkrastyrk til að lifa af frá Tryggingastofnuninni, og að skyndilega tæmdist þessum tveim systkinum arfur, þá mundi arfinum vera skipt jafnt á milli þessara tveggja systkina eftir nágildandi l., og það alveg eins fyrir því, þótt arfurinn væri ekki nógu stór til þess að bera uppi hið fátækara systkini, meðan það væri á lífi. Það er því sjáanlegt, að þarna er óeðlilegt misræmi á milli erfðaréttarins annars vegar og framfærsluskyldunnar hins vegar, sem er ekki hafandi og verður ekki lengur þolað. Og af þessu ber ég fram þetta frv. um breyt. á erfðal., þar sem ætlað er til, að erfðaréttur haldist viðkomandi þessum ættliðum, sem ég gat um, foreldrum og barnabörnum, en síðan renni arfur beint til Tryggingastofnunar ríkisins, þar sem um fjarskyldari ættingja er að ræða.

Ég hef lagt til í 2. gr. frv., að 3. gr. l. orðist svo: „Ef hinn látni á engin börn eða barnabörn á lífi, en faðir og móðir hans lifandi, erfa þau hann að jöfnu. Kjörbörn og börn þeirra teljast hér sem börn og barnabörn arftaka.“ Þetta er afleiðing þeirrar stefnu, sem mörkuð er með 1. gr. þessa lagafrv. Í 3. gr. l. nú er þetta svo: „Ef hinn látni á engan niðja á lífi, kjörbarn eða niðja þess, en faðir og móðir hans lifandi, erfa þau hann að jöfnu.“ — 3. gr. frv., umorðun á 5. gr. l., er sömuleiðis til samræmingar við 1. gr. frv., ef hún verður samþ.

4. gr. frv. er um, að 6. gr. l. orðist um og verði svo: „Ef enginn arftaki er á lífi, sbr. 1.—5. gr., fellur arfurinn allur til Tryggingastofnunar ríkisins.“ Þetta er kjarni þessa frv. Í 6. gr. laganna nú er ætlað til þess, að þetta gangi til niðjanna, fjarskyldra, ef ekki eru til náskyldir, eins og ég gat um áðan. En mín hugsun er, að þetta gangi ekki í erfðir lengra út til niðjanna en ég hef greint, en falli síðan til Tryggingastofnunarinnar.

5. gr. frv. er um að orða um 7. gr. l., en hún er svo í l.: „Það hjóna, sem lengur lifir, erfir einn fjórða af eignum maka síns, ef arfleifandi á niðja, kjörbarn eða niðja þess á lífi. Séu hvorugir á lífi, en lifandi lögerfingjar samkvæmt 2.—6. gr., erfir makinn helming eignanna, en allar eignirnar, ef enginn framan- taldra erfingja er á lífi.“ Ég legg til, að gr.

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

orðist svo: „Það hjóna, sem lengur lifir, erfir einn fjórða af eignum maka síns, ef hann á börn eða barnabörn á lífi, annars erfir það allar eignir hans.“ Mér þykir eðlilegt, að hvort hjónanna sem lengur lifir erfi hliðstætt því, sem er í gildandi l., ef ekki eru aðrir erfingjar, þannig að féð gangi ekki í þessu tilfelli til Tryggingastofnunar ríkisins að neinu leyti, fyrr en bæði hjónin eru látin. Þess vegna er þessi gr. þannig orðuð um.

6. gr. frv. er um, að 8. gr. l. falli niður. En 8. gr. laganna er um það, að þegar það hjóna, sem lengur lifir, andast, án þess að hafa gift aftur og ef það á ekki erfingja á lífi, sem séu niðjar eða kjörniðjar, og hafi það ekki ráðstafað eignum sínum, þá skuli eftirlátnar eigur þess skiptast milli lögmætra erfingja. Þetta ætlast ég til að falli niður samkv. því, sem ég hef tekið fram áður.

9. gr. frv. er um, að 20. gr. l. orðist um. Í 20. gr. segir nú: „Nú á arfleifandi niðja á lífi, og er honum ekki heimilt að ráðstafa með erfðaskrá meiru en einum fjórða hluta eigna sinna. Ef enginn niðja er á lífi, en maki lifandi, er honum heimilt að ráðstafa helming eigna sinna.“ Ég ætlast til þess, að þessi gr. verði svo: „Arfleifandi er ekki heimilt að ráðstafa með erfðaskrá meiru en einum fjórða hluta eigna sinna.“ Með þessari umorðun á gr. ætlast ég til, að ef erfingjar eru ekki á lífi, sem til greina koma eftir frv. þessu, eins og ég legg til að l. verði höfð, en ráðstafað er eignum með erfðaskrá, renni þeir fjórðu hlutar eignanna til Tryggingastofnunar ríkisins.

11. gr. frv. er svo leiðrétting samkv. stefnu frv. í heild, að í staðinn fyrir orðið „ríkis- sjóður“ komi: Tryggingastofnun ríkisins.

Og að síðustu er svo 12. gr. frv. svo hljóðandi: „Fé því, sem fellur til Tryggingastofnunar ríkisins samkvæmt lögum þessum, skal varið til þess að koma á fót og starfrækja öryrkjastofnun, samkvæmt reglugerð, er tryggingaráð semur og ráðherra staðfestir.“

Þetta er þá meginhugsun frv., annars vegar að takmarka, að erfðaféð gangi ekki til annarra erfingja en frá foreldrum til barna og barnabarna og frá börnum til foreldra, afa og ömmu, en allt annað erfðafé gangi beint til Tryggingastofnunar ríkisins og því fé verði varið til þess að koma upp og starfrækja öryrkjastofnun.

Eftir upplýsingum, sem ég hef fengið, munu vera um 3000 öryrkjar í Reykjavíkurbæ einum. Það er talið, eftir rannsókn, sem gerð hefur verið af Oddi lækni í Reykjalundi, sem er einn þeirra manna, sem bezt vita um þessi mál nú, að það mundi vera hægt að koma öllum þessum mönnum til starfa, ef svo væri búið um, að þeir hefðu einhvern stað til þess að halda sér að, þannig að skipulögð væri fyrir þá vinna, á líkan hátt og gert er í Reykjalundi fyrir það fólk, sem þar starfar. En í Reykjalundi er það svo, að hver vistmaður, sem getur unnið tvo klukkutíma á dag, getur með því unnið fyrir hælsvistinni. Og verstu erfiðleikarnir í Reykjalundi eru ekki það að láta reksturinn standa undir kostnaði og ekki heldur í því fölgir, að ekki sé hægt að fá nægilega marga

öryrkja inn á hælið, heldur er hitt verstu erfið-leikarnir, að fá fólkið til þess að hverfa þaðan aftur, þegar það að áliti lækna er fært um að fara út í lífið til þess að bjarga sér sjálft. En ég tel, að ekkert þurfi að óttast þá hættu. Ég sé ekki, hvers vegna Reykjalundur getur ekki haft tveggja, fjögurra eða jafnvel upp í tíu þús. manna þorp í kringum sig, sem gefi því fólki möguleika til þess, sem þarfnast þess, að halda áfram að starfa í samræmi við sínar ástæður heilsufarslega, þó að það sé orðið það fært, að það þurfi ekki að vera undir umsjá læknis. Þetta er aðeins skipulagsatriði.

Örorkustyrkur er nú svo lágur, að hann getur ekki dugað til þess að fleyta fram lífi öryrkja, nema hann geti unnið jafnframt. Öryrkja er heldur ekki hollt að hætta alveg vinnu, ef hægt er að búa svo um, að hann geti haft eitthvað að vinna, sem væri þá eftir læknisráði. Og það mundi skapa honum miklu meiri lífsgleði, ef hægt væri að búa svo um fyrir hann, að hann gæti starfað, þótt af veikum mætti væri. Eftir að ég hef heimsótt heilsuhæli, m. a. á Vífilsstöðum, hef ég kynnt þvi, að það er að verða hið mesta vandræðamál heilsuhælanna að geta ekki skapað nógu góð vinnuskilyrði fyrir það fólk, sem getur unnið svo sem tvo tíma á dag. Það er sorglegt að sjá það á Vífilsstöðum, að enn skuli ekki hafa verið komið upp nægilega góðum og stórum vinnustöðum, til þess að tveir þriðju af því fólki, sem þar er í dag, gæti innt þar af hendi nægilega mikla vinnu til þess að borga sína hælsvist, sem það gæti, ef aðstæður væru til þess. Þar verða þeir menn, sem hraustastir eru, að kuldrast niðri í kjallara, sem lánaður hefur verið af læknum, til þess að hnýta þar botnvörpur, af því að annað herbergi er ekki til, og má geta nærri, hversu heilsusamlegt það muni vera. Aðrir vinnustaðir á þessum stað eru hanabjálkaloft eða skúr fyrir utan hælið. Er ekki æskilegt, að þetta ástand þurfi að haldast.

Ég sé ekki, að þessar till. mínar í frv. skapi ríkissjóði nein útgjöld. Ég hygg, að þó að þetta frv. verði samþ., eins og það liggur fyrir hér, þá takmarki það ekki erfðafjárskattinn til ríkisins, sem nú er ákveðinn og tekinn er á fjárlagafrv. með 300—400 þús. kr. Hann yrði að greiða, nema l. yrði breytt sérstaklega að því leyti. En hér er ekki um annað að ræða í frv. en að láta arf ekki ganga til útarfa, samkv. því, sem ég hef greint. Virðist það ekki að neinu leyti óeðlilegt. Stundum hefur orðið mis-klíð út af arfi, sem gengið hefur til útarfa, og málaferli út af, svo sem eitt sinn var, er of miklu þótti varið til þess að jarða heiðursmanninn, sem arf lét eftir sig. Væri í slíkum tilfellum féð miklu betur komið hjá þeirri stofnun, sem ég legg til að fái það til ráðstöfunar.

Ég vil vænta þess, að hv. alþm. meti svo mjög þá viðleitni, sem hér er gerð, og skilji þá þörf, sem liggur hér fyrir, svo vel, að þeir hiki ekki við að samþ. þetta frv., til þess að fá leyst sem skjótast það mál, sem er mjög aðkallandi hjá þjóðinni og ákvæðum þessa frv. er ætlað að leysa. Og svo framarlega að hægt væri að koma upp slíkri stofnun sem ég hef

talað hér um, þá yrði það ekki aðeins til þess að létta stórkostlega gjöldum af Tryggingastofnuninni, — og þá um leið á allri þjóðinni, því að Tryggingastofnunin hefur ekki annars staðar frá tekjur en frá einstaklingunum í landinu, beint eða óbeint, — heldur yrði þetta jafnframt til þess að auka stórkostlega afköst í landinu, því að það eru sannarlega ekki lítil afköst, sem hægt væri að hugsa sér hjá 3000 manna hópi, ef hann gæti unnið, þótt ekki væri nema brot úr fullri vinnu. Í Reykjalundi munu afköstin nú skipta milljónum hjá þessum litla hópi, sem þar er. Og það út af fyrir sig er ekki neitt lítið atriði.

Erfðalagafrv. var í allshn., þegar l. var síðast breytt. Með tilvísun til 12. gr. í mínu frv., þar sem gert er ráð fyrir, að þetta fé gangi til ákveðinnar stofnunar, þá hygg ég, að þetta frv. ætti að fara til heilbr.- og félmn. Það getur líka verið, að eðlilegt hefði verið, að það hefði farið til fjhn. til athugunar. En ég legg til, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. heilbr.- og félmn., sem hefur með að gera öll mál í sambandi við Tryggingastofnun ríkisins. Vænti ég, að hæstv. forseti og hv. þd. fallist á þá till.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv.

Fellt með 6:6 atkv. að vísa frv. til heilbr.- og félmn.

Fr. vísað til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Ed., 16. jan., utan dagskrár, mælti

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þann 24. nóv. f. á. var hér til umr. og vísað til hv. allshn. frv. á þskj. 197, um breyt. á erfðal., nr. 42 23. maí 1949. Ég vil mælast til þess við hæstv. forseta, að hann sjái um, að annaðhvort verði skilað nál. um málið, sem búið er að liggja nálægt tveim mánuðum hjá allshn., eða að málið verði tekið til afgreiðslu í d. án nál., því að ég hafði hugsað mér að fá efnislega afgreiðslu í málinu, áður en þingi slitur.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Út af orðum hv. þm. Barð. vil ég taka fram, að þetta mál var með venjulegum hætti sent eðlilegum aðila til umsagnar, og er ástæðulaust að tala með drembilæti um seinagang í þessu máli, þar sem mikill hluti desembermánaðar og fyrri hluti janúarmánaðar féll niður, svo að stranglega tekið hefur málið ekki legið lengi hjá allshn. N. á von á umsögn háskólans, áður en langt um liður, og má vænta, að n. skili áliti sínu fljótlega.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil vænta þess, að hæstv. forseti taki þetta mál á dagskrá á næsta fundi eftir þessar upplýsingar. Háskólinn hefur haft málið til athugunar í næstum mánuð, og síðan þing samán eftir áramótin er liðinn nær hálfur mánuður. Ég sé því enga ástæðu til að tefja málið lengur og vona, að málið verði tekið fyrir á næsta fundi og þá án nál.

Forseti (BSt): Mér þykir rétt að athuga, hvort n. geti ekki fljótlega skilað álit, og sé mér varla fært að taka málið á dagskrá á næsta fundi eins og flm. hefur farið fram á. Ég mun því reyna að koma því til leiðar, að nál. fáið, og taka til ihugunar að taka málið fyrir án nál., ef það dregst nokkuð sem heitir.

Á 52. fundi í Ed., 18. jan., utan dagskrár, mælti

Gísli Jónsson: Í fyrradag spurði ég hæstv. forseta um mál nr. 109, erðalög, og fékk það svar, að hann mundi ýta á eftir því að fá málið úr n. og tekið á dagskrá. Nú vil ég spyrja hæstv. forseta, hvort hann geti gefið upplýsingar um, hvenær nál. verði skilað, og hvort það megi vænta þess, að málið verði tekið fyrir ekki síðar en næstkomandi mánudag.

Forseti (BSt): Ég vil í fyrsta lagi skjóta þessu til hv. form. allshn. deildarinnar.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Ég vísa til þess svars, sem ég gaf um málið fyrir tveim dögum, og vil bæta því við, að þetta mál verður afgr. í n. í réttir röð við önnur mál. Ef hv. flm. hins vegar sækir það af kappi að fá málið frá n., þótt það sé ekki afgr., þá á hann það við sjálfan sig og hæstv. forseti ræður því.

Gísli Jónsson: Ég vildi eindregið mælast til þess, að hæstv. forseti léti ekki fara fram slík vinnubrögð í allshn., að mál séu þar ekki afgr., því ef það er tilfellið, að önnur mál liggi þar síðan í nóvember og hafi ekki komið fram, þá er eitthvað athugavert við formennsku þeirrar n. Ég óska því eftir því, að hæstv. forseti rannsaki, á hvaða stigi þetta mál stendur, hvort það er væntanlegt á dagskrá úr n. næstu daga, en ef svo er ekki, þá að málið sé tekið á dagskrá, því að ég beygi mig ekki undir það, að málið sé svæft í n. síðan 24. nóv. Það hlýtur að vera af tregðu hjá form. að sitja þannig á málinu, en ekki af því, að hann hafi ekki tíma.

Forseti (BSt): Ég mun ræða þetta mál við form. allshn., en hitt veit hv. þm. Barð., að það er ekki venja að taka mál til 2. umr. fyrr en n. hefur skilað álit, ef máli er vísað til n. Það munu vera mál í n. jafnvel frá enn eldri tíma en þetta, m. a. mál, sem ég flutti ásamt hv. þm. Seyðf. snemma á þinginu, og ég hef ekki orðið var við nál. Ég mun ræða þetta við form. allshn. og sjá, hvort ekki getur komið nál. bráðlega, og ég tek ekki málið á dagskrá, t. d. á morgun, ef von er á nál., en ég tek það til athugunar, ef alls ekki er von á nál.

Á 59. fundi í Ed., 1. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Ed., 12. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 197, n. 578 og 650).

Frsm. meiri hl. (Lárus Jóhannesson): Herra forseti. Allshn. hefur ekki getað orðið sam-

ferða í afgreiðslu þessa máls. Meiri hl. n., hv. 8. þm. Reykv. (RÞ), hv. 1. þm. N-M. (PZ) og ég, hefur lagt til, að frv. verði fellt. Ég sé, að í dag hefur verið lagt fram nál. frá minni hl. n., hv. 4. þm. Reykv. (HG), en mér skilst, að ekki sé komið nál. frá hv. 1. landsk. þm. (BrB).

Árið 1949 voru samþ. hér á Alþ. breyt. á erðalögum, og var þá takmarkaður allmikið erfðaréttur útarfa. Nú hefur hv. þm. Barð. komið fram með frv., þar sem ætlað er til, að gerðar séu enn þá meiri breyt. á þessu, enn þá fleiri erfingjar útilokaðir, auk þess sem hann leggur til, að ráðstöfunarréttur þeirra manna, sem eiga ekki niðja eða skylduerfingja, sé takmarkaður eins mikið og réttur manna, sem eiga skylduerfingja, og skuli Tryggingastofnun ríkisins, hafi ég skilið það rétt, vera skylduerfingi þeirra manna, sem eiga ekki afkomendur, þannig að þeir megi ekki ráðstafa nema ¼ eigna sinna eftir sinn dag. — Ástæður þær, sem hv. flm. færir fyrir þessu, eru þær, að áður fyrr hafi farið saman framfærsluskylda og erfðaréttur og þar sem framfærsluskylda hafi nú verið takmörkuð mjög mikið og færð yfir á Tryggingastofnun ríkisins, þá sé ekki nema eðlilegt, að það sama sé gert að því er snertir erfðaréttinn. Þess er þá fyrst að geta í þessu sambandi, að þótt erfðaréttur og framfærsluskylda hafi farið saman hér eftir fornum lögum, þá er mjög langt — að minnsta kosti öld eða meira — síðan þetta var slitið úr samhengi hvort við annað. Það sem mér finnst aðallega athugavert er, að frv. gerir stórkostlega skerðingu á eignarréttinum og meiri skerðingu en ég hygg, að hv. flm. hafi gert sér grein fyrir. Á meðan við lifum í svokölluðu kapitalísku þjóðfélagi, á meðan við trúum því, að sparnaður og auðsöfnun einstaklinganna innan vissra takmarka sé þjóðfélaginu til hagsbóta, þá eigum við að reyna að hlúa að því; og ein ríkasta hvötin fyrir slíkum sparnaði er sú, að þeir geti ráðstafað fé sínu handa ættingjum og vinum eftir sinn dag og þeim, sem þeim þykir vænt um. Það er skiljanlegt, að þeir flokkar, sem hafa það á stefnuskrá sinni að takmarka sem mest athafnir og auðsöfnun einstaklinganna og gera sem flesta að leiguliðum ríkisvaldsins á einn eða annan hátt, séu frv. þessu fylgjandi. En jafnvel í því sæluríki Rússlandi er mér sagt, að erðalöggjöfin gangi ekki í sumum atriðum eins langt og hv. flm. þessa frv. vill láta gera. Ég held, að í stað þess að takmarka rétt manna til ráðstöfunar á eignum sínum eftir sinn dag, eins og lagt er til í frv., væri nær að fara eftir reglum ensks réttar, þar sem höfuðáherzla er lögð á ráðstöfunarvilja einstaklingsins sjálfs og frelsi hans til ákvarðana, jafnvel þótt hann eigi konu og börn.

N. sendi þetta frv. til umsagnar hæstaréttar, enn fremur til lagadeildar háskólans og þess skiptaráðanda hér á landi, sem farið hefur með flest erfðamál, sem hér hafa komið fyrir, og leggja allir þessir aðilar til, að frv. verði ekki látið ná fram að ganga. Ég sé ekki ástæðu til að lesa upp þau rök, sem þessir sérfræðingar bera fram. Það væri að endurtaka það, sem ég geri ráð fyrir að hver einasti deildarmaður hafi

lesið með athygli. Af sömu ástæðu sé ég ekki ástæðu til að benda á nokkur minni háttar atriði, sem horfa til bóta í frv. eins og það er, þar sem við nm. erum algerlega á móti frv. í heild.

Eins og ég tók fram í upphafi máls míns, þá hafa þær breytingar, sem gerðar voru á erfðalögnum fyrir aðeins tveimur árum, rétt á að reyna sig, og verður að teljast rangt að gera stórkostlegar og yfirgripsmiklar breytingar á erfðaréttinum nú, sem hafa ófyrirsjáanlegar afleiðingar í för með sér. Ég skal taka dæmi. Við skulum gera ráð fyrir, að einhver maður eigi stórkostlega viðskiptastofnun, sonur hans ynni þar og byggist við að erfa hana. En svo deyr sonurinn, og þá má hann ekki ráðstafa henni til þeirra, sem hann treystir bezt og býst við, að séu hæfastir, en aftur á móti tekur svo hv. 4. þm. Reykv. við henni. Ég held nú, að enda þótt allir hafi mikla samúð með Tryggingastofnuninni, þá kynni það að breytast, ef hún yrði gerð að skylduerfingja svo og svo mikils hluta þjóðarinnar.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta, en legg til fyrir hönd meiri hl. n., að frv. verði fellt.

Frsm. minni hl. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Þetta frv. hefur legið allengi hjá allshn. og hefur verið sent til umsagnar mætra manna og stofnana, enda fylgja því samilega ýtarlegar álitsgerðir frá þrem aðilum, þ. e. a. s. frá hæstarétti, frá borgarfégeta Reykjavíkurbæjar og Háskóla Íslands. Fljótt á litið virðast álitsgerðir þessara aðila hniga í þá átt, að fella beri frv. Rétt er þó að vekja athygli á því, að í rauninni er um að ræða tvö meginatriði í þessu frv., í fyrsta lagi að takmarka nokkuð rétt manna til arfs frá því, sem nú er, og í öðru lagi, að sá hluti eftirlátinna eigna, sem enginn erfingi finnst að og rennur þá samkvæmt núgildandi lögum í ríkissjóð, skuli framvegis renna til Tryggingastofnunar ríkisins með þeim hætti, sem segir í 12. gr.

Ef litið er á umræddar álitsgerðir, þá kemur það glöggst í ljós, að allir eru sammála um, að rétt sé, að þetta fé renni til Tryggingastofnunarinnar eða einhverrar viðlíka starfsemi. Þannig segir t. d. svo í álitsgerð hæstaréttar, með leyfi hestv. forseta: „Hins vegar virðist ekki óeðlilegt, að eigur, sem andaður maður átti og einstaklingar erfa ekki, renni til Tryggingastofnunar ríkisins í stað ríkissjóðs.“ — Þetta er umsögn hæstaréttar um þetta atriði. Og borgarfégeti segir um þetta einnig svo: „Þá sé ég ekkert því til fyrirstöðu, að í stað þess að arfur falli í ríkissjóð, að hann renni til Tryggingastofnunar ríkisins.“ — Loks segir svo í álitsgerð lagadeildar háskólans: „Deildin telur, að ákvæði 33. gr. gildandi erfðalaga sé ekki heppilegt að því leyti, að eðlilegra væri að láta þetta fé renna í sérstakan sjóð, sem ynni að menningar- og mannúðarmálum, með svipuðum hætti og er í Svíþjóð.“

Þeir þrír aðilar, sem hér eru taldir, eru þannig sammála um, að ekki sé eðlilegt, að arfur, sem enginn einstaklingur á að taka, renni beint til

ríkissjóðs sem eyðslufé. Sá er líka munur á slíkum arfshlut og venjulegum tekjum ríkissjóðs, að hér er um að ræða heina eign, sem fellur til ríkisins og verður að teljast óeðlilegt að renni til heinna eyðsluútgjalda. Mér þykir rétt að benda alveg sérstaklega á þetta atriði, að það þykir ekki rétt, að arfur, sem enginn er til að taka, skuli verða eyðslufé ríkissjóðs, heldur renna til stofnana, sem nauðsynlegar eru til almenningsheilla. Og ég vil taka það fram sem mína persónulegu afstöðu, að ég tel eðlilegt, að erfðafjárskatturinn renni einnig til slíkrar starfsemi.

Þá kem ég að hinu atriði frv., sem menn eru síður á eitt sáttir um, að takmarka erfðaréttinn allverulega frá því, sem nú er. Andstæðingar þeirrar takmörkunar segja, að með l. frá 1949 hafi í þessu efni verið gengið svo langt, að ekki megi stíga fleiri spor á þeirri braut. Hv. frsm. meiri hl. flutti hér áðan í sinni ræðu hin almennu rök þeirra um skerðingu frv. á eignaréttinum, sem hann taldi eðlilegt, að 4. þm. Reykv. væri hrifinn af, en mjög óeðlilegt, að hv. þm. Barð. skyldi vilja koma í kring. Ég held nú, að ef hv. þm. Seyðf. hugsaði sig um, þá sæi hann nú fljótlega, að það getur ekki talist eðlilegt að vilja láta eignarétt manna á jarðnesku góssi haldast langt út yfir gröf og dauða. Hann telur, að það muni draga úr viðleitni manna til að safna fé, ef þessi réttur yrði takmarkaður svo sem frv. gerir ráð fyrir. Ég tel nú hins vegar, að allt of mikið sé gert úr þessu atriði. Það er margt annað, sem hefur miklu meiri þýðingu í þessu efni, svo sem hin gífurlega skerðing, sem nú á sér stað á öllum peningaverðmætum, eins og með gengisfellingunni t. d. Það er ekki með neinu móti unnt að draga meira úr sparnaðarviðleitni manna en með slíkum ráðstöfunum. Hvað frv. snertir, þá er hins vegar ekki um neina skerðingu að ræða á erfðarétti barna frá gildandi l., ekki heldur foreldra né föður- eða móðurforeldra, og hið sama er að segja um rétt maka, en þetta eru þeir aðilar, sem hverjum einstaklingi eru nákomnastir, og þeirra réttur á að haldast, eins og vera ber. Ef fjær er leitað, þá koma systkini næst, og er gert ráð fyrir því í frv., að réttur þeirra hverfi, en það er þó ekki gegnumfært, eins og bent hefur verið á. Og ég er sammála hv. frsm. meiri hl. um það, að ekki sé rétt að svipta þau með öllu rétti til arfs. En ég vildi segja, að um allan þorra manna muni vera svo háttáð, að í viðleitni sinni til fjársöfnunar beri þeir ekki fyrir brjósti stærri hóp en þetta og það sé því út í hött að tala um, að með frv. sé dregið úr þeirri viðleitni, þó að erfðaréttur taki t. d. ekki til systkinabarna. Hins vegar gæti það haft nokkur áhrif í þessa átt að binda ráðstöfunarétt með erfðaskrá við 25%. En samkvæmt gildandi l. er það svo, að eigi maður lögarka á lífi, má hann ekki ráðstafa nema ¼ eigna sinna með erfðaskrá.

Það, sem gert er með þessu frv., er að gefa Tryggingastofnun ríkisins sama rétt og yztu lögörfum nú. Og ég verð að segja, að með tilliti til þeirra gömlu tengsla, sem áður voru á milli framfærsluskyldunnar og erfðaréttarins, þá

tel ég, að þetta sé rétt gert. Að fornum norrænum rétti fór þetta tvennt saman, þannig að hver, sem rétt átti til arfs eftir mann, var einnig skyldugur til að sjá honum farborða, ef þörf krafði. Hv. frsm. telur þessa reglu úr gildi fellda fyrir 100 árum, og rengi ég hann ekki um, að hann fari þar rétt með, en það breytir engu um, að reglan verður að teljast mjög heilbrigð og eðlileg. — Enn ber þá á það að líta, að það er lítt hugsanlegt, að með svo stórkostlegum breytingum sem orðið hafa á skömmum tíma á þjóðskipulagi okkar geti erfðalögin haldizt óbreytt. Þjóðfélagið hefur tekið að sér að rækja mörg þau hlutverk, sem áður hvíldu á herðum einstaklinga, og löggjöf breyttist á ýmsa lund með breyttum tímum. Ég verð að segja, að ég hef ekki trú á því, að þorri manna sé svo gerður, að hann sé að reyna að safna sem stærstum fjárfúlum, til þess að t. d. systkinabörn megi njóta góðs af því. Auk þess er svo umdeilanlegt, hvort heppilegt getur talizt, að viss hluti manna fái þá aðstöðu í lifinu að geta lifað af vöxtunum einum af eign feðra sinna. (Dómsmrh.: Ætli það sé nú algengt hér?) Ja, um framtíðina skal ég engu spá, en eftir stóreignaskattinum að dæma, þá eru þeir nokkuð margir, sem gætu tryggt börnum sínum sómasamlegan lífeyri þannig, ef eignir þeirra væru t. d. settar í sæmilega örugg ríkisskuldabréf. Og því er ekki að neita, að þetta mál er nú orðið „meira aktuelt“ en áður var við gífurlega röskun á gjaldeyri þjóðarinnar og eignatilfærslu.

Hv. frsm. meiri hl. tók til dæmis mann, sem ætti efnilegt fyrirtæki og son, sem dæi á undan honum, og þótti ekki vænlegt, að þessi eign rynnri til Tryggingastofnunarinnar. En ætli hún væri þar nú fjarskyldari aðili en t. d. afkomendur langalangafa þessa manns? — Ég skal játa, að mér þykir rétt, að nokkuð yrði rýmk-
aður ráðstöfunarrétturinn frá því, sem fyrir-
hugað er, en að menn hafi ráðstöfunarrétt yfir eignum sínum öllum, er í ósamræmi við gildandi lög og hugsunarhátt.

Ég mun ekki að þessu sinni leggja fram brtt. við þetta frv., en tel, eins og segir í nál. mínu á þskj. 650, að rétt sé að fá úr því skorið við þessa umræðu, hvort deildin sé á þeirri skoðun, að ekki beri að svo komnu að gera neinar breytingar á erfðalögunum. Ef till. hv. meiri hl. n. verður samþ., þá þýðir það, að tilgangslaust er að bera fram nokkrar brtt. við frv., enda er nokkur vandi að semja þær, og ég vildi því sjá, áður en út í það er farið, hvernig atkvæðagreiðslu reiðir af.

Ég vil svo að lokum taka það fram, að mér virðist, að þótt niður væru felldar þær takmarkanir, sem með frv. eru gerðar á erfðaréttinum, þá mætti 11. og 12. gr. frv. standa eftir sem áður. Hv. frsm. meiri hl. lagði til, að frv. yrði fellt í heild, og studdist við álitserðir þær, sem áður er getið. En staðreynd er, að þær eru ekki á móti 11. og 12. gr. frv., heldur eru þær meðmæltar þeim breytingum, sem þar er ráð fyrir gert. Um þetta atriði vildi ég gjarnan biðja eftir að fá að heyra álit hv. frsm. meiri hl., og geti hann ekki fallizt á þetta, þá vil ég

leyfa mér að óska þess, að hæstv. forseti beri upp sérstaklega við atkvæðagreiðslu 11., 12. og 13. gr. frv.

Umr. frestað.

Á 68. fundi í Ed., 13. febr., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Ed., 15. febr., var fram haldið 2. umr. um frv.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hefði óskað eftir því, að hv. form. allshn. væri hér viðstaddur, því að ég mun hefja mál mitt með því að lýsa mikilli vanþóknun minni á meðferð hennar á þessu máli. — Frv. var vísað til hv. allshn. 24. nóv. s. l., en málið er enn ekki komið lengra en til 2. umr. í d., og er aðalástæðan sú, að n. hefur legið á málinu allan þennan tíma, þrátt fyrir það, að ég hafi tvisvar kallað eftir því hér í d. og óskað eftir, að hæstv. forseti beitti sér fyrir, að málið kæmi fyrir d. Ég get vel skilið, að þm. séu á móti málum, — við því er ekkert að segja, — en ég tel það fráleitt og álit, að forseti eigi beinlínis að vita þá þm., sem taka sér vald til að liggja á málum í n., ef þeir eru þeim mótfallnir, og koma þannig í veg fyrir, að þau fái efnislega afgreiðslu á þingi. Hv. allshn. hefur svarað því til, þegar kallað hefur verið eftir málinu, að ástæðan fyrir því, að hún afgreiddi málið ekki frá sér, væri sú, að hún hefði sent frv. til umsagnar ákveðinna aðila, sem hefðu haldið málinu svo lengi hjá sér. Í fyrsta lagi er þetta engin afsökun, því að sjálfsgöðu ber n. að setja slíkum aðilum hæfilegan umsagnarfrest, og sé málinu ekki skilað innan þess frests, þá ber n. að afgreiða málið efnislega án umsagnar þessara aðila. En hér kemur annað og meira til greina, því að hv. allshn. hefur vanrækt að senda málið til þeirra aðila, sem fyrst og fremst átti að leita umsagnar hjá, og það er sannarlega ámælisvert.

Þegar málið var til 1. umr., fór fram atkvgr. um það, hvort málið ætti að fara til heilbr.- og félmn., sem ég stakk upp á, eða til allshn., sem tveir hv. þm. lögðu til. Till. mín um að visa málinu til heilbr.- og félmn. var felld með jöfnum atkv., með 6:6 atkv., en þar átti málið áreiðanlega heima, því að það er fyrst og fremst heilbrigðismál. Þess vegna bar allshn. fyrst og fremst að leita álits landlæknis um málið, enn fremur Tryggingastofnunar ríkisins og loks þeirrar stofnunar, sem fer með sveitarmálefni, því að það er ekkert smávægilegt sveitarmál, ef þetta frv., ef að l. verður, gerði öryrkjum fært að vinna fyrir sér, sem ella lentu á sveitinni, og þetta er kjarni málsins. Hv. allshn. hefur ekki aðeins gengið fram hjá kjarna málsins í allri sinni meðferð, heldur líka í nál. og framsögu, svo að hún virðist aldrei hafa komið nálægt því atriði, heldur aðeins starblint á þau atriði, sem hún er efnislega á móti. Út af fyrir sig er það síður en svo, að ég harmi, að málið hafi verið sent til umsagnar hæstaréttar, laga-
deildar háskólans og skiptaráðanda í Reykjavík, en ég vil leyfa mér að spyrja hv. frsm. n., af hvaða ástæðu málið var sent til umsagnar

þessara aðila. Mér skilst, að málið hafi verið sent hæstarétti til þess að fá úr því skorið, hvort það stríddi á móti stjkskr. eða þeim l., sem lagt er til að gera breyt. á, eða hvort það væri óþinglegt. Mér skilst, að það hljóti einnig að vera af sömu ástæðum, að málið var sent til lagadeildar háskólans. Ég ber hins vegar svo mikið traust til hæstv. forseta, að mér finnst ekki hafa verið ástæða til að senda málið þessum aðilum til að spyrjast fyrir um þessi atriði. Ég skora því á hv. frsm. n., að hann upplýsi, um hvaða atriði þessir aðilar voru spurðir í sambandi við þetta mál, og vænti að fá svör við því við þessa umr. Í þriðja lagi var málið sent til umsagnar skiptaráðanda. Ég veit ekki, hvort það verður svo miklu erfiðara að skipta búum, ef frv. nærði fram að ganga, en það er áreiðanlegt, að það torveldar ekki skiptingu á erfðafé, nema síður sé. Þegar frv. um breyt. á erfðal. var lagt fram á þingi 1942 af þáv. forsrh., Birni Þórðarsyni, var aðalástæðan sú, hversu erfitt væri að skipta erfðafénu, og þá upplýstist það bæði í þskj. og við umr., að þess væru dæmi, að húi hafi verið skipt í 138 staði samkv. erfðal., og get ég skilið, að n. hafi viljað fá úr því skorið, hvort þetta mál mundi torvela skiptingu eigna. En þegar ég sagði, að n. hefði gengið fram hjá landlækni annars vegar og Tryggvinstofnun ríkisins hins vegar, byggði ég á því, að það er kjarni þessa máls, að komið verði upp öryrkjastofnun og henni tryggt ákveðið fé til að veita þeim nægilega vinnu til lífsframfæris, sem nú eru vinnulausir vegna heilsu sinnar og verða ávallt út undan á vinnumarkaðnum, ef hann þrengist og þeir þurfa að keppa við fullhraust fólk. Hv. allshn. gengur algerlega fram hjá þessu meginatriði málsins.

Hv. frsm. n. var að ávita mig fyrir það, að ég sem sjálfstæðismaður skuli bera fram slíka fjarstæðu að vilja rýra eignarréttinn, og ég neita að hlíta þeim dómi hans, að það séu aðeins þm. Alþfl., sem hugsi eins og ég í þessu máli. Ég er a. m. k. ekki þannig hugsandi, að ég vilji ekki leggja lóð á þá skál, sem verða má til hjálpar þeim, sem hjálpar þurfa, og þetta er einmitt innsti kjarninn í stefnu Sjálfstfl. Ég veit líka, að hv. frsm. er miklu betri drengur og betri sjálfstæðismaður en svo, að hann hefur ekki sagt þetta nema aðeins af þeirri ástæðu, að hann hefur svo algerlega lokað augunum fyrir merg þessa máls, því að annars mundi hann ekki vilja útiloka þá frá hjálp, sem þetta frv. snertir. Við höfum á undanförunum árum haft fyrir augunum svo glæsilegan árangur í sambandi við aðra hjálparstofnun, Samband íslenskra berklasjúklinga, sem sjálfir hafa tekið að sér það hlutverk að hjálpa því fólki um vinnu, sem getur ekki unnið fullan vinnudag, þannig að sá maður, sem er fær um að vinna 3 tíma á dag, getur unnið fyrir lífsframfæri sínu, þar eð vinnukrafturinn er svo vel hagnýttur. Þessi starfsemi hefur hlotið samúð alþjóðar og hlotið styrk frá Alp. og einstaklingum, en einhver stærsti erfiðleiki hennar er nú orðinn sá að koma því fólki í burtu, sem er orðið fullvinnandi, vegna þess að það unir svo vel hag sínum. Slík starfsemi er tilgangur þessa

frv., því að með því á að hjálpa þeim þrem þúsundum öryrkja, sem nú eiga engan annan kost en að snúa sér til bæjarsjóðs um aðstoð, þar sem þeir eru útilokaðir frá vinnumarkaðnum, þegar nóg framboð er af hraustu fólki. Þetta er meginatilgangur þess máls, sem hér um ræðir. Ef þetta mál hefði hins vegar í för með sér röskun á fjárhagskerfi landsins, þá væri það vanræksla hjá n. að hafa ekki sent það fjárhagsráði til umsagnar, þótt ég ásaki hana ekki fyrir að hafa ekki gert það, því að málið kemur því ekkert við. En ef málið snertir fjárhagskerfið á einhvern hátt, þá miðar það í þá átt að byggja það upp, en ekki að rífa það niður, því að það er einn þátturinn til eflingar sérhverju þjóðfélagi að veita hverjum þegni þess vinnu og nýta vinnukraft hans, hvort sem hann er litill eða mikill.

Ég mun þá fara nokkrum orðum um þær umsagnir, sem birtar eru í nál. — Í umsögn hæstaréttar segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Dómendur hæstaréttar telja þessar takmarkanir á erfðarétti og rétti til ráðstöfunar arfs mjög varhugaverðar.“ Sem dómendur hæstaréttar geta þeir ekki felt slíkan dóm, því að það getur ekki verið verkefni hæstaréttar að ákveða um þessi atriði, — þeir geta felt slíkan dóm sem privátmenn, en ekki sem stofnun. Enn fremur segja þeir: „Mundu þær vafalaust hafa mjög óheppilegar afleiðingar fyrir efnahagsstarfsemi í landinu.“ Ég verð að segja það, að ef þessi ummæli hefðu komið frá fjárhagsráði, hefði frekar mátt taka mark á þeim, en það getur ekki heldur verið verkefni hæstaréttar að dæma um þetta, og ég efast um, að þessir aðilar hafi kynnt sér það um leið, hversu mikið atriði það er fyrir þjóðina, ef hægt væri að nýta vinnukraft þeirra öryrkja, sem getu unnið hálf dag verk. Ég efast líka um, að þessi dómur hæstaréttar hafi verið felldur á sama hátt og hann fellir dóma í rannsóknarmálum. Síðan halda þeir áfram: „Má telja víst, að fólk mundi ekki setta sig fúslega við að vera þannig svipt rétti til að ráðstafa eignum sínum eftir sinn dag og mundi þess vegna reyna krókaleiðir.“ Mig furðar á slíkri setningu frá stofnun, sem veit, að hér er ekki verið að ganga á rétt einstaklinga umfram það, sem er í gildandi l., eins og hv. 4. þm. Reykv. tók fram í ræðu sinni. Síðan segir svo: „Takmörkun sú, sem felst í frv., á rétti erlendra ríkisborgara, búsettra hér á landi, til að ráðstafa eignum sínum með erfðaskrá er og vafasöm að þjóðarétti.“ Þessar upplýsingar get ég vel skilið, og er rétt að taka það til athugunar, ef komið getur til mála, að frv. stríði á móti þjóðarétti, og væri ég fús til samkomulags um það að breyta ákvæðum frv. um það efni á þann veg, sem rétt reynist. N. hefur hins vegar ekki leitað samvinnu við mig um þessi atriði frekar en annað varðandi afgreiðslu málsins. Enn segir hæstiréttur: „Virðist engin ástæða til að takmarka erfðarétt frekar en orðið er með lögum nr. 42/1949, sem nýlega hafa verið samþykkt af löggjafarvaldinu.“ Hvaða rétt hefur hæstiréttur sem stofnun til að fella slíkan dóm? Sannleikurinn er sá, að það getur enginn maður og engin stofnun felt slíkan dóm í þessu

sambandi, sem hefur kynnt sér, hversu aðkallandi það er að koma upp öryrkjastofnun hér á landi, þar sem þessu fé á einmitt að verja til þess að leysa úr þessari brýnu þörf. Þá segir hæstiréttur enn fremur: „Hins vegar virðist ekki óeðlilegt, að eigur, sem andaður maður átti og einstaklingar erfa ekki, renni til Tryggingastofnunar ríkisins í stað ríkissjóðs.“ Hv. 4. þm. Reykv. minntist einnig á þetta atriði, en hv. meiri hl. n. hefur ekki dottið í hug að ráðgast við mig um það, hvort ég vildi setta mig við þá afgreiðslu málsins, sem þessi stofnun bendir á. Ég gæti samt, enda þótt málið sé komið á þetta stig, og kysi það frekar en að engin afgreiðsla fengist í málinu, verið reiðubúinn til samkomulags um að afgr. það þannig, að þetta fé rynni til þessara hluta, ef það mætti kannske verða til þess, að hv. frsm. meiri hl. n. vildi kalla n. saman að nýju og reyna að ná samkomulagi milli hennar og mín um að taka að minnsta kosti þetta fé annars vegar og erfðafjárskattinn hins vegar og að því fé yrði þá varið til þess að koma upp öryrkjastofnun, og það mundi síður en svo stríða á móti áliti hæstaréttar.

Ég vil aðeins minnst á umsögn borgarfégetans í Reykjavík. Hann segir m. a.: „Ég er því eindregið mótfallinn, að réttur til erfða sé takmarkaður meira en gert er í gildandi erfðalögum.“ Ég segi, að mér kemur það ekkert við, þó að hann sé því mótfallinn. Hann getur ekki fellt þennan dóm, þótt hann sé á móti því. Enn segir hann: „Sérstaklega tel ég óhæft að svipta menn rétti til að gera arfleiðsluskra um allar sínar eignir, þegar lögerfingjar eru ekki.“ Í fyrsta lagi lítur hann svo á, að hér sé ekki um lögerfingja að ræða. Ef frv. verður samþ., er ríkisstofnun orðin lögerfingi. Það er ekki meiri óhæfa, að ríkisstofnun sé svipt þessu, heldur en menn. Hann getur ekki hugsað rökrétt í þessu máli. Hér segir hann: „Hins vegar tel ég rétt, eins og frv. gerir ráð fyrir, að fella úr gildi 8. gr. erfðalaganna, þar sem erfitt mun reynast að framkvæma þá skiptingu eigna, sem þar er gert ráð fyrir, einkum ef langt er um liðið frá láti þess hjóna, sem fyrr fellur frá.“ Hér kveður hann upp dóm sem skiptaráðandi, og er þetta eina umsögnin, sem hann getur fellt. Hann segir enn fremur: „Þá sé ég ekkert því til fyrirstöðu, að í stað þess, að arfur falli í ríkissjóð, að hann renni til Tryggingastofnunar ríkisins.“ Hann getur sagt þetta frá sínu brjósti, en meiri hl. hefur ekki viljað taka þetta til greina.

Hér fylgir einnig ýtarleg umsögn frá Háskóla Íslands, þar segir m. a.: „Með 1. gr. frv., er mælir um þetta atriði, er fyrir það tekið, að menn geti erfð langafa sína eða langömmur.“ Afar og ömmur geta ekki tekið arf frá barnabarnabörnum, og er eðlilegt að miðað sé við það. Enn fremur segir í umsögninni: „Ef 3. gr. frv. verður lögfest, taka afar og ömmur arfleifanda arf, ef báðir foreldrar eru látnir, og njóta systkin arfleifanda eða börn þeirra þá ekki erfðaréttar. Samkvæmt þessu veltur það á tilviljun, hvort systkin eða börn þeirra taka arf, þeirri tilviljun, hvort báðir foreldrar arf-

leifanda eru látnir eða aðeins annað, þegar hann andast.“ Ég vil nú spyrja: Veltur ekki allar arfur á tilviljunum? Ég held, að hann geri það einmitt. Svo segir: „Er það skipulag fráleitt.“ Það, sem er grundvallaratriðið, er, að erfðafé skiptist. Það er fráleitt, að það haldist. Ég get erfð foreldra mína, ef ég er á lífi. Svo segir deildin: „Samband systkina er að öllum jafnaði mun nánara en samband manna við afa sína og ömmur, og í annan stað er á það að líta, að þjóðhagslega virt má ætla yfirleitt, að eignir komi að meiri notum í höndum systkina arfleifanda (og systkinabarna eftir atvikum), sem eru yngra fólk, en í höndum móður- eða föðurforeldra, sem oft er aldrafólk með skerta athafnaþrá og starfsorku.“ Háskólinn hefur ekki komið auga á kjarna málsins. Á þennan hátt heldur hann í eignarrétt, sem gilt hefur lengi í landinu, og vill ekki, að sá réttur sé rýrður. Það er að visu manlegt að halda á rétti sínum. Hann hefur ekki komið auga á annað og vill ekki gefa eftir um eina tommu. Einhvers staðar þarf að taka fé til að framfleyta sjúklingum. Hér segir háskólinn enn: „Það er m. a. fólgið í 5. gr. frv., að ef arfleifandi á ekki börn né barnabörn á lífi og hefur ekki gert erfðaskrá, erfir eftirlifandi maki allar eigur hans, þótt foreldrar arfleifanda séu á lífi.“ Það er ranglátt, ef annar maki deyr, en þau eiga ekki börn, að skipta fénu milli óviðkomandi manna. Það er fyllsta réttlæti, að séu engin börn, þá haldi makinn eignunum. Það getur verið, að sá maki, sem deyr, eigi fátæka foreldra, en þetta er réttlætt með því að styrkja þá stofnun, sem skapar þessum aðilum viðunandi kjör. Maður er kannske búinn að vera giftur í mörg ár og búinn að kosta miklu til heimilisins. Samkv. erfðalögum á hann þá að skipta eignunum milli systkina, sem þurfa miklu minna á þessu að halda en þetta fólk. Þetta getur skeð, eins og erfðalögin eru nú. Það fé, sem safnast til heimilis, er arður af starfi beggja hjónanna. Það er því ranglátt, að ef annar makinn deyr, skuli hinn ekki halda fénu, heldur láta það af hendi við aðila, sem þau hafa ef til vill haft litlar samvistir við. Deildin segir enn fremur: „Sú regla er ekki réttlát, sízt þegar þess er gætt, að í frv. er lagt til, að 8. gr. erfðalaga sé numin úr gildi.“ Háskólinn er ámælisverður fyrir að senda þetta í nafni sjálfrar stofnunarinnar. Hann segir, að sú regla sé ekki réttlát, þar eð 8. gr. eigi að nema úr gildi, og með því sé verið að skerða lögin. Hér segir deildin: „Deildin telur breytingu þá, er 7. gr. erfðalaga gerði á eldri reglu um þetta atriði (1. málsg. 88. gr. 1. 20/1923), vafasama. Enn fremur bendir deildin á, að villa hefur slæðzt inn í 7. gr. erfðalaganna, þar sem er visun gr. til 2.—6. gr. Sú tilvisun á bersýnilega að vera til 3.—6. gr.“ Þetta er það eina, sem háskólinn bendir á í þessu atriði. Enn fremur segir deildin: „Fullyrða má, að þessar till. fari mjög gegn réttarvitund almennings.“ Ég skal ekki segja, hvaðan háskólanum kemur það vald að dæma um réttarvitund almennings. Deildin getur ekki kastað þessu fram,

nema hún vegi það og meti. Er það réttarvit- und almennings að þjarma að þeim, sem bágast eiga, og torvelda batnandi lífskjör þeirra? Ég segi nei. Hér segir deildin: „Milli eignarréttar einstaklinga og erfðaréttar þeirra er náð samband og gagnkvæmt, að tali flestra þjóðfélagsfræðinga.“ Í þessu frv. er ekki talað um samband milli eignarréttar og erfðaréttar, heldur um samband milli systkina. Þessir menn virðast hugsa á annan veg en aðrir menn í þessu landi. Ég segi, að hefði átt að byggja á þessu hér, þá eru þessi rök sannarlega röng. Það hefur engin áhrif á eignasöfnun, hvort þetta er felld eða samþ. Það er ósamræmi milli athafna þessara manna og orða. Sumir vilja fella þetta frv. vegna þess, að það dregur úr eignasöfnun, en aðrir vilja fella það í bili og vísa í afnám skattalaganna, sem áttu að draga úr eignasöfnun eins og hægt var. Ef athugaður er kjarni málsins, er síður en svo, að þetta dragi úr eignasöfnun. Deildin segir: „Í erfðalögum á Norðurlöndum eru hvergi svo fáir lögerfingjar sem lagt er til, að verði hér á landi með frv. þessu. Hið sama er í Evrópulöndum ella, að því er bezt verður vitað, að Sovét-Rússlandi meðtöldu, en þar njóta systkin lögerfðaréttar (en að visu ekki móður- eða föðurforeldrar).“ Mér er sama, hvernig erfðalögin eru á Norðurlöndum og í Rússlandi, þau höfðu engin áhrif á mig, enda er ég þeim ekki kunnugur. Þó að Norðurlöndin og Rússland hafi annan hátt á þessu, þurfum við ekki endilega að fara sömu leið. Að fylgja erfðalögum þessara ríkja er út í hött og sönnun þess, að meiri hl. hefur ekki komið auga á kjarna málsins. Hv. frsm. sagði, að við ættum heldur að snúa okkur að erfðalögum Bretlands. Þeim lögum er ég dálítið kunnugur. Þar er karlmanninum heimilt að ráðstafa 67% af eignunum, án þess að spyrja konuna ráða. Er það þetta, sem meiri hl. vill? Það er skylt að halda eftir naumum lífeyri. Erfðalögin í Englandi eru sannarlega langt aftur í öldum, og er það ekki hrós fyrir þá þjóð að hafa ekki gert meiri umbætur á þeim. Ég hygg, að í sambandi við erfðalögin sé rétt að hafa í huga, hvaða sjónarmið henta okkur, og hugsa minna um aðrar þjóðir. Þar búa aðrir menn með annan hugsunarhátt. Mér koma ekkert við erfðalög á Norðurlöndum og í Rússlandi, og eru þetta engin rök til að vísa málinu frá, þó að þetta brjóti í bága við þau lög. Deildin segir: „Deildin telur, að ákvæði 33. gr. gildandi erfðalaga sé ekki heppilegt að því leyti, að eðlilegra væri að láta fé þetta renna í sérstakan sjóð, sem ynni að menningar- og mannúðarmálum, með svipuðum hætti og er í Svíþjóð.“ Eins og hv. 4. þm. Reykv. sagði, er fé það, sem enginn erfingi finnst að, hvergi betur komið en í hirzlum Tryggingastofnunar ríkisins. — Þetta er notað sem rök til að fella frv., en ekki gerð tilraun til að draga fram, hvað hefur verið sagt því til stuðnings, né reynt að ná samkomulagi við flm. til að breyta frv. Og slík á ekki að vera meðferð mála í hv. Alþ. Sízt af öllu eiga samvirkusamir nm. að koma í veg fyrir, að öðrum þm. sé gefið tækifæri til að athuga einnig það, sem hefur verið sagt til að mæla með frv.

Ég hef þá rakið nokkuð þær umsagnir, sem hafa komið um málið, og bent á, að meiri hl. hv. allshn. hefur yfirsézt að senda málið til þeirra aðila, sem aðallega hefðu átt að segja álit sitt á því, og hún hefur enn fremur tekið öll rök gegn málinu og haldið þeim fram, en ekki dregið neitt fram þau rök, sem mæla með því, nema þó að sjálfsögðu ekki dregið þau rök út úr umsögnunum, því að það hefði náttúrulega verið fölsun á málinu, og hefur síðan byggt andstöðu sína á málinu á þessum gögnum, en henni hefur yfirsézt að leita álits þeirra aðila, sem mest hefðu átt um þetta mál að segja, þ. e. heilbrigðisstjórnarinnar og svo þeirrar stofnunar, sem átti að fá þetta fé og ráðstafa því til almenningsheilla. Mér hefði þótt það mjög vel viðeigandi og hefði sætt mig við það, þó að einhver tími hefði liðið til þess fyrir Tryggingastofnunina að gera grein fyrir því, hvort samþykkt þessa frv. gæti raunverulega orðið til þess að bæta úr því ástandi, sem nú er í þessum efnunum. Það var kjarni málsins að fá yfirlit yfir það meðal annars, hve margir öryrkjar væru í þessu landi nú, hve mörgu af þessu fólki væri hægt að skapa betri lífskjör, ef komið væri á slíkri stofnun sem hér um ræðir, hvað slík stofnun mundi kosta mikið fé, hve langan tíma það tæki að koma henni upp, og þegar þetta lægi fyrir, gæti það verið verkefni hv. allshn. og þessarar hv. d. og Alþingis alls að ákveða, hvort heldur þeir vildu, að féð yrði tekið þannig af útörfum til þess að standa undir þessum rekstri og þessari byggingu eða það yrði tekið beint úr ríkissjóði. Þetta hefði verið að vinna samvirkusamlega að málinu, og sannarlega var það skylda þeirrar n., sem tók sér hvorki meira né minna en þrjá mánuði til þess að leita upplýsinga um þetta mál, að afla sér einhverra af þessum upplýsingum, en þessar upplýsingar hefðu áreiðanlega orðið til þess, að það hefðu fleiri rök hnigið að því, að þetta mál ætti að samþ., en ekki að fella.

Ég vil nú leyfa mér að vænta þess, að hv. frsm. meiri hl. freisti þess að fá samkomulag við hv. minni hl. og mig sem flm. um það að færa frv. í það horf, að það fé, sem enginn erfingi er að og nú rennur sem eyðslueyrir í ríkissjóð, það fari þó að minnsta kosti til þessarar starfsemi, og helzt, að erfðafjárskatturinn renni einnig til þessarar starfsemi. Það væri þó byrjun á þessu máli, og ég mundi að sjálfsögðu miklu frekar vilja setta mig við það en að málið verði dregið, eins og lagt er hér til nú. Þörfin á að koma upp öryrkjastofnun í landinu er svo sterk, að það er mikill ábyrgðarhluti fyrir Alþ. að ætla að drepa þetta mál. Ríkissjóður hefur í dag í svo mörg horn að líta, að þess er ekki að vænta, að hann geti lagt fram það fé, sem þarf til þess að koma slíkri stofnun upp. Þetta væri því eina leiðin, og þó að ekki fengist annað fé en það, sem enginn erfingi finnst að, væri það þó spor í áttina, og ofan á það bætist hitt, að full reynsla fengist fyrir því, að slík stofnun á tilveruð er í þessu þjóðfélagi. Það eru eingöngu öryrkjar, sem standa að stofnuninni í Reykjalundi, og hefur það meira að segja sýnt sig, að þetta er eina sjúkrastofnun-

in í landinu, sem ekki hefur þurft á neinum styrk að halda frá ríkissjóði. Þess vegna skil ég ekki afstöðu þeirra manna, sem leggja til að drepa þetta mál, en vilja þó greiða atkv. með því á Alb., að stórar fjárfúlgur verði árlega veittar úr ríkissjóði til þeirra manna, sem hér er stuðlað að, að geti unnið fyrir sér sjálfir. Ég verð að segja það, að hugur þeirra er tengdur allt of mikið gulli, ef þeir sjá ekki, að þeir eru á rangri braut.

Ég ætla svo ekki að hafa þessi orð fleiri, en vænti þess, að hv. d. samþ. frv. eins og það er, eða þá a. m. k., að samkomulag náist um að breyta því í það horf, sem ég þegar hef lýst.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Þar sem ég átti nokkurn þátt í undirbúningi þeirra laga, sem hér er lagt til að breyta, get ég ekki látið hjá liða að gera nokkrar athugasemdir við frv. það, sem hér er til umræðu. Lög þessi, sem hafa aðeins gildi í tæp tvö ár, fólu í sér allviðtækar breyt. frá eldri lagaákvæðum, en um þau nýmæli, sem þar eru, er ekki enn fengin sú reynsla, að ástæða sé til að hrófla við þeim þegar í stað. Í þessari nýju löggjöf var í sumum atriðum gengið öllu lengra en gert er í gildandi lögum annars staðar á Norðurlöndum. Nú er stefnt að því að samræma ýmiss konar löggjöf í þessum löndum, m. a. erfðalög, og finnst mér þá ekki æskilegt að gera hér að svo stóddu róttækar breyt. á þessum lögum.

Meginbreyt., sem felst í frv. hv. þm. Barð., er sú, að erfðaréttur annarra skyldmenna en hinna allra nánustu verði mjög skertur, en það fé, sem samkv. gildandi lögum fer til útarfa, renni til Tryggingastofnunar ríkisins og verði varið til að koma á fót öryrkjastofnun. Með erfðalögum, sem sett voru í hittiðfyrra, var höggvið svo mjög í erfðarétt manna, að ég tel, að þar hafi verið nóg að gert, þótt ekki verði lengra gengið. Að sjálfsögðu getur verið þörf á að koma á fót öryrkjastofnun, en ég get ekki fallið á að skerða mjög erfðarétt manna hennar vegna, enda finnst mér lítil ástæða til slíkra ráðstafana, meðan slík stofnun er ekki til og allt svífur í lausu lofti um fyrirkomulag hennar og rekstur. Verði hins vegar talin þörf á að auka hlut hins opinbera af þeim fjármunum, sem ganga að erfðum samkv. gildandi lögum, finnst mér frekar koma til mála að hækka erfðafjárskattinn en að fara þessa leið. Í þessu sambandi vil ég taka fram, að ég get ekki séð, að í núgildandi fjárlögum sé gert ráð fyrir því erfðafé, sem rennur í ríkissjóð samkv. nýju erfðalögum, en að sjálfsögðu hefur ríkissjóður nóg not fyrir það fé, sem af þessum ástæðum kynni að renna til hans.

Aðalrök hv. flm. fyrir hinni miklu takmörkun á erfðaréttinum eru þau, að framfærsluskyldan, sem áður hvíldi á ættingjum, hafi færzt yfir á Tryggingastofnunina. Þetta finnst mér á nokkrum misskilningi byggt. Tryggingastofnunin er engin góðgerðastofnun og hefur í raun og veru enga framfærsluskyldu, heldur stofnun, þar sem menn kaupa sér ýmiss konar tryggingar.

Í frv. er lagt til að fella niður 18. gr., sem fjallar um arf kjörbarna og kjörforeldra. Skilst Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

mér, að kjörbörn missi með öllu rétt til erfða eftir foreldra, ef þetta verður samþ., enda þótt á þau sé minnst í öðru sambandi í 2. gr. frv. Finnst mér þessi breyt. fráleit.

Ég get ekki heldur fallið á þá breyt., sem felst í 5. gr. frv., þess efnis, að erfðaréttur þess hjóna, sem lengur lifir, sé aukinn, þótt á lífi séu réttbornir erfingjar samkv. núgildandi löggjöf.

Í frv. er enn fremur lagt til, að 28. gr. erfðalaganna falli niður, en sú grein fjallar um það, að undir sérstökum kringumstæðum megi erfðaskrá vera munnleg. Nú er það svo, að alltaf getur svo voveifleg atvik að höndum borið, að ekkert ráðrúm gefist til að koma arfleiðsluskrá á framfæri á annan hátt en gert er ráð fyrir í þessari grein. Þess vegna get ég engan veginn felld mig við, að greinin verði felld úr lögunum.

Ég ætla nú ekki að ræða þetta frekar að sinni. Ég hef dregið á það helzta, sem mér finnst athugasvert við frv., og gert grein fyrir afstöðu minni til þessa máls.

Umr. frestað.

Á 73. fundi í Ed., 16. febr., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. meiri hl. (Lárus Jóhannesson): Herra forseti. Flm. þessa frv. hélt hér langa ræðu í gær og var allhvassýrtur. Hann byrjaði með að ráðast harkalega að hv. allshn. fyrir afgreiðslu málsins og taldi n. hafa dregið það alveg óhæfilega. Ég vil nú leyfa mér að vekja athygli á því, að frv. var úthýtt 23. nóv. s. l. og mun hafa komið til n. þann 24., en 26. nóv. er svo málið tekið fyrir í n. og samþ. að leita álits lagadeildar Háskóla Íslands, hæstaréttar og skiptaráðanda Reykjavíkurbæjar, þar sem n. taldi þessa aðila hina helzta, sem þekkingu hefðu á þessum málum. Hæstiréttur svaraði svo 12. des., borgar-fógeti 14. des. og lagadeild háskólans 23. jan. N. tók svo málið fyrir á einum fundi, svo að bókað var, og á öðrum fundi einnig, sem ég man eftir, og nál. er svo dagsett 29. jan. Hér er því aðeins um að ræða rúma tvo mánuði, og í þeim er falið jólaleyfið, og svo kemur þingið ekki saman fyrr en 10. jan. Allar ásakarnir á n. fyrir drátt á afgreiðslu þessa máls eru því að mínu áliti óverðskuldaðar. Þetta er líka það stórt mál, að ekki veitti af, að það fengi tíma til athugunar og þó lengri hefði verið. Hitt er svo annað mál, ef n. hefur gersamlega misskilið málið, svo að því er eins háttað og málinu fræga, sem einu sinni var og hafði tvær þungamiðjur og báðar tilbúnar. — Hv. flm. taldi þetta heyra undir heilbr.- og félmn. En hv. d. hefur sýnt með því að senda það til allshn., að hún lítur fyrst og fremst á það sem breytingu á gildandi erfðalögum. Þá ásaði hv. flm. allshn. fyrir það, að hafa ekki leitað álits landlæknis og forstjóra Tryggingastofnunarinnar. Forstjóri trygginganna er nú í n., svo að óþarft var að senda fyrirspurnir þangað; við höfðum forstjóran við höndina, og hann gerði grein fyrir sínum skoðunum. Hvað það snertir svo að senda frv. til landlæknis, þá kom það vitanlega aldrei til

mála af eðlilegum ástæðum. — Annars var meiri parturinn af ræðu hv. flm. tilfinningahjal um það að setja upp stofnanir til að bæta úr fyrir öryrkjunum í þjóðfélaginu. Og það er auðvitað síður en svo, að n. sé á móti slíkum ráðstöfunum; það er skylda þjóðfélagsins að búa sem best að slíkum borgurum. Hann talaði um, að það væri ánægjulegt að sjá þær miklu framkvæmdir, sem gerðar hefðu verið í þessum málum að Reykjalundi. En ætli það sé nú ekki fyrst og fremst svo ánægjulegt þar um að litast vegna þess, að þarna hefur einkaframtakið látið til sín taka og brotist í framkvæmdum með sjálfsögðum stuðningi Alþingis og alls almennings í landinu? Vel má vera, að það gæti komið að góðum notum að hafa forstjóra trygginganna þarna til forstöðu, og vitanlega hefur það mál að koma upp stofnun fyrir öryrkja á vegum Tryggingastofnunar ríkisins ekki verið komið að öfyrirsýnju, en það var bara ekki í verkahring þessarar þingn. að undirbúa það. Það, sem fyrir liggur, er að afla til þess fjár, án þess að það sé gert með breytingum á erfðalögnum.

Hv. flm. fór nokkrum orðum um álit þeirra stofnana, sem n. hafði leitað til, tók þær á kné hér og taldi þessa aðila ekki bæra um að segja nein úrslitaorð í þessu máli. Hér er þó um að ræða þá aðila, sem mesta meðgerð hafa með þessi mál, enda gat ég ekki heyrt, að hv. flm. hnekkti einu einasta atriði í álitserðum þeirra, eins og hv. þm., sem allir hafa sjálfsgagt lesið þær, hafa sjálfir heyrt. — Þá nefndi hv. flm. dæmi um það, að bæði í enskum rétti og hér gæti erfðarétturinn fremur leitt til ills en góðs. Þetta eru nú gömul sannindi og ný. Ég hef sjálfur nýlega t. d. haft afskipti af búi, þar sem sonurinn eyddi á 15 mánuðum fé, sem tók föður hans 15 ár að afla. Og þannig er það nú yfirleitt um lagasetningu, að erfitt er að girða fyrir, að hún geti í einstökum tilfellum verkað öfugt við tilgang sinn. — Þegar hv. flm. tók svo dæmið um ekkilinn, þá má benda á, að þar var í raun og veru um vanrækslu að ræða hjá þeim manni, þar sem hann notaði sér ekki rétt sinn til að gera erfðaskrá.

Það, sem mér finnst langsamlega mesta atriðið í þessu máli, er ekki það að svipta systkini eða systkinabörn erfðaréttinum, enda þótt það séu stór atriði og n. sé því mótfallin, heldur það að svipta menn sjálfa rétti og gera Tryggingastofnunina að skylduerfingja þeirra, sem enga niðja eiga á lifi. Þetta er stærsta árásin á eignarrétt manna, eins og réttilega er bent á í álitsskjölum umræddra stofnana, og af því má gera ráð fyrir, að menn leggi fremur en áður áherzlu á að ráðstafa eignum sínum í lifanda lifi, svo að óvíst er, hve mikill tekjustofn þetta yrði fyrir tryggingarnar. Tryggingastofnunin er auk þess, eins og hv. 11. landsk. þm. benti réttilega á, stofnun, þar sem menn kaupa sér tryggingar, en ekki nein góðgerðastofnun, þótt kerfið verki svo í fyrstu. Hv. flm. kvartaði yfir, að n. hefði ekki haft samráð við sig um þetta mál. Því er nú til að svara, að meiri hl. áleit það fjarstæðu, tveimur árum eftir að erfðalögin hafa verið sett, að gera á þeim röt-

tækur breytingar, og hún gat ekki séð, að hér væri um neitt að semja, nema e. t. v. það atriði, að Tryggingastofnunin kæmi í staðinn fyrir ríkissjóð sem arftaki þess fjár, sem undir hann fellur nú, en þar er um svo hverfandi upphæðir að ræða, að þær kæmu að litlum sem engum notum í því sambandi.

Ég hef ekki farið hér neitt út í einstök atriði, enda væri það nær óvinnandi verk að elta ólar við það. Málið liggur líka sjálfsgagt ljóst fyrir hv. þm., og ég sé því ekki ástæðu til að fjölyrða um það frekar.

Frsm. minni hl. (Haraldur Guðmundsson):

Herra forseti. Ég beindi þeirri fsp. til hv. frsm. meiri hl. í fyrri ræðu minni hér, hvort meiri hl. gæti ekki fallist á, að till. þeirra tæki ekki til 11., 12. og 13. gr. frv., svo að það meginatriði frv., sem lýtur að því, hver vera skuli arftaki þess fjár, sem enginn lögerfingi er að, megi verða að lögum, þótt frv. nái ekki fram að ganga að öðru leyti. Því miður tók hv. frsm. ekki fram í ræðu sinni, hvernig hann vildi snúast við þessari málaleitun, og kom aðeins óbeint að því, er hann sagði, að hér væri um svo smávægilegar upphæðir að ræða, að ekki munaði um þær til eða frá. Um það atriði þori ég ekki að fullyrða, þar sem lögin frá 1949 eru enn svo ung. Sennilegt tel ég þó, að upphæðirnar verði ekki háar, en þetta mætti þó athuga betur fyrir 3. umr., hvort einhverjar líkur væri til, að þær næmu einhverju verulegu, og hvort ekki mætti þá afla einhverra viðbótartekna, t. d. með því að erfðafjárskatturinn yrði notaður í sama skyni, eins og hér hefur verið talað um. Um þetta atriði þætti mér vænt ef hv. frsm. vildi segja álit sitt, áður en umræðu lýkur. Hv. þm. Barð. drap á þetta í hinna rökföstu ræðu sinni í gær, og mér skildist, að hann væri fyrir sitt leyti tilleiðanlegur að athuga þennan möguleika.

Ég sé ekki ástæðu til að flytja um þetta langa ræðu. Hv. frsm. tók fram, að velgengni hælisingar að Reykjalundi byggðist fyrst og fremst á því, að einkaframtakið hefði verið þar að verki. Þarna hafa nú að visu að staðið mjög fjölmenn félagsamtök, sem hafa ekki verið með neinu sniði einkaframtaksins. Auk þess hefur svo almenningur í landinu og ríkissjóður veitt þessu menningarmáli mikinn styrk beint og óbeint, þar sem allir hafa verið sammála um, að hér væri unnið mikið og gott verk. Það, sem þarna hefur gerzt, er því ekki fyrst og fremst sönnun fyrir ágæti einkaframtaksins, heldur hinu, hvernig stuðla má að því, að menn með skerta starfskrafta geti orðið nýtir þjóðfélagsborgarar. Og þann lærdóm tel ég að fyrst og fremst beri að draga af starfseminni að Reykjalundi.

Hv. 11. landsk. sagði hér í ræðu sinni í gær, að fyrsta sporið ætti að vera að setja ákvæði um fyrirkomulag hinnar nýju stofnunar. Ég held, að um þetta atriði greini okkur ekki mikið á. Ég held þó, að það sé alveg rétt og eðlileg leið að byrja á því að setja fyrirmæli um að afla fjár til þess að koma fyrirtækinu á fót, og síðan megi svo setja nánari reglur um það, hvernig haga skuli eign og rekstri, og á það

er einmitt bent í 12. gr., og hygg ég, að þær ábendingar séu alveg nægilegar. Ég vil hins vegar taka fram, að ég álit ekki langt á milli okkar hv. 11. landsk. um þetta fyrirkomulagsatriði, og ef því sama er náð með öðrum hætti, þá mun ég ekki setja það fyrir mig, en sé þetta hins vegar gert til þess að eyða málinu, þá erum við ekki sammála. Hv. 11. landsk. sagði einnig, að hann áltí vel koma til mála að auka erfðafjárskattinn — að mér skildist til að auka þessar framkvæmdir. Mér þykir vænt um að heyra þetta, og vona ég, að við getum átt sameið um að finna viðunandi lausn.

Hv. frsm. meiri hl. taldi í sinni fyrri ræðu, að ef þetta frv. yrði að l., þá mundi það stórkostlega raska grundvellingnum undir fjárhagskerfi þjóðarinnar, og hv. þm. Barð. skildi það svo, að það ætti að fara til fjárhagsráðs. Ég get ekki fallist á, að hér sé stórt byltingarfyrirtæki á ferðinni. Þær takmarkanir, sem gerðar voru á erfðaréttinum með l. 1949, sýnast mér heldur minni en nú er lagt til, að því er lögafra snertir. Það getur alltaf verið nokkurt álitamál, hvað langt eigi að ganga í því að takmarka rétt manna til arfs, og ég bendi einnig á það í nál., að ég geti hugsað mér að svipta ekki systkini fullkomlega rétti til arfs, enda skildist mér á hv. frsm. meiri hl., að það væri ekki takmörkun á rétti lögafra, sem hann teldi byltingarkennt, heldur hitt, að svipta menn rétti til ráðstöfunar á eignum sínum með arfleðsluskrá umfram $\frac{1}{4}$ eignar. Það virtist honum bylting og stórkostleg skerðing á eignaréttinum og benti á það, að samfara því væri veruleg hætta, sem sé sú hætta, að menn selji slíkan ráðstöfunarétt og afhendi eignir sínar öðrum. Ég fæ ekki séð, hvaða hætta er þessu samfara. Er verra að menn ráðstafi eignum sínum í lifanda lífi en að það sé gert að þeim látnum? Ég veit, að hv. þm. Seyðf. dettur ekki í hug, að allir þeir, sem mundu gera arfleðsluskrá, væru svo forsjálir að ráðstafa eignum sínum í lifanda lífi, fyrir sitt andlát. Það getur verið að það mundi gera tekjur Tryggingastofnunarinnar nokkru minni, að menn notuðu þennan rétt, en þá er það ekki óréttlátt gagnvart þeim mönnum, sem eiga féð, að þeir fái að hafa hönd í bagga um, hvert það rennur. Þeir, sem eru svo forsjálir að gera arfleðsluskrá og ákveða, hvert þeir vilja láta sitt fé, geta afhent féð í lifanda lífi, ef þeir vilja tryggja, að sá réttur sé ekki af mönnum tekinn. Fullyrðingar um það, að eignarétturinn sé stórkostlega skertur og að með þessu sé gerð stórkostleg röskun á fjárhagskerfi þjóðarinnar, eru alveg út í loftið, eins og hv. frsm. meiri hl. réttilega benti á með því að benda á þennan rétt manna til ráðstöfunar á eignum sínum í lifanda lífi. Sannleikurinn er sá, að það, sem hér greinir á um, er það, hvar mörkin eigi að setja í þessum efnum, — ég skal viðurkenna, að það er álitamál og menn hafa á því mismunandi skoðun, en þegar fullyrt er, að hér sé gengið í bága við réttlætishugmyndir manna og efnahagskerfinu stefnt í voða, er það ofmælt og byggt á miskilningi.

Ég skal láta þetta nægja að sinni, en vildi

aðeins mega vænta þess, að hv. frsm. meiri hl. svaraði fyrri fyrirspurnum mínum um þetta efni, hvort hann getur ekki fallist á, að þrjár síðustu gr. frv. gangi í gegnum þessa umr. og málið yrði tekið til athugunar fyrir 3. umr. í hv. n.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Áður en ég svara hv. frsm. meiri hl., vil ég segja nokkur orð um það, sem kom fram hjá hv. 11. landsk. við umr. í gær og nokkuð var minnst á af hv. 4. þm. Reykv. Hann sagði, að ekki væri rétt að koma fram með frv., sem ákveður, að féð renni til Tryggingastofnunarinnar í framtíðinni og fari í stofnun, sem ekki væri til, eins og hann orðaði það. Í þessu sambandi vil ég benda á, að á síðasta þingi var gerð breyt. á l. um drykkjumannahæli, og þar var ákveðið, að svo og svo mikill hluti af ágóðanum frá vinverzlun ríkisins skuli renna til þess að koma upp slíkri stofnun. Ég hygg, að hv. 11. landsk. hafi verið með því, að þetta var flutt, hæstv. dómsmrh. hafði mjög mikil afskipti af því máli og náði það fram að ganga á þann hátt, sem ég hef lýst. Ég veit ekki til, að þessi stofnun sé til, og ég held, að það sé ekki byrjað á að koma henni upp. En þetta var gert nokkru eftir að sams konar stofnun, hæli fyrir drykkjumenn, var lögð niður. Því á ég erfitt með að skilja, að þeir þm., sem töldu rétt og nauðsynlegt að taka stórar fjárfúlgur beint úr ríkissjóði í því skyni að koma á fót þeirri nauðsynlegu stofnun, skuli vera á móti því að koma á fót svo nauðsynlegri stofnun sem hér um ræðir, svo að af þeim ástæðum hygg ég, að hv. 11. landsk. verði ekki á móti þessu frv. — Hv. 11. landsk. sagði, að rétt væri að hækka erfðaskattinn. Ég er ekki viss um, hvort ég hef átt að skilja hann svo, að hann vildi, að allur erfðaskatturinn rynni til þessarar fyrirhuguðu stofnunar. Ef það er aðeins skoðun hv. þm., að það eigi að hækka erfðaskattinn til að gera hann að eyðslufé fyrir ríkissjóð, þá bjargar það ekki þessu máli út af fyrir sig. Ég get verið sammála um, að rétt sé að hækka skatta, en mér finnst engin ástæða til að hækka skatta til að gera það að eyðslufé fyrir ríkið. Ef aftur á móti er samkomulag um að hækka skattinn og láta hann allan renna til þess að koma upp þessari stofnun, þá er ég fullkomlega til samkomulags um það atriði. Þetta er eitt af þeim atriðum, sem þarf að athuga betur áður en málið er endanlega ákveðið. — Síðan sagði hv. þm., að framfærsluskyldan væri ekki lögð á ríkissjóð, heldur gæti maður tryggt sér þennan rétt, og hv. frsm. tók undir þetta. Þetta er ekki rétt, því að ég hygg, að það sé hvorki meira né minna en 40 milljónir, sem fara úr ríkissjóði til þess að halda uppi þessu kerfi. Af 72 milljónum, sem þarf til þess að reka þessa stofnun, þá hygg ég, að um 40 milljónir fari úr ríkissjóði, svo að það er ekki þannig í dag, að hún standi sjálf undir þessu, en það mundi kannske síðar meir verka þannig, að þessi byrði færi af ríkissjóði, eftir því sem stofnunin yrði fjársterkari. En þetta er ein ástæðan til þess að gera stofnunina fjársterka. Þessi ráðstöfun, sem ég ætlast til að hér sé gerð,

er til að létta þeirri byrði af ríkissjóði, sem nú hvílir á honum. Þetta sýnist mér, að hv. 11. landsk. og meiri hl. n. hafi ekki komið auga á. En það er sýnilegt, að ef Tryggingastofnunin á að geta orðið sjálfstætt váttryggingarfyritæki eins og hugsað er í framtíðinni, þá þarf að gera annað tveggja, að auka stórkostlega gjöld á einstaklingum og sveitarfélögum eða skapa einhverja aðra nýja tekjustofna. En þó að vonir kynnu að standa til þess, að það væri hægt að gera þetta, að innan skamms tíma lentu byrðarnar á þessum aðila, en ekki ríkissjóði, þá er einn póstur eftir, sem er útgjöld fyrir ríkissjóð í dag, það er styrkurinn til öryrkjanna í landinu, sem kemur ekki að öllu leyti frá Tryggingastofnuninni. Öryrkjaframlögin eru svo stórkostleg í dag frá ríkinu, að skiptir tugum milljóna, en ef þessari stofnun væri komið upp, þá mundi það létta stórkostlega þá byrði, því eins og ég tók fram í gær, þá er kjarni þessa máls það, að komið verði upp stofnun, þar sem hægt er að nota vinnuafli í stórum stíl, sem ekki er hægt að nota í dag. Þetta er því raunverulega fjárhagsatriði fyrir ríkið annars vegar, en stórkostleg byrði fyrir ríkið hins vegar. — Hv. þm. sagði einnig, að það væri verið að reyna að samræma erfðalög á öllum Norðurlöndunum. Ég skal ekkert segja um það. Ég geri ekki ráð fyrir, að þetta sé svo mikið atriði, að það eigi að hafa áhrif á þetta mál. Ég held, að það sé sáralítið atriði fyrir Íslendinga, hvort þeir hafa önnur erfðalög en hin Norðurlöndin, því eins og ég tók fram í gær, þá held ég, að okkar erfðalög eigi að byggjast á okkar aðstæðum og okkar kringumstæðum, en ekki einhverju kerfi í öðrum löndum. Ég sé því ekki, að það þurfi að hamla framgangi þessa máls. — Hv. þm. sagði, að hann héldi, að með minni frv. mundi erfðaréttur kjörbarna hverfa. Ég sé ekki ástæðu til að tefja hv. d. með því að deila um þetta atriði. Það er áreiðanlegt, að ef svo hefur tekið til, að ég hafi orðað 2. gr. frv. þannig, að skilja megí hana á þann veg, þá er það ekki af því, að það hafi verið tilætlanin, og þá eru það mistök, sem ég er fullkomlega til viðtals um, því að það er ekki mín meining, enda ekki viss um, að greinina beri að skilja þannig, en það er þá til athugunar, ef frv. fer til 3. umr. — Þá sagði hv. þm., að hann væri óánægður með að fella niður 28. gr. Það atriði er einnig til umr., því meðan deilt er um það, hvort rétt sé að láta mann hafa rétt til þess að gera erfðaskrá hálfdaudan eða meðvitundarlausan, eins og ætlað er til samkvæmt 28. gr., þá er það ekkert meginatriði fyrir mig, að þetta sé sett inn. Þetta er byggt upp á brtt., sem ég gerði við erfðal. á sínum tíma, að ég áleit ekki rétt, að maður, sem er að missa meðvitund, gerði erfðaskrá, þótt einhver væri við. En þetta er atriði, sem út af fyrir sig getur ekki orðið til þess að tefja þetta mál, því að það er þá ekki verra en það, sem er í gildandi l., því að það er þannig í l. nú, að það er tekið sem fullkomið gagn, ef maður, áður en hann gefur upp öndina í óráði, getur látið heyra til sín, eins og kerlingarnar sögðu við prestana á 16. og 17. öld, að þær ætl-uðu að gefa þessari og þessari kirkju þetta og

þetta. Ég veit, að hv. 11. landsk. er langt aftur í tímanum, en ef það getur orðið samkomulag, þá vil ég leyfa honum að dvelja nokkrar aldir aftur í tímanum, svo að það verði ekki til að skilja okkur að. — Ég held það sé ekki rétt að eyða tíma í að deila um það, hvort rétt sé, að hjón erfi hvort annað, eða hvort eigi að hafa það eins og nú er í l., það getur ekki verið meginatriði í þessu máli, en ég er með þessari breyt. að gera kjör makans betri, og um það má deila. — Hv. 11. landsk. gat þess, að við afgreiðslu fjárl. væri ekki gert ráð fyrir því fé, sem rennur til ríkissjóðs samkvæmt hinum nýju erfðalögum, þ. e. a. s. því fé, sem enginn erfingi finnst að. Ég get upplýst í sambandi við það, að það er einmitt tekið upp í áætlun, erfðafjárskatturinn er talinn saman með þeirri upphæð, í samráði við fjmrh. Þetta atriði er fært þannig hjá ríkissjóði, að þetta fé er talið með erfðafjárskattinum, og þess vegna er það ekki sett sem ný gr. á fjárl. Hæstv. fjmrh. vildi ekki láta hækka þennan lið, en hann er 300—400 þús. kr. Hitt er rétt hjá hv. 11. landsk., að það er rúm fyrir þetta í kistu ríkissjóðs og fyrir allar aðrar tekjur, sem hægt er að klófesta, en ég fer ekki frekar út í það í sambandi við þetta.

Út af ræðu hv. frsm. meiri hl. vildi ég aðeins segja þetta: Ef meðferð þingmála almennt væri þannig eins og hér er orðið með þetta mál, hvað ætli það gengju þá mörg þingmál fram? Það er fengin viðurkenning fyrir því, að það komu svör frá tveim aðilum 12.—14. des., þá er komið nærri þingfrestun, og það er ekkert við því að segja, þó að n. hafi ekki komið þessu frá þá, þó að þá væru liðnar upp undir 3 vikur frá því, að fyrirsurnirnar voru sendar út, — ég er ekki að gera neina aths. við slíka meðferð, — en þriðja umsögnin er á ferðinni 23. jan., og ég tel ófyrirgefanlegt af n. að leyfa nokkrum aðila að geyma að svara svo langan tíma og biðja eftir hans svari. Þá var n. búin að biðja eftir svari í tvo mánuði, og ég verð að segja, að ef ætti að fara þannig með þingmál almennt, þá væri ekki mikið af þeim málum afgr., sem tekin eru fyrir á Alþ. En þessi meðferð er vegna þess, að meiri hl. er persónulega á móti málinu og þykir gott að geta kastað sökinni á annan aðila. En meðferðin á málinu er óverjandi, ekki sízt vegna þess, að það er viðurkennt, að þetta er ákaflega stórt mál og stórt mál fyrir Alþ. að geta fengið tækifæri til að dæma um efnislega, en hér er ekki verið að láta Alþ. dæma um málið, heldur er því haldið hjá ákveðnum aðila og ekki kallað eftir því frá n. Þetta er því óafsakanlegra þegar vitað er, að það var felld með 6:6 atkv. að senda þetta mál til annarrar n. Það eru m. ö. o. 6 þm. í Ed., sem vildu fá málið til annarrar n., og sannarlega bar hv. form. n. að taka fullt tillit til þess. Auk þess hef ég sjálfur kallað tvisvar sinnum eftir málinu og óskað eftir, að hæstv. forseti beitti sér fyrir því, að málið kæmi til meðferðar, og ég veit, að hæstv. forseti hefur gert það, svo að ég þykist hafa haft fulla ástæðu til þess að ásaka n. fyrir óeðlilegan og óþinglegan drátt á þessu máli, og þau orð, sem háttvirtur framsögumaður meiri hlut-

ans hafði hér um það, að allar ásakanir væru óverðskuldaðar, get ég ekki viðurkennt. Ég segi þetta ekki eingöngu í sambandi við þetta mál, — ég tel, að það sé ekki rétt að líða þá meðferð á málum á Alþingi, að aðeins 3 menn af 52 geti svæft mál, án þess að það komi undir dóm. — Háttv. frsm. meiri hl. sagði, að hér væri um stórt mál að ræða og því væri eðlilegt, að það þyrfti langan tíma. Ég er sammála um, að þetta sé stórt mál, og ég er því líka sammála, að það þurfi mikinn undirbúning, en þessi undirbúningur hefur ekki farið fram hjá allshn., því að hún hefur ekkert gert í málinu annað en að senda það til umsagnar og gefa út nál. Hún hefur ekki einu sinni leit að áliti þeirra aðila, sem ég álit að hefðu frekar átt að segja álit sitt um þetta mál en þeir aðilar, sem málið var sent til. En ég vil í sambandi við þetta spyrja hv. frsm. og form. n., af því að hv. frsm. hefur viðurkennt, að hér sé um stórt mál að ræða: Hafa m. a. þessir aðilar hvor í sínu lagi leitað umsagnar og rætt þetta mál í sínum flokkum? — Þegar um stór mál er að ræða eins og þetta mál, þá hefði ekki verið óeðlilegt, að það hefði verið minnst á það í viðkomandi flokkum, og ég veit til þess í sambandi við önnur mál, að á nefndarfundum hefur hvað eftir annað verið tekinn frestur í málum, þótt smærri hafi verið, til þess m. a. að ræða um þau atriði við flokkana. Ég get upplýst, að í heilbr.- og félmn. veit ég ekki betur en að sé haldið máli nú af form. heilbr.- og félmn., og það er upplýst, að það sé vegna þess, að sjálfsagt sé að ræða það mál við flokkana. Þó er það miklu smærra mál en þetta. Þess vegna vil ég spyrja hv. form. þessarar n.: Hefur hann leitað álits Framsfl. efnislega um þetta mál eða rætt það þar, eða hefur hv. frsm. meiri hl. leitað umsagnar um þetta stóra mál í Sjálfstfl.? Ég hef ekki orðið var við það. Þetta segi ég ekki af því, að mér sé ekki ljóst, að mörg mál ganga fram, án þess að rætt sé um þau í flokkunum. En þetta er mjög stórt mál og alls ekki óeðlilegt, að það sé rætt í flokkunum. Þetta er sveitarstjórnarmál í hæsta máta, og slíkt er sannarlega ekki lítið atriði, hvernig létt verði af bæjar- og sveitarfélögum þeirri óskaplegu byrði, sem stafar af framfærslu öryrkja.

Hv. frsm. sagði, að ekki hefði verið ástæða til að leita umsagnar Tryggingastofnunarinnar, þar eð framkvæmdastjóri stofnunarinnar, hv. 4. þm. Reykv., ætti sæti í n. Ég skal viðurkenna, að það var af þeirri ástæðu ekki nauðsynlegt, þó að mér hefði fundizt eðlilegra að leita umsagnar tryggingaráðs, og þau orð hv. frsm., að það sé vitað fyrir fram, að engin stofnun neiti að taka á móti fé, koma þessu máli alls ekki við. Það átti ekki að leita umsagnar stofnunarinnar á því, hversu fjárlín væri aflað, heldur hvernig hún liti á það atriði að koma upp öryrkjastofnun í landinu, hver þjóðfélagslegur hagnaður það væri fyrir landið að fá slíka stofnun, hver sparnaður það væri á vinnukrafti að auka tekjur þessara manna, og í hve ríku mæli það létti byrðar þess opinbera. Um þessi atriði hefði verið vert að fá upplýsingar, og

það getur verið, að forstjóri Tryggingastofnunarinnar hafi verið spurður álits, en það kemur a. m. k. hvergi fram í nál.

Þá sagði hv. frsm. n., að mín ræða hefði verið eintómt tilfinningahjal. Það er rétt, að mér er það tilfinningamál að bæta kjör þessara manna, en mér finnst það ekkert hjál, þó að rætt sé um, á hvern hátt það verði gert. Hitt er rétt, að ég bjóst ekki við, að hv. form. n. tæki þá afstöðu til þessa máls, sem raun hefur á orðið, og þetta er sannarlega ný hlið á hv. 8. þm. Reykv., sem ég býst við að komi fleirum en mér ókunnuglega fyrir sjónir, en ég veit það nú, að hennar vilji til þess að hjálpa þessu fólki nær ekki lengra en það, að ekki má rýra eignir útarfa því til hjálpar. Ég bjóst ekki við þessari afstöðu hjá hv. 8. þm. Reykv. og ekki heldur hjá hv. þm. Seyðf., en ég býst við, að afstaða þeirra stafi af því, að þau hafi aðeins lítið á það, sem útarfar væru að tapa, en ekki á hitt, sem þó er meginatriði málsins, hvað veikustu þegnar þjóðfélagsins voru að vinna. — Ég sé ekki ástæðu til að svara öðru, en það er mis- skilningur, sem sagt var um vinnuhælið í Reykjalandi, að það væri rekið sem nokkurs konar frjálst framtak, — það er rekið sem félagsmál, og sá árangur, sem náðst hefur með rekstri þess, hefur sýnt, að það á að vikka þetta mikið. Ef það væri ekki í reglugerð um Reykjaland, að þar geti engir komizt að nema þeir, sem hafa verið berklaveikir, væri aðsókn svo mikil, að ekki væri hægt að sinna nærri öllum, því að vitað er, að fjöldi öryrkja vildi gjarnan komast á slíkt hæli, og það er einmitt að stofnun þess, sem ég vil stuðla með flutningi þessa frv.

Hv. frsm. sagði, að það væri ekki von, að þingn. geti undirbúið þetta mál, eins og til sé ætlað. Ég viðurkenni, að n. geti ekki undirbúið lög um slíka stofnun, enda ekki til þess ætlað eða nauðsynlegt, en það er vandalaust að tryggja stofnuninni þetta fé, og ekki ætlað til annars með þessu frv. um breyt. á erfðalögum. Hv. frsm. sagði, að það væri höfuðatriði málsins, að verið væri að svipta menn sjálfsögðum ráðstöfunarrétti yfir eignum sínum. Er hægt að undirstrika betur þau orð mín, að hv. frsm. hafi ekki komið auga á kjarna málsins? Ég tel það höfuðatriði, að verið er að svipta menn rétti, sem þegar er búið að svipta þá, og það undirstrikar einmitt, að mín rök eru rétt, sem ég flutti í þessu sambandi. Svo segir frsm. enn fremur, að meiri hl. n. álíti þetta frv. svo mikla fjarstæðu, að ekki komi til mála að leita fyrir sér um samkomulag við flm. Sem sagt, það er svo mikil fjarstæða að reyna að bæta hag þessara manna, að reyna að undirbúa slíka stofnun, að reyna að létta af ríkissjóði þeirri óskaplegu byrði, sem af þessum málum stafar, að ekki kemur til mála að leita eftir neinni samkomulagsleið við flm. Þetta er dómur meiri hl. n. og hv. frsm. hennar.

Ég gerði hér fyrirspurn, hvort ekki væri viðlit að ná samkomulagi um annað en fella frv. allt, og hv. 4. þm. Reykv. minntist á það líka, en mér er ekki svarað með öðru en sviðingum um það, að málið sé svo mikil fjarstæða, að ekki sé hægt að tala við mig um

það. Ég vil þó gera aðra tilraun og vita, hvort hún fer á sama hátt. Er útilokað að fá umræðu frestað og reyna samkomulag, þótt ekki væri meir en svo, að 11., 12. og 13. gr. fengju að standa? Ég vil reyna þetta, vegna þess að fyrir mér er það meginatriði, að grundvöllurinn fyrir slíkri stofnun verði lagður. Ef þetta fæst, þá er það stór áfangi að því marki, sem ég veit að næst, því að þetta er áreiðanlega ekki í síðasta skipti, sem þetta mál kemur fyrir þingið. Ég get upplýst, að Tryggingastofnunin eða tryggingaráð hefur um þetta efni leitað álits þess manns, sem mesta reynslu hefur hér á landi um rekstur slíkrar stofnunar, þ. e. Odds lækni í Reykjalundi, og hefur hann lagt mikla vinnu í að athuga það, hvernig hægt sé að byggja upp stofnun fyrir aðra öryrkja en þá, sem komast að Reykjalundi. Ég veit, að það er mikið fylgi fyrir því hér á hv. Alþingi að hjálpa þessum mönnum, og þó að meiri hl. hv. allshn. hafi tekið aðra afstöðu, þá er það ekki gert af öðru en því, að hann hefur ekki athugað, hvað er meginatriði málsins. Svo framarlega sem hægt er að fá samkomulag um það, að 11., 12. og 13. gr. fái að standa, þá er mörkuð stefnan, og hv. Alþingi gerir þá síðar upp við sig, hvaða leiðir séu heppilegastar til fjárflounar handa slíkri stofnun, hvort heppilegra sé að skerða að einhverju leyti rétt útarfa til erfðafjár eða að greiða kostnaðinn beint úr ríkissjóði. Því fyndist mér réttast, að umræðu væri nú frestað, kallaður saman fundur í hv. allshn. og fengið samkomulag um, að 11., 12. og 13. gr. fengju að standa, og síðan safnað um það meiri hl. í hv. deild. Ég teldi það mestan sóma hv. Alþingis eins og málum nú er komið.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég var fjarverandi í gær, er hv. þm. Barð. flutti hér langa ræðu, þar sem ég hef heyrt, að hann hafi talað mikið til mín, og get því ekki svarað neinu af því, enda er hv. frsm. búinn að svara fyrir n. Ég sný mér því beint að þessari ræðu hv. flm. Hann taldi það næstum goðgá, að beðið var svo lengi eftir umsögn Háskóla Íslands um þetta mál, og ætti ekki að láta neinum aðilum liðast að halda svo lengi eftir umsögnunum. En hvað var þessi bið svo löng? Hann viðurkenndi, að fram til 10. jan. hefði ekki verið hægt að álasa n. fyrir störf hennar að þessu máli. Það hefur því verið beðið frá 10. jan. til 23. jan. eftir umsögn Háskóla Íslands. Ég skal gjarnan taka það algerlega á mig, að beðið var eftir umsögn hans, og stafaði það af því, að ég vildi alveg sérstaklega fá umsögn háskólans um þetta mál. — Eitt af því, sem tafaði fyrir málinu, var það, að eftir áramótin var þing óstarfhæft sökum fjarværu hans sjálfs og ósk um, að málið yrði ekki tekið fyrir að honum fjarverandi. Ég hafði fengið ákveðið loforð frá Háskóla Íslands um, að umsögn hans kæmi, og taldi hina mestu ókurteisi að taka málið fyrir, áður en hún kæmi, og ég tel mig ekki hafa sýnt málinu neina hlutdrægni með því að biða eftir henni. — Ég get svarað því skýrt, að ég hef ekki leitað álits míns flokks á þessu máli og tel þess ekki þörf.

Um afstöðu mína til málsins í heild get ég verið fáorð. Þar mætast tvö sjónarmið, eins og skýrt kom fram, er hv. flm. vildi vísa því til hv. heilbr.- og félmn., en ekki til hv. allshn. Með þeirri afstöðu sinni að vísa málinu ekki til hv. félmn. hafði hv. þingdeild skorið úr um afstöðu sína til þessa máls og hvernig hún liti á þetta mál í eðli sínu. Frá mínu sjónarmiði er ætlað með flutningi þessa frv. að gerbylta lagabálki, sem er einn af grundvallarlögum í íslenskum rétti, og miðast mín afstaða til málsins við það. Þegar tekið er tillit til þess, að þetta er aðeins annað árið síðan erfðalögnum var breytt, og í rauninni ekki komin nein reynsla á þær breyt., sem þá voru gerðar, þá tel ég afstöðu meiri hl. n. meir en sjálfsagða og ekki koma til nokkurra mála að afgreiða málið á annan hátt. Nú kemur fram það, sem var grunnþónninn fyrir því hjá hv. flm. að vilja vísa málinu til hv. heilbr.- og félmn., að það er verið að taka íslensk erfðalög og gerbylta þeim til þess að koma upp öryrkjahæli í landinu. Það mun ekki standa á mér að vinna að framgangi þess máls eftir eðlilegum leiðum, en þessa leið neita ég að fara og tel mjög seilt til hurð til lokunnar að fara hana og taka lög, sem eru ein af grundvallarlögnum í íslenskum rétti, og gerbylta þeim til þess að ná öðru — að vísu ákaflega ákjósanlegu takmarki, og þar að auki er það takmark alls ekki greinilega fram sett. Um það, hvort hægt sé að fá umræðu frestað vegna síðustu greina frv., þá vil ég minna á, að brtt. um þetta efni var borin fram í þessari hv. deild í sambandi við breyt. á tryggingalögnum í vetur og var þá felld, en ég vil benda hv. flm. á, að nú liggur fyrir frv. um breyt. á tryggingalögnum, og væri þá einfaldast að bera fram brtt. við það frv., og skyldi ég gjarnan gerast meðflm. að slíkri till., ef í henni væri ekki farið fram á breyt. á erfðalögnum, en við þeim vil ég ekki hreyfa.

Frsm. meiri hl. (Lárus Jóhannesson): Herra forseti. Hv. form. allshn. hefur svarað fyrir nefndina, og hef ég þar engu við að bæta, en ég vil geta þess, að ég hef ekki borið þetta mál upp í mínum flokki, en átti tal við allmarga samflokksmenn mína, og þeir hafa álitit, að þetta kæmi ekki til mála, og ég hef satt að segja álitit, að hv. flm. stæði einn uppi með frv., en ég játa, að ég hef ekki sannreynt það.

Hvað viðvíkur fyrirspurn hv. flm. um 11., 12. og 13. gr., þá er það ekkert aðalatriði, og ég get fyrir mitt leyti fallt á, að þessi nýi tekjstofn renni til Tryggingastofnunarinnar, en ég vil taka það nákvæmlega fram, að samþykki mitt er bundið því skilyrði, að það sé áfangi á leið til fullkomnari tryggingastofnunar, en ekki breyt. á erfðalögnum. Ég segi eins og hv. form. allshn., að ég tel eðlilegast, að þetta komi fram í sambandi við tryggingalögin, enda kæmi þá nánar fram, að þetta væri tryggingamál, en ekki breyting á erfðalögnum.

Forseti (BST): Ég vil taka það fram út af þeim umræðum, sem fram hafa farið, að ef ætlað er að láta 11., 12. og 13. gr. standa, þá

mun réttara, að það komi fram sem brtt. við frv., því að venja er að skoða frv. fallið, ef 1. gr. þess er felld.

Frsm. minni hl. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Út af ummælum hæstv. forseta vil ég taka það fram, að ég spurði í minni fyrstu ræðu, hvort hann sæi sér ekki fært að bera upp allar greinar frv., þótt það sé venja að telja frv. fallið, ef 1. gr. er felld. Ég vil bæta því við, að ég get ekki borið fram till. um, að 10 fyrstu gr. verði felldar niður, því að ég er samþykktur þeim efnislega. Mér skildist á hv. frsm., að hann gæti fallið á, að ákvæði, sem eru í þrem síðustu greinum frv., yrðu samþ., og þakka ég honum fyrir þá afstöðu hans.

Mér skildist hv. 8. þm. Reykv. segja hér áðan, að hann væri samþykktur því, að arfur sá, sem ekki væri lögarfur, gengi til Tryggingastofnunar ríkisins. En hv. þm. lét þess getið, sem furðulegt má teljast, að hann vildi ekki samþ. þetta nú, heldur binda þetta tryggingafrv. í Nd., og skil ég ekki slíkan málflutning. Annaðhvort er hv. þm. með þessu ákvæði eða á móti. Hv. 8. þm. Reykv. virðist telja það grundvallarröskun á erfðalögum að hrófla þannig við þeim, en ég geri ráð fyrir, að hann muni brátt fá sigg í lófana, ef hann verður hér í þinginu til lengdar og sér, að ýmsum lögum er breytt á þennan hátt. En ég get ekki séð, að það sé neitt grundvallaratriði, hvort erfðafé þetta rennur til ríkissjóðs eða til Tryggingastofnunar ríkisins, og ef hv. þm. er fylgjandi meginatriði þessa frv., eins og hann hefur látið í ljós, þá vona ég, að hann sýni það með atkvæði sínu.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér inn í umr. um þetta mál, en ég vil benda hér á tvö atriði í sambandi við það. Annað er það, að fyrir nokkrum árum og síðan aftur og aftur kom það fyrir, að lagt var til að ætla ákveðnar tekjur ríkissjóðs til ákveðinna framkvæmda. Þegar þetta kom fyrst fyrir, þá fordæmdi núv. form. fjárhagsráðs þetta harðlega, en hann átti þá sæti hér á Alþ., og sagði, að ríkisstj. ætti að ákveða slíka skiptingu fjárlins, en ekki ætti að setja ákveðnar tekjur í ákveðnar skúffur, og fordæmdi þetta mjög hart. Síðan hefur slíkt komið oftar fyrir, og þá hefur það verið fordæmt af hv. form. fjvn., sem nú vill þó láta ákveðnar tekjur fara í ákveðnar framkvæmdir. Ég, sem barðist fyrir sérstökum benzínskatti til að fá fjármagn til brúabygginga, gleðst yfir þessu. En ég held, að Alþ. sé enn þeirrar skoðunar, sem það hefur verið, að ráðstafa tekjum ríkissjóðs þangað, sem mest er þörfin á hverjum tíma, en ákveða ekki, að ákveðnir tekjustofnar skuli ganga til ákveðinna verkefna. Hitt atriðið er það, að ég tel það fjarstæðu, að fé það, sem gengur til ríkissjóðs, fari í eyðslu, því að það er aðeins hluti af því, sem þannig er varið, en mestur hlutinn fer í ýmsar framkvæmdir og rekstur, og það skiptir þá engu máli, hvort þetta fé fer í eyðslu eða eitthvert annað fé, því að það fé, sem annars færi þá í eyðslu, gengur þá til skóla, hæla og annarrar

slikrar starfsemi, og það er fjarstæða að ætla að vinna málinu fylgi með slíkum rökum, því að það er röng mál færsla. En ég held, að svo lítil reynsla sé enn komin á erfðalögin, að ástæðulaust sé að breyta þeim nú, en hitt er svo annað mál, hvort ekki sé nauðsynlegt að byggja öryrkjahæli og hvort ekki sé rétt að leggja fé til þess, en hv. þm. Barð. kærir sig vist ekki um auknar tekjur í ríkissjóð, því að hann lagði til að fella niður tekju- og eignarskatt.

Frsm. minni hl. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Aðeins örfá orð út af ræðu hv. 1. þm. N-M. Mér skilst, að hann sé nú á móti því, að ákveðnum tekjum sé varið til ákveðinna framkvæmda, af því að þegar hann var áður með slíkri ráðstöfun fjárlins í ákveðnu augnamiði, þá hafi tveir þm. verið á móti því. Er slíkt vægast sagt veik röksemd. Hvað um skatta, sem lagðir voru á í sambandi við eignakönnunina, brúaskattinn o. fl.? Ég gæti talið mörg dæmi, þar sem ákveðnum tekjum hefur verið varið til ákveðinna verkefna, en hér er um að ræða ráðstöfun erfðafjár, og þó að einhver hluti þess kunni að fara til skóla og annars slíks, þá verður þessu fé vart varið á heppilegri hátt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það er þá fyrst órstutt athugasemd út af ummælum hv. 1. þm. N-M. hér áðan. Hann sagði, að ég hefði verið á móti því, að fé ríkissjóðs væri sett í sérstakar skúffur, en hann blandar hér saman málum. Ég er á móti því að taka 1 millj. kr. til símamála og binda þannig hluta af tekjum ríkissjóðs í 10 ár, og sama máli gildi, þegar annar hv. þm. vildi láta verja 1 millj. kr. af fé ríkissjóðs í öðru skyni næstu 10 árin. Hér gegnir öðru máli; hér er aðeins verið að taka af ríkissjóði tekjustofn, sem óvíst er, hve mikill verður, og verið að taka fé af útörfum til að byggja fyrir það hæli, og mun ég ekki ræða það atriði frekar.

Út af orðum hv. form. allshn. verð ég að harma afstöðu hans til þessa máls. Ég minnst þess ekki í nokkru máli síðan ég kom á þing, að þegar frsm. í máli hefur lýst sig fúsan til að taka málið aftur fyrir og reyna að ná samkomulagi um það, þá hafi form. n. staðið upp og lýst sig andvigan slíku. Ég get ekki séð, hvernig hægt er að sýna nokkru máli meiri óvináttu. Hv. form. n. leyfir sér að lýsa því yfir, að hann sé fylgjandi því, að meginkjarni frv. komist fram, en er samt fullur úlfúðar og fjandskapar við málið.

ATKVGR.

1. gr. felld með 10:5 atkv.

Forseti (BSt): Vegna ummæla um það, að 11.—13. gr. gætu lifað sjálfstæðu lífi, þó að aðrar gr. frv. séu felldar, þá vil ég verða við því að fylgja þeirri óvenju að bera aðrar gr. frv. upp, þó að 1. gr. hafi verið felld.

2.—10. gr. felldar með 10:3 atkv.

11.—13. gr. (verða 1.—3. gr.) samþ. með 9:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HV, HG, JJós, StgrA, BrB, SÓÓ, FRV, GJ, BSt.

nei: HermJ, KK, LJóh, PZ, Rþ, VH, Þþ.

1 þm. (BBen) fjarstaddur.

5 þm. gerðu svo hljóðandi grein fyrir atkv.:

Lárus Jóhannesson: Þó að ég geti felld mig við þessi ákvæði sem slík, þá vildi ég, að þau kæmu fram í sambandi við tryggingalögin og þetta verði ekki skilið sem takmörkun á erfðarétti, og segi því nei.

Páll Zóphóníasson: Vegna þess að hv. form. fjv. hefur oft útmálað það í Sp., að ekki sé fært, að ákveðið sé með 1., að ákveðnu fé skuli varið til ákveðinna framkvæmda, þá segi ég nei.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Með tilvísun til fyrri ummæla minna og til grg. hv. frsm., að eðlilegra sé, að breyting þessi komi fram í sambandi við tryggingalögin, en ekki erfðalögin, þá segi ég nei.

Gísli Jónsson: Ég þakka hæstv. forseta fyrir, að hann leyfði, að síðari gr. frv. yrðu bornar upp, þó að húið væri að fella 1. gr., og þó að húið sé að fella fyrri gr. frv., þá get ég samt felld mig við, að þessar gr. nái fram að ganga, og segi því já.

Bernharð Stefánsson: Ég segi já til 3. umr.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 9:4 atkv.

Á 74. fundi i Ed., 19. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 694).

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég greiddi atkv. með því, að þetta frv. gengi til 3. umr., en tók það fram við nafnakall, að atkv. mitt gildi aðeins um það að vísa frv. til 3. umr. Ástæðan til þess, að ég vildi, að frv. gengi til 3. umr., eins og þá var komið, að umr. hafði verið slitið og því ekki hægt að bera fram till. þá, var sú, að ég viðurkenni, að tilgangurinn, sem lá í því, sem eftir var af frv., væri í sjálfu sér mjög góður og lofsverður, sem sé að greiða fyrir því, að komið verði upp öryrkjahæli í landinu, þótt svo sé til orða tekið í frv., að sá erfðahluti, sem ríkissjóði ber samkvæmt gildandi 1., gangi til Tryggingastofnunar ríkisins, og jafnframt sé ákveðið, hvað hún eigi að gera við það fé, sem sé að verja því til þess að koma upp öryrkjahæli. Eins og frv. er nú orðið, er því ekki um annað að ræða í því en að tryggja væntanlegu öryrkjahæli það fé, sem ríkissjóði tilfelli nú í arf, í staðinn fyrir að það rann áður til fjarskyldra ættingja, og er þetta auðvitað miklu minna fé, sem um er að ræða, heldur en ef sú breyt. á erfðaskiptunum sjálfum hefði verið samþ., sem í frv. fólst í fyrstu og flm. vitanlega ætlaðist til að gengi til þessara nota.

En nú hefur legið annað frv. fyrir þessari d.

um stofnun öryrkjahælis, sem flutt er af hv. þm. S-Þ. (KK). Það frv. er, að því er ég bezt veit, í n., og hefur ekki komið nál. um það. Ég hef þó heyrt, að sú n., sem um málið hefur fjallað, sé að leita sér upplýsinga hjá sveitarstjórnnum víðs vegar úti um land um aðstoð við þetta mál. Eins og þetta frv., sem hér er til umr., er nú orðið, virðist því liggja beinar við að steypa þessum tveim frv. saman en að afgr. þetta frv. sérstaklega. Vil ég leyfa mér að benda hv. d. og hv. flm. þessa frv. á, að það er að mér virðist óhugsandi, að frv. geti orðið að 1. á þessu þingi, jafnvel þótt þessi d. samþ. það, því að þá á það væntanlega eftir athugun í n. og að ganga gegnum 3 umr. í Nd. Það liggur í augum uppi, að þetta Alp. mun ekki standa marga daga hér eftir, og þess vegna er hægt að slá því föstu, að frv. muni ekki ná samþykki á þessu þingi. Mér virðist því með tilliti til þessa og einnig með tilliti til þess, að frv. um svipað efni liggur fyrir d., sem sjáanlega verður ekki afgr. á þinginu, þá verði unnið meira gagn með því að fela ríkisstj. undirbúning málsins fyrir næsta þing heldur en með því að þessi hv. d. samþ. frv. og það dagaði síðan uppi í hv. Nd. Mér finnst því, að sú bezta afgreiðsla, sem málið geti nú fengið — beinlínis mál-efnisins vegna —, sé sú að afgr. það með dagskrá, þar sem ríkisstj. er falið að undirbúa málið frekar fyrir næsta Alp., því að slík dagskrá, sem felur í sér beina áskorun til ríkisstj., er lögformleg samþykkt, sem ríkisstj. má í raun og veru ekki skella skolleyrunum við og hefur í sjálfu sér sama gildi og t. d. þál. Af þessum ástæðum, sem ég hef nú greint, ætla ég að leyfa mér að bera fram till. til rökst. dagskrár, sem er á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Í því trausti, að ríkisstj. undirbúi lagafrv. um stofnun og rekstur öryrkjahælis og leggi till. sínar fyrir næsta Alp., tekur d. fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég álit, að ef þessi dagskrártill. min yrði samþ., fengist að nokkru leyti pösítív afgreiðsla á háðum þeim málum, sem ég hef nú minnst á. Þar sem hér segir, að ríkisstj. sé treyst til að undirbúa stofnun öryrkjahælis, þá tekur það atriði frekar til frv. hv. þm. S-Þ., en þar sem talað er um reksturinn, tekur til þess frv., sem nú liggur hér fyrir, og er þar vitanlega átt við, hvernig tryggja eigi hælina fjármagn til rekstrarsins.

Ég er sannfærður um það, að slík afgreiðsla sem ég legg hér til greiðir meira fyrir því, að þetta nauðsynjamál komist í framkvæmd, heldur en þótt frv. verði samþ. í annarri d., en dagaði uppi í hinni, og vona ég því, að samkomulag geti náðst um að afgr. málið á þennan hátt. Ég vil svo leyfa mér að afhenda hæstv. forseta þessa till. mína.

Forseti (Þþ): Mér hefur borizt svo hljóðandi dagskrártill. frá hv. 1. þm. Eyf. (BSt): „Í því trausti, að ríkisstj. undirbúi lagafrv. um stofnun og rekstur öryrkjahælis og leggi till. sínar fyrir næsta Alp., tekur d. fyrir næsta mál á dagskrá.“ Liggur dagskrártill. fyrir til umr.

Giðli Jónsson: Herra forseti. Ég vil þakka hv. 1. þm. Eyf. fyrir þau orð, sem hafa fallið í sambandi við stofnun öryrkjahælis, og þá samúð, sem kom fram í ræðu hans með þessu frv. Mér finnst hins vegar, að dagskrártill., eins og hún liggur fyrir, bendi ekki til þess, að hún sé í neinum tengslum við þetta frv. sérstaklega. Ég veit ekki, hvort hv. þm. vildi breyta henni þannig að taka upp í hana ábendingu um, hvort gerlegt þætti að ráðstafa því fé, sem um er rætt í 1. gr. frv., eins og það er nú, til þess að koma fram upp öryrkjahæli, því að þar með væri dagskrártill. í tengslum við frv. mitt, en annars yrði hún slitin úr tengslum við þetta mál og gæti frekar átt við það frv., sem hér er óafgr. og hann minntist á. Ég get upplýst í sambandi við það frv., að það var sent til umsagnar Sambandi íslenskra sveitarfélaga, og m. a. vegna þess, að í því er gert ráð fyrir að leggja allþunga byrði á sveitarsjóði í landinu, þá er ekki hugsanlegt, að það mál nái fram að ganga á þessu þingi. Mér hefur skilist, að heilbr.- og félmn. hafi hugsað sér að senda það mál til sveitarstj. og ætli að undirbúa það fyrir næsta þing — og það jafnt fyrir það, þótt þessi dagskrártill. hefði ekki komið hér fram. Ég get ekki fellt mig við að afgr. málið á þann hátt, sem hv. 1. þm. Eyf. leggur til, og mun ekki greiða atkv. með dagskrártill. hans, þótt ég viðurkenni, að það frv., sem hér liggir fyrir, muni ekki ná fram að ganga á þessu þingi, þótt það nái samþykki þessarar hv. d. Ég vil þess vegna spyrja hv. 1. þm. Eyf. að því, hvort hann muni vilja gefa ábendingu um það í sambandi við dagskrártill., að erfðafjárskatturinn og það fé, sem rennur í ríkissjóð og engir löglegir erfingjar eru að, renni til þessa öryrkjahælis, því að þá væri sýnilegt, að dagskrártill. væri í beinu sambandi við þetta frv.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég get ekki fallist á það, sem hv. þm. Barð. sagði, að þessi dagskrártill. min sé ekki í neinum tengslum við frv. það, sem hér liggur fyrir. Hins vegar hefði frekar mátt segja slíkt, ef svona dagskrártill. hefði verið borin fram áður en frv. var breytt, eða meðan það miðaði í raun og veru að breyt. á erfðal., en nú fjallar það ekki lengur um erfðaféð, heldur aðeins um, að það fé, sem ríkissjóður erfir, skuli renna til öryrkjahælis. Þess vegna virðist mér, að málið fjalli nú aðeins um öryrkjahæli, og þegar ríkisstj. er falið að undirbúa löggjöf um þetta efni með dagskrártill., þá er það í beinum tengslum við þetta frv. eins og það nú er orðið, en að fara að taka það fram í dagskrártill., hvaða tekna eigi að afla til rekstrar öryrkjahælis, álit ég ekki heppilegt. Þegar ríkisstj. tekur málið til meðferðar, ef dagskrártill. verður samþ., þá hefur hún að sjálfsgöðu fyrir sér m. a. frv. hv. þm. Barð. með þeirri ýtarlegu grg., sem því fylgir, og önnur gögn, og leiðir til þess að standast kostnaðinn af hælenu hljóta að koma til athugunar í ríkisstj., og einmitt þær leiðir, sem hér hefur verið stungið upp á. Mér finnst nokkuð óeðlilegt, þegar máli er vísað til ríkisstj., að tiltaka fyrir fram, hvernig eigi að afla

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

fjár til þess, enda er áreiðanlegt, að með því móti verður meiri ágreiningur um málið, og ég er ekki viss um, hvort þetta þing, sem mundi velja þessa lausn málsins með dagskrártill. minni, væri reiðubúið að samþ. það t. d., að erfðafjárskatturinn gengi til öryrkjahælisins. Ég mun því ekki ganga inn á að breyta minni dagskrártill., en auðvitað er hægt að koma með breyt. við hana, en ég hygg, að með henni verði þó farsvert meira unnið í þessu máli en með því að samþ. frv. hér í d., þar sem fyrirsjáanlegt er, að það muni daga uppi í Nd. Dagskrártill. er borin fram út af þessu frv. og er óneitanlega í fullum tengslum við það. Þetta veit ríkisstj. vitanlega, og henni verður send dagskráin með þeim ummælum, að þetta frv. hafi verið afgr. á þennan hátt, en ekki neitt annað frv.

Frsm. minni hl. (Haraldur Guðmundsson): Ég er sammála hv. þm. Barð. um það, að sú dagskrártill., sem hér hefur verið lögð fram, er í raun og veru engin afgreiðsla á þessu frv., eins og till. er orðuð nú. Ég er hins vegar sammála hv. 1. þm. Eyf. um það, að dagskrártill. er vel hugsanleg í þessu máli, en ekki með þeim orðum, sem hann hefur valið. Því verður ekki neitað, að eftir breyt. á frv. við 2. umr. er ekki um breyt. á erfðal. að ræða, heldur um ráðstöfun fjár, sem áður hefur runnið til ríkissjóðs, og hvernig eigi að verja því, eins og frv. segir, en að því er á engan hátt vikið í dagskrártill. hv. 1. þm. Eyf., en þetta er meginatriði málsins. Auk þess vil ég benda hv. þm. á, að frv. það, sem hv. þm. S-Þ. flutti á þessu þingi um stofnun öryrkjahælis, sem sveitarfélög landsins áttu að standa að, var þannig hugsað samkv. grg. og ræðu hv. flm., að það var fyrst og fremst hugsað fyrir ákveðna tegund öryrkja, sem sé ofdrykkjumenn, vandræðafólk og vangefið fólk, en ekki fyrir fólk almennt með skerta vinnugetu, eins og þetta frv. miðar við eða eins og vinnuhæli Sambands ísl. berkla-sjúklinga. Þetta hæli er ætlað fyrir öryrkja, en ekki fyrir menn með siðferðisbresti eða gáfna-skort. Dagskrártill. hv. 1. þm. Eyf. vikur ekki að því, til hvers hér sé ætlað, og er stjórnin því á sama vegi stödd. Ég gæti hugsað mér að fallast á till., ef stofna á hæli fyrir öryrkja og menn með skerta starfsgetu. Ég vænti þess, að hæstv. forseti geti fallist á þetta.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Mér virðist þessi dagskrártill. fram komin til að finna, hvaða fyrirkomulag skuli vera á stofnuninni. Þegar ríkisstj. er búin að leggja fram frv. um, hvaða fyrirkomulag verði á hælenu, er heppilegra að ákveða annað í sambandi við það. Ef fyrirkomulagið mætir velvilja, þegar frv. liggur fyrir, er hægt að ákveða, hvort verja skuli þessu fé til þess. Ég lýsi því yfir, að ég mun ekki binda atkv. mitt fyrir fram. Ég tel rétt að fylgja dagskrártill. og tel, að hún verði til að koma málinu áfram. Þá er hægt að ákveða, hvaðan féð skuli koma, því að ekki nægir erfðaféð. Það er mest um vert, að hælið komist upp, en ekki hvort þetta komi beint

sem erfðagóss eða frá ríkissjóði. Eins og málin horfa nú, mun ég greiða till. atkv.

Forseti (BSt): Það hefur orðið samkomulag um að breyta dagskrártill. og hljóðar hún þannig:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin undirbúi lög-gjöf um stofnun og rekstur hælís fyrir öryrkja, sem misst hafa hluta starfsgetu sinnar, og leggi tillögur sínar um það efni og um fastan tekjustofn í þessu skyni fyrir næsta Alþingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það er ljóst, að þetta mál nær ekki fram að ganga á þessu þingi. Þó að ég óski þess að sjálfsögðu, að það næði fram að ganga, get ég fallið á, að þessi afgreiðsla málsins er betri en að láta fella það eða svæfa, og greiði ég því till. atkv.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég vil taka fram, að ef breyt. á till. er skilin þannig, að stjórnin hafi ekki óbundnar hendur um það, hvaða hátt hún ákveður að hafa um stofnun og rekstur hælísins, tel ég mig ekki bundinn við atkvgr. Ég mun samþ. till. með þessum formála. Ég tel, að það eigi að vera á valdi stjórnarinnar, hvað hún gerir í þessu máli.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 703 samþ. með 11 shlj. atkv.

11. Fjárhagsráð (frv. meiri hl. fjhn. Nd.).

Á 22. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 70 5. júní 1947, um fjárhagsráð, innflutningsverzlun og verðlags-efirlit [96. mál] (þmfrv., A. 170).

Á 24. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Frsm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Frv. þetta, sem hér liggur fyrir, er flutt af meiri hl. fjhn. og er samhljóða frv., sem flutt var á síðasta þingi, en náði þá ekki afgreiðslu. Ég tel ekki þörf að ræða þetta mál mikið fyrir hönd meiri hl. nefndarinnar, en það fjallar um, að byggja megi smábúðir án fjárfestingarleyfis, en ráðherra skuli ákveða stærðartakmörk þeirra með reglugerð; enn fremur að bygging verbúða og útihúsa í sveit skuli vera undanþegin fjárfestingarleyfi. Það er öllum kunnugt, að miklir erfiðleikar eru nú á um allar byggingarframkvæmdir, svo að óþarfi virðist að

hafa áfram þessi ákvæði í lögum, sem sett voru, þegar allt annað viðhorf var ríkjandi í þessum efnum. Hv. minni hl. n. vildi gera breytingu á frv., og því var hann ekki meðflm. að þessu máli. Ég vil fara fram á, að frv. verði vísað til 2. umr. að þessari umr. lokinni, en þar sem það er flutt af n., virðist óþarfi að vísa því til n. En ég tel rétt, að hv. minni hl. geri grein fyrir sinni skoðun á málinu.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 26. fundi í Nd., 23. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 31. og 32. fundi í Nd., 30. nóv. og 4. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, en á fyrri fundinum mælti

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að fara fram á við hæstv. forseta, að umr. verði frestað og málið tekið af dagskrá þessa fundar, vegna þess að ég hef til athugunar brtt. við frv.

Á 33. fundi í Nd., 5. des., var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 170, 264).

Afbrigði um brtt. 264, sem var of seint fram komin, leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Efni þessa frv., sem hér liggur fyrir, er það að ákveða, að vissar framkvæmdir, sem taldar eru í 1. gr. frv., megi gera án fjárfestingarleyfis. Er gert ráð fyrir, að þetta nái til byggingar smábúða og sömuleiðis til ákveðinna minni háttar framkvæmda annarra, svo sem byggingar útihúsa í sveitum og verbúða. En gert er ráð fyrir, að því er íbúðum við kemur, að ráðh. ákveði stærðartakmörk þeirra með reglugerð.

Ég á hér brtt. við þetta frv. á þskj. 264, og legg ég þar til, að 2. efnismálsgr. 1. gr., en hún er um íbúðirnar, verði orðuð um og gerð á henni nokkur efnisbreyt. Ég legg til, að þetta undanþáguákvæði um íbúðirnar gildi aðeins fyrir einstaklinga, sem eiga ekki nothæfar íbúðir og byggja hagkvæmar íbúðir til eigin nota. Ég tel rétt, að þeim sé það heimilt án fjárfestingarleyfis og að stærðartakmörk þessara íbúða verði að sjálfsögðu ákveðin með reglugerð.

Það er öllum ljóst, að eins og nú stendur eru

takmörk fyrir því, hvað hægt er að byggja mikið af íbúðum hér á landi. Og meðan á annað borð þykir þörf á því að hafa eitthvert eftirlit með slíkum framkvæmdum, íbúðarhúsaþygg-ingum og ýmsum framkvæmdum, sem efni þarf til, þá tel ég varhugavert að gera undanþágu-ákvæði, sem frv. þetta er um, svo rúm sem þar er gert ráð fyrir. Verði frá þessu gengið eins og gert er ráð fyrir í frv., skilst mér, að hver sá, sem ræður yfir fjármagni til þessara framkvæmda og getur náð í byggingarefni, geti byggt smábúðir, ekki eingöngu til afnota fyrir sjálfan sig og sitt skyldulið, heldur einnig til þess að selja öðrum og hafa af því hagnað. Þannig gætu einstakir fjársterkir menn og fé-lög, sem gætu náð í byggingarefni, byggt án afskipta fjárhagsráðs smábúðir í því skyni að selja þær eða leigja út með hagnaði. Ég tel ekki heppilegt að vinna að því með þessu móti, heldur eigi að gera þeim mönnum, sem þurfa nauðsynlega að byggja íbúðarhús til eigin nota, sem léttast fyrir með þessar framkvæmdir. Og ég vil benda á, að ef frv. verður samþ. óbreytt, gæti svo farið, að einmitt þeir menn, sem hefðu möguleika til þess að byggja íbúðir án milli-göngu annarra, fyrir sjálfa sig, yrðu afskiptir með byggingarefni. Ég bendi á, að þessi brtt. mín er í samræmi við þáttill. um þessi mál, sem er flutt á þskj. 157 í Sp., um afnám skömmt-unar á byggingarvörum o. fl. Flm. till. eru þeir hv. þm., hv. þm. Vestm., hv. 7. þm. Reykv. og hv. þm. Borgf., og þeir leggja til í þessari þál-till., að ríkisstjórninni sé falið að afnema þeg-ar skömmtun á byggingarvörum og gera frjálsa byggingu hæfilegra íbúða, er menn byggja til eigin afnota. Þessir þeir hv. þm. hafa talið skynsamlegt að binda þessa undanþáguheimild við, að menn byggðu íbúðir til eigin afnota. Ég fellst á, að þetta sé eðlilegra, og hef því flutt þessa brtt. mína. Ég geri ráð fyrir, að hv. þdm. sé ljós munurinn á þessu tvennu.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Þetta frv., sem er nú flutt hér af meiri hl. hv. fjhn., eins og þar stendur á þskj., var flutt af fjhn. allri á síðasta þingi. Hins vegar flutti þá hv. þm. V-Húnv. brtt., eins og hann gerir nú, við frv., og hefur hann nú gert grein fyrir sinni brtt. Hefur hann í sinni ræðu gert glögga grein fyrir, hvað skilur á milli þess, sem í brtt. er annars vegar, og ákvæða frv. hins vegar. Um meginefni málsins vorum við sammála.

Það, sem hv. þm. V-Húnv. vék að þáttill., sem fram er komin í Sp., held ég, að verði tæplega skoðað sem rök fyrir því, að þeir þm., sem hana flytja, séu frekar með hans brtt. en sjálfu frv. Sú þáttill. er fram komin áður en þetta frv. var flutt. Og það kom mjög greinilega í ljós á síðasta þingi og er vitað, að einn af flm. till., hv. 7. þm. Reykv., var einmitt, eins og við ýmsir aðrir á þinginu þá, andvígur þessari takmörkun, þó að þetta sé orðað þannig í þál-till. Ég held því, að ekki sé svo ýkjamið upp úr því leggjandi. — En varðandi takmörkunina er það, að hv. þm. V-Húnv. rökstuddi hana með því, að hún eigi eiginlega að hjálpa einstaki-ingum til þess að byggja, sem annars mundu

kannske verða afskiptir um að geta byggt yfir sig. Hv. þm. sagði, að fjársterkir aðilar gætu byggt íbúðir, til þess að leigja eða selja. Þetta er að visu hugsanlegur möguleiki. En það, sem er miklu raunhæfara í þessu efni, er það, að það eru félagasamtök, sem hafa með höndum byggingu hagkvæmra smábúða og beinlinis hafa gengið á undan um að skapa ákveðna stefnu í því að byggja hagkvæmar smábúðir fyrir einstaklinga, sem með þessu móti, ef brtt. yrði samþ., yrðu enn að sækja undir fjárhags-ráð um sínar byggingar og eiga nokkru erfið-ara fyrir en ella væri. Ég á hér bæði við bæjar-félög, samvinnufélög og byggingarfélög verka-manna. Ég vil vekja sérstaka athygli á því, að Reykjavíkurbær hefur nú í smíðum — og mun halda því verki áfram, eftir því sem ákvarð-anir bæjarstjórnarinnar liggja fyrir um og að svo miklu leyti sem efni og fjárhagur leyfir — smábúðaþyggingar, sem bæjarfélagið hefur frumkvæði um að koma í framkvæmd á fyrsta stigi, og einstaklingar taka síðan við að byggja húsin, þegar þau eru orðin fókheld. Önnur að-stoð bæjarfélagsins liggur svo í því að lána þeim, sem kaupa húsin, það fjármagn, sem það hefur fest í byggingunni á fyrsta stigi hennar, þ. e. við að gera hana fókhelda. Síðan eignast einstaklingar þessar íbúðir til eigin nota, og er þeim úthlutað til þeirra, sem ekki hafa nothæfar íbúðir eða eru húsnæðislausir. Bæjar-félögunum hefur gengið nokkuð erfiðlega að fá fjárfestingarleyfi fyrir slíkar byggingar, en það mundi ekki allt leysast, þó að fjárhagsráð hefði ekki með þetta að gera, því að meginíð af synjunum stafar af skorti á byggingarefni, en það væri illa farið, ef þessi starfsemi legðist niður. Þá liggur það ekki fyrir, hvort einstakl-ingar sitji fyrir þeim, sem byggt er fyrir á þann hátt, sem ég nefndi áðan, um byggingar-efni. Fjárhagsráð gæti því ákveðið, hve mikið hvert bæjarfélag byggir á þennan hátt ár hvert. Ég held varla, að nokkur hætta sé á því, að ein-staklingar mundu nota þetta til að byggja til að hagnast á því. Og ég held, að það væri vel þegið, ef fésterkir menn byggðu hús til að leigja þau út, því að það er fjárskortur sam-hliða með efnisskort, sem háir mönnum við þessar byggingar. Og það er algengt hér, að einstaklingar leiti til bæjarfélagsins um aðstoð við byggingar, þegar önnur sund eru lokuð, og þeir menn, sem Reykjavíkurbær aðstoðar í þessum efnum, eru þeir, sem ekki hafa aðstöðu til að fá lán úr lífeyrissjóði eða byggingarsjóði verkamanna, því að þeim væru öll sund lokuð, ef þeir gætu ekki sjálfir unnið við húsin, er þau væru orðin fókheld, og þeim væri ekki lánað það fé, sem það kostaði að gera íbúðina fók-helda. Ég get því ekki verið samþykkur þeirri till. hv. þm. V-Húnv. að takmarka þetta við einstaklinga, því að félagsframlag, aðallega frá bæjarfélögum og samvinnubyggingarfélögum, getur auðveldað einstaklingum að koma sér upp þaki yfir höfuðið. Úr hinu geri ég lítið, að fjársterkir menn byggji íbúðir og selji þær svo, því að varla er hægt að hafa verulega upp úr því eins og nú er málum háttað, því að ein-staklingar eiga nógu erfitt með að eignast

íbúðir, þó að það sé með göðum kjörum, hagstæðum lánum o. s. frv., hvað þá ef þeir ættu að kaupa þær á okurverði hjá spekulöntum með háum lánum. Ég geri því ráð fyrir, að það mundi vera lítill gróðavegur að leggja slíkt fyrir sig. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. sjái, hvað á milli ber í þessu máli, og því litil ástæða til að ræða þetta frekar. Ég tel einnig ástæðulausan ótta hv. þm. V-Húnv., sem hann rökstyður brtt. sína með.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um ræðu hv. 5. þm. Reykv., en þar var þó eitt atriði, sem ég vildi aðeins minnst á. Hann sagði, að það væri gott, ef einstaklingar gætu byggt smá-íbúðir til að leigja þær út, og hefur þá hv. þm. haft í huga húsnæðisekluna, sem verið hefur undanfarið, einkum hér í Reykjavík. Út af þessu vil ég segja það, að ég tel ekki heppilegt að greiða fyrir slíku. Hitt mun vera heppilegra, að hjálpa sem flestum til að koma sér upp þaki yfir höfuðið, heldur en að fá húsnæði á leigu hjá öðrum, og að því miðar mín till. að gera mönnum auðveldara að fá húsnæði til eigin afnota, en hvorki til að selja né leigja. En allmikið hefur verið um slíka starfsemi á síðari árum hjá ýmsum hlutafélögum, sem stofnuð hafa verið í þessu skyni og byggt hafa íbúðir til að selja þær aftur einstaklingum. Það má að visu deila um það, hvort heppilegt sé að hafa áfram afskipti opinberra aðila, svo sem fjárhagsráðs, af þessum málum, en meðan þau eru og stjórnarvöldin telja heppilegt, að svo sé, verður að telja eðlilegt, að fjárhagsráð taki tillit til sanngjarnra óska, t. d. frá bæjarfélögum, og ef takmarkanir verða settar, þá geri ég ráð fyrir, að þær komi sanngjarnlega og jafnt niður á alla landsmenn. En ef þetta verður frjálst eins og í frv., þá óttast ég, að það kunni að verða til framdráttar einstökum byggðarlögum eða einstaklingum á kostnað almennings.

ATKVGR.

Brtt. 264 felld með 16:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EystJ, FJ, GG, HÁ, HelgJ, JörB, PÞ, SkG, StJSt, ÁB, BÁ.

nei: GTh, IngJ, JóhH, JPálm, JÁ, JR, ÓTh, PO, SÁ, SG, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, BÓ, EOL, SB.

JS, EmJ greiddu ekki atkv.

6 þm. (GPg, JG, KS, LJós, StSt, StgrSt) fjarstaddir.

Frv. samþ. með 18:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SÁ, SG, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, BÁ, BÓ, EOL, GTh, IngJ, JóhH, JPálm, JS, JÁ, JR, ÓTh, PO, SB.

nei: FJ.

SkG, StJSt, EmJ, EystJ, GG, HÁ, HelgJ, JörB, PÞ greiddu ekki atkv.

7 þm. (StSt, StgrSt, ÁB, GPg, JG, KS, LJós) fjarstaddir.

Frv. afgr. til Ed.

Á 31. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 32. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Á 53. og 54. fundi í Ed., 22. og 23. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Ed., 15. febr., utan dagskrár, mælti

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 70 5. júní 1947, um fjárhagsráð, innflutningsverzlun og verðlagseftirlit, hafði gengið í gegnum Nd. í nóvember- og desembermánuði s. l. og var eftir afgreiðslu málsins í Nd. sent til þessarar deildar fyrir allöngu síðan, og skilst mér, að nál. hafi verið útbýtt 18. jan. 22. jan. er málið tekið hér á dagskrá og út af henni aftur án þess að vera rétt, og sama sagan endurtók sig 23. jan. Þó að ég sé ekki í n. þeirri, sem fjallaði um málið, þá hef ég áhuga á máli þessu. Ég hef farið þess á leit við hæstv. forseta, að málið væri tekið á dagskrá, þar sem önnur þingdeildin — og það sú stærri — hefur þegar samþykkt frv., en mér skilst á hæstv. forseta, að hæstv. ríkisstj. óski eftir því, að málinu sé haldið kyrru um sinn, en nú hafa þeir hæstv. ráðh., sem ég hef rætt þetta við, ekki viljað kannast við, að þeir hafi farið fram á slíkt. Ég tel ekki hæfa að stöðva málið, þegar það hefur gengið í gegnum aðra deild þingsins, og vil ég því spyrja hæstv. forseta, hvort hann sjái sér ekki fært að lofa því, að málið verði tekið hér á dagskrá næsta fundardag.

Forseti (BSt): Ég vil taka fram út af því, sem hér hefur komið fram, að nál. er undirritað 17. jan., og eins og hv. þm. Vestm. gat um, var frv. tekið á dagskrá hér í d. mjög fljótlega þar á eftir, svo að ekki var um að ræða óeðlilegan drátt á því hjá mér að taka málið á dagskrá. Það var rétt hjá hv. þm., að ég tók frv. tvisvar af dagskrá, þar sem hæstv. fjmrh. fór fram á það og sagði, að hæstv. ríkisstj. væri að ræða málið og stæði jafnvel til, að bornar væru fram viðtækari breytingar en þær, sem nú fælust í frv. Ég taldi því rétt að biða með málið, þar sem ekki var heldur komið alveg að þinglokum, og vita, hvort hæstv. ríkisstj. hefði till. að gera í málinu, en þar sem nú er gengið eftir því, að afgreiðslu málsins sé hraðað, þá mun ég ræða það við þann hæstv. ráðh., sem fór fram á, að málinu væri frestað, hvort hæstv. ríkisstj. verði ekki fljótlega tilbúin með till. sínar. Ég get ekki lofað, að málið verði tekið fyrir á morgun, en þar sem nú eru til 1. umr. í fyrri deild mál, sem ætlunin

er að nái hér fram að ganga á þessu þingi, þá sé ég ekki, að það sé neinn dauðadómur yfir málinu, þó að það biði til mánudags. En ég skal í dag ræða þetta við þann hæstv. ráðh., sem það um, að málinu yrði frestað, og taka málið síðan til umræðu. Það var ekki ætlun mín að beita forsetavaldi til að drepa mál þetta.

Jóhann Jósefsson: Ég þakka hæstv. forseta fyrir skýringuna og greið svör, en mér þykir fyrir því, að hæstv. forseti sér sér ekki fært að taka málið á dagskrá.

Forseti (BSt): Ég lofaði að taka málið á dagskrá, en ekki endilega á næsta fundi, en ef til vill geta till. hæstv. ríkisstj. verið tilbúnar á mánudag.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil spyrja hæstv. forseta, hvort hann muni ekki sjá sér fært að taka mál þetta fyrir með afbrigðum síðar, því að það getur verið, ef það verður ekki tekið fyrir fyrr en á mánudag, að því verði ekki að öðrum kosti lokið fyrir þinglausnir. Ég hefði viljað, að það hefði verið búið að taka mál þetta til umr. hér fyrr, en þar sem hæstv. forseti hefur verið veikur nú undanfarið, þá hef ég ekki gert athugasemdir um það, en ég sé nú, að tveir hæstv. ráðh. eru hér staddir, svo að þeir geta gefið skýringu á þessum drætti. Ef málið verður tekið hér fyrir á morgun, þá geta þeir komið fram með brtt. við það eins og aðrir þm., en ef það er dregið þangað til á mánudag, þá getur verið, að safna verði undirskriftum þm. til að afgreiða málið.

Forseti (BSt): Það er ekki þörf afbrigða, þar sem svo langt er um liðið síðan málið kom úr n.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er ekki nema eðlilegt, að hv. þm. séu farnir að ökyrrast út af þeim drætti, sem orðið hefur á þessu máli, en þessi langi dráttur og beiðni hæstv. fjmrh. um frestun á málinu stafar af því, að nú undanfarið hefur verið unnið að lausn annars máls, sem hefur tekið allan daginn fyrir ríkisstj. Fyrir talsvert löngu var lagt fyrir fjárhagsráð að leggja skýrslu fyrir ríkisstj. um fjárfestingu á árinu o. fl., sem fróðlegt væri fyrir hv. þm. að athuga í sambandi við afgreiðslu þessa máls. Skýrsla þessi er nú tilbúin fyrir nokkru, þó að ekki hafi enn gefið tími til að halda fund með fjárhagsráði um hana. Í gær fór ég svo með tölu r. í Sp. um fjárfestingu á s. l. ári og taldi hana hafa numið 520 millj. kr., en nú hef ég fengið nákvæmari upplýsingar um þetta, og er upphæðin nokkru hærri en ég gerði ráð fyrir — eða 547 millj. kr. Þessa skýrslu vildi hæstv. fjmrh. og ríkisstj. sjá, áður en málið væri afgreitt, enda talið eðlilegt, að hv. þm. vildu hafa hana til hliðsjónar í sambandi við afgreiðsluna. Mál þetta hefur nokkuð verið rætt og sú spurning borin fram af einum hæstv. ráðh., hvort ekki mundi vera hægt að gefa frjálsa byggingu smáibúða, verbúða og útihúsa í sveit, og ætti ekki að þurfa að standa á svörum í þessu máli, þegar búið

er að athuga öll gögn, sem varða það. Og það er alls ekki meiningin að láta mál þetta stranda hér, enda væru slík vinnubrögð ófær, og ég get fullýrt, að slíkt hefur hvorki vakað fyrir hæstv. fjmrh. né ríkisstj. í heild, þó að beðið hafi verið um frest á málinu og þessi dráttur hafi orðið á afgreiðslu þess hér í deildinni.

Forseti (BSt): Ég staðfesti hér með það, sem hæstv. landbrh. hefur sagt hér um þetta mál, að hæstv. fjmrh. það aðeins um frest á málinu, þangað til hæstv. ríkisstj. hefði athugað þetta betur.

Á 73. fundi í Ed., 16. febr., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 170, n. 505, 525).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég á nú í viðræðum við hæstv. ríkisstj. um mál þetta og get fallið á sem frsm., að það gangi ekki til umr. í dag, þar sem væntanlegar munu vera upplýsingar um málið, — ef hæstv. forseti og hv. deildarmenn leyfa það.

Forseti (BSt): Mér er kunnugt um, að hæstv. ríkisstj. hefur þetta mál nú til athugunar og hefur ekki í hyggju að koma því fyrir kattarnef, og af þeim orsökum hefur dregið, að málið kæmi hér til umr. Ég mun því verða við þeim tilmælum, sem hér hafa komið fram um að taka málið af dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 74. fundi í Ed., 19. febr., var frv. enn tekið til 2. umr.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Frv. þetta, sem hér er til umr., hefur verið athugað af fjhn. d., og hefur hún gefið út nál. á þskj. 505 fyrir rúmum mánuði. En af ástæðu, sem d. er kunn, hefur málið ekki verið tekið til umræðu þennan tíma. Frv. felur í sér rýmkun fjárfestingarleyfa fyrir smáibúðir í landinu í samræmi við ákvæði laga um fjárhagsráð. Ég hygg, að með frv. sé ætlað til, að ekki þurfi fjárfestingarleyfi til smærri framkvæmda, eins og komið hefur fram í Sp.

Nú hefur það verið þannig undanfarið, að haldið hefur verið mjög fast í fjárfestingarleyfi. Þetta frv. er því komið fram, til að ráða bót á þessu ástandi. Þó að n. hafi verið sam-mála um afgreiðslu málsins og enginn skrifað undir með fyrirvara, hafa tveir menn úr n. (BSt og KK) viljað fá n. til að flytja brtt. á þskj. 264, en um það hefur ekki orðið samkomulag. Ég geri ráð fyrir því, að þeir geri grein fyrir afstöðu sinni, eins og þeir gerðu í n., og þar óskuðu þeir eftir rétti til að flytja brtt. síðar. Það varð samkomulag í n. um að leggja til, að frv. yrði samþ. eins og það liggur fyrir, en einstakir menn í n. óskuðu sér réttar til að flytja brtt. eða fylgja öðrum.

Fyrir hönd n. vil ég leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt eins og það er á þskj. 170.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Þessu máli hefur verið frestað lengi, og

er eðlilegt, að óskað sé eftir því, að það hafi einhvern framgang. Afgreiðsla þess hlýtur að vera undir því komin, hve viðtækar fjárfestingar verður frestast til að veita á þessu ári og í hvaða formi fjárfestingar verða eftirleiðis. Þetta hefur verið til athugunar hjá ríkisstj. Ég vil leyfa mér að fara þess á leit, að umr. um málið verði frestað, enda ólíklegt, að þeim yrði lokið í dag.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Mér heyrðist forseti segja áðan, að það gætu ekki verið margir dagar eftir af þinginu. Þess vegna get ég ekki fallist á að fresta þessu máli lengur, þar sem nú er líka liðinn mánuður, sem stjórnin hefur haft málið til athugunar. Þeirri athugun er ekki lokið enn þá, og þykir mér ólíklegt, að henni verði lokið á morgun. Mér heyrðist á forseta, að hann ætlaði ekki að láta þetta stranda. Það ætti að vera hægt að ljúka umr. í dag, þó að stjórnin óski þess, að atkvgr. sé frestað. Það skiptir ekki svo miklu máli.

Forseti (BSt): Það er hægt að ljúka þessu máli á dagstund, ef samkomulag næst. Ég mun ekki beita neinu ofriki til að hindra málið og vona, að enginn væni mig um það. En ég mun verða við óskum deildarmanna, ef þeir óska eindregið, að umr. sé haldið áfram.

Umr. frestað.

Á 75. fundi í Ed., 20. febr., mælti

forseti (BSt): Út af því, að samkv. beiðni ríkisstj. var málið um fjárhagsráð tekið út af dagskrá til nánari athugunar, og út af ummælum í blaðagrein í einu af bæjarblöðunum, þar sem sagt er, að ég hafi tekið ábyrgð á því, að þetta mál yrði til umr. í dag, þá vil ég taka það fram, að ég minnst þess ekki að hafa sagt neitt slíkt. Hitt mun ég hafa sagt, að ég mundi hafa það á dagskrá, ef meiri hl. d. óskaði, og einnig hafa það það tímanlega á dagskrá, að tími ynnist til að afgreiða það á þessu þingi.

Ástæðan til þess, að þetta mál er ekki á dagskrá í dag, er sú, að þess var óskað í gær af hæstv. dómsmrh., að þetta mál væri tekið af dagskrá til nánari athugunar, og mér er ekki kunnugt um, að ríkisstj. hafi nokkuð meira fram að færa í þessu máli í dag en í gær, og því setti ég það ekki á dagskrá.

Á 76. fundi í Ed., 23. febr., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 77. fundi í Ed., 26. febr., utan dagskrár, mælti

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Úr því verið er að biða eftir ráðh., þá vildi ég mælast til þess við hæstv. forseta, að hann taki 7. mál á dagskrá til umr. Málið er nú búið að vera lengi á dagskrá, en hefur ekki komist að, og nú fer að verða hver síðastur. Verði málið ekki afgr. af þinginu, þá er augljóst, að það er

vegna þess, að það er ákveðið, að þingviljinn skuli ekki koma fram, þannig að ég vil eindregið mælast til þess, að nú verði notað tækifærið og 7. málið tekið fyrir.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég sé mér ekki annað fært en að styðja þá málaleitun, sem hv. 1. landsk. ber fram við hæstv. forseta varðandi 7. dagskrármálið, úr því sem komið er. Það er að visu svo, að það hefur verið mælt til þess fyrir nokkuð löngu af hæstv. ríkisstj., að þetta mál yrði ekki afgr. — það eru liðnar 2 vikur síðan, og það var ákveðinn tími, sem til var tekinn, og ég sé ekki, að við séum að eilífu bundnir við þá ósk, heyrandi ekkert og sjáandi ekkert, hvað ríkisstj. hyggst fyrir í þessu máli.

Þess vegna vil ég styðja málaleitun hv. þm. og benda á það, að hér er nú ekki lengra komið en það, að málið er til frh. 2. umr., og er þá ekki svo sem það sé krafa að gera það að lögum í dag, og er því óhætt að láta það halda áfram til 3. umr. og prófa þann vilja, sem fyrir er í d., og hvort hún er sama sinnis til að greiða fyrir þessum byggingum og hv. Nd. var. Ég held, að það sé óverjandi, að ekki sé sýnt fram á, hver vilji þessarar hv. d. er í þessu máli.

Forseti (BSt): Þetta frv. er á dagskrá hér í dag, og skil ég ekki vel þær umleitanir, sem hér hafa komið fram. Annars er það eins og kunnugt er um þetta 7. mál, að hæstv. ríkisstj. hefur tjáð mér hvað eftir annað, að það sé að vænta till. frá henni um það. En það var boðað í dag, að út af þeim ráðstöfunum, sem gerðar verða vegna bátaflotans, mundi þurfa að setja einhverja löggjöf og að því er mér skilst á þessu þingi. Þar af leiðandi má búast við, að ríkisstj. leggi fram alveg nýtt þingmál, sem þarf að ganga í gegnum báðar deildir hér eftir, og þar af leiðandi get ég ekki séð, ef þingvilji er fyrir þessu máli, að það þurfi að vera í hættu. Annars er það hér á dagskrá, og mein-ing mín var að halda henni áfram.

Síðar á sama fundi var fram haldið 2. umr. um frv.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Það er langt síðan byrjun þessara umr. fór fram hér í hv. d., og ég hef nú gleymt því, sem þá var sagt. En annars koma aðalatriðin fram í nál. á þskj. 505, að því er snertir afgreiðslu fjhn., sem um málið fjallaði hér. Þó var við þá umr. ekki sérstaklega lýst brtt. 525, sem við 2 nm. úr fjhn. leyfum okkur að flytja. Þótt við lýstum stuðningi við málsatriði, þótti okkur ástæða til að leggja til, að frv. yrði breytt.

Það er nú svo um fjárhagsráð og aðrar n., sem settar hafa verið til að hafa hömlur á viðskiptum landsmanna, að þær eru ekki vinsælar af öllum. En þegar að því kemur, að draga eigi úr valdi þessara n., verður mönnum á að segja: „Æ, haltu mér, slepptu mér!“ Það er nú svo, að með starfsemi fjárhagsráðs hefur

verið lagður fjötur á ýmsar framkvæmdir, eftir því sem þótti æskilegt, en þó má sennilega segja, að stofnunin sem heild hafi fremur verið til hins betra en til hins verra. Ég er sannfærður um, að það, sem fjárhagsráð hefur gert til að ákveða fjárfestinguna, sú takmörkun, sem þar hefur verið höfð á, þótt oft hafi hún verið nokkuð misheppnuð, hefur þó orðið til þess, að í heild hefur þjóðinni notast betur sú takmörkun á erlendum vörum, sem hægt var að flytja inn, en ella hefði orðið. Ég er sannfærður um það, hvað snertir húsabyggingar, að þá hefur dreifing efnisins verið hagnafelldari fyrir áhrif fjárhagsráðs en annars hefði orðið. Ég er einnig viss um, að ýmsir smærri staðir og afskekktir staðir á landinu hafa fengið meira af efni til húsabygginga en þeir hefðu annars fengið. Nú, þegar um það er rætt að leggja niður þessa starfsemi fjárhagsráðs að meira eða minna leyti, er rétt að athuga, að tryggja verður aðstöðu þeirra, sem eru lakast settir.

Frv., eins og það liggur fyrir, gerir ráð fyrir, að leyft verði að byggja hagkvæmar smáibúðir án fjárfestingarleyfa. Ef þetta yrði heimilað, hyggt ég fyrir mitt leyti, að sá galli mundi fylgja, að þeir, sem bezt eru settir í verzlun, sætu fyrir um að byggja hagkvæmar íbúðir. Nú má segja, að ekki væri það óhóf, þótt allir fengju tækifæri til að byggja sér smáibúðir. En spurningin er: Er nægilegt efni til þess? Ég dreg það í efa. Ég tel ekki hyggt að treysta á það, því að ég tel rétt að ákveða nánar, hverjir það eru, sem eiga að fá leyfi til að byggja smáibúðir. Það þarf að gera öryggisráðstafanir varðandi þetta. Till. á þskj. 525 felur í sér slíkar fyrirsagnir. Ef það er frjálst að byggja hagkvæmar smáibúðir samkvæmt þessu frv. og um það er ekkert annað ákvæði, mætti búast við, að þeir staðir, sem bezt eru settir, mundu sitja fyrir um þetta hagræði, og er hætt við, að ýmsir staðir, sem vantar íbúðir, yrðu út undan. Mætti þá búast við, að fleiri aðilar en þeir, sem hafa þörf fyrir íbúðir, færu að byggja til að selja íbúðirnar. Þessar byggingar yrðu aðallega þar, sem verzlað er með byggingarvörur, og þess vegna yrði mest byggt þar. Ef ekki yrði höfð sjálfisöð og eðlileg dreifing á byggingarvörum, getur farið svo, að ekki verði hægt fyrir þá, sem eru í sárustu þörf fyrir íbúðir, að byggja. Til að bæta úr þessu höfum við flm. þessarar till. lagt til, að einstaklingar, sem enga íbúð eiga, sitji fyrir um þetta efni. Ef takmarkaður verður innflutningurinn, þá mundu þeir, sem hafa versta aðstöðu, njóta hans. Þessa aðstöðu sína eiga þeir að sanna með vottorði skattaneðndar eða lækis, vottorði skattaneðndar um, að þeir eigi ekki íbúð, og lækis, ef þeir eiga íbúð, um, að hún sé ónothæf. Slíkt vottorð er ekki fyrirhafnarmikið að fá, og er ekki erfitt að framkvæma þetta. Þetta er aðalatriði brtt., og ég vonast eftir, að deildin geti fallizt á þetta, því að þetta er fullkomin sanngirni og tekur ekki neitt frá neinum, nema þá frá þeim, sem bezt eru settir, ef skortur yrði á efni. Þykist ég nú hafa gert nægilega grein fyrir, hvað vakir fyrir okkur

flm. brtt., og hyggt ég, að það yrði til stórra bóta, ef það kæmist til framkvæmda. Ég óttast, að það fari að öðrum kosti þannig um byggingarefnið, að Þorsteinn matgoggur, það er þeir, sem eru við dyrnar, eru næstir, þeir taki óeðlilega mikinn og stóran skerf, þegar diskurinn verður borinn fram hjá. Ef fallizt verður á brtt. okkar, þá er komið í veg fyrir þetta.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Ég ætla aðeins að segja nokkur orð út af ræðu hv. þm. S-Þ. Vildi ég gera grein fyrir, að ég er andvígur fyrri brtt. á þskj. 525 og svo er einnig um meiri hl. fjhn. Hvað snertir seinni brtt., um að þyngja refsíákvæði og að brot geti jafnvel varðað fangelsi, þá tel ég hana orka tvímælis. Það kemur til greina, hvaða skoðun menn hafa á fjárhagsráði. Hv. þm. S-Þ. sagði, að þrátt fyrir allt hefði fjárhagsráð gert gagn. Ég er þeirrar skoðunar, að það hafi valdið ómetanlegu tjóni. Samkvæmt lögum er aðalverkefni fjárhagsráðs að vinna að því, að næg atvinna sé í landinu. Í reyndinni hefur starf þess gengið markvisst í þá átt að skipuleggja atvinnuleysi. En aðalatriðið er, að brtt. eins og þessi mun áreiðanlega koma í veg fyrir, að frv. nái fram að ganga á þessu þingi, og er ég því á móti öllum brtt. Ég lit svo á, að þegar komið er með brtt. svona seinustu daga þingsins, sé ekki hægt að skilja það öðruvísi en sem beina tilraun til að koma málinu fyrir kattarnef.

Eftir þessari brtt. á að takmarka þessa heimild við þá, sem enga íbúð eiga eftir vottorði skattaneðndar eða þá ónothæfa íbúð að dómi lækis. Ég er þessu andvígur. Ég hef hér bréf frá borgarstjóra, sem ég hyggt að allir þm. hafi fengið, og ætla ég að lesa það, með leyfi hæstv. forseta. Það hljóðar þannig:

„Á fundi bæjarstjórnar Reykjavíkur í gær var svo hljóðandi ályktun samþykkt: Bæjarstjórn Reykjavíkur skorar á Alþingi að létta af hvers konar hömlum á byggingu hóflegra íbúða, og skorar bæjarstjórn sérstaklega á þingmenn Reykjavíkur að fylgja þessu máli fast eftir.

Gunnar Thoroddsen.“

Þetta bréf er dagsett 16. febr. — Sem fulltrúi Reykvíkinga er ég sammála um, að það beri að stuðla að því eftir mætti, að hvers konar hömlur á byggingarefni verði afnumdar. Ef takmarka ætti þessa rýmkuð eftir því, sem flm. brtt. á þskj. 525 vilja, er ég hræddur um, að hún verði gagnslítill. T. d. geta bæjarfélögin þá ekki byggt slíkar íbúðir, aðeins einstaklingar. Ég álit það ekki óhóf, þótt hverjum sem er sé leyft að byggja hagkvæmar smáibúðir. Er ég hræddur um, að þá kæmi til önnur takmörkun, þ. e. getan til að byggja. Af þessum ástæðum legg ég eindregið á móti brtt. efnislega, og í öðru lagi vegna þess, að hún kæmi í veg fyrir, að frv. næði fram að ganga, og hlýtur að skoðast sem tilraun til, að það nái ekki fram að ganga.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. Ég vildi óska, að þetta mál næði fram að ganga og kæmi til framkvæmda. Ég er ekki einn um að álíta, að

fjöldi hinna smæstu hefur verið mjög illa settur um að koma sér upp húsnæði, sem er þá miðað við, að hjón með einhverja fjölskyldu geti notast við það. En sá ágalli er, að ákvæðum fjárfestingarlaganna hefur verið beitt alveg skefjalaust. Ég hygg, að fyllsta nauðsyn sé á að losa menn við að þurfa að eyða tíma og fjármunum í árangurslausa leit að leyfum til að fá að koma upp þaki yfir höfuðið. Í lögum um fjárhagsráð er ekki gert ráð fyrir, að þessu valdi sé þannig beitt, en ef fjárhagsráð sér fram á ótilhlýðilega soun, megi þó nota þessi ákvæði laganna. Í sambandi við annað mál hef ég í Sp. reynt að rökstyðja, að nú á sama tíma hafa risið upp íburðarmiklar byggingar, skólar, kvikmyndahús, villur o. fl., og þá er hjákátlegt og fjarstæða að fullyrða, að það sé soun, þó að landsmenn reyni að búa við hinn forna rétt, að hafa rétt til að eiga sitt eigið heimili. Ég hef ekki öðlæzt þá sannfæringu, að það hafi verið nauðsynlegt fyrir fjárhagsráð að sigla inn á þetta svið, en ráðið hefur samt gert það.

Eins og hv. 1. landsk. þm. tók fram, þá leiðir það af sjálfu sér, — það sér hver þingreyndur maður, jafnvel hv. þm. S-P. og hv. 1. þm. Eyf., — að þegar brtt. er borin fram svona á elleftu stundu, verður það til þess, að málið nær ekki fram að ganga. Af þeim ástæðum get ég ekki fallist á nokkra brtt., þótt um það megi deila, hver þörfin er. — Allt frá upphafi Íslands byggðar hefur það verið frumréttur, að fólk geti komið upp þaki yfir höfuðið. Í þennan frumrétt vil ég halda, og vil ég stuðla að því, að menn geti eignast sinn dvalarstað. Þarf enginn að segja mér það, að það atriði steypi þessu landi á höfuðið. — Skal ég ekki orðlengja þetta að sinni. Það er kunnugt, að þetta mál er það mál, sem einna mesta athygli vekur um allt land. Þetta liggur eins og mara á þjóðinni, og alls staðar mætir maður sams konar óskum. Ekki er meiri hætta á nú, að Þorsteinn matgoggur nái í allt byggingarefni, en hefur verið allt frá því, er þetta land byggðist. Frá því er landið byggðist hefur fólk fengið að víða að sér efni til að byggja yfir sig. Þorsteinn matgoggur er ekki fæddur í dag og ekki í gær, og er ekki meiri hætta, sem stafar af honum nú en endranær. Alla tíð hafa menn fastnað sér konu, byggt upp heimili og átt börn og buru, þangað til þessar einstrengingslegu ráðstafanir fjárhagsráðs komu til sögunnar.

Nú vil ég að endingu heita á alla góða drengi í þessari deild, að þeir liti á málið frá því sjónarmiði, að þeir þyrftu allir að koma yfir sig þaki, en skorti fyrst og fremst leyfi til þess frá yfirvöldunum.

Umr. frestað.

Á 78. og 79. fundi í Ed., 1. marz, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 83. fundi í Ed., 5. marz, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Það var viðvikjandi brtt., sem var flutt á þskj. 525,

nr. 2, að ég ætla að segja nokkur orð. Ég hef heyrt, að hv. 1. landsk. þm. hafi mælt gegn brtt. af tveimur ástæðum. Í fyrsta lagi vegna þess, að hann áleit — ég held hann hafi sagt, að fjárhagsráð væri ógagnlegt. Ég vil gera grein fyrir, hver ætlunin er með þessari brtt. Þannig er, að þegar samþ. voru lög um verðlag, voru hliðstæð ákvæði um refsingu sett í þau lög. Eftir stendur í fjárhagsráðslögum kafli um gjaldeyriseftirlit, en gjaldeyrishrot og verðlagsbrot eru svo hliðstæð, að erfitt er að hugsa sér, að um það gildi ekki sömu ákvæði. Mætti telja eðlilegt, að hv. deild liti einnig svo á um þann kafla, sem er í fjárhagsráðslögunum. Þetta er aðallega framkvæmdaratriði í sambandi við réttvísina, sem orðin er með þessum refsíákvæðum, sem eftir eru, þannig samkvæmt stjórnarskrá, að ekki er hægt að beita gæzlu- eða stofufangelsi. Þetta hefur torvelað rannsókn gjaldeyrismála, því að menn hafa komið málum sínum þannig fyrir, að ekki hefur verið hægt að hafa hendur í hári þeirra. — Vænti ég þess, að deildin skilji, hver ætlunin er með þessari till., og reki málið á þann veg, sem kemur fram í till.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Eins og ég gat um hér fyrr í framsöguræðu, hafði fjhn. komið sér saman um, að frv. yrði samþ., en einstakir nm. áskildu sér rétt til að bera fram brtt. eða fylgja brtt., sem fram kynnu að koma. Síðan kom brtt. á þskj. 525 frá tveimur þm. úr fjhn., og er till. í tveimur liðum. Hefur 1. flm. mælt með þessari brtt. Meðal annars segir, að fyrri hluti 5. gr. orðist svo:

„Til húsbýgginga og annarra mannvirkja þarf leyfi fjárhagsráðs. Þó skal þeim einstaklingum, sem enga íbúð eiga samkv. vottorði skattaneftndar eða ónothæfa íbúð að dómi lækis, heimilt að byggja hagkvæmar smáíbúðir til eigin nota án fjárfestingarleyfis.“

Ef þessi till. er samþ., þá er miðað við þá eingöngu, sem enga íbúð eiga. Þá fá t. d. allir bændur, sem búa á leigujörð, að byggja, en þeir, sem eiga jarðirnar, fá engin leyfi. (PZ: Ef íbúðin er ónothæf.) Ég tel þetta til hins lakara. — Þess utan er í 2. gr. breyting á viðurlögum. Ef þessi grein er samþ. í sambandi við þessi lög, þykir ekki nema sjálfsagt að þyngja viðurlög vegna brota á lögum, sem nú er verið að breyta. Það er talandi tákni, að því óvinsælli sem lögin eru, því þyngri eru refsingarnar við brotum á þeim. Fyrst eru lögin sett þannig, að þau vekja andúð, og síðan eru viðurlög þyngd, ef einhver reynir að komast undan þessum lögum.

Ég mun ekki geta fylgt þessari brtt. Vil ég leyfa mér að benda á, hvernig 5. gr. fjárhagsráðslaganna frá 1947 er. Hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Til hvers konar fjárfestingar einstaklinga, félaga og opinberra aðila, hvort sem er til stofnunar nýs atvinnurekstrar, til aukningar á þeim, sem fyrir er, húsbýgginga eða annarra mannvirkja, þarf leyfi fjárhagsráðs, og gildir þetta einnig um framhald þeirra framkvæmda, sem þegar eru hafnar. Þó skal ákveðið í reglugerð, að tiltekna minni háttar framkvæmdir séu heimilar án fjárfestingarleyfis. Nánari á-

kvæði um fjárfestingarleyfi séu sett í reglugerð.“

Var hugsað þannig, þegar þessi lög voru sett, að þau væru framkvæmd þannig, að hægt væri að byggja minni háttar íbúðir og verbúðir og ráðast í aðrar minni háttar framkvæmdir án fjárfestingarleyfis. Er þessi till., sem fram er komin, aðeins borin fram sem mótmæli við framkvæmd 5. gr. laganna, og kemur skýrt fram, að gengið er lengra en hugsað var í upphafi með 5. gr. Með því að ríkisstj. hefur talið, að það stríði á móti fjárfestingarframkvæmdum á þessu ári, ef frv. verður samþ. eins og það er nú — og engu síður þótt tekin verði í það till. á þskj. 525, þá virðist heppilegt að framkvæma 5. gr. á þann hátt, sem lögin herma, og láta ríkisstj. hafa um þetta frjálsar hendur.

Ég hef leitað samkomulags og fengið samþykki meiri hl. fjhn. um, að borin væri upp svo hljóðandi till. til rökst. dagskrár, með leyfi forseta:

„Í trausti þess, að ríkisstj. hlutist til um, að leyfi til fjárfestingar til bygginga almennt verði rýmkað eftir því sem þörf er á og tiltækilegt þykir og að framkvæmd 5. gr. laga nr. 70 5. júní 1947 verði nú þegar með þeim hætti, að leyfðar verði hindrunarlaust byggingar hagkvæmra smáíbúða og aðrar minni háttar byggingar, svo sem úthús í sveitum, verbúðir o. fl., tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Þessi till. er borin fram í trausti þess, að ríkisstj. láti framkvæma 5. gr. laganna eins og til var ætlað í upphafi og láti rýmka fjárfestingarleyfin til bygginga í landinu, eftir því sem afkoman í sambandi við gjaldeyrismálin batnar og fjárfestingin þolir. Það er vitað, að á þessu ári er mjög mikil fjárfesting til virkjunar Sogsins og Laxár. Hefur verið um það rætt, að þeir aðilar, sem njóta góðs af þessari fjárfestingu, verði að skilja, að önnur mál þeirra verða að vikja á meðan og fjárfesting til annarra aðila verður að ganga fyrir, þar til séð verður nánar, hvernig hægt verður að veita meiri fjárfestingu en nú er gert. — Í trausti þess, að þessi grein verði ekki numin úr gildi, leyfi ég mér að afhenda forseta þessa rökstuddu dagskrá.

Forseti (BSt): Mér hefur horizt svo hljóðandi till. til rökst. dagskrár frá meiri hl. fjhn.: [Sjá þskj. 815]. Till. þessi liggur hér fyrir til umræðu ásamt öðrum þskj.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Mér finnst nú ýmislegt sögulegt vera farið að gerast. Ég hef hér nál. á þskj. 505 frá óskiptri fjhn., undirritað af þeim Bernharð Stefánssyni, form., Gísli Jónssyni, fundaskr. og frsm., Karli Kristjánssyni, Þorsteini Þorsteinssyni og Brynjólfi Bjarnasyni. Þar segir meðal annars, með leyfi forseta: „Samkomulag varð um að leggja til, að frv. yrði samþ., en einstakir nefndarmenn áskilja sér rétt til að bera fram brtt. eða fylgja brtt., sem fram kynnu að koma.“ Þetta er dagsett 17. jan. 1951. (HV: Það hefur verið kippt í spottann.) Nú kemur á þessum fundi fram skrifleg till. til rökstuddrar dagskrár frá meiri hl. fjhn. um að vísa málinu frá. Þetta eru

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

vægast sagt ákaflega óvenjuleg vinnubrögð, eins og forseti veit. Annaðhvort hafa nm. verið of fljótráðir 17. jan. eða eitthvað nýtt og stórkostlegt hefur skeð, sem veldur þessum sinna-skiptum. Jú, ég játa, að eitt og annað hefur gerzt. Það hefur gerzt, að með tillögum ríkisstj. um að taka ½ af andvirði útflutningsins hefur verið ákveðið, að það skyldi ekki nota til kaupa á almennum nauðsynjum, t. d. byggingarvörum, heldur minna nauðsynlegum vörum. En þegar þessar ráðstafanir voru samþykktar hér, var látið fylgja, að þetta mundi ekki auka á erfiðleika landsmanna, heldur létta hag þeirra, því að það væru tryggð svo mikil lán á erlendum markaði. Varla getur þetta hafa verið ástæðan, heldur eitthvað annað, sem ekki er gefin skýring á.

Að því er þetta frv. sjálft snertir, skal ég játa, að ef fjárhagsráð ynni eins og lögin ætlast til, gæti þetta frv. gert bæði gagn og ógagn. Þá væri það taumbald, sem ráðið hefði á of miklum byggingum, tekið úr höndum þess. Þá væri ráðinu gert ókleift að hafa það hóf á um byggingar, sem nauðsynlegt er til að koma í veg fyrir, að svo margir byrjuðu að byggja, að mikill hluti þeirra yrði að hætta. — Ef störf fjárhagsráðs hefðu verið rækt með þeim hætti, sem til var ætlað í lögum, þá ætti þetta frv. að vera óþarft. En nokkur misbrestur hefur orðið á þessu. Og þótt þetta frv. verði samþ., eykur það ekki magn byggingarefnisins. Þess vegna er nokkur hætta á því, að ef þetta er notað í ríki mæli, fari svo, að fleiri byrja að byggja en geta lokið því á skömmum tíma.

Eftir upplýsingum, sem ég hef fengið, miðar fjárhagsráð við, að á öllu landinu verði leyfð bygging aðeins 300–400 íbúða. Ef frv. verður samþ., er ekki vafi á því, að þessar íbúðir hafa fyrsta réttinn og fyrst verður tekið tillit til þeirra. Í trausti þess, að þessar íbúðir verði látnar ganga fyrir öllum öðrum og innflutningur á byggingarefni verði rýmkaður, svo að ganga megi lengra en fjárhagsráð gerði ráð fyrir, greiði ég atkv. með frv. — Ég vil benda á, að í því frv., sem var hér til 2. umr. í dag og var um heimild handa ríkisstj. til lántöku, var gert ráð fyrir 15 millj. kr. til Búnaðarbankans, sem ég geri ráð fyrir að verði varið meðal annars til bygginga í sveitum. Ég þykist vita, að fjárhagsráð hefur ekki tekið tillit til þessa, en þá gæti runnið fé til bygginga á öðrum stöðum.

Ég mun því greiða atkv. með frv., ekki sízt með tilliti til þess, að í Sp. liggur fyrir till. um að afnema skömmun á byggingarefni, sem ég held að n. mæli með að verði samþ. Ef ekkert dularfullt afl ræður þar og ekkert dularfullt atriði skeður, má gera ráð fyrir, að till. verði samþ.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð. — Við fyrri hluta eða miðhluta þessara umr. hélt hv. 1. landsk. þm. því fram, að brtt. okkar hv. þm. S-Þ. væru komnar fram til að drepa þetta mál, því að það kæmi málinu í hættu að bera fram við það brtt. Nál. fjhn. er dagsett 17. jan., og voru brtt. afhentar

til prentunar þá skömmu síðar og útbýtt. Það datt engum í hug 17. jan., að þingi væri að ljúka. Þess vegna er það, sem hv. 1. landsk. þm. sagði um, að brtt. væru bornar fram í því skyni að koma frv. fyrir kattarnef, hreinasta fjarstæða. Það var nægur tími til að samþykkja málið, ef gengið hefði verið hvíldarlaust að verki.

Nú er það svo, eins og hv. þingdeild er kunnugt um, að hæstv. ríkisstj. hefur óskað eftir því, að málið væri tekið af dagskrá, og þess vegna hefur ekki verið hægt að koma því við að útljás málið hér í hv. deild, og hefur það margsinis verið tekið út af dagskrá. Ég hef sætt nokkra ámæli fyrir það sem forseti þessrarar deildar, en ég get ekki tekið það á mæli á mig, því að það hefur aldrei verið ætlun mín að draga málið svo, að það fengi ekki afgreiðslu, og verði rökstudda dagskráin felld, þá er um nægan tíma að gera til þess að afgreiða málið. Ég get boðað það nú strax, að það verður til dæmis fundur í hv. deild á morgun, og þá verður málið á dagskrá, ef það verður ekki útljás í kvöld, en kvöldfundur verður, ef þessari umræðu verður ekki lokið fyrir þann tíma.

Hv. 4. þm. Reykv. þóttist verða var við dularfull fyrirbrigði hér í deildinni, þar sem ég sem nm. í fjhn. hefði mælt með því 17. jan., að frv. yrði samþ., en legði nú til, að það yrði afgr. með rökstuddri dagskrá. Ég held, að þetta sé alls ekki dularfullt fyrirbrigði og mörg fordæmi fyrir því, og jafnvel flm. frv. hafa oft sætt á að afgreiða þau með rökstuddri dagskrá. Þetta fer nefnilega allt eftir því, hvernig rökstudda dagskráin er. Í rökstuddri dagskrá geta falizt fyrirsmæli til stjórnarinnar, og í þessu tilfelli er það svo, að í dagskránni felast fyrirsmæli til stjórnarinnar, sem í raun og veru ganga ekki einasta eins langt og frv., heldur lengra að sumu leyti, því að dagskráin er ekki eingöngu um smáibúðir, heldur segir þar, með leyfi hæstv. forseta:

„Í trausti þess, að ríkisstj. hlutist til um, að leyfi til fjárfestingar til bygginga almennt verði rýmkuð eftir því sem þörf er á og tiltækilegt þykir og að framkvæmd 5. gr. laga nr. 70 5. júní 1947 verði nú þegar með þeim hætti, að leyfðar verði hindrunarlaust byggingar hagkvæmra smáibúða og aðrar minni háttar byggingar, svo sem útihús í sveitum, verbúðir o. fl., tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

En er nm. í fjhn. leggja nú fram þessa dagskrártill., þá er það sökum þess, að þeir þykast hafa tryggingu fyrir því, að framkvæmd málsins verði betri með þessum hætti en að samþ. frumvarpið. Dagskrártill. er algerlega jákvæð, algerlega í sama anda og nefndarálitnið frá 17. janúar. Þetta er því aðeins breyting á formi, en efnislega er þetta það sama og í frv., nema enn jákvæðara. Ég held því, að þetta dularfulla fyrirbæri sé alls ekkert dularfullt og hreint ekkert óvenjulegt.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Ég verð að taka undir það með hv. 4. þm. Reykv., að mér finnst þetta alveg furðuleg vinnubrögð. Mér beinlínis krossbrá að hlusta á ræðu hv.

frsm. Við höfum í fjhn. einróma lagt til, að frv. yrði samþ. Hv. frsm. er búinn að mæla með samþykkt frv. og meira að segja búinn að mæla með því, að við frv. verði ekki gerðar breytingar. Svo heyri ég nú, þegar ég hélt hann ætlaði að ítreka sína fyrri afstöðu, að þá er hann með till. til rökstuddrar dagskrár frá meiri hl. fjhn. Ég er nm. í hv. fjhn., en ég hef aldrei heyrt á þetta minnst, og hef ég þó oft átt tal við hæstv. forseta um þetta mál, en hann hefur aldrei minnst á þetta. Þetta er bókstaflega það furðulegasta, sem fyrir mig hefur komið, meðan ég hef setið á þingi. Svona vinnubrögð eru ekki til fyrirmyndar og óskandi, að þau endurtaki sig ekki. Þetta er alveg einsdæmi í minni reynslu. Hv. 1. þm. Eyf. var að mæla með þessari afgreiðslu í sinni ræðu og telja þetta jákvæða afgreiðslu og jákvæðari en að samþ. frv. Ég get ómögulega skilið það, að það sé jákvæðara að afgreiða málið með rökstuddri dagskrá, þ. e. a. s. fella frv. Hvaða trygging er fyrir því, að 5. gr. í l. um fjárhagsráð verði framkvæmd eins og við ætlumst til? Hæstv. ríkisstj. hefur haft sinn skilning á þessari grein og framkvæmt hana þannig, að byggingar hafa verið stöðvaðar í landinu. Hvaða trygging er fyrir því, að hæstv. ríkisstj. hafi öðlzt annan skilning á þessari grein? Mér vitanlega hefur þar engin breyting á orðið. Í þessari till. stendur: „Í trausti þess, að ríkisstj. hlutist til um, að leyfi til fjárfestingar til bygginga almennt verði rýmkuð eftir því sem þörf er á og tiltækilegt þykir.“ Má ég nú spyrja þessa hv. þm.: Er það nú alveg víst, að það fari saman þörfin og það, sem tiltækilegt þykir? Reynslan hefur sýnt, hvað tiltækilegt þykir. Það eru 300 íbúðir. Það liggur fyrir, að þörfin er 1000 íbúðir, en takmarkað er við 300. Spurningin er, hvort fjárhagsráð á að halda áfram að neita um leyfi til íbúðarhúsabygginga eða ekki, hvort leyfilegt á að vera að byggja eftir þörfum eða ekki. Það er áreiðanlega engin ofrausn og algert sanngirnismál, að þetta frv. verði samþykkt.

Hér er fjárhagsráð farið að segja Alþingi fyrir verkum. Þegar svona kemur fyrir, er ekki hægt að skilja það öðruvísi en að fyrirskipun hafi komið frá öðrum aðilum, að það hafi verið gripið í spottann. Það hefur verið gripið í spottann, annaðhvort í stjórnarflokkunum eða ríkisstjórninni. Það er sú hliðin sem að þessum háttv. þm. snýr. Svo er annar aðili, sem virðist hafa sagt hæstv. ríkisstjórn og fjárhagsráði fyrir verkum. Fjárhagsráði var á sínum tíma sent þetta mál til umsagnar, og það mælti móti samþykkt þessa frv., eins og kunnugt er, og var m. a. sagt í álit þess, að forráðamenn mótvirðissjóðs krefðust fyllsta yfirlits um það, til hvers fé hans væri notað, og það væri skilyrði fyrir fjárveitingum úr sjóðnum. Hverjir eru þessir forráðamenn? Það er ekki Alþingi, því að það er verið að vara Alþingi við forráðamönnum þessa sjóðs, en þessara forráðamanna á Alþingi að taka tillit til. Forráðamenn þessa sjóðs eru nefnilega í útlöndum. Það eru forráðamenn Marshallaðstoðarinnar svonefndu, eins og raunar allir vita. Eins og kunnugt er, má ekki nota fé mótvirðissjóðs, nema þessir

herramenn samþykki. Hér er því blátt áfram um erlenda fyrirskipun að ræða.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri algerlega rangt, að þær brtt., sem bornar eru fram af honum og hv. þm. S-D., hefðu verið bornar fram í þeim tilgangi að eyðileggja málið eða koma því til leiðar, að það næði ekki fram að ganga. Það kann að vera rétt, sem hann sagði, að þegar till. voru fluttar, hafi enginn vitað, að komið væri að þingslitum. En það er að minnsta kosti vitað nú, þegar þessi dagskrártill. er borin fram, að hún er fram borin til þess að drepa málið, koma því fyrir kattarnef á einhvern hátt. Það kann að vera alveg rétt, að hæstv. forseti hafi hugsað sér, að málið fengi einhverja afgreiðslu. Það er nú liðinn nokkur tími síðan nál. var skilað, á annan mán-

uð, og síðan hefur málið verið dregið á langinn undir því yfirsíni, að hæstv. ríkisstj. væri að athuga málið. Það er nú sýnt, að sú athugun hefur farið í það að athuga, hvernig ætti að fara að því að koma málinu fyrir kattarnef. Og nú er leiðin fundin, og það er sú dagskrártill., sem hér hefur komið fram.

Mér finnst blátt áfram liggja við sómi Alþingis, að þetta frv. verði samþ. og dagskrártill. felld, því að það er beinlínis spurningin um það, hvort Alþingi á að ráða eða einhverjir aðrir utanaðkomandi aðilar.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 815 samþ. með 10:5 atkv.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Saksóknari ríkisins og rannsóknarstjóri.

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um saksóknara ríkisins og rannsóknarstjóra [19. mál] (stjfrv., A. 19).

Á 4. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég gerði nokkra grein fyrir þessu frv. í sambandi við það frv., sem var hér síðast til umr. (frv. um meðferð opinberra mála). Eins og ég tók fram, geri ég ekki ráð fyrir, að frv. verði samþ. nú, en ég legg það fram til að sýna, hvernig framtíðarskipulag þessara mála er hugsað.

Ég legg til, að frv. verði vísað til allshn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 31 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

2. Viðskiptasamningar við Pólland.

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var útbýtt: Frv. til l. um framkvæmd á viðskiptasamningum við Pólland, dags. 14. júní 1948 og 7. apríl 1949 [32. mál] (stjfrv., A. 46).

Á 7. fundi í Nd., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Þetta frv. til l. um framkvæmd á viðskiptasamningum við Pólland er aðeins formsins vegna lagt fyrir þingið, en það er varðandi ráðstöfun á svokölluðum verðjöfnunarsjóði Póllandsviðskipta. Þessu máli er lokið, og um það þarf ekki frekar að fjalla. En ég vil leyfa mér að óska þess, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 23 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 46, n. 155).

Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson): Herra forseti. Þetta frv. fjallar eingöngu um verðjöfnunarsjóð og framkvæmd á viðskiptasamningum frá 1948 og 1949. Fjhn. hefur lagt til, að frv. verði samþ., ekki af því að það hafi nokkurt gildi frammar, heldur hefur nefndin ekkert við framkvæmd þess að athuga. Það mun venja, að ríkisvaldið láti brtt. sínar um viðskipti við útlönd ganga að minnsta kosti gegnum aðra þingdeild, og legg ég því til, að það verði látið fara í gegn.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 22. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 24. fundi í Ed., 23. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 14 shlj. atkv. og til fjhn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

3. Launauppbót.

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um greiðslu launauppbótar [34. mál] (stjfrv., A. 48).

Á 7. fundi í Nd., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Bráðabirgðalög þau, sem hér er um að ræða, voru sett 19. júlí í sumar til þess að ákveða uppbót á laun frá 1. júlí til 31. des. 1950 miðað við vísitöluna 112 stig. Síðan hafa lögini verið numin úr gildi og eru því aðeins lögð fyrir deildina að formi til. Ég leyfi mér að leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

4. Áfengis- og tóbakseinkasala ríkisins.

Á 24. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um Áfengis- og tóbakseinkasölu ríkisins [103. mál] (stjfrv., A. 189).

Á 26. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það hefur verið athugað í fjmrn. og rætt um það í ríkisstj., hvort ekki væri hægt að spara með því að sameina Áfengisverzlun ríkisins og Tóbakseinkasölu ríkisins í eina stofnun, og er það skoðun manna, að koma meg þessu í framkvæmd. Þess vegna er þetta frv. fram borið. Ég leyfi mér að fara fram á, að málinu verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari umr.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Mig langar til að láta í ljós ánægju mína yfir því, að þetta frv. er fram borið, og lýsi fylgi mínu við það. Hér er tvímælalaust um rétta stefnu að ræða, og hefði verið ástæða til að gera þessar ráðstafanir fyrr. — En mig langar til að bera fram eina fyrirspurn til hæstv. fjmrh. Undir því, hvernig henni verður svarað, gæti komið, hvort ég á síðara stigi málsins bæri fram brtt. við frv. eða ekki.

Svo sem allir vita, sem verzlunarháttum eru kunnugir, er mjög algengt, að vörur séu seldar landa á milli fyrir milligöngu umboðsmanna, þ. e. erlendir seljendur óska þess að hafa umboðsmenn í landi kaupenda og greiða fyrir það ákveðin umboðslaun. Það hefur komið fram í blöðum, að tóbak og áfengi, sem til landsins er flutt, væri a. m. k. sumpart keypt um hendur innlendra umboðsmanna, sem fengju umboðs-

laun af þessum innflutningi. Mig langar til þess að vita, hvort þessu er þannig varið, og ef svo er, teldi ég ástæðu til að bæta inn í frv. ákvæði um, að þessar stofnanir leituðust við að kaupa umræddar vörur beint af erlendum seljendum, en ekki um hendur innlendra umboðsmanna, ef þess væri nokkur kostur, og að jafnframt væru gerðar ráðstafanir til, að ekkert væri verzl. að við þau fyrirtæki, sem ekki vildu selja íslenskri ríkisverzlun vörur sínar beint, en krefðust að hafa íslenska umboðsmenn, að því er virðist til þess eins að hirða umboðslaunin. — Það hefur verið vikið að því í blöðum, að forstjórar eða starfsmenn þessara ríkisverzlana hefðu sjálfir umboð fyrir þær vörur, sem þær verzla með, og þægju fyrir það umboðslaun. Á þennan orðróm vil ég engan trúnað leggja. Ef hann hefði við rök að styðjast, væri hér beinlínis um misnotkun á opinberu starfi að ræða, og slíkt ætla ég ekki forstjórum eða starfsmönnum þessara stofnana. En vegna opinberra ummæla, sem hafa fram komið, er nauðsynlegt, að það sé tekið skýrt fram af hálfu hæstv. ríkisstj., að slíkt hafi ekki við rök að styðjast. Hins vegar held ég, að það eigi sér stað, að þessar umræddu vörur séu sumpart keyptar fyrir milligöngu innlendra umboðsmanna, og tel ég rétt að setja ákvæði í l., sem miðaði að því að koma í veg fyrir slíkt.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Mér er ókunnugt um það, hvernig þessar umræddu stofnanir haga innkaupum sínum eða hvort þær kaupa vörurnar um hendur innlendra eða erlendra umboðsmanna eða ekki, en ég vil fara fram á, að það atriði, sem hv. 3. landsk. þm. vakti máls á, yrði athugað í n., sem fær málið til meðferðar.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Mig furðar á því, að hv. 3. landsk. þm. skuli koma fram með málaleitun eins og þessa, en kannske er það í pólitískri stefnu þessa hv. þm., að fyrirtæki, sem ríkið á, meg ekki kaupa vörur fyrir milligöngu íslenskra kaupþýslumanna.

Ég get frætt hv. þm. á því, að það er fjöldi af erlendum firmum og það þau langstærstu, sem selja sína vöru engu ódýrara, þótt hún sé ekki keypt gegnum umboðsmann, og engu dýrara, þótt keypt sé gegnum umboðsmann. Einkasölur eiga að kaupa vörurnar þar, sem þær fást ódýrastar, hvort sem erlendir eða innlendir aðilar bjóða þær fram. Þessi ummæli hv. 3. landsk. þm. eru aðeins til þess ætluð að bæggja íslenskum kaupþýslumönnum frá því að verzla við þau fyrirtæki, sem ríkið rekur.

Ég vil í þessu sambandi benda hv. þm. á, að þegar sett var á stofn ríkiseinkasala á áfengi í Noregi, var það sett inn í l., að erlend firmu hefðu heimtingu á að mega hafa innlenda umboðsmenn í landinu, og það hefur ekki borið á því, að norska áfengisverzlunin hafi keypt vörur sínar með óhagstæðu verði. Það væri þess vegna fráleitt að setja ákvæði um það í l. um Áfengis- og tóbakseinkasölu ríkisins, að hún meg ekki verzla við íslenska kaupþýslumenn,

þótt þeir gætu boðið vörur við hagstæðara verði en einkasalan gæti fengið öðruvísi.

Erlendur Þorsteinsson: Herra forseti. Mig langar til þess í sambandi við þetta frv. að spyrja hæstv. ríkisstj. að því, hvort hún hafi látið fara fram athugun á því, hve sá sparnaður yrði mikill, sem yrði við sameiningu þessara tveggja stofnana. Það er ekki hægt að sjá neitt um það atriði í grg., sem frv. fylgir. Það er sjálfsagt að sameina þessar stofnanir, en mér finnst óviðeigandi og óeðlilegt, að hæstv. ríkisstj. skuli ekki, um leið og hún leggur fram frv. um sparnað, gera nákvæma grein fyrir því, í hverju sparnaðurinn er fólgin og hvað hann nemur miklu. Enn fremur væri æskilegt að fá að vita um það atriði varðandi forstjóra þessara tveggja stofnana, hvor þeirra eigi að víkja eða hvort ráða eigi nýjan mann.

Þá mætti líka í þessu sambandi ræða um það, úr því að verið er að tala um einkasölur, hvernig þær eru reknaðar og hvað þær megi bjóða almenningi í viðskiptum, því að í þeim efnum er ekki í annað hús að venda. Nú upp á síðkastið hefur Tóbakseinkasalan haft vörur á boðstólum, sem fólk vildi almennt ekki kaupa, ef úr öðru væri að velja. Eins og hv. 3. landsk. þm. tók fram, hefur gengið um það orðrómur í dagblöðum hér, að ástæðan væri sú, að forstjóri stofnunarinnar hefði áhuga á því, að þessar tóbakstegundir væru fluttar inn, en ekki aðrar, — og vil ég engan trúnað á það leggja. En ég vil láta það koma fram hér, að hann hefur tjáð mér, að hann hafi verið neyddur til þess af ríkisstj. að flytja inn þessar tegundir, af því að þær eru ódýrari en aðrar, sem fólkið vill heldur kaupa. Ég tel það skyldu hæstv. ríkisstj. að hlutast til um, að þessi ríkisfyrirtæki hafi á boðstólum vörur, sem fólkið vill neyta, og komi í veg fyrir, að hægt sé að halda að því vörum, sem það vill ekki.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Eins og ég gat um áðan, töldum við okkur í ríkisstj. hafa komið að þeirri niðurstöðu, eftir athugun á þessu máli, að sparnaður yrði að sameiningu þessara stofnana. Hins vegar höfum við ekki viljað láta fylgja þessu frv. rekstraráætlun, af því að við erum ekki reiðubúnir til þess að ákveða í einstökum atriðum, hvernig þessu máli verður fyrir komið, og það verður að ákveðast í samráði við þann forstjóra, sem á að veita fyrirtækinu forstöðu.

Viðvíkjandi því, sem hér hefur verið minnt á innkaup þessara stofnana, vil ég skýra frá, að það væri mjög takmarkaður gjaldeyrir, sem þær hafa yfir að ráða, og Tóbakseinkasalan hefur t. d. verið í mestu vandræðum með gjaldcyrifyrfærslur og átt erfitt með að geta haft nægilegar vörur á boðstólum. Forstjóri hennar hefur tjáð okkur í ríkisstj., að hann hafi þess vegna tekið það ráð, sem ég tel alveg rétt, að kaupa heldur ódýrari tegundir af sigarettum, þannig að meira magn af vörunni fáiist fyrir gjaldeyrinn, heldur en að kaupa dýrari tegundir, sem að visu eru vinsælli, og láta verða sigarettulaust.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Það var ekki ætlun mín að leggja til, að íslenskum kaup-sýslumönnum væri bægt frá að eiga viðskipti við þau fyrirtæki, sem ríkið rekur. Mér er mætavel kunnugt um alþjóðaverzlunarreglur og hvaða venjur erlend verzlunarfyrirtæki, sem verla með þessar vörur, hafa í þessum efnum. Mér finnst hins vegar eðlilegt, að ríkisfyrirtæki, sem annast innflutning á þessum vörum, hafi sjálft umboð fyrir þær. Hér er um að ræða innkaup á vörum, sem svo geysilega fjölbreytt vöruframboð er á, að vandalítið ætti að vera fyrir ríkisstofnun að afla sér hagkvæmra umboða fyrir þær vörur, sem hún verzlur með. Ef íslenskir umboðsmenn leggja hins vegar fram vöruþilboð við jafnhagstæðu verði og einkasalan getur útvegað, þá er sjálfsagt að taka tilboð þeirra til athugunar og bera saman við tilboð þau, sem stofnunin hefur aflað sér. Og ef íslenskir umboðsmenn inna af hendi þá þjónustu, sem venja er, að slíkir menn inni af hendi, og m. a. er fólgin í að auglýsa vöruna, svara fyrirspurnum um hana og hafa fyrirbyggjandi sýnishorn, þá er sjálfsagt, að þeir fái greidda þóknun fyrir hana af hinum erlendu seljendum. En varðandi einkasöluvörur getur ekki verið um mikla slíka þjónustu að ræða. Hér er t. d. bannað að auglýsa áfengi, svo að hérlendir umboðsmenn fyrir erlendar áfengis-sölur geta ekki innt af hendi neina þjónustu fyrir þær, sem þeir eigi rétt á verulegri þóknun fyrir. — Öðru máli gegnir um tóbak, því að það má auglýsa, og þarf að taka það mál til sérstakrar athugunar.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Að sjálfsögðu er þetta atriði, sem hv. 3. landsk. þm. var að tala um, framkvæmdaratriði þeirra stofnana, sem hér um ræðir, og forstjóra þeirra, hvernig þeir haga innkaupum í hvert skipti. En ég hygg, að sú stefna væri næsta illframkvæmanleg, ef stofnun eins og Áfengis- og tóbakseinkasalan ætlaði að afla sér umboða í þessum greinum, sem hún selur, en yrði um leið að útiloka öll önnur firmu frá að selja hér áfengi og tóbak, nema þessi firmu, sem hún gerir samninga við, og slíkt mundi verða mjög óvinsælt meðal erlendra seljenda og vafalaust verða milliríkjamál. — Ég vildi aðeins taka þetta fram til þess að sýna, að ef ríkisfyrirtæki, sem verzlur með þennan þátt innflutningsins, ætlar að velja þannig á milli eins og hv. þm. vill vera láta, mundi það ekki blessast til langframa.

Hv. þm. talaði um það, að varðandi einkasöluvörur gæti ekki verið um mikla þjónustu að ræða og enga í sambandi við áfengi, þar sem bannað væri að auglýsa áfengi. Þjónustan er í þessu tilfelli í fæstum greinum bundin við auglýsingar. Í þessu tilfelli er hún bundin við það að selja viðkomandi ríkisstofnun vörur þess firma, sem viðkomandi umboðsmaður vinnur fyrir, og það er í því, sem hagsmunir hins erlenda framleiðanda liggja, að koma vörum sínum inn hjá Áfengis- og tóbaksverzluninni. Þess vegna tel ég það vera fráleitt og óframkvæmanlegt, og það mundi koma í ljós einnig hér, að það er ekki gott fyrir ríkisstofnanir að binda

viðskipti sín með umboðum við einstök firmu og útiloka önnur.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til fjhn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

5. Hitaveitur utan Reykjavíkur.

Á 10. fundi í Ed., 27. okt., var útbýtt:

Frv. til I. um hitaveitur utan Reykjavíkur [48. mál] (stjfrv., A. 82).

Á 11. fundi í Ed., 30. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Frv. það á þskj. 82, sem hér er lagt fram, er samið af félmrn., þar sem full ástæða er til að setja lög um þetta efni. Til þessa hafa aðeins komið til framkvæmda lög um hitaveitu Reykjavíkur, enda er hún sú eina hitaveita, sem hefur starfað um nokkurt skeið. En nú er farið að starfrækja hitaveitur a. m. k. á tveimur öðrum stöðum á landinu og í undirbúningi á nokkrum stöðum öðrum og því full ástæða til, að sett sé löggjöf um þetta efni.

Það gat komið til álita, hvort bæri að láta löggjöf um þetta efni ná yfir allar hitaveitur eða aðeins hitaveitur utan Reykjavíkur. Var horfið að því ráði, að hún tæki aðeins yfir hitaveitur utan Reykjavíkur, þar sem löggjöf er þegar í gildi um hana, sem yrði jafnframt notuð til hliðsjónar við samningu þessarar löggjafar.

Meginefni þessara laga er, að sveitarstjórnir skuli hafa einkarétt til byggingar hitaveitna, eins og ákveðið hefur verið í lögum um hitaveitu Reykjavíkur frá 1940, og er þó þessi réttur framseljanlegur, og eru í lögum þessum ýmis ákvæði, sem talið er að geti gilt almennt, ef til framkvæmda kemur.

Þar sem hér er um frumsmíð að ræða, má vænta breytinga og lagfæringa, og er ég fús til samstarfs við þá nefnd, sem um málið fjallar.

Ég tel fulla ástæðu til að ætla, að þetta þing afgreiði lög um þetta efni, og vonast til, að þessu máli verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og hv. heilbr.- og félmrn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmrn. með 6:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BjS, DP, HermJ, KK, RÞ, BSt.

nei: GJ, HV, HG, LJóh.

FRV, StgrA greiddu ekki atkv.

5 þm. (BBen, BrB, EE, JJós, PZ) fjarstaddir.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

6. Fræðsla barna.

Á 11. fundi í Ed., 30. okt., var útbýtt:

Frv. til I. um breyt. á l. nr. 34 29. apríl 1946, um fræðslu barna [52. mál] (stjfrv., A. 86).

Á 12. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það eru nú í smíðum í landinu skólahús, sem áætluð eru að verðmæti um 89 millj. kr. Þessi skólahús eru flest nokkuð langt á veg komin. En nú upp á síðkastið hefur borið á því, að miklir erfiðleikar hafa verið á því að koma þessum húsum áfram og á að fullgera þau vegna fjárskorts. Er það sérstaklega vegna þess, að ríkissjóður hefur ekki getað staðið við sinn hluta af því fjárframlagi, sem fræðslulögin gera ráð fyrir. Skuldir ríkissjóðs við skólana, sem nú eru í vanskilum, eru þannig, að ríkissjóður á nú ógreitt 1. júlí þessa árs, þegar frá hefur verið dregið framlag ríkissjóðs í fjárl. þessa árs, vegna barnaskólanna 6.1 millj. kr., vegna gagnfræðaskólanna 2.7 millj. og vegna húsmæðra-skólanna 0.8 millj. kr. eftir bráðabirgðauppgjöri, sem fram hefur farið þessa dagana. Það er samtals 9.6 millj. kr., sem ríkissjóður hefur ekki getað innt af hendi þrátt fyrir ákvæði laganna í þessu efni. — Af þeim skólabyggingum, sem nú eru í smíðum og áætlað er, að muni kosta 89 millj. kr., þá er áfallinn kostnaður 64 millj. kr. Það er þá eftir að leggja fram í þessi skólahús samtals, barnaskóla, gagnfræðaskóla og húsmæðraskóla, 25 millj. kr. Af þessu er talið að ríkissjóður skuldi um 15 millj. kr. — M. ö. o., til þess að fullgera þau skólahús, sem nú eru í smíðum fyrir þessa áminnztu skóla í landinu, þarf ríkissjóður að leggja fram um 15 millj. kr., auk þeirra 9.6 millj. kr., sem hann skuldar nú, þannig að skuld ríkissjóðs er eftir eitt eða tvö ár komin upp í 25 millj. kr., að frádregnum að sjálfsögðu þeim framlögum, sem Alp. kann að ákveða hverju sinni samkv. fjárl.

Það er alveg greinilegt, að svona geta þessi mál ekki gengið. Það virðist hafa verið litið svo á samkvæmt fræðslulögunum frá 1946, að ekki þyrfti að bíða framlags Alp. til slíkra skólabygginga til þess að hefjast handa. Þess vegna hefur líka verið hafizt handa um skólabyggingar af þessu tagi víða um land, sem kosta stórfé, án þess að tryggt væri, að Alp. gerði sér ljósa grein fyrir því, hvaða fjárútlát fylgdu þeim skólabyggingum næstu ár, sem þegar er hafizt handa um að byggja. Þetta öngþveiti má ekki endurtaka sig í framtíðinni. Þess vegna tel ég, að það sé nauðsynlegt í sambandi við það að hefjast handa um framkvæmdir þeirra, að það sé bundið því skilyrði, að fé hafi verið áætlað til þess á fjárl. að framkvæma byggingarnar, sem um er að ræða, og að Alp. hafi gert sér grein fyrir því, hvernig ætti undir kostnaði við þessar skólabyggingar að standa, sem heimilað væri að byrja á. Ég sé

ekki, að það sé nein önnur örugg leið til þess að koma í veg fyrir það í framtíðinni, að svona öngþveiti myndist. — Svo verður ekki hjá því komið, vegna héraða og sveita, sem hér eiga hlut að máli og eru í mjög miklum fjárkröggum í sambandi við byggingar þessara skólahúsa, að Alþ. geri sér einhverja grein fyrir því, hvernig og á hve löngum tíma þessar fjárhæðir eigi að greiðast, sem nú hafa verið lagðar fram í tilkostnað við þessi hús, og þá sérstaklega þessi skuld ríkissjóðs, sem nú er nærri 10 millj. kr. Og ef líkt væri farið að og síðustu tvö árin hefur gert verið, mundi það taka 5 ár fyrir ríkissjóðinn að komast út úr þeim skuldum, sem áfallnar voru á miðju þessu ári, — auk þeirra skulda, sem myndaðar yrðu á næstu tveimur árum, ef þessi hús væru fullgerð, en það er áætlað 15 millj. kr. í viðbót.

Það verður ekki hjá því komið vegna héraðanna og sveitanna, að þessum málum verði gerð einhver skil og að þau geti fengið einhverja vitneskju um það, hverju þau eiga von á í þessu efni á næstunni, þannig að þau geti þá a. m. k. samið við sína kreditora um skuldir, með vissu um það, hvenær þau geti greitt þetta. Þess vegna er nú þetta frv. til komið. Og ég er sannfærður um, að það er eina rétta leiðin, til þess að ekki stefni í sama öngþveiti og nú er. — Ég vil að svo mæltu mælast til þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og menntm.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Það liggja nú fyrir hér þrjú frv. til l. um breyt. á fræðslulöggjöfinni, og ég geri ráð fyrir, að framsaga hæstv. menntmrh. eigi að gilda að mestu leyti um þessi frv. öll, því að þau eru sama eðlis. En af því að breyt., sem í þeim felst, snertir þrenn lög, er hún borin fram á þremur frv. — En út af þessu máli vil ég gera fyrirspurn til hæstv. menntmrh. Í fyrsta lagi, ef þessi frv. verða að l., er þá hugsað, að Alþ. skipti upphæðinni, sem lögd er fram á fjárl. til skólanna, að fullu til hvers skóla fyrir sig, sem á að njóta framlagsins, þannig að það ákveðist á hverjum tíma af fjvn. og Alþ., til hverra skóla það fé eigi að fara, sem ákveðið er á fjárl. á hverjum tíma til þessara skóla í heild? Þetta hefur ekki verið gert undanfarið, og það, að þetta hefur ekki verið gert, er meginástæðan fyrir því, að þetta öngþveiti, sem hæstv. ráðh. talaði um í þessum efnum, hefur skapast. Það hefur verið ákveðin upphæðin, sem til þessara mála hefur átt að fara, en síðan verið látið í hendur fjmrh. og menntmrh. á hverjum tíma, hvernig þessu fé væri skipt, og fjárveitingavaldið og Alþ. hefur ekki haft nokkur tók á því t. d. að stöðva 9 millj. kr. framlög til skólamála á Laugarvatni, ekki heldur 4—5 millj. kr. framkvæmdir í þessum efnum að Skógum. Þessu fé hefur verið á hverjum tíma af ríkisstjórnnum skipt út úr þeirri upphæð, sem Alþ. hefur ætlað til skólabygginga á fjárl., og það eru því þær ríkisstjórnir, sem skapað hafa það ástand, sem verið hefur í þessu á hverjum tíma og hæstv. ráðh. lýsti, en ekki Alþ. eða fjárveitingavaldið. — Ef það er hugsað, að þessi lög verði samþ. nú, sem mér þykir ekki óeðlilegt, þá skilst mér sjálfsagt að byrja

á því að skipta þeim upphæðum, sem eru nú á fjárlagafrv. ætlaðar til þessara skóla, sem er nú 4.8 millj. kr., þannig að ákveðið væri, í hvaða skóla það fé eigi að fara. Og þá vildi ég spyrja hæstv. menntmrh., hvort hann vildi ekki senda fjvn. nú — vegna þess að hún tekur þetta mál til athugunar á næstu dögum — einmitt sínar uppástungur í sambandi við skiptingu á þessu fé. Ég held, að ég skilji það rétt, að ef þetta frv. er samþ., sem hér liggur fyrir, og þessi frv., sem eru á dagskrá hér í dag, þá verði farið svona með þetta í framtíðinni, og þá er bezt að byrja á þessu strax, því að þetta, sem ég hef sagt nú, gildir að sjálfsögðu um öll þessi frv., sem á dagskránni eru. — Ég vil einnig í sambandi við þessi mál leyfa mér að benda á, að fræðslul. héra einmitt þessa stefnu í sér. Þegar lengd var skólaskyldan upp í 15 ára aldur og skólakerfið byggt upp eins og fræðslulögin gera nú, var alveg óhjákvæmilegt að eyða tugum millj. kr. í byggingu skólahúsa. Þess vegna finnst mér ástæða til að spyrja hæstv. ráðh. um, hvort ekki væri rétt að taka til athugunar einnig í n., sem athugar þetta mál, að gera aðrar og meiri breyt. á þessum lögum, t. d. að stytta skólaskylduna, eða aðrar breyt., sem dragju úr kostnaði, þannig að l. framkölluðu ekki eins mikið mannaald og rekstrar-kostnað og þessi l. nú gera. Alþ. hefur nú fengið reynslu á skólalöggjöfinni, og hæstv. ríkisstj. veit, hvað hún kostar, ekki aðeins í byggingu skólahúsa, heldur einnig að öðru leyti. Nú er ákveðið 6 millj. kr. meira á fjárlagafrv., sem fyrir þinginu liggur, heldur en veitt var á síðasta ári til þess að standa undir rekstri skólanna, sem kemur af því, að ekki aðeins þarf byggingar, heldur og kennara og fleira til þess að halda skólana.

Til þess að þurfa ekki að taka til máls aftur í sambandi við hin frv., sem eru á dagskrá hér í dag, en eru sama efnis í höfuðatriðum og þetta frv., vænti ég, að mér reiknist leyfilegt að minnst á þau öll nokkuð. Í 17. gr. þessara laga, sem frv., sem fyrir liggur, er um breyt. á, er ákveðið, að kennslustundir á viku hverri séu 36 hjá barnakennurum. En í 38. gr. l. nr. 48 frá 1946, um gagnfræðanám, stendur, að kennarar skuli ekki stunda kennslu yfir 30 stundir á viku. Og sama er í 13. gr. l. nr. 49 frá 1946, um húsmæðrafræðslu. Úr því að við erum nú að breyta þessum l., er þá ekki ástæða til að samræma þetta hér einnig til sparnaðar fyrir ríkissjóð? Ég þekki ekki mikið til kennslu. En ég hygg, að ekki sé léttara verk að kenna börnum 36 stundir á viku en að kenna fullvita full-orðnu fólki sama tíma. En það virðist vera metið hér í l. jafnerfitt verk að kenna fullþroskuðu fólki 30 stundir á viku og að kenna vanþroskuðum börnum 36 stundir á viku.

Ég vil líka benda á, hvort ekki væri rétt að fella niður úr l. þau réttindi, sem gefin voru hér, eða þá ofrausn, sem veitt var kennurum, að gefa þeim fri tiunda hvert ár á fullum launum, eftir að hafa verið tíu ár við kennslu. Þetta eykur stórkostlega kostnaðinn við skólana. Ég vil, að hæstv. ráðh. taki það til athugunar, hvort ekki sé hér hægt að spara hundruð þús-

unda fyrir ríkissjóð. Mér var sagt, þegar þessi mál voru til umr., að það væri svo mikil púlsvinna að standa í kennslu, að það væri ekki hægt að ætlast til þess, að menn þyldu meira en 30 stunda vinnuviku við hana. Ég sé nú af gögnum, sem liggja fyrir fjvn., að það hafa sumum kennurum verið greiddar 22 þús. kr. fyrir vinnu við skóla fram yfir fulla dagkennslu, en fyrir þá dagkennslu hafa þeir tekið 40 þús. kr. í laun. Það er því sannarlega fleira í fræðslulöggjöfinni en það, sem hæstv. menntmrh. hefur tekið fram hér, sem ástæða væri til að taka til leiðréttingar og getur haft stórkostleg áhrif á þetta mál, sem hér er til umr. Ég vil því vænta þess, að bæði hæstv. ráðh. og einnig sú hv. n., sem fær þetta mál til meðferðar, sem ég álit, að eigi að vera menntmn., því að hjá menntmn. hefur þessi löggjöf verið og á þar heima, — ég vil vænta þess, að hæstv. ráðh. og n. athugi þetta mjög gaumgæfilega, þegar hugsað er að gera breyt. á þessari löggjöf hvort sem er; í fyrsta lagi, hvort ekki er rétt að fella niður úr öllum þessum l., sem til greina koma, friðindin til kennara, sem þeim voru gefin á sínum tíma, að þeir fái eins árs frí á fullum launum, sem er þegar orðið stórfé fyrir ríkissjóð, og síðan athugi þessir aðilar um að samræma kennslustundafjöldann í skólunum, því að ég sé ekki, að það ósamræmi, sem þar er nú, geti með réttu staðizt, því að ef ekki má leggja á kennara í gagnfræðaskólum og húsmæðraskólum meira en 30 stunda kennslu á viku hverri, þá sé ég ekki annað en að það sé rétt að létta á þeim kennurum, sem bera þetta þunga ok í barnaskólunum.

Þá vildi ég mega spyrja hæstv. menntmrh. um það, hvað miklar tekjur koma til ríkissjóðs fyrir heimavistir frá gagnfræðaskólum, húsmæðraskólum, barnaskólum og menntaskólum. Það er búið að setja milljónir króna í heimavistir í öllum þessum skólum landsins. Ég hef sjálfur átt kost á því nýlega að sjá eitt mjög skemmtilegt, stórt og dýrt heimavistarhús, sem er í byggingu. Ég er glaður yfir því, að það skuli vera búið að koma því upp. En hvað kemur mikið af tekjum í ríkissjóðinn frá þessu fólki, sem býr í þessum heimavistarhúsum, ekki lakari húsum en Hótel Borg, með ágætum húsbúnaði, ljósi og hita og ræstingu, og með borðsal, skemmtisölum og lestrarsölum, fyrir utan skólana sjálfa, sem nemendur þurfa náttúrlega ekki að borga fyrir? Hvað borgar þetta fólk fyrir, sem notar þetta húsnæði? Eða er ríkið hér að kalla á hundruð manna frá atvinnuvegum landsins til þess að sitja allt að níu mánuði á ári á skólabekk, þannig að ríkið gefi því frítt slíkt húsnæði með ljósi og hita og öðrum þægindum, sem ég hef nefnt, auk þess sem það gefur því kennsluna? Ég get ekki séð af gögnum, sem til fjvn. koma, að nokkur skapaður hlutur komi fyrir þetta, a. m. k. er það hvorki tekið í rekstrarreikninga menntaskólanna, sjómannaskólans né aðra þá reikninga yfir rekstur skóla, sem til okkar koma í fjvn., — að vísu fáum við ekki rekstrarreikninga gagnfræðaskólanna né barnaskólanna, — en mér virðist ekki óeðlilegt, að ríkissjóður

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

fái einhverjar greiðslur upp í þennan mikla kostnað.

Hæstv. menntmrh. gat þess í sinni ræðu, að það hafi verið litið svo á, að ekki þyrfti að biða eftir framlagi ríkissjóðs til þess að hefjast handa um byggingu skólahúsa, sem ríkið styrkti. Ég held sjálfur, að það megi líta svo á, að það þurfi eftir l. ekki að gera það, þrátt fyrir það þó að þessar lagabreyt. séu gerðar, sem hér eru frv. um. Ég sé ekki, að það sé hægt út af fyrir sig að banna héruðum að leggja fram fé til þess að koma skólunum upp, ef þau hafa ráð á því. Og mér skilst, að sú stefna hafi verið tekin upp, ekki aðeins um skólana, heldur og um önnur mannvirki, sem ríkissjóður hefur styrkt, svo sem hafnarmannvirki, að það hefur ekki þótt ástæða til þess að leita til Alþ. eða ríkisstj. um það, hvort leyft væri að byrja á byggingu t. d. hafna eða ekki, þó að ríkissjóður styrki þær. Það hefur verið skýrt tekið fram, að ríkissjóður leggi ekki fram fé til þessara mannvirkja, nema þegar fé er veitt til þess á fjárl. Mér skilst því, að þau séu látin bera kostnað, svo sem vaxtabyrði og annað. Og þó að ég verði með að samþ. þessa lagabreytingu, þá held ég, að þessir aðilar hafi sama rétt til að halda byggingu áfram fyrir sitt fé eða taka lán og bera vaxtabyrðina sjálfir, þar til þeir fá sinn hlut, þegar að þeim kemur. Ég hygg því, að þetta frv. breyti ekki því kerfi, sem verið hefur, enda eru sumir bæjarsjóðir, t. d. bæjarsjóður Reykjavíkur, svo fjársterkir, að þeir geta haldið byggingunni áfram, þó að þeir þurfi að biða eitthvað eftir greiðslum úr ríkissjóði. En ég vildi fá að vita hjá hæstv. ráðh., hvort ekki væri eðlilegast að skipta fénu nú og láta það ganga til þeirra skóla, sem mest er aðkallandi að fái fjármagn. En ýmis héruð geta ekki komið upp skólum, sem þörf er á samkvæmt fræðslulöggjöfinni, sem Alþingi setti og að minnum dómi gengur of langt og ég var á móti ýmsum atriðum í og tel, að tími sé til kominn að endurskoða rækilega.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Út af því, sem hv. þm. Barð. sagði, þá er ég sammála í því, að með þessu fyrirkomulagi hlýtur þingið að skipta fé til skólanna. En það, sem fyrir mér vakti, var það, að um leið og Alþ. veitir fé til nýs skólahúss, þá tekur það á sig ábyrgð að inna af hendi allar skynsamlegar greiðslur, til þess að það hús verði fullgert. Ef það verður ekki gert, þá verður hægt að halda áfram að binda ríkissjóði bagga, án tillits til þess, hvort hann getur staðið undir honum eða ekki. En það á að vera í hendi þingsins, hvaða byggingar það vill styrkja, en það er ekki meiningin að banna bæjar- eða sveitarfélögum að byggja fyrir sitt eigið fé, en ef þau vilja njóta hlunninda úr ríkissjóði, verður það að vera samþ. af Alþ. í upphafi. Ef þessi breyting verður samþ. hér, þá finnst mér eðlilegast, að fé, sem er varið í þessu skyni, komi til skipta, og mun ég senda n. till. um það.

Um greiðslu fyrir heimavist þá veit ég ekki betur en greitt sé fyrir heimavist í öllum skólum nema á Eiðum, en þar er hún nú ókeypis,

en það stafar af því, að í sumar þegar gefin voru út fyrirmæli um slíka greiðslu, þá lét skólastjórinn þess getið, að hann hefði tilkynnt tilvonandi nemendum, að vistin væri ókeypis, svo að þessu var ekki breytt þar á þessu ári. Um heildartekjur af þessu er mér ekki kunnugt, en ég er reiðubúinn að láta fara fram rannsókn á því og láta fjvn. þær upplýsingar í té.

Um kennsluskyldu kennara er það að segja, að hún er 36 stundir á viku hjá barnakennurum og eitthvað minni hjá gagnfræðaskólakennurum og minnst hjá menntaskólakennurum. Við höfum látið athuga lög um þetta hjá Norðurlandabjóðunum, og það kom í ljós, að þessu er mjög líkt háttað í Noregi, Svíþjóð og Danmörku, svo að athugun á því, hvort hægt sé að fjölga kennsluskyldustundunum, er ekki komin lengra, hvað sem verða kann. Ég viðurkenni það, sem hv. þm. Barð. sagði, að það eru mörg atriði í skólaölggjöfinni, sem þurfa mikillar athugunar. Það er dómur flestra þeirra skólamanna og annarra, sem til þessara mála þekkja og ég hef rætt þessi mál við, að á löggjöfinni séu ýmsir vankantar, sem þurfi lagfæringar við, en í svo umfangsmikilli löggjöf er ekki hægt að rjúka til og breyta einstökum atriðum, nema að vel athuguðu máli, og þá aðeins þeim atriðum, sem nauðsynlegt er að breyta. Það hafa verið gerðar nokkrar athuganir í þessum efnum, en ástæðan til þess, að ég hef enn ekki komið með neinar till. í þessum efnum, er sú, að slíkt er ekki hægt, nema að mjög vel athuguðu máli og slíkt sé mjög vel undirbúið áður. — Ég man ekki eftir fleiru, sem hv. þm. spurði eftir, en ég er fús til að veita allar þær upplýsingar, sem ég hef tök á, óski hann þess.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég vildi aðeins benda á það út af því, sem hér hefur komið fram um það, hvort fjvn. ætti nú að gera till. til Alp. um skiptingu á byggingarfé til skóla, að mér sýnist, að hér sé um tvennt ólíkt að ræða. Annars vegar, eins og segir í frv., að verði það samþ., þá má ekki ráðstafa fé ríkissjóðs í nýjar byggingar án þess, að Alp. ætli fé til slíks, en að svo miklu leyti sem Alp. áætla á fjárl. fé til nýrra skólabygginga, þá þarf að skipta því, og ætlað er til, að fjvn. geri tillögur um það. En varðandi greiðslur á áföllnum skuldum, þá er ekkert í þessu frv., sem segir, að Alp. skuli hafa meiri skipti af því en áður var. Ef Alp. vill slíkt, þá er það hægt, en það felst ekki í frv. eins og það nú er. Ég vildi aðeins vekja athygli hv. þm. á því, að hér er um tvennt ólíkt að ræða, sem menn verða að gera upp við sjálfa sig, hvort þeir vilji, að Alp. skipti sér af hvoru tveggja eða aðeins öðru eins og nú er í frv.

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. Það er ekki stórbrotið mál, sem ég vildi bera í tal, en atriði, sem rætt hefur verið um og ég tel ekki einskis vert, en það er um það, í hvaða n. málið skuli fara. Þeir hæstv. menntmrh. og hv. þm. Barð. ræddu um, hvort málið skyldi heldur fara í fjhn. eða menntmn. Ég hygg, að menn verði að

gera sér vel ljóst, í hvora n. málið eigi að fara. Þau menntamálafrv., sem snerta menninguna sjálfa, eiga að fara í menntmn.; til þess er hún skipuð, að hún sé dómbæf um þau efni og dómbær um, hvort málin stefni til þróunar og séu æskileg fyrir menninguna eða ekki. Þau mál, sem slíkt varðar, eiga heima í menntmn., en þetta er svo eindregið fjárhagsmálefni, að það á að sjálfsögðu heima í fjhn., því að annars kæmi fram grautarhugsun um málið í heild. Í l. sjálfum kemur fram, hve lengi eigi að kenna og hvaða fög og hvaða fögum eigi að sleppa og svo um kostnaðinn, þetta er vitanlega stórt atriði, en í upphafi fjárhagsatriði og er það einkum hér. En það, hvernig bezt sé að manna unglingana, og önnur slík mál, sem nátengd eru menningunni, þau eiga heima í menntmn., en þetta á að vera í fjhn.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Í sambandi við það, sem hv. 2. þm. Árn. sagði um það, í hvaða n. mál þetta ætti að fara, vil ég taka það fram, að öll framkvæmd fræðslulaganna er í raun og veru fjárhagsmál, og hin fjárhagslega hlið og menntunarhliðin verða ekki aðskildar. En eins og hv. þm. Barð. sagði, þá hafa þessi mál alltaf verið í menntmn., og held ég, að eðlilegast sé, að svo verði áfram, þó að málið sé mikið fjárhagsmál og velti á tugum milljóna. — Ég er sammála hæstv. dómsmrh. í því, að þegar komi til skipta á fé til nýrra skólabygginga, þá sé heppilegast, að fjvn. hafi með þau skipti að gera, en ég held varla, að undir þessa lagabreytingu heyri skipti á fé til skóla, sem eru nú í byggingu, og væri heppilegast, að fræðslumálastjóri og menntmrh. hefðu þau skipti með höndum, enda þekkja þeir manna bezt til þessara mála. Annars er ég í vafa um, hvort stefnt sé í rétta átt með því að fela fjvn. að skipta niður fé til skólabygginga, fremur en fræðslumálastjóra og menntmrh., sem eru manna dómbærastir um, hvar þörfin sé mest og hve stórt eigi að byggja á hverjum stað, og ég held, að fjvn. yrði að gera sér verulegt ómak við að setja sig inn í þessi mál, að hún verði dómbærari um þau á hverjum tíma en fræðslumálastjóri og menntmrh. Í þessu sambandi má minna á það, að oft orkar tvímælis um, hve réttlátlega er skipt því fé, sem varið er til vegamála, og væri vegamálastjóri sennilega dómbærastur um þau efni. Ég veit því alls ekki, hvort hér er stefnt í rétta átt með frv. þessu, en það verður að koma í veg fyrir, að stofnað sé til skólabygginga, nema tryggt sé, að ríkið geti greitt sinn hluta, og ekki sé stofnað til skulda á ríkið upp á tugi milljóna, eins og nú á sér stað og hæstv. menntmrh. sagði að mundu nema um hálfum þriðja tug milljóna.

Þá er það fullyrðing hv. þm. Barð., að kennsluskylda barnakennara væri 36 stundir á viku, en gagnfræðaskólakennara 30 stundir, og er þetta rétt hjá honum, en þess ber að gæta í þessu sambandi, að hver kennslustund í barnaskólunum er 40 mínútur, en 45 í gagnfræðaskólunum. Ef kennt er sex stundir á dag, sést, að gagnfræðaskólakennarinn kennir aðeins hálfri klukkustund skemur á dag en barnaskóla-

kennarinn, ef miðað er við sama mínútnafjölda. Munurinn er því alls ekki 6 stundir á viku, eins og hv. þm. hélt fram, heldur 3 stundir. En í hverju liggur það, að talið er réttlætanlegt, að kennarar við gagnfræðaskólastigið hafi skemmri vinnudag en barnakennarar? Það liggur í því, að þeir hafa meiri heimavinnu við leiðréttingu verkefna. Það sjá allir, að slíkar leiðréttingar eru mun meiri í gagnfræðaskólum en í barnaskólum og vaxa eftir því, sem ofar dregur í skólunum. Að visu er þeim kennurum, sem mesta hafa heimavinnu, svo sem íslenzkukennurum, greitt eitthvað fyrir það, en það mun einkum tíðkast hér í Reykjavík, en víða um land mun alls ekkert tillit tekið til þessarar aukavinnu. Í þessari heimavinnu liggur því áreiðanlega meira en 30 mínútna vinna á dag, og ég held, að vinnudagurinn í gagnfræðaskólunum sé lengri, en ekki styttri en í barnaskólunum, sé kennarinn á annað borð samvirkusamur um starf sitt. Hæstv. menntmrh. upplýsti, að þessu væri svipað háttað á hinum Norðurlöndunum. Þetta byggist því ekki á því, að gert sé ráð fyrir, að kennarar við gagnfræðaskóla hafi styttri vinnutíma en barnakennarar, heldur á því, að gert er ráð fyrir, að heimavinna kennara við leiðréttingar aukist eftir því, sem nemendurnir þroskast. Þá spurði hv. þm. Barð., hvort ekki væri krafizt húsaleigu af nemendum í heimavist, og held ég, að þeir hafi alltaf verið krafðir um visst gjald. Það kann að hafa verið lágt og líklega haft svipað fyrirkomulag á því og um húsaleigu embættismanna, sem er mun lægri en svarar kostnaði við að koma upp íbúðunum fyrir þá. En meðan því er ekki breytt, má telja eðlilegt, að ekki sé krafizt hárrar húsaleigu af námsfólki, því að þar er líklegast oftast lítil greiðslugeta. En ef til vhl hefur hæstv. menntmrh. gefið út reglugerð um, að sama gjalds skuli alls staðar krafizt fyrir húsaleigu í heimavistum, og er þar stefnt í rétta átt. En mín skoðun er sú, að stilla beri þessu gjaldi mjög í hóf. — Ég tel, að ég hafi gefið fullnægjandi skýringar á þeim mismun, sem er á kennslustundafjölda hjá gagnfræðaskólakennurum og barnaskólakennurum, en hann liggur í því, að hver stund í barnaskóla er 40 mínútur, en 45 mínútur í gagnfræðaskólum, og að öðru leyti er mismunurinn fullskýrður með meiri heimavinnu kennara í gagnfræðaskólum en barnaskólum.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Eins og ég tók fram í fyrri ræðu minni, þá er ég fylgjandi frv., eins og það liggur hér fyrir, og tel breytinguna nauðsynlega og eðlilega. En út af ummælum þeim, sem hér hafa fallið um skiptingu fjárins, þá vil ég segja þetta: Í 1. gr. frv. segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fé hafi verið veitt á fjárlögum til sérhvers skólahúss, áður en hafizt er handa um bygginguna.“ Nú hefur það verið viðurkennt af þeim hæstv. menntmrh. og hæstv. dómsmrh., að ef þetta verði að l., þá verði að skipta fénu og ákveða framlag til hvers húss í nýbyggingu. Nú á ekki fjvn., heldur Alþ. í heild að skipta fénu. Orð mín ber ekki að skilja svo,

að ég óski eftir að fá þetta í fjvn. Hún getur alltaf gert till. um þetta, óski hún þess. En út af því, sem hæstv. dómsmrh. sagði, að þetta ákvæði ætti aðeins að ná til þess fjár, sem útlutað væri til nýbygginga, þá vil ég spyrja, hvaða trygging sé fyrir því, að þetta fé sé ekki notað til nýbygginga, heldur til greiðslu gamalla skulda, nema slíkt sé tekið fram í l. Ef Reykjavíkurbær, sem á nú orðið mikið fé hjá ríkissjóði, þarf að halda áfram að byggja, þá getur hann byggt fyrir þetta fé og þannig haldið áfram fjárfestingu. Og þó að hér verði veitt fé til Laugarvatnsskóla til greiðslu gamalla skulda, þá væri hægt að hefja fyrir það nýbyggingu og skapa þannig nýjar kröfur á ríkissjóð. Það verður því að taka þetta allt skýrt fram, því að það kann að vera hægt að semja um greiðslu á skuldum og verja svo því fé, sem fara átti til greiðslu þeirra, í nýja fjárfestingu.

Hæstv. ráðh. sagði, að ekki væri hægt að rjúka til og breyta einstökum atriðum í þessum umfangsmiklu lögum, nema með mikilli athugun. Ég er honum sammála í því, en höfum við ekki þegar fengið nægilega reynslu í sumum greinum? Ég álit ekki eðlilegt, að þessum embættismönnum sé fremur ívilnað og eftir gefið en öðrum, — og því minni ástæða til þess, að þeir njóti sérstakra friðinda um leyfi frá embætti, þar sem þeir hafa lengra sumarleyfi en nokkur stétt önnur; en kennarar hafa fri í þrjá mánuði á sumri hverju á fullum launum. Er nokkur nauðsyn að hafa þetta ákvæði í lögum, að þessir menn skuli einnig fá þessa ívilnun, eða fri í heilt ár eftir 10 ára þjónustu? Getur ekki ríkissjóður hæglega sparað þetta? Ég var á móti þessu atriði, þegar l. voru sett, og ég er enn á móti því. Ég álit, að það sé ekki ástæða fyrir ríkissjóðinn að halda þessu ákvæði. Löggjöfin sjálf þarf ekkert að umturnast, þótt því yrði breytt. Ef ríkissjóður er þannig staddur, að hann geti leyft sér slíkt, þá er það náttúrlega gott og blessað. En nú er það ekki svo, og þetta er heldur ekki einangrað atriði, því að aðrir koma á eftir og krefjast sömu friðinda. Annars skal ég ekki þreyta hv. þd. á því að fjölyrða meira um þetta að sinni. Ég vil aðeins geta þess að síðustu, að ef hugmyndin er að breyta aðeins þessum atriðum í löggjöfinni, þá er sama, í hvaða n. þetta fer, hvort heldur fjhn. eða menntmn., en ef breytingarnar eiga að vera viðtækari, þá er sjálfsagt, að málið fari til menntmn. Ég vil ekki standa í vegi fyrir því, að þetta mál nái fram að ganga sem sérstakt mál. En ég álit, að það muni ekki breyta miklu. Lögin sjálf bera í sér þetta kerfi, og þau hljóta að þröngva mönnum til að halda áfram að reisa skólahúsin. Ég veit um mörg sveitarfélög, sem væru byrjuð að byggja, ef framkvæmdir hefðu ekki verið stöðvaðar í fjárhagsráði. Og ég þekki ýmis önnur, sem hafa engin húsakynni til þess að uppfylla þær kröfur, sem Alþingi hefur beinlínis gert til þeirra með þessum lögum. Þau vandræði verða ekki leyst með þessari lagasetningu út af fyrir sig.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að vekja athygli hv. þm. Barð.

á því, að héraðsstjórnirnar geta ekki hafið byggingar samkvæmt þessari löggjöf og síðan skuldbundið ríkissjóðinn. Um leið og þessar breytingar koma til, geta sveitarstjórnirnar ekki byrjað að byggja, nema Alþingi hafi veitt fé til þess sérstaklega.

Í sambandi við það, til hvaða n. sé rétt að málinu verði vísað, þá tel ég, að því beri að vísa til menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 12 shl. atkv. og til menntmn. með 9:1 atkv.

Á 31. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shl. atkv.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Menntmn. hefur fjallað um frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 86, um breyt. á fræðslu, ásamt tveim öðrum málum, breyt. á l. um húsmæðrafræðslu (þskj. 87) og breyt. á l. um gagnfræðanám (þskj. 88). Í nál. á þskj. 249 er gerð grein fyrir áliti n. á þessu máli, en n. hefur fjallað um öll þessi mál samtímis, svo að það, sem ég hef að segja um þetta mál, á því við um hin tvö, sem væntanlega verða tekin til umr. síðar á fundinum.

Eftir að hafa fjallað um frv. og leitað upplýsinga hjá hæstv. menntmrh. og fræðslumálastjóra hefur n. orðið sammála um að leggja til, að frv. verði samþ. með breyt., sem kanna að virðast nokkur, en ef horið er saman við frv. eins og hæstv. menntmrh. flutti það, verður að segja að þessi breyt. sé ekki veruleg.

Ég verð að játa, að mér var í fyrstu ekki ljóst, hver væri tilgangur hæstv. ráðh. og stjórnar með því að flytja þetta frv. Ef litið er á 13. gr. l. nr. 34 29. apríl 1946, er ljóst, að aðeins eitt nýtt ákvæði kemur inn í lögin, einni setningu skotið inn í 1. mgr. gr., sem ég vil leyfa mér að lesa, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fé hafi verið veitt í fjárlögum til sérhvers skólahúss, áður en hafizt er handa um bygginguna.“ Nú virtist mér liggja nærri að halda, að óheimilt væri að hefjast handa um skólabyggingu, án þess að veitt væri til þess á fjárlögum, en mér virtist fráleitt að banna bæjar- og sveitarfélögum, sem vildu af eigin rammleik byggja skólahús, að gera það, þó að þau hefðu til þess eigið fé eða lánsfé. Ef þetta hefði verið tilgangur frv., hefði ég snúizt gegn því. En á fundi menntmn. lýsti hæstv. ráðherra því yfir, að ekki bæri að skilja frv. svo, og hefði hann ekki á móti breyt. frv. í þá átt, að þetta kæmi betur í ljós. Enn fremur lýsti hæstv. ráðh. því yfir, að hann væri ekki andvígur því, að fyrirkomulag um skiptingu fjár til skólabygginga héldist, og mundi ekki snúast gegn því, að Alþingi breytti frv. á þann veg. Nefndin taldi, að á það fyrirkomulag, sem verið hefur um skiptingu fjárins, hefði ekki verið ráðizt, jafnvel ekki hin síðari árin, þrátt fyrir það að mjög margar skóla-

byggingar hafa tafizt vegna seinkunar á fjárrframlagi. Á meðan það fyrirkomulag, sem verið hefur um úthlutun fjárins, sætir ekki gagnrýni, getur n. ekki fallizt á að taka úthlutunarréttinn úr höndum þeirra aðila, fræðslumálastjórnar og fræðslumálastjóra, sem nú hafa hann, eins og nú er farið um framlög ríkisins, t. d. til vegna og hafna. En ef það er nú svo, að nefndin vill ekki breyta fyrirkomulaginu á úthlutun fjárins, og enn fremur, að ekkert hafi komið fram, sem tryggi, að fé sé jafnan veitt, þá mætti spyrja, hvort breyt. á gildandi l. gerði nokkurt gagn. N. telur, að með breyt. séu hin almennu skilyrði samkv. 12. gr. einnig gerð skilyrði fyrir fjárrframlagi samkv. 13. gr., og ætti það að koma í veg fyrir, að viðkomandi bæjar- og sveitarfélög geti gert kröfu um fjárrframlag eins og nú er.

Hæstv. menntmrh. vék að því í framsöguræðu um þetta frv., að með því ætti að ráða bót á því óviðurkvæmilega ástandi, sem verið hefur í þessum málum undanfarin ár. Í áliti n. er það tekið fram, að það ástand sé mjög óviðunandi til lengdar, en það er, eins og hv. þdm. er kunnugt, fólgið í því, að á undanförunum árum hafa safnast millj. kr. skuldir ríkisins við bæjar- og sveitarfélög, sem hafa ráðizt í skólabyggingar á undanförunum árum í trausti þess að fá ríkisframlag greitt, ef ekki meðan á byggingu stæði, þá innan skamms tíma. Nú eru margar skólabyggingar stöðvaðar eða verða að fara sér mjög hægt vegna stöðvunar á ríkisframlagi og geta legið undir skemmdum eða að féð komi ekki að fullum notum, en bæjar- og sveitarfélög standa undir þungum skuldum og vaxtaþyrðum vegna stöðvunar á ríkisframlagi. Ég verð að játa, að breyt. geti ekki bætt úr því ófremdarástandi, sem ríkir í þessum málum, og úr því verði ekki bætt, nema ráðstafanir verði gerðar til þess, að þær skólabyggingar, sem eiga inni, fái greidd framlög sín eða ríkissjóður útvegi lán til þess að létta á skuldabyrðinni, því að þörfin fyrir þær skólabyggingar, sem þegar er byrjað á, hefur verið viðurkennd af fræðslumálastjórninni með því að leyfa byggingu þeirra. Fræðslumálastjóri lét n. í té upplýsingar um þær skólabyggingar, sem á einhvern hátt hafa átt kröfu á ríkisframlagi s. l. 8 ár, eða á árunum 1943—50. Á þeim sést, að í byggingu eru viðs vegar um landið um 70 skólabyggingar, byggingarkostnaður um 90 millj. og af því nemur framlag ríkissjóðs 56 millj. Áfallinn kostnaður við þessar byggingar er um 65 millj., en upp í framlag sitt hafði ríkissjóður greitt 31 millj. 1. júlí s. l., og hefur því skuld ríkissjóðs þá numið um 10 millj. kr. Ef byggingu væri haldið áfram þetta og næsta ár með þeim hraða, sem óskað er, mundu bæstast við um 11½ millj. kr. og greiðsluþörf ríkissjóðs miðað við árslok 1951 um 17 millj. kr., og þótt tekið sé með í reikninginn framlag ríkissjóðs samkv. fjárl., 3,4 millj., hefði skuldin samt aukizt í árslok 1951 og væri þá rúmar 13 millj. Af þessu er ljóst, að skilyrði þau, sem hér eru sett, geta tafið fyrir því, að ráðizt sé í nýjar skólabyggingar, en eru ekki lausn á því alvarlega vandamáli, sem hér liggur fyrir, og eins og

ég gat um áðan er það samhljóða álit n., að það verði að finna lausn þess. Það er mjög alvarlegt, þegar fjölmargar skólabyggingar eru alveg stöðvaðar vegna þess, að ekki er hægt að halda þeim áfram. Langflestar þeirra eru þegar langt komnar; af um 40 eru 30 svo langt komnar, að við liggur, að megi nota þær. En hins vegar eru ýmsar byggingar, sem verið er að byrja á, og má þar til nefna skólabyggingu í Rvík og Keflavík, en núverandi skólahús þar er alveg óviðunandi; og fræðslumálastjóri hefur skýrt frá, að úti um land sé þörf á að byggja skóla, þar sem þeir eru á ýmsum stöðum alveg óviðunandi. Ákveðin ósk hefur komið fram um að koma upp skólahúsum og nauðsyn á þessum skólum er mjög mikil. En nefndin hefur ekki komið með neinar till. um, hvernig bæta eigi úr þessu, og ég játa, að slík till. ætti betur heima í sérstöku frv. en sem breyting á gildandi fræðslulögum. En það breytir ekki því, að einhverja slíka lausn verði að finna, og verður ekki neitað, að raddir hafa heyrzt um það, að skólar séu of margir og of dýrir og þingið hafi reist sér hurðarás um öxl í þessu efni. Enn fremur hafa heyrzt raddir um það, að breyta þurfi framlögum til bygginganna. Sú breyting, sem gerð var með fræðslulögunum frá 1946, jók framlag til skólabygginga í kaupstöðum. Í Rvík er það 20 millj., og þar af er framlag ríkissjóðs 10 millj. kr. Hins vegar munar mest um Laugarvatnsskólann í sveitunum, en það nemur 10 millj., og af því er framlag ríkissjóðs $7\frac{1}{2}$ millj. kr. Telja sumir ýmsa skóla hérna í Rvík of dýra, og verð ég að segja, þótt mér hafi þótt ánægja að koma inn í þá og skoða glæsileik þeirra, að þar sem ríkissjóður treystir sér ekki til þess að leggja fram fé til nauðsynlegra skólabygginga úti um land, þá sé ekki goðgá, þótt sett verði hámark á byggingarkostnað þessara skóla. Nefndin hefur ekki lagt fram till. um þetta, en hún telur þó, að ástæða sé til að setja slík hámarksákvæði fyrir ríkisframlaginu, auk þess sem bæjar- og sveitarfélögum sé bannað að gera skólabyggingar úr garði eins og þau vilja. En nú er nýbyrjað að reisa skóla hér í Rvík, og getur byggingarkostnaður þeirra orðið mjög hár.

Ég tel ekki ástæðu til að fara út í einstök atriði og ætla ekki heldur að fara nánar út í brtt. á þskj. 249, en vil þó draga saman aftur það, sem n. telur nauðsyn á, þ. e., að fræðslumálastjórnin hafi samþ. uppdrætti að skólabyggingum, að sveitarfélögin eigi kröfu á ríkissjóð, ef fé hefur verið veitt á fjárlögum, áður en hafizt var handa um bygginguna, og að fræðslumálastjórnin hafi tekið skólann í sína áætlun í framlaginu til skólabygginga, þannig að öll sveitarfélög geri sér ljóst, að þau eiga ekki, ef þessi brtt. yrði samþ., lagalegan rétt á fjárframlagi, fyrr en fræðslumálastjórnin hefur gert áætlun um tekjur til skóla, en hins vegar verði þeim heimilt að hefja byggingarframlkvæmdir, ef þau geta gert það upp á eigin spýtur.

Ég hef gert grein fyrir þeirri skoðun, sem kom fram í nefndinni og menntmrh. var kunnugt um, og þótt nefndin hafi ekki gert till. í

þessu efni, vænti ég, að ég hafi ekki sagt of mikið um þann vilja nefndarmanna að beina til ríkisstj., að nefndin telji, að bót verði að gera á því ástandi í skólabyggingum, sem nú ríkir, en þetta frv. getur ekki bætt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég undrast afgreiðslu þessa máls í menntmn. Ef sá skilningur er réttur, sem ég legg í greinina og framsögu-ræðuna, er þetta frv. alveg fráleitt. Það er sýnilegt, að ef eitt sveitarfélag leggur í byggingu skólahúss á eigin spýtur, þá á það ekki rétt á að fá nokkurn styrk hjá ríkinu, jafnvel þótt það hafi lokið við bygginguna. Ég verð að segja það, að ég skil ekki, hvernig menntmn. treystir sér til að leggja til, að slíkt ákvæði sé samþykkt. Það er vitað, að stórkostlegar kvaðir liggja á ríkissjóði í sambandi við hálfbygðar byggingar. Er þá rétt að setja ákvæði, sem útiloka, að bæjar- eða sveitarfélög geti byrjað að byggja? Telur frsm. það rétt? Hann lýsti yfir, að þetta væri gert til þess, að engin bæjar- eða sveitarfélög gætu byrjað að byggja. Ég er fullviss um það, að fyrsta svar frá þessum aðilum yrði að krefjast þess, að fræðslulöggjöfin yrði afnumin. Það er alveg útilokað, að þau sveitarfélög biði með að byggja, þangað til allir aðrir eru búnir að því, þar sem varla er til nokkurt skólahús. Eiga þessir menn að kenna í fjárhúsum? Það er víst það, sem menntmn. vill í þessu efni.

Í brtt. frá nefndinni segir, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fræðslumálastjórnin hafi samþykkt uppdrætti, áður en hafizt er handa um byggingu, að skólalóðin sé eign skólahverfisins, eða afnotarétturinn tryggður með óuppsegjanlegum leigusamningi, og að fé sé veitt til skólabygginga í fjárlögum, enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé.“ En hvaða trygging er í því? Fræðslumálastjórnin getur haldið til baka svo sem henni sýnist, svo að viðkomandi aðili geti ekki byrjað. En er þetta ekki til að útiloka framkvæmdir? Vitanlega. Velviljaður fræðslumálastjóri getur veitt 5, 10, 20 kr., en óvinveittur getur haldið fénu og sagt: „Við veitum ekki neitt.“ Enda kom það skýrt fram hjá frsm., að allar skólabyggingar séu stöðvaðar, þangað til lokið hefur verið við þá skóla, sem byrjað hefur verið á.

Sannleikurinn er sá, að það Alþingi, sem viðheldur fræðslulögunum, verður að skaffa fé til skólabygginganna, og ef það er ekki hægt, þá verður Alþingi og menntmn. að endurskoða fræðslulögin, en beita ekki því steinbítstaki að leyfa ekki að byggja skóla. Frsm. sagði, að rætt hefði verið um það að minnka hluta ríkisins sem framlags til bygginganna. En af hverju stöðvaðist það? Vegna þess að það er ranglæti gegn þeim sveitarfélögum, sem ekki hafa byggt. Því verður að endurskoða fræðslulögin. Ef þessari grein verður breytt, koma kröfur frá bæjar- og sveitarfélögum um að afnema þessa löggjöf. Hvaða sanngirni væri í því að leyfa áframhaldiandi byggingu eins og á Laugarvatni, en ákveða að banna að byggja barnaskóla að Reykhólum,

á meðan verið er að byggja 9—10 millj. kr. skóla á Laugarvatni, og meira að segja veitti hæstv. fyrrv. menntmrh. féð. Þetta sýnir, að ekki má breyta lögnum í þessa átt. Eins og það hafi verið nokkurt vit í því að stöðva ekki byggingu Skógaskóla? Það þarf ekki að segja mér, að ráðherra geti ekki haft áhrif í þá átt, að skóli verði ekki byggður. Viðkomandi ráðherra hefur viljað, að þessi skóli væri byggður, enda hefur verið hrúgað upp héraðsskólum um allt land. Ég segi fyrir mig, að ég get ekki greitt atkv. með þessari till. Kæmi yfirlýsing frá frsm. um, að þetta sé ekki þannig, þá er það allt annað mál. En þá þarf ekki að samþ. þessa till., og ekkert annað verður þolað í framtíðinni en að þessir aðilar fái fulla endurgreiðslu. Þetta mál, sem hér er til umræðu, verður ekki útljáð á einni kvöldstund, það er of stórt mál.

Ég mun greiða atkv. á móti till. og síðasta málslið í frv. Ég vil svo loks mælast til þess, að nefndin athugi þetta mál á ný, en ef hún ætlast ekki til, að það verði framkvæmt þannig, þá er bezt, að því verði breytt svo.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Ég verð að segja, að mig furðar á þeim misskilningi, sem fram kom hjá hv. þm. Barð. Það er alveg óskiljanlegt, hvernig hann getur lagt þennan skilning í brtt. nefndarinnar. — Hann leggur þann skilning í ákvæði brtt., að það sé tilgangur hennar að útiloka framlag til nýrra skólabygginga. En þetta skilur hann algerlega rangt. — Hann varpaði fram þeirri spurningu, hvaða trygging væri í því fyrir viðkomandi sveitarfélag, að fræðslumálastjórnin geti ákveðið um byggingarframkvæmdirnar. Ég býst hins vegar við því, að viðkomandi bæjar- og sveitarfélög geti ekki fengið betri tryggingu en að fræðslumálastjórnin hafi lagt framlag til framkvæmdanna. En er fræðslumálastjórnin hefur veitt framlagið, hefur hún viðurkennt rétt viðkomandi aðila. Betri tryggingu geta þau ekki fengið. En þá talaði hv. þm. um óvinveittan fræðslumálastjóra. Ég get ekki skilið, að tilefni sé til að ætla, að fræðslumálastjóri sé óvinveittur neinni sérstakri skólabyggingu, og gat ég þess, hvað fræðslumálastjóri hefði lagt mikla áherzlu á, að það mætti ekki skerða skólabyggingarframkvæmdir úti um land, eins og gert hefur verið, svo að ég get ekki séð, að fræðslumálastjóri geti verið óvinveittur því, að bætt sé úr brýnni þörf.

Ég get ekki séð, að eftir að það er upplýst af nefndinni, að skilningur hv. þm. er rangur og fyrir nefndinni vakti að tryggja rétt sveitarfélaganna til nýrra byggingarframkvæmda, þá sé neitt, sem hv. þm. og nefndina geti greint á um, annað en það, hvort réttara sé, að Alþingi skipti fénu eða það verði gert, eins og gert hefur verið, samkv. till. fræðslumálastjóra. Hann hefur bezt aðstöðu til að vita, hvar þörfin er mest, og ber ég fullt traust til hans. — Hins vegar eru ógreidd framlög ríkissjóðs til skólabygginga. Það má segja, að úr þeim vandræðum mætti bæta með því að auka stórkostlega á næstu árum framlagið til skólabygginganna, en fjárveitingarnar undanfarnar ár hafa verið svo

naumar, að þegar hefur safnast skuld í ógreiddum framlögum ríkissjóðs, sem taka mun 6—7 ár eða lengri tíma að greiða að óbreyttri fjárveitingu. Til þess að skólabyggingarnar stöðvist ekki, verður fjárveitingavaldið að auka framlagið til þeirra, og ríkissjóður verður að taka lán til að greiða áfallnar skuldir sínar. Aðra leið sé ég ekki í þessu máli.

Ég get þannig ekki fundið, að okkur hv. þm. Barð. greini á um annað en þetta, að hann virðist vera á þeirri skoðun, að Alþingi eigi að skipta fénu, en n. sjálf telur, að heildarupphæðinni eigi að skipta að till. fræðslumálastjórnarinnar.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hef nú því miður ekki fengið neinar nýjar upplýsingar í þessari ræðu hv. frsm., og hefði ég þó gjarnan viljað heyra, í hverju minn skilningur á gr. sé rangur. Það meginspursmál, sem hér er um að tala, er þetta: Ákveður þessi grein, hvort ríkissjóður skuli greiða fyrir eða síðar þennan hluta af byggingarkostnaðinum, ef byrjað hefur verið á byggingunni án þess að skilyrðið sé uppfyllt? Um þetta vil ég leyfa mér að spyrja hv. frsm. Er það ekki viðurkennt, ef einhver aðili byrjar að byggja skóla, eftir að þetta hefur verið samþykkt, hvort heldur fyrir lánsfé eða af eigin rammleik, en hefur ekki uppfyllt þetta skilyrði, að þá eigi hann ekki kröfu á framlagi frá ríkinu? Ef ég fæ þetta út úr greininni, þá munu margir aðrir fá það líka. Það er ákaflega nauðsynlegt, að ákvæði séu skýr um þetta og ekki sé um það að villast, að þótt einhver byrji að byggja, án þess að skilyrðum sé fullnægt, þá geti hann þó á sínum tíma fengið ríkisframlagið. Vitaskuld er ekkert vit í öðru. En greinin verður þá bara að orðast um. Það stendur svo í gr. skýrum stöfum: „enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé,“ þ. e. a. s., ef byrjað er á slíkri byggingu án þess, þá er ekki skylda að greiða framlagið. Þessu þarf að breyta, svo að hér verði enginn ágreiningur um. Hæstv. ráðh. ætlaðist ekki til, að þetta yrði skilið þannig. Og ef þetta er borið saman við gr. á þskj. 86, þá sést, að um enga efnisbreytingu er að ræða aðra en þá, að n. leggur til, að fræðslumálastjórnin úthluti fénu, en í frv. er gert ráð fyrir, að Alþingi geri það. Ég hef ekki lagt til, að skipting fjárens yrði falin fjvn. Til þess hefur verið ætlazt af ráðh., án þess að ég hafi barizt fyrir því. En hvað sem þessu liður, þá er meginatriðið í þessu máli það, að ekki verði tekinn af mönnum sá réttur, sem þeir hafa til að fá fé, sem lagt er til bygginganna, sem hafizt er handa um að reisa, endurgreitt á sínum tíma, og ef sá skilningur er réttur, þá þarf ekki að breyta lögnum. En með því að taka upp þessa brtt. eins og hún er, þá er strax gefið tilefni til ágreinings og deilna. Að mínu áliti er rétturinn tekinn af mönnum með þessu ákvæði, og til þess veit ég, að hv. 7. landsk. hefur ekki ætlazt, enda væri þar um að ræða hróplegt ranglæti. Ef þetta næði fram að ganga og deila risi út af skilningi á þessu ákvæði, og svo yrði dæmt, að viðkomandi aðili

hefði engan rétt til framlagsins, hvað mundi hann þá þurfa að bíða lengi til þess að hafa von um að geta byrjað að byggja? Er ekki upplýst, að það taki ríkið 7 ár að greiða skuldir við byggingar, sem þegar eru hafnar? Og á meðan ríkissjóður er í fjárþröng, þá yfir hann vitaskuld undir, að fjárframlög fari fyrst og fremst til þeirra, sem eiga lagaréttinn, en lætur hina heldur sitja á hakanum. Ég tel illt verk að stofna til þessa. Þau sveitarfélög, sem ráðizt hafa í stórkostlegar skólabyggingar, hafa gert það af tvennum orsökum: af þörf fyrir slíkar framkvæmdir og af því að þau hafa átt eða getað aflað sér til þess fjármagns í bili. Hin, sem ekki hafa lagt í það, hafa sumpart frá upphafi verið verr á vegi stödd fjárhagslega, og svo hefur fjármagnið og vinnuaflið verið frá þeim dregið til þeirra staða, er fyrr hófu framkvæmdir. Þessi olnbogabörn leggur nú hv. menntmn. til að verði sett út í horn.

Ég veit ekki, hvort hv. n. hefur í þessu efni leitað aðstoðar lögfræðings, en það þætti mér ómaksins vert, enda þótt hv. 8. þm. Reykv., sem er lögfræðingur, eigi að visu sæti í n. N. hefði átt að leita sem gleggsts álits um þetta og ætti að fá skorið úr um skilning minn og sinn á greininni. Slík ágreiningsatriði hafa stundum komið fyrir dómstólana, og úrskurður þeirra hefur þá ekki alltaf farið eftir því, hvernig frsm. eða flm. hafa skilið þau atriði, sem um hefur verið deilt. Magnús heitin Guðmundsson flutti t. d. eitt slíkt mál fyrir hæstarétti og vitnaði til þess skilnings, er hann hefði lagt í hið umdeilda atriði, en svarið var þetta: „Okkur varðar ekkert um, hvaða skilningur er sagt að eigi að liggja þarna á bak við. Bókstafurinn er þessi.“ — Þá má einnig nefna til dæmis, að mjög hefur verið deilt um orðalag á einni grein í lögnum um dýrtíðarráðstafanir, og þar höfðu þeir rétt fyrir sér, sem varað höfðu við orðalagi greinarinnar. — Ég tel því rétt í þessu tilfelli, þar sem hér er um svo mikilsvert atriði að ræða, að nefndin leitaði álits lögfræðings um orðalag greinarinnar, áður en frekari spor eru stigin í málinu.

Forseti (BSt): Hér hefur af hv. þm. verið óskað eftir því, að n. tæki till. sína til frekari athugunar, og mætti þá e. t. v. fresta umræðunni eða atkvgr. Ég vil af þessu tilefni spyrja hv. n., hvort hún sjái ástæðu til, að nokkuð sé gert út af þessum tilmælum.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Ég sé enga ástæðu til að fresta umræðunni eða því, að till. n. komi til atkvæða.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég held, að hver, sem heyrði framsöguræðu hæstv. menntmrh., hafi getað sannfærzt um það, að fyrir honum vakti það eitt að reyna að stöðva þá skuldasöfnun ríkisins vegna skólabygginganna, sem átt hefur sér stað á undanförunum árum. Og þetta hugsaði hann sér að gert yrði með þeim hætti, að ríkissjóður væri ekki skyldugur að greiða framlag sitt til bygginganna, nema það hefði verið tekið inn á fjárlög, a. m. k.

ekki á því ári. Þannig segir líka ótvírátt í frv. hæstv. ráðh.: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fé hafi verið veitt á fjárlögum til sérhvers skólahúss, áður en hafizt er handa um bygginguna.“ Þá var einnig ljóst, að hæstv. ráðh. vildi ekki, að fræðslumálastjórnin skipti fénu, heldur væri það falið fjvn. — Þá var ráðh. einnig spurður að því, hvort ætlunin væri, að skólahús, sem reist væru án þess, að framlagið hefði komið til, fengju það þá aldrei. Því neitaði ráðh. og kvað alls ekki ætlað til þess. Nú var honum bent á, að lagabreyting í þessa átt væri hliðstæð við vegafjárskiptinguna, en þar söfnuðust milljónaskuldir þrátt fyrir það fyrirkomulag við skiptinguna og því mundi sú tilhögun ekki heldur ná tilgangi sínum hér. Því var einnig haldið fram, að fjvn. væri ekki bærari um að gera upp á milli hinna ýmsu skóla en fræðslumálastjóri og menntmrh. Mér fannst líka, að hæstv. ráðh. yrði að viðurkenna það, að undarlegt væri af honum að fara fram á slíka lagabreytingu. Samt var það ljóst, að hann taldi, að megintilgangi sínum mundi vera náð með frv.

Nú vil ég reyna að gera það ljóst, sem mér virðist hv. þm. Barð. hafa misskilið í sambandi við fyrirkomulag það á fjárveitingunni, sem n. gerir ráð fyrir. — Féð verður veitt í einu lagi af fjvn. og Alþingi. Fræðslumálastjórnin býr svo á hverju ári til skrá um það, hvaða skólar komi til greina um fjárveitingu og í hvaða röð, og fjárveitingin skiptist eftir þessari framkvæmdaskrá. Nú getur tvennt verið til um þessar byggingar. Í fyrsta lagi eru þær, sem eru í uppsiglingu, fræðslumálastjórnin hefur samþykkt uppdrætti að, lóð hefur verið fengin og skólinn er kominn á skrá. Á þá þessi skóli rétt á að fá sinn hluta af heildarfjárveitingunni. Svo er annar skóli, sem á að reisa og hefur fengið teikningar samþykktar og lóðin er eign skólahverfisins, en hann er ekki á framkvæmdaskrá fræðslumálastjórnarinnar og hefur því ekki enn öðlæzt rétt til framlags ríkisins. — Þetta er breytingin, sem um er að ræða. Vitaskuld má slíkt skólafélag hefja byggingu, ef það hefur tök á, en það fær ekki framlagið fyrr en á þeirri stundu, er það er tekið á skrá og fullnægt er öllum hinum þremur skilyrðum. Þau þurfa að vera fyrir hendi, til þess að greiðsluskyldan falli á ríkið. Þetta held ég sé klárt og skýrt.

Um það hefur verið rætt við hæstv. ráðh., hvort það væri ætlun hans, að þær einar skólabyggingar, sem nú eiga fé hjá ríkinu, yrðu látnar sitja fyrir fjárveitingum og stöðvun yrði á nýjum byggingum, þar til áfallnar skuldir væru að fullu greiddar. Hæstv. ráðh. taldi þetta fjarstæðu. Hann viðurkenndi hins vegar, að það mundi taka mörg ár að fullnægja öllum þeim kröfum, sem þegar væru fallnar á ríkið. Og til að gera það öruggt, að þær skuldir stæðu ekki um of í vegi fyrir framlögum til nýrra bygginga, þá fór n. fram á, að þessum skuldaskilum yrði komið í fast form af hálfu ríkisins, t. d. með því að gefa út skuldabréf til 5 eða 10 ára. Hæstv. ráðh. kvað ríkisstj. mundu taka þetta til athugunar, og eftir undirtektum

hans að dæma má búast við, að eitthvað af fénu verði tekið til lúkningar skuldum og hitt til nýrra bygginga, enda þótt ekki væri fallið á að setja nein ákvæði um skuldaskilin inn í þetta frumvarp.

Ég held, að það sé nú ekki ástæða til að fjölyrða meira um þetta. Það má ljóst vera, að fjárveitingar eiga samkvæmt því, er ég hef nú rakið, að fara eftir því, hvort fullnægt er hinum þremur höfuðskilyrðum eða ekki. Þær byggingar, sem hafnar eru, þegar tveimur hinum fyrstu hefur verið fullnægt eingöngu, þær öðlast rétt til framlagsins, þegar því þriðja er fullnægt og þær hafa verið teknar á skrá fræðslumálastjórnarinnar. Ég jata, að það hefði verið æskilegt, að ráðh., jafnframt því sem málið var svo afgreitt, hefði fundið heppilegt form fyrir umræddum skuldagreiðslum ríkisins, þannig að öruggt væri, að lúkning þeirra yrði ekki látin ganga fyrir framlögum til nýrra skólabygginga. En hins vegar sé ég ekki, að þessi breyting gefi mönnum nokkuð undir fótinn með að ráðast í skólabyggingar, heldur sé með henni komið fastara formi á allt skipulag þessara mála. Hefji einhver byggingu, eftir að þetta liggur fyrir, þá gengur hann að því með opnum augum, að hann fær ekki féð fyrir en öllum skilyrðum er fullnægt og hann er kominn á skrá. Það er hins vegar tómur miskilningur, sem ég heyrði hv. þm. Barð. halda fram, að n. hefði dottið í hug að svipta þá skóla, sem bygging væri hafin á, án þess að skilyrðum fyrir framlaginu væri fullnægt, réttinum til að fá það nokkurn tíma, og því neitaði hæstv. ráðh., að það væri tilgangur sinn. Það er skilningur nm., að slíkt komi ekki til greina.

Ég óttast ekki, að fræðslumálastjóri sé vinveittur einstökum skólahverfum, heldur megi byggja á því, að menntmrh. og fræðslumálastjóri hagi sínum till. um byggingarframkvæmdir skólanna eftir því, sem þeir telja þörfina vera á hverjum stað. Fræðslumálastjóri upplýsti, hvaða skóla hann telur aðkallandi að byggja næst, og það er mjög óhlutdrægt mat, sem hann leggur á þá hluti, þ. e. þar sem vantar skóla og þar sem kennt er í samkomuhúsum, þar sem er ófullkomin farkennsla og þar sem hægt er að leysa þörfina með byggingu eins heimavistar skóla fyrir marga hreppa. Þetta eru þau rök, sem fræðslumálastjóri gerði grein fyrir og hann leggur til grundvallar fyrir þörfinni til byggingar nýrra skólahúsa. Ég tel engan aðila eins færan um að meta slíka aðstöðu eins og fræðslumálastjóra. Ég þekki ekki núverandi fræðslumálastjóra, en ég hygg, að hann hafi enga löngun til þess að beita einstök fræðsluhéruð ranglæti og láta þau sitja á hakanum, en trana fram öðrum, sem engan rétt eiga.

Ég vil vænta þess, að einhverju af þeim miskilningi, sem hv. þm. Barð. byggir á, sé eytt og hann falli frá því, að rík þörf sé á að fresta umr., því að það gæti tafið málið, og þó að þetta frv. — og þessi frv. — hæstv. ráðh. leysi ekki mikinn vanda, þá tel ég samt, að það bæti nokkuð úr, og teldi það skaða, ef afgreiðsla

þess tefðist svo, að það fengi ekki afgreiðslu á þessu þingi.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Mér skilst, að menntmn. og hv. þm. Barð. vilji í rauninni ná sama takmarki, en það er deilt um það, hvort menntmn. hafi tekizt með till. sinni að ná þessu takmarki, sem þessir aðilar stefna að. Hv. þm. Barð. er form. fjvn. og kunnugastur af okkur fjármálum ríkisins. En við höfum fyrir okkur grg. hæstv. ráðh. um þetta, og þar segir, að fræðslulögin frá 1946 muni víða hafa verið skilin svo, að ekki þyrfti að bíða þess, að í fjárl. væri veitt fé úr ríkissjóði til stofnkostnaðar skóla, enn fremur, að fræðslumálastjórnin hefði getað haft hemil á því, að ráðizt yrði of ört í skólabyggingar, en hafi ekki haft hann. Þetta segir í grg., en breyt., sem lögð er til af menntmrh., er fölginn í setningu í 1. gr., sem byrjar svo: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fé hafi verið veitt í fjárlögum til sérhvers skólahúss.“ Þetta er breyt., sem lögð er til frá því, sem nú er. Á þessu hefur menntmn. gert þá breyt., að ríkisframlagið sé bundið því skilyrði, að fræðslumálastjórnin hafi samþykkt uppdretti. Um þetta er engin deila. Svo kemur þarna: „og að fé sé veitt til skólabygginga í fjárlögum, enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé.“ Þarna er spurningin um það, hvort verið er að bera fyrir borð rétt þeirra, sem kunna að hafa fjármuni til þess að byggja, án þess að fé hafi verið veitt til þess, það skilst mér að sé punkturinn, sem allt snýst um. — En hér í frv. menntmrh. segir: „Ríkisframlagið er bundið því skilyrði, að fé hafi verið veitt í fjárlögum til sérhvers skólahúss, áður en hafizt er handa um bygginguna.“ Þetta atriði sérstaklega ræddi n. við menntmrh., og hann féllst á, að þetta félli niður, og þetta kemur alls ekki fram í brtt. n. Þess vegna leyfði n. sér að gagnálykta, að af því þetta félli niður úr frv. ráðh., þá öðluðust þær byggingar, sem byrjað er á, þennan rétt. Um það stendur deilan, hvort nógu greinilega er frá þessu gengið. Ég hef ekkert umboð fyrir n. alla, en ég segi fyrir mig, að ef við nánari athugun reynist ekki tryggilega frá þessu gengið, þá mun ég athuga það milli umr. En við teljum öll, að þetta sé réttur skilningur hjá okkur, að við það að fella þetta niður verði náð því, sem fyrir okkur vakti.

Gíslí Jónsson: Ég sagði áðan, að ég mundi greiða atkv. á móti þessu máli. Síðan hafa komið fram upplýsingar frá nefndarmönnum um það, að þeir skildu málið á sama hátt og ég. Þess vegna er ekki deilt um annað en hvernig þetta verði orðað. Ég mun því fylgja málinu til 3. umr., en þá mun verða borin fram brtt. frá mér, sem ég skal lýsa nú, því að ég hygg, að það kæmi í veg fyrir allan ágreining, ef það stæði í staðinn fyrir þennan málslið þannig setning: „Nú er hafizt handa um byggingu skólahúss, án þess að fræðslumálastjórnin hafi ákveðið framlag til hennar, og hefur þá sá eða þeir, sem byggja, ekki rétt til framlags, fyrir en

fræðslumálastjórnin hefur tekið þessa byggingu upp til fjárveitingar.“ Þetta er það, sem við meinum. Ég sé ekki ástæðu til að leggja fram þessa till. í þetta skipti, en skal ræða um þetta við n. Með þessari till. væri það skýrt ákveðið, að þessir aðilar tapa ekki sínum rétti, og það hygg ég að sé það, sem n. meinar. Hins vegar hefur hæstv. ráðh. aldrei meint þetta. Hér er ekki um neinar vanskilaskuldir að ræða. Það hefur aldrei verið skylda samkvæmt l. að leggja fram meira til bygginga en tekið er upp á fjárl., og viðkomandi aðilar hafa engan rétt til þess, að ríkissjóður beri vaxtabyrðina. Þess vegna er þessi breyt. óþörf, en til samkomulags skal ég fallast á, að málið fari til 3. umr., og mun ég þá ræða við n. um annað orðalag á brtt.

ATKVGR.

Brtt. 249 samþ. með 10 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 32. fundi í Ed., 8. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 283, 288).

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég hef, síðan 2. umr. fór fram hér, leitað mér nokkurra upplýsinga í sambandi við þetta frv., m. a. rétt ýtarlega við skrifstofu Alþingis, og komið að þeirri niðurstöðu, að ef tryggja á það, sem haldið hefur verið fram hér, að viðkomandi sveitarfélög missi ekki rétt til framlags úr ríkissjóði, þó að þau hafi byggt skólahús áður en ákveðið er framlag til viðkomandi staða, þá sé nauðsynlegt að breyta þeirri till., sem komið hefur fram frá menntmn. Ég hef því gert hér nýja brtt. á þskj. 288, í tveimur liðum, í fyrsta lagi við 1. meginmálslið gr., en hann hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkissjóður greiðir allt að helmingi stofnkostnaðar heimgönguskóla, en þrjá fjórðu hluta stofnkostnaðar heimgönguskóla og skólastjórabústaða í heimgönguskólum.“ Aftan við þennan lið legg ég til, að bætist: „þegar fé er veitt til þess í fjárlögum.“ Ef þessi brtt. verður samþ., virðist mér vera tryggt, að viðkomandi sveitarfélög fái framlagið frá ríkinu, þegar fé er veitt til þess á fjárlögum, eins og hafnir fá nú, því að slík ákvæði eru í hafnarlögum, og viðkomandi aðilar vita þá fyrir vist, að þeir eiga þá kröfu á framlagi frá ríkinu, jafnóðum og það er veitt.

2. brtt. er svo umorðun á síðasta málsli. 1. gr., og er lagt til, að hann verði svo, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkisstyrkurinn er bundinn því skilyrði, að fræðslumálastjórnin hafi samþykkt upprætti, áður en hafizt er handa um byggingu, og að skólalóðin sé eign viðkomandi skólahverfa, eða afnotarétturinn tryggður með óuppsegjanlegum leigusamningum.“ Ég tel sjálf-sagt, að þessi ákvæði séu sett inn í l. Það eru þá einnig nokkrar hömlur á, að viðkomandi aðili hlaupi til að byggja, fyrr en þessi ákvæði eru beinlínis uppfyllt. Með því að breyta frv. þannig getur ekki orðið ágreiningur um það,

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

að rétturinn er tryggður viðkomandi sveitarfélögum og enginn ágreiningur heldur um, hvernig skilja beri gr. Nú er því lýst yfir við sjöustu umr. af menntmn., að það bæri að skilja hennar till. þannig, að þessi réttur yrði ekki vefengdur, og þar með viðurkennt, að till., eins og hún er borin fram, setji engar hömlur á skuldasöfnunina, en það var tilgangur hæstv. ráðh., eftir því sem hann lýsti yfir, að með þessari till. ætti að setja skorður við því, að skuldasöfnun yrði ótakmörkuð. Breyt., sem orðið hefur hjá n., er engin önnur en sú, að í staðinn fyrir það, að hæstv. ráðh. ætlaðist til þess, að fénu yrði skipt af Alþingi, þá er það nú samkvæmt till. menntmn. látið í hendur menntmrn. og fræðslumálastjóra. Það út af fyrir sig er ekkert ágreiningsatriði við mig í þessu máli. Ég tel þó, að það sé lakara fyrir sveitarfélögin, því að þau hafa þó alltaf tækifæri til að fá sinn hlut réttan á Alþingi á hverjum tíma og óskir sínar uppfylltar að einhverju leyti um fé til viðkomandi skóla til þess að tryggja, að þau fái framlagið á sínum tíma. Ég tel því þessa breyt. nokkuð til hins lakara fyrir þau. Hins vegar er það ekki meginatriði, því að Alþingi hefur að sjálfstöðu, þó að l. verði samþ. eins og menntmn. leggur til, rétt til að gera sínar till. um skiptingu fjárlins, þó að l. væru svona. Hins vegar hefur ekki verið nein tilhneiging hjá fjvn. til þess að skipta þessu fé, hver sem verið hefur menntmrh., og er þetta því ekkert vantraust á ríkistj. eða fræðslumálastjóra í sambandi við það atriði. Það, sem fyrir mér vakir, er að tryggja, að viðkomandi sveitarfélög eigi fullan rétt á þessu framlagi, hvort sem þau byggja skólann áður en ákveðið er af Alþingi eða fræðslumálastjórninni, að lagt sé fram fé til skólabyggingarinnar. Það getur verið svo aðkallandi þörf hjá viðkomandi sveitarfélagi að koma upp skólahúsi, að ráðast verði í það, þótt eigi sé þá unnt að fá mótframlag frá ríkissjóði, og þá vil ég ekki, að sá réttur sé tekinn af þeim, og vil, að það komi skýrt fram í l., og tel ég því sjálf-sagt að samþ. brtt. okkar hv. þm. S-P. á þskj. 288.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða málið frekar á þessu stigi, en legg til, að brtt. verði samþ., eins og hún liggur fyrir á þskj. 288.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Menntmn. hefur milli umr. athugað þær brtt., sem liggja fyrir á þskj. 288 frá hv. þm. Barð. og hv. þm. S-P. N. hefur ekki getað mælt með, að þessar till. verði samþ. Að visu voru ekki allir nm. á fundi, en þeir, sem þar voru, meiri hl., litu einróma svo á. N. getur ekki séð, að þessar till. séu nauðsynlegar til þess að tryggja þann skilning frvgr., sem hv. þm. Barð. ber fyrir brjósti og n. hefur marglýst yfir að sé skilningur hennar, nefnilega að skólabyggingar, sem ráðizt hefur verið í að fengnu samþykki fræðslumálastjórnarinnar samkvæmt 12. gr. fræðslul., eins og þau eru, og að uppfyllt-um þeim skilyrðum, er þar greinir, skuli eiga rétt til þess ríkisframlags, sem ákveðið er í l. til skólabygginga, þó að byggingarkostnaður sé

í upphafi lagður fram af viðkomandi héraði einu. Því hefur verið marglýst yfir af n. hálfu, að þetta sé hennar skilningur, enda held ég, að það liggi samilega ljóst fyrir af frvgr., eins og hún er orðuð nú. N. lítur svo á, að brtt. verði ekki skildar öðruvísi en svo, að þær séu bornar fram í þeim tilgangi að breyta um fyrirkomulag fjárveitinga til skólabygginga, þannig, að skiptingin verði í höndum Alþingis, eins og nú er um hafnargerðir, en ekki í höndum fræðslumálastjórnarinnar, eins og verið hefur. Þegar af fyrri brtt. má ætla, að þetta sé tilgangurinn, þar sem ætlazt er til, að við 1. meginmálslið gr. bætist: „þegar fé er veitt til þess í fjárlögum“, og síðari till. tekur þó af allan vafa, því að með henni er ætlazt til, að aftan af 1. gr. frv. falli: enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé. M. ö. o., það er alls ekki gert ráð fyrir því, að fræðslumálastjórnin hafi úthlutunina með höndum, heldur verði það eingöngu í höndum Alþingis. Nú hefur fjvn. það verkefni að gera till. til þingsins um skiptingu þess fjár, sem veitt er hverju sinni til eitthvað 150 vega, 20–30 brúargerða og 50 hafna eða þar um bil árlega. Flm. eiga báðir sæti í fjvn., og má skilja svo, að þeir treysti sér vel til að bæta við þetta verkefni að úthluta fé til um það bil 70 skólabygginga, jafnvel þó að það sé alveg víst, að þetta verkefni sé ekki þakklátt, því að það er það vissulega ekki og hefur ekki verið síðustu árin, þegar heildarfjárveiting í fjárl. er orðin svo naum sem þar hefur verið. En n. verður að líta svo á, að þótt einstakir þm. hafi góða aðstöðu til að þekkja til skólabygginga hver á sínum stað, þá verði hinu ekki neitað, að fræðslumálastjórnin hafi enn þá betri aðstöðu en jafnvel Alþingi í heild til að hafa yfirsýn um þörfina í landinu öllu á hinum ýmsu stöðum, herra saman þar þarfir og þá aðstöðu, sem er á hinum ýmsu stöðum, og skera úr um það, hvar þörfin sé mest, og meta, hvað mest sé aðkallandi. Þetta er einróma álit n. og kom einnig fram á fyrri fundum hennar, svo að ég má fullyrða, þar sem það er þetta, sem veldur ágreiningsnum, að n. vill að vel athuguðu máli halda fast við fyrri till. sína, að sama fyrirkomulag verði haft um skiptingu fjárlagsins. Það verður að bera það traust til fræðslumálastjórnarinnar, að hún ráðstafi þessu fé réttlátlega, þangað til þá ráðstafanir hennar sæta meiri gagnrýni en þær hafa gert, því að ég man ekki eftir, að opinberlega hafi, jafnvel á síðustu árum, þegar þetta verk hefur verið svo erfitt sem allir geta séð, það orðið fyrir mikilli gagnrýni. Vitanlega situr alltaf pólitískur ráðherra, og má væna alla ráðh. um pólitíska hlutdrægni, en ráðh. munu í þessu efni telja sér skylt að fara mjög að till. fræðslumálastjóra, og tel ég enga ástæðu til að efast um, að fræðslumálastjóri líti á þörf og nauðsyn hvers staðar án allra pólitískra sjónarmiða. Hins vegar geta bæði pólitísk styrkleikahlutföll og fleira ráðið um þetta, ef það er í höndum fjvn. og Alþingis. En ef ráðstöfun þess fjár, sem þykir fært að veita til skólabygginga hverju sinni, yrði fyrir gagnrýni í höndum fræðslumálastjórnarinnar, þá er hægur-

inn hjá fyrir Alþingi að taka valdið í sínar hendur, hvenær sem það óskar.

Af því að ég sé hæstv. menntmrh. í d., vil ég endurtaka það, sem ég sagði síðast fyrir n. hönd, að n. telur, að með þessu frv. sé að visu engin lausn fengin á því vandamáli, sem vitanlega er aðalatriði þessa máls, hvernig hægt sé að gera ráðstafanir til, að skólabyggingar stöðvist ekki með öllu vegna þeirrar skuldaföfnunar, sem þegar hefur átt sér stað. N. hefur ekki gert till. um þetta, taldi það ekki eiga heima í þessu frv., heldur í sérstöku frv. eða með lántöku, sem létti skuldabyrðina, sem nú er fyrir hendi. Yrði þá rýmra um ráðstöfun þess fjár, sem veitt er árlega til skólabygginga, en á því telur fræðslumálastjórnin hina mestu þörf og nauðsyn.

Ég held, að ég sjái svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál, eins og það liggur nú fyrir, en endurtek að síðustu, að menntmn. sér ekki ástæðu til að mæla með samþykkt þessara till. og mælir gegn þeim.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég bið afsökunar á því, ef ég skyldi taka hér eitthvað fram af því, sem hv. frsm. n. hefur fram tekið, því að ég þurfti að bregða mér frá snöggvast, meðan hann var að tala, og heyrði ekki alla hans ræðu, en ég heyrði enda hennar, og á því virtist mér, að við værum sammála um meginatriði þessa máls.

Ég verð að láta það álit í ljós nú þegar, að mér virðist, að ef brtt. á þskj. 288 er samþ., þá sé frv. komið, þó að með öðru orðalagi sé, í mjög svipað horf og það var í fyrstu fram borið og sú breyt., sem samþ. var við 2. umr., að sumu leyti gerð að engu. Á ég þar aðallega við fyrsta lið þessarar brtt., en hann er um það, að á eftir 1. meginmálslið gr. bætist: „þegar fé er veitt til þess í fjárlögum.“ 1. meginmálsliður hljóðar þá þannig, ef brtt. verður samþ., með leyfi hæstv. forseta: „Ríkissjóður greiðir allt að helmingi stofnkostnaðar heimangönguskóla, en þrjá fjórðu hluta stofnkostnaðar heimavistaraskóla og skólastjórabústaða í heimangönguskólum, þegar fé er veitt til þess í fjárlögum.“ Aftur á móti er í síðustu málsg. frv., eins og það er nú, sagt, þegar rætt er um skilyrði fyrir styrkveitingum til skólabygginga, að eitt af þeim sé, að fé sé veitt til skólabygginga í fjárlögum.

Mér þykir slæmt, að hæstv. menntmrh. er horfinn burt úr d. aftur, en ég býst við, að hæstv. dómismrh. sé þá eins fær um að svara spurningu, sem ég vil beina til hæstv. ríkisstj. og heini þá til hæstv. dómismrh. Hún er sú, hvort það muni ekki vera rétt skilið hjá mér, að ef brtt. verður samþ., þá þýði 1. liður hennar það, að það megi ekki veita ríkisstyrk til neinna skóla, nema fé sé veitt til þess í fjárl. sérstaklega. Ég er ekki í nokkrum vafa um, að ef um hafnargerðir eða einhverjar aðrar framkvæmdir væri að ræða og svona væri komið að orði, þá mundi það þýða það, að veita yrði fé í fjárl. sérstaklega til þeirra framkvæmda, og þá m. ö. o., að það yrði að koma til Alþingis að skipta byggingarfénu á milli hinna einstöku staða, ef

minn skilningur er réttur. Það er alltaf álítamál, hvort fela á einstökum embættismönnum að ráða framkvæmdum eða hvaða framkvæmdir eru inntar af hendi, sem ríkið leggur fé til, og að hve miklu leyti Alþingi á að hafa það með höndum. Mín skoðun er sú, að ef treysta má embættismönnum, sem til þess eru settir að fjalla um hinar einstöku starfsgreinar, þá sé það öruggari trygging fyrir réttlátri skiptingu, að hinir einstöku embættismenn séu látnir annast hana heldur en Alþingi, og það er vegna þess, að um svona mál kemur alltaf togstreita og margir hagsmunir geta komið þar til greina. Ég skal þó jata það, að það getur þó átt sér stað, að embættismaður misbeiti valdi sínu svo mikið, að það sé trygging í því, að Alþingi geri það. Það er eins og með allt annað, að einstakur maður getur misnotað vald sitt, en ef maðurinn er samvirkusamur og góður, þá er meiri trygging í því, að málin séu í höndum hans, en ef fleiri fjalla um. Ég var að visu í fyrra fylgjandi frv. og flm. að því, þar sem ætlast er til að taka valdið úr höndum eins ákveðins embættismanns, en það var af þeirri ástæðu, að það var alveg augljóst, að héruð landsins höfðu verið beitt svo miklu misrétti í því efni, að við það var ekki hægt að una, og hefur nú nokkur bót á því ráðizt, en það er mín meginskoðun, að í flestum tilfellum sé það öruggara, að nákunnugur embættismaður fjalli um þetta, en Alþingi skipti svona fé. Og þegar um það er að ræða, þá held ég, að reynslan styðji það ekki á nokkurn hátt, að það sé ástæða til að taka þetta vald úr höndum fræðslumálastjórnarinnar. Það mun nú aðallega vera fræðslumálastjóri, sem ákveður um þetta mál, en fyrst þarf samþykki menntmrh., og ég hef ekki heyrt miklar kvartanir, hver sem hefur verið menntmrh. og hvaða stj. sem setið hefur, að héruðum eða skólum hafi verið mismunað eftir atvikum, hvað þetta snertir.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta. Aðalerindi mitt með því að kveðja mér hljóðs var að fá úr því skorið, bæði hjá hæstv. menntmrh. og hæstv. dómismrh. einnig, hvort á því leiki nokkur tvímæli, að ef brtt. verður samþ., þá verði að samþ. í fjárl. sérstaka fjárveitingu til hvers skóla.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Till. menntmn. var ekki alveg eins og ég hafði hugsað mér í byrjun. En hvað snertir þessar tvær till., sem hér liggja fyrir, þá sýnist mér heldur lítil munur á till. að öðru leyti en því, að í till. n. er sagt: „enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé.“ Mér sýnist, að þetta sé meginmunurinn á þessum tveimur till., sem hér er um að ræða, þar sem í brtt. hv. þm. Barð. er hins vegar lagt til, að ríkissjóður greiði ákveðinn hluta af stofnkostnaði, þegar fé er veitt til þess í fjárl. Mér virðist eiga að skilja þetta þannig, að það sé veitt í fjárl. og fé lagt til hvernar byggingar í einu. Það í sjálfu sér leysir ekki það, sem hér er aðallega um að ræða, hvenær viðkomandi bygging öðlast rétt til framlagsins. Hún hlýtur að öðlast réttinn eftir skiptinguna, og

virðist mér, að n. hafi komið að því í niðurlagi sinnar greinar, þar sem segir, með leyfi hæstv. forseta: „enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé.“ Hérað, sem hefst handa um byggingu skólahúss, getur annars ekki sannað, að þessi skóli eigi að vera innifalinn. Hins vegar ef tiltekið er, að fræðslumálastjórnin hafi ákveðið framlag til viðkomandi byggingar, mætti skilja það á tvo vegu; í fyrsta lagi, að er fræðslumálastj. hefur ákveðið styrk til ákveðinnar skólabyggingar, eigi hún að fá áframhaldandi framlag, eða í öðru lagi, að skóli hafi ekki rétt til þessa styrks nema í þau skipti, sem hann kemur fram í skiptingu fræðslumálastj. Þetta mætti hártoga, og ég mundi álita og framkvæma það á þann hátt, að um leið og fræðslumálastj. tekur styrk til skóla inn á sína skrá, þá heldur hún áfram að styðja skólann, þangað til byggingu hans er lokið.

Ef ekki kemst eitthvað fast á í þessu, hlýtur það að halda áfram svipað og nú, að fræðslumálastj. skipti framlaginu helzt til þeirra héraða, sem nauðulega eru stödd. Ég get ekki séð, að öðruvísi væri hægt að framkvæma þetta. Hins vegar lítur nú svo út, að ekki verði hægt að veita fé til nýrra skólabygginga með því framlagi, sem Alþingi hefur lagt til á þessu ári, og því, sem gert er ráð fyrir á fjárlögum næsta árs, því að skuldirnar eru svo miklar, að framlag ríkissjóðs er ekki nema nokkur afborgun af þeim skuldum, sem ríkissjóður er í við sveitirnar. Þess vegna væri ókleift annað, ef gera á ráð fyrir, að ríkissjóður geti ekki lagt fram meira en nú, en finna einhverja leið til að greiða skuldirnar á hverjum tíma og leggja eitthvað fram til nýrra bygginga, því að þörfin er mjög mikil, t. d. að geta hlaupið undir bagga, er skólahús brennur, þótt ekki væri meira. Og ekki er hægt að gera ráð fyrir, að mögulegt sé að loka fyrir það, að framlög fari til annarra bygginga en þeirra, sem nú eru í smíðum. Og ég hygg, að ákveðinn grundvöllur sé fyrir hendi, eins og nefndin hefur gengið frá því í sínum tillögum.

Þorsteinn Þorsteinsson: Herra forseti. Ég hef ekki verið við afgreiðslu þessa máls, þó að ég sé að nafninu til form. nefndarinnar, og hef því ekki fylgt með fundunum. En nú hef ég séð málið, og finnst mér ágreiningurinn vera sá, hvort fjvn. á að skipta styrkjum til skólabygginganna og binda þá við hráskinnssleik hér á Alþingi og eyða tíma nefndarinnar, sem telur sig þó áður hafa ærið að starfa við að sjá um, að gjaldþoli ríkisins sé ekki ofboð- ið og tekið sé fyrir óhóflega eyðslu til skólahúsa.

Eins og menntmrh. sagði, þá er það fræðslumálastj., sem ákveður upphæðina til hvers skóla, ef haldið er síðustu setningu hér í frv., eins og það var samþykkt: „enda hafi fræðslumálastjórnin ákveðið framlag til viðkomandi skólabyggingar af því fé.“ Þegar reist er skólahús, geri ég ráð fyrir, að menn snúi sér til fræðslumálastjóra, og um leið og hann samþ. uppdráttinn, getur hann sagt: „Við getum ekki ákveðið

framlagið til skólans á næsta ári.“ En yfirleitt tel ég, að það sé heppilegast, að þeir, sem kunna mest í þessum hlutum, lífa og hrærast í þessu eins og fræðslumálastjóri og hafa bezta þekkingu til að bera í þessum efnum, sjái um þetta. Og ég sé enga hættu við það, að þeir, sem byrja að byggja í leyfi fræðslumálastj., hefjist handa, þótt þeir fái ekkert í 1—2 ár. Mér finnst stórum heppilegra að halda sér við þetta eins og það var afgr. hér í d., heldur en að fara að breyta því. En þó að ég hafi sagt, að fjv. sé síður til þess fallin að sjá um þetta mál, þá er það ekki vegna þess, að ég treysti fræðslumálastjóra betur, heldur efast ég um, að nefndin hafi tíma til þess. Svo held ég, að rétt sé að láta frv. róa eins og það er nú.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð vegna fyrirspurnar, sem fram hafa komið til mín í sambandi við þetta mál.

Ég verð að segja, að því meira sem lítið er á þessa till., sem menntmn. flutti, þeim mun meiri óvissa er um það, hvað í henni felst, og hægt er að leggja tvenns konar skilning í frvgr., eftir að hún var samþ. við 2. umr. Í fyrsta lagi má skilja hana á þann veg, sem hæstv. menntmrh. sagðist mundu gera, þ. e. að styrkur eigi að halda áfram til skólahúsbýggingar, ef fræðslumálastj. hefur einu sinni úthlutað honum. Fljótt á lítið getur þetta falist í greininni, en þetta virðist þó líka mega skilja þannig, að skóli öðlist því aðeins rétt til styrksins, að hann fái hverju sinni úthlutun frá fræðslumálastj. — Ég vil benda á, að upphaf greinarinnar hljóðar á sama hátt og í lögnum — eða þannig, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkissjóður greiðir allt að helmingi stofnkostnaðar heimangönguskóla.“ Í greininni segir „allt að“, svo að það er greinilegt, að skólarnir öðlast ekki kröfu til helmings, heldur „allt að helmingi“, og þá því aðeins, að fjárveitingin sé hverju sinni fyrir hendi. Því kemur ekki til mála, að fræðslumálastj. sé skuldbundin nema við það, sem hverju sinni er veitt. — Svo segir: „en þrjá fjórðu hluta stofnkostnaðar heimavistarskóla og skólastjórabústaða á heimangönguskólum.“ Hér stendur ekki, að ríkissjóður greiði „allt að“ þrem fjórðu hlutum, heldur er það skylda ríkissjóðs að greiða þrjá fjórðu hluta, og mér finnst ekki koma til greina, að það megi heldur skilja þennan hluta greinarinnar öðruvísi en að það eigi að halda áfram að greiða alla þessa þrjá fjórðu hluta, ef fræðslumálastj. hefur einu sinni veitt framlag. En þó er þetta ekki alveg víst, hvort skóli öðlist því aðeins rétt til þessa styrks, að hann fái hverju sinni úthlutun frá fræðslumálastj. Úr þessu er erfitt að skera. En það virðist þó vera ljóst í þeim hluta greinarinnar, sem „allt að“ nær til. Ég játa, að óeðlilegt er að hafa þennan mun, og hefði verið eðlilegra að láta „allt að“ ná til heimavistarskóla líka, en þá hefði orðið að segja: „allt að þrem fjórðu.“ En óeðlilegt finnst mér að vera að leggja meira til skólastjórabústaðanna en skólanna sjálfra, því að nauðsynlegra er þó að koma upp skólunum. Og enn kemur það til álita, hvi í ósköpunum á að tak-

marka framlagið við að koma upp skólastjórabústaðnum í skólanum, en ekki utan byggingarinnar, eins og oft fer miklu betur á. En menn verða að játa, að þetta orðalag, eins og það er í gr. og lögnum frá 1946, hlýtur að krefjast endurskoðunar og beinnar efnisbreytingar, og vil ég benda á, að það þarf að kveða skýrar á í niðurlagi greinarinnar en nú er gert.

Varðandi brtt. hv. þm. Barð. og hv. þm. S-Þ. er það ljóst, að skólar geti ekki öðlast neinn rétt umfram þann, sem þeir öðlast í fjárlögnum, þannig að það, sem er vafasamt í greininni nú, er vafalaust við brtt., og þar að auki er ætlað til þess, að Alþingi skipti fénu í stað fræðslumálastj. Annar flm. brtt. ætlaðist til, að þetta skildist á annan veg, en ég get ekki skilið þetta öðruvísi. Annars má deila um það endalaust, hver helst ætti að úthluta fénu. — En sumir hafa ekki verið ánægðir með þetta fyrirkomulag, t. d. var talið af hálfu forráðamanna Reykjavíkurbæjar, að fræðslumálastj. hefði hallað á Reykjavíkurbæ. Ég veit ekki, hve mikil rök þetta styðst við. Og það getur verið ástæða til að breyta um þetta fyrirkomulag, en ég efast þó um, að það sé betra að láta þetta í hendur Alþingis.

Ég held, að skynsamlegast væri að fresta umr. og athuga orðalag greinarinnar betur, því að það er mjög óheppilegt og verður enn óheppilegra eftir hina ráðgerðu breytingu.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Af því að ég á nokkurn þátt í brtt., langar mig til þess að segja örfá orð.

Það er rétt athugað, hvers vegna þessi brtt. er komin fram við till. menntmn. Hún er komin fram út af því, hve ástandið í fjármálum skólabýgginganna er slæmt, og sér þar raunar ekki fram úr skuldunum. Og viðs vegar úti um land hefur verið stofnað til skulda, sem ekki verður mögulegt að borga.

Við, sem með þessi mál höfum farið, höfum treyst á vonir fræðslumálastj. — vonir, sem hafa ekki getað rætt, og höfum við því orðið hálfgerðir eða jafnvel algerðir óreiðumenn. Þetta alvarlega ástand stafar m. a. af því, að hraðinn í þessum málum er orðinn meiri en svo, að fjárveitingavaldið treysti sér til þess að fylgja honum með styrkjum. Það þarf að vera greinilegra í löggjöfinni, hver réttur þeirra er, sem skóla reisa. Það hefur verið lítið svo á, að menn gætu byggt í samráði við fræðslumálastj., hvenær sem þeim sýndist, og ættu svo heimtingu á greiðslu strax. En Alþingi hefur hins vegar lítið svo á, að það væri ekki þörf á því að greiða styrkinn nema eftir efnum og ástæðum, og hafa skuldir því safnast fyrir. Aðalatriðið er, að ekki sé hægt að treysta á annað fé en það, sem veitt er í fjárlögnum, eins og á sér t. d. stað í sambandi við hafnar- og vegalög. Og rétt væri, að fjv. og Alþingi skiptu fénu, ef fræðslumálastj. reynist ekki nógu sterk til þess að samstillta framlögin og fjárhagsgetuna. Alþingi getur að visu látið fræðslumálastj. fara með þetta mál, en það getur líka tekið upp skiptinguna, hvenær sem er.

Það þarf kannske að flokka framvegis fjár-

veitingar til að ljúka skuldunum, sem safnað hafa undanfarið. Ástandið er þannig, að það kallar brýnt að, og þeir, sem hæverskastir hafa verið í eftirgangsmunum á undanförunum árum, eru margir hverjir illa staddir.

Það er nú komið mjög greinilega í ljós eftir lögskýringar hæstv. dómsmrh., að öryggisleysið í þessum málum er orðið óþolandi, þar sem löggjöfin um þessi efni er svo óskýr. Mér virðist því einsætt vera, að það þurfi að taka málið út af dagskrá eða fresta umr. um það og gera breyt. á þeim ákvæðum l., sem við höfum hér verið að ræða um, þannig að unnt sé að tryggja öryggi skólahéraðanna, sem með þessi mál fara, í sambandi við fjárveitingar. Þá virðist mér það auðsett, að það verði að koma fram í löggjöfinni, að sá aðili, sem hefur fengið heimild til að fara af stað með skólabyggingu, hafi fengið fjárveitingu til þess beint gegnum Alp. og eftir ákvörðunum fræðslumálastj. og að framlögin séu veitt alveg eftir ákveðnum reglum.

Ég vil eindregið styðja þá bendingu, sem kom frá hæstv. dómsmrh., að málið verði betur athugað í n.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það kemur ýmislegt fram, þegar mál eru rædd, og svo er um þessa lögskýringu, sem hæstv. dómsmrh. kom fram með, sem menn hafa haft sífellt fyrir augunum. Hæstv. dómsmrh. fer rétt með það, að með þessu orðalagi má segja, að ríkissjóður sé ekki skuldbundinn til þess að greiða helming stofnkostnaðar heimangöngu-skóla og þrjá fjórðu hluta stofnkostnaðar heimavistarskóla, en það hefur nú verið svo um þessar framkvæmdir, að þetta hefur verið álitin skylda ríkissjóðs og þannig hefur þetta verið framkvæmt. Þess vegna má vera, að full ástæða sé til að taka þetta mál til nýrrar athugunar og orða lagagr. á aðra leið. Eins og hv. þm. S-Þ. (KK) sagði, hafa sveitarfélögin orðið að búa við öryggisleysi í þessum málum, þar sem þeim hefur verið ofvaxið að standa undir þeirri byrði, sem á þau hefur verið lögð undanfarin ár með skólabyggingum, vegna þeirrar óvissu, sem er um fjárframlög ríkissjóðs til þeirra.

Út af brtt. á þskj. 288 frá hv. þm. Barð. og hv. þm. S-Þ. vil ég endurtaka það, að ef það er þeirra skoðun, að þessi úthlutun sé í höndum Alp., álit ég, að það verði að sundurliða fjárframlögin til hvers einstaks skóla í fjárl. til þess að tryggja þeim einhvern rétt, ef það er það, sem fyrir þeim vakir. Annars er þeim tilgangi ekki náð. Þetta mál er hér fram komið af því, að menn telja mjög brýna ástæðu til þess, að einhver annar háttur sé á þessu hafður en verið hefur og þá aðallega þannig að tryggja þessum byggingum fjárframlög, en að sveitarfélögin, sem fyrir þessum byggingum standa, þurfi ekki að bíða í óvissu frá ári til árs um það, hvort þau fái þessi framlög úr ríkissjóði upp í kostnað skólabygginganna, sem byrjað hefur verið á, eru langt komnar eða fullgerðar og sveitarfélögin skulda stórfé í, í trausti þess, að ríkissjóður greiði þessi tillög, sem menn almennt hafa skilið samkvæmt l. að hann ætti að standa skil á. — Ég álit þess vegna, ef hv.

flm. ætlast til þess, að framkvæmdin sé þannig, að till. þeirra verði að ákveða greinilegar um meðferð málsins hjá Alp.

Forseti (BSt): Það hefur komið fram ósk um að fresta umr. um þetta mál, og mun ég ekki setja mig upp á móti því. Hins vegar vil ég benda á, að málið er enn í fyrri d., og ef það á að fá afgreiðslu á þessu þingi, eftir því sem virðist um hvenær þinglausnir muni verða, mun það vitanlega ekki verða tekið af dagskrá nema með það fyrir augum að taka það aftur á dagskrá strax eftir helgina. Ég vildi því heyra álit n. á því, hvort ástæða sé til að athuga málið á ný, — óskar hv. þm. Barð. að halda rétti sínum til að ræða málið, ef því verður frestað?

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vil byrja á því að þakka hæstv. dómsmrh. fyrir þá laga-skýringu, sem hann gaf hér í d.

Þá vil ég leyfa mér að bera fram eina fsp. í sambandi við þetta mál, til þess að fá enn ljósara yfirlit yfir, hvað deilt er um í málinu. Hv. menntmn. hefur margsinnis lýst því yfir, að hún meini það með sínum brtt., að hverju sveitarfélagi verði tryggt, sem byggir skóla og hvenær sem það byggir, hvort heldur það fær fé af fjárl. eða ekki, en uppfyllir önnur skilyrði, að fá fé úr ríkissjóði eftir því sem l. ákveða. Hins vegar hefur hæstv. menntmrh. ekki lýst yfir, að hann hafi þessa skoðun. Hann hefur miklu frekar lýst yfir, að ef frv. verði samþ. óbreytt, sé meiningin, að enginn skóli fái nokkurn styrk úr ríkissjóði fyrr en búíð sé að fá samþykki til að byggja og fé af fjárl., og ef eitthvert sveitarfélag tæki sig til og færi að byggja án þess að uppfylla ákveðin lagafyrirmæli, yrði það að gera það á sína ábyrgð og missti réttinn til að fá það fé, sem það annars átti að fá úr ríkissjóði. — Ég vildi leyfa mér að spyrja hæstv. dómsmrh. um hans skoðun á málinu. Skilur hann það svo, ef frv. er samþ. óbreytt, eins og það liggur fyrir við 3. umr., að þá haldi sérhvert sveitarfélag fullum rétti til þess á sínum tíma, þegar fé er veitt til þess á fjárl., að fá þann hluta, sem ákveðinn er í l., þ. e. helming stofnkostnaðar heimangöngu-skóla, en þrjá fjórðu hluta stofnkostnaðar heimavistarskóla? Það er þetta, sem deilt er um. Ef það er skoðun hæstv. dómsmrh., að þessi réttur sé tryggtur með samþykkt frv., eins og það liggur nú fyrir, er hann á sömu skoðun og hv. menntmn., en á gagnstæðri skoðun við hæstv. menntmrh. En hæstv. menntmrh. bar þetta frv. fram til þess að stöðva skuldasöfnun ríkissjóðs, en hún er ekki stöðvuð, ef þessir aðilar halda sínum rétti og halda áfram að byggja skólana. Um þetta atriði vil ég fá hreinar línur.

Mér þykir það hins vegar leiðinlegt, að öll afstaða n. og ræða hv. 11. landsk. þm. (ÞÞ) byggðist á hreinum misskilningi í sambandi við till. okkar hv. þm. S-Þ. Þessi misskilningur stafar af því, að þessir aðilar halda því fram, að fjvn. óski eftir að úthluta fénu. Ég get fullvíssað þá um það, að í n. hefur aldrei verið nokkur tilhneiging í þessa átt, og það er leið-

inlegt, þegar slíkur misskilningur kemst inn í mál, sem verður til þess, að afstaðan verður allt önnur en hún átti að vera. Ég get fullvissað hv. þm. um það, að hvað eftir annað hefur því verið skotið til úrskurðar fjvn., að hún taki að sér að skipta þessu fé, en henni hefur aldrei dottið í hug að gera það, af því að hún hefur talið fræðslumálastjóra bezt til þess fallinn á allan hátt. Hins vegar gat n. tekið þetta í sínar hendur hvenær sem var og getur jafnt þótt þetta frv. verði samþ. nú. Ég vil því lýsa yfir, að till. okkar er ekki fram borin af þeim ástæðum, að við ætlumst til, að fénu sé skipt í fjvn., og sé ég enga þörf á að gera það, þótt till. okkar verði samþ.

Ég vil í þessu sambandi benda á sams konar fyrirmæli og hér er um að ræða, sem eru í hinum almennu hafnal., en þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Ríkissjóður greiðir hluta af kostnaði við hafnargerðir og lendingarbætur á þeim stöðum, sem taldir eru í l. þessum, og í þeim hlutföllum, sem þau ákveða, enda séu áætlanir um framkvæmdir allar samþykktar af samgöngumálaráðuneytinu, eignir og tekjur hafnar- eða lendingarbótasjóðs ekki fullnægjandi til þess að standa undir byggingu hafnarinna eða lendingarbótanna og fé veitt til þess í fjárlögum.“ Nú get ég vel ímyndað mér, að hv. þm. áltí, að þessu fé sé skipt af fjvn., en því er ekki þannig varið. Á hverju ári veitir Alþ. 1 millj. kr. til þess að uppfylla þetta ákvæði, og fjvn. kemur ekki nálægt því að skipta fénu. Það er skoðun þeirra manna, sem með þessi mál fara, að ef leyst er að byggja höfn með samþykki ríkisstj., á hún kröfu á að fá framlag greitt, þegar fé er veitt til þess á fjárl., og ef reynt er að byggja meira en látið er á móti af fjárveitingu Alþ., verður viðkomandi aðili sjálfur að bera ábyrgðina, og um kröfur um óreiðuskuldir er ekki að ræða. Nákvæmlega hið sama á að gilda um skólabyggingar. Það getur engin ríkisstj. í dag krafizt þess, að hafnarframkvæmd sé stöðvuð, ef uppfyllt eru öll skilyrði, sem ákveðin eru í hafnal., og ríkissjóður á að greiða henni sitt framlag á næsta ári. Það takmarkast af þessu, að ég vil fá inn í l., að þetta sé ekki gert nema þegar fé er veitt til þess á fjárl. Þess vegna finnast mér lögskýringar hæstv. dómsmrh. á þessu atriði — því miður — út í hött og ekki í samræmi við það, sem hefur verið föst regla í sambandi við hafnarframkvæmdir, og þess vegna er till. okkar komin fram.

Í dag er það svo, að ríkissjóður telur sig ekki skyldugan að greiða sveitarfélögunum vexti af vangoldnum framlögum til skólamála. Ef farið verður inn á till. hv. frsm. og n. um að taka stórt lán til þess að greiða þetta, tekur ríkissjóður þar með á sig vaxtabyrðina, en ég hef þann skilning á l., að hann sé ekki skyldugur til að koma hér á móti, nema fé sé fyrir hendi og það samþ. af Alþ. Hitt væri viðurkenning á því, að ríkissjóður ætti þegar að greiða upphæðirnar, ef farið væri inn á að taka lán. Það álit ég rangt, vegna þess að þegar l. voru samþ., árið 1946 — á miklum peningatímum — var gengið allt of langt í því, er snertir hlutfallið

í framlögum ríkissjóðs, sem er ástæðan fyrir því, að þetta ástand hefur skapast.

Ég tel óverjandi, ef á að koma vaxtabyrðinni af 75% fjárframlagi á ríkissjóð, og tel einnig óverjandi, ef sveitarfélögin glata rétti sínum til fjárframlaga úr ríkissjóði til skólabygginga, sem þeim hefur verið þröngvað til að takast á hendur til að uppfylla ákvæði skólal.

Þá er það algerlega rangt að álíta, að till. okkar sé komin fram vegna ofurkapps eða ímyndaðs valds, til þess að fjvn. eigi að framkvæma úthlutun á þessu fé, sem n. hefur aldrei dottið í hug að taka að sér. Fyrir fjvn. hafa á hverjum tíma legið skýrslur frá fræðslumálastjóra um þessi mál og hvað hver skóli skuldar, og í sambandi við yfirgang fjvn., sem hv. 11. landsk. þm. talaði um, vil ég taka það fram, að n. hefur aldrei úthlutað neinu fé, hvorki í brýr, vegi né hafnargerðir, nema eftir ákveðnum till. frá viðkomandi mönnum, sem með þessi mál fara, sem sé vegamálastjóra og hafnar- og vitamálastjóra, og með fullu samkomulagi við þessa aðila.

Þá sagði hæstv. forseti, hv. þm. Eyf., að hann treysti betur einum embættismanni til að fara með þessi mál heldur en Alþ. Nú eru ekki nema 9 þm. í fjvn., og allur þingheimur getur tekið valdið af fjvn. í hvert skipti sem álitnið er, að hún beiti rangsleitni, og eins er um till. hennar, sem standast gegnum umr., að meiri hl. hv. þm. verður að vera þeim samþykkur.

En hver hefur orðið reynslan um úthlutun fjár til vega- og hafnarmála? Það hefur hvað eftir annað verið hafin sókn á fjvn. um, að vegaframlögin væru látin ganga óskipt til ákveðinna vega í sterkum og fjölmönnum héruðum og dreifbýlið þannig skilið út undan. Því hefur hvað eftir annað verið lýst yfir, m. a. af Emil Jónssyni vitamálastjóra, fyrrv. samgmrh., að hann vildi láta fjárframlögin til hafnarmála ganga óskipt til þess að ljúka ýmsum stórhöfnum. Það hefur verið deilt mjög á fjvn. fyrir að vilja ekki loka augunum fyrir þörfum dreifbýlisins, og ef Alþ. hefði farið inn á þá stefnu, sem hæstv. forseti d. vill fara inn á, væri búið að þurrka út svo og svo mikið af dreifbýlinu í landinu. Ríkisstj. er þeirrar skoðunar, að það sé miklu ódýrara og hagkvæmara að láta féð ganga til stórfamkvæmda í sambandi við vega- og hafnarmál á ákveðnum stöðum í fjölbýlinu og mest kringum Reykjavík. Hitt er annað atriði, eins og hæstv. dómsmrh. sagði, að það hafi verið kvartað yfir því, að Reykjavík hafi verið höfð út undan með fé til skólamála. Fjvn. hefur aldrei viljað skipta sér af þeirri úthlutun, og það hefur verið upplýst hér, að þótt n. hefði tekið hana að sér, þá hefði það engu breytt í málinu. Öll afstaða n. og sérstaklega ræða hv. 11. landsk. þm. byggist því á hreinum misskilningi og getgátum.

Það, sem fyrir mér vakir, er það, að ég vil tryggja, að sérhvert sveitarfélag, sem byrjar á skólabyggingu og hefur uppfyllt öll önnur skilyrði en það að fá fjárveitingu á næsta ári, glati ekki rétti sínum til að fá sinn ákveðna hluta í fjárframlögum, þegar fé er veitt til þess

á fjárl. Mér dettur ekki í hug, að nokkur ríkisstj. eða Alp. misnoti svo vald sitt, að það láti þau ekki fá þetta fé. Ég vil ekki, að tekin verði upp sú regla, að ráðh. geti sagt: Ég ætla að loka fyrir allar nýbyggingar til skóla, og hver sá, sem byrjar byggingu, verður að gera það á sinn kostnað, án þess að fá rétt til fjárframlags síðar meir, eins og hæstv. menntmrh. tilkynnti í fyrstu ræðu sinni í þessu máli. Hins vegar hefur hv. menntmn. lýst því hér yfir, að hæstv. ráðh. hafi fallið frá þessu og sagt n., að hann ætli ekki að framkvæma þetta þannig, en sjálfur hefur hann ekki lýst því yfir hér á Alp., að hann hafi þá skoðun á málinu, og þegar sú skoðun staðfestist hér, þá er skuldasöfnunin ekki stöðvuð og sannleikurinn sá, að ekkert vinnst með frv. eða till. n., og er því eins hægt að taka till. aftur og sjálft frv. — Annars var það athyglisvert, sem hæstv. dómismrh. sagði, að það eru ýmis önnur ákvæði l., sem þarf að gera breyt. á, en það er annað mál.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég verð að mótmæla því, sem hv. þm. Barð. deildi á mig fyrir að hafa sagt við l. umr. málsins. Ég sagði, að þó að sveitarfélag byrjaði á byggingu skóla, missti það ekki réttinn fyrir fullt og allt, ef það væri búð að fá tryggingu, áður en framkvæmdin hófst, en öðlaðist ekki styrkinn, fyrr en féð væri veitt til þess á fjárl. (GJ: Skilur hæstv. ráðh. það svo, að ríkissjóður eigi að bera vaxtabyrðina af vangoldnum framlögum til skólabygginga?) Það hefur aldrei verið rétt um það atriði, og er mjög vafasamt, hvort ríkissjóður ætti ekki að standa skil á afborgunum af vöxtum af þessum framlögum. Hér er um mismunandi skoðanir að ræða, og furðaði ég mig á, er hv. þm. Barð. sagði, að þeir, sem væru á annarri skoðun en hann, séu að koma í veg fyrir, að fátækar sveitir geti komið sér upp skólum, sem fræðslul. leggja þeim þá skyldu á herðar að byggja. Hvernig dettur honum í hug, að fátækar sveitir geti komið upp þessum skólum, nema því aðeins að þau hafi tryggingu fyrir því, að ríkissjóður standi við sitt framlag til þeirra? Það er einmitt mín skoðun, að það verði að ganga vandlega frá því, að fátækum sveitarfélögum verði tryggt framlag til þess að koma skólunum upp. Hv. þm. Barð. vill hins vegar enga tryggingu gefa þeim, heldur láta þau biða og biða, eftir því sem ríkissjóði eða Alp. hentar. Hér fer því nokkuð milli mála og gætir talsverðs misskilnings hjá ýmsum hv. þm. í þessu máli. Hins vegar held ég, að þegar allt kemur til alls, beri ekki eins mikið á milli í þessu máli og sumir vilja vera láta. Þess vegna ætla ég ekki að orðlengja þetta frekar, en ég mundi leggja til, að málið væri athugað betur í n.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Þar sem tveir ráðherrar hafa farið fram á, að málið sé athugað betur í n., sé ég ekkert því til fyrirstöðu, að málið sé tekið af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Ed., 11. des., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Þegar þetta mál var til síðustu umr. hér í d., var því lofað fyrir n. hönd að taka til athugunar brtt. þær, sem fyrir liggja. En vegna þess, að á fundi n. í morgun var til athugunar stórt mál, frv. til l. um skipun prestakalla, sem tók allan tíma n., gafst ekki tími til að taka þessar till. til athugunar sem skyldi, og vildi ég því vona, að málinu yrði frestað, en get lofað, að þetta taki ekki lengri tíma en svo, að málið fái afgreiðslu þegar á næsta fundi.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Ed., 12. des., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 283, 288, 339).

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Síðast þegar þetta mál var til umr., urðu um það allverulegar umr., og tóku þátt í þeim tveir ráðh. auk hv. þm. Barð., sem hefur látið þetta mál allmikið til sín taka. Það kom fram yfirlýsing frá hæstv. menntmrh. um það, að hann mundi skilja ákvæði frv. svo, að um leið og skólabygging væri tekin inn á framkvæmdaskrá fræðslumálastjórnarinnar, þ. e. ríkisframlag ákveðið til hennar, þá leiddi af sjálfu sér, eins og hæstv. ráðh. komst að orði, að fræðslumálastjórnin mundi telja sér skylt að leita áframhaldandi ríkisframlags til slíkra bygginga, þangað til verkinu er lokið. Enn fremur, að bæjar- og sveitarfélög hafi rétt til ríkisframlags jafnóðum, þó að hins vegar kynni að standa á greiðslum frá ríkissjóði, og þá væntanlega einnig létt á vöxtum að því leyti er snertir ríkisframlagið. Ég sé ástæðu til að undirstrika þessa yfirlýsingu hæstv. ráðh. um skilning á frv. eins og það liggur fyrir að samþykktu till. menntmn., því að ég tel þessa yfirlýsingu hæstv. ráðh. alveg í samræmi við skilning n. á frv. og brtt. n. Hæstv. dómismrh. ræddi einnig nokkuð um þetta frv. eins og það liggur fyrir og taldi, að það þyrfti nánari athugunar, einkum vegna þess, að ákvæðin, sem í því eru um þau hlutföll, sem ríkisframlagið greiðist eftir til ýmissa skólabygginga, væru ekki samhljóða, vegna þess að um heimangönguskóla er ákvæðið, að framlagið megi nema allt að helmingi, en hins vegar er afdráttarlaust ákvæðið um heimavistarskóla og skólastjórabústaði í heimangönguskólum. Það var ekki vegna þess, að n. hafi ekki athugað þann mun, sem er á ákvæðunum að þessu leyti, að hún hefur ekki gert till. um þetta, heldur vegna þess, að þessi ákvæði voru í frv. eins og það kom frá ríkisstj., enda samhljóða þeim ákvæðum, sem eru í fræðslul. frá 1946. Ef hæstv. dómismrh. álitur, að það þurfi að breyta þessu ákvæði um hlutföllin, þá hefur hann haft ótal tækifæri til þess að koma að skoðun sinni og vilja um það. Menntmn. sá ekki ástæðu til að gera till. um að raska þessu hlutfalli nú, því að í fyrsta lagi gætu orðið um það mjög skiptar skoðanir, hvort ástæða væri til þess, og gæti það stöðvað framgang málsins. Í öðru lagi mætti segja, að þetta svigrúm, sem ráðh. er veitt, eigi nokkurn rétt á sér. Með fræðslul. frá 1946 var gerð mjög þýðingarmikil breyt. á framlagi ríkisins til

heimangönguskóla, því að áður en þau voru sett, tók ríkið ekki þátt í stofnkostnaði skóla í kaupstöðum, en samkvæmt fræðslul. gerir það það allt að helmingi, eins og segir í l. En þetta mun yfirleitt hafa verið skilið svo, að heimilt væri að veita ríkisframlag til þessara skóla að helmingi, og það er ljóst af þeim skýrslum, sem fyrir liggja, að ríkisframlagið vegna stofnkostnaðar skólanna hefur hækkað stórlega einmitt vegna þessa ákvæðis. Þannig má benda á hlut ríkissjóðs í stofnkostnaði þeirra skóla, sem byggðir hafa verið og eru í byggingu í kaupstöðum. Hefur hann verið 12 millj. kr. til þessara skóla, og hefur Reykjavík fengið langmestan hluta af því.

Hæstv. ráðh. segir, að ég hafi sagt, að almenn ánægja hafi verið um skiptingu fjárens milli skólanna. Ég hef aldrei sagt, að það hafi verið nein almenn ánægja um þessa skiptingu. Ég hef aldrei getað myndað mér, að mögulegt væri að skapa almenna ánægju um það, heldur tel ég þvert á móti, að það sé eðlilegt, að það sé almenn óánægja, þar sem vitað er, að ríkisframlagið nægir ekki fyrir helmingnum af þeirri greiðsluhörf, sem fyrir hendi er. Ef almenningur hefði verið ánægður, hefði það verið sönnun þess eins, að það hefði ekki verið allt með felldu með skiptinguna. Ég veit ekki, hvort Reykjavíkurbær hefur sérstaka ástæðu til að vera óánægður, eins og hæstv. ráðh. drap á, þegar á heildina er litið. Hann hefur þegar fengið nærri 4 millj. kr. til sinna skólabygginga og á að fá um 10 millj. kr. úr ríkissjóði, svo að það er augljóst, að þótt ákvæði l. séu þannig, að þau takmarki ríkisframlagið við það, að það skuli vera allt að helmingi, þá hefur Reykjavíkurbær og kaupstaðirnir von um að fá mjög verulegt framlag, sem þeir fengu ekki áður, til þessara bygginga, og sé ég enga ástæðu til að lækka það, því að mér er það vel ljóst, að allar þær skólabyggingar í kaupstöðum, sem eru nú þegar hafnar, eru mjög þarfar og nauðsynlegar, eins og ég hef áður bent á, og Reykjavík á nú í byggingu skóla, sem mun kosta samkvæmt áætlun 5 millj. kr., og munu allir viðurkenna, að hún sé mjög þörf. Sama má segja um skólabyggingar í kaupstöðum eins og Keflavík, þar sem áætlaður byggingarkostnaður er um 3 millj. kr., og á Akranesi er sama að segja. Þessar byggingar eru óhjákvæmilegar, til þess að hægt sé að verða við fræðsluskuldunni, sem ekki má gleyma að hvílir á þessum aðilum.

Hv. þm. Barð. kvað svo að orði, að n. hefði verið gersamlega blind fyrir aðalatriði þessa máls. Ég ætla nú ekki að fara hörðum orðum um hv. þm. Barð., því að hann hefur nú talað sig dauðan í málinu, en ég vil aðeins segja örfá orð og reyna að draga fram frá mínu sjónarmiði það, sem ég held, að sé aðalatriðið í þessu máli, en það er, að samkvæmt skýrslum, sem fyrir liggja, er hluti ríkissjóðs af þeim skólahúsum, sem eru í byggingu eða byggð hafa verið á undanfórnum árum, um 56 millj. kr., miðað við áætlaðan byggingarkostnað. Af því hefur ríkið greitt um 31 millj. kr. og á því eftir að greiða um 25 millj., ef áætlanir standast, en þar af eru nú þegar í skuld 10 millj.,

miðað við 1. júlí í sumar. Ef þessum byggingum verður haldið áfram, hlýtur að safnast skuld hjá ríkissjóði með þeim framlögum, sem nú á að veita til þessara hluta í fjárl. Sú skuld hlýtur að aukast, hvað sem sett er í l. um takmörkun á ríkisframlaginu. Til þess að gera sér þetta alveg ljóst, get ég tekið dæmi. Þó að í frv. fælust ekki þau meinlausu ákvæði, sem nú eru, heldur væri tekið fyrir ríkisframlagið til skólabygginga, þá héldi skuldafórnunin, sem hv. þm. Barð. talaði um, áfram um mörg ár, þannig að með sama ríkisframlagi mundi taka allt að 10 ár að greiða þann hluta ríkissjóðs, sem ógreiddur er, þó að ekki sé gert ráð fyrir, að áætlaður kostnaður stórbygginga fari fram úr áætlun. En af því verður ljóst, að þetta frv. er ekkert aðalatriði málsins. Hitt er aðalatriðið, að stöðvuð verði sú skuldafórnun, sem á sér stað, ef byggingunum, sem verður að halda áfram, verður haldið áfram. Þess vegna er það nú aðalatriði málsins, að það verði fundin lausn, sem gerir mögulegt að halda þessum byggingum áfram. Það mætti hugsa sér, að ríkisframlagið yrði aukið stórkostlega frá því, sem nú er, t. d. í samræmi við till. fræðslumálastjóra, sem fyrir liggja, en yrðu veittar 8 millj. kr. á næstu árum, mundi það ekki taka nema 3 ár eða svo að ljúka þeim skuldum, sem áfallnar eru og hljóta að bætast við. Þrátt fyrir það væri ekkert aflögu til nýrra bygginga, sem eru svo nauðsynlegar, að þær verða ekki stöðvaðar. Ég verð því að segja eins og fræðslumálastjóri komst að orði á fundi hjá n., að ef ekki fæst breyt. um greiðslu skuldanna, þá er ekki mikið fengið með þessu frv., í hvaða formi sem það er.

N. varð sammála um að gera orðalagsbreyt. á 1. gr. frv., þó að hún hafi talið og telji, að ákvæðin, sem þar eru, fái fullkomlega staðitzt og séu nægilega skýr. En til þess að gera það eins ljóst og mögulegt er fyrir þeim aðilum, sem eiga hlut að máli, þ. e. bæjarstjórnunum og sveitarstjórnunum, sem kynnu að hugsa til skólabygginga, þá hefur hún fallitz á að gera till. um það, að síðari hluti frvgr. verði orðaður á ný og þar tekið fram eins ljóst og verða má, að sveitarstjórnaraðilar hafi rétt til ríkisframlags og hvernig það má veita, og ég hygg, að eins og brtt. á þskj. 339 er orðuð, geti þetta orðið ljóst, hverjir hafa rétt til ríkisframlags, þegar þeir fullnægja þeim almennu skilyrðum, sem nú eru fyrir framlaginu um uppdrátt og skólalóð, en framlagið greiðist eins og nú, eftir því sem ákveðið verður af fræðslumálastjórninni og þegar fé er fyrir hendi. Þetta á þá að vera byggingaraðilum ljóst, áður en þeir ráðast í skólabyggingar, því að vitanlega verða þeir að hafa um það allt samráð við fræðslumálastjórnina, áður en þeir ráðast í byggingar, og fá þá að vita um leið, hvers megi vænta um framlag frá ríkinu. Ég hef áður undirstrikað þá yfirlýsingu hæstv. menntmrh., að fræðslumálastjórnin liti svo á, að eðlilegt sé, að skólabyggingar, sem hafa fengið ríkisframlag, njóti þess áfram, þangað til þeim er lokið.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum. Ég vænti, að brtt. verði samþ. og

málið þar með afgr. Að visu leysir málið ekki allan vanda í þessu efni, en þó getur frv. orðið til þess, ef samþ. verður, að margt verði ljósara um þau hlutföll, sem hér er um að ræða og hvers megi vænta í þessum efnum.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Í byrjun var það hér til umr., að orðalag frvgr., eins og það var, væri óljóst. Það er yfirlætt svo, að menn viðurkenna, ef þeim hefur yfirsézt, en það vill hv. menntmn. ekki gera. Hún hefur að visu flutt brtt. til að gera orðalagið skýrara, og sýnir það hið gagnstæða við yfirlýsingu hennar. En hvað sem n. segir, þá er ljóst, að meðan um annan aðilann er tekið fram, að hann skuli fá aðeins rétt til að fá ríkisframlag allt að helmingi, en hinn skuli fá $\frac{1}{4}$, þá er þessum aðilum mjög mismunað, ekki eingöngu um hlutfallið, heldur einnig um réttinn, vegna þess að það er svo um þann aðilann, sem á aðeins rétt til að fá framlag allt að helmingi, að hann á það undir mati þeirra, sem ákveða úthlutunina, hvort hann fær $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{10}$ eða helming. Það eru ekki brotin á honum lög, þó að hann fái ekki meira en $\frac{1}{20}$. Sá aðilinn, sem á að fá $\frac{1}{4}$, mundi geta fengið það framlag dæmt sér, en hinn aðilinn mundi ekki geta fengið neina slíka dómsviðurkenningu, og skal ég ekki frekar um það ræða, en það er algerður misskilningur, að þrátt fyrir nokkra breyt. á orðalagi geti þeir, sem reisa heimangönguskóla, reiknað með því, að þeir fái fullan helming, þó að þeim skilyrðum sé fullnægt, sem hér segir. Þeir eiga engan rétt á fullum helmingi. Það má ekki veita þeim meira en helming, en það er komið undir þeim, sem úthluta, hvort þeir fá helming eða hve mikið þeir fá. Hitt er annað mál, að þetta er réttarbot frá því, þegar allir kaupstaðir urðu að sætta sig við að fá ekki neitt, en nú er þó heimilt að greiða það. Áður var það ekki. En það er ekki skylt að greiða þeim á sama veg og skylt er að greiða til heimangönguskóla. Því er það, að þegar talað er um, að kaupstaðarhreppar, sem hafa reist heimavistarskóla, eigi þetta fé inni hjá ríkissjóði, sem ekki hefur verið borgað, þá fær það ekki staðizt. Það er rétt um þá, sem hafa reist heimavistarskóla, að þeir eiga þessa skuld hjá ríkissjóði, en hinir eiga enga skuld, af því að þeim er eingöngu lofað „allt að“. Á þessu er augljós meginmunur, sem jafnvel eftir þessa orðabreyt. hlýtur að haldast, nema frekari breyt. verði gerð. Ég benti á þetta ósamræmi í dag, vegna þess að ég var spurður, hvernig ætti að skilja þessa gr. Mér virðist ljóst, að n. hafi ekki enn áttað sig á þeim mun, sem hér er um að ræða. Hún um það. En ég fyrir mitt leyti tel eðlilegt, að úr þessu ósamræmi verði bætt, og leyfi mér því að bera fram skrifl. brtt. um, að orðin „allt að helmingi“ í 1. efnismálslið 1. gr. frv. breytist í „helming“. Með því móti er komið samræmi á við það, að veita skuli $\frac{1}{4}$ til heimavistarskóla. Það er að visu eftir sem áður munur á hlutfallinu, en varðandi það atriði, sem ég hef gert að umræðuefni, verður úr því bætt, ef brtt. mín verður samþ. Svo legg ég til, að

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

ákveðið um styrk til byggingar skólastjóra-bústaða skuli einnig ná til heimangönguskóla, þannig að ríkið leggi helming fram til þeirra. Ég sé ekki ástæðu til að takmarka þennan styrk við skólastjóraibúðir í heimavistarskólum, heldur séu þessir bústaðir styrktir af ríkinu, hvar sem þeir eru reistir. Þetta er í rauninni aðeins leiðrétting, og á hún eins við, þó að brtt. þeirra hv. þm. Barð. og hv. þm. S-P. verði samþ.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 353) leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 353,a felld með 6:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BBen, BrB, GJ.

nei: PZ, VH, FRV, HV, KK, BSt.

RP, Pl, HG greiddu ekki atkv.

5 þm. (LJóh, StgrA, EE, HermJ, JJós) fjarstaddir.

Brtt. 353,b felld með 8:2 atkv.

— 339 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 288 kom ekki til atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 354).

Á 38. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til menntmn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

7. Húsmæðrafræðsla.

Á 11. fundi í Ed., 30. okt., var útbýtt:

Frsv. til 1. um breyt. á l. nr. 49 7. maí 1946, um húsmæðrafræðslu [53. mál] (stjfrv., A. 87).

Á 12. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Ég leyfi mér að vísa til framsöguræðu minnar í sambandi við þskj. 86 varðandi þetta frv., en um það gilda hin sömu rök og þar greinir. Svo leyfi ég mér að fara fram á, að frv. verði vísað til 2. umr. og menntmn. að lokinni þessari umræðu.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 87, n. 250).
Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Um þetta frv. hef ég ekkert sérstakt að segja né heldur um sjálfa brtt. Það er aðeins orðalagsbreyt., sem hún felur í sér.

ATKVGR.
Brtt. 250 (ný 1. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.
2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 32. og 34. fundi í Ed., 8. og 11. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Ed., 12. des., var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 284, 289, 340).

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Um þetta mál er það sama að segja og frv. um breyt. á 1. um fræðslu barna, og vænti ég þess, að brtt. n. verði samþykkt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég gleðst yfir, að nefndin hefur að nokkru leyti tekið upp till., sem við þm. S-Þ. bárum fram. Eftir að málið er komið í þetta horf, finnst mér eðlilegast, að frv. verði tekið til baka.

Því er slegið föstu, að allir þessir skólar hafi fengið rétt til framlags, ef það er veitt á fjárlögunum, þvert ofan í yfirlýsingu ráðherra, og er það tekið í brtt., og ég verð að þakka menntmn. aftur fyrir, að hún hefur fallið á breytingu okkar. En nú er líka horfin ástæðan fyrir því, að málið var borið fram.

Meðferð málsins í deildinni er einskis virði, og sérstaklega eftir að fyrri till. hæstv. dómsmrh. var felld, en hún var mjög sanngjörn. Hitt atriðið, að fella niður orðið „heimangönguskóli“, eykur mjög fjárframlög og hefur í för með sér margra millj. kr. útgjöld fyrir ríkissjóð. Ég gat því ekki fylgt þessari till.

Ég þakka svo nefndinni fyrir að hafa tekið til greina okkar till. og er sammála henni um það, að kjarni málsins er óleystur. Ber því bráða nauðsyn til þess að leysa úr þessum vanda, en það verður ekki gert í sambandi við þetta mál.

ATKVGR.
Brtt. 340 samþ. með 9 shlj. atkv.
— 289 kom ekki til atkv.
Frv., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 355).

Á 38. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til menntmn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

8. Gagnfræðanám.

Á 11. fundi í Ed., 30. okt., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á 1. nr. 48 7. maí 1946, um gagnfræðanám [54. mál] (stjfrv., A. 88).

Á 12. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Um þetta mál á þskj. 88 stendur eins á og um málið á þskj. 86 [Fræðsla barna], þar gilda hin sömu rök, er ég hef áður gert grein fyrir, og skal ég ekki fara frekar út í það, en leyfi mér að æskja þess, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

ATKVGR.
Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 88, n. 251).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Finnbogi R. Valdimarsson): Herra forseti. Ég vísa til fyrri ummæla minna um lík mál og hef ekkert sérstakt fram að færa um þessa brtt.

ATKVGR.
Brtt. 251 (ný 1. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.
2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 32. og 34. fundi í Ed., 8. og 11. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Ed., 12. des., var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 285, 290, 341).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.
Brtt. 341 samþ. með 10 shlj. atkv.
— 290 kom ekki til atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 356).

Á 38. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv. og til menntmn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

9. Hvíldartími háseta á togurum (frv. FJ).

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 53 27. júní 1921, um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpiskipum, og á l. nr. 45 7. maí 1928, um breyt. á þeim l. [12. mál] (þmfrv., A. 12).

Á 4. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. Málið um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpiskipum er orðið nokkuð gamalt, því að fyrstu lögin um þetta efni voru sett árið 1921. Ástæðan til þeirrar lagasetningar er öllum kunn, því að vitað er, að á þeim tíma var vinnutími hásetanna oft 60—70 klukkustundir samfelld, og stundum féllu hásetarnir sofandi niður í fiskikösina eða köstuðu sveðjunum útbyrðis, og stundum munu þeir hafa meitt sig á þeim, er þeir sofnuðu við vinnuna úrvinda af þreytu. Við þennan þrældóm entust ungir og hraustir menn ekki nema 6 til 8 ár, en voru eftir þann tíma orðnir útslitin gamalmenni löngu fyrir aldur fram. Þegar fyrstu togaravökulögin voru sett, var verkalýðshreyfingin ekki mikils megnug, en þó fengu röksemdir Alþfl. áheyrn hjá öðrum þingflokki, og ákvæðin um 6 stunda hvíld voru lögfest. Það reyndist þó þegar of lítið, og árið 1928 fékkst samþykkt 8 stunda hvíld á togurunum. Um og eftir síðustu styrjöld breyttist vinnutíminn í landvinnu mjög, svo að almennt var vinnudagurinn 8 klukkustundir, en á sjónum hélt hann áfram að vera óbreyttur. Þó var sums staðar ákveðinn lágmarkshvíldartími á vélbátum, en yfirleitt var það ekki og alls ekki á togurunum. Það hefur sem sagt lengi loðað við sú gamla trú, að það fiskaðist betur því lengur sem staðið væri við vinnuna og því minni sem hvíldin væri. Í landvinnu trúa menn ekki þessari bábilju. Menn sjá, að nú er unnið eins mikið á 8 tímum og áður á 12—14 tímum. En þetta hafa menn ekki viljað viðurkenna, þegar um sjómennsku hefur

verið að ræða. Þegar togaravökulögin voru sett árið 1921, þá kvað alltaf við sú mótbára, að útgerðin þyldi þetta ekki. Um þetta eru í þingtiðindum rækilegar ræður frá ágætum og greindum fulltrúum togaraeigenda, sem trúðu þá þessari bábilju. Ég hirði ekki um að nefna nöfn látinna manna, en áreiðanlega er einhver lifandi og hér nærstaddur, sem þessu hefur haldið fram í alvöru. Þegar lögin frá 1928 voru sett, kvað við sama tón. — Nú á undanförunum þingum hafa verið fluttar hér á Alþingi till. um 12 stunda hvíld á togurunum. Af hálfu hæstv. ríkisstj. var á sínum tíma gerð tilraun til að leiða saman togaraeigendur og sjómenn til frjáls samkomulags. Þetta var gert með því að skipa þar til samninganefnd árið 1947. Í nefndina völdust ágætir menn, og af hálfu ríkisstj. voru þeir Jónatan Hallvarðsson og Torfi Hjartarson skipaðir til að reyna að leiða málsaðila til samkomulags. En gamli draugurinn var enn upp vakinn, og útgerðarmenn héldu því fram, að togarautgerðin þyldi ekki afkomu sinnar vegna að hafa styttri vinnutíma, aflinn mundi minnka, og fjölga yrði hásetum. Nú mundi þessi deila enn geta staðið, ef ekki vildi svo vel til, að kveðinn hefur verið upp dómur í málinu. Það hafa verið teknar upp 6 stunda vaktir á sumum togurum á saltfisksveiðum á þessu ári og eins á ísfisksveiðum við Bjarnar-ey, og reynslan varð sú, að skipstjórnir álitu hásetana afkasta eins miklu með tveimur 6 stunda hvíldum og áður með 8 stunda hvíld. Það þarf því ekki að fara í grafgröf með það, að fyrir útgerðina er þessi aðferð ekki síður hagkvæm en fyrir sjómenn, og fyrir hásetana er þetta brýnt heilsuverndarmál. Hér fara því saman hagsmunir beggja. Þegar þetta er athugað, verður að harma það, að þetta fyrirkomulag skyldi ekki lögfest á síðasta þingi. En það er nú sannað orðið, að þeir, sem hafa haldið fram gömlu hjátrúnni um það, að afköstin yrðu mest með stöðugum, löngum vinnutíma, hafa ekki haft rétt fyrir sér. Á síðasta Alþingi kom fram sú mótbára gegn frv., að þetta ætti að vera samningsatriði sjómanna og útgerðarmanna. Nú er það svo um vinnudeilur, að eftir því sem deiluatríðin eru fleiri, eftir því verða deilurnar lengri og harðari. Það var því stórt spor til að stytta líklega vinnudeilu að nema burt eitthvað af ágreiningsefnunum. Í hinni löngu vinnudeilu nú er deilt bæði um kaup og vinnutíma, og deiluefnið hlaut að bera í sér, að deilan yrði bæði löng og erfið. Ef hv. alpm. hefðu samþ. þetta frv. á síðasta þingi, þá eru allar líkur til þess, að núverandi togaradeila hefði orðið mun styttri. Þá hefði verið tekið í burtu, báðum í hag, annað stærsta deiluatríðið, sem hér er á ferð. En þetta var því miður ekki gert, en Alþingi á enn kost á því að taka þetta atriði burt, og það ætti það að gera, svo að það yrði ekki deiluefni í framtíðinni. Ég hef lagt þetta frv. fyrir í sama formi og á síðasta þingi, sem sagt að lögboðnar skuli 4 sex stunda vaktir, en ekki 12 stunda hvíld, eins og í frv. á þskj. 11, því að það held ég sé óheppilegra. — Hef ég svo ekki lengri framsögu fyrir frumvarpinu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til sjútvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

10. Gengisskráning o. fl. (frv. SG og EO1).

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 22 19. marz 1950, um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl. [13. mál] (þmfrv., A. 13).

Á 4. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. Þegar gengisskráningarlögin voru undirbúin af hæstv. ríkisstj. og samþ. hér í þinginu, var meira haft við undirbúning þeirra en hér tíðkast. Það var sóttur hagfræðingur til Vesturheims til að undirbúa frv. og honum fenginn til aðstoðar prófessor í hagfræði frá Háskóla Íslands, svo að honum yfirsæist ekki í neinu við útreikningana og til þess, að alþýða landsins yrði ekki blekkt og allt væri sem vísindalegast. Það eru nú liðnir 7 mánuðir síðan frv. þetta var knúð hér í gegnum þingið, án þess að tillit hafi verið tekið til nokkurs af því, sem við fluttum sem rök gegn frv. og síðan hefur komið í ljós, að var rétt. Ég hef því flutt hér frv. það, sem hér liggur nú fyrir, ásamt hv. 6. þm. Reykv., og felur það í sér þá breytingu, að reikna skuli vititöluna út mánaðarlega í stað hins langa tíma, sem liður á milli þess, sem hún er reiknuð út samkv. núgildandi lögum. Hæstv. ríkisstj. og stuðningsmenn hennar óttuðust mjög, að launþegasamtökin mundu knýja fram kauphækkun með verkföllum, en þau hafa beðið þangað til sá sex mánaða tími, sem hagfræðingarnir töldu að þyrfti til að koma á jafnvægi, væri liðinn. Nú eru liðnir meira en 6 mánuðir, og hver er svo niðurstaðan? Hún er sú, að hagfræðingarnir hafa reiknað hringlandi vitlaust. Vísitalan hefur þegar hækkað um 22 stig, og í grundvelli gengislækkunarlaganna fólst kjararýrnun, því að fjármagn það, sem tekið var til að gera þunga innlendra vara minni, var tekið af alþýðunni í landinu. En launþegasamtökin hafa nú gert hæstv. ríkisstj. mögulegt að sýna hvað bjó í bjargráðaráðstöfunum hennar. Enn fremur væri æskilegt, úr því það er svo að einn og sami þm. hefur nú skipt sér í tvær persónur, þ. e. a. s. í persónu hæstv. viðskmrh. og hv. 3. þm. Reykv., og persóna hv. 3. þm. Reykv. hefur holdgast í hv. prófessor í hagfræði, —

svo að það sýnir sig, að þrenningarkenning kirkjunnar getur haft við nokkur rök að styðjast, — þá væri æskilegt, að önnur hvor persónan væri viðstödd á meðan þetta mál er rætt. (Forseti: Hæstv. viðskmrh. er fjarverandi.) — Þá er kannske hinn hlutinn af hv. 3. þm. Reykv. einhvers staðar svo nálægur, að hann megi hlýða á mál mitt.

Eins og eðlilegt er, þá gera launþegarnir nú þar kröfur, eftir að samtök þeirra hafa nú beðið í ákveðinn tíma eftir því, að verkanir gengislækkunarinnar mættu koma truflunarlaust í ljós, að nú séu þau ekki látin biða lengur eftir nokkrum uppbótum á sín skertu kjör; því að raunverulega var því lofað í niðurstöðum grg. hagfræðinganna fyrir gengislækkunarlögunum, að gengislækkunin skyldi ekki koma við launþega. Þannig stendur t. d. á bls. 47 í grg. hagfræðinganna, með leyfi hæstv. forseta: „Því ber ekki að neita, að gengislækkun án kaupuppbóta yrði nokkur kjaraskerðing í bili, einkum hjá efnalitlu fólki, sem notar meginhluta tekna sinna til kaupa á innfluttum nauðsynjavörum. Gegn kjaraskerðingunni vegur hins vegar lækkun skatta (eða minnkun dýrtíðar), vegna þess að útflutningsstyrkir falla niður og að nýir skattar eru lagðir á útflutninginn og enn fremur, að gróði flyzt frá verzluninni og iðnaðinum til neytendanna, þegar rýmkar um innflutningsverzlunina.“

Það var sem sagt gengið út frá því, að einungis væri um að ræða kjaraskerðingu „í bili“ og lækkun skatta og minnkun dýrtíðar mundi fljótlega bæta hana upp. Nú hefur hæstv. ríkisstjórni í ræðum þeim, sem hér hafa verið haldnar af hæstv. fjármála- og atvmrh., verið að gera tilraun til að afsaka, hvernig farið hafi með efndirnar á þessum loforðum. En eitt getur hæstv. ríkisstj. ekki afsakað, sem sé það, að þeir menn, sem útbjuggu þetta plagg, hafa reiknað vitlaust. Hv. 3. þm. Reykv. viðurkenni, að þeir hefðu ekki reiknað með áhrifunum af lækkun krónunnar gagnvart sterlingspundi 1949. Og það verður að segjast, að þetta er hart, að svokölluðum sérfræðingum skuli sjást yfir slíkt. Og þegar það kemur í ljós, er eðlilegt að spurt sé, hvort þeim kunni þá ekki að hafa yfirsétt um ýmislegt fleira. Og má víst að minnsta kosti draga eitthvað úr trúnni á það, að þeir séu einhver óskeikul véfrétt, eins og gjarnan var látið í veðri vaka í umræðum um gengislækkunarlögin á síðasta þingi.

Ég tók eftir því, að hv. 3. þm. Reykv. virtist enn þá trúá því, að gengislækkun hefði verið eina ráðið, þrátt fyrir það, sem nú er komið í ljós. En hvað lögðum við sósíalistar áherzlu á í sambandi við gengislækkunarlögin? Við fulltrúar sósíalista lögðum fyrst og fremst áherzlu á það, — og það var mín fyrsta athugasemd við þetta lagafrv. í fjhn., þegar það kom þar til umræðu, — að þar væri gengið fram hjá aðalvandamáli sjávarútvegsins, sem sé markaðskreppunni. Og fór ég m. a. um þetta svofelldum orðum í því nál., er ég kom þá fram með — með leyfi hæstv. forseta:

„Í öllu þessu frv. og hinna löngu greinargerð og „hagfræðilega“ álit er ekki minnst á það

mál, sem nú er höfuðvandamál sjávarútvegsins, markaðsvandamálið. Það er erfiðleikinn á að tryggja sölu á öllu því magni, sem sjávarútvegurinn getur nú framleitt með hinum stórvirku tækjum sínum, sem er aðalerfiðleikinn, fyrst pólitísk sjónarmið hafa svo að segja einskorðað oss við hrynjandi markaði Marshalllandanna. Áþreifanlegast kemur þetta fram í því, að bankarnir skuli telja óeðlilegt, að þeir láni út á meira en 15 þúsund smálestir freðfisks með núverandi markaðshorfum. En hvergi er minnst á slíka möguleika sem þessa í greinargerð „hagfræðinganna“. Það er sem þeir vilji útiloka kreppuna úr heiminum með því að sleppa henni úr hugmyndaheimi sínum, en vart mun slíkt ráð gefast betur en strútnum að stinga höfðinu í sandinn, er hætta nálgast.“

Og síðar segir svo:

„Íslenzk sjávarútvegsframleiðsla fékk að þreifa á því 1931, hvað kreppa auðvaldslandanna var fyrir þjóðarþúskap vörn, er saltfiskmarkaður Suðurlanda hrundi. Nú er í hinni nýju kreppu auðvaldsskipulagsins að fara svipað um freðfisk- og ísfiskmarkað Þýskalands, Hollands og Englands. Að ganga fram hjá þessu höfuðvandamáli, eins og það væri ekki til, ber vott um eitt af tvennu: alveg dæmalausan skort á raunsei eða tilraun til að blekkja þjóðina. Er hvort tveggja ófyrirgefanlegt af mönnum, sem telja sig „hagfræðinga“, og af ríkisstjórn, sem þó hlýtur að vita, hvornig þessum málum er komið.“

Þetta var eðlilega það atriði, sem fyrst bar að taka til athugunar, þegar um það var að ræða að bjarga sjávarútveginum. En hvað var gert? Það fékkst aldrei minnst á þetta einu orði, hvorki af hæstv. ríkisstj. né af hagfræðiprófessornum, hv. 3. þm. Reykv. Gengislækkunin var knúin í gegn á síðasta Alþingi, án þess þeir, sem að þeirri löggjöf stóðu, þyrðu að minnast einu orði á höfuðvandamálið sjálft, sem vitað var, að hún gat enga bót á ráðið. — En hvað gerir svo hæstv. ríkisstjórn nú? Jú, hennar fyrsta afsökun nú fyrir því, að gengislækkunin hafi ekki náð tilgangi sínum, er sú, að markaðirnir hafi hrunið! Já, hvílíkt reiðarslag! Það var af því að það þurfti að koma hæstv. ríkisstjórn á óvart! Það var margsinis búið að sýna henni fram á þetta og vara hana við. En hún fékkst bara aldrei til að ræða það einu orði — og „visindamennirnir“ ekki heldur. Hvað þýðir svo að koma nú og segja okkur, að ekki sé til neins að koma með ráðstafanir til þess að draga úr þeirri skerðingu lífskjara alls almennings, sem gengislækkunin hefur haft í för með sér, — það sé ekki til neins, vegna þess að markaðirnir hafi hrunið og það komið í veg fyrir heillavænleg áhrif gengislækkunarinnar? Þetta var fyrir fram vitað. Og nú ber Alþingi sökina. Alþýðu landsins er ekki um að kenna. Fulltrúar hennar hér á Alþingi höfðu sagt þetta fyrir og bent á þær ráðstafanir, sem ein-sætt væri að gera til að afla markaða. Þeir höfðu farið fram á, að framleiðendum yrðu gefnar frjálsari hendur til að skapa markaði fyrir freðfisk og sömuleiðis fyrir saltfiskinn, sem einungis lítill klíka fær að fylgjast með, hvornig sölu er háttáð á, en ýmislegt, sem fram

hefur komið, bendir til að sé þó ekki framkvæmd með alþjóðarhag fyrir augum. Þessu var neitað. Með öðrum orðum: Framleiðendur og verkafólk í landinu eiga að setta sig við, að sagt sé, að markaðir séu ekki til, séu hrundir, séu lokaðir, — og fá þó með engu móti að ganga úr skugga um það, hvornig sölnunni á íslenzkum afurðum er háttáð. Sama máli gegnir um það, þegar neytendur hafa á undanfórnum þingum farið fram á meira frelsi og rétt einstaklinganna til að gera innkaup sín eins og þeim þykir hagkvæmast og berjast gegn vaxandi dýrtíð. Þá hefur einnig verið sagt nei. Sem sagt: Ef framleiðendur biðja um frelsi til að afla markaða, er sagt nei. Ef neytendur biðja um frelsi til að vinna bug á dýrtíðinni, er sagt nei. Ríkisstj. tekur sér vald til að taka fram fyrir hendurnar á þjóðinni hvað þetta snertir, og hún á hins vegar að setta sig við afleiðingarnar af aflglöpum ríkisstjórnarinnar. Ég verð að segja, að ég er hræddur um, að langlundargeð þjóðarinnar kunni að þrjóta fyrr en varir.

Það er sem sagt í fyrsta lagi sagt við verkamanninn: Þú mátt ekki hækka kaup þitt. Í öðru lagi er sagt við hann: Það má alls ekki bæta þér þá kjaraskerðingu, sem þú hefur orðið fyrir af völdum gengislækkunarinnar; það gera markaðsvandræðin. Í þriðja lagi er sagt við hann: Þú mátt ekki sjálfur gera tilraun til að afla markaða eða tryggja skaplegra vöruverð. Og í fjórða lagi: Þú mátt ekki kaupa sjálfur þína vöru til landsins. — Og því var þó lofað, að rýmka mundi um höftin að 6 mánuðum liðnum. En það er öðru nær. Og nú er ástandið orðið þannig, að atvinnuleysið, sem gengislækkunin átti þó að tryggja menn gegn, er nú tilfinnanlegra og meira en nokkru sinni áður á undanfórnum áratug, og ekki vegna aflabrests eða skorts á tækjum, heldur vegna þess, að þjóðinni er blátt áfram bannað að bjarga sér. — Ég tók eftir því í fjárlagaræðu hæstv. fjmrh., að hann talaði mikið um nauðsyn þess, að vinnandi fólk yki afköst sín; það væri grundvöllurinn undir lífsafkomu þjóðarinnar. Ég verð að segja, að það er gott, að hæstv. ráðh. er kominn á þessa skoðun. Öðruvísi mér áður brá! Hann stóð sem sagt manna mest á móti því á sínum tíma, að þjóðin skapaði sér möguleika til að margfalda afköst sín með því að afla sér nýrra og stórvirkari atvinnutækja. — En þessi stórvirku atvinnutæki standa nú bara ónotuð. Ég skal taka Húsavík sem dæmi; hún hefur duglega sjómenn, fjölda vélbáta, ágæt fiskimið, nýtt hraðfrystihús. En bátarnir eru ekki gerðir út, og hraðfrystihúsið fæst ekki opnað. — Allar bjargir bannaðar! Og þó er vit-að, að ef sjómennirnir fengju sjálfir að fara með sinn afla og selja, þá gætu þeir fengið fyrir hann þær vörur, sem þá vantar. En þeim er bannað þetta af hæstv. ríkisstjórn — sama ríkisvaldinu, sem segir: Þið megið ekki heimta kaupuppbætur, verkamenn, því að markaðirnir eru hrundir! Hví í ósköpunum vill ríkisstj. ekki lofa fólkinu að bæta kjör sín með því að taka þessi mál í sínar eigin hendur, úr því allt, sem hún gerir sjálf, verður aðeins til bólvunar, og

„bjargráð“ hennar byggjast á vitlausum útreikningum? Ég verð nú að segja, að ef það á nú svo að fara að draga þá ályktun af því algera gjaldþroti, sem gengislækkunarleiðin hefur beðið — eins og hv. 3. þm. Reykv. gerði í ræðu sinni — að eina ráðið sé að gripa nú til nýrrar gengislækkunar, og læra þannig ekkert af þeim mistökum, sem orðin eru — ja, þá verð ég að segja, að það væri mjög illa farið.

Nú verður þetta að segjast: Það er ekki verkalyður og launþegar landsins, sem eiga neina sök á því, að gengislækkunin hefur reynzt svo sem orðið er. Þetta eru verk ríkisstj. sjálfrar. Verkamenn og launþegar hafa þvert á móti beðið í heilt missiri eftir því, að hinar blessunarriku afleiðingar kæmu truflunarlaust í ljós. Þær hafa reynzt hrappallegar. Og hvað er þá nú annað að gera fyrir launþega en að fá 6. gr. gengisbreytingarlaganna breytt í það horf, að launþegum séu tryggðar fullar uppbætur á kaup sitt mánaðarlega, ekki sízt þar sem þrátt fyrir að því fengist framgengt, hefur samt orðið stórfelld skerðing á þeirra lífshæðum, m. a. vegna atvinnuleysis, sem nú er orðið almennt fyrirbæri um allt land? Enn fremur hefur eftirvinna, sem áður bætti þeim ranglátan vísitölugrundvöll og kjaraskerðingar að nokkru, horfið, sem og ýmis aukavinna. Þessi kjaraskerðing er því tilfinnanlegri, að menn hlutu að byggja á endurteknum loforðum um fulla vinnu handa öllum, sem meira að segja voru fest í lögum, sbr. t. d. 1. eða 2. gr. fjárhagsráðslaganna. Í trausti þessa hafði þannig fjöldi launþega keypt sér íbúðir og reynt að koma sér upp þaki yfir höfuðið. Nú vofir það yfir þessum mönnum, að þeir missi þessar íbúðir. Þannig er ekki einasta verið að ræna hluta af tekjum manna, heldur líka eignum þeirra. Þegar það bætist svo ofan á, að allar þessar ráðstafanir eru gerðar með lögum eða lagasetningu, sem rýra svo stórlega kjör allrar alþýðu án þess að auðmannastétt landsins hafi orðið að færa nokkrar teljandi fórnir, þá verður niðurstaðan sú, að ríkisvaldinu sé beinlínis beitt til skipulagðrar ránsherferðar á hendur almenningi í landinu. Því að samtímis eru svo bundnar hendur alþýðunnar og samtaka hennar og tekið fram fyrir hendur framleiðendanna með markaðshöftum og neytendasamtakanna um innflutning lífsmunarsynja, — og að svo miklu leyti sem ríkisvaldið nær til byggingarfélaganna, er því beitt þar einnig og mönnum bannað að byggja þak yfir höfuð sér.

Ég býst nú við, að ef hæstv. ríkisstjórn vill fara út í umræður um þetta mál, og reynir að gera það dálítið upp við sig, þá komist hún ekki hjá því að viðurkenna, að hún á hér sökina, en ekki alþýða landsins. Alþýðan hefur beðið um frelsi til athafna á ýmsum sviðum; því hefur verið neitað hvað eftir annað og fjötrarnir aðeins hertir að henni. Í vor var því lofað, m. a. í greinargerðinni, sem fylgdi gengislækkunarfrumvarpinu, að gengislækkunin skyldi fremur bæta kjör hennar en rýra. Nú vita allir um efndirnar. — Getur nú hæstv. ríkisstjórn og alþm. búizt við því, að alþýðan sætti sig við þessar ráðstafanir án þess að beita afli samtaka sinna á móti?

Þetta frv. er borið fram til þess að gefa Alþingi tækifæri til að leiðrétta nokkuð sínar misgerðir og bæta launþegum að litlu leyti þá kjararýrnum, sem þeir verða fyrir — og án þess að með því sé bætt úr þeirri kjararýrnum, sem þeir verða fyrir af völdum atvinnuleysis.

Ég skal geta þess, að við flm. þessa frv. höfum reiknað með, að sjómenn fengju að njóta gengisbreytingarinnar að einhverju leyti. Það kann að vera, að á síðara stigi þessa frv. komi fram einhverjar till. til breytinga, hvað snertir aðra en háseta; en enginn efi er á því, að það er sanngjarnt, að þeir fái að njóta gengisbreytingarinnar að einhverju leyti. Þá hefði ekki heldur verið nema eðlilegt, að athuguð væri í þessu sambandi 8. eða 11. gr., sem fjallar um álögur á útgerðina, en þær hafa meðfram orðið til þess, að togararnir hafa nú stöðvazt svo lengi sem orðið er. — En þetta skal ekki orðlengt að sinni. Ég vil að lokum leyfa mér að æskja þess, að frv. verði að lokinni þessari umræðu vísað til hv. fjhn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 23 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 301, en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

11. Gengisskráning o. fl. (frv. GPÖ o. fl.).

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 22 19. marz 1950, um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl. [14. mál] (þmfrv., A. 14).

Á 4. fundi í Nd., 17. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Kaupgjald er nú greitt samkv. vísitölu júlímánaðar, sem var 115 stig að viðbættum 0.75 stigum til uppbótar á, að í sumar var greitt lægra kaupgjald en rétt var samkv. þágildandi vísitölu. Vísitala í október verður 123 stig, eða 8 stigum hærri en sú vísitala, sem launagreiðslur miðast nú við. Það munar Dagsbrúnarverkamann 154 kr. á mánuði (grunnkaup 1921.92 kr.). Launþegi, sem hefur 2500 kr. í mánaðarkaup, tapar 200 kr. á mánuði við það, að miðað er við vísitölu 115 í stað 123.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að í 6. gr. gengisskráningarlaganna er gert ráð fyrir, að launagreiðslur til ársloka 1950 miðist við vísitölu júlímánaðar s. l. Síðan skal miðað við vísitölu desember n. k. til miðs árs 1951, en úr því er ekki gert ráð fyrir breytingum. Rökin fyrir þessum ákvæðum eru aðallega tvenns konar. Í fyrsta lagi: Það var talið nauðsynlegt að tefja fyrir verðhækkunum svo að gengislækkunin kæmi útflutningsatvinnuvegunum að sem mestu gagni. Talið var, að nokkurn tíma þyrfti til að gengislækkunin kæmi atvinnuvegunum að fullum notum, og ekki æskilegt að íþyngja þeim með verðhækkunum fyrr en séð væri, að gengisfellingin hefði haft sín áhrif. — Í öðru lagi var því haldið fram, að launþegar getu borið byrðar verðhækkunarinnar, sem yrði umfram kauphækkunina, þar eð heildarverðhækkunin yrði lítil, aðeins 11–13 stig, gnægð vöru yrði á boðstólum og næg atvinna. Þessi rök fá ekki staðizt, eins og ástand er nú. Verðhækkunir hafa orðið miklu meiri en talið var, auk þess sem aðrar ástæður hafa valdið því, að gengisfellingin hefur brugðizt, svo að aðrar ráðstafanir eru nauðsynlegar hvort sem er. Þau rök, að launþegar geti borið verðhækkunina, vegna þess hve lítil hún sé, fá ekki staðizt, þar sem hækkunin hefur numið 23 stigum í stað 11 stiga, eins og spáð var. Spádómar gengislækkunarflokka hafa algerlega brugðizt, því að í stað vörugnægðar er nú vöruskortur meiri en áður og atvinnuleysi meira en á þeim tíma, sem gengislækkunin fór fram.

Þau rök hafa heyrzt, að ekki sé hægt að bæta verðhækkunina að fullu vegna þess, að hún sé meiri en búizt var við, þar eð verðlag erlendrar vöru hafi hækkað meira en gera mátti ráð fyrir vegna gengislækkunarinnar. Er sagt, að lofað hafi verið því einu að bæta þá verðhækkun, er hljófast mundi af gengislækkuninni, en ekki sé hægt að ætlast til, að utanaðkomandi verðhækkun sé bætt. Þannig munu bráðabirgðalög ríkisstj. í sumar m. a. hafa verið rökstudd, sbr. ummæli Björns Ólafssonar í útvarpsræðu, með leyfi hæstv. forseta, en þar segir svo:

„Verðhækkunir þær, sem stafa af gengisbreytingunni, eru nú að mestu fram komnar. Vísitala næsta mánaðar mun komast upp í 120–121 stig að líkindum. En þá er líka verðhækkunaralda gengisbreytingarinnar risin að fullri hæð, eða því sem næst. Þær verðhækkunir, sem eftirléiðis koma fram vegna gengisbreytingarinnar, verða mjög litlar, en hins vegar geta breytingar orðið vegna verðhækkunar á erlendum markaði. — Þessi hækkun vísitölunnar er meiri en gert var ráð fyrir í hinni hagfræðilegu álitserð, sem fylgdi gengislögunum. — Kemur þar tvennt til. Beina hækkunin af gengisbreytingunni er meiri en gert var ráð fyrir. Vöruverð á erlendum markaði hefur hækkað í ýmsum greinum, og hefur það haft áhrif til hækkunar á vísitölunni, sem ekki var gert ráð fyrir.“

Þessi ummæli hæstv. viðskmrh. hafa verið skýrð svo, að verðhækkunin hljóti að eiga rót sína að rekja til erlendra verðhækkana. Ég hef gert athugun á því, í hverju hin 23 stiga

hækkun vísitölunnar sé fólgin. Niðurstaðan er þessi:

Kjöt og slátur	1.8 stig
Mjólk og feitmeti	4.3 —
Kartöflur og garðávextir .	1.2 —
Samtals er hækkunin á innlend-	
um landbúnaðarafurðum 7.3 st.	
Fiskur	0.4 —
Kornvörur	3.0 —
Nýlenduvörur	3.0 —
þar af kaffi og kaffibætir 1.4 stig	
Smjörliki	0.1 —
Fatnaður	3.8 —
Eldsneyti og ljósmeti	1.7 —
þar af hitaveita og rafmagn 1.1 st.	
Húsnæði	0.9 —
Ýmislegt (búsáhöld)	3.0 —
Samtals 23.2 stig	

Ég hef enn fremur gert lauslega athugun á, hvað þessara verðhækkana á rót sína að rekja til verðhækkana erlendis, þ. e. verðhækkana umfram það, sem búast mátti við vegna gengislækkunarinnar:

Kornvörur	0.25 stig
Nýlenduvörur	0.86 —
Eldsneyti og ljósmeti	0.10 —
Samtals 1.21 stig	

Ekki er reiknuð með hækkun á rekstrarkostnaði landbúnaðarins, en hún getur ekki skipt miklu máli.

Vefnaðarvara og ýmis kostnaður (búsáhöld, tóbak) hafa hækkað minna en gera mátti ráð fyrir. Stafar það af því, að þessar vörur hafa ekki flutzt til landsins, og hefur verið notuð innlend framleiðsla ódýrari, en jafnframt verri. Nemur það:

Vefnaðarvara	0.9 stig
Ýmislegt	0.2 —
Samtals 1.1 stig	

Mismunurinn, 0.1 stig, er sú verðhækkun, sem orðið hefur meiri en gera mátti ráð fyrir vegna gengisbreytingarinnar. Þetta sýnir ótvírætt, að erlend verðhækkun á ekki þátt í þeirri vísitöluhækkun, sem fram hefur komið. Hún er bein og óbein afleiðing gengislækkunarinnar. Athyglisvert er, að ⅓ vísitöluhækkunarinnar stafar af verðhækkun á innlendum landbúnaðarafurðum.

Vegna þess, sem ég hef tekið fram, eiga launþegar siðferðislegan rétt á fullri uppbót fyrir þessi 23 stig, sbr. loforðin í vor. Og launþegar geta ekki beðið, þar sem verðhækkun hefur orðið miklu meiri en gert var ráð fyrir og horfur í atvinnumálum eru nú verri. Það skal fúslega áttað, að almennar launahækkunir eru varhugaverðar og koma launþegum sem heild ekki að því gagni, sem virðist í fljótu bragði, því að þeir taka mestan hluta hækkanna, ⅔ til ¾, hver af öðrum. En launþegar eiga, því miður, einskis annars úrkosta. Ef talið

er, að launahækkunar stefni útflutningi landsins í hættu, er það á valdi ríkisstj. og Alþingis að sporna við því, að hækkunar verði. Með þessu er ekki verið að fara fram á almenna grunnkaupshækkun, heldur að staðið sé við þau loforð, sem gefin voru, að launþegar fái bættu heina og óbeina kjaraskerðingu vegna gengislækkunarinnar. Það er einungis farið fram á, að loforð ríkisstj. verði efnd.

Ég sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta, en óska eftir, að frv. þessu verði vísað til fjhn.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það verður vafalaust mikið rætt um þetta mál, áður en lýkur, og sé ég ekki ástæðu til að fara ýtarlega út í það á þessu stigi málsins. Það er ekki við öðru að búast en sá flokkur, sem barðist öllum árum gegn gengisbreytingunni og síðan hefur reynt að eyðileggja öll jákvæð áhrif gengisbreytingarinnar, komi nú fram með tillögur, sem geta nú eyðilagt öll jákvæð áhrif gengisbreytingarinnar.

Háttv. frsm. talaði um, að hækkunar hefðu orðið miklu meiri en gert hefði verið ráð fyrir, en ég ætla aðeins að benda honum á það, að hann er ekki með öllu saklaus af þeirri reikningsskekkju, sem þar kemur fram. Hann gat um þá hættu, sem í því er fólgin fyrir launþega að knýja fram kauphækkunar, og mér skilst, að hann styðjist við álitsgerð hagfræðinga þeirra, er Alþýðusamband Íslands fékk til að rannsaka þessi mál. En nú er tilgangur þessa frv. að knýja fram hærri kaupgjald. Tilgangur gengislækkunarlaganna var að seinka þeim hækkunum, sem af gengisfellingunni leiddi; þetta er í samræmi við þann anda frv. að draga úr hækkunum, þar til jafnvægi næðist.

Það er ekki rétt, sem segir í grg., að reynslutími gengislækkunarinnar sé liðinn, áætlað var, að 1½ ár þyrfti til þess, að áhrif hennar kæmu öll að fullum notum, og nú er aðeins ⅓ þess tíma liðinn. Það var vitað, að almenningur yrði að taka á sig nokkrar byrðar, meðan jafnvægi væri að nást, og þann þátt áttu launþegar að taka, sem þeim yrði þó að fullu bætt síðar. En nú virðist flutningsm. vilja, að almenningur taki ekki á sig þessar byrðar.

Verðhækkunar hafa orðið meiri en gert var ráð fyrir, og fer ég ekki nánar út í það á þessu stigi málsins. Einmitt sú staðreynd, að hækkunar nú eru útflutningsframleiðslu landsmanna hættulegar, virðist mér enn meiri ástæða til að hamla á móti hraða þeirra og halda fast við þau ákvæði, sem tefja hann, ef við viljum, að atvinnuvegirnir geti verið samkeppnisfærir. Og því verður ekki neitað, að aukahækkunar stofna atvinnuvegunum í hættu.

Hv. flm. sagði horfur í atvinnumálum alvarlegar, en hvernig væru horfurnar nú, ef gengisbreytingin hefði ekki verið gerð? Hinar slæmu atvinnuhorfur stafa af margs konar deilum og illu árferði, auk þess sem verð á útflutningsvörum hefur lækkað. Má t. d. geta þess, að verð á saltfiski hefur fallið um 20—25%. Þetta hefur ekki orðið vegna gengislækkunarinnar, heldur þrátt fyrir hana. Og þegar útflutningur lands-

manna stendur svo illa að vigi, að hann berst í bökkum, — finnst mönnum þá rétt að koma fram með nýjar hækkunar nú?

Hv. flm. sagði, að gripa þyrfti til annarra úrbóta, þar sem gengislækkunin hefði brugðist. En hvernig væri þá ástandið, ef gengislækkunin hefði ekki verið gerð? Ég hef ekki trú á, að sá flokkur, sem aldrei hefur komið með nein ráð til úrbóta, komi fram með þau nú.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég ætla ekki að ræða um þetta frv. á þessu stigi málsins, þar sem um það verður ýtarlega rætt, áður en lýkur. Ég vil aðeins leyfa mér að heina nokkrum fyrirspurnum til hv. frsm. Mig langar að spyrja hv. þm.: Var ekki verðlagsvísitalan komin um 50 stig fram úr kaupgjaldsvísitölunni, áður en gengislækkunarlögin voru sett? Og var hún ekki bundin við 300 stig, áður en gengislögin voru sett, og lögakveðin með atbeina og undir forsæti Alþfl.? Í þriðja lagi vildi ég spyrja: Var ekki Alþfl. mörg þing á móti því að fella bindingu kaupgjaldsvísitölunnar, þegar kommúnistar fluttu um það frv.? Voru þeir ekki alltaf á móti þessu, meðan Alþfl. var stjórnarflokkur, þó að framfærsluvísitalan hækkaði stöðugt? — Í fjórða lagi vildi ég spyrja: Er það ný afstaða Alþfl. vegna breytts viðhorfs til þjóðfélagsins frá því, þegar flokkurinn studdi stjórn, eða er það af því, að flokkurinn er ekki stjórnarflokkur nú?

Mér finnst þetta góður inngangur að frekari umr. um þetta mál.

Ólafur Björnsson: Ég býst ekki við, að ég muni eiga sæti á þingi, þegar þetta mál verður afgr., og sé ekki að því leyti ástæðu til að taka til máls. En eins og hv. þm. er kunnugt, þá var ég talsvert við riðinn sögu þessa máls og get því ekki látið hjá líða að minnst nokkrum orðum á það, sem hefur ekki komið nægilega skýrt fram í umr., en gæti varpað nokkru ljósi yfir þetta mál. Fyrsta atriðið er þetta, að mér finnst varla hafa komið nægilega skýrt fram í umr. um þetta mál, hvað vísitalan er orðin ákaflega ónákvæmur mælikvarði á kaupgjald. Venjulega er það, þegar menn hugsa sér að gera sér grein fyrir, hvað mikil kjaraskerðing verði, ef ekki er greidd full vísitöluppbót, þá segja menn sem svo, að vísitala framfærslukostnaðarins skapi vísitölu kaupgjaldsins. Ef framfærsluvísitalan væri rétt, þá væri þetta hægt. En skilyrðið er alltaf það, að þær vörur, sem inn í vísitöluna ganga, séu nægar í framboði, svo að hægt sé að kaupa ótakmarkað magn af þeim. En sé því skilyrðið ekki fullnægt, þá verður þessi útreikningur alveg óábyggilegur. Þetta kom fram í álitsgerð Bandalags starfsmanna ríkis og bæja s. l. sumar, en menn vildu þó reikna með vísitölunni, af því að það væri ekki í annað hús að venda, en máli mínu til skýringar vil ég benda á, að ef einhver vara er ófáanleg, hefur hún enga raunverulega þýðingu, með hvaða verði sem hún er reiknuð í vísitölunni.

Annað er aðalatriði í sambandi við þetta mál, ef maður lítur aðeins á það frá hagsmunasjón-

armiði launþega, og á þeim grundvelli mun ég ræða málið nú, en það er samt vitanlegt, þó að hagsmunir launþega séu mikils verðir, þá ber að taka tillit til fleiri sjónarmiða en þeirra eingöngu. En þó að maður liti á það eingöngu frá sjónarmiði launþega, þá verður spurningin, eins og hv. flm. tók réttilega fram, að hve miklu leyti launþegar taka kauphækkunina hver af öðrum. Undir því er það komið, hvort þessar almennu kauphækkningar koma þeim að nokkru gagni. Í álitssgerð þeirri, sem fylgdi gengislækkunarfrv., var reiknað með, að launþegar tækju um 60% af kauphækkunum hver af öðrum, en héldu eftir um 40%, sem gert var ráð fyrir, að þeir tækju af útgerðinni. Ég álit, að í álitssgerðinni hafi mátt ganga út frá þessu, eða a. m. k. að það hafi verið í samræmi við þær forsendur, sem útreikningar þessa frv. voru byggðir á. Gengislækkunin var áætluð það rifleg, að það var talið, að útgerðin mundi geta borið þessar kauphækkningar, sem urðu. En það er gefið mál, að séu þessar forsendur ekki fyrir hendi, — og því miður mun það vera tilfellið, — þá er ekki heldur um það að ræða, að launþegar geti tekið kauphækkningar af útgerðinni. En hvað þetta atriði snerti, þá voru niðurstöðurnar í álitssgerð fulltrúa Alþýðusambands Íslands og BSRB miklu óhagstæðari kauphækkunum en útreikningar okkar Benjamíns höfðu verið. Þær niðurstöður voru á þá leið, að launþegar tækju allar kauphækkningar hver af öðrum eða meira til, svo að árangurinn yrði neikvæður.

Hv. flm. þessa frv. reiknar með því, að það mundi verða um 2% eða 3% af kauphækkunum, sem launþegar tækju hver af öðrum, svo að ef kauphækkningar væru um 8 visitölustig, sem varla verður samkvæmt þessu frv., þá munu það verða 2 stig þar af, sem launþegar héldu eftir, en þá verður það stórt spursmál, hvort það verður einu sinni svo mikið, hvort það eru möguleikar á, að þeir haldi þessu eftir. Þetta er það atriði, sem máli skiptir. Það er athugandi mál, hvort ekki má gera sérstakar ráðstafanir til þess, að launþegar héldu einhverju eftir af þessu, en í frv. er ekki bent á neinar slíkar ráðstafanir.

Það hefur verið mikið rætt um það, að gengislækkunin hafi ekki náð tilgangi sínum og fram eftir þeim götunum. Mér finnst satt að segja, að við, sem unnum að undirbúningi þessara laga, höfum ekki gert ráð fyrir, að áhrifin yrðu að fullu komin fram eftir þann tíma, sem nú er liðinn frá því, að þessi l. voru sett. Vitanlega er það svo með allar ráðstafanir í efnahagsmálum, að þær eru miðaðar við að leysa þau vandamál, sem fyrir hendi eru á þeim tíma, sem þessar ráðstafanir eru gerðar. Það er ekki hægt að benda á neinar ráðstafanir, sem leysa öll vandamál, sem fyrir hendi eru, og einnig þau, sem síðar koma á döfina. En það er nú eins og oftast, að það koma ný vandamál, sem verður að leysa með nýjum úrræðum. Og það verður því miður að telja líklegt, að til einhverra nýrra úrræða verði að grípa, jafnvel á þessum vetri, vegna útgerðarinnar. En þrátt fyrir það stendur það fast, að gengislækkunin var óhjákvæmileg, og þrátt fyrir

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

allt hefur hún verið mikilsvert spor í áttina til að leiðrétta það misræmi, sem var milli verðlags innan lands og erlendis.

Þá eru ástæðurnar til þess, að verðhækkningar urðu meiri en gert var ráð fyrir í álitssgerð okkar dr. Benjamíns Eiríkssonar. Ég skal ekki fjölýrða um það atriði, en það er margt, sem kemur til greina. Ég reingi ekki þær upplýsingar, sem hv. flm. kom með í þessu efni, að hinar útlendu verðhækkningar hefðu ekki skipt svo miklu máli. En annað atriði má líka benda á, sem er að nokkru leyti skýring þess, að verðhækkningar urðu raunverulega meiri en við gerðum ráð fyrir, en það er það, að áhrif gömlu gengislækkunarinnar frá því í september 1949 voru ekki að öllu leyti komin fram, þegar frv. varð að l. Það er nefnt í álitssgerð Alþýðusambandsins, hvað mikið það muni vera, og er það talið 1½ stig. Það kom einnig fram í álitssgerð Alþýðusambands Íslands og frá BSRB, að verðhækkunin mundi verða meiri en við gerðum ráð fyrir, og var ástæðan sú, að við hefðum byggt þessa útreikninga á grundvelli frá 1941, en komið hefði í ljós, er hann hefði verið reiknaður upp af Jónasi Haralz og Kristni Gunnarssyni, að það leiddi ekki til réttar niðurstöðu, að á honum væri byggt, þannig að þetta eru þau atriði, sem þar skipta mestu máli, en hvort verðhækkunin er 3 eða 4% meiri eða minni, hefur ekki úrslitapýðingu fyrir það, hvort gengislækkunin nær sínum árangri. Hins vegar hefur þetta þýðingu fyrir hitt, hvað miklu launþegarnir halda eftir af þeirri uppbót, sem þeim er ætluð. Ég geri ráð fyrir, að 10—15 stig gæti útgerðin borið, en hvað það fer fram úr því að óbreyttum öðrum ástæðum, þá geri ég ráð fyrir, að meginhlutann af því tækju launþegarnir hverjir af öðrum.

Að lokum má benda á eitt atriði, sem hefur þýðingu fyrir þetta mál, en það er þetta, að það virðist ákaflega ólíklegt, að hin útlenda nauðsynjavara hafi svo mikla þýðingu, að verðhækkun af hennar völdum geti numið 23 stigum. Það má í því sambandi benda á þá athyglisverðu niðurstöðu, sem hagfræðingarnir, sem stóðu að álitssgerðinni, komust að. Þeir gerðu samanburð á, hvað útlendu vörurnar væru þýðingarmikill liður annars vegar og hvað fob-verð væri þýðingarmikill liður í þjóðartekjunum hins vegar. Niðurstaðan varð sú, að útlenda varan væri 22% af þeim útgjöldum, sem reiknað er með í visitölunni, en fob-verð útlendu vörunnar væri 8% af þjóðartekjunum, og virðist þessi niðurstaða óeitanlega benda á, að visitalan gefur ekki til kynna hina raunverulegu verðhækkun af völdum gengislækkunarinnar. Hins vegar var gert ráð fyrir því, að þær verðhækkningar, sem stöfuðu af kauphækkunum bænda, yrðu ekki bættar upp, en ég tel, að launþegum væri litill hagur í, þó að slík ákvæði væru ekki sett, því að það er gefið mál, að kauphækkningar ýttu sjálfkrafa upp verðinu á landbúnaðarvörum, og yrðu launþegar ekki miklu bættari, þó að þeirri víxlskrúfu yrði haldið áfram.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hæstvirðing. segir, að þetta frv. mundi eyðileggja af-

leiðingar og áhrif gengislækkunarlaganna. Ég fæ ekki betur séð en það hafi þegar komið í ljós, að l. koma ekki að því gagni, sem spáð var, svo að þar er ekkert að eyðileggja.

Hæstv. ráðh. segir einnig, að vegna þess að verðhækkanirnar hafi orðið meiri en gert var ráð fyrir, sé nauðsynlegt að binda kaupgjaldið nokkurn tíma. Það, sem gerzt hefur, er, að tekið hefur verið aftur loforð, sem gefið var, þegar gengislögin voru sett. Þá var því hikaust og skilyrðislaust heitið, að launþegar skyldu fá fullar bætur fyrir þær verðhækkanir, sem sigldu í kjölfar laganna. Þá var aldrei haft orð á því, að ef verðhækkanir yrðu meiri en þá var spáð, þá yrðu launþegarnir að setta sig við að fá ekki fullar uppbætur. Launþegasamtökin hafa treyst því, að verðhækkanirnar yrðu ekki meiri en spáð var, og það hefur átt sinn þátt í, að þau hafa sýnt fyllsta þegnskap í launapolitik sinni. Það er því hart að heyra það frá hæstv. ríkisstj., að engu máli skipti, hvað verðhækkanirnar verði miklar. Það komi ekki til mála, að launþegarnir fái þær bættar.

Hv. 5. þm. Reykv. beindi til mín nokkrum fyrirspurnum, í fyrsta lagi, hvort það væri ekki rétt, að verðlagsvísitalan hefði verið komin allmikið upp fyrir kaupgjaldsvísitöluna, þegar Alþfl. hafði forsæti í ríkisstj. Það er rétt. Það er einnig rétt, að Alþfl. fylgdi því á sinum tíma, að vísitalan væri bundin við 300 stig, en það var eitt ákvæðið í dýrtiðarlögunum frá 1948. Ég vil hins vegar benda á, að ákvæðið um, að kaupgjaldsvísitalan væri bundin við 300 stig, var einn liður í viðtækum ráðstöfunum, sem gerðar voru 1948, er dýrtiðarlögin voru sett. Þeim var ætlað að koma í veg fyrir, að gengisfall yrði á íslenzku krónunni. Ástæðan til þess, að Alþfl. féllst þá á eða setti sig við, að kaupgjaldið væri bundið við 300 stig, var sú, að hann var með því að reyna að koma í veg fyrir gengislækkun. Ég vil í því sambandi einnig benda á, að launþegasamtökin í landinu, sérstaklega Alþýðusambandið, studdu þessi lög, vegna þess að þau töldu þau beztu leiðina út úr þeim erfiðleikum, sem þá var við að etja. Þessu var ekki til að dreifa við setningu gengislækkunarlaganna s. l. vor. Þau voru sett að flestu leyti í andstöðu við launþegasamtökin, sérstaklega Alþýðusambandið. Þetta eru nægileg svör við því, hvers vegna alþýðusamtökin gátu sætt sig við bindingu kaupgjaldsvísitölnnar, þó að þau gætu ekki sætt sig við þá leið, sem valin var með gengisbreytingunni s. l. vor.

Hv. 3. þm. Reykv. ræddi allrækilega um þau áhrif, sem kaupgjaldshækkun hefði á kjör launþega. Ég er honum sammála um, að það er engan veginn æskilegasta leiðin til að ná bættum kjörum, að launþegar hækki peningatekjur sínar. Þetta hefur mér alla tíð verið ljóst, og ég vil ekki halda því fram, að það sé eina færa leiðin til bættra kjara að hækka peningatekjur og krefjast sífellt hærri kaupgjalds. Mér er óhætt að fullyrða, að þessi mál hafi mætt fullum skilningi hjá launþegasamtökunum, bæði hjá alþýðusamtökunum og BSRB, því að þau hafa ekki beitt sér fyrir almennum grunnkaups-hækkunum þrátt fyrir setningu gengislaganna

s. l. vor. En þó að það sé játað, að skilyrði launastéttanna til að bæta kjör sín með kauphækkunum séu takmörkuð, þá verður samt að gera sér ljóst, að nokkrar kjarabætur verða alltaf af slíku. Það þarf sérstakar aðstæður, sem ekki eru hér fyrir hendi, til að launahækkanir komi ekki að gagni. Hitt er rétt, að 10% kauphækkun þýðir ekki 10% kjarabætur, en hún getur þýtt 2—3% kjarabætur. Það má segja, að ef til vill hefði verið æskilegra að fara aðra leið, en aðstæður geta verið þannig, að ekki sé um aðra leið að velja, og það á við nú. Ég endurtek það því, að þessi leið getur verið sársaukafull, en sé engin önnur leið fær, verður að fara hana.

Í framhaldi af því, sem ræðumenn hafa vikið að afstöðu Alþýðuflokksins til gengislækkunarinnar í vor, vil ég segja það, að eins og komið hefur fram hjá þm. flokksins og í nál. hans í vor, lagði hann höfuðáherzlu á, að nauðsyn bæri til að gera einnig aðrar ráðstafanir, þegar gengislækkun væri framkvæmd. Það var bent á það af forsvarsmönnum gengislækkunarinnar, að mikið jafnvægisleysi ríkti í fjármálum þjóðarinnar, en það var bent á það af hálfu Alþfl., að svo væri einnig í félagsmálum þjóðarinnar. Gengi á auðvitað ekki að vera neitt „tabú“, þannig, að því megi aldrei breyta. Gengi er verð, — verð, sem hefur viðtæk áhrif, m. a. á tekjuskiptinguna í landinu og á hana fyrst og fremst, þó að það hafi einhver áhrif á þjóðartekjurnar. Það er algert innanlandsmál, hvernig gengið er skráð. Og vegna þess, að það hefur fyrst og fremst áhrif á tekjuskiptinguna í landinu, þarf að gera tekjubreytingarráðstafanir, ef gengisbreyting á að vera réttlát. Sú endurskipting á þjóðartekjunum, sem var gerð með gengisbreytingunni í vor, er ranglát, og tekjuaukning sú, sem falla átti sjávarútveginum í skaut, verður sumpart tekin af þeim, sem ekki mega við slíku, en það hefur mikil áhrif á alla framkvæmd þessara laga, hvaðan tekjuaukningin er tekin. Slíkar ráðstafanir voru vanræktar af stjórnarflokkunum á s. l. vori. Það var þetta, sem Alþfl. fann frv. einkum til foráttu. Og það var þess vegna, sem það kom að jafnlitlu gagni og raun ber vitni. Ef gerður er samanburður á gengisbreytingunni 1939 og 1950, kemur það í ljós, að 1939 voru gerðar sérstakar tekjujöfnunarráðstafanir jafnframt gengislækkuninni, en það var algerlega vanrækt s. l. vor. Ég endurtek, að það var höfuðgallinn á gengisbreytingunni í vor og aðalorsökin til, að hún mætti jafnmikilli andúð og hún gerði. En gengisbreytingin 1939 var gerð með fullum stuðningi alþýðusamtakanna í landinu, og þá var allt gert til þess, að byrðarnar dreifðust sem réttlátlegast. En í vor tókst ekki að sannfæra Alþfl. og launþegana um, að svo yrði. Þess vegna varð Alþfl. að beita sér fyrir ráðstöfunum til að reyna að vernda kjör þeirra. Þegar stjórnarflokkarnir ítreka, að gengisbreytingin í vor hafi verið nauðsyn, og spyrja, hvað Alþfl. hafi viljað gera, þá má spyrja þá nú, þegar augljóst er, að gengislækkunin hefur ekki náð tilgangi sínum, hvað þeir ætli að gera. Er tilætluð hæstv. ríkisstj. að halda áfram á gengislækkunarbrautinni, og ef

svo er, ætlar hún þá að halda áfram á henni á sama hátt og á s. l. vori?

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá atriði, sem ég þarf að taka fram, þar sem ekki er þörf að bæta við rök hv. 3. landsk. fyrir frv. okkar. Ég vildi fyrst og fremst andmæla þeim ummælum hæstv. viðskmrh., að Alþfl. og verkalyðssamtökin í landinu, sem eru honum nátegd, hafi gert sitt til að rífa niður árangurinn af gengisbreytingunni á s. l. vori. En því fer fjarri, að svo sé. Bæði Alþfl. og þeir, sem með honum standa, voru sam-mála um, að rétt væri, að það fengi reynslu, hvort það fengi staðizt. En flokkurinn hafði vantrú á, að það næði tilgangi sínum, og sú vantrú reyndist því miður rétt. En sökum þess, að menn vildu, að reynd kæmi á, hvort frv. fengi staðizt, var ekki farið út í kaupdeilur. Þetta vildi ég segja út af ræðu hæstv. viðskmrh., en raunar má finna meginrökin fyrir frv. okkar í grg. gengislækkunarfrv., en þar stendur á bls. 51, með leyfi hæstv. forseta: „Tilgangurinn með ákvæðum þessa liðs er sá að bæta öllum launþegum þá hækkun á framfærslukostnaði, sem hlýzt af gengislækkuninni, nema þar sem hún hækkar laun þeirra sjálfkrafa.“ Og við næstu greinaskil: „Gert er ráð fyrir, að aðal-áhrif gengislækkunarinnar muni koma fram á fyrstu þrem mánuðunum, og þykir því rétt að veita launþegnum fulla uppbót fyrir þá verðhækkun.“ — Nú var svo, að aðalverðhækkunin var ekki komin eftir þrjá mánuði, eins og gert er ráð fyrir í grg., því að síðasta vísitala, sem launauppbót var greidd eftir, var 115 stig, en nú er hún 122 stig, svo að hækkunin nemur þegar 7 stigum. Við töldum því rétt, að gengið væri eftir loforði því, sem gefið er í rökstuðningi fyrir frv. — Þá segir í grg. frv., að rétt þyki að áætla 6 mánuði til jafnvægismyndunar í þessum efnunum, en nú eru ekki aðeins liðnir þeir 6 mánuðir, sem þeir töldu þurfa til jafnvægismyndunar, heldur 7 mánuðir, svo að nú ætti að vera komið það jafnvægi á, sem þeir töldu að mundi koma. Það er því fullljóst, að gengislækkunarfrv. hefur ekki staðizt, eins og við raunar höldum fram að ekki mundi verða. En þeim, sem töldu að veita bæri fulla launauppbót eins og kemur fram í grg. fyrir gengislækkunarfrv., ber að greiða frv. okkar atkvæði. En svo kom fram í ræðu hv. 3. þm. Reykv., sem talaði mjög skilmerkilega, eins og hans er vandi, að gengislækkunin hefði ekki verið nógu mikil og þyrfti meira til að nægja. En það var einmitt þetta, sem við óttuðumst. Og nú er það komið fram, að álit hagfræðinganna stenz ekki, og ég vil undirstrika það, sem við höfum raunar sagt áður, að allar þessar ráðstafanir stjórna-flokkanna hafa mistekizt. Ég vil svo að lokum taka tvennt fram, að nauðsynlegt er að greiða lágmarksuppbót á laun eins og lofað er í grg. gengislækkunarfrv. og við förum nú fram á, og að jatað hefur verið, að það, sem gert var með gengisbreytingunni, hafi ekki verið nægilegt.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég get skilið vonbrigði Alþfl., þegar ég heyrði orð hv. síðasta

ræðumanns, hafi hann skilið lagasetninguna s. l. vor þannig, að ekki þyrfti frekar að skipta sér af gengismálum. En mér þykir ólíklegt, að mikil alvara sé á bak við þau orð, að þeir, sem stóðu að gengisbreytingunni, hafi talið, að hér væri um eitthvert fullnaðarúræði að ræða, sem ekki þyrfti að breyta, og ekki hvað sízt á slíkum tímum aflabrests og markaðsvandræða. — Út af fyrirspurn minni vil ég taka það fram, að það var algerlega farið í kringum hana. En það er fullljóst, að Alþfl. stóð með því, þegar hann var í ríkisstj., að bilið milli kaupgjalds og verðlags óx, en hann stóð fyrir því sem kunnugt er að vísitalan var bundin við 300 stig, en verðbólgan hélt þó áfram. Og ef litið er í þing-tiðindin, má áreiðanlega sjá þess vott, að alþýðuflokksmenn hafa ekki alltaf haldið því fram, a. m. k. ekki á meðan þeir voru í ríkisstj., að nauðsyn væri að kaupgjald og verðlag hældust algerlega í hendur. Ég held, að það sé erfitt að sanna, að fólk standi ekki með álög-um eða vilji ekki taka á sig byrðar af því, að Alþfl. er ekki í ríkisstj. Og það er staðreynd, að Alþfl. viðhélt meira bili milli kaupgjalds og verðlags, þegar hann var í ríkisstj., heldur en nú á sér stað.

Flm. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Út af síðustu orðunum, að ekki sé sárara fyrir almenning að bera byrðarnar, þegar Alþfl. er í stjórnarandstöðu heldur en annars, þá er því nú einmitt þannig háttað, að það er sárara að bera byrðarnar þá, því að þá gætir áhrifa hans ekki á öðrum sviðum. Það, sem sætti almenning við byrðarnar 1939 og 1948, var það, að Alþfl. gat gert ráðstafanir til að létta þær nokkuð, en nú er slíku ekki til að dreifa, og því eru þær svo sárar.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Þessi síðustu orð geta ekki staðizt, því að almenningur sætti sig ekki við byrðarnar, þó að Alþfl. væri við stjórn, því að á þeim árum, sem hann var í ríkisstj., urðu einnig grunnkaupshækkanir, svo að hann hefur ekki algerlega sætt sig við þær.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 23 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt frá Nd. nál. frá minni hl. fjhn., á þskj. 374, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

12. Vegalagabreyting (frv. SB).

Á 2. fundi í Sp., 12. okt., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [17. mál] (þmfrv., A. 17).

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er nú engin nýlunda, að frv. um breyt. á vegal. sé flutt. Hv. þm. kannast við þetta mál mjög vel. Ég flyt þetta frv. um breyt. á vegal. að þessu sinni vegna þess, að fram hjá því verður ekki komið, ef framhald á að verða á gerð þjóðvega í Norður-Ísafjarðarsýslu, að taka nokkra nýja vegi upp í þjóðvegatölu. Það hefur verið unnið að því undanfarin ár að skapa akvegasamband milli sjávarþorpanna við Ísafjarðardjúp, og er því nú að mestu lokið, en þó er vegamálum héraðsins þannig háttað, að sveitir þessar mega heita algerlega vegalaugar, þannig að það er einn sveitahreppur, sem þjóðvegarspotti getur heitið til. Nú er það þannig, að að visu eru nokkrir fleiri þjóðvegir til á vegalögum í þessu héraði, en þrátt fyrir það verður vegaframkvæmdum ekki haldið áfram eins og þörf héraðsins fyrst og fremst krefur, án þess að nýir vegir um sveitir þessar séu teknir í þjóðvegatölu. Það er þess vegna óhjákvæmilegt skilyrði fyrir því, að samgöngubótum í héraðinu verði haldið áfram, að nokkrir þessir vegir, sem ég flyt hér til, um, að teknir verði í þjóðvegatölu, verði samþykktir sem nýir þjóðvegir á þessu þingi, áður en fjárl. fyrir næsta ár verða samþykkt.

Ég hirði ekki um að færa frekari rök fyrir þessu máli. Það liggur í augum uppi, að þetta hérað getur ekki frekar en önnur verið án vega um sínar sveitir. Að visu hefur það lengi haft þá sérstöðu að njóta sæmilegra samgangna á sjó, en nútíminn krefst meira, — bættra samgangna á landi vegna bæði atvinnulegra og félagslegra framkvæmda. Ég ætla þess vegna, að þessu máli verði vel tekið. Ég vil láta í ljós þá skoðun, að það sé óhjákvæmileg nauðsyn að opna vegal. og fá þeim breytt, þó að ekki sé nema vegna þessa eina héraðs, en ég sé, að ýmsir þm. hafa flutt hér fjölda brtt., og veit ég, að nauðsyn mun bera til að fá þær samþ. — Ég vænti þess, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til samgmn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

13. Bráðabirgðabreyting nokkurra laga.

Á 3. fundi í Sp., 13. okt., var útbýtt frá Nd.:
Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 50 5. apríl 1948, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga o. fl. [22. mál] (þmfrv., A. 22).

Á 3., 4. og 5. fundi í Nd., 16., 17. og 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Þetta frv. var borið hér fram á síðasta þingi og þá afgr. með svonefndri rökstuddri dagskrá. Síðan var málið tekið í öðru formi í sambandi við afgreiðslu fjárl., en þá lögðum við þm. sósíalista til, að gerðar yrðu ráðstafanir til þess, að byggðar yrðu íbúðir fyrir 7½ millj. kr. í samræmi við lög um opinbera aðstoð við byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum og sveitum. Sú till. var einnig felld, en þá visuðu allmargir þm. til þess, að samkv. gengislækkunar. ætti hluti af hagnaði bankanna að renna til þess að framkvæma þessi lög. Nú þegar er fengin ofurlitl. reynsla af þeim fyrirheitum. Reykjavíkurbær mun hafa fengið ½ millj. kr. af þessum hagnaði, sem mun vera mestur hluti þess, sem hann á að fá, en þessi upphæð hefur þó ekki verið notuð í samræmi við l. um opinbera aðstoð við byggingu íbúðarhúsa, heldur til allt annars, með leyfi ríkisstj., þannig að þetta fjárframlag hefur ekki orðið til þess, að gerðar hafi verið neinar ráðstafanir til að bæta úr húsnæðisskortinum. — Ég þarf ekki að lýsa fyrir alþm., hvernig ástandið er, það var rætt svo ýtarlega á síðasta þingi og því auk þess lýst á svo eftirminnilegan hátt í blaði hæstv. félmrh. Ég skal þó leyfa mér að minnst á eitt örlitið dæmi, sem nýlega kom fram í greinargerð forstjóra elliheimilisins, sem varla verður sakaður um austrænar skoðanir eða austrænan málflutning. Hann skýrir frá því, að hann hafi átt í harðri baráttu við fjárhagsráð til þess að fá leyfi fyrir litilli viðbótarbyggingu við elliheimilið, en það hafi ekki gengið. Hann nefnir dælitíð dæmi — eitt af mörgum — úr húsnæðismálunum. Gömul kona hafi komið til hans og sagt: „Haldið þér, að hægt verði að fá sjúkrapláss fyrir manninn minn? Hann er búinn að liggja veikur í tvö ár, og síðan ég kom hingað (hún er rúmliggjandi sjúklingur), þá eru þeir einir heima feðgarnir. Það er svo erfitt fyrir son okkar að halda þetta lengur út, og mannum mínum líður svo illa, hann er svo mikið veikur.“ Sama sagði lækniinn, sem stundaði gamla manninn. En lækniinn sagði meira: „Það er hneyksli, að aðbúnaður margra veikra gamalmenna skuli vera svona afskaplegur. Yður mun blöskra, ef þér farið hingað.“ Lækniinn sagði satt. — Síðan heldur forstjórinn áfram í grg.: „Hvað þýðir að vera að segja þér frá þessu, lesari góður? Þú þarft ekki enn á vistplássi á elliheimili að halda, þú ert ekki í sporum konunnar, sem kom og bað um pláss fyrir hann föður sinn. Henni var neitað um vistpláss, þau bjuggu fyrir utan bæ, en Reykvíkingar ganga fyrir um vistpláss. Það leið langur tími, aftur var beðið um vist fyrir gamla manninn, og nú fékkst hún. Af hverju? Hann var um átttrætt, blindur á báðum augum og hálfruglaður. Dóttir hans átti heima í húsi fyrir utan bæinn, maður hennar á sjó, en hún ein heima með þabba sinn og litlu

börnin þrjú. Í húsinu er ekkert rafmagn, ekkert vatn, urð heim að því frá aðalveginum. Eldavélin í eldhúsinu hitar upp stofuna. Ég fór þangað, en ætlaði ekki að trúa minum eigin augum. Eru þetta hífýli fólks á Íslandi á því herrans ári 1950? „Hvar er faðir yðar?“ ég sá ekki nema eldhúsið og stofuna. „Hérna inn af“, sagði konan og opnaði dyr, og sé ég þá smáskot og eitt rúm, en fyrir framan það voru rimlar. Mér ofbauð, en hjúkrunarkonan, sem með mér var, sagði: „Hvernig gátuð þér passað hann föður yðar svona lengi og svo vel, að ekkert sár var á honum, þegar hann kom til okkar?“ „Það var oft erfitt, en þetta var hann þabbi minn.“

Þannig segir forstjóri elliheimilisins frá litlu dæmi um aðbúnað gamalmenna. Það hefur stundum verið sagt, að hægt væri að meta menningar-gildi eins þjóðfélags eftir því, hvernig búið væri að gamalmenninum, og má það satt vera, en þó má segja, að aðbúnaður barnanna sé enn algildari mælikvarði. Um síðustu áramót skýrði húsaleigunefnd frá því, að í bröggum og öðru þess konar húsnæði byggju þá 419 börn, að ótöldum hópi barna, sem býr einnig í algerlega óviðunandi saggakjöllum. Það er engum efa bundið, að mjög verulegs hluta af hópi þessara barna hiður bráð hætta varðandi heilsutjón, auk þeirra sálrænu áhrifa, sem slíkur aðbúnaður hefur í för með sér. Þrátt fyrir það, að ástandið sé svona slæmt, fara aðgerðir stjórnarvaldanna ekki í þá átt að bæta úr þessu ástandi, heldur fara þær í þá átt að vinna að því markvisst að koma í veg fyrir byggingu íbúðarhúsa. Má marka það meðal annars af því, að í ár mun verða flutt inn um það bil þriðjung minna af sementi en í fyrra. Eins og fram kemur í grg. fyrir frv., eru afleiðingar þessarar stefnu mjög óheillavænlegar. Árið 1946 voru t. d. fullgerðar 634 íbúðir, en ekki nema 366 árið 1949. Þetta ástand er algerlega óþolandi, og mér finnst, að það væri ástæða fyrir hv. alþm. að endurskoða afstöðu sína til þessa máls frá því sem hún var á síðasta þingi. Þessi lög, um opinbera aðstoð við byggingu íbúðarhúsa í kaupstöðum og sveitum, voru mjög merk löggjöf á sínum tíma, og mér finnst, að Alþ. ætti þá að sjá sitt stolt í því núna að hefja aftur þetta verk, sem fitjað var upp á 1946, með því að samþ. þetta frv.

Ég vil svo mælast til þess, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 23 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Sp., 2. febr., var útbýtt frá Nd. nál. frá minni hl. nefndarinnar, á þskj. 604, og á 67. fundi í Nd., 13. febr., nál. frá meiri hl., á þskj. 665, en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

14. Sala og útflutningur á vörum.

Á 3. fundi í Nd., 16. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 11 12. febr. 1940, um sölu og útflutning á vörum [23. mál] (þm-frv., A. 23).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Þetta frv., sem ég flyt hér, er um breyt. á l. nr. 11 12. febr. 1940, um sölu og útflutning á vörum. Þau lög, sem ég legg til, að breytt sé hér, voru sett í byrjun stríðsins og voru þá nauðsynleg og raunar sjálfsögð, en upprunalega var til þess ætlazt, að þau giltu sem stríðsfyrirbrigði, sett til þess að gefa ríkisstj. möguleika á að hafa eftirlit með öllum útflutningi úr landinu. bæði til þess að tryggja, að ekki flyttist of mikið út af því, sem landsmenn sjálfir þurftu að nota, og til þess að koma í veg fyrir gjaldeyrisflóttu, og enn fremur hitt, að ýmsar þjóðir, sem við þurftum þá að semja við, gerðu kröfu til þess, að ríkisstj. væri fær um það að semja jafnvel um allan þann útflutning, sem við reðum yfir, þannig að þess vegna var nauðsynlegt fyrir ríkisstj. að tryggja sér slíkt vald. Eftir stríðið var það svo um tíma, að tekin var upp ríkisábyrgð á mestu af okkar útflutningsvörum, t. d. fiskinum, og má segja, að raunverulega var það ekki nema eðlilegt, meðan ríkið tók að sér að ábyrgjast gagnvart framleiðendum verð á útfluttum saltfiski, freðfiski og fleiri útflutningsvörum, að ríkið gerði um leið kröfu til að geta ráðið útflutningnum, geta ráðið því, hvar varan væri seld, fyrir hvaða verð o. s. frv. Nú var fyrir ári síðan ríkisábyrgðin afnumin, og skulum við gera okkur ljóst, hvaða áhrif það hlýtur að hafa í þessum efnunum. Meðan framleiðendur höfðu ríkisábyrgð á fiskinum, þá áttu þeir raunverulega ekkert á hættu, þá átti ríkið það á hættu, hvernig fór um fiskisöluna, og var þá ekki nema eðlilegt, að það færi líka saman, að það hefði einnig vald á þessu sviði; þá hafði ríkið líka það aðhald um sölu, að það tapaði, og það miklu, ef það hugsaði ekki vel um hana. Hvernig fer þetta núna? Nú er búið að afnema þessa ábyrgð ríkisins á fiskinum, og nú eru það framleiðendur sjálfir, sem eiga allt undir því, hvernig selst. En hvernig er þeirra aðstaða með að fá sjálfir að selja vöruna og koma henni í peninga? Það er ríkið, sem hefur valdið í þessum efnunum og getur bannað einum framleiðanda, sem framleiðir fisk, að flytja hann út og hindrað hann í að koma sinni vöru í verð. Ríkisstj. getur hindrað menn í því að koma framleiðslu sinni í verð án þess, að ríkið hafi neitt í hættu eða standi í neinni ábyrgð. Nú væri hægt að liða þetta, ef ríkisstj. sæi fyrir því að halda skipulagningu á vörusölu, en það gerir hún ekki. Hún tryggir sér engin sambönd til þess að selja fisk og rekur enga skipulagningu til þess að afla nýrra markaða. Það eru aðeins sendar út einstakar sendinefndir. Ríkisstj. hefur ekkert framtak sjálf til að finna nýja markaði, en framleiðendur eru lamaðir í að vinna

nýja markaði og þar af leiðandi að afla verðmæta. Ríkisstj. skoðar það sem sagt ekki sitt hlutverk að vinna að sölu útlutningsvörunnar, og einstaklingarnir hafa ekki vald til þess. Þetta ástand er óþolandi. Annaðhvort verður ríkisstj. að taka alveg að sér sölu og hafa með höndum sölu-organisation eða þá að gefa framtaki einstaklinganna meira frelsi. Nú sem stendur er hér hið versta skipulag, sem til er, hvorki þjóðnýting né einkaframtak, og út úr þessu öngþveiti verðum við að komast, ef við eigum ekki að eyðileggja allt okkar atvinnulíf. Því legg ég til í þessu frv., að frjálst sé að bjóða út til sölu, selja og flytja út íslenskar afurðir með þeim takmörkunum einum, sem l., sem hér er lagt til að breyta, ákveða, eða ákveðnar eru í öðrum lögum um gjaldeyrisverzlun, og um þetta fjallar 1. gr. Ég þarf náttúrulega ekki að draga dul á það, að við sósíalistar berjumst fyrir þjóðnýtingu, en eins og stendur er engin von til þess, að hún verði upp tekin, en við viljum ekki láta nota núverandi öngþveitisástand til að ófrægja sósíalismann. Afskipti ríkisstj. af afurðasölumálunum nú eru ekki sósíalismi, heldur alls óskyld höft, og viljum við ekki láta taka það sem dæmi um sósíalisma, en viljum hins vegar stuðla að því, að hægt sé að reka atvinnuvegina. Við viljum láta það, sem dugandi er í kapitalismanum, fá að njóta sín, ef kapitalisminn á að vera á annað borð. Því legg ég til í 1. gr., sem ég lýsti áðan, að létta höftum af útlutningsverzluninni með vissum takmörkunum, og þær takmarkanir eru settar í 2. gr. Ég dreg ekki úr nauðsyn þess að setja þarna takmarkanir, og er takmarkið með þeim að koma í veg fyrir gjaldeyrisflóttu, þannig að ekki sé hægt að leggja fyrir gjaldeyri erlendis og enn fremur til þess að koma í veg fyrir, að framleiðendur og útflytjendur undirbjóði hver annan. Við vitum, að það er alltaf til staðar hættan á slíku og að þannig skapist lægra verð erlendis en raunverulega er hægt að fá. Erlendir aðilar geta hér og náð tökum með því að fá innlenda menn til að vera leppa fyrir sig og selja vöruna allt of ódýrt. Þetta þarf að koma í veg fyrir, og það er hægt með því að setja lágmarksverð á vöruna, eins og gert er ráð fyrir í 2. gr., enda útvegi ríkisstj. upplýsingar um, hvaða verði sé hægt að ná, og setji það sem lágmarksverð. Ég vil taka það fram, að ég set þetta sem heimild fyrir ríkistj., því að ef til vill getur hún átt mjög erfitt með að setja lágmarksverð á einstaka vörutegundir. Þetta er því orðað sem heimild, en ég held, að með þessu mætti koma í veg fyrir gjaldeyrisflóttu og undirboð. Núverandi fyrirkomulag hindrar hins vegar ekki undirboð. Meira að segja umboðsmenn Sölusambands íslenskra fiskframleiðenda í Grikklandi hafa boðið saltfiskinn fyrir lægra verð en Norðmenn, enda þótt okkar fiskur sé betri. Slíkt er náttúrulega alveg óþolandi. En hér er ekkert kontrol haft á, því að ríkisstj. er ein um þetta, og virðist skylt skeggið hökunni. Ef útlutningsverzlunin væri frjálsari, þá yrði eftirlitið sterkara, því að þá fá fleiri aðstöðu til að flytja út, og með 2. gr. þessa frv. er ríkisstj. betur gert mögulegt að koma í veg fyrir

undirboð. Ég vil taka það fram, að mér er ljóst, að erfitt getur orðið að setja þetta lágmarksverð. Það hagar sem sagt svo til, að verðlagssvæðin í heiminum eru mismunandi, t. d. ameríska svæðið, sterlingsvæðið, verðlagssvæði sósíalistisku landanna, Spánn o. fl., þar sem gengi peninganna segir ekki til um raunverulegt vöruverð. Þetta þýðir, að við getum selt fyrir mismunandi hátt verð, en verðum líka að kaupa inn fyrir mismunandi hátt verð. Þegar ríkisstj. þannig ákveður lágmarksverð, verður að miða við eitthvert ákveðið verðlagssvæði. Ef við miðum við sterlingsvæðið, þegar lágmarksverð er sett t. d. á freðfisk, þá yrði það hærra en verðið, sem mundi fást fyrir hann t. d. í Ameríku. Þetta gæti þýtt, að gera þyrfti sérstakar ráðstafanir til þess að þeir, sem flyttu út freðfisk, fengju uppbót. Og ef við ætlum að selja til allra verðlagssvæðanna, þá þarf að samræma verðið. — Í 3. gr. er gert ráð fyrir, að ríkisstj. hafi þann möguleika að gera samninga við ákveðin ríki, og er hennar kontrol þá í fullu gildi hvað samninga við það ríki snertir.

Kem ég þá að 4. gr., sem er höfuðnámæli þessa frv. 4. gr. fer út á það að gefa útflytjendum rétt til að hagnýta viðskiptamöguleika við lönd, sem ekki verzlau við okkur í frjálsam gjaldeyri. Það er víða lítið um frjálsan gjaldeyri, en þau ríki, sem lítið hafa af honum, geta oft framleitt vörur, sem við gjarnan viljum flytja inn og gætum fengið í vöruskiptum. 4. gr. veitir einmitt heimild til slíkra vöruskipta. Þessi till. er óskyld gotupeningafyrirkomulaginu. Með 4. gr. er tryggt, að það, sem eftir henni er selt, sé með samsvarandi verði eftir 2. gr. Hvernig á svo að hindra, að verðið á innflutningnum eftir 4. gr. verði of hátt? Með því að heimila verðlagsyfirvöldunum ákveðið hámarksverð á vöruna. Ef t. d. útflytjandi selur fisk til clearinglands, segjum lands, sem framleiðir iðnaðarvöru, svo sem Austur-Þýzka-lands eða Austurríkis, eða lands, sem framleiðir matvöru, svo sem Gyðingalands, og flytur þaðan inn vöru og það sýnir sig, að verðið sýnist of hátt, þá geta verðlagsyfirvöldin sett á vöruna ákveðið hámarksverð. Sá, sem þessa verzlun ræki, yrði því að vera hagsýnn, og stefnir þetta að því að minnka milliliðagróðann og þjappa að mönnum um að vera praktískir í innkaupi. Með lágmarksverði á útlutningsvöru og hámarksverði á innflutningsvöru eru svo hagsmunir alþýðunnar tryggðir. Þetta ætti einnig að geta skapað heilbrigða samkeppni og aðhald að útflytjendum og innflytjendum, sem mundu þá síður kaupa inn einhvern óþarfa, ef gróði af þeirri verzlun væri mjög takmarkaður. Ég geri og í 5. gr. ráðstafanir gegn þeirri hættu. Þar er sett heimild handa ríkisstj. til þess að banna innflutning á vörum, sem við höfum ekki efni á að flytja inn. Og þá er eðlilegt, að ríkisstjórnin hafi einkasölu á slíkum vörum, og það ætti ekki að þurfa að bæta mörgum mönnum við ríkisbáknið til þess að annast dreifingu þeirra. Það er eðlilegast, að ríkisstj. annist þetta sjálf og gefi þessum aðila rétt til að flytja inn vörurnar, en ekki láta SÍS og heildsalana gúkna yfir innflutn-

ingnum til þess að koma vörunum á svartan markað. Ég held, að með þessum ráðstöfunum og betra gjaldeyris- og verðlagseftirliti mætti koma í veg fyrir gjaldeyrisflóttu og loginn gjaldeyri, og mætti þá um leið koma í veg fyrir, að verðlag á þeim vörum yrði of hátt.

Þá er í 6. gr. þessa frv. gert ráð fyrir, að þeir, sem flytja út vörur, njóti sömu réttinda og talað er um í 4. gr. og beri sömu skyldur. Ég álit, að núverandi ástand í þessum efnun stofni í hættu öllum þeim iðnaði landsins, sem undanfarið hefur verið byggður upp. Ég veit, að allir þm. gera sér það ekki ljóst, að ýmis iðnaðarfyrtæki hér standa framarsams konar iðnaði á Norðurlöndum. Ef aðeins þessi iðnaður fær að njóta sín, þá stöndum við framarsams. Auðvitað er ekki að miða við þann iðnað, sem er allveg á byrjunarstigi. Ef aðeins iðnaði landsins er gefið olnþegarum og athafnafrelsi, felast í honum stórkostlegir möguleikar til útflutnings. Sem dæmi get ég nefnt rafmagnsverksmiðjuna Rafha. — Rafha fékk eftir stríðið mjög fullkomnar vélar og hefur haft möguleika á að selja framleiðslu sína til Danmerkur. Þessar dýru eru fullkomnu vélar eru aðeins látnar ganga 8 tíma í sólarhring. En hvernig háttar til í sams konar iðnaði erlendis? Jú — það er unnið við hann í vöktum, þessar dýru vélar, sem margar eru automatiskar, eru látnar ganga 24 tíma í sólarhring. Ef þessar vélar eiga að nýttast til fulls, verða þær að ganga 24 tíma. 100% nýting þeirra útheimtir 24 stunda vinnu. Það er vitleysa að kaupa nýttizku vélar og láta þær aðeins ganga hluta úr sólarhringnum. Það er betra að þakka með gömlu skóflunni sinni allt árið en kaupa mokstursvél og láta hana vinna einn dag á ári. Þess vegna verðum við að losa þær hömlur, sem iðnaðurinn á við að stríða, hann verður að fá að flytja inn hráefni og verður að fá að flytja út framleiðslu sína.

Til samanburðar á Norðurlöndum skal ég taka t. d. sojakökuframleiðslu Dana. Þeir flytja hráefnið inn frá Asíu og vinna úr því til eigin þarfa og til útflutnings. Við Íslendingar getum komist í sömu aðstöðu og Danir. Við eigum nýttizku vélar og við eigum fossa og ódýrt afl til að reka þessar vélar. Iðnaðurinn verður að fá að flytja inn hráefni og verður að fá að flytja framleiðslu sína úr landi. En þetta er ómögulegt með þeim höftum og skriffinnsku, sem nú ríkja. Auðvitað yrði að gæta þess, að þetta athafnafrelsi yrði ekki misnotað, og yrði gjaldeyriseftirlitið að hafa þar eftirlit með. Það má t. d. geta þess, að vélsmiðjan Héðinn er svo vel búin vélum, að hún er í röð hinna beztu á Norðurlöndum. Nú er þessi vélsmiðja að stöðvast. Hér á árunum, meðan stóð á byggingu sildarverksmiðjanna, smíðaði Héðinn ágætir vélar í þær; nú gæti hann framleitt slíkar vélar til útflutnings. En til þess yrði Héðinn að fá að flytja smíðajárn inn og að flytja framleiðslu sína út. Og ef nú Héðinn vildi flytja framleiðslu sína út, væri honum það ómögulegt, því að útveg-un nauðsynlegra leyfa mundi taka svo langan tíma.

Það er ekki hægt að gera iðnaðinn útflutningsfæran meðan þau höft og öngþveiti, sem nú

eru, ríkja. Og það er ekki hægt að greiða lægri laun hér en í öllum öðrum löndum. Það verður að skapa iðnaðinum þær aðstæður, að hann verði samkeppnisfær erlendis, en það verður hann aldrei, meðan skriffinnsku ríkis er honum sá fjötur um fót sem nú er.

Þegar Alþingi hefur verið að setja kúgunarlög sín gegn launþegum, höfum við sósíalistar barizt á móti þeim. Það verða að vera tryggð 100% afköst vélanna, áður en hægt sé að ganga að þeim kröfum. Það getur ekki orðið annað en tap að eiga nýttizku vélar, þegar ekki eru tryggð nema 10% afköst. Á meðan er ekki hægt að koma í veg fyrir tap, hvernig sem launin eru lækkuð. Það verður að tryggja rekstur atvinnuveganna, tryggja nýtingu vélanna, tryggja vinnu og tryggja vörur. En nú veit ég, að sumir munu spyrja: Gerir ríkisstj. ekki allt, sem hægt er, til að tryggja, að vélarnar séu nýttar 100% og markaðir nýttir 100%, og gerir ekki fjárhagsráð allt til að örva viðskiptin? — Ég vil segja þeim, sem ekki þekkja til og halda að allt sé í lagi, að ef íslenzkur iðnaður á að sækja allt undir fjárhagsráð, þá er hann dauðadæmdur. Það er mikil samkeppni á heimsmörkuðunum, og margar fleiri þjóðir en við, sem vilja selja og ná í markaði. Íslenzkir fiskframleiðendur hafa eftirsóttu vöru, en ef þeir eiga að ná í markaði, þá þýðir það, að það þarf að bregða fljótt við. Ef íslenzkur framleiðandi þarf að sækja eitthvað undir fjárhagsráð, þá þýðir það 3—4 mánaða bið, í staðinn fyrir að hann þarf að geta gert samningana á hálfum mánuði. En það þýðir, að fiskurinn verður óseljanleg vara, og vörurnar, sem fyrir hann hefðu fengið, vantar. Um vöruskipti er sjaldnast að ræða, en nú er það vitað, að bezt kjör fást, ef hægt er að velja úr framleiðslu hvers lands.

Það er ekki af pólitískum ástæðum, sem ég held þessu fram, heldur get ég bent á fjölmargar greinar í sjálfu Morgunblaðinu, sem sanna, að fjárhagsráð er að eyðileggja íslenzkan iðnað. — En gerir hæstv. ríkisstj. þá ekki allt, sem í hennar valdi stendur, til að útvega markaði fyrir íslenzka framleiðslu? Það er fjarri mér að ætla að tala illa um hæstv. núv. ríkisstjórn, en ráðherrar geta verið skeikulir og yfirsézt um verzlunarmöguleika úti í löndum, og þeir líta ekki á það sem skyldu sína að útvega vörur. Hæstv. núv. ríkisstjórn lítur ekki á það sem skyldu sína að vera eins og útskýtt hundsskinn út um allan heim í leit að mörkuðum. Og það er ekki von, að vel gangi, meðan sá hugsunarháttur ríkir. Norðmenn hafa svo gersamlega slegið okkur út á heimsmarkaðinum, þeir hafa sendimenn, sem njóta styrks af ríkisins hálfu, úti um allan heim í leit að mörkuðum fyrir vörur þeirra. En hvað gerum við? — Mér liggur við að segja, að við Íslendingar einbeitum okkar verzlunarstétt á fjárhagsráð. Fyrir hverju fyrirtæki þurfa helzt að vera tveir forstjórar. Annar til að sitja og biða uppi í biðsölum fjárhagsráðs, en hinn til að sitja á skrifstofu fyrirtækisins og reyna að fá viðskiptasambönd. Þannig einbeitum við okkar verzlunarstétt á fjárhagsráð í staðinn fyrir að senda hana út um allan heim í leit að mörkuðum.

Þetta kann engri góðri lukku að stýra, og það er ríkisstj. ein, sem ber ábyrgðina. Ríkisstj. skoðar það ekki sem sitt verkefni að leita markaða, og þó að hún gerði það, væri hún skeikul. Þjóðin getur ekki lengur látið svo til ganga. Við verðum að vera samkeppnisfærir, en það verðum við ekki meðan þessi skriffinnska ríkir. Norðmenn slá okkur gersamlega út, og á meðan sitjum við hér og látum okkar verzlunarstétt bíða uppi í fjárhagsráði og knékrjúpa því til að sarga út eitt og eitt leyfi. En á meðan liggur freðfiskurinn og skemmist; hann er nú þegar orðinn 6 mánaða og er þar af leiðandi vara, sem gjalda verður varhuga við að selja, að minnsta kosti á nýjum mörkuðum.

Með því skipulagi, sem ríkir, er ríkisstj. að koma á einokun, ekki ríkiseinokun, heldur eins og sakir standa þeirri hættulegustu einokun, sem hugsast getur. Það væri fróðlegt að vita, hve mikill hluti innflutningsins fer í gegnum hendur tíu manna, og það sömu manna og eru eigendur Visis og Morgunblaðsins. Með þessu er búið að svipta almenning öllum rétti til að ráða sjálfur, hvar hann gerir sína verzlun. Með sér-samningum milli SÍS og heildsalanna er búið að sjá fyrir því, að þeir, sem hafa haft einokunaraðstöðu, geta haldið henni áfram. Þannig geta þessir menn innan þrengstu veggja ákveðið, hvar þjóðin skuli verzla, og þannig er það einnig hvað útflutninginn snertir. Þessir menn óttast samkeppni, þeir óttast samkeppni frá SÍS og frá öðrum heildsölum. Þeir hafa sérréttindi, og það eru þau, sem hér er verið að verja. Það tala engir ákafar um það að eyða höftum en formælendur Sjálfstf. og þar á meðal eigendur Morgunblaðsins og Visis, en með þessu er verið að skapa einokun þessum mönnum til handa. Og í hvert skipti, sem við sósíalistar berum hér á Alþingi fram tillögur til að létta þessari einokun, þá eru þær drepnar. Það, sem ég álit sérstaklega nauðsynlegt, er að bæta úr fyrir útgerðinni. Nú skapast það hættulega ástand, að menn eru atvinnulausir, það vantar vörur og það vantar byggingarefni, en menn ganga atvinnulausir. Á sama tíma eru nýju togararnir bundnir við hafnarbakkann, en sjómennirnir ganga atvinnulausir. Úti á landi liggur vélbátarflotinn og hraðfrystihúsunum er lokað. Sem dæmi get ég tekið Húsavík, sem ég hef áður minnt á. Því í ósköpunum fá sjómenn og útgerðarmenn ekki að veiða fisk og framleiða hann til útflutnings? Hver er ávinningurinn af því að banna mönnum að reyna að selja út sínar vörur, til þess að kaupa svo inn fyrir þær nauðsynjavörur í staðinn, svo sem byggingarefni, matvörur, vefnaðarvörur og annað nauðsynlegt? Það er aðeins einn aðili eða hagsmunahópur, sem getur haft hagsmuni af því, að mönnum sé bannað þetta, og það er sá aðillinn í Þjóðfélaginu, sem vill skapa atvinnuleysi á Íslandi og dýrtíð og svartan markað. Ef sami aðillinn, t. d. hér í Reykjavík, sem hefur umráð yfir þeim leyfum, sem veitt eru til innflutnings og útflutnings, hefði hagsmuna að gæta í að skapa atvinnuleysi, sem kæmi niður á almenníngi í landinu, — m. ö. o. ef auðmannastéttin eða sú litla ráðandi klika úr henni, sem nú ræður yfir

innflutningnum og útflutningnum og ríkisstjórninni, vill skapa atvinnuleysi um allt land, til þess að brjóta verkalýðinn á bak aftur í kaupdeilum, þá fær hún þarna tækifæri til þess. Verkamenn og sjómenn úti um landið geta séð um sinn útflutning og skapað sér atvinnu, ef þeir eru látnir í friði við það fyrir einokunarvaldinu hér í Reykjavík, sem bannar þeim að fiska til þess að flytja út og bannar þeim að flytja út framleiðsluvörur sínar og bannar þeim að byggja yfir sig hús og bannar þeim annað fleira, sem þeim er mjög nauðsynlegt. Það er verið að færa valdið í hendur örlitillar völdugrar stéttar hér í Reykjavík yfir lífsafkomu verkamanna og sjómanna með þeim þrela-höftum, sem nú eru höfð í þessum efnum.

Ef einhverjum fyndist þetta vera rangt hjá mér og annað mundi koma út en það, sem ég hef haldið fram, svo framarlega að staðreyndirnar væru látnar reyna sig í þessum efnum, — því þá ekki að leyfa staðreyndunum að skera úr, þannig að dregið sé úr höftunum á þessum sviðum og framleiðendum, sem þarna er um að ræða, sé gefið tækifæri til þess að sýna, hvort ekki er rétt það, sem ég segi um þessi mál? — Og ég vil biðja hv. þingmenn utan af landi að hugleiða, hvað mundi gerast, ef t. d. hraðfrystihúsin á Dalvík, Húsavík og annars staðar úti á landi fengju leyfi til að flytja út framleiðsluvörur sína sjálf. Ég býst við, að Landsbankinn segði kannske við þau: Ég lána ykkur ekki út á þann fisk, sem þið flytjið út. — Og nú gætu bankarnir gert það af því að þeir hefðu ekki trú á, að hægt væri að selja út fiskinn. En ef t. d. búið væri að samb. þetta frv., sem hér liggur fyrir til umr., og ríkisstj. væri búin að gefa út lista yfir vörur, sem fluttar væru inn, þá mundu frystihúsin, sem eru úti á landi, geta flutt út vörur og flutt vörur inn í staðinn, — þannig að þá mundu heildsalarnir hér í Reykjavík hafa áhuga á að bjóða þeim að flytja út þann fisk, sem þau hefðu, til þess að geta flutt vörur inn aftur. Það fyrirkomulag, sem í frv. er lagt til að verði, mundi skapa áhuga fyrir að flytja út þessar vörur, vegna þess að hægt væri að skapa markað fyrir fiskinn. Og strax og þessir aðilar sæju, að þetta væri hægt að gera og fá vörur fyrir þessar útflutningsvörur inn í staðinn, þá mundu þessir aðilar bjóðast til þess að gera það og leggja fjármagn í þetta. En hins vegar vil ég segja, að ég álit þetta ekki heppilegt fyrirkomulag í þessu efni. Ég álit, að frystihúsin ættu að standa að þessu, þannig að þau fengju lán hjá bönkunum.

Þetta er einn þátturinn í því, sem gæti verið lausnin á þeim vandræðum, sem útgerðin er komin í, nefnilega að knýja verzlunaraudmagnið til þess að leggja í útgerð. Við megum ekki láta verzlunaraudmagnið fá valdið yfir útgerðarmálunum og gróðann af útgerðinni og láta svo útgerðina sjá um að skapa gjaldeyri og tapa á því. Og ef þetta væri gefið frjálsara við framleiðendur um allt land, mundi verða framleitt miklu meira um allt land og meira selt út úr landinu og meira flutt inn aftur. — Og ég vil vekja athygli allra hv. þm. á því, að ég veit ekki, hvað er orðið af þeim réttindum, sem í stj.skr.

eru ákvörðuð um atvinnufrelsi og eignarrétt manna, svo framarlega sem hægt er að fara eins að og gert hefur verið í þessum efnum, án þess að ríkið sé látið bera ábyrgð á því, sem gert er og hefur verið í þessum efnum nú.

Freðfisksframleiðslan hefur minnkað úr 30 þús. smál. í 15 þús. smál. Það þýðir, að öll hraðfrystihús á landinu verða að vinna með minni afköstum en áður og þar af leiðandi meiri tilkostnaði á hverja smál. af fiski. Og þetta skeður, án þess að hraðfrystihúsaeigendur fái tækifæri til að sanna, hvort ekki er hægt að selja 30 þús. tonn af hraðfrystum íslenskum fiski erlendis. 10 þús. tonn af freðfisksframleiðslunni hafa verið þorsklök. 2 þús. tonn af þeim hafa verið seld til Ameríku með um 20% tapi. 8 þús. tonn eru því til að selja á Evrópumarkaði. 4 þús. tonn af þeim er nú selt, en 4 þús. tonn liggja óseld. Ég leyfi mér að staðhæfa, að það hefði verið hægt að selja þessi 4 þús. tonn, sem óseld eru. En eigendur þeirra hafa ekki haft frelsi til þess að selja þessi 4 þús. tonn af þorsklökum og að kaupa vörur inn í landið í staðinn fyrir þessa útflutningsvöru. Og það hefur verið vonlaust fyrir þessa aðila að leita til fjárhagsráðs um að framkvæma slík kaup. Það hefur jú tekizt að fá ofurlítið keypt á þennan hátt frá Austurríki af rafmagnsvörum, eftir langa bið. — Þessi 4 þús. tonn af freðfiski, sem nú biða óseld, mundi vera hægt að selja fyrir 20 millj. kr. En með áframhaldi þess skipulags, sem er, er verið að eyðileggja þessa vöru, — nema svo færi, að skyndilega breyttist til viðvíkjandi mörkuðum, svo að hægt væri að koma út vörinni, sem, því miður, er að verða ekki góð vara. Hver ber ábyrgð á því, ef þetta vörumagn eyðileggst? Ríkið hefur vald til að selja þessa vöru og ber ábyrgð á því, ef varan eyðileggst, að því leyti sem möguleiki kynni að vera á því, að framleiðendur gætu selt þessa vöru sjálfir. Og hvað gerist svo á eftir, ef varan eyðileggst? Svo og svo mörg hraðfrystihús fara þá á höfuðið. Það er þegar byrjað að bjóða til sölu hraðfrystihús á landinu. En höftunum er ekki létt af, og eigendur framleiðsluvara hraðfrystihúsanna verða að liggja með þær. Sama valdið, sem lætur þá liggja með vörurnar, enda þótt þeir mundu að öllum líkindum geta selt vörurnar sjálfir, það gengur að þeim og býður til sölu framleiðslutæki þeirra, hraðfrystihúsinn. Ef til vill selur þetta sama ríkisvald einhverjum, sem að ríkisvaldinu standa, þessar vörur fyrir lítið verð. Og þannig getur litil klika, sem neitar þessum mönnum um leyfi til að selja sínar vörur, valdið því, að rænt er í krafti þess skipulags, sem er á þessum hlutum, þessum eignum hraðfrystihúsanna, með því að banna þeim að selja vörur sínar og kaupa aðrar vörur í staðinn, og hindrað þá í að geta hagnýtt sér þessi nýju framleiðslutæki, gengið svo að þeim til að bjóða vörur þeirra og hús upp og fá þá einhverjum vörurnar, sem treyst er til að selja þær. Mistök ríkisvaldsins eru farin að verða nokkuð mikil, þegar svo er komið.

Ég hef minnst hér á freðfiskinn, sem nú er til í landinu. En það er kannske enn þá þýð-

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

ingarmeira spursmálið um freðfiskinn, sem framleiddur verður á næsta ári. Ég vek athygli hv. þm. á því, að eitt af því, sem skapar vandamál togaraútgerðarinnar, er það, að ef bátaútgerðin er sett mest í saltfisksframleiðslu, þá þolir saltfisksmarkaðurinn ekki, að togararnir gangi í það að veiða í salt. Ef togararnir fiska til saltfisksverkunar, þá þurfum við að geta látið bátaflotann framleiða handa hraðfrystihúsunum. Og það er það eðlilegasta. Og að tryggja freðfisksmarkaðinn, það er að tryggja, að togurunum sé óhætt að fara á saltfisksveiðar. — Ég álit, að hægt sé að koma freðfisksmarkaðinum mikið upp úr 15 þús. tonnum á ári, jafnvel í 25 til 30 þús. tonn. En ef það á að gerast, þarf að losa svo um höftin, að hægt sé að selja þessa hluti, og það áður en vertið byrjar. Því að ef bankarnir fá að halda uppi þeirri stefnu, sem þeir hafa gert, og ef á að halda höftunum, sem verið hafa, þá gæti freðfisksframleiðslan verið látin takmarkast við 15 þús. tonn á ári. Hins vegar gætu kannske selzt 25 til 30 þús. tonn á ári af þessari vöru.

Nú kynnu menn að halda, að þetta, sem ég hef hér sagt, sé aðeins almennur áróður út af því, að ég er andstæðingur hæstv. ríkisstjórnar. — Ég flutti till. svipaða þessari í vor, en hún var felld. Ég hafði þá trú þá, að það væri hægt að gera miklu meira en gert væri á þessu sviði, að selja okkar freðfisk til útlanda. Ég hef síðan fengið tækifæri til þess að ganga úr skugga um, að þetta var rétt álitid hjá mér þá og að þessir möguleikar eru enn þá fyrir hendi. Ég notaði tækifærið, þegar ég í sumar fór til Þýskalands, til þess að ræða það við þann ráðherra og það ráðuneyti, sem hefur með verzlunarmál að gera þar, og ég spurði þann ráðh. að því, hvað hann álti um möguleikana á að kaupa vörur frá Íslandi og selja vörur til Íslands. Og hef ég í grg. fyrir þessu frv. birt að mjög miklu leyti það, sem ráðherrann svaraði mér og gaf mér skriflega, sem ég og hef látið í té til þeirra samtaka, sem ég hef þótt vita, að mundu hafa áhuga fyrir þessum málum. — Ég vil í sambandi við Austur-Þýskaland taka það sérstaklega fram, að ég hef nú ferðast um þau fjögur lönd, sem meira eða minna eru að koma á hjá sér sósíalistiskum framleiðsluháttum, Austur-Þýskaland, Tékkóslóvakíu, Ungverjaland og Pólland. Og við höfum viðskiptasamninga við þrjú síðast töldu löndin. Og í Tékkóslóvakíu er þarna stærstur freðfisksmarkaður fyrir okkur. En ég vil taka það fram, að Austur-Þýskaland er að minnu álti miklu meira og öruggara framtiðarmarkaðsland fyrir freðfisk og fisk yfirleitt en Tékkóslóvakía. Þannig háttar til um Austur-Þýskaland, að af Þýskalandi óskiptu þá er það fyrst og fremst Vestur-Þýskaland, sem framleiðir og tekur á móti fiskinum, en íbúar Austur-Þýskalands, sem hlutfallslega miklu meira borða af þeim fiski. Í Berlín og Saxlandi er einna drýgstur fiskmarkaðurinn. Þjóðverjar eru ákaflega miklar fiskætur, sem Tékkar eru ekki. Hins vegar vorum við það heppnir, Íslendingar, að slá svo fljótt til árið 1945, þegar matarskortur var í Tékkóslóvakíu, að koma okkar fiski þar að. Og okkur tókst þá að fá Tékkana til að

borða þennan fisk og finna, hvað hann var góður, — þannig að íslenskur fiskur er nú í heimilum í Tékkóslóvakíu og á veitingahúsum þar uppfærður sem íslensk flök. Og það var sérstök heppni, fyrir atorku þeirra, sem fóru þá með völd, að við komum okkar freðfiski þar að. Tékkum var boðið 25 millj. kr. lán til eins ár í senn, sem við veittum þeim til þess að koma okkar fiski að, þó að þeir vildu ekki nota þá aðferð að öllu leyti. — Í Austur-Þýzkalandi eru möguleikar fyrir sölu á okkar fiski nú ekki kannske ótakmarkaðir, en gífurlega miklir. En möguleikarnir til að borga fiskinn þar eru hins vegar takmarkaðir. Landið var í rústum, og þeir eru að byggja það upp aftur og það er allmikið að komast í lag. En engu að síður eru möguleikarnir til að selja fisk þar stórkostlega miklir. Ég ræddi við áður nefndan ráðherra um þá möguleika, og niðurstaðan, sem hann komst að, var, að þeir í Austur-Þýzkalandi gætu tekið við fiski og gætu borgað hann þannig, að fyrir hann kæmi staðgreiðsla í vörum, fyrir um tvær millj. dollara, eða um 33 millj. kr. Og listi yfir þær vörur, sem þeir geta látið fyrir fiskinn, er hér í grg. frv., og ég býst við, að hver hv. þm., sem les þennan lista á bls. 4 í grg., sjái, að þarna eru vörur, sem svo að segja undantekningarlaust er skortur á á Íslandi. Ég hafði enga heimild til þess — vegna þess að það er bannað með lögum að bjóða íslenskar vörur erlendis — að bjóða vörur fyrir ákveðið verð frá Íslandi, og því síður að ræða um verð á vörum til innflutnings, vegna þess að það er ekki hægt að gera af öðrum en þeim, sem þekkja til innflutnings, og auk þess er það mjög mikil fyrirhöfn. Því að þarna er um að ræða hundruð og þúsundir af vörum, með mismunandi verði og mismunandi að öðru leyti. Og það væri alveg óvinnandi verk að ætla að gera ýtarlega athugun um tilboð frá öllum aðilum í Austur-Þýzkalandi, sem þarna koma til greina, um verð á öllum þessum vörutegundum, a. m. k. fyrir mann, sem ekki hefur sérstaka aðstöðu um efnabag til þess að uppihalda sér þar í marga mánuði. Og líka er ekki aðstaða til þess fyrir slíkan mann að gera þetta, sem er á ferð, vegna þess að það mundi taka marga mánuði í fjárhagsráði að fá samninga um slíkt — og yrði líklega neitað síðast. — En ef frv. þetta, sem hér liggur fyrir, yrði að l., hefur fjárhagsráð rétt til að setja hámarksverð á þessar vörur. Og þegar það væri fengið, þá vissi hver maður, fyrir hvað hann mætti selja útflutningsvörurnar og kaupa vörur fyrir þær aftur, til þess að geta selt þær á Íslandi. Hins vegar er hægt fyrir hvern verzlunarfróðan mann að finna út í þessu margar vörur, sem okkur skortir, vörur, sem séu undir því hámarksverði, sem mætti selja þær fyrir hér heima. En strax í þeim till., sem ráðherrann gerði, var fyrst gengið út frá því, að þeir gætu keypt freðfisk, þ. e. hraðfryst fiskflök, fyrir 500 þús. dollara og ísfisk fyrir 400 þús. dollara, saltsild fyrir 450 þús. dollara, sildar- og fiskimjöl fyrir 250 þús. dollara og sildarlýsi fyrir 250 þús. dollara. Og það yrði fyrir fast verð. Ég vil taka fram í þessu sambandi, að ég tel, að sölumöguleikarnir í Austur-

Þýzkalandi mundu verða meiri. Ég efast ekki um, að hægt mundi vera að selja tvöfalt magn á við þetta fiskmagn, en að vísu ekki fyrir greiðslu út í hönd, heldur ef við gætum gefið þeim eins árs gjaldfrest á þessum vörum. Og ég vil taka það fram, ekki sízt vegna þeirra rafmagnstækja, sem okkur vantar til Sogsvirkjunarinnar og Laxárvirkjunarinnar, að ég álit heppilegt frá þjóðhagssjónarmiði, að við mættum framleiða hér meiri freðfisk og selja til Austur-Þýzkalands, jafnvel með því móti að fá ekki verðmæti fyrir hann fyrr en eftir eitt eða tvö ár, og þá mikið af rafmagnstækjum, sem við þurfum handa okkar raforkuverum, sem við erum að byggja hér upp og við þurfum að byggja handa bæjunum og einnig fyrir sveitirnar. Það er t. d. vitað, að Andakilsárvirkjunin getur skaffað sveitunum í kring nægilegt rafmagn, ef næg rafmagnstæki væru fyrir hendi til þess, en það er nú ekki hægt að framkvæma, vegna skorts á slíkum tækjum. Og ég tel enn fremur, að við gætum selt fisk til Austur-Þýzkalands og lánað andvirði nokkurs magns af honum til eins til tveggja ára. Ég veit, að slíkar sölu eru tortryggðar. Árið 1927 vorum við í vandræðum með að selja sildarframleiðsluna. Þá var selt til Sovétríkjanna, sem voru ekki í mjög háu álti þá. Þá var selt með 12 mánaða greiðslufresti, og þeir víxlar voru greiddir á gjalddaga. En með þessu var þá bjargað sildarmarkaðinum. Það sama mundi gerast nú, ef framleiðendur hefðu einhvern rétt og vald til þess að fara með sína framleiðslu og selja hana á erlendum markaði. Það væri með því móti hægt að margfalda þjóðartekjurnar af þessari framleiðslu, sem er ekki hægt að gera nú, vegna þess hversu viðkomandi aðilar eru fjötraðir. Þess vegna vil ég taka fram, að möguleikarnir þarna eru mjög miklir. Og það mætti læra að hagnýta þessa möguleika á því, að Svíar bjóða mjög góða greiðsluskilmála á þessari vöru í Austur-Þýzkalandi, til þess að koma sínum fiski þar inn. Og Norðmenn og Danir hafa sömu aðferð. Og ef við eigum að slást við þessar þjóðir um fiskmarkaðinn, þá verðum við að geta hreyft okkur. Menn geta ekki harízt bundnir á höndum. Svíar bjóða 12 mánaða kredit á þeim fiski, sem þeir geta selt. Á meðan hanga menn hér og gera ekkert til að vinna markað fyrir fiskinn í Austur-Þýzkalandi. Ég veit, að það þýðir ekkert að reyna að tala við ríkisstj. um þetta. Ég veit, að ríkisstj. vill ekki verzla við Austur-Þýzkaland. Ég veit, að hún hefur sent samninganefnd þangað, til þess að sýnast og til þess að spilla fyrir afurðasölu þangað. En hún hefur ekki gefið slíkri nefnd umboð til þess að selja. Ég hef skorað á ríkisstj. að svara því, hvort hún ætlaði að gefa slíkri nefnd slíkt umboð. En ég veit, að ríkisstj. mun ekki svara þeirri spurningu og mun ekki gefa þessari nefnd slíkt umboð. Og það er af því, að hæstv. ríkisstj. vill ekki brjóta í bág við vilja, sem e. t. v. hefur komið fram sem fyrirskipanir, sem hún hefur fengið, um að hafa ekki viðskipti við viss ríki. — En þó að ríkisstj. vilji ekki koma neitt nærri stjórn þýzka lýðveldisins í Berlín, hvað er mikið að lofa þó íslenskum útflytjendum og bönkum að

hafa svigrúm til að framleiða og bjóða vörur innan þessara takmarka, sem sett eru í þessu frv., og selja þær? Hvað er því til fyrirstöðu, að Landsbankinn geti gert clearing-samning við banka í Berlín, án tillits til þess, hvort ríkisstj. hefur gert samning um sölu þar? Íslenskir framleiðendur gætu staðið að slíkum samningum. Og Landsbankinn mundi þá í sambandi við clearing-framkvæmdir þurfa að hafa á hendi ráðstafanir á gjaldeyrinum. Við vitum, að vald bankanna til þess að ráðstafa gjaldeyrinum yrði að vera mikið að þessu leyti. Til þess að fyrirbyggja aukningu dýrtíðar í landinu yrðu innflytjendur að jafna verð á erlendum vörum, sem kynnu að verða mismunandi dýrar, eftir því hvar í löndum þær væru keyptar með clearing-viðskiptum, þar sem vöruverð er misjafnlega hátt eftir verðlagssvæðum erlendis. En að öðru leyti yrðu bankarnir að hafa mikið vald yfir erlenda gjaldeyrinum til að ráðstafa honum. Og hvað er því til hindrunar, að ríkisstjórnin leyfi borgurinum að sýna, hvað þeir geta á þessum sviðum, og leyfi bönkunum að annast viðskipti í þessu sambandi? Ég fæ ekki skilið það. Ef þetta væri leyft, mundi það þýða aukna atvinnu innanlands. Og það er e. t. v. höfuð-ástæðan til þess, að ríkisstj. telur sig þurfa að berjast í gegn því, að þetta sé leyft, að það mundi auka atvinnuna í landinu, setja af stað áframhaldandi rekstur hraðfrystihúsanna, sem nú standa kyrr, og að það mundi þá verða líka hægt að flytja inn byggingarefni til þess að byggja eitthvað meira, og vefnaðarvörur til að klæða fólkið betur. E. t. v. er það þetta, sem ríkisstj. óttast, að hægt verði að draga úr vöruskortinum. Ég veit, að hæstv. ríkisstjórn fæst ekki til að ræða þetta. Og í sínum blöðum þyrfa einokunarheildsalarnir upp ryki um þetta mál. Það eina, sem ekki má gera, er að skera úr um þetta. Ef það eru eintómar skýjaborgir hjá mér, að hægt sé að skapa markað fyrir okkar fisk í þessu landi, því má það þá ekki sýna sig sem vitleysa?

Og það eru möguleikar til að selja okkar hraðfrysta fisk ekki aðeins fyrir austan járn-tjaldið. Hraðfrystur fiskur hefur verið seldur til Gyðingalands, að sumu leyti fyrir frjálstan gjaldeyri og að sumu leyti í vöruskiptum. Og jafnvel þó að við seldum eitthvað af hraðfrystum fiski þangað fyrir þurrkaða ávexti, — væri það þá alveg óverjandi, að íslenskar húsmæður fengju eitthvað af ávöxtum handa börnum sínum? Er það betra að láta fiskinn grotna niður hér í landinu en að láta börnin fá þurrkaða ávexti?

Hvað er því til fyrirstöðu, að landsmenn fái ofurlítið minni höft og frjálssari hendur? Það getur ekki verið nema eitt því til fyrirstöðu, og það er: Hagsmunir þeirra manna, sem einoka útflutninginn, einoka innflutninginn og vilja einoka atvinnulífið í landinu, þannig að þeir geti ráðið, hve mikið sé unnið. Þeirra manna, sem vilja skapa atvinnuleysi í landinu, til þess að geta haldið niðri kaupum verkamanna, til þess að geta haldið við skorti í landinu, til þess að geta haft einokun á útflutningnum og innflutningnum, til þess að geta grætt á hvoru

tveggja. Þetta einokunarkerfi, sem þarna er orðið verkfæri í höndunum á nokkrum fáum mönnum, verður að falla. Ef því verður ekki breytt nú á þessu þingi, þá kyrkjum við okkur ofnahagslega. Bæði íslenskur sjávarútvegur og iðnaður dregst saman og kirkur undir þeim fjötrum, sem verzlunaraudmagnið með sínu einokunarkerfi leggur á þessa atvinnuvegi. Það verður að leysa þessa fjötra og létta þessum byrðum af atvinnurekstrinum. Það verður að gefa fólkinu í landinu rétt til þess að sýna, hvað það getur í þessum efnum. — Hæstv. fjmrh. talaði um það í framsöguræðu sinni um fjármálin, að við Íslendingar þyrftum að auka framleiðsluna, og það væri það, sem við aldrei vildum skilja. Hann var þá að tala til Alþfl. og Sósf. með þessum orðum. Mér virðist þetta nú koma úr hörðustu átt, þegar það kemur frá hæstv. viðskmrh., sem líka hefur haldið því fram, að verkamenn vilji ekki auka afköstin. Það hafa aldrei verið aukin afköstin meira en þegar ríkisstjórn frá verkamönnum var á Íslandi. En nú banna stjórnarvöldin framleiðendum, sjómönnum og verkamönnum að nota sín tæki til þess að auka framleiðsluna, og banna að flytja meira út. Það er verið að tala um, að það þurfi að vinna meira. En það er verið að banna okkur að vinna meira. Það er verið að segja, að við viljum heimta. En við viljum, að verkamenn fái að sýna, hvernig hægt er að stjórna atvinnulífinu, og að verkamenn og þeir aðrir, sem vinna að framleiðslunni, fái að vera í friði fyrir einokunarvaldinu hér í Reykjavík. Það er verið að drepa niður framtakið, vegna þess að þeir, sem framleiða, fá ekki að selja sína vöru og flytja inn vörur í staðinn fyrir þessari einokunarklíku hér í Reykjavík.

Ég held þess vegna, að engin afsökun sé til fyrir því að samþ. ekki þetta frv., sem hér liggur fyrir, og losa þannig um þessi einokunarhöft. Ég skil vel, að þeir fáu menn, sem nú ráða okkar verzlunarlífi, vilji ógjarnan fórna sinni einokunaraðstöðu. En þeir verða að fórna henni. Og ég verð að segja, að mér finnst heimskulegt af þeim — eins mikið og þeir tala um frjálsa verzlun og frjálsa samkeppni — að þora ekki að taka upp baráttuna við frystihúsin, framleiðendur og verkamenn í þessum efnum, og verða þá undir í þeirri samkeppni, ef svo verkast. Ég veit, að fyrirkomulagið, sem nú er á þessum hlutum, er þægilegra fyrir þá — ekki sízt fyrir þá, sem eru í ríkisstj. — að hafa slíka aðstöðu. En drengilegra myndist mér af þeim að berjast um viðskiptin í ofurlítið frjálssara atvinnulífi við sína stéttarbræður. Ég veit, að viljinn til þess að knýja eitthvað fram í þessum efnum er ekki aðeins hjá framleiðendum og útflytjendum og ekki aðeins hjá miklum hluta af þeim verkamönnum og sjómönnum, sem vinna við framleiðsluna, sem dregst saman vegna þessara einokunarhafta. Hann er líka til í verzlunarstéttinni íslensku. Það er áreiðanlega meiri hl. af henni sem vill láta minnka þessi höft. En þeim, sem það vilja, er haldið í skefjum af þeim völdugustu og ríkustu, af þeim forréttingamönnum, sem nú njóta góðs af einokunarfyrirkomulaginu, sem er í þessum mál-

um, og ekki virðast vila fyrir sér að kyrkja okkar efnahagslíf, ef þeir geta.

Ég hef haldið því fram, að höfuðvandamálið væri að afla markaða. Ég álit það fyrsta sporið til þess að leysa vandamál sjávarútvegsins, sem nú liggur fyrir að reyna að leysa, að gefa honum þó þetta meiri starfsmöguleika til markaðsöflunar, svigrúm til að koma sinni vöru í verð og til þess þannig að auka sína framleiðslu. E. t. v. mætti ganga lengra í þessu en ég geri í þessu frv. Ef sú skoðun kemur fram, er ég fyrir mitt leyti reiðubúinn til að ræða það. Hitt vil ég leggja áherzlu á, að ég álit, að Alþ. geri sig samsekt um að eyðileggja okkar efnahagslíf, svo framfarlega sem það lætur þetta þing líða án þess að breyta þannig um stefnu, að þeir núverandi einokunarfjöttrar nokkurra fárra heildsala í Reykjavík, sem á atvinnulífinu eru, verði linaðir eða helzt afnumdir. Ég held, að það vofi yfir, og það strax á næstu vikum, að efnahagslífið verði eyðilaggt hjá okkur, ef engar breytingar verða á til batnaðar um markaðsmöguleika. Það er hins vegar hugsanlegt að selja alla okkar fiskframleiðslu, ef fiskleysi eða aflaleysi verður í löndum hér nálægt okkur, t. d. að í Englandi skapaðist þá markaður í bili fyrir okkar fisk. En lífsnauðsyn væri okkur á því að geta hagnýtt markaðsmöguleikana, sem fyrir hendi eru, til þess að geta hafið útflutning á þeim freðfiski, sem nú er til og liggur óseldur í landinu.

Og sama hygg ég að gildi um ísfiskinn og jafnvel saltfiskinn, þó að ég sé ekki eins kunnugur því.

Ég vil þess vegna leyfa mér að vona, að hv. þm. vilji alvarlega athuga þetta frv., sem ég hér hef lagt fyrir, og ég get nú byggt á miklum mun meiri staðreyndum hvað möguleika á mörkuðum snertir en ég gat gert, þegar ég lagði svipaða brtt. fyrir á síðasta þingi. Og ég vil, að hv. þm. athugi þetta frv. og grg. þess. Leyfi ég mér svo að leggja til, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjhn.

ATKVR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 66., 67., 68., 69., 70. og 74. fundi í Nd., 12., 13., 15., 16. og 23. febr., var frv. tekið til 2. umr. (A. 23, n. 499).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

15. Skáldalaun, rithöfunda og listamanna (frv. GPÖ).

Á 5. fundi í Nd., 19. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um laun skálda, rithöfunda og annarra listamanna og listarráð [31. mál] (þm-frv., A. 42).

Á 8. fundi í Nd., 24. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég hef flutt þetta frv. áður hér í hv. þd., og gerist því ekki þörf á að fjölyrða um efni þess nú. Megintilgangur frv. er sá, að leitast við að koma fastri skipan á úthlutun launa til skálda, rithöfunda og annarra listamanna. En þeim hefur undanfarin ár verið veitt ákveðin fjárhæð á fjárl. Nú á fjárlagafrv. er gert ráð fyrir rúmlega hálfri millj. kr. til þeirra. Ýmis háttur hefur verið hafður á skiptingu þessa fjár. Því hefur nú um nokkur ár verið úthlutað af sérstakri þingkjörinni nefnd. Áður var fénu úthlutað af listamönnum sjálfum og lengi vel af menntamálaráði.

Um úthlutun þessa listamannafjár hafa löngum orðið miklar og harðar deilur, sem hafa verið mjög hvímléiðar og orðið listamönnum sjálfum til ógagns, en ýmsum óheilbrigðum upplausnaröflum í landinu til eflingar. Virðist varla vera um það ágreiningur, að ástæða væri til þess að koma hér á fastari skipan. Hitt hefur menn greint á um, hvaða leið skuli til þess farin. Sú leið, sem hér er stungið upp á, er, að allt að tólf skáld, rithöfundar og aðrir listamenn skuli njóta árlegra heiðurslauna úr ríkissjóði að upphæð 18 þús. kr. hver. Í frv. er og lagt til, að því fé, sem veitt er í fjárl. til skálda, rithöfunda og annarra listamanna umfram heiðurslaun þau, sem þessir tólf af skáldum, rithöfundum og öðrum listamönnum fá, verði skipt þannig á milli þessara manna, að fénu verði úthlutað í þremur flokkum, og skuli upphæð einstakra fjárveitinga í hverjum flokki vera 9000 kr., 6000 kr. og 3000 kr. Ætlazt er til, að hæstu fjárveitingarnar af þessum þrem flokkum geti fallið í skaut viðurkenndra listamanna, en lægstu fjárveitingarnar byrjendum og öðrum, sem ástæða þætti til að sýna viðurkenningu. — Ráð er fyrir því gert í frv., að þau skáld, rithöfundar og aðrir listamenn, sem notið hafa heiðurslauna samkv. 1. gr., þ. e. árlegra heiðurslauna að upphæð 18 þús. kr., í fimm ár, skuli njóta þeirra ævilangt, og skuli þeir skipa listarráð (akademi) og vera menntamálaráðuneyti og menntamálaráði til ráðuneytis um mál, er varða listir.

Listarráð eru til hjá mörgum menningarþjóðum. Hér er slík stofnun ekki til. Visindafélag okkar er frjáls félagsskapur, sem gefur sig að vísindum fyrst og fremst. Skáld og listamenn eiga þar hins vegar ekki fulltrúa sem slíkir. Taki ríkisvaldið nokkra listamenn á sérstök árleg heiðurslaun, virðist ekki óeðlilegt, að þeim verði skipað saman í slíkt ráð eða slíkan félagsskap og þeim gert að skyldu að vera menntmrn. og menntamálaráði til ráðuneytis um mál, er varða listir. Gert er ráð fyrir, að Alþ. sjálft úthluti þeim árlegu heiðurslaunum, sem hér er gert ráð fyrir, en að fé því, sem veitt er á fjárl. þar fram yfir til skálda, rithöfunda og annarra listamanna, verði úthlutað af menntamálaráði. Þó er ráð fyrir því gert, til þess að reyna að tryggja, að ekki verði deilur um úthlutunina, að jafnan skuli menntamálaráð senda listarráði og heimspekisdeild háskólans til umsagnar tillögur þær, sem fram koma innan ráðsins, áður en ákvörðun er tekin, þó að endan-

legt vald um úthlutun þessa fjár sé í höndum menntamálaráðs.

Þetta, sem ég hef greint, er meginefni þessa frv. Nánari grein álit ég ekki þörf á að gera fyrir því, en legg til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það er rétt, að það er talið hvítleitt, hvernig þessi úthlutun hefur staðið undanfarið. Og það er nauðsynlegt, að úthlutuninni á listamanna-styrknum sé komið í fastara form en verið hefur og í form, sem ekki leiðir af sér sifeldar deilur um skiptingu styrkjanna. Mér finnst þess vegna þörf tillagna til að bæta úr í þessu efni, þó að ég sé hins vegar ekki bjartsýnn á, að það, sem hér í þessu frv. er lagt til, leysi þennan vanda. En það gæti þá verið hlutverk þeirrar hv. n., sem tekur mál þetta til athugunar, að sjá, hvort hún gæti ekki a. m. k. nú fyrst um sinn fundið leið, sem fær væri í þessu efni. — Hugmyndin um listarráð eða akademi finnst mér góð og ástæða til að veita henni athygli. En eins og hún er þarna í frv. sett fram, tel ég hana ekki vera rétt upp byggða.

Ég hef haft nokkuð til athugunar undanfarið möguleikana á því, hvort hægt væri að setja upp slíkt ráð hér eða akademi, þar sem ættu sæti mestu andans menn þjóðarinnar, og því væri komið fyrir í svipuðu formi og annars staðar, þar sem slík ráð eru. Þessari athugun er ekki lokið, og ég ætla því ekki að fara nánar inn á þetta mál hér. En mér þótti ástæða til að minnst á þetta, vegna þess að ég tel, að hugmyndin sé þess verð.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til menntmn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

16. Skáldalaun, rithöfunda og listamanna (frv. MK og JÁ).

Á 6. fundi í Nd., 20. okt., var útbýtt:

Fr. til 1. um úthlutun launa til listamanna [37. mál] (þmfrv., A. 53).

Á 8. fundi í Nd., 24. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að fylgja þessu frv. úr hlaði með nema fáeinum orðum. Það var borið fram á síðasta þingi, en náði þá ekki afgreiðslu, en var aðeins vísað til n.

Ég tel fullvist, að allir þeir, sem hugsað hafa um þessi mál, séu mér sammála um það, að sú tilhögun, sem nú er á launum og úthlutun launa til rithöfunda, skálda og annarra listamanna,

sé algerlega óviðunandi. M. a. tel ég ákaflega óheppilegt, að kosin sé nefnd af Alb. til eins árs í senn, sem skipuð sé einum fulltrúa frá hverjum þingflokki, til að annast þessa úthlutun. Það fyrirkomulag leiðir til þess, að nefndarmennirnir hneigjast til þess að taka að meira eða minna leyti frekar upp tillögur eftir pólitískri afstöðu heldur en æskilegt væri, eins og komið hefur í ljós við úthlutun þessa fjár. Í öðru lagi er það, að sú nefnd, sem kosin væri til eins árs í senn, mundi ekki gera neinar stærri breytingar á úthlutuninni.

Það var árið 1947, að þá skoruðu þáverandi listamannasamtök í Bandalagi íslenskra listamanna á Alb., að það breytti þessu fyrirkomulagi, þar sem það væri alveg óviðunandi. — Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er alveg shlj. frv., sem samþ. var af þeim samtökum sem heppileg lausn málsins þá. — Nú er það að visu þannig, að það koma margar fleiri leiðir til greina um tilhögun þessarar úthlutunar en það, sem hér er lagt til. En það, sem lagt er til í þessu frv., hefur þó einn meginkost, sem er sá, að þetta eru till. listamannanna sjálfra, sem þeir eru að heita má einróma sammála um, og mundi það skapa miklu meiri festu og öryggi í kringum þetta heldur en ella mundi. Í öðru lagi er þetta fyrirkomulag mjög einfalt og óbrotið og mundi geta komið í veg fyrir mikið af þeim metingl. sem orðið hefur vart á undanförunum árum í sambandi við þessa úthlutun og er mjög óheppilegur.

Það nýmæli er í þessu frv., að lagt er til, að laun listamanna verði skattfrjáls. Má vera, að hv. þm. sé það nokkur þyrnir í augum. En ég vil benda á í því sambandi, að laun til listamanna hafa raunverulega lækkað á undanförunum árum, þar sem fjárlagaupphæðir margar hafa farið síhækkandi, sem telja má hliðstæðar þessum launum, en þessi laun hafa staðið í stað og dýrtið hefur aukizt, eins og kunnugt er, þannig að ég hygg, að undanþága þessi mundi ekki koma fram sem nein raunveruleg hækkun þessara launa, því að í raun og veru hefur verið höggvið af fjárhæðinni, sem veitt er til þessara manna.

Ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. að umr. lokinni og til hv. menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til menntmn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

17. Eyðing refa og minka.

Á 9. fundi í Sp., 26. okt., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til 1. um breyt. á 1. nr. 56 25. maí 1949, um eyðingu refa og minka [45. mál] (þmfrv., A. 78).

Á 11. fundi í Nd., 27. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samp. með 22 shlj. atkv.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég sé í raun og veru ekki ástæðu til að fjöl-yrða um þetta mál. Þetta er gamall kunningi, og hv. þm. er málið kunnugt, og það mundi ekki þeirra hluta vegna vera þörf á að vísa því til neinnar n. En af því að það er nú almennt þingvenja, þá tel ég rétt að vísa málinu til n., en þó í trausti þess, að hv. landbn. afgr. málið fljótlega frá sér, en það geri ég að till. minni, að málið fari til þeirrar hv. n.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Nd., 27. nóv., utan dagskrár, mælti

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Hinn 26. f. m. var útbýtt hér í hv. d. frv. til 1. um eyðingu refa og minka. Ég ætla, að ég muni það rétt, að næsta dag hafi því verið vísað til hv. landbn. Síðan hefur ekki bólað á því, að þetta mál kæmi til meðferðar hér í d. Ég veit ekki, hvað afgreiðslu þess líður hjá n., en ég vil biðja hæstv. forseta um að hlutast til um, að þetta mál komi fljótlega til meðferðar hér í d., og ég hygg, að það sé orðið það kunnugt hér, að n. ætti að vera auðvelt að afgreiða það frá sér í einhverri mynd.

Forseti (SB): Ég mun verða við óskum hv. 1. þm. Árn. um það að hafa samband við n. um afgreiðslu málsins.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

18. Búfjárrækt.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var útbýtt frá Nd.: Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 19/1948, um bú-fjárrækt [62. mál] (þmfrv., A. 102).

Á 15. fundi í Nd., 3. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég flyt ásamt hv. þm. V-Sk. þetta frv. um breyt. á l. um búfjárrækt. Það er lagt til, að eftir 37. gr. komi ný gr., sem hljóðar eins og getið er í frv. Frv. skýrir sig að mestu sjálft. Það er um, að ríkissjóður styrki hrossaræktarfélag, sem fyrir-hugað er að stofna viðs vegar um land á sam-bandssvæðum búnaðarsambandanna sunnanlands. Hrossaræktarráðunautur Búnaðarfélags Íslands

telur, að ef árangur á að nást í hrossarækt, þá verði þessi sambönd að komast á sem víðast á landinu, en þessari starfsemi hlýtur að fylgja nokkur kostnaður. Er því gert ráð fyrir í frv., að ríkissjóður greiði nokkurn styrk í þessu skyni, en þó ekki meira en kemur frá héruðun-um í hlutaðeigandi félögum. Má því gera ráð fyrir, að það verði aldrei stór upphæð, sem um er að ræða í þessu sambandi, vegna þess að héruðin verða sjálf að leggja jafnmikið á móti.

Við leggjum til, að þetta frv. fari til landbn. og hrossaræktarráðunauti Búnaðarfélags Íslands verði gefinn kostur á að ræða við n., þegar hún tekur málið fyrir, og er því síður ástæða til, að ég sé að reifa málið við þessa umr., þar sem ráðunauturinn mun gefa allar upplýsingar og skýringar, sem n. vill fá um þetta mál og nauð-synlegt er að fá.

Ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

19. Útsvör.

Á 10. fundi í Sp., 1. nóv., var útbýtt frá Nd.: Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör [63. mál] (þmfrv., A. 105).

Á 15. og 16. fundi í Nd., 3. og 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Frv. þetta er alveg samhljóða því, sem flutt var á síðasta þingi, en varð ekki útrætt, enda flutt seint á þingi. Frv. er samið að tilhlutun bæjarstj. á Siglu-firði. Fulltrúar bæjarstjórnar hafa talið sig því samþykka, og ber því að skoða það sem ósk frá Siglfirðingum almennt um fyrirkomulag á út-svörum. Breyt. er eingöngu í þá átt, að á þá menn, sem reka atvinnu, svo sem sildarverkun, megi leggja útsvar í þeirri sveit, þar sem at-vinnureksturinn fer fram. Þetta hefur áður verið til umr., en þó aldrei í þessu formi. Er augljóst, að mál þetta snertir fleiri en Siglfirðinga, ekki síður önnur pláss norðanlands. Þau vilja geta lagt á þann atvinnurekstur, sem fram fer heima hjá þeim, en þurfa ekki að eiga undir skiptum á útsvörum og biðja um þau, sem gengur ákaf-lega seint fyrir sig. Reynslan er þannig, að mjög lítið er hægt að treysta á tekjur af skipt-um útsvörum, þegar bæjarfélög gera sínar áætl-anir. Það er þannig í bæjum eins og Siglu-firði, að verulegur hluti af þeirri sildarverkun, sem fram fer á staðnum, er framkvæmdur af

mönnum, sem eiga ekki heima á staðnum. Þetta verður mjög tilfinnanlegt fyrirkomulag með útsvörin. Þess vegna er mikill hluti af atvinnurekstri á Siglufirði án þess að taka þátt í skyldum til opinberra nauðsynja.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta frekar. Ég veit, að hv. þm. er þetta nokkuð kunnugt. Leyfi ég mér að leggja til, að málið verði sent til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til allshn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálitni frá minni hl. allshn., á þskj. 334, var útbýtt 12. des., en frv. var ekki á dag-skrá tekið frammar.

20. Sjúkrahús o. fl.

Á 14. fundi í Nd., 2. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 33 12. febr. 1945, um breyt. á l. nr. 30 19. júní 1933, um sjúkrahús o. fl. [69. mál] (þmfrv., A. 111).

Á 16. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 20. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Þetta frv. er flutt að nýju frá síðasta þingi, enda flutt seint á því þingi. Stendur svo á því, að bæjarstjórn Siglufjarðar hefur borið fram þessa ósk, að slík breyt. verði gerð, sem felur í sér, að sjúkrahús Siglufjarðar fái rétt á % byggingarkostnaðar í staðinn fyrir %, svo sem er um byggingarkostnað svonefndra fjórðungs-sjúkrahúsa. Þó er þetta orðað þannig, að gert er ráð fyrir, að ráðh. verði heimilað að láta ákvæðin um fjórðungssjúkrahús gilda um sjúkrahúsið á Siglufirði, ef hann telur ástæðu til.

Um réttmæti þess, að Siglufjörður fái rétt til þessa, má vitna í það, að sama rétt hefur sjúkrahús á Austurlandi, Vesturlandi og Suðurlandi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 26 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Nd., 11. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 111, n. 322).

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Í gildandi 1. um sjúkrahús er ákveðið, að ríkissjóður leggi til % af stofnkostnaði fjórðungs-sjúkrahúsa og % af stofnkostnaði annarra sjúkrahúsa, sem sveitarfélög ráðast í að byggja. Með frv. því, sem hér liggur fyrir, er farið fram á, að sömu ákvæði og gilda um byggingu

fjórðungssjúkrahúsa gildi einnig um byggingu sjúkrahúss á Siglufirði. Þetta er af flm. rökstutt með því, að Siglufjörður sé, eins og kunnugt er, mikill útgerðarbær og þangað safnist fólk hvaðanæva af landinu og njóti þar lækni-hjálpar og sjúkrahúsvistar, einkum meðan sildveiðar standa yfir.

Heilbr.- og félmn. þessarar deildar hefur rætt og athugað þetta frv. og m. a. sent það land-lækni til umsagnar, og vilja 4 nm. samþ. frv., en einn nm., hv. 1. þm. Rang., sá sér ekki fært að skrifa undir nál., en hann hafði hugsað sér að gera grein fyrir afstöðu sinni til málsins við þessa umr. þess. Nú sé ég, að hann er ekki mættur, og væri þá e. t. v. rétt að ljúka ekki afgreiðslu málsins, ef hans væri von innan skamms. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um frv. af hálfu n.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 48. fundi í Nd., 12. jan., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Helgi Jónasson: Herra forseti. Ég á sæti í þeirri n., sem þetta mál kom fyrir, og get ég ekki mælt með frv. Það, sem farið er fram á, er, að Siglufjarðarsjúkrahúsi verði veitt sömu réttindi hvað stofnframlög snertir og fjórðungs-sjúkrahúsum. Hefur svo verið, að önnur sjúkrahús hafa fengið % stofnkostnaðar greiddan úr ríkissjóði. Svokölluð fjórðungssjúkrahús eru í hverjum landsfjórðungi, eða fjórðungssjúkrahúsin á Akureyri, Ísafirði, Seyðisfirði og í Reykjavík. Þótti sanngjarnt, að þau fengu hækkað framlag um ¼ kostnaðar úr ríkissjóði, þar sem þau væru aðalsjúkrahúsin í þessum fjórðungum. Jafnframt var sett á þau kvöð um, að þau tækju við sjúklingum, er þangað leita úr öðrum sveitarfélögum.

Ef Siglufjarðarsjúkrahúsi yrðu veitt sömu réttindi og fjórðungssjúkrahúsunum, þá mundu öll önnur sjúkrahús á landinu koma og krefjast hins sama. Við þessu er ekkert að segja, ef deildin álitur, að hægt sé að taka þessar byrðar. En nú er svo, að ríkið skuldar orðið stórfé, t. d. vegna skólabygginga o. fl. Fæ ég ekki séð, að því verði greiði gerður með því að lofa héruðum framlögum og ráðast í alls konar framkvæmdir og svo standi allt fast vegna fjárskorts í ríkissjóði. Ég veit, að nú standa margir hálfbyggðir skólar og sjúkrahús, því að ríkið getur ekki staðið undir kostnaðinum. Ég held, að deildin ætti að athuga þetta. Það er gefið mál, að ef Siglufjörður fær þessa undanþágu, þá koma öll sjúkrahús á landinu með sams konar beiðni, og þau hafa rétt til þess. Annars ætla ég sízt að tala á móti sjúkrahúsum, en það verður að vera vit í því, sem gert er. — Ég ætla ekki að hafa orð mín öllu fleiri, en vildi gefa skýr-

ingu á þessu og benda á, að verði frv. samþ., þá fylgja öll sjúkrahús á landinu í kjölfarið.

Bent hefur verið á, að Siglufjörður hefði hér sérstöðu, þar sem svo margt aðkomufólk sækti þangað. Nú sækja miklu fleiri til t. d. Keflavíkur á vertíð. — Ætla ég nú ekki að hafa orð mín fleiri.

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Í sjálfu sér er ekki ástæða til að hafa mörg orð í tilefni af ræðu hv. 1. þm. Rang. Ég vil leyfa mér að bæta örfáum orðum til skýringar við það, sem ég tók fram í gær við 2. umr. Það virðist vera ástæðulaus ótti hjá hv. 1. þm. Rang., að ef Siglufjörður fengi þessi réttindi, mundu aðrir kaupstaðir koma á eftir. Auðvitað er það þingsins að ákveða og meta hverju sinni, hvort verða skal við slíkum kröfum, ef fram kæmu. Virðist mér, að í fyrsta lagi kæmi til álita dvöl aðkomufólks á staðnum. Nú er það vitað mál, að um langt skeið hefur Siglufjörður verið mesti sildarútgerðarbær þessa lands, og á sumrin dvelur þar mjög margt fólk úr öðrum landshlutum. Er enginn kaupstaður hér, sem kemst til jafns við Siglufjörð að þessu leyti, nema þá helzt Vestmannaeyjar, enda er svo, að þingið hefur markað nokkra sérstöðu fyrir Siglufjörð og Vestmannaeyjar. Í fjárlögum er gert ráð fyrir, að sérstakur rekstrarstyrkur sé greiddur til sjúkrahúsa nokkurra kaupstaða, eða Ísafjarðar, Akureyrar, Seyðisfjarðar og jafnframt til Siglufjarðar og Vestmannaeyja. Þetta hefur þingið samþ. við afgreiðslu fjárlaga nú fyrir jólin. Ætla ég, að það hafi samþ. þetta 9 sinnum í röð, eða síðan 1943. Bendir þetta til þess, að þingið hafi séð, að nokkru öðru gegndi um þessa staði en aðra almennt. Í öðru lagi ber að athuga samgöngur frá hlutaðeigandi stað við Reykjavík. Þar eru flestir lækna og bezt tæki, og þar eru bezt skilyrði til að vinna bug á sjúkdómum. Þótt samgöngur fari batnandi, þá hygg ég ekki álitamál, að bæir við Faxaflóa hafi betri skilyrði til að koma sjúklingum til Reykjavíkur en bæir úti á landi, til dæmis Siglufjörður. Finnst mér nægilegt að bera saman Keflavík og Siglufjörð, og þótt teknar séu sem dæmi Vestmannaeyjar, þá eru samgöngur mun greiðari þaðan. (HelgJ: En frá Siglufirði til Akureyrar?) Á Akureyri er að visu fjórðungssjúkrahús, en aðstaður munu samt ekki vera eins fullkomnar og hér í Reykjavík. — Þetta vildi ég taka fram, og er ekki ástæða til að fjölyrða þetta frekar.

Pétur Ottesen: Ég vil taka undir það, sem hv. 1. þm. Rang. sagði um þetta mál. Ef svipuð ákvæði yrðu samþ. nú, mundi ekki bíða næsta þings, þar til gera þyrfti öðrum stöðum á landinu jafnt undir höfði og Siglufirði. Eins og hv. 1. þm. Rang. benti á, þá eru ýmsir aðrir staðir á landinu, sem svipað er ástatt um og Siglufjörð. Hann nefndi dæmi, og gæti ég bent á fleiri dæmi, t. d. Patreksfjörð á Vestfjörðum. Það er ekki ýkja mikill fólksfjöldi, sem sækir þangað. Hins vegar leitar hinn mikli skipafloti, sem er á veiðum út af Vestfjörðum, þangað til lækninga með særða og sjúka menn. Hv.

þm. A-Sk. var að benda á, að Alþingi hefði veitt sérstöðu, það er rétt, en það þarf að leggja fram rök, ef fara á inn á þessa braut.

Hv. þm. A-Sk. vildi gera mun á aðstöðunni á Siglufirði og kaupstöðum hér í nágrenni Reykjavíkur, því að hér væri fjöldi lækna og aðrar góðar aðstaður. Já, hér er nóg af læknum, en það þarf líka sjúkrahús. Veit ekki hv. þm. A-Sk., að hér bíða menn í tugatali eftir sjúkrahúsvist? Eru þetta bæði sjúklingar úr Reykjavík og utan af landi. Lagast ekki allur vandi, þó að nógir séu lækarnir, þegar húsrúm vantar. Fram hjá þessu verður ekki komizt. Tvö stór sjúkrahús eru í byggingu hér við Faxaflóa, en ekki hægt að taka þau til notkunar vegna skorts á nauðsynlegum áhöldum.

Viðvíkjandi Siglufirði, þá er það aðeins 3 mánuði ársins, sem um aðstreymi fólks þangað er að ræða. Að öðru leyti er þar aðeins fólk, sem er alveg búsett þar. Þetta er því æðimiklum breytingum háð, hvað fólksfjöldi þar er mikill. Má einnig benda á hið mikla aðstreymi fólks hér við Faxaflóa. Er það ekki aðeins að koma á þorskveiðavertið, heldur sækir hingað fólk hvaðanæva að til sildveiða hér við Faxaflóann. Af því leiðir, að þegar þessi umræddu tvö sjúkrahús eru tilbúin, verður ekki hægt að standa á móti kröfum þeim, sem fram kæmu um að veita þeim sömu réttindi og sjúkrahúsinu á Siglufirði. Auk þess eru margir aðrir staðir úti á landi, sem svipað er um.

Ef þetta mál yrði afgr. til Ed., kæmu fram kröfur frá a. m. k. tveimur stöðum, frá Patreksfirði og Vestmannaeyjum. Þætti mér gaman að hlusta á rökræður hv. þm. A-Sk., ef Vestmannaeyjar ættu ekki að fá sömu réttindi og Siglufjörður, og einnig Patreksfjörður og sjúkrahúsin hér í nágrenninu, þegar þau eru fullgerð. Hv. 1. þm. Rang. benti réttilega á, að ef frv. væri samþ. nú, þá er verið að samþykkja að gera slíkt hið sama við öll önnur sjúkrahús, því að það vantar öll rök til að standa gegn síðari kröfum. Við getum búið okkur undir að taka á móti þessu frv. frá Ed. með breytingum.

Ég ætla ekki að fjölyrða þetta frekar. En það er augljóst, að hér er verið að leggja grundvöll að mjög auknum stuðningi við þessi mál, sem þarf í sjálfu sér ekki að lasta. Það er sjálfsagt að athuga gefnar upplýsingar um, að ekki er hægt að einskorða þetta við Siglufjörð eins og gert er í frv.

Finnur Jónsson: Herra forseti. Ég vil sem stuðningsmaður láta skoðun mína í ljós, að ég tel upplýsingar hv. þm. Borgf. um, að Siglufjörður hafi ekki sérstöðu, ekki réttar. Ég tel, að til Siglufjarðar sækji fjöldi íslenskra skipa alls staðar af landinu. Siglufjörður þarf þess vegna að hafa stærra sjúkrahús en þörf er fyrir kaupstaðinn sjálfan, og fyrirhuguð bygging er ekki aðeins miðuð við að fullnægja þörfum kaupstaðarins, heldur er hún miðuð við að fullnægja þörfum þeirra, sem sækja þangað annars staðar af landinu. Að þessu leyti hefur Siglufjörður sérstöðu. Og þegar hv. þm. Borgf. talar um, að það sé líkt á komið um Patreksfjörð, þá er það ekki rétt, því að þangað sækja ekki

svo neinu nemur innlendir sjúklingar, heldur eru það útlendingar, sem sækja þangað, og fyrir þá er tekið sérstakt gjald, nokkru hærra en fyrir íslensku sjúklinga. Patreksfjörður þarf því ekki að hafa sjúkrahúsið við vöxt eins og Siglufjörður þarf að gera viðvíkjandi aðsókn utan að komandi manna. Hér í Faxaflóa og við Vestmannaeyjum má segja að ekkert sé yfir verðina af öðrum skipum en sem þar eiga heima. Hér við Faxaflóa hafa að visu verið reist 2 sjúkrahús, sem nú eru langt komin og gætu tekið til starfa fljótlega, ef ekki hindraði innlendir fjárskortur og gjaldeyrisskortur, og vonandi taka þessi sjúkrahús fljótlega til starfa. En hvorki í Vestmannaeyjum né á Akranesi þarf að hafa sjúkrahúsin stærri en líklegt er að fullnægi þörfum kaupstaðanna heima fyrir. Ég tel þess vegna ekki, þó að þetta frv. sé samþ., að það sé neitt sérstakt fordæmi. Annað mál er það, að vel mætti vera réttara, að ríkissjóður styrkti sjúkrahúsbyggingar úti á landi riflegar en gert hefur verið, en um það er ekkert sagt með þessu frv.

Helgi Jónasson: Ég hef ekki miklu við það að bæta, sem ég sagði áðan. En það kann að vera gert fullmikið úr þessari sérstöðu á Siglufirði í frv. og af þeim, sem tala með því hér. Við höfum skýrslur um það, hvað margir utanhéraðs-sjúklingar eru fluttir á Siglufjörð, og þar eru aðrir staðir miklu hærri, svo sem Akureyri, Seyðisfjörður o. fl., ef á að fara í þann samannburð. Það er svo með Siglufjörð, að þangað sækja að visu mörg skip um stuttan tíma yfir sumarið, en það er langflest ungt fólk og hraust, sem sildveiðar stundar, og það er minna hætt við slysum af vösbúð og kulda þá en á öðrum tímum ársins, enda er reynslan sú, að á Siglufirði er sjúkrahúsþörf sáralítill þrátt fyrir hina miklu mergð skipa. Ég er þess fullviss, að bæði í Vestmannaeyjum, við Faxaflóa og á Patreksfirði er sjúkrahúsþörfin miklu brýnni, þangað sækir fólk haust-, vetrar- og vorvertið lengri tíma og fjöldi skipa, og á þeim tíma ársins, sem hættast er við slysum og sjúkdómum.

Ég er þess fullviss, að ef Alp. er búið að samþ. Siglufjörð, þá er ekki hægt að segja nei við hina kaupstaðina. Ég fyrir mitt leyti get fallið á, ef ríkissjóður hefur bolmagn til þess, að greiða hærra tillag til annarra sjúkrahúsa, en meðan ástandið er þannig, að við eigum ófullgerð sjúkrahús í Reykjavík og annars staðar og alls konar hæli, sem nauðsyn er að fá upp, og allt stendur fast vegna fjárskorts, þá finnst mér einkennilegt að vera að bæta við það og auka framlögin meðan ekki er hægt að standa við það, sem nú er í l. Eins og ég tók fram áðan, þá er enginn greiði gerður þeim bæjar- og sveitarfélögum, sem fá þennan laga-bókstaf, ef ekki er hægt að innna þessi framlög af hendi af hálfu ríkissjóðs.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18:4 atkv. og afgr. til Ed.

Á 48. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar. Alp. 1950. C. (70. löggjafarþing).

Á 49. fundi í Ed., 15. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

21. Leturborð ritvéla.

Á 16. fundi í Nd., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um samræmingu á leturborðum ritvéla [74. mál] (þmfrv., A. 122).

Á 17. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Hv. flm. þessa frv. er fjarverandi, en ég sem varamaður hans vil leggja til, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og hv. allshn. Hv. flm. gerir grein fyrir málinu í grg., sem fylgir frv., og sé ég ekki ástæðu til að rekja það.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til allshn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

22. Atvinnuleysistryggingar.

Á 22. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um atvinnuleysistryggingar [93. mál] (þmfrv., A. 164).

Á 24., 25., 26. og 29. fundi í Nd., 20., 21., 23. og 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 30. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Guðnason): Herra forseti. Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þetta mál, því að það er þegar kunnugt, hve mikið nauðsynjamál hér er um að ræða, og nægir í því sambandi að vísa til grg. þeirrar, sem fylgir frv. Ég mun því ekki ræða þetta frekar á þessu stigi málsins, en mun gera það síðar, ef til efni gefst til. — Ég óska svo eftir, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. félmn. og til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

23. Lækkun tekjuskatts af lágtekjum.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um sérstaka lækkun tekjuskatts af lágtekjum [125. mál] (þmfrv., A. 271).

Á 34. fundi í Nd., 8. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Ég hafði búizt við því, að hæstv. ríkisstj. mundi flytja frv. í sömu átt og þetta frv., sem hér er lagt fram. — Eins og hv. þm. muna, þá kom fram stjfrv. á síðasta þingi um, að veita skyldi sérstaka tilslökun á tekjuskatti af tekjum, sem væru 20 þús. kr. eða lægri, álögdum 1950, og það samsvaraði að gefa eftir þriðjunginn af slíkum tekjuskatti. Það er ekki efa bundið, að það er eins mikil þörf á slíkri eftirgjöf fyrir almennung nú á þessu ári, sem í hönd fer, og jafnvel meiri. Ég hef þess vegna leyft mér, þó að ég að öðru leyti hafi tekið upp orðalag stjfrv. frá í fyrra, að hækka þarna upp í 25 þús. kr. það takmark teknanna, sem miðað sé við. En frv. um þetta, sem þýðir nokkra eftirgjöf á þungum álögum almennings, sem erfiðast á með að héra þær, var ekki komið fram. Ég veit þess vegna ekki, hvort það var meiningin hjá hæstv. ríkisstj. að koma með frv. um þetta og að aðeins hafi ekki unnizt tími til þess eða yfirsétt að leggja fram frv. um þetta aftur nú, og þess vegna hef ég leyft mér að bera fram þetta frv. Ég vona, að það hafi verið tilgangur hæstv. ríkisstj., að þessi tilslökun ætti að gilda líka fyrir næsta ár, og að þetta frv. geti því orðið samþ. hér, hvort sem upphæðin fengist nú ákveðin sú eða ekki, sem ég hef lagt til, að miðað sé við, þ. e. a. s. 25 þús. kr. tekjuhámarkið.

Ég óska, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Ég vildi aðeins upplýsa það, að það er langt síðan ríkisstj. tók ákvörðun um að heita sér fyrir því, að sams konar tilslökun yrði í þessum efnun eins og ákveðin var í fyrra fyrir yfirstandandi ár. Og ætlunin er að koma á framfæri um þetta efni brtt. við frv. um framlengingu á tekjuskattviðauka. Þetta hefur ekki verið gert enn, vegna þess að það hefur verið í athugun um aðrar brtt., sem munu væntanlega þurfa líka að koma fram við þetta frv., sem að visu ekki

snerta skatthæð, heldur framkvæmdaatriði í sambandi við skattinn. Ég vil aðeins upplýsa þetta, en hef hins vegar ekki á móti því, að þetta frv. gangi til n.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

24. Iðnaðarbanki Íslands.

Á 24. fundi í Sp., 7. des., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um stofnun og rekstur Iðnaðarbanka Íslands h/f [128. mál] (þmfrv., A. 286).

Á 35. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Nd., 11. jan., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Frv. þetta um stofnun og rekstur Iðnaðarbanka Íslands h/f er flutt eftir ósk Landssambands iðnaðarmanna, Félags ísl. iðnrekenda og iðnþingsins af meiri hluta iðnn. Nd., hv. þm. Hafnf., hv. 6. þm. Reykv. og mér. Hv. þm. V-Húnv. og hv. þm. Mýr. vildu ekki vera meðflm., en flytja í þess stað till. í Sp. varðandi þetta mál.

Það er ljóst, að eitt meginiskilyrðið fyrir atvinnugreinarnar er að hafa greiðan aðgang að hagkvæmum lánum bæði um stofnkostnað og rekstrarkostnað. Um langan aldur hafa landbúnaður og sjávarútvegur verið meginatvinnuvegir þjóðarinnar, og hafa þeir haft sérstaka banka til að leysa úr lánsfjárbörf sinni. Auk þjóðbankans starfaði Íslandsbanki um margra ára skeið, og á eftir honum kom svo Útvegsbankinn 1930, og greiðir hann fyrir lánsfjárbörf sjávarútvegsins. Á sínum tíma var svo Ræktunar-sjóðurinn stofnaður, en hann greiddi fyrir ræktun í landinu, en upp úr honum og fleiri sjóðum óx svo Búnaðarbankinn, sem var stofnaður fyrir 1930. Þessir tveir meginatvinnuvegir okkar hafa því fyrir nokkru fengið sínar sérlána-stofnanir, en iðnaðurinn hefur enn sem komið er ekki fengið sína lánastofnun, að visu mætti í þessu sambandi nefna Iðnlánasjóð, sem stofnaður var með l. frá 1935, og þó að hann hafi gert nokkurt gagn, þá er hann þó lítils megnugur. Ríkissjóður hefur árlega lagt nokkurt fé fram til sjóðsins, en lánsmöguleikar hans eru svo takmarkaðir, að varla er hægt að nefna hann lánastofnun að ráði, þó að hann hafi gert það gagn, sem hann hefur getað í þessum efnun. En nú hefur orðið gerðbreyting í atvinnu-

lifi okkar, þannig að iðnaður og iðja hafa færzt stórkostlega í vöxt. Fram yfir 1930 var iðnaður naumast til í landinu, nema þá handiðja, en síðustu tvo áratugi hefur iðnaður og iðja færzt mjög í aukana. 1940 var komið svo, að rúmlega 21% landsmanna lifði á iðnaði, og nú hefur um 1/3 landsmanna lifsframfæri af honum, en um 40% af íbúum höfuðstaðarins. Á næstu árum má gera ráð fyrir, að margs konar iðja og verksmiðjurekstur færist í aukana, þegar hin stóru raforkuver, Sogsvirkjunin og Laxárvirkjunin, komast í notkun, en nægileg og ódýr raforka er ein aðalundirstaða iðnaðarins. Þó að sumir telji, að gjaldeyrisvandráði og innflutningshömlur hafi ýtt undir aukinn iðnað í landinu, þá er það víst, að þó að gjaldeyrisafkoma okkar batni og unnt verði að leysa innflutningshömlur, þá mun iðnaður og iðja fara vaxandi í landinu, einkum eftir að þessi tvö raforkuver taka til starfa. Það er því full nauðsyn að athuga í fullri alvöru, hvernig hægt verði að greiða úr lánsfjárbörð þessa stóra atvinnuvegar í framtíðinni. Félag ísl. iðnrekenda og Landssamband iðnaðarmanna hafa undirbúið mál þetta um nokkurra ára skeið, og er þetta frv. niðurstaða þeirra athugana og undirbúnings.

Það er ekki þörf á að bæta miklu við um þörfinna fyrir þessa lánastofnun iðnaðarins. Ég ætla, að það hafi komið fram í skýrslu frá fjárhagsráði fyrir 2 árum, að 1947 hafi fé það, sem bundið var í iðnaðinum, numið a. m. k. 300 millj. kr., og hefur það sennilega aukizt allverulega síðan. Fjárbörð iðnaðarins er því mjög mikil, og þarf hann oft meira fé í rekstrar-kostnað en aðrar atvinnugreinar. Flest fyrir-tæki þurfa að fá hráefni með löngum fyrirvara, og oft liður langur tími frá því, að hráefnið er pantað, og þangað til varan er tilbúin til sölu, en þegar hráefnið er pantað, þarf að jafnaði að greiða 1/3 hluta verðs þess eða jafnvel stundum alla vöruna. Auk þess þarf iðnaðurinn oft að greiða háa tolla og aðflutningsgjald, löngu áður en hægt er að koma framleiðslunni í verð. Iðnaðurinn hefur því í sumu sérstöðu um þörf til rekstrarlána, og gengislækkunin hefur gert hana hærri en áður var. Ég held því, að flestir geti verið sammála um, að brýna nauðsyn ber til að greiða sem fyrst úr þessum lána-málum iðnaðarins. Eins og sakir standa, þá er enginn banki, sem telur það skyldu sína sér-staklega að veita fyrirgreiðslu í málefnum iðnaðarins, gagnstætt því sem á sér stað um land-búnað og sjávarútveg, sem hafa sér til stuðnings hvor sinn banka, auk þess sem Landsbankinn sinnir einnig að verulegu leyti velferðarmálum útvegsins.

Þegar vel vegnar og lánamarkaðurinn er opin, eins og raun var á nokkur undanfarin ár, þá kemur þetta ekki að sök. En þegar þrengir að, þá kemur það hart niður á iðnaðinum, að enginn banki skuli vera til, sem telur það sérstaka skyldu sína að veita lán til iðnaðarins. Af þessum sökum er frv. þetta fram komið, og er það lagt fyrir Alþingi af meiri hl. iðnn. í því formi, sem það hafði, er það kom frá iðnaðarmönnum sjálfum.

Að meginefni til fjallar frv. um það, að stofn-

að verði sérstakt hlutafélag, er heiti Iðnaðar-banki Íslands h/f og hafi aðsetur í Rvík. Stofn-fé bankans skal vera 6 milljónir, og af því á iðnaðurinn sjálfur að leggja til 3 milljónir, eða Félag íslenzkra iðnrekenda og Landssamband iðnaðarmanna 1 1/2 millj. hvort. Ríkissjóði er aðeins ætlað að leggja fram 2 1/2 millj., og 1/2 millj. er gert ráð fyrir, að safnað verði með almennt hlutafjársofnun innan lands samkvæmt opinberu útboði. Um þetta fjallar 1. kafli frv. Í 2. kafla segir svo fyrir um stjórn og samþykktir félagsins. Varðandi 4. gr. er rétt að benda á, að þar er gert ráð fyrir, að þau ákvæði, sem gilda í hlutafélögum um takmörkun á atkvæðisrétti í 1/3 atkvæðamagns hjá hverjum hluthafa, skuli ekki ná til atkvæða ríkissjóðs. — Þá eru í 5. gr. ákvæði um, að stjórn félagsins skuli kosin með hlutfallsskosningu á árlegum aðalfundi og vera skipuð 5 mönnum, og er gert ráð fyrir, að ríkisstjórninni, F. Í. I. og Landssambandi iðnaðarmanna, sem mest leggja til af fé, verði tryggður þar fulltrúi. Þá fjallar 3. kafli frv. um starfshætti bankans, og samkvæmt 10. gr. skal hlutafélagið njóta sömu sérréttinda og Landsbankinn hefur og þar eru til tekin, og eru í grg. með frv. skýringar á því, hvaða réttindi þar er um að ræða. — Loks fjallar svo 4. kafli um iðnlánasjóð, sem gert er ráð fyrir, að bankinn taki að sér og verði þar sérstök deild með aðskildum fjárhag og bókfærslu, samkv. þar að lútandi samningi við iðnaðarmálaráðherra. Yrði það með svipuðum hætti og gildir um fiskveiðisjóð, en hann er samkv. núgildandi lögum undir stjórn Útvegsbankans, en nefnd þriggja manna ákveður lánveitingarnar.

Ég ætla nú, að um þetta frv. þurfi ég ekki að fara fleiri orðum. Hér er um að ræða augljóst nauðsynjamál, sem ég vænti, að mæta megí skilningi og velvild hv. þdm.

Forseti (SB): Fram hefur komið ósk um það, þar sem hæstv. iðnmrh. er ekki viðstaddur í deildinni, að málinu verði frestað.

Umr. frestað.

Á 48. fundi í Nd., 12. jan., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. fundi í Nd., 15. jan., var fram haldið 1. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 50. og 51. fundi í Nd., 16. og 17. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 59. fundi í Nd., 1. febr., var frv. enn tekið til 2. umr.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Þegar þetta mál var hér síðast til umr., en þetta mun vera frh. 2. umr., þá tók ég svo eftir, að umr. væri frestað með tilliti til þess, að iðnn. tæki málið

til meðferðar, áður en lengra væri haldið. Frv. er flutt af meiri hl. nefndar og því ekki vísað sérstaklega til nefndar við 1. umr., og þess vegna liggur ekkert nál. fyrir í málinu. Ég skildi það svo, þegar málið var tekið út af dagskrá, að nefndin tæki það til meðferðar. Var gert ráð fyrir því, að af hálfu n. væri gerð grein fyrir málinu. Nú kveður enginn sér hljóðs af hálfu n. til þess að gera grein fyrir málinu. Vil ég skjóta þeirri fyrirspurn til forseta, hvort ekki sé rétt að fresta málinu, þar til nefndin hefur gert grein fyrir því. Hluti nefndarmanna er fjarverandi, og má vera, að það sé ástæðan. En málið hefur verið litið rætt í þessari deild, og held ég, að ýmsir eða flestir hv. dm. hafi ekki gert sér grein fyrir því, þar sem ekkert nál. liggur fyrir. Hins vegar er hér um stórmál að ræða, stofnun nýs banka. Er æskilegt, að málið fái ýtarlegri meðferð en líkur eru til við þessa umr., þar sem ekkert nál. liggur fyrir. — Á þessu stigi skal ég ekki ræða málið frekar, en skjóta þeirri fyrirspurn til forseta, hvort ekki sé ástæða til að fresta umr., þar sem svona stendur á.

Forseti (JG): Komið hefur fram ósk um að fresta umr. um málið og láta það ganga til iðnn. Tel ég rétt, að málið verði tekið út af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 63. fundi í Nd., 5. febr., var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Mál þetta er flutt af meiri hl. iðnn., og var gerð grein fyrir því við 1. umr. Þegar 2. umr. hófst, var óskað eftir því, að n. tæki málið til athugunar, og var orðið við þeirri ósk. Á nefndarfundum á föstudaginn varð það hins vegar að samkomulagi, að málið héldi áfram til 3. umr. og hefði n. þá viðræður við ríkisstj. um málið milli 2. og 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—4. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

5.—7. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

8.—10. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

11.—12. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 69. og 70. fundi í Nd., 15. og 16. febr., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Nd., 19. febr., var frv. enn tekið til 3. umr.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Þegar mál þetta var afgr. til 3. umr., var gengið út frá, að það yrði athugað af iðnn. á milli umræðna. Nú er hv. form. iðnn. ekki viðstaddur á fundi og athugun ekki lokið, og verður að teljast óeðlilegt, að málið verði afgr. nú, og vil ég beina því til hæstv. forseta, hvort honum þyki ekki rétt að fresta því til næsta fundar.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég get ekki stillt mig um að benda á þessa óvenjulegu meðferð, er mál þetta hefur hlotið, þar sem það hefur verið tekið af dagskrá hvað eftir annað. Það hefur fengið fulla athugun í n., svo að ég skil ekki, að frekari athugunar sé þörf, enda mun hv. form. iðnn. hafa talið það einnig, úr því hann hefur ekki séð ástæðu til að vera viðstaddur afgreiðslu málsins. Ég vil því leyfa mér að mælast til þess við hæstv. forseta, að málinu verði haldið áfram nú.

Forseti (SB): Það er rétt, sem hv. þm. Hafnf. sagði, að málið hefur iðulega verið tekið af dagskrá; en það er ekki vegna þess, að forseti hafi viljað setja fót fyrir það. En þar sem form. iðnn. er ekki viðstaddur, þá verður orðið við þeim tilmælum hv. þm. V-Húnv. að fresta málinu enn að þessu sinni. En það skal líka verða tekið á dagskrá þegar á næsta fundi.

Umr. frestað.

Á 72. fundi í Nd., 20. febr., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti (SB): Ég skal geta þess, að iðnn. hefur óskað, að þetta mál yrði ekki tekið fyrir fyrr en n. hefur fjallað um það í samráði við ríkisstj.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 74. fundi í Nd., 23. febr., var fram haldið 3. umr. um frv.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Úr því að þetta frv. er komið hér til 3. umr., þykir mér rétt að fara um það örfáum orðum, áður en meðferð þess lýkur hér í hv. þd.

Í sambandi við þetta mál hefur verið sagt af forgöngumönnum þess, að iðnfyrirtækin í landinu hafi orðið nokkuð afskipt um lánveitingar frá lánsstofnunum, borið saman við aðra atvinnuvegi. Og hefur mér skilzít, að það væri einkum til þess að rétta hlut iðnaðarins, sem frv. þetta hefði verið flutt um stofnun sérstaks banka fyrir iðnaðinn.

Út af þessu vil ég benda á það, að alveg nýlega hefur komið grg., sem birzt hefur í blöðum, frá framkvæmdastjórn Landsbankans, varðandi þetta mál. Eru um það gefnar þær upplýsingar, að hjá bönkunum þremur séu nú útlán til iðnaðarins talin um 80 millj. kr. Nokkur stærstu iðnfyrirtæki landsins og þau, sem mest fé hafa til umráða að láni frá bönkunum, eru þó ekki talin með í þessari upphæð. Hér eru t. d. ekki talin lán til Sildarverksmiðja ríkisins, sem framkvæmdastjórn Landsbankans telur 50 millj. kr., og ekki heldur lán til annarra sildarverksmiðja og fiskimjölsverksmiðja, sem nema nokkrum tugum millj. kr. Lán til hraðfrystihúsa og fyrirtækja sjávarútvegsins eru ekki heldur tekin með. En vítað er, að þessi fyrirtæki hafa mikið fé að láni frá bönkunum. — Af þessu virðist mér ljóst, sem betur fer, vil ég segja, að bankarnir hafa gert sér far um að bæta úr lánsfjárbörf iðnaðarins, eins og annarra atvinnugreina, eftir því sem tiltækilegt var á hverjum tíma. Og virðist þetta ekki benda

til þess, að þessi atvinnuvegur hafi átt þar neitt litlum skilningi að mæta. Þetta fannst mér ástæða til að nefna, áður en meðferð málsins verður lokið.

Um frv. sjálft er það að segja, að það skiptir sennilega ekki miklu máli, hver afgreiðsla þessarar hv. d. verður á því. Það lá fyrir þegar í upphafi, að sjálfir flm. frv. gerðu ekki ráð fyrir, að það mundi fá fullnaðarafgreiðslu á þessu þingi, og liggur það fyrir nú, að svo muni ekki verða. — Eins og kunnugt er, þá eru bankamálin nú til endurskoðunar hjá hæstv. ríkisstjórn. Og meðan á þeirri endurskoðun stendur, er vitaskuld ekki tímabært að setja hér lög um sérstakan banka, og þess er að vænta, að við þá endurskoðun verði tekið tillit til þarfa iðnaðarins, eins og annarra atvinnugreina. Ég vil einnig benda á það, að við hv. þm. Mýr. lögðum fram í Sp. fyrir nokkru tíll. til þál. á þskj. 296 um lánsfjárúttegum til iðnaðarins, þar sem lagt er til, að ríkisstj. verði falið að taka þetta mál til athugunar, hvernig iðnaðinum verði bezt séð fyrir lánsfé og hvort heppilegt sé og framkvæmanlegt að stofna sérstakan iðnaðarbanka. Þessi till. er nú í n. í Sp., og ég teldi heppilegt, að hún næði fram að ganga nú á þessu þingi, því að með því mundi Alþ. undirstrika vilja sinn á því, að þarfir iðnaðarins yrðu hafðar sérstaklega fyrir augum af hæstv. ríkisstj. og þeim, sem vinna að endurskoðun bankakerfisins. Þessa leið tel ég vænlegasta til framdráttar þessu máli, þar sem líka er ljóst, að þetta frv. nær nú ekki fram að ganga.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Síðan þetta frv. um Iðnaðarbanka Íslands var til 2. umr. hér í þessari hv. deild, hefur málið verið rætt í iðnn., og enn fremur hef ég sem form. n. átt viðræður um það við hæstv. iðnmrh. og bankamrh. Afstaða n. til málsins er óbreytt frá því sem áður, þannig að meiri hl. mælir með því, að frv. nái fram að ganga, en minni hl. hefur aðra afstöðu, eins og hv. þm. V-Húnv. hefur nú lýst yfir í ræðu sinni. Ég hef áður gert grein fyrir nauðsyn þessa máls, og enn fremur hefur hv. þm. Hafnf. gert því glögg skil. Ég tel því ekki ástæðu til að bæta þar nokkru við núna. En það eru tvö atriði úr ræðu hv. þm. V-Húnv., sem ég tel nauðsynlegt að minnst litlilega á. Hann minntist á, að í nýlegum skýrslum frá Landsbankanum væru þær upplýsingar gefnar, að lán til iðnaðarins væru nú um 80 millj. króna, þótt frá séu talin lán til sildarverksmiðja ríkisins og hraðfrystihúsanna. Ég vil benda á það, að þessi tala segir okkur raunar ekkert. Til þess að fá að vita, hvað hún raunverulega þýðir, þurfum við að hafa samanburð, eitthvað til að miða hana við. Í fyrsta lagi gætum við spurt í þessu sambandi, hve útistandandi lán í landbúnaðinum væru mikil og hve mikil í sjávarútveginum. Í öðru lagi þyrftum við að vita, hve lánsfjárbörf iðnaðarins væri mikil, til þess að geta dæmt nokkuð um þessa upphæð. Og miðað við hinn gífurlega stofnkostnað og rekstrarkostnað iðnfyrirtækja hér á landi, þá ætla ég, að þessar 80 millj. séu mjög lág upp-

hæð. En um þetta er auðvitað tilgangslaust að þrátta hér, nema við höfum einhverjar tölur til að miða við.

Þá gat hv. þm. V-Húnv. þess, að við flm. frv. hefðum strax í upphafi ekki gert ráð fyrir því, að málið næði fram að ganga á þessu þingi. Hv. þm. hefur áður, við 1. umr. málsins, látið slík ummæli sem þessi falla, og ég sé ekki, hver tilgangur hans er með því að endurtaka slíkt fleipur nú. Það var tekið fram í nóvember, er frv. var flutt, að málið lægi þannig fyrir, að líkur væru fyrir því, að þingi yrði lokið fyrir jól, og því voru flm. þá í nokkrum vafa um það, hvort það næði fram að ganga á þessu þingi. Þegar nú var ákveðið, að þingið héldi áfram eftir nýár, breyttist þetta að sjálfsgöðu, og ég ætla, að allir flm. vilji, að frv. nái nú fram að ganga. Það er því algerlega úr lausu lofti gripið, er hv. þm. V-Húnv. heldur því fram, að enginn hugur standi á bak við þetta frv. nú. Ég þarf raunar ekki að fara fleiri orðum um þetta mál. Ég hef áður gert grein fyrir brýnni nauðsyn þess og bent á, að hér væri um sérstakt mál að ræða, þar sem atvinnuvegur sá, sem í hlut á, býður fram framlag, sem nemur millj. króna, til stofnunar bankans. Ætla ég, að slíkt hafi ekki verið gert, hvorki af landbúnaðinum né sjávarútveginum, þegar Búnaðarbankinn og Útvegsbankinn voru stofnaðir, og segi ég þetta ekki til að niðra þeim atvinnuvegum á nokkurn hátt. — Að lokum vildi ég svo áréttta það, að meiri hl. iðnn. leggur ákveðið til, að málið nái fram að ganga á þessu þingi.

Skúli Guðmundsson: Hv. form. iðnn. segist nú eins og áður vilja, að þetta frv. nái fram að ganga og verði afgr. af deildinni og þinginu. Það breytir engu af því, sem ég sagði áðan um þetta efni, að það lægi í augum uppi, að frv. mundi ekki ná samþykki nú. Það er ekki hægt að gera ráð fyrir, að frv. um stofnun nýs banka verði afgr. í einni svipan, án þess að ríkisstj. hafi fjallað nokkuð um það, og ég geri ekki ráð fyrir, að endurskoðun á bankalöggjöfinni verði lokið, áður en þessu þingi lýkur, sem má búast við, að verði alveg á næstunni. Það liggur því í augum uppi, að málið nær ekki fullnaðarafgreiðslu á þessu þingi, því að hana mun það ekki fá, fyrr en niðurstöður á endurskoðun bankalöggjafarinnar liggja fyrir. — Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölýrða meira um þetta mál.

Bjarni Ásgeirsson: Ég sé ástæðu til að segja nokkur orð um þetta mál, áður en það fer út úr deildinni, vegna þeirra umr., sem hér hafa farið fram í d. um málið, og blaðaummæla um þær, og ekki sízt vegna ummæla, sem fallið hafa í sambandi við till. til þál., sem við hv. þm. V-Húnv. fluttum í Sp. í umr. um þá þáttill. var því slegið föstu af sumum hv. þm., að sú afstaða, sem við hv. þm. V-Húnv. tókum til málsins, sýndi ekkert annað en fjandskap okkar til þessa máls og löngun okkar til að berjast á móti aukinni lánsfjárveitingu til iðnaðarins. Nú er það upplýst, að þegar málið var flutt, létu flm. á sér skilja, að þeir gerðu ekki ráð fyrir, að

málið næði fram að ganga á þessu þingi. Þessu hefur ekki verið neitað. Því var það, að við hv. þm. V-Húnv. töldum þá rétt að óska eftir því, að borin yrði fram till. til þál. í Sp., þar sem skorað væri á ríkisstj. að undirbúa þetta lánsfjármál iðnaðarins fyrir næsta þing. Það sjá því allir, að það er siður en svo fjandskapur við málið að taka þann kostinn að skora á ríkisstj. að hefja undirbúning þess, í stað þess að fylgja till., sem auðséð var, að mundi daga uppi hér á þinginu. Það má að sjálfsögðu deila um það, hvor leiðin hafi verið heppilegri, en ég neita því, að sú leið, sem við völdum, sýni nokkurn fjandskap við málið. Og ég ætla, að okkar leið hafi verið fyllilega jafnæskileg fyrir heppilegan framgang þessa máls. Nú þegar þinginu lauk ekki fyrir jól, þá rísa flm. upp aftur nú og segja, að vonir séu til þess, að málið gangi í gegnum þingið, áður en því ljúki, og frá þeim tíma hef ég ekki lagt stein í götu þess, og ef Alb. hefði vilja til að koma því áfram, þá gæti það gert það fyrir mér og okkur hv. þm. V-Húnv. Því vil ég neita því eindregið, að afstaða okkar hafi stjórnað af fjandskap til þessa máls, og ég vil segja hv. þm. Hafnf., sem fór stórum orðum um afstöðu okkar, að ég efast um, að hann hafi meiri trú á íslenskum iðnaði en ég, enda þótt ég viti, að hann er mikill iðnaðarfrömuður. Mér er mjög vel ljóst, að iðnaðurinn hlýtur að verða einn af þremur aðalatvinnuvegunum, sem framtíð þessa þjóðfélags á að byggjast á, bæði í efnalegum og atvinnulegum skilningi. Og ég valdi þá leið mína að óska eftir því, að ríkisstj. tæki málið til athugunar á milli þinga, eingöngu vegna þess, að ég held, að sú leið muni verða málinu meiri frambúðarstyrkur en fylgi við þetta frv. — Ég sá ástæðu til að taka þetta fram vegna ummæla hér og í blöðum í sambandi við afstöðu okkar hv. þm. V-Húnv. til þessa máls.

Emil Jónsson: Herra forseti. Ég vil þakka hv. þm. Mýr. fyrir ágæta ræðu, því að hvað um allt annað, sem hann sagði, þá skal ég taka það til greina og trúa því, að hans yfirlýsing hafi verið gerð af heilum huga. En það er ekki hægt að segja, að meðferð þessa máls hér í deildinni hafi sýnt heilan huga hv. þm. og þó sérstaklega ekki hjá hv. þm. V-Húnv., því að hann hefur aldrei sett sig úr færi að leggja stein í götu þess. Þetta mál á sér langa sorgarsögu hér í deildinni. Það var afgr. af iðnn. þann 5. des., útbýtt síðan 7. des., tekið af dagskrá 11., 12. og 13., en var þó afgr. til 2. umr. þann 15. Síðan hefur hvorki gengið né rekið allt til þessa. Málið hefur verið af og til á dagskrá í 2 mánuði, eða frá miðjum des. til þessa dags, án þess að hægt hafi verið að þoka því í gegnum þessa deild. Það má hver trúa því sem vill, en ég er ekki gjarn á það, að það sé af eintómri velvild til málsins, að slík hefur meðferð þess verið. Ég býst við, að hv. þm. Mýr. segi rétt frá, að hann hafi ekki beitt sér gegn því, að það yrði tekið fyrir, en það hefur hv. þm. V-Húnv. gert og það mörgum sinnum. Hann hefur oft beitt sér gegn því, að málið yrði tekið á dagskrá, og það er næsta undarlegt, að forseti skuli hafa

tekið tilmæli hans til greina. Ef það er til snefill af áhuga hjá þessum hv. þm. fyrir því að þoka málinu áfram, þá held ég, að þetta sé ekki vænlegasta leiðin til að koma því í höfn á þessu þingi. Okkur var sagt það hér fyrir jólin, að þinginu ætti að ljúka fyrir nýár, og því var nokkur efi hjá flm. þessa frv. um það, að málið næði fram að ganga. En nú er Alb. búð að sitja um 2 mánuði eftir nýár —, og hver veit, hvað það situr lengi enn —, og ef það hefði verið til snefill af vilja til að þoka málinu áfram, þá hefði það verið hægt. En í stað þess hefur það setið á dagskrá í 2 mánuði, án þess að hægt hafi verið að þoka því nema til þessarar umr. Það hefur verið tekið út af dagskrá aftur og aftur, og alltaf hefur verið komið með einhverjar viðbáur. Að vísu hefur hv. þm. V-Húnv. og að nokkru leyti hv. þm. Mýr. líka lýst því yfir, að hann teldi það vænlegra, að málið yrði dregið, en í þess stað samþ. þál. um að fela ríkisstj. athugun þess á milli þinga. Mér skilst nú, að ríkisstj. sé að gera þá athugun og muni halda henni áfram, hvort sem þessi þáltill. verður samþ. eða ekki, því að við höfum margsinis heyrt, að ríkisstj. sé nú að endurskoða bankakerfið og þessi banki muni koma þar með. Því er þessi þáltill. alveg þýðingarlausa. Þingið gæti að sjálfsögðu sýnt vilja sinn í þessu máli á annan hátt en með samþykkt þessarar þáltill., og það yrði þinginu til mikils sóma, ef það samþ. frv., en samþykkt þáltill. yrði því til stórrar vansæmdar. Það væri þá hreinlegra að segja blátt áfram, að málið eigi ekki að ganga í gegnum þingið, heldur en að fara þessa leið til málamynda. Hér var rétt áðan verið að útbýta í d. skýrslum um Iðnlánasjóð. Ég hef ekki séð þessar skýrslur fyrr og hef nú ekki gluggað nema litillega í þær. En ég hef lesið nóg í þeim til þess að sjá, hve iðnaðurinn á afar erfiðt uppráttar í þessu landi, þegar um er að ræða fjárveitingar til hans. Iðnlánasjóður var stofnaður 1934 til að bæta úr brýnni þörf iðnaðarins fyrir lán út á hlutí, sem ekki voru taldir veðhæfir. Síðan hefur verið smátutlað í þennan sjóð, og nú er búð að koma honum upp í 2 millj. króna eftir 16 ár. Hvað mundu fulltrúar landbúnaðarins segja, ef landbúnaðurinn ætti þarna í hlut, þeir fulltrúar, sem nú vilja taka 15 millj. kr. óumbeðið lán til landbúnaðarins? Ætli þeim þætti ekki ganga grátlega seint og erfiðlega að afla fjár til landbúnaðarins, ef eins væri ástatt fyrir honum og iðnaðinum? Þetta sýnir glögglega, að á 16 áum hefur ekki tekizt að tutla úr ríkissjóði nema 2 millj. kr. til iðnaðarins, eða að meðaltali rúmar 100 þús. á ári. Það er þetta, sem liggur eftir Alb. í þessu máli, og þetta þing virðist ætla að liða svo, að ekkert rakni úr í þessu efni. Iðnaðarmenn fóru fram á það, að úr þessu yrði bætt á þessu þingi. En þeir fengu enga undirtekt hjá fjvn. Þeim var að vísu leyft að bera sínar óskir fram og það var talað vel við þá, en þeir fengu ekki grænan eyri, og það stendur enn, svo að framlag til Iðnlánasjóðs hefur staðið í stað síðan 1946, og hefur þó margt breytzt síðan. Og þetta framlag nemur nú rúmum 100 þús. króna á ári. Samkv. yfirlýsingu hv. þm. V-Húnv. á iðnaður-

inn ekki að vera á flæðiskeri staddur, því að hann taldi sig sýna fram á það, að iðnaðurinn hefði nú 80 millj. kr. til sinna afnota. Ég hef ekki fengið að sjá þá upphæð sunnariðaða, og það uggir mig, að það séu ekki allt iðnaðarmenn, sem eru taldir fyrir þeim lánnum. En þessi tala sýnir okkur raunar ekki neitt, nema við höfum einhvern samanburð, eins og hv. 7. þm. Reykv. sýndi ljóslega fram á áðan. Hv. þm. V-Húnv. var staddur ásamt mér á fundi einnar bankastofnunar í gær, og hann veit ósköp vel, hve mikill munur var þar á lánnum til iðnaðarins og lánnum, sem veitt höfðu verið til sjávarútvegsins eða landbúnaðarins, og var þetta þó hvorki banki útvegsins né landbúnaðarins. Það mun láta nærri, að lán til sjávarútvegsins hafi verið þar 8 sinnum hærri en til iðnaðarins. En það virðist svo sem allt sé gert til að gera iðnaðinum erfiðara fyrir í þessu efni. Ýmist hefur verið talið, að hlutir iðnaðarmanna væru ekki veðhafir fyrir lánnum eða vörur þeirra og efni, og er þetta á annan veg en bæði hjá landbúnaðinum og sjávarútveginum. Það er þetta misrétti, sem iðnaðarmenn vilja fá leiðrétt, og þeir geta fengið þá leiðrétingu, ef þetta frv., sem hér liggur fyrir, fær að ganga á eðlilegan hátt í gegnum þingið. En meðferð þess hefur verið síður en svo eðlileg og virðist ætla að vera söm áfram. Ég hef ekki tekið það saman, hve frv. hefur verið oft á dagskrá, en ég hygg það muni vera um 30 sinnum, og minnst ég ekki, að nokkurt frv. hafi komið í hálfkvísti við það í þessu efni. Hv. þm. V-Húnv. endurtók ummæli sín um það, að þetta frv. ætti ekki að ganga í gegnum þingið, fyrr en ríkisstj. hefði athugað málið nánar. Ég hefði nú haldið, að það væru þm. sjálfir, sem ættu að skera úr máli sem þessu, og það ættu þeir að gera með því að leyfa málinu að ganga á venjulegan hátt í gegnum þingið.

Að síðustu vildi ég segja það, út af því, sem hv. þm. Mýr. lét falla áðan um ummæli mín við fyrri umr. þessa máls, að ég minnst þess ekki að hafa þá sagt nokkuð í sambandi við þetta mál, sem ég tel ofmælt. Mér hefur virzt og virðist enn, að það sé einhver annarlegur kraftur, sem hefur dregið og vill draga málið á langinn eða vill það bókstaflega feigt, og það er þetta, sem ég er óánægður með og valdið hefur hinum óþinglegu töfum, sem orðið hafa á afgreiðslu þess. Ég vænti þess svo, að forseti láti það nú ekki dragast lengur að afgreiða málið úr deildinni.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Hv. þm. Hafnf. leggur áherzlu á að hraða málinu. Skyldi það vera vegna þess, sem hann stendur hér upp til þess að hreyta skætingi í menn? Hann heldur því fram, að ég hafi hindrað afgreiðslu þessa máls. Rétt frá skýrt er þetta þannig, að ég hef ekki sagt eitt orð um þetta mál fyrr en nú við 3. umr. Hitt er rétt, að ég hef oftár en einu sinni vakið athygli hæstv. forseta á því, að þetta mál hefði ekki hlotið eðlilegan undirbúning, þar sem ekki hefði verið rætt við hæstv. ríkisstjórn um það. Hæstv. forseti hefur séð það og gert ráðstafanir til þess að úr því yrði bætt. Ég

man ekki betur en þegar málið var tekið út af dagskrá síðast, að þá hafi það verið eftir beiðni eins af flm., og þannig mun það jafnvel hafa verið oftár.

Hv. þm. Hafnf., sem lætur mjög hátt um nauðsyn þessa máls, var í ráðherrastóli ekki alls fyrir löngu. Hann var þar í 5 ár samfleytt, og ekki er nema rúmt ár síðan hann losnaði úr þeim sessi, og ég man ekki betur en hann hafi verið iðnmrh. Þá var þessi brýna og mikla þörf fyrir sérstakan iðnaðarbanka ekki komin. Það var fyrst síðast í nóv. í fyrra, sem þessi þörf skapaðist. Hv. þm. Hafnf. finnst það eðlilegt, að frv. um stofnun nýs banka sé látið ganga í gegnum þingið, án þess að hæstv. ríkisstjórn fái tækifæri til þess að athuga það og það þótt vitað sé, að hæstv. ríkisstjórn hefur til meðferðar endurskoðun bankalöggjafarinnar yfirleitt. Ég bendi á, að form. n. og flm. átti að vera innan handar að ræða við stjórnina um þetta mál, því að flokksbræður hans í ríkisstj. fara með bankamál og iðnaðarmál. Það er langt um liðið frá því að frv. var flutt, en það er nú fyrst fyrir fáeinum dögum að flm. frv. ræddu við stjórnina, þegar rúmir 2 mánuðir voru liðnir frá því að frv. var lagt fyrir deildina, og þess vegna var þá óskað eftir því, að málinu yrði frestað, en hefði verið brennandi áhugi fyrir því, að málið fengist afgr., hefðu þeir átt að ræða fyrr við hæstv. stjórn. Það er því fullkomið öfugmæli, að ég hafi á nokkurn hátt hindrað afgreiðslu þessa máls. Hitt er rétt, að ég hef bent á, að málið hafi ekki fengið eðlilegan undirbúning og athugun, og ég vil benda á, að hún hefur ekki enn farið fram.

Út af því, sem ég sagði um lánveitingar bankanna til iðnaðarins, sagði hv. þm. Hafnf., að það vantaði samanburð. Það er vafalaust svo, að meira fé er bundið í sjávarútveginum en í iðnaðinum, enda er það eðlilegt, og einkum þó hjá hraðfrystihúsunum.

Ég hef ekki tæmandi skýrslur um landbúnaðinn, en á landsbankanefndarfundum í gær, þar sem við hv. þm. Hafnf. vorum báðir, kom það fram, að það lítur út fyrir, að útlán til landbúnaðarins hafi numið um 35 millj. kr. frá þeim banka um síðustu áramót. Samkv. reikningum Búnaðarbankans nema útlánin frá stofnlána-deildum bankans um 45 millj. króna, auk þess á sparisjóðsdeild bankans nokkurt fé útistandandi í lánnum, en það er ekki sundurliðað, og slíkt á einnig við um víxla bankans. Þetta er ekki tæmandi skýrsla til samanburðar, en ég hef ekki haft aðstöðu til þess að afla mér hennar.

Ýmislegt kemur til athugunar í sambandi við stofnun sérstaks iðnaðarbanka, og spurning er það nokkur, hvort þessi bankastofnun sé hagkvæm fyrir iðnaðinn. Jafnvel þó að iðnaðurinn leggi fram nokkrar millj. króna og ríkið 3½ millj., þá er það gefið mál, að þessi banki verður fyrst um sinn lítil stofnun. Þess vegna er óvíst, að slík bankastofnun verði iðnaðinum til ávinnings, ef aðrir bankar draga úr útlánnum sínum til hans. Það eru svona hlutir, sem vert væri að athuga, og iðnaðarmenn mættu gjarnan taka til athugunar, hvort allt væri fengið með stofnun slíks banka. — Þessar aths. vildi

ég láta koma fram, en ég vil ekki þreyta hæstv. forseta með lengri ræðu um þetta mál, enda tel ég þess ekki þörf.

Emil Jónsson: Herra forseti. Hv. þm. V-Húnv. hafði það helzt við mína ræðu að athuga, að hún væri skætingur, og taldi það ekki vænlegt málinu til framdráttar, en ég veit ekki annað en einmitt þessi skætingur hafi verið rétt lýsing á framkomu hans í málinu til þessa. — Hann hefur rétt frá skýrt, þegar hann sagði, að hann hefði ekki tekið til máls um þetta mál fyrr en nú, en eins og ég benti á, hefur hann hvað eftir annað óskað eftir því við hæstv. forseta, að málinu yrði frestað, og beinlínis fyrir hans tilverknað hefur málið dvalizt.

Hv. þm. sagði, og þar er einmitt komið að kjarna málsins, að hann teldi það spurningu, hvert gagn iðnaðinum væri að þessari banka-stofnun. Hann dregur það í efa og vill því ekki samþ. frv. Þar er kjarni málsins, og það er heiðarleg afstaða. Hann er á móti framgangi málsins. Þá er málið upplýst frá hans hendi og hans afstaða skýr, og um það er þá raunar ekki meira að segja.

Hv. þm. sagði, að ég hefði verið ráðh. í 5 ár, og þá hefði ekki verið hót í þessum banka. Það er rétt, að ég fór með þá stjórnardeild í 5 ár, og einmitt á þeim árum var þetta frv. undirbúið. Ég ræddi þetta mál þá allýtarlega við iðnaðarmenn, þeir lögðu það fyrir sín landsamtök til athugunar, og árangurinn af þeirri athugun er málið í því formi, sem það er nú. Ég hef því ekki lagzt á móti málinu, heldur ýtt undir það, og nú er málið fram komið, að visu ekki fyrr en svo, að búið er að ræða það og athuga frá öllum hliðum.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara að deila frekar við hv. þm. V-Húnv. Það eru komin fram rök og gagnrök í málinu og ekki ástæða til að fara að tefja það með málalengingum.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. — Það er rétt hjá hv. þm. Hafnf., að ég er á móti því, að þetta frv. verði samþ. nú, og tel þess þörf að athuga það betur. Að lokinni þeirri athugun, sem ríkisstj. hefur með höndum á bankalöggjöfinni, getur vel verið, að mín afstaða breytist. Ef heppilegt verður talið að þessari athugun lokinni að stofna þennan banka, þá skal ekki standa á mér að vinna að framgangi þess máls.

Emil Jónsson: Herra forseti. Eins og ég hef þegar tekið fram, þá hafa iðnaðarmenn haft þetta í mörg ár til athugunar. Það er búið að athuga það gaumgæfilega og frá öllum hliðum, og fengnir hafa verið aðstoðarmenn, sem færir eru frá banka-teknisku sjónarmiði, og niðurstaðan hefur orðið sú, sem í þessu frv. felst, og þess vegna er rétt að afgreiða það án þess að tefja það með athugunum, sem eru algerlega óþarfar.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Ég vil aðeins benda á það, að mál þetta er ekki óundirbúið, eins og skilja mátti á ræðu hv.

þm. V-Húnv. Eins og hv. þm. Hafnf. hefur þegar tekið fram, var það á árinu 1948, sem viðræður hófust um þetta mál. Í grg. frá landssambandi íslenskra iðnrekenda kemur það fram, að á sumrinu 1948 hafi iðnmrh. skrifað landssambandinu og beðið það að semja frv. um iðnaðarbanka. Síðan var þetta mál athugað, og ég tel rétt að undirstrika það við hv. þm., að þetta mál var vandlega athugað og undirbúið af færum mönnum.

Sú athugun og endurskoðun á bankakerfinu, sem stendur yfir, gengur út á það, hvort stofna eigi sérstakan seðlabanka eða ekki. Ég sé ekki, að sú athugun, hver sem niðurstaðan verður, skipti máli um það atriði, hvort einum bankanum er fleira eða færri í landinu. Af þeirri ástæðu get ég ekki fallizt á, að nauðsynlegt sé að fresta þessu máli vegna þessarar athugunar.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það var á það bent af hv. 7. þm. Reykv., að í grg. stendur, að sumarið 1948 hafi þáv. iðnmrh. skrifað landssambandi íslenskra iðnrekenda um þetta mál. Samkv. því hefur það tekið ráðherrann á 4. ár að hugsa um, hvort hann ætti að fela landssambandinu að semja þetta frv.

Emil Jónsson: Herra forseti. Í sinni 5. ræðu fann hv. þm. V-Húnv. það út, að ég væri ámælisverður vegna þess, hve lengi hefði dregizt að leggja til, að frv. væri samið. Ég fæ ekki séð, að ég sé ámælisverður fyrir það, þó þetta hafi ekki verið gert á 1. eða 2. ári, en hefði verið það, ef ég hefði aldrei leyst verkefnið. Hv. þm. hefði því verið sæmra, að þessi ræða hefði verið óhaldin.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, IngJ, JPálm, KS, SÁ, SG, StSt, ÁS, BÁ, EmJ, FJ, SB.

GPó, HÁ, HelgJ, JG, JörB, PP, SkG, ÁB greiddu ekki atkv.

15 þm. (JóhH, JS, JÁ, JR, LJós, ÓTh, PO, StJSt, StgrSt, ÁkJ, ÁÁ, BÓ, EOL, EystJ, GG) fjarstaddir.

Fr. afgr. til Ed.

Á 76. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 77. fundi í Ed., 26. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að gera ráð fyrir, að málinu verði vísað til n. — Í þessu frv. er farið inn á nýjar leiðir. Ég er sannfærður um nauðsyn þessa máls og tel, að frv. eigi fyllsta rétt á sér, og vona því, að það fái skjóta afgreiðslu. Þarna eru farnar nýjar leiðir. Ríkissjóður leggur fram 2½ millj. kr., en aðrir aðilar 3½ millj. kr. Ég vil beina því til n., hvort ekki væri hægt að færa þetta í annað form og tryggja ríkinu yfirráðin yfir bankanum. Ríkið á tvo bankana alveg og meiri hluta í Útvegsbankanum h/f. Til þess,

að allir bankarnir séu undir opinberum yfirráðum, tel ég rétt, að sama gildi um þennan banka, þó að féð sé að nokkru leyti lagt fram af einstaklingum. Ég tel réttara, að þeir verði ekki látnir hafa yfirráðin.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til iðnn. með 9 shlj. atkv.

Á 82. fundi í Ed., 3. marz, var útbýtt nál. frá minni hl. iðnn., á þskj. 769, og á 83. fundi d., 5. marz, nál. frá meiri hl., á þskj. 795, en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

25. Fasteignamat.

Á 37. fundi í Nd., 12. des., var útbýtt:

Frv. til 1. um endurskoðun fasteignamatsins frá 1942 [137. mál] (þmfrv., A. 335).

Á 47. fundi í Nd., 11. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Hv. fjhn. hefur tekið að sér flutning þessa máls fyrir fjmrn., en efni máls þessa er, að fram fari endurskoðun á fasteignamatinu frá 1942. Þetta fasteignamat er orðið úrelt á margan hátt vegna þeirra margvislegu breytinga, sem orðið hafa hér á landi síðan það var gert. Það er ekki hugsað þannig, að ný skoðun fari fram á hverri eign, heldur verði eftir þeim gögnum, sem auðvelt á að vera að afla, athugað, hvaða breytingar hafa orðið á hverri eign, og nýtt mat þannig gert með hliðsjón af því gamla. Þetta er hugsað að fari þannig fram, að þriggja manna n. sé sett til að gera matið og hún sendi endurskoðað mat sitt heim í hvert hérað, og þar geti menn skoðað það og gert athugasemdir varðandi þær breyt., sem n. hefur gert. — Þetta hefur kannske ekki verið skoðað ofan í kjölinn af hv. n., en ekki mun venja, að máli fram bornu af n. sé vísað til hennar aftur, og geri ég það því ekki að till. minni. Hins vegar teldi ég rétt, að hæstv. forseti hefði talsvert hlé milli 1. og 2. umr., og gæti n. þá tekið málið til meðferðar og gert sínar brtt., ef henni sýndist svo. Eins teldi ég æskilegt, ef einstakir þm. hefðu einhverjar brtt. fram að færa, að þær kæmu fram þá.

Jörundur Brynjólfsson: Herra forseti. Ég býst við, að það kunni að vera þörf á því, að athugun fari fram á gildandi fasteignamati, sakir þeirra breyt., sem orðið hafa í ýmsum verklegum efnunum viðs vegar um landið, breyttum aðstæðum til nota af fasteignum, breyttu verðmæti þeirra og því, sem þær gefa af sér. Ber að taka tillit til alls þessa, þegar ákveða skal verðmæti eignanna, en það er einmitt hægurinn hjá, þegar slíkar breytingar verða og átt hafa sér stað í landinu undanfarin ár, að leiðrétta slíkt um Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

leið og matið er gert. Eins og hæstv. fjmrh. tók fram, er ástæða til að taka til ihugunar fasteignamat á eignum í landinu eins og það er skráð nú, vegna þess, hversu háttað er um framkvæmd skattálagningar og hversu misjafnt það kemur niður vegna þess, hversu fasteignamatið hallar frá réttu. Að þessu leyti er ég sammála hæstv. ráðh. um nauðsyn þess, að nýtt mat fari fram.

Hitt finnst mér miklu fremur ihugunarvert, hvort nú skuli breyta um framkvæmd á mati, hvort rétt sé að hverfa frá því, sem ætíð hefur verið grundvallaratriði um framkvæmd matsins, sem sé sú nákvæma rannsókn, sem fram hefur farið á hinum ýmsu svæðum í landinu og ekki er á annarra færi en þeirra, sem nákunnugir eru. En þetta frv. gerir ráð fyrir, að horfið sé frá þessari nákvæmu rannsókn, því að nú er lagt til, að einungis þrír menn hafi matið með höndum. Ég hygg, að það sé ekki ofmælt, þó að sagt sé, að það sé á engra þriggja manna færi að framkvæma matið, sem byggt þarf að vera á nánum kunnugleika og þekkingu, til þess að rétt verði og vel fari. Að visu er svo mælt fyrir í þessu frv., að þegar þessi þriggja manna n. hafi látið gera skrá yfir mat allra fasteigna í landinu, með þeim breyt., sem orðið hafa frá því að síðasta mat fór fram og að meðtalinni ræktun og húsabótum frá þeim tíma, þ. e. 1942, þá skuli hún senda skrána um fasteignamatið með áorðnum breytingum til viðkomandi hreppa og bæjarfélaga, sem síðan skipi svo n. til þess að athuga þetta, gera till. um breyt. á því, ef þörf þykir á. Gera má ráð fyrir, að út frá þessu kunni að mega færa eitthvað til réttari vegar, að tekið verði tillit til þeirra till., sem þessar n. úti á landi kunna að gera, og vera má, að þessi þriggja manna n. taki tillit til þeirra breyt., sem kunna að koma utan af landi. Fyrir fram er þó ekki víst, að það verði gert, og engin trygging er fengin fyrir því. Þessir menn, sem þetta verk eiga að vinna úti um byggðir landsins, hljóta að hafa miklu meiri kunnugleika á hinum einstöku fasteignum, hver í sínu byggðarlagi. Þess vegna má gera ráð fyrir, að af þeirra hálfu komi till., sem byggist á staðbetri þekkingu en hægt er að ætlast til að komi af hálfu þessara þriggja manna, en þó skortir öryggi fyrir því, að tekið yrði tillit til þeirra till., sem kæmu frá þessum mönnum úti um land. Ég held allra hluta vegna, að það væri langskynsamlegast, að till. um breyt. á fasteignamatinu kæmu einmitt frá þessari undirnefnd samkv. frv., þ. e. að þeir gerðu upprunalega till. um þessar breyt., en síðan kæmi matsn. sem nokkurs konar yfirfasteignamatsn. og samræmdi till. undirn. og gerði þá breyt., ef henni sýndist óhjákvæmilegt að láta fara fram leiðréttingu á matinu. Ég held, að þetta yrðu öruggustu vinnubrögðin og þau heppilegustu.

Ég get vel skilið hæstv. ráðh., að honum hrjósi hugur við því fyrirkomulagi, sem ég hef talað um núna, ef af því ætti að leiða, að borga ætti öllum þessum n. úti á landi úr ríkissjóði þá fyrirhöfn, sem af þessum verkum mundi leiða. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að viðkom-

andi bæjar- og sveitarstjórnir annist þessar greiðslur, ef til kemur, og get ég fallið á þá till., því að ég er sammála hæstv. ráðh. um það, að það að setja þetta á kostnað ríkisins gæti orsakað, að það yrði miklu minni ávinningur við þetta allt saman, og get ég því fallið á, að kostnaður við þessar undirn. úti á landi yrði ekki greiddur úr ríkissjóði, til þess að spara kostnað og gera málið sem einfaldast og kostnaðarminnst fyrir ríkissjóð. — En ef þessar n. úti á landi eiga að vanda sitt verk, verða þær að kynna sér hinar einstöku breytingar, sem átt hafa sér stað síðan fasteignamat fór síðast fram, t. d. þær framkvæmdir, sem gerðar hafa verið síðan í túnraekt, framræslu o. fl. Landsn. getur tæplega haft við annað að styðjast en skýrslur, sem gefnar hafa verið Búnaðarfélagi Íslands og horið hafa t. d. frá hinum ýmsu ræktunarfélögum um jarðræktarframkvæmdir úti um land, og þá getur landsn. tæplega annað en tekið þann tilkostnað, sem orðið hefur á hinum einstöku jörðum, — getur tæplega gert annað en fært það inn á matið að miklu eða öllu leyti. En eins og allir vita, stendur mjög misjafnlega á í þessum efnum. Má í því sambandi t. d. minnast á framræslu, sem ef til vill hefur aðeins verið byrjað á og er dýr og fjárfrek, en getur ekki gefið neitt í aðra hönd upp í þann tilkostnað, enn sem komið er. Þá er tæplega gerlegt að leggja þetta til grundvallar fyrir skattálagningu og öðru slíku, fyrr en þá einhver not verða af framkvæmdunum. En það er ekki á neinna manna færi að dæma um slíkt nema þeirra, sem náinn kunnugleika hafa í hinum einstöku héruðum.

Ég sé nú ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta. Ég vildi benda á þessi atriði og vænti þess, að n., sem fær málið til meðferðar, taki þau til athugunar.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Það eru aðeins lítils háttar aths., sem mig langar til að gera við frv. á þessu stigi málsins, og þá helzt til ábendingar fyrir þá n., sem fær málið til meðferðar.

Ég skil vel tilgang frv. og afstöðu fjmrh. og viðurkenni hana í alla staði. Það er æskilegt, að þetta mál sé framkvæmt þannig, að af því verði sem minnstur kostnaður. Það er ekki heldur eðlilegt, eins og nú er orðið, að þeir, sem eiga fasteignir, skuli vera allt öðruvísi settir en þeir, sem eiga peninga, þar sem þeir, sem eiga fasteignir, greiða í raun og veru miklu lægri gjöld í allar áttir en þeir, sem eiga eignir sínar eingöngu í peningum. Þetta verður maður að viðurkenna að er óeðlilegt, en í þessu efni hefur myndast rangsleitni á undanförunum árum. En það verður einnig að gæta þess að því er snertir alla framleiðslu, og gildir það ekki hvað sízt um landbúnaðinn, að það er mikið atriði, að fasteignir séu ekki pressaðar upp í verði úr hófi fram. Það skapar marga erfiðleika, sem við höfum noga fyrir nú.

Það atriði, sem ég vildi sérstaklega taka til athugunar og ég tel vera mjög illa gengið frá í frv., er það, að þessi þriggja manna n., búsett hér suður í Rvík, hefur enga aðstöðu til að

dæma um það, hvert verðgildi jarðanna sé með tilliti til samgangna og annarra hluta. Nú vitum við það vel, sem erum kunnugir í sveitunum, að það getur verið mikill verðmismunur á því, hvernig jörð eða hús eru setin, því að sumar jarðir eru þannig setnar, að þær eru kannske ekki meira en svo seljanlegar fyrir það fasteignamat, sem nú er, en aðrar jarðir eru seldar á margföldu fasteignamatsverði. Þetta geta engir þeir menn metið, sem eru búsettir hér suður í Rvík. Nú skilst mér, að þetta eigi að senda heim í sveitirnar aftur, þegar búið er að gera nokkurt frummat. Vitanlega mundu þeir menn gefa upplýsingar um þetta, en ég óttast, að það mundi skorta það samræmi milli sveita, sem nauðsynlega þarf að vera. Til þess þyrfti að gefa út einhverjar ákveðnar reglur til þess að fara eftir, sem væru vel útbúnar, þannig að allir hefðu einhver viss grundvallaratriði til að fara eftir og gætu miðað sínar till. við það. Mundi með því móti vera hægt að koma í veg fyrir ósamræmi, sem gæti orðið þess valdandi, að slíkt mat sem þetta yrði talið fráleitt og yrði í raun og veru að gera það upp aftur, þegar séð væri endanlega, hvernig það kæmi út, því að ég geri ekki mikið úr því, þó að mönnum sé heimilt að kæra yfirmat. Það er nú svo, einn fylgist vandlega með þessu, hann kærir, en svo getur farið, að aðrir fylgist alls ekki með þessu og geri ekkert, og verða þeir þá að sitja með það mat, sem á hefur verið lagt, og yfirmatsn. í Rvík kann að halda, að allt sé þá í lagi, úr því að ekki er kært. Ég álit því, að það sé ástæða fyrir n. til að breyta til, og má vel vera, að nefndir heima fyrir þurfi að segja til um það, hvaða búskaparskilyrði séu á hverri jörð, svo að n. geti þegar í upphafi miðað sitt mat og sínar till. við það, og síðan fái þeir menn, sem með þetta hafa að gera, till. til frekari athugunar.

Ég held, að það sé svo ekki fleira, sem ég sé ástæðu til að taka fram á þessu stigi. Ég tel, að ekki verði hjá því komið að gera á þessu breyt. frá því, sem nú er, því að eins og sakir standa, þá er þetta í raun og veru alveg óviðunandi.

Jón Pálmason: Herra forseti. Mér þykir nú ástæða til að segja fáein orð um þetta mál, áður en það gengur til 2. umr., og geri ég ráð fyrir, að fjhn., sem sjálfsagt fær það til meðferðar, hugsi sig tvisvar um, áður en hún mælir með því, að það verði samþ. í þeirri mynd, sem það nú er í. — Í l. frá 12. apríl 1945 er svo ákveðið, að fasteignamat skuli fara fram á 25 ára fresti. Með þeim l. var sú breyt. á gerð, að þessi frestur var lengdur úr 10 árum í 25 ár, og orsökina til þess, að sú breyt. var gerð, var einkum tvenns konar: Í fyrsta lagi sú, að menn voru þá þeirrar skoðunar, að fasteignamat væri svo þýðingarmikill hlutur, að það yrði að gera það vandlega, svo vandlega, að ekki væri ástæða að gera það oftar en á 25 ára fresti. Í öðru lagi ofbauð þm. svo mikið kostnaðurinn, sem varð við síðasta fasteignamat, en hann varð mikið á aðra milljón króna. Ég man þetta að visu ekki nákvæmlega, en kostnaðurinn varð talsvert á aðra milljón

kr. Að stofna til þess nú, eftir 8 ár frá því að þetta fasteignamat gekk í gildi, að fara að hefja nú nýtt fasteignamat, það finnst mér, með öllum þeim kostnaði, sem því fylgir, ákaflega vafasamt mál, og ég fyrir mitt leyti verð að fá einhver sterkari rök fyrir því, að þetta sé nauðsynlegt, en fram að þessu hafa komið fram, til þess að geta orðið því samþykktur. Ég ítreka það og tek undir með hv. 1. þm. Árn. og hv. 2. þm. Skagf., að þegar breyta á fasteignamatinu, verður að undirbúa það vandlega, og verður að taka þar marga hluti til greina, sem ástæða er til að athuga, og yrði þetta það mikið verk, að það mundi nú ekki kosta á aðra milljón, heldur margar milljónir, og það mundi éta upp margra ára tekjur ríkisins, sem fást af fasteignaskattinum. Nú er fasteignaskatturinn ætlaður á þeim fjárl., sem nú gilda fyrir þetta ár, á 7. hundrað þús. kr., og það þarf því ekki að vera ákaflega dýrt að éta upp nokkurra ára tekjur af fasteignaskatti. Hins vegar má telja eðlilegt, að hækkað verði fasteignamat, því að það er orðið í ósamræmi við verðgildi peninga og aðrar eignir. Ég tek undir með hv. 1. þm. Árn., að það tekur auðvitað engu tali að færa fasteignamat í samræmi við söluverð einstakra eigna, eins og það er nú, enda má þar mikið á milli vera, og þó að fasteignamat það, sem nú gildir, væri margfaldað með tveim, — ég tel, að of mikið væri að margfalda það með þremur, — þá tel ég, að það mundi laga þetta mikið, en hins vegar ekki hafa í för með sér mikinn kostnað, en mat á þeim fasteignum, sem væru í eyði, mætti hafa óbreytt. Viðvíkjandi öðrum ástæðum en hækkan á verðgildi peninga til þess, að eignir hafa hækkað í verði, t. d. hafa orðið hér miklar framkvæmdir á ýmsum sviðum, þá er því til að svara, sem hv. 2. þm. Skagf. gat um áðan, að varðandi allar húsabyggingar fara fram árleg millimót í hverri sveit, kaupstað og kaupsíðum á öllum nýbyggðum, svo að mót á þeim koma árlega í samræmi við annað fasteignamat í landinu. Eins er um jarðabætur og girðingar, að um þær má fá skýrslur frá Búnaðarfélagi Íslands, og ef nauðsynlegt þætti að breyta mati á jörð eða lendum vegna jarðabóta, þá er það auðvelt með því móti að fá um það till. frá Búnaðarfélaginu, án þess að setja upp svo stórt og fjárfrekt bákn eins og verið er að gera með frv. þessu; slíkt þyrfti á engan hátt að vera dýrt, en það mat mundi vera byggt á sama grunni og núverandi fasteignamat. Mót eru að vísu mismunandi, og ég geri eins ráð fyrir, að eitthvað megi setja út á síðasta fasteignamat hér, en ég tel samt sem áður réttara að láta það gilda sem grundvöll og færa það aðeins upp heldur en að eyða milljónum króna til stofnunar, sem sæi um nýtt fasteignamat. — Þá er svo illa frá þessu frv. gengið og það svo ófullkomið, að engin grein er þar um, að l. frá 1945 skuli breytt með því, þó að um sé að ræða gerbreytingu á þeim lögum. Ég vil því mjög eindregið fara fram á það, að hv. þdm. athugi rækilega áður en þeir samþ. þetta frv., hvort ekki sé hægt að komast hjá að stofna til nýs mats á þeim grundvelli, sem frv. gerir ráð fyrir, en byggja í þess stað á núverandi fast-

eignamati og millimötum, sem fara fram árlega, og láta þar við sitja.

Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð í sambandi við það, sem hér hefur komið fram í umr., að allir ræðumennirnir hafa talið, að núverandi fasteignamat væri úrelt og algerlega ófullnægjandi grundvöllur til að sýna það, sem það á að leiða í ljós, enda vita allir, að svo er. Ég tel, að sú breyting að ákveða, að fasteignamat skuli aðeins fara fram á 25 ára fresti, hafi verið mjög fljótfærnisleg og mjög undarlegt, að Alb. skyldi samþ. hana. Við vitum öll, hve verðgildi peninga raskast oft fljótt og aldrei meira en á síðustu tímum, og margar þjóðfélagsástæður gera það einnig að verkum, að það, sem við töldum rétt verðgildi fyrir 10 árum, hefur algerlega raskast. Og síðan síðasta fasteignamat var framkvæmt hefur verðgildið raskast meira en nokkru sinni áður og meira en nokkurn óraði þá fyrir. Þetta kom einnig fram í ræðu hv. þm. A-Húnv., sem var þó á móti þessu frv., en vildi í þess stað kákráðstafanir, sem væru verri en engar ráðstafanir. Við vitum, að heilar sveitir, sem þá voru í fullri byggð og fasteignir þá metnar eftir því, hafa nú farið í eyði. Hins vegar hefur fólkið hrúgað á ýmsa staði, sem þá voru lítt byggðir og taldir lítills virði, og því örari sem slíkar raskanir eru, því örar verður að fara fram mat á fasteignum til að samræma matið breyttum aðstæðum, og það hefur Alb. gert til bráðabirgða, þegar stóreignaskatturinn var lagður á, en þá datt engum í hug að nota fasteignamatið, heldur margfeldi af því. Alb. var að raska grundvöllinum með því að sexfalda matið sums staðar og nota annað margfeldi á öðrum stöðum, og þetta sýnir, hve mikil nauðsyn er á að meta upp á einhvern hátt og að ekki verður komizt hjá því að gera eitthvað í þessum efnum. Mér hefur fundizt, að allir hv. þm. væru sammála um, að hér þyrfti eitthvað að gera, en svo er hitt, að deila má um það, hvort fara skuli þá leið, sem frv. þetta gerir ráð fyrir, eða ekki, og eins hvort ekki sé rétt að ganga lengra í þessum efnum en frv. gerir ráð fyrir, þó að það sé dýrt, og ég segi fyrir mig, að ég lit ekki sömu augum á þetta og hv. þm. A-Húnv., sem óx kostnaðurinn, sem af þessu mun verða, mjög í augum, en mér finnst, að ekki megi horfa of mikið í það, ef hægt verður að fá sanngjarnt mat, sem nota má sem réttlátan grundvöll til að byggja á í þessum efnum. En það er rétt að hafa fullt hóf á kostnaðinum, og í þessu frv. er reynt að benda á leið, sem mun kosta hóflegt fé, en ég vil endurtaka það, að ekki ber um of að horfa í kostnaðinn, heldur er meira um það vert, að hægt sé að koma þessum málum í það horf, að fullt öryggi sé að, þar sem um svo stórt mál er að ræða.

Ég get tekið undir með hv. 2. þm. Skagf. í því, að allt, sem verður til þess að spenna fasteignir í óeðlilega hátt verð, sé óheilbriggt og til skaða og niðurdreps, og vildi ég sízt verða til slíks, en réttlátt fasteignamat getur á engan hátt orsakað slíkt. En eins og nú er málum hátt-

að, þá er hlegið að fasteignamatinu og gert gaman að því, ef það er nefnt sem verðgildismælikvarði, og við megum ekki draslast með slíkt skipulag, þegar um svo mikilsvert atriði er að ræða, og að lítið sé á þetta sem hreint afskræmi, sem ekki sé hægt að nota, þegar Alþ. þurfti eða þarf að nota það til að skattleggja þegnana eftir því, og því sé þá breytt af handahófi. Út frá þessu sjónarmiði finnst mér að ekki megi dragast lengur að gera eitthvað í þessu efni og að nauðsynlegt sé, að málið sé tekið upp og farið að vinna að því að finna leið að nýju fasteignamati. Ég hef þá trú, að réttlátt fasteignamat, sem sé í samræmi við sanngjarnt verðgildi fasteigna, verði til þess, að meira hofs gæti í kaupum og sölum fasteigna en verði hefur nú um skeið.

Í sambandi við það, sem stendur í 2. gr. frv., að nefndin skuli taka tillit til söluverðs fasteigna í hinum ýmsu héruðum, þá vil ég taka það fram, að það er fyrst og fremst mælikvarði á verðgildi fasteignar, hvað hún er seld fyrir hátt verð, en engum dettur að sjálfsgöðu í hug, að matið verði jafnhátt og söluverð getur hæst orðið, en það verður auðvitað alltaf matsatriði, hve langt það verður fyrir neðan.

Það má ef til vill segja, að þetta frv. komi nokkuð seint fram, þar sem gert er ráð fyrir, að þetta þing verði fremur stutt og að góðan tíma hefði þurft til að athuga málið, en þar sem ég lít svo á, að hér sé um mjög stórt mál að ræða, þá vil ég mælast til þess við hv. fjhn., að hún taki málið föstum tókum og hlutist til um, að einhverju verði hrundið af stað í þessum efnunum. Ég álit, að ekki sé fært að biða lengur með að gera eitthvað í þessu máli. Ég hef oft heyrt það hjá ýmsum forsvarsmönnum landbúnaðarins, að þeir telja, að lágt fasteignamat sé mikilsvert fyrir atvinnuveginum, en þar er ég á annarri skoðun. Ég tel, að réttlátt mat, sem sé þó ekki í samræmi við hæsta verð, sé heppilegast og engan veginn í þágu atvinnuvegarins að sporna við sæmilega háu mati. En það er fyrst og fremst réttlætismál gagnvart þeim, sem eiga eignir í öðru en fasteignum, og það er einnig réttlátt gagnvart þeim, sem eiga fasteignir. Ég er því ekkert hræddur við það, að fasteignamat sé fært nokkuð til samræmis við núverandi verðgildi. Ég segi þetta ekki af því, að ég sé að mæla neitt sérstaklega með þessu frv. óbreyttu. Það verður að athuga það vel, og kemur mjög til mála að gera á því einhverjar breytingar, en ég er nú svo stemmdur, að ég óska, að fremur verði gengið lengra en skemur í þessu máli en gert er í frv., og að málið verði tekið föstum tókum og reynt verði að endurbæta fasteignamatið, svo að allir megi vel við una.

Umr. frestað.

Á 50. fundi í Nd., 16. jan., var fram haldið 1. umr. um frv.

Bjarni Ásgeirsson: Herra forseti. Mig langar til að segja hér nokkur orð í sambandi við þær umræður, sem hér fóru fram um daginn. Ég ætla þá fyrst að segja, að það hvort tveggja

gleður mig, að þetta frv. er hér fram komið og gerð er hér tilraun til að leysa það misræmi, sem í þessum málum er, en á hinn bóginn vil ég lýsa óánægju minni yfir því, hvað þetta kemur seint, því að það gengur varla í gegnum þingið á þeim stutta tíma, sem eftir er, því að það má varla biða lengur en orðið er að leiðrétta hið geysilega misræmi, sem er á fasteignamatinu annars vegar og þeim verðmætum, sem eru í þessum eignum, hins vegar. Þetta hlutfall hefur raskazt svo geysilega, að þetta er orðin alger skripamynd. Hinar miklu verðlagsbreytingar, sem orðið hafa á undanförunum árum, hafa allar verið í þá átt að lækka gildi peninganna hjá þeim, sem þá eiga, í hlutfalli við aðrar eignir, sérstaklega fasteignir. Það hefur orðið stórkostlegur eignaflutningur frá þeirri stétt manna, sem á eignir sínar í peningum, til hinna, sem eiga þær í öðrum eignum. Þetta hefur endað á þann hátt, að með breyttu gengi hefur þetta verið viðurkennt í reyndinni, þannig að þessi þróun undanfarinna ára hefur orðið fullkomin nú með hinu breytta gengi, sem ákveðið var á síðasta þingi. Ef nú á að kóróna þetta með því að skipta svona geysilega misjafnt milli þeirra, sem peninga eiga, og hinna, sem eiga fasteignir, að peningarnir eru skattlagðir sem eign alveg samkvæmt lögum landsins, og verður þar ekki undan komið, en þeim, sem fasteignirnar eiga, er leyft að fella svo og svo miklið af eign sinni gegnum fasteignamatið og komast þannig undan skatti af henni, — ef þetta er gert, þá er verið að bæta gráu ofan á svart gagnvart þeim, sem eign sína eiga í peningum. Ég segi hiklaust, að þetta geti ekki gengið, þrátt fyrir það að ég tel mig umboðsmann fleiri manna, sem hag hefðu af því, að þessu yrði ekki breytt, en hinna. Sjálfur á ég í fasteignum það, sem ég á. — Það á enginn að þola, að hann sé beittur órétti gagnvart öðrum þegnum þjóðfélagsins, eins á enginn að bæta hagsmuni sína með því, að öðrum sé gert rangt til, eins og hér er gert. Auk þess hefur þetta í för með sér algera skripamynd af eignum manna. Við getum tekið dæmi. Maður er talinn vel efnaður, en efni hans eru í peningum. Nú breytir hann þeim í fasteign, og þá er hann orðinn öreigi eða því sem næst. Menn, sem eru stórríkir, eru kannske eignalausir á skattframtali. Það sjá allir, hvílíkt misræmi er í þessu.

Fasteignamatið er miðað við verðlag fyrir síðustu styrjöld, þ. e. byggist á því verðlagi, sem þá var á afrakstri fasteigna og fasteignunum, og var allt á þessum grundvelli reist eins og venja er. Fasteignamatið var hóflegt, jafnvel á þessum grundvelli, eins og fasteignamat hefur alltaf verið, og ég er alls ekki með því, að það verði miðað við hæsta hugsanlegt söluverð fasteignarinnar. Nú er komið í ljós, — og kom reyndar fljótlega, — að þessi grundvöllur hefur stórkostlega raskazt. Og okkur, sem að þessu stöðum, var fyrir löngu ljóst, að þetta mat var orðið ófullkomið. Fasteignamatsn. taldi rétt að ræða við fjmrn. um, hvort tiltækilegt þætti að breyta matinu þá, og það var sameiginlegt álit fjmrn. og fasteignamatsn., að það væri ekki unnt að framkvæma það, vegna þess að breyt-

ingar á verðlagi væru svo hraðfara frá ári til árs, að til þess að fylgja þeim eftir, hefði þurft að breyta matinu á hverju ári, meðan það ástand ríkti, og gæti matið jafnvel verið ófullkomið samt sem áður, þegar það gengi í gildi, vegna þess að breyting á verðlaginu héldi áfram. Þess vegna var sameiginlegt álit þessara aðila, að rétt væri, að haldið væri grundvelli í þessu efni eins og upphaflega var, en þegar á það stig væri komið, að nokkurn veginn jafnvægi væri á komið um verðlagsmálin og séð væri fyrir, á hvern hátt það yrði, þá yrði þetta mat tekið til leiðréttingar. Og þá var hugsað helzt að taka það þannig að hækka matið eftir till. fróðra manna þar um, þegar að því kæmi, hlutfallslega jafnt frá því, sem það væri í fasteignamatssbókunum. Og ég hygg, að þetta hafi vakað fyrir, þegar fasteignamatssl. var breytt árið 1945 með síðari málsg. 1. gr. matslaganna, sem orðast þannig: „Nú breytist verðgildi peninga að verulegu leyti á milli þess, að aðalmat fer fram, og má þá með l. ákveða breytingu á matsverði allra fasteigna í landinu í samræmi við það.“ En það var orðið nokkurn veginn ljóst þá og er jafnvel enn ljósara nú, að þess konar aðferð við breytingu á matinu mundi verða nokkurs konar handahóf og lítið betri en þetta mat, sem nú er í gildi.

Við vitum það, að í því verðlagsróti, sem hefur verið hér í landi undanfarin ár, hefur verð fasteigna ekki aðeins stórbreytt í heild gagnvart peningum, heldur hefur verðgildi þeirra raskast mjög innbyrðis, borið saman við það, sem áður var, því að nú er söluhafni fasteigna á ýmsum stöðum þannig, að þær eru allt frá því að vera hér um bil óseljanlegar — en sumar þeirra seldar rétt fyrir fasteignamatssverð — og allt upp í það að seljast fyrir þrefalt, ferfalt og upp í tífalt fasteignamatssverð. Hins vegar er það þannig, að ef á að gera einhverja leiðréttingu á þessu, verður hún að vera öðruvísi en þannig, að gerð sé hækkan á matinu með einhverju einu margfeldi, sem sé látið gilda um allar fasteignir. Og mér skilst, að verið sé að leitast við að gera það með flutningi þess frv., sem hér liggur fyrir. Og ég held, að það sé misskilningur hjá hv. þm. A-Húnv., sem hann sló hér fram um daginn í umræðum um þetta mál, þar sem hann taldi þetta frv. hroðvirknisgraut, þar sem ekki væri einu sinni gert ráð fyrir að nema úr gildi núverandi fasteignamatssl. Ég held, að þetta sé mesti misskilningur, vegna þess að ég lít svo á, að þetta frv. sé byggt eingöngu á framkvæmd þess, sem ég var að lesa upp hér áður, þar sem segir: „Nú breytist verðgildi peninga að verulegu leyti á milli þess, að aðalmat fer fram, og má þá með l. ákveða breytingu á matsverði allra fasteigna í landinu í samræmi við það.“ Það er það, sem verið er að gera með þessu frv., ef að l. verður, því að fasteignamatssl. sjálf standa eftir sem áður óhögguð og óbreytt og halda sínu gildi. En þetta mat hefur aðeins gildi fyrir þetta eina tilfelli, sem því er ætlað að hafa áhrif á viðkomandi matinu. Það er sem sé leiðrétting á núgildandi mati. Ég skal viðurkenna, að það er kannske ekki eðlilegt, að þessi breyting væri gerð fyrr

en nú, því að nú fyrst er komið útli fyrir, að hægt sé að gera ráðstafanir um mál eins og fasteignamat með það fyrir augum, að gilt geti um nokkur næstu ár. Ég tel, að þótt nú sé kannske ekki komið fullkomið jafnvægi á verðlagsmálin hjá okkur, þá sé komið svo langt í þá átt, að hægt sé nú að breyta þessu ranglata fasteignamati í varanlegt form.

Ég skal þá ræða efni frv. og þær athugasemdir, sem komið hafa fram um það. Ég er ekki sammála þeim skoðunum, sem hv. 1. þm. Árn. hélt fram hér á dögum, að heppilegra mundi vera að byrja á því að senda matið til sveitarstjórna og bæjarstjórna úti um land til þess að láta þær leggja fyrst grundvöll að matinu og matsn. taki það síðan og leiðrétti. Ég hygg, að það mundi vera svo mikið innbyrðis ósamræmi í þeim till., sem kæmu um matið frá hinum ýmsu hreppsfélögum innan héraða, þannig að hver hreppsn. fyrir sig gæti lítið öðruvísi á málið en aðrar hreppsn. innan sama sýslufélags. Ég held því, að það yrði örðugt fyrir fasteignamatssn. að samræma þær till., sem þannig kæmu utan af landi. Ég hygg, að heppilegra sé, að n., sem til þess væri kjörin, samræmi matið fyrst og sendi hreppsfélögum það og fengi ábendingar frá þeim, sem hún tæki til greina, eftir því sem henni þætti rétt og sanngjarnt. Ég hygg, að það væri hagkvæmara fyrirkomulag en hitt. — Ég skal líka viðurkenna það, sem kom fram hjá hv. 2. þm. Skagf., að það kann að þykja nokkur hætta á því með þessu fyrirkomulagi, að sjónarmið og þekking utan Rvíkur nýtu sín ekki nægilega vel í matinu, þegar undirnefndir aðalmatsnefndar væru úr sögunni. Ég held, að það mætti bæta úr þessu, t. d. með því að þeir þrír menn, sem ættu að breyta matinu, væru teknir nokkurn veginn sinn úr hverjum hluta landsins. Þó hefði ég betri trú á því, að í stað þess að fasteignamatsmennirnir eiga að vera þrír, væru þeir ekki nema tveir, en hins vegar væri tekinn einn maður úr hverju sýslu- og bæjarfélagi, sem fjallaði um matið, hver á sínu svæði, þannig að matsmennirnir hefðu jafnan einn aukamatsmann til skrafs og ráðagerða og ákvörðunar um matið í hverju einu sýslu- og bæjarfélagi fyrir sig. Þetta gæti orðið eitthvað dýrara, en ég býst við að með þessu yrði þetta fullkonnara en með því móti, sem það er hugsað.

Það var minnst á það hér við síðustu umræðu af hv. þm. A-Húnv., að það mundi ekki borga sig þetta brólt með matið, vegna þess að það gæfi lítið í aðra hönd, miðað við það, hvað það væri dýrt og hvað kæmi á móti. Ég vil segja það, að þótt þetta sé fyrst og fremst peninga- og fjárhagsmál, þá er það ekki eingöngu, því að það er líka réttlætismál með tilliti til álagningar skatts í landinu. Það má ekki allt mæla á hinn peningalega mælikvarða. Það er rangt og óviðunandi, að menn séu eins misjafnlega settir með greiðslur til hins opinbera og hlýtur að verða með því fasteignamati, sem nú er. En þar að auki er ég þessum hv. þm. ekki sammála um það, að þetta yrði lítil búhnykkur fyrir ríkissjóð, jafnvel þótt þetta mál, sem hér liggur fyrir, sé tekið út af fyrir sig.

Hv. þm. A-Húnv. sagði og vitnaði í síðasta fasteignamat, að það hefði kostað hátt á aðra millj. kr., en ég hyggt, að honum hafi skeikað þar allverulega. Hann flaskaði á því, sem máltekið segir, að sjaldan komi fyrir, að menn ýki um helming eða meira en helming, því að fasteignamatið sjálft kostaði ekki tvær millj. kr. og ekki hátt á aðra millj. kr., heldur rúmlega eina millj. kr. Um þetta getur hver maður sannfært sig með því að leggja saman á landsreikningi kostnaðinn, enda var mikið um það talað á sínum tíma, og meira að segja var gefin út bók af einum ritfærasta manni landsins, þar sem einn kaflinn fjallar um það, hve fasteignamatskostnaðurinn hafi verið mikill og að þeir, sem hlut áttu að máli, hefðu getað dregið þá menn fyrir lög og dóm, sem að því unnu, ef þeir hefðu viljað hafa fyrir því.

Ég vil gera grein fyrir því, hvað fasteignamatið kostaði 1930. Þar er að visu nokkuð blandað saman í kostnaði, en með nokkurri vinnu er hægt að komast að niðurstöðu um fasteignamatskostnaðinn þá. Ég get ekki betur séð en að hann hafi verið kringum 300 þús. kr. Það er að visu hærri tala 1 millj. kr. en 300 þús. kr., en það var dálitill munur á verðlagi í landinu á þessum tveimur tímum, 1930 og hins vegar þeim tíma, er síðasta fasteignamat fór fram. Í kringum 1930 var meðalupphæð fjárl. 17.6 millj. kr., en þegar síðasta fasteignamat fór fram, þá var meðalupphæð á landsreikningnum 72.8 millj. kr., eða fjórum sinnum hærri. Landsreikningurinn er skýrasta dæmi þess, hve dýrt er að starfa og lifa í landinu á hverjum tíma. Útkoman verður sú, að fasteignamatskostnaðurinn 1930 er af heildarniðurstöðu útgjalda á fjárl. 1.7%, en við fasteignamat kringum 1940 er hann um 1.4% af meðalútgjöldum landsreikninga á þeim árum. Það sýnir sig, að kostnaðurinn er tiltölulega sízt hærri 1940, borið saman við þann kostnað, sem var yfirleitt í landinu á þessum árum, heldur en 1930. Og ég ætla að leyfa mér að fullyrða, þótt ég sé kannske ekki óhlutdrægur dómari um það, að til fasteignamatsins 1940 hafi verið vandað miklu meir en nokkurs annars fasteignamats. Þá var aflað ýtarlegra upplýsinga viðvikjandi fasteignamatinu í landinu, sérstaklega til sveita, sem unnar voru úr hagfræðilegar skýrslur viðvikjandi matinu, og allt kostaði þetta peninga. Ég vil líka geta þess, að viðkomandi þessu voru gerðar sérstakar fasteignamatsbækur fyrir alla kaupstaði og kaup-tún í landinu, sem ekki var áður. En ef menn vildu afla sér gagna um matið hér áður fyrr, varð að fara á safn til þess með miklum kostnaði. Úr þessu hefur fasteignamatsn. bætt.

Hv. þm. A-Húnv. taldi, að það borgaði sig ekki fyrir ríkissjóð að kosta til matsins, þar sem skattur væri áætlaður 700 þús. kr. af fasteignum. En mér finnst sem hans rök snúist alveg á móti honum sjálfum í því efni, því að það, hve matið er óeðlilega lágt og skatturinn er lágur, sýnir aðeins hve mikil þörf er á að breyta hér til. Ég er sannfærður um, að matið, þótt skikkanlegt væri, sem nú færi fram, mundi koma fram með útkomu, sem varlega áætluð

mundi verða um fjórfalt núverandi fasteignamat, og þá hækkaði skatturinn úr 700 þús. kr. í um það bil 3 millj. kr. Líka má benda á, að almenni eignarskatturinn er líka grundvallaður á fasteignamatinu. Og það eru ýmsir menn, sem eiga miklar eignir í fasteignum, sem losna við mjög mikinn hluta af þeim skatti, sem þeim í raun og veru bæri að greiða. Það mætti því segja mér, að sú eðlilega breyting yrði eftir þessa lagabreytingu, að hún mundi gefa ríkissjóði upp undir 5 millj. kr. í skatti í staðinn fyrir það, sem nú er. Og þó að þetta fasteignamat yrði jafndýrt og 1940, sem enginn lætur sér þó detta í hug, þá yrði það hagur fyrir ríkissjóð eftir eitt ár. Þess vegna mæla öll þessi rök, sem færð hafa verið gegn þessu, með því, að þetta mál verði tekið til meðferðar og matið verði leiðrétt eins fljótt og kostur er á.

Ég vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, að það er engin nauðsyn á því, — því að þetta frv. krefst þess á engan hátt, — að núverandi fasteignamatsl. sé breytt, því að þetta frv. styðst meðal annars við eitt ákveðið atriði þeirra laga. Hitt er annað mál, að ég tel rétt, þó að það verði ekki gert nú, að núverandi fasteignamatsl. verði endurskoðuð, því að ég hyggt, að það nái ekki nokkurri átt á tímum, sem eru jafnbreytilegir og þeir, sem nú eru og sennilega verða eitthvað eftirleiðis, að ætla sér að láta fasteignamatið vera óbreytt í 25 ár. Ég veit ekki betur en að hjá öllum menningarþjóðum og þar af leiðandi í okkar nágrannalöndum komi nýtt fasteignamat á 5 ára fresti. Og ég hyggt, að hægt væri að koma þessu mati þannig fyrir, að það þyrfti ekki að valda ýkjka miklum kostnaði, ef samvirkusamlega væri framkvæmt það millimat, sem framkvæma á á þessu tímabili, og öllum skjölum og skýrslum um matið væri haldið saman. Með því móti hyggt ég að án mjög mikils kostnaðar væri hægt að endurprenta fasteignamatsbókina á 5 ára fresti. Stingur það dálítið í stúf við það, sem hér hefur verið ákveðið, að láta kyrrt liggja í þessum efnum í 25 ár.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta. En ég er að vissu leyti þakklátur hv. þm. A-Húnv. fyrir það, að hann gaf mér tækifæri til þess að leiðrétta misskilning, sem mjög hefur verið haldið á lofti í sambandi við það, hve gífurlega mikill kostnaður hefði verið í sambandi við síðasta fasteignamat.

Pétur Ottesen: Ég vildi, áður en þetta mál verður að nýju tekið til athugunar í fjhn., sem hefur flutt málið fyrir hæstv. fjmrh., fara um það nokkrum orðum.

Hæstv. fjmrh. hélt því nú reyndar fram hér, þegar hann ræddi um þetta mál, að hér væri ekki um raunverulegt fasteignamat að ræða í venjulegum skilningi. Þetta get ég ekki fallizt á, enda hefur komið fram í þeirri ræðu, sem hv. þm. Mýr. hefur haldið nú um þetta mál, þegar hann reifaði það hér, — sem ég því miður gat ekki hlustað á nema að nokkru leyti, því að ég varð að hverfa frá í síma vegna viðtals utan af landi, — það kom þá skýrt fram hjá hv. þm. Mýr., að hér er um rangt fasteignamat að

ræða. Með öðrum orðum, hér á að fara fram sérstakt mat á hverri eign í landinu, eins og venja hefur verið að framkvæma bæði að fornu og nýju. Það er einmitt það, sem hefur gefið mér tilefni til þess að láta hér í ljós þá skoðun, að með þessu frv. sé stefnt út á mjög varhuga-verða braut.

Öll þau fasteignamöt, sem framkvæmd hafa verið hér á landi, hafa verið bundin við persónulegan kunnugleika á þeim staðhættum, sem um hefur verið að ræða. Og við fasteignamatið, sem fór fram um aldamótin 1700, ferðuðust menn um landið, héldu fundi í hreppunum og kvöddu þar á sinn fund kunnuga menn til þess að fá sem skýrast yfirlit yfir fasteignirnar og ásigkomulag þeirra. Þau fasteignamöt, sem framkvæmd hafa verið síðan 1916 — en þá var tekinn upp nýr háttur í sambandi við fasteignamatið — hafa verið byggð á persónulegum kunnugleika úti um allar byggðir þessa lands. Kosnar hafa verið þriggja manna nefndir í hverri sýslu og hverjum kaupstað, sem hafa haft þetta með höndum. Tveir nefndarmanna hafa verið til kvaddir af viðkomandi sýslufélagi, en einn af þeim ráðh., sem þetta heyrði undir. Með þessum hætti var hægt að leggja til grundvallar persónulegan kunnugleika á þeim staðhættum, sem þarna var um að ræða. Auk þess var þessu hagað þannig, að til þess að fá sem fullkomnað heildarsamræmi í matið, var látið gera mat á hverjum stað fyrir sig yfir heil sýslufélög. En með því að fela þetta þremur mönnum í hverju sýslufélagi ætti að fast trygging fyrir því, að heildarsamræmi fengist í matið í hverju sýslufélagi og þau þröngu og einskorðuðu sjónarmið, sem hætt er alltaf við, ef menn úr hverjum hreppi hafa þetta með höndum, væru að verulegu leyti útilokuð. Þess vegna er mín skoðun sú, að ef á að hefja fasteignamat að nýju, þá vanti í þetta frv. þá undirstöðu undir málið, sem nauðsynleg er, en það er, að matið byggist á persónulegum kunnugleika og þekkingu á hinum raunverulegu verðmætum hverrar fasteignar, og á það alveg sérstaklega við um sveitir landsins. En ég fyrir mitt leyti get ekki gengið inn á, að þær verði neinar hornrekur hvað þetta snertir í þeim ákvæðum, sem sett verða um nýtt fasteignamat.

Nú er hér í þessu frv. miðað við allt annað fyrirkomulag en áður var haft, því að nú eiga 3 menn, sem sitji í Reykjavík, að leggja grundvöll að þessu fasteignamati, því að eftir frv. er það fyrst eftir að þeir eru búnir að ákveða fast verð á hverri einustu fasteign í landinu, að leggja á þetta mat fyrir hrepps- og gefa þeim tækifæri til þess að gera sínar athugasemdir við það. M. ö. o., það á að gefa hrepps-, með þeim þröngu sjónarmiðum, sem hætt er við, að komi þar fram, tækifæri til þess að láta sínar skoðanir koma fram, en algerlega horfið frá þeirri meginreglu, sem fylgt hefur verið um fasteignamat að undanförmu. En á þeim tíma hafa þær athugasemdir, sem af hálfu þess opinbera hafa verið gerðar við fasteignamatið, aldrei gengið út á það að raska því innbyrðis samræmi í matinu, sem hefur verið þar frá hendi fasteignamatsn. Breytingarnar hafa

verið fólgnar í því að hækka nokkuð heildarmatið, og þær breytingar einar hafa verið á þessu gerðar af yfirfasteignamatsn. að undanförmu. Ég tel þess vegna, að með þessu frv. og með því að ætla sér að hafa alveg endaskipti á hlutunum frá því, sem hefur verið að undanförmu, sé gengið alveg í öfuga átt og það megi ekki stofna til almenns fasteignamats þannig, að svo ótryggilega sé um hnútana búið í þessu efni.

Nú vitum við, að með þeirri breytingu, sem hefur orðið á síðustu árum að ýmsu leyti viðkomandi atvinnuástandi í landinu, er mjög mikill aðstöðumunur í hinum einstöku sýslufélögum um það, hvað fasteignir gefa raunverulega mikinn arð þeim, sem þær nytja. Nú það er sá grundvöllur, sem má leggja áherzlu á viðkomandi mati, hvað þessar fasteignir gefa raunverulega mikið verðmæti í arð og hvaða verulega mikinn arð þeim, sem þær nytja. En er orðin mikil breyt. á þessu. Samgöngur hafa miklu meiri þýðingu nú viðkomandi verðgildi jarða en áður var. Auk þess er ýmiss konar tekjur af jörðum nú hægt að hafa, sem ekki var áður, og er sú breyt. orðin fyrir breytta rás viðburðanna, þannig að lagður er á ýmsar jarðir þess vegna allt annar mælikvarði viðkomandi verðgildi þeirra en áður var. En það er ekki á neinna færi annarra en kunnugra að leggja rétt mat á þau verðmæti jarða, sem telja má og sjálfsagt er, að séu grundvöllur fyrir það mat, sem hér á að fara fram. Þess vegna er alveg réttilega á það bent af hv. 1. þm. Árn., að grundvöllinn að þessu mati á að leggja heima fyrir í héruðum, en hann á ekki að leggja með því fyrirkomulagi, sem hér er að stefnt í þessu frv., að menn í hverjum hreppi fari að gera þar till. um, heldur á að halda sig á þeim grundvelli, sem þrautreyndur er orðinn og hefur gefið góða raun að því er samræmi í fasteignamatinu snertir, að fela þetta þremur mönnum í hverju sýslufélagi. Með því fæst miklu meira öryggi um, að samræmi fáið í matið. — Það er því bæði með byrjun og endi þessa frv. stefnt í öfuga átt við það, sem vera skyldi, og við það, sem gert hefur verið með góðum árangri að undanförmu. Og það er þetta, sem ég hef við þetta frv. að athuga, og þá sérstaklega frá sjónarmiði sveitanna. Ég fyrir mitt leyti get því ekki undir neinum kringumstæðum gengið inn á það fyrirkomulag, sem í frv. þessu felst um nýtt fasteignamat.

Það voru nú gefnar hér á fyrra stigi þessarar umr. upplýsingar um það, hvað fasteignamatið hefði kostað síðast og að það hefði kostað hátt á aðra millj. kr. Nú skilst mér, að hv. þm. Mýr. hafi gefið hér upplýsingar um allmiklu lægri upphæð í þessu sambandi, sem sé í kringum eina millj. kr., sem hann telur, að þetta fasteignamat hafi kostað þá. Ég held þess vegna, að við eigum að fresta því, af þeim ástæðum, sem ég hef lýst, að hefja framkvæmd nýs fasteignamats, þangað til við höfum ráð á að gera það með sama hætti og verið hefur. Og ég tel þá upphæð, sem síðasta fasteignamat hefur kostað, ekki neitt fráfælandi viðkomandi því að hefja nýtt fasteignamat á þeim grundvelli.

Hitt er fyrir mér aðalatriðið, að þannig sé til fasteignamatsins stofnað, að sá grundvöllur, sem þar er lagður fyrir skattálagningu á almenning, sé ekki ósanngjarn, eftir því sem efni standa til. En þetta frv., sem hér liggur fyrir, er þannig byggt, að engin trygging er fyrir því, að nokkurt samræmi verði um þessa hluti, og þess vegna teldi ég mjög ógætlega að farið, ef ætti að framkvæma matið á þeim grundvelli, sem hér í frv. liggur fyrir.

Það hefur nú verið mjög mikið um það talað, og má til sanns vegar færa, að þær breyt., sem hafa orðið á okkar þjóðfélagsháttum, geri það að verkum, að fasteignamatið, sem staðfest var 1942, sé orðið úrelt og að þar þurfi breyt. á. Ég fyrir mitt leyti get vel gengið inn á það, enda hefur þegar — og það ekki alls fyrir löngu — í sambandi við stóreignaskattinn svo nefnda verið lagður allt annar mælikvarði á fasteignir en sá, sem fasteignamatið segir til um, nefnilega sá, að fasteignir skyldu hækka í mati í því tilfelli upp í þrefalt verð á við bókað fasteignamatsverð og í sumum tilfellum miklu meira, allt upp í sexfalt það verð mest, og var þetta mismunandi hækkað eftir því, hvar á landinu var.

Mér skilst, — og ég held, að ég hafi skilið það rétt, — að hv. þm. Mýr. hafi haldið því fram hér, að út frá því mætti ganga, að þetta nýja mat á fasteignum, sem hér er stefnt til með þessu frv., ætti að gefa allt að 5 millj. kr. í aðra hönd fyrir það opinbera. Nú er á fjárl. fasteignaskatturinn reiknaður 700 þús. kr. Má sjá af því, hve hér er gerð mikil breyt. á í sambandi við hið nýja fasteignamat, ef frv. verður samþ. Og þegar á að ganga svona langt, eins og virðist eiga að gera með frv. þessu, þá virðist mér enn þá meiri ástæða vera til að undirbyggja fasteignamatið vel og örugglega, þannig að samræmi verði í því um allt land. En það samræmi fæst ekki með þeim ákvæðum, sem í frv. eru, því að þar er byrjað á öfugum enda. Eftir ákvæðum frv. er það þannig, að þegar á að sækja upplýsingar utan úr sveitum landsins um fasteignir þar, þá á að gripa niður um öflun þeirra á þann veg, að ekki verður stuðningur að þeim að því er við kemur öryggi um samræmi í matinu, enda færði hv. þm. Mýr. það — heyrðist mér — fram sem sérstök andmæli gegn bendingum hv. 1. þm. Árn., að svo mikið ósamræmi mundi verða í till. frá hreppsnefndum, að ekki mundi vera hyggilegt að byggja á þeim sem grundvelli fyrir fasteignamatið. Um þetta get ég verið sammála hv. þm. Mýr. En það er sama, á hvaða stigi leitað er álits þessara aðila, þannig að það er sama glundroðahættan, sem vofir alltaf yfir með því að fara svo að.

Hv. þm. Mýr. talaði mikið um eignatilflutning í sambandi við þetta. Það er rétt, að fasteignamatið er orðið í ósamræmi við ýmislegt. Þó er þetta ákaflega mismunandi eftir því, hvar er á landinu. Í afskekktum byggðum í sveitum hefur ekki ýkja mikill tilflutningur orðið í þessu sambandi. (BÁ: Ég benti líka á það.) Þar hefur ekki orðið mjög mikill tilflutningur á eignum manna í framtali eftir því, hvort

menn eiga fasteignir eða peninga, því að það eru til ýmis dæmi þess úti um byggðir landsins og sérstaklega þar, sem afskekkt er, að það er ekki hægt að selja þær fasteignir, sem þar eru, ef þær eru seljanlegar, fyrir hliðstætt verð og aðrar fasteignir og í sumum tilfellum ekki yfir fasteignamatsverði. En það er yfirleitt ekki á færi annarra manna en þeirra, sem heima eiga í þessum byggðarlögum, að gefa um þetta öruggar upplýsingar. Þess vegna er það, að ef á að fá góða undirstöðu að nýju fasteignamati, þá verður að byggja það upp á sama fyrirkomulagi og við höfum búið við. Fasteignamatsnefndarmennirnir, sem við það hafa fengið og hafa verið sömu mennirnir víðast hvar um lengri tíma, eru búnir að fá nokkra leikni og þjálfun í sambandi við þetta mat.

Hv. þm. Mýr. talaði um það, hvað aðstaða manna væri mismunandi í sambandi við skattlagninguna yfirleitt eftir því, hvort þeir ættu fasteignir eða peninga, og fasteignaeigendur bæru léttari skatta. Má þetta vel vera. Þó hefur verið litið svo á, að þeir, sem peninga eiga, hefðu ýmis undanfæri í sambandi við skattlagningu. Og mér skilst, að með eignakönnuninni hafi það sannast. Og þegar verið er að bera þetta tvennt saman, þá er rétt að taka tillit til þess, sem raunverulegt er í þessu efni og óneitanleg dæmi hafa sannað, að raunverulegt er.

Ég held þess vegna, að hyggilegast væri, þangað til ráðizt verður í nýtt fasteignamat, — en það má engan veginn gera á þeim grundvelli, sem í þessu frv. er gert ráð fyrir, þar verður að hafa á allt annan hátt, — að fara þá leið að gera einhverja bráðabirgðabreyt. á fasteignamatinu, líkt og gert var í sambandi við stóreignaskattinn, þó að með öðrum hætti væri, þannig að ekki væri svipað því jafnlangt gengið og þá var. Það er nú svo eftir l., að hvað húsa- byggingar snertir og annað, sem eykur verðgildi jarða, þá eiga að liggja fyrir á hverjum tíma upplýsingar um það. Og þetta á að gerast árlega. Það er þá vegna slægrar framkvæmdar á eftirliti, ef svo er ekki gert. Það er á valdi fjmrn. að ganga eftir því, að þetta sé gert í hverjum einasta hreppi. Og yfirleitt mun þetta vera gert, og mun yfirleitt hafa færzt í betra horf um framkvæmdir í þessu efni nú síðustu árin. Viðkomandi mati á þeim verðmætabreyt., sem orðið hafa í sambandi við aukna ræktun, þá ætti ekki að vera ákaflega mikið verk að fá nokkrar upplýsingar í því efni, þar sem skýrslur um þetta eru árlega gerðar og liggja fyrir m. a. hjá Búnaðarfélagi Íslands. Er þess vegna hægt að fá svipað yfirlit yfir þær breyt., sem hafa orðið í þessu efni, eins og gert er ráð fyrir, að hægt sé að afla og afla á viðkomandi millimötum á húsum. Hitt er svo annað atriði, að þessar framkvæmdir hafa ákaflega mismunandi áhrif í sambandi við eignir þessarar viðkomandi hæfni þeirra sem gjaldstofna, því að bæði eru allar slíkar ræktunarframkvæmdir ekki jafnarðgæfar í sjálfum sér, og auk þess fer það eftir legu jarðanna, hvaða raunhæf verðmæti þar er um að ræða.

Mér finnst þess vegna rétt, ef það þykir ekki gerlegt að ráðast nú í fasteignamat, sem byggt

sé á því sama fyrirkomulagi og áður hefur verið, — og ef l. um þetta hefði ekki verið breytt 1945, þá ætti það að fara fram eftir tvö ár, — að þangað til væru gerðar breyt. á fasteignamatinu í sambandi við skattlagningu, t. d. að tvöfalda það eða þrefalda í s.mbandi við skattinn, og þá e. t. v. mismunandi eftir því, hvort væri í sveitum eða kaupstöðum, en svo væri farið að undirbúa það að hefja nýtt fasteignamat, þar sem ekki væri órugglegar um búið en gert er í gildandi fasteignamatslögum. Ég vildi þess vegna skjóta því til hv. n., sem fær málið til athugunar, hvort ekki væri ástæða til að gera nú slíkar ráðstafanir, sem gert væri ráð fyrir að giltu í tvö til fjögur ár, því að fasteignamatið tekur náttúrulega nokkurn tíma, og gæti fjmrn. þá sennilega í því efni stuðzt við skattanefndir, ef ástæða þætti til, um upplýsingar um þessi efni, því að það er þannig, að það má vænta frá þeim rýmra sjónarmiðs en vænta mætti með því að leggja þetta fyrir hreppsnefndir. Ég vildi skjóta því fram, hvort ekki væri ástæða til, að hv. n. athugaði í samráði við Alp. og ríkisstj., hvort ekki væri rétt að taka málið upp á þessum grundvelli, því að mér finnst, að það geti bara alls ekki komið til mála að fara að gera slíka breyt. á fasteignamatinu sem hér er stefnt til, því að hér mundi um nýtt fasteignamat vera að ræða, með þeim umbúnaði, að grundvöllinn eigi að leggja að matinu hér í Reykjavík og svo eigi að leita umsagnar hreppsnefndanna úti um landið. Það álit ég vera allótraustan grundvöll undir fasteignamatið og þess vegna beri að fresta framkvæmdum í stórum stíl, þar til fært þykir að leggja út í að hefja öruggt fasteignamat og þá á svipuðum grundvelli og tíðkazi hefur síðan 1916, er hafizt var handa um fasteignamat á þeim grundvelli, sem gilt hefur síðan.

Það má segja, að þessar aths. mínar miðist meir við aðstöðuna úti um sveitir landsins en kannske í kaupstöðunum. En það er vissulega atriði, sem ekki má heldur missa sjónar á, að fullkomið samræmi geti orðið í fasteignamatinu úti um landið. Það er meiri vandhæfni á því um fasteignir þar að ná þessu samræmi. En það liggur miklu opnar fyrir að meta hús í kaupstöðunum. Það þekki ég af reynslu í báðum þessum tilfellum.

Jón Pálmason: Herra forseti. Eftir að hafa hlustað á ræðu hv. þm. Mýr., þá liggur mjög nærri því, að manni detti í hug, að hann hafi samið þetta frv., sem hér liggur fyrir. En þó þykir mér það ákaflega undarlegt, ef slík grautargerð eins og þetta frv. er er samin af jafngreindum manni og hv. þm. Mýr. er, því eins og hv. þm. Borgf. hefur rækilega bent á, er þetta í raun og veru furðulegt frv., sem hér liggur nú fyrir til umr.

Hv. þm. Mýr. sló úr og í ræðu sinni um það, hvort þetta væri nýtt fasteignamat eða ekki, sem frv. gerir ráð fyrir, og komst m. a. að þeirri niðurstöðu, að þetta væri ekki nýtt fasteignamat og þess vegna væri ekki nauðsynlegt að breyta eldri lögum um það vegna frv., sem hér liggur fyrir. Þarna virtist mér koma nokkuð

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

hvað á móti öðru hjá þessum hv. þm. Og ég álit þetta frv. svo vitlaust, að ég álit, að það geti ekki verið samið af hv. þm. Mýr.

Ágreiningurinn hér um þetta mál er þessi: Eignum við nú að stofna til nýs fasteignamats eða ekki? — Það er fyrir tveim árum búið að ákveða, að almennt fasteignamat skuli fara fram á 25 ára fresti, í stað þess að áður var það á 10 ára fresti. Það mun því láta nærri, að eftir 10 ár eða nálægt því ætti að fara að undirbúa það nýja fasteignamat. Ég er á sömu skoðun og hv. síðasti ræðumaður, þm. Borgf., um það, að þegar almennt fasteignamat fari fram, verði að undirbúa það vel og rækilega, en ekki flaustra því af á neinn hátt. Ég er einnig þeirrar skoðunar, að það sé engin þörf á að láta það almenna fasteignamat fara fram með mjög stuttu millibili. Hv. þm. Mýr. hélt hér fram, að það þekktist víða annars staðar, að fasteignamat færi fram á 5 ára fresti. Skal ég ekkert um það segja, því að ég hef ekki þekkingu á því. En mér þykir líklegt, að þar, sem um stórbjóðir er að tala, þá sé erfitt að taka til greina í mati breyt., sem gerðar eru á fasteignum, jafnóðum og þær eru gerðar. En það má segja, að hér á landi séu gerðar breyt. á fasteignamatinu á hverju ári, því að þær eru metnar jafnóðum og gerðar eru húsbætur, bæði íbúðarhúsa, útihúsa, verzlunarhúsa o. s. frv. Hér er því fasteignamatinu raunverulega breytt á hverju ári.

Bæði hv. þm. Mýr. og hæstv. forsrh. létu í það skína, að það væri ekki horfandi í það, þó að eytt væri í það nokkrum millj. kr., sem það mundi kosta að stofna til þessa fasteignamats. Mér þykir nú undarlegt að heyra þetta, þegar ástandið er orðið þannig hjá okkur, að ríkisútgjöldin eru orðin álíka mikil og allur útflutningur þjóðarinnar, og við vitum ekki, hve lengi er hægt að halda uppi því kerfi, sem hér er ríkjandi í ríkisrekstrinum. Mér þykir það líka furðu gegna að heyra það af munni hv. þm. Mýr., að það sé nú nærri komið því jafnvægi í okkar fjármálum, sem við óskum eftir í okkar þjóðfélagi. En sannleikurinn er, að við vitum ekki, hve mikil röskun kann að verða á því sviði á næstunni, og þess vegna getur nú verið einhver óheppilegasti tími til þess að hefja framkvæmdir um nýtt fasteignamat. Hitt er annað mál, að ég geng inn á þær röksemdir, sem hér hafa komið fram, að fasteignamatið er í ósamræmi við annað verðlag í landinu, bæði verðlag á peningum og annað verðlag. Og þetta misræmi er hægt í sambandi við fasteignamatið að leiðrétta til bráðabirgða, eins og hv. þm. Borgf. tók réttilega fram. Og það á að gera án þess að fara út í að framkvæma nýtt fasteignamat. Að vísu er ég alveg fráhverfur því að láta mér detta í hug að fara í því efni út í slíkar öfgar eins og mér virðist koma fram hjá hv. þm. Mýr., að leiðrétting á matinu ætti að gefa í auknum sköttum upp undir 5 millj. kr. Hann taldi, að það lágmark, sem þar kæmi til greina í sambandi við hækkun matsins, væri ferfalt fasteignamatsverð á við það, sem það er nú bókfært. Enda þótt ég álini, að það eigi að breyta matinu með bráðabirgðaákvæðum til hækkunar, þá tel ég það fjarstæðu að fara svo

í þessa hluti. Annars er það svo, að nýjar húseignir og annað, sem bætist við fasteignirnar í landinu, er metið árlega og tekið með sem skattgrundvöllur. Og höfuðtilgangurinn með flutningi þessa máls hér er að fá breyt. til hækunar á sköttum og útsvörum. Ég veit, að hér og þar á landinu mun það eiga sér stað, að þegar hreppsnefndir jafna niður útsvörum, þá hækka þær í sínum útreikningum þeim viðkomandi fasteignamatið prósentvís, og eins og nú er, er það ekki óeðlilegt. En ef farið er út í þá bráðabirgðaákvörðun, sem það frv., sem hér liggur fyrir, er um, þá vildi ég að sjálfsöggðu hafa þá undantekningu í þeim efnum, að jarðir og húseignir, sem eru í eyði og ekki er búið í, væru ekki hækkaðar neitt. Og virðist mér, að líka gæti mjög vel komið til mála, að fjmrn. óskaði eftir, að skattanefndir legðu fram till. sínar um það, áður en frá þessari bráðabirgðabreyt. er gengið, hvað þeim fyndist viðkomandi matinu um verðgildi þeirra jarða, sem vegna samgönguleysis væru sérstaklega illa settar, og hvort ekki bæri að ákveða, að þær væru ekki hækkaðar í mati, en að öðru leyti væri matinu breytt bara með bráðabirgðahækkun á matinu frá því, sem nú er. Ég tel, úr því sem komið er, að heppilegast sé að byggja á þeim grundvelli, sem nú er, til bráðabirgða og fara svo að undirbúa nýtt fasteignamat og gera það vandlega, þegar tími er til kominn, og það ætti að vera fimm árum áður en það ætti að ganga í gildi, sem væri 1965.

Ég geng inn á það, sem ýmsir hafa hér sagt, m. a. hæstv. forsrh., að það sé ekkert skemmtilegt fyrir þá, sem eiga jarðir og aðrar fasteignir, að þeir séu settir eins langt niður í eignafamtali og þar af leiðandi skatti og nú er. Þess vegna getum við allir verið sammála um að breyta þessu til bráðabirgða, eins og ég hef tekið hér fram og sem mér virðist vaka eindregið fyrir hv. þm. Borgf. að vel gæti komið til mála.

Þá vil ég aðeins víkja að því, sem hv. þm. Mýr. taldi að ég hefði farið rangt með, hvað síðasta fasteignamat kostaði. Ég hef ekki tölur um það hér fyrir framan mig. En fasteignamatsn. kostaði eitthvað yfir 1200 þús. kr., en hve mikið hreppsfélögin hafa þurft að borga, hef ég ekki tölur um. En mér virðist, að það muni ekki vera fjarri lagi, sem ég sagði, að fasteignamatið í heild hafi kostað verulega mikið á aðra millj. kr.

Nú er hér stungið upp á því í þessu frv., að nefnd hér í Reykjavík geri tillögur og skrá yfir mat allra fasteigna í landinu og sendi síðan til allra hreppsnefnda og bæjarstjórna á landinu. Fæ ég ekki séð, hvaða erindi fasteignamatskrárnar eiga til hreppsnefnda og bæjarstjórna, því að það er alls ekkert, en hins vegar ætti að senda fasteignamatið öllum skattanefndum. Þar á það heima, en ekki hjá hreppsnefndunum. — Að öðru leyti skal ég ekki fjölyrða um þetta mál, en vænti þess, að hv. fjhn. athugi vel, með hverju hún er hér að mæla, og vona ég, að n. komist að annarri niðurstöðu við nánari athugun, því að þetta frv. á annaðhvort að fella eða að öðrum kosti að gerbreyta því.

Bjarni Ásgeirsson: Ekki ætla ég að fara að deila hér við hv. þm. A-Húnv., en ég get sagt eins og hann, að ég sá ekki frv. fyrr en hér í Alþ. Ég get vel skilið, að það þurfi að gerbreyta matsatriðum frá því, sem nú er í frv. Ég held, að nauðsynlegt sé að bæta við einum fulltrúa frá hverri sýslu í þá nefnd, sem hefur fasteignamatið með höndum, til þess að tryggja samræmi í matinu. Þetta held ég að sé nauðsynlegt. Þetta frv. getur því orðið grundvöllur að nýju fasteignamati með einhverjum breytingum. Þetta er raunverulega endurskoðun á núverandi fasteignamati, eins og algerlega er heimilt samkvæmt lögum um fasteignamat frá 12. apríl 1945, og segir svo í 1. gr.: „Nú breytist verðgildi peninga að verulegu leyti milli þess, að aðalmat fer fram, og má þá með lögum ákveða breytingu á matsverði allra fasteigna í landinu í samræmi við það.“ Þetta eru þau lög, sem þetta frv. er byggt á, og getum við vel, ef við viljum, kallað þetta nýtt fasteignamat eða aðeins aukamat. Það skiptir auðvitað ekki máli. Aðalfasteignamat á nú að fara fram á 25 ára fresti.

Hv. þm. A-Húnv. þótti það stórt skref stigið, ef fjórfalda ætti allt fasteignamatið. Ég sló þessu fram og gerði ráð fyrir, að útkoman yrði sú, að færfalda fasteignamatið, og ég bygg, að það sé einmitt bráðabirgðamat, sem lagt var til grundvallar í sambandi við stóreignaskattinn, og þetta átti ég við í minni síðustu ræðu. Ég verð þó að segja það, að þótt reynt hafi verið að stefna til réttlætis í lögum um stóreignaskattinn með margföldun fasteignamatsins, þá er þar ógurlegt handahóf, t. d. að fasteignamat á húsi á Seltjarnarnesi er þrefaldað, en hér í Reykjavík sexfaldað, — þó eru þarna e. t. v. ekki nema nokkrir metrar á milli húsa. Alveg hið sama er að segja í Kópavogi og nágrenni Hafnarfjarðar. Hvernig væri svo hægt að leiðrétta þetta fasteignamat með því að margfalda vitleysuna? Með því móti yrði enn þá meira ranglæti og enn þá meiri vitleysa í fasteignamatinu. Sumar fasteignir seljast nú allt frá löglegu fasteignamati og upp í 12—15-falt fasteignamat. Svo mismunandi er nú söluverð fasteigna. Hvernig er svo hægt að hugsa sér að halda þessu fasteignamati fram til 1965? Það nær ekki nokkurri átt. Það var gripið til neyðarúrreða í sambandi við stóreignaskattinn, og þó var reynt að hafa mismunandi margfeldi.

Hv. þm. A-Húnv. talaði um, að langt væri frá því, að hann væri ánægður með fasteignamatið, þótt hann vildi byggja á grundvelli núverandi fasteignamats. Þetta skil ég mætavel, og ég held það verði alltaf svo, að aldrei verði allir ánægðir með hið sama. Það sýnist hverjum sitt í þessu eins og öðru. — Þá hafði hv. þm. það að athuga við þetta frv., að til skyldi kveðja hreppsnefndir og bæjarstjórnir til að yfirfara mat landsnefndarinnar. Þetta ætti að falla í hlut skattanefndanna, sagði hv. þm. — Ég vil þá segja, að þetta mundi fremur eiga heima hjá hreppsnefndunum en hjá skattanefndunum. En það er mín skoðun, að til þessa starfs eigi fremur að kveðja fulltrúa frá sýslufélögunum en frá hreppsnefndum og bæjar-

stjórnnum. — Þá þarf ég ekki að fara að deila við hv. þm. um kostnað sveitar- og bæjarfélaga í þessu sambandi, því að hann er enginn. Hann var allur greiddur úr ríkissjóði.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 51. fundi í Nd., 17. jan., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 77. fundi í Nd., 2. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 82. fundi í Nd., 5. marz, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 335, 756, 778).

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Í þessu frv., eins og það liggur fyrir, er gert ráð fyrir því, að endurskoðun fasteignamatsins frá 1942 verði framkvæmd með þeim hætti, að ráðh. skipi 3 manna n. til þess að vinna að endurskoðun á fasteignamatinu, þ. e. a. s. að samræma gildandi fasteignamat þeim verðlagsbreytingum, sem orðið hafa í landinu frá því 1940, eins og það er orðað í 1. gr. frv. Síðan er gert ráð fyrir því, að þessi stjórnskipaða n. sendi skrá um fasteignamatið, með þeim breyt., sem á því hafa verið gerðar, til viðkomandi hreppa og bæjarfélaga, en hver bæjar- og sveitarstjórn kjósi 3 menn til að yfirfara mat landsn. í viðkomandi sveitar- og bæjarfélögum. Þessar kjörnu nefndir sveitar- og bæjarfélaga skulu gera á þessu leiðréttingu, ef um nafnaskekkjur er að ræða, og geta þær einnig gert rökstuddar till. til breyt. á matinu í heild til landsn., sem þá tekur lokaákvörðun um matið.

Þetta frv., sem upphaflega var flutt af fjhn. deildarinnar, hefur nú legið lengi til athugunar hjá n., eftir að því var vísað til 2. umr., og hefur n. flutt allmiklar brtt. við frv. á þskj. 756. Ég vil taka það fram þegar í upphafi, að einstakir nefndarmenn, sérstaklega hv. 2. þm. Reykv., létu uppi þá skoðun, að þeir mundu eins geta fella sig við frv. í því formi, sem það nú er, þó að þeir gerðu ekki ágreining um að flytja þessar brtt. Enn fremur vil ég taka það fram, að þótt fjhn. flytji þessar brtt., þá hafa einstakir nm. áskilið sér rétt til að flytja fleiri brtt. eða fylgja öðrum, sem fram kunna að koma.

Þessar brtt., sem n. leggur til á þskj. 756, eru í aðalatriðum um það að gera breyt. á þessari framkvæmd, þannig að hún verði með mjög svipuðum hætti og venja er til, þegar reglulegt fasteignamat fer fram, og eins og ákveðið er í gildandi fasteignamatsl. Við leggjum til með þessum brtt., að endurskoðunin byrji heima fyrir í hverju sýslu- og bæjarfélagi, þannig að skipuð verði 3 manna n. í hverju héraði, tveir eftir tilnefningu sýslu- eða bæjarstjórnar, en þriðji maðurinn, sem er formaður n., sé skipaður af fjmrh. án tilnefningar. Með þessum hætti eru skipaðar þær n., sem framkvæma hið reglulega fasteignamat samkv. l., og verður

að teljast eðlilegt, að til þessarar endurskoðunar séu valdir menn með sama hætti og tíðkamt hefur, þegar um almennt fasteignamat er að ræða. Síðan er gert ráð fyrir, að ráðh. skipi 3 menn í yfirmatsn. eins og nú er ákveðið um í fasteignamatsl. Það má að visu gera ráð fyrir því, að þessu fylgi einhver meiri kostnaður en ef frv. yrði samþ. óbreytt, eins og það liggur fyrir, en það er ekki gert ráð fyrir því, að það verði nauðsynlegt fyrir fasteignamatsn. í hverju héraði að skoða allar fasteignir, eins og venja er til, þegar allsherjar fasteignamat fer fram. Við gerum ráð fyrir því í brtt., að það verði takmarkaður tími til að framkvæma matið, einmitt miðað við það, að hjá því verði komið að láta fara fram þessa skoðun á hverri fasteign.

Vil ég þá víkja nokkrum orðum að efni einstakra brtt. n., eftir því sem ástæða þykir til.

1. gr. Þar eru aðeins almenn ákvæði um endurskoðun á fasteignamatinu í því skyni að samræma matið verðlagsbreyt. frá 1940, og er það samkv. því, sem gert er ráð fyrir í 1. gr. fasteignamatsl. frá 1945.

Í næstu gr. eru ákvæði um nefndarskipun í hverju sýslu- og bæjarfélagi, sem ég hef áður gert að umtalsefni.

3. gr. er um yfirmatsnefnd.

Þá er 4. brtt. sem er við 4. gr., þar sem segir, að til grundvallar endurskoðun fasteignamatsins skuli héraðsn. leggja fasteignamat það, sem nú er í gildi, en til viðbótar því skulu metnar allar ræktunarframkvæmdir, sem gerðar hafa verið síðan síðasta fasteignamat fór fram, og einnig þau hús og mannvirki, er reist hafa verið á þessu tímabili.

Í 5. gr. er gert ráð fyrir því, að yfirmatsn. eða landsn. geri skrá um mat allra fasteigna í hverju sýslu- og bæjarfélagi eins og það er við gildistöku laga þessara, ásamt skrá um allar ræktunarumbætur skv. þeim upplýsingum, sem liggja um þetta hjá Búnaðarfélagi Íslands. Yfirmatsn. á svo að senda þessar upplýsingar til héraðsn., áður en þær hefja sín störf.

Samkv. næstu gr. eiga héraðsn. að meta ræktunarumbætur, sem gerðar hafa verið síðan 1940, og ákveða þær breyt. á matsverði fasteignanna, sem rétt þykir að gera vegna verðlagsbreyt., sem orðið hafa.

Næsta ákvæði er um það, hvað langan tíma héraðsn. skuli hafa til að vinna að endurskoðun matsins, og einnig um það, að matið skuli liggja frammi í hverju sveitarfélagi, eftir að n. hafa unnið að því og eins og nú á sér stað, þegar um venjulegt fasteignamat er að ræða.

Næsta gr. er ákvæði um möguleika fyrir fasteignaeiganda eða umboðsmann hans til að kæra matið, ef hann af einhverjum ástæðum vill ekki hlíta úrskurði, sem fyrst er kveðinn upp af héraðsn., en yfirmatsn. tekur síðan fullnaðar-ákvörðun um, og mun það vera eins og það er nú í lögunum.

9. gr. á ekki við l., og leggjum við til, að hún verði felld niður.

10. gr. þarf ekki að skýra.

11. gr. er um útgáfu á skrá yfir matsverð allra fasteigna í landinu, eftir að yfirmatsn. hefur endurskoðað og samræmt mat héraðsn. Sérstak-

lega er gert ráð fyrir því, að lokaákvörðun um þetta sé í höndum yfirmatsn., eins og nú er í gildandi l.

Þá er að lokum hér brtt. við 12. gr. um kostnað við endurskoðun fasteignamatsins. Gert er ráð fyrir í frv., að sá kostnaður greiðist úr ríkissjóði, en síðan er ný till. frá n., einnig í sambandi við 12. gr., um það, eftir að ríkissjóður hefur fengið greiddan kostnaðinn við endurskoðun fasteignamatsins af fasteignaskatti samkv. gildandi l., þá skuli sá skattur ekki renna til ríkissjóðs, eftir að sá kostnaður hefur verið greiddur að fullu, heldur skuli skatturinn renna til bæjar- og sveitarfélaga, þar sem skatturinn var á lagður. Mundi þarna vera um nýjan tekjuflokk að ræða, en tekjur ríkissjóðs skerðast að sama skapi. Þetta var fyrst nokkuð rætt í n., og komu uppástungur um, að þessi skattur rynnir til bæjar- og sýslufélaga, en niðurstaða n. varð sú, að rétt væri að láta skattinn ganga til bæjar- og sveitarfélaga, og ætti það út af fyrir sig ekki að skipta miklu máli. Að sjálf-sögðu er gert ráð fyrir því, ef skatturinn á að afhendast þessum bæjar- og sveitarfélögum, að þau annist innheimtu hans.

Hef ég þá gert grein fyrir brtt. n. og vænti þess, að það sé ljóst öllum, hvaða breytingum þær munu valda, ef samþykktar verða. Það er eðlilegt, að til þessarar endurskoðunar verði valdir menn úr héruðunum á sama hátt og til venjulegs fasteignamats.

Á þskj. 778 hafa komið fram nokkrar brtt. frá hv. þm. A-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf. Ég tel ekki, að ég geti tekið undir þær, og skal strax taka það fram, að ég tel, að þessi endurskoðun mundi verða mjög ófullkomin, ef þær verða samþykktar. Ég tel, að þær gangi svo skammt til þess að samræma fasteignamatið því verðlagi, sem er í landinu, að það mundi verða mjög ófullnægjandi, ef þær yrðu samþykktar.

Jón Pálmason: Herra forseti. Við 1. umr. um þetta mál lét ég í ljós þá skoðun mína, að ég vildi halda mig við þau lög, sem sett hafa verið um það, að nýtt fasteignamat skuli fara fram á 25 ára fresti. Ég var einn af aðalhvata-mönnum að þeirri lagasetningu, og ég vil halda mig við þau lög áfram. Það að hafa slíkt mat á tíu ára fresti tel ég allt of dýrt, auk þess sem það er óþarft, og ég sé enga ástæðu til, að það sé gert.

Nú hefur fjhn. lagt fram brtt. við þetta frv., eins og hv. þm. V-Húnv. hefur lýst, og má segja, að þar sé um að ræða algerlega nýtt frv., og þess vegna rangt að segja, að þar sé um endurskoðun á fasteignamatinu að ræða, þar sem í því er gert ráð fyrir því, að fasteignamat fari fram á tíu ára fresti, og er þess vegna alveg annars eðlis en það, sem samþykkt var 1945. En þar er ákveðið svo, að breyta megi fasteignamatinu í hlutfalli við þær verðlagsbreyt., sem orðið hafa, ef Alþingi ákveður svo.

Nú höfum við hv. 2. þm. Skagf. leyft okkur að flytja brtt. á þskj. 778, sem byggðar eru á þeim grundvelli, að Alþingi sé heimilt að breyta fasteignamatinu hlutfallslega í áttina til hækkaðs verðlags og minnkaðs gildis okkar krónu.

Nú er það svo, að samkvæmt gildandi lögum um fasteignamat er svo ákveðið, að millimat skuli fara fram á hverju ári, og skulu þá teknar út þær jarðræktarframkvæmdir, sem orðið hafa, svo og nýjar byggingar. Hreppstjórum ber skylda til að sjá um, að þetta millimat sé framkvæmt, og mun það auðvitað vera mjög misjafnt, hversu vel þeir rækja það starf. Síðan skal lagt á þessar nýju eignir samkvæmt lögum um fasteignaskatt.

Í fyrstu brtt. okkar er gert ráð fyrir því, að samkvæmt 1. gr. l. nr. 70 frá 12. apríl 1945 skuli fjmrn. vera heimilt að fyrirskipa hækkun á skattmati fasteigna í landinu svo sem nauðsynlegt er vegna breyttrar skatta- og útsvars-álagningar.

Í 2. gr. er gert ráð fyrir því, að verði þetta gert, skuli þrefalda þetta mat í þremur stærstu kaupstöðum landsins, Reykjavík, Hafnarfirði og Akureyri. Við manntalið 1949 voru yfir 54000 manns í Reykjavík, á Akureyri voru 7000 og í Hafnarfirði 4900. Í öllum hinum kaupstöðunum voru miklu færri, í Vestmannaeyjum 3500, og í hinum miklu færri. Kemur þetta til af því, að þar er aðstreymið mest og verðgildi lóða og húsa þess vegna miklu hærri en þar, sem þetta stendur í stað eða er að fækka. Raunar hefur þetta aukizt víðar, og það getur náttúrlega alltaf verið álitamál, hvar setja eigi mörkin. Annars staðar á landinu er gert ráð fyrir, að matið verði tvöfaldað.

Nú skildist mér í þessari umr., og það kom reyndar fram við 1. umr., að ástæða væri til að hækka þetta miklu meira, og var stungið upp á að sexfalda matið. Það tel ég að sé of langt gengið. Þó að breytingar hafi orðið miklar síðan 1942, þá er það atriði þannig vaxið, að fullkomin ástæða er til að fara gætilega í þeim efnum, enda mundi það hafa í för með sér hækkuð útgjöld fyrir almenning. Ef t. d. ætti að greiða miklu hærri gjald af húsum í kaupstöðum, þá mundi það hafa í för með sér stórhækkaða húsaleigu, og ef það yrði hækkað á jörðum, þá hins vegar hækkaða jarðarleigu. Þarna er fullkomin ástæða til að fara varlega, og þarna viljum við ekki láta fara að með neinu flaustri. Hins vegar er það ekkert undarlegt, þó að ágreiningur geti orðið um það hlutfall, sem þarna eigi að hafa, en að öðru leyti er ég sannfærður um, að það er rétt leið að hafa aðal-fasteignamat á 25 ára fresti, og það hljóta allir að skilja.

3. brtt. er um það, að undanskilja megi skattmati eyðijarðir og afréttarlönd og hús, sem hætt er að nota. Samkvæmt því er ætlað til, að engin hækkun verði á slíkum eignum. Í öðru lagi er lagt til, að yfirskattaneindir geti að fengnum till. undirskattaneinda undanskilið hækkuninni þær jarðir, sem mjög eru illa settar með samgöngur eftir þær samgöngubætur, sem orðið hafa síðan fasteignamat fór síðast fram. Það hefur orðið svo, að einstök byggðarlög hafa orðið aftur úr, og það er minni ástæða til að hækka fasteignamat þar en annars staðar, en þetta á sér ekki stað í þéttbýli.

4. brtt. gengur út á það, að fjmrn. gangi fram í því, að allar skattaneindir fylgist vel með því,

að millimat sé framkvæmt og að þessir aðilar geri skyldu sína hvað þetta varðar. Það er mjög misjafnt, hvað þessir aðilar hafa gengið vel fram í því að framkvæma millimat á öllum fasteignum, frá því að fasteignamat fór síðast fram.

Þá er ákvæði um jarðabætur, en þær eru teknar út á hverju ári af Búnaðarfélagi Íslands, eins og mönnum mun vera kunnugt. Er ætlað til þess, að Búnaðarfélagið gefi um þetta skýrslu, svo að hægt sé að meta þessar framkvæmdir svo sem rétt má vera.

Í 5. brtt. er gert ráð fyrir því, að allur fasteignaskattur renni til bæjar- og sýslusjóða, í stað þess að hann hefur áður runnið til ríkissjóðs.

Hv. frsm. fjhn. hefur látið í ljós þá skoðun, að þessi skattur eigi að renna til sveitarfélaga beint, en ekki til sýslufélaganna. Þetta er lítið ágreiningsatriði, því að ef þessi skattur rennur til sýslusjóða, þá léttir hann um leið öðrum útgjöldum af sveitarfélögunum til sýslusjóða, svo að það kemur í sama stað niður. En ég held, að eins og þetta er á þskj. 778, þá sé það einfaldara, að þetta skuli renna beint til sýslusjóðanna, í stað þess að það fari fyrst til sveitarfélaganna og sé síðan greitt til sýslufélaganna í ýmsum gjöldum til þeirra.

6. brtt. er um það, að þessi lög öðlist þegar gildi og komi til framkvæmda við álagningu skatta í ársbyrjun 1952.

7. brtt. er um það, að 7.—15. gr., að báðum meðtöldum, falli brott.

8. brtt. er um það, að fyrirsögn frv. orðist þannig: Frv. til l. um hækkun á skattmati fasteigna.

Ég ætla svo ekki að fjölyrða meira um þetta að sinni, en vona, að þm. taki þessum brtt. með velvilja.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég vil vekja athygli á því, að það er langt síðan þetta frv. var lagt fram, og var það þá flutt að beiðni fjmrh. Þegar í upphafi var talsverður ágreiningur um einstök atriði þess, en að lokum varð sú skoðun ofan á, sem hv. þm. V-Húnv. hélt fram, og kemur hún fram í því nál., sem fjhn. hefur lagt fram um þetta mál. Hins vegar voru skoðanir einstakra nm. svo margvíslegar, að þeir hafa alveg óbundnar hendur hvað viðvikur þessu nál.

Ég verð að segja fyrir mitt leyti, að ég hefði óskað að athuga þetta mál miklu nánar en mér hefur hér gefið kostur á. Fyrst var málinu frestað, og þá taldi ég, að óhætt mundi að fresta einnig þessum athugunum, en svo fór, að ég hafði þær ekki til á skyndifundi n. í fyrradag. Sannast að segja var svo langt síðan þetta mál kom fram og það búið að leggja svo lengi í salti hjá n., að ég hélt, að því væri ekki ætlað fram að ganga, þar sem það er nú tekið fyrir á síðustu dögum þingsins.

Þegar málið var rætt í n. á nýjan leik, óskaði formaður n. eftir því, að við fylgdum því með þeim breytingum, sem fram koma á þskj. 756, og skildist mér þá, að svo naumur tími væri til afgreiðslu þess, að ég skrifaði undir það

nál. af þeim sökum, en ekki vegna þess, að ég vildi ekki láta fara fram nánari athugun á þessu máli. Ég hafði haldið, að málið yrði rætt nánar í n., og hafði því ekki sagt mitt síðasta orð um það í n.

Samkvæmt þessum brtt. er svo ráð fyrir gert, að þetta fé, sem fæst með þessum skatti, renni til bæjar- og sveitarfélaga. Ég vil leggja höfuð-áherzlu á þessa gr., því að þarna opnast alveg ný tekjugrein fyrir bæjar- og sveitarfélög. Það veldur nú slauknum vanda hjá mörgum bæjar- og sveitarfélögum, hvernig þau verða að standa undir auknum álögum af hendi ríkisvaldsins, og hefur það mál verið mikið rætt á fundum þeirra. Ég tel því mikilsvert, að þetta fé renni til þessara aðila. Nú er það svo, að þetta er ekki áætlað mikið fé, sem fæst með þessum skatti. Það er áætlað um 700 þús. kr. af öllu landinu. En hins vegar, ef þessi skattur er hækkaður mikið, þá er hér um allmikinn tekjustofn að ræða, og það er höfuðatriði, að þetta fé renni til bæjar- og sveitarfélaga, en ekki til ríkissjóðs, þannig fengist þar nýr tekjustofn, og það væri æskilegt, að takast mætti að finna þannig fleiri slíka tekjustofna handa þessum aðilum.

Varðandi brtt. á þskj. 778 frá hv. þm. A-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf. vil ég taka það fram, að ég er að mörgu leyti samþykkur þeim og mundi á ýmsan hátt frekar kjósa þær en till. á þskj. 756, og vil ég hafa alveg óbundnar hendur um það, hverjum af þessum till. ég greiði mitt atkv., það fer alveg eftir því, hvernig með þetta mál verður farið við 2. umr.

Hv. þm. V-Húnv. sagði, að ef þessar till. á þskj. 778 yrðu samþykktar, væru þær alveg ófullnægjandi, þar eð ekki væri gert ráð fyrir að hækka fasteignamatið nema þrefalt og tvöfalt. Hér er ég á annarri skoðun en hv. þm. og tel það mjög varhugavert að hlaupa að mikilli hækkun fasteignamatsins vegna mats eigna í sambandi við útsvör og skatta. En ég vil fallast á það, að nú er óeðlilega lágt mat fasteigna miðað við það, að menn eigi aðrar eignir, t. d. peninga, varðandi skattgreiðslur manna af eignum sínum. Ég er að meginefni samþykkur því, að Alþingi ákveði fyrir sitt leyti hlutfallsbreytingar á fasteignamatinu fremur en að stofnað verði til nýs endurmats, án þess að fasteignamatsnefndin eigi að skoða og meta sjálf allar fasteignir. Annaðhvort yrði þá að byrja á nýju fasteignamati eða að Alþingi slægi föstu, hvaða hlutfall yrði á milli fasteignamatsflokka. Hér er um að ræða að hafa 3 flokka fasteignamats. En það skiptir ekki aðalmáli, heldur hitt, hvað á að hækka fasteignamatið mikið, og er rétt, að þingið ákveði það. — Þá eru það ekki fleiri atriði, sem ég þarf að taka fram, en vil vekja athygli á því, að innan n. voru skiptar skoðanir um málið, og þótt fjhn. hafi skilað brtt. á þskj. 756, þá vildi ég hafa allan fyrirvara um það að mega fylgja og flytja frekari brtt., ef til kemur.

Pétur Ottesen: Ég hreyfði hér í deildinni athugasemdum við frv. þetta, sem er um endurskoðun fasteignamatsins frá 1942, við 1. umr. Þess og benti á, eins og frá var gengið í upp-

runalega frv., að þá væri ákvörðunin um matið ekki viðhlítandi, því að þar yrði að koma til sanngjarnt mat jarða og hlunninda af mönnum, sem því eru kunnugastir. Á þetta benti ég. Nú hefur hv. fjhn. tekið þetta að nokkru til greina, því að samkv. brtt. hennar, sem nú eru komnar hér fram, á að haga fasteignamatinu á svipaðan hátt og undanfarið og skipa 3 menn í hverju sýslu- og bæjarfélagi til að annast það. En mér dylst ekki, að samkv. því, sem maður þekkir til í sveitum landsins, þá er starfsemi þessara þriggja manna allt of þröngur stakkur skorinn. Það er ætlað til, að þeir hafi 12 vikur til starfsins. Þessu starfi mun alls ekki verða lokið á 12 vikum, þ. e. a. s. á þeim grundvelli, sem ég vil og tel rétt og nauðsynlegt að verði. Þess vegna ná þessar brtt. ekki þeim árangri, sem ég tel, að þær þurfi að gera. Þess vegna þarf hér enn meiri athugunar við. Það má vera, að ekki verði nauðsynlegt, að matsmenn fari inn á hvert heimili, en a. m. k. verða þeir að fara í hvern hrepp og kynna sér framfarir og ýmsar breytingar, sem orðið hafa á hinum einstöku jörðum, m. a. með tilliti til sölumöguleika á afurðum jarðarinnar o. s. frv.

Ekki er ástæða til þess að fara mjög gaumgæfilega í þessi atriði hér, því að auðséð er, að þetta mál nær ekki fram að ganga á þessu þingi, því að störfum þess mun ljúka á morgun eða miðvikudag, og því fæst engin endanleg niðurstaða í málinu. En auðvitað geta þessar umræður og athugun þessa máls haft þýðingu fyrir undirbúning málsins síðar. Það er ekki samkv. minni skoðun, að leggja eigi til grundvallar fasteignamatinu þær verðbreytingar, sem orðið hafa á peningum, heldur eigi að sannprófa verðgildi fasteignanna sjálfra, t. d. hvað þær gefa af sér í sveit. Viðvikjandi mati á húsum vil ég benda á þann reglunum, sem er á verðgildi húsa í sveit og í kaupstað. Það er algengt, að þegar vel er byggt upp á sveitajörð, þá verður sá, sem það gerir, að afskrifa 1/3 eða 2/3 kostnaðarverðs miðað við það, sem hægt er að selja eignina fyrir. Í kaupstöðunum eru hús alltaf að hækka í verði, og það verður að taka tillit til slíkra aðstæðna, og það verður að byggja á því í fasteignamatinu, hvert kaup- og söluverð húsa er á hverjum stað. Hins vegar er ég sammála n. og þakklátur henni fyrir að hafa tekið upp það ákvæði, að fasteignaskatturinn skuli renna til bæjar- og sveitarfélaga. Þessi félög þurfa á tekjustofnum að halda, og hér er áreiðanlega stefnt í rétta átt, en hitt virðist þá ekki ósanngjarnt, að sá kostnaður, sem af þessu verður, verði fyrst tekinn af fasteignaskattinum, sem sé að fasteignaskatturinn verði látinn bera uppi fasteignamatið. Hitt getur svo verið álitamál, hvort heppilegt sé, að bæjarfélögin innheimti þennan skatt sjálf. Það gæti verið hagkvæmt, að sýslumenn innheimti þennan skatt ásamt öðrum gjöldum, en þetta er nú fyrirkomulagsatriði.

Viðvikjandi brtt. á þskj. 778 hef ég það við þær að athuga, að ég álit, að ekki sé til sá grundvöllur undir nýjum fasteignaskatti, sem þær er gert ráð fyrir að á verði lagður, og skirskota ég þar til þess, sem ég hef áður sagt um

frv. þetta og þá tilhögun, sem ég álit nauðsynlega sem grundvöll fyrir þær breytingar, sem eiga að verða frá því að síðasta fasteignamat fór fram. Að því leyti tel ég þessum till. það áfátt. Að vísu eru þarna undantekningarákvæði, en þau, sem hér um ræðir, eru eingöngu af-réttarlönd, hús, sem ekki eru notuð, jarðir, sem eru illa settar hvað samgöngur snertir. Í þessu efni er ekki gert ráð fyrir, að fasteignir hækki. En það er svo stígmunur að tvö- og þrefalda matið eða hins vegar, að engin hækkun eigi sér stað, og ég býst við, að ef gert væri það, sem ég vildi, þá yrði fjöldi jarða, þar sem farið væri bil beggja. Í fasteignamatslögunum er ekki ráðgert, að fram fari millimat nema á nýjum húsum, og er ekki gert ráð fyrir, að endurmat taki að neinu leyti tillit til ræktunarframkvæmda. Nú eru ekki neinar sérstakar ástæður þar, sem betur fer, og þá er ekki gert ráð fyrir, að millimat taki til þeirra framkvæmda eins og nú er háttáð. Ég sé því ekki, að það sé ákaflega brýn nauðsyn að hækka fasteignamatið í sveitum. En það má vel vera, að sú hækkun, sem yrði á skattinum í stærstu kaupstöðunum, gæti orðið einhver hemill á sölu fasteigna þar. Í kaupstöðum hefur orðið óeðlileg hækkun á húsaverði öllu, sem í sveitum er ekki fyrir hendi. Að vísu hefur þar orðið nokkur hækkun, sem byggist á auknum endurbótum, og ef slíkt er ekki til staðar né heldur náttúrugaði, þá eru þær jarðir að verða óseljanlegar, því að ekki er þá hægt að reka þar búskap með nútímafyrirkomulagi. — Ég sé ekki ástæðu til að vera að reka á eftir fasteignamatinu, þótt það horfi nú öðruvísi við, þar sem skatturinn á að koma þeim til góða, sem eiga sjálfir heima í viðkomandi byggðarlagi, þar sem skatturinn er á lagður.

Hv. þm. A-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf. eru á sömu skoðun í sínum till. um það, að skatturinn skuli renna til bæjar- og sveitarfélaga, og er það því betra sem fleiri sjá þetta, að svo þyrfti að vera um fleiri tekjulindir, sem renna til ríkisins, að þær ættu að renna til sveitarfélaganna, enda er nauðsynlegt, að ríkið sjái af einhverju til þeirra, vegna þess að skattagrundvöllur þeirra er ákaflega þröngur, en þau eiga í vök að verjast, ef eitthvað bregður út af í atvinnuefnum sveitarinnar.

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Ég vil segja hér nokkur orð vegna ræðu hv. 5. þm. Reykv. Hann sagði, að hann hefði ekki sagt síðasta orðið í fjhn., þegar þessar brtt. komu þar fram. Það má vel vera rétt. Ég lagði til í n., að hún flytti þessar brtt., og það hafði enginn á móti því. Hins vegar kann að vera, að einhvers misskilnings hafi gætt hjá hv. 5. þm. Reykv., og sagði ég honum þá, að auðvelt væri að láta prenta þingskjalið upp, en hann taldi ekki ástæðu til þess vegna þess fyrirvara, sem hann hafði eins og fleiri nm. um þessar till. — Það var snemma þegar þessar till. voru ræddar í n., að það skaut upp þeirri skoðun, að það væri ástæða til að láta bæjar- og sveitarfélög hafa fasteignaskattinn að einhverju eða öllu leyti, en þetta var ekki útrætt og n. ekki sammála um það. —

Hv. 5. þm. Reykv. telur varhugavert að hækka fasteignamatið mikið, og ég álit, að það sé ekki verið að fara út í neinar öfgar, þótt sagt sé, að fasteignamatið sé óviðunandi með lílu og valdi miklu misrétti. Menn, sem hafa eignir í lausafé, verðbréfum eða öðru slíku, en svo hins vegar í fasteignum, verða fyrir miklu misrétti og ranglæti í sambandi við skattaálagningu. Það má segja, að þetta skipti ekki miklu fyrir ríkið, því að eignarskatturinn er ekki svo mikill. En þetta er eigi að síður misrétti, sem þarf lagfæringar við.

Ég tel ekki eðlilegt, að Alþingi ákveði hlutfallsbreytingar í sambandi við hækkun fasteignamatsins. Í fyrsta lagi er það í ósamræmi við lögin um fasteignamat. Þar er gert ráð fyrir, að yfirvöldin ákveði menn, er kynni sér þetta mál, og ákveði síðan mat fasteigna. Og ég vil benda á, að ég býst við, að hækkunarstigin þyrftu að vera fleiri en tvö vegna mismunandi aðstæðna víða um land.

Hv. þm. A-Húnv. telur það rangt, að hér sé um endurskoðun fasteignamatsins að ræða, ef okkar till. verða að lögum. Hann telur, að framkvæma eigi lögin á 10 ára fresti. Þetta er algerlega rangt hjá honum. Það er ekki gert ráð fyrir því samkv. þessu frv., að það fari fram nákvæmt mat. Það gengur ekkert í þá átt. Hér er aðeins um að ræða framkvæmd laganna frá 1945, þar sem sagt er í 1. gr. þeirra l., að ef miklar verðbreytingar eigi sér stað, þá skuli fram fara endurskoðun fasteignamatsins. En það stendur í lögnum, að nýtt fasteignamat skuli fara fram á 25 ára fresti, nema óvenjuleg röskun hafi orðið í þjóðfélaginu.

Hv. þm. Borgf. óttast það, að héraðanefndunum sé ætlaður of skammur tími til að innna sín störf af hendi. Þetta getur verið álitamál og þarf að athugast betur. En ég vil benda á, að til matsstarfsins veljast einungis kunnugir menn á viðkomandi svæðum, og er gert ráð fyrir, að þeir fái í sínar hendur skýrslur um ræktunarframkvæmdir, og þurfa þeir því ekki að athuga ræktunarframkvæmdirnar á hverri jörð, þótt þeir leggi þar mat á, og það er því ekki nauðsynlegt, að matsmennirnir fari á hvern bæ, þótt þeir þurfi að kynna sér þetta. En það þarf auðvitað að taka tillit til allra staðhátta og gæða jarðarinnar, hvað eignin gefi af sér, hvort jörðin er vel lýst eða ekki, vegasamband hennar o. s. frv. Og það er kunnugt, eins og hv. þm. Borgf. benti á, að undanfarið hefur þetta verið þannig, að þeir, sem hafa lagt fé í húsbýggingar í sveitum, hafa ekki getað vænt þess að hafa tekjur eða vexti af nema nokkrum hluta af þeim fjármunum, sem þeir hafa lagt í þær framkvæmdir. Aftur á móti hefur það verið þannig í kaupstöðunum, að þrátt fyrir síhækkandi byggingarkostnað þar hafa menn alltaf verið öruggir með að fá vexti af því fé, sem lagt hefur verið í byggingar þær. Þannig hefur þetta verið og er enn. Og m. a. með tilliti til þessa álit ég, að þessi hækkunarstigi, sem þarna er settur upp í brtt. hv. þm. A-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf., sé öðruvísi en rétt er eða ætti að vera. Og auk þess er það, eins og ég áður gat um, að ég tel, að um þetta sé svo mismunandi

ástatt á ýmsum stöðum á landinu, að það sé eðlilegt að hafa hækkunarstigin aðeins tvö.

Það kom fram hjá hv. þm. Borgf., að hann taldi þörf á, að ríkið sæi sveitarfélögunum fyrir e. t. v. fleiri tekjustofnum en fasteignaskattinum, þ. e. a. s., að sveitarfélögin hefðu þörf fyrir tekjur og e. t. v. nýja tekjustofna. En ég vil benda á, að ríkið þarf á miklu fé að halda, því að margar kröfur eru gerðar til þess. Og mér virðist, að þegar gengið er frá fjárl., þá álit menn ríkissjóð hafa þörf á hverjum tekjustofni, sem hvert sinn er hægt banda honum að hafa. Það er ekki ágreiningur í fjhn. um það, hvort fasteignaskattinum verði eftirleiðis ráðstafað á þann hátt eða öðruvísi en verið hefur.

Umr. frestað, en frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

26. Atvinnustofnun ríkisins.

Á 37. fundi í Nd., 12. des., var útbýtt:

Fr. til l. um Atvinnustofnun ríkisins [140. mál] (þmfrv., A. 343).

Á 47., 48. og 49. fundi í Nd., 11., 12. og 15. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 50. fundi í Nd., 16. jan., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 26 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Við þingmenn Alþýðuflokksins í þessari hv. deild flytjum á þskj. 343 frv. til l. um Atvinnustofnun ríkisins. Það er ekki ofmælt, að nú eru horfur uggvænlegar í atvinnulífi landsmanna og uggvænlegri en fyrr. Undanfarin ár hafa Íslendingar átt kost á sæmilegri vinnu. Nú hefur þetta breytzt. Má í þessu sambandi minna á umræðurnar, sem fóru hér fram fyrir skömmu um atvinnuleysi og neyðarástand í Flatey á Breiðafirði.

Þegar svona horfir, ber brýna nauðsyn til að gripa þegar til gagnráðstafana, sem verða mættu til að koma í veg fyrir, að atvinnuleysið aukist eða breiðist út. En það eitt er þó ekki nóg. Einnig þarf að gera ráðstafanir til þess að tryggja skynsamlega hagnýtingu vinnuaflsins, sem fyrir er. Það má ekki liðast, að vinnuafli sé hálfnotað eða illa notað, og það getur vel verið, að vinnuaflið notist ekki vel eða skynsamlega, nema gerðar séu sérstakar ráðstafanir til þess. Segja má, að það séu aðallega 3 flokkar ráðstafana, sem fyrst og fremst þurfi að gera til að tryggja skynsamlega hagnýtingu vinnuaflsins:

1. Ráðstafanir á sviði opinberra fjármála, þ. e. að ríkisvaldið miði fjármálastefnu sína og bankarnir útlán sín við það, að öll atvinnutæki og allt vinnuafli sé hagnýtt, án þess þó að efnt sé til verðbólgu.

2. Ráðstafanir í fjárfestingar- og innflutningsmálum til þess að tryggja þeim framkvæmdum vinnuafli, innlent fjármagn og erlendan gjaldeyri, sem nauðsynlegastar eru taldar frá sjónarmiði heildarinnar, og til þess að halda uppi atvinnu þar, sem þess gerist sérstök þörf.

3. Ráðstafanir, sem stuðla að hreyfanleik vinnuaflsins, svo sem vinnumiðlun, vinnuþjálfun, leiðbeiningar um stöðuval o. fl.

Ríkisvaldið íslenska hefur skilyrði til þess að haga fjármálastefnu sinni og bankanna þannig, að verða megi til þess að tryggja fulla atvinnu í landinu. Það hefur einnig skilyrði til þess að gera ráðstafanir í innflutnings- og fjárfestingarmálum til þess að stuðla að fullri atvinnu. Í gildandi lögum eru ríkisvaldinu hins vegar veitt tiltölulega fá skilyrði til þess að gera ráðstafanir, sem stuðla að hreyfanleik vinnuaflsins með vinnumiðlun, vinnuþjálfun og því líku. Árið 1936 voru að visu sett lög um vinnumiðlun, og átta árum áður höfðu verið sett lög um atvinnuleysisskráningu, sem áttu að tryggja, að jafnan væri fyrir hendi nokkurt yfirlit yfir, hvernig vinnuaflið væri hagnýtt. Síðan 1936 hefur verið gert ráð fyrir því, að vinnumiðlunar-skrifstofur safni skýrslum um ástand vinnu-markaðsins. En önnur atriði í sambandi við hagnýtingu vinnuaflsins hafa mjög verið vanrækt. Það hefur t. d. verið algerlega vanrækt hingað til að gera ráðstafanir af hálfu hins opinbera til þess að nota vinnuaflið öryrkja. Enginn vafi er þó á því, að ónotað vinnuaflið öryrkja í landinu er mjög mikið og að auka mætti þjóðar-tekjurnar mjög verulega með því að hagnýta það skynsamlega, auk þess sem lífsviðhorf öryrkjanna sjálfra mundi breytast og lífsvon þeirra styrkjast, ef þeir fengju verkefni við sitt hæfi.

Fyrir 2 árum voru gerðar hér í Reykjavík athuganir af tryggingayfirlækni Tryggingastofnunar ríkisins á atvinnugetu öryrkja. Athugaðir voru 738 öryrkjar, og í ljós kom, að 175 þeirra töldust vel vinnufærir. Þeir hefðu getað unnið mjög margs konar vinnu, en þá vantaði skilyrði til þess. Það vantar stofnun, sem geti gert þeim kleift að vinna og hagnýtt þannig vinnuafli þeirra. Á vinnuheimilinu í Reykjalundi hefur fengist mjög mikilvæg reynsla á þessu sviði, og þar hefur verið leitt ótvírætt í ljós, hvílikum geysíarangri má ná, ef forsjálni og fyrirhyggju er beitt. Vinnuheimilið í Reykjalundi hefur starfað í 6 ár, og þar eru nú um 90 vistmenn, og þeir vistmenn, sem þar hafa dvalið þessi 6 ár, hafa framleitt vörur fyrir 8 millj. kr., á síðasta ári fyrir 1.8 millj. kr. Það var aðeins tap á rekstrinum fyrsta árið, síðan hefur alltaf verið hagnaður. Hagnaður verkstæðanna, sem þarna hafa verið rekin, hefur frá byrjun numið 700 þús. kr., en hins vegar hefur auðvitað verið halli á heimilisrekstri stofnunarinnar, en í heild hefur gróðinn samt verið 360 þús. kr. þessi 6 ár. Þó fá vistmenn svipað kaup og greitt er hér í Reykjavík, en greiða 60 vinnustundir á mánuði fyrir uppihald. Auk þess greiðir ríkið með um helming vistmanna, þeim, sem eru smitberar. Mánaðarlegar nettótekjur karlmanna nema

um 700 kr., eftir að þeir hafa greitt uppihald sitt. Þeir vinna 6 tíma á dag.

Hér hefur þegar verið sannað, að hagnýting á vinnuafli öryrkja er ekki aðeins mikilvæg til að greiða fyrir afturbata þeirra og auka lífsþrótt þeirra, heldur getur það verið beint fjárhagsatriði fyrir þjóðarbúið í heild. Það er vissulega ekki smávægilegt, að vinnuheimili með 90 vistmönnum skuli hafa framleitt söluvörur fyrir 8 millj. kr. á 6 árum. Þegar tillit er tekið til þess, að hér í Reykjavík eru um 1000 öryrkjar, er það augljóst mál, að hér biður gífurlegt verkefni úrlausnar. Lausn þess hefur bæði félagslega og fjárhagslega þýðingu. Það, sem gera þarf til þess að fá öryrkjunum verkefni, er að koma upp vinnuheimili í líkingu við Reykjalund. Enn fremur þarf að taka upp vinnuþjálfun. Margir, bæði öryrkjar og aðrir, geta oft ekki gengið að starfi, nema þeir fái undirbúning með sérstakri þjálfun, og þá mun vinnukraftur þeirra nýtast betur.

Það má heldur ekki dragast miklu lengur, að komið verði á fót stofnun, sem veitir leiðbeiningar um stöðuval. Slíkar stofnanir eru í öllum nágrannalöndum og þykja mjög þýðingarmiklar. Það er órlagaríkt, ekki aðeins fyrir einstaklinginn, heldur og þjóðfélagið, ef menn og þó einkum unglingar velja sér störf, sem samsvara ekki hæfileikum þeirra. Það getur valdið einstaklingnum óhamingju og reynzt þjóðfélaginu dyrt.

Það má heldur ekki við svo búið standa, að ekki séu gerðar ráðstafanir til að hagnýta vinnuafli unglinga betur en nú er gert, einkum af því, að tekið er að bóla á atvinnuleysi. Unglingar hafa á undanförunum árum getað fengið vinnu vegna skorts á vinnuafli, en nú er þetta að breytast. Það er ekki aðeins nauðsynlegt frá uppeðissjónarmiði, heldur einnig frá þjóðfélagslegu sjónarmiði, að unglingar gangi ekki atvinnulausir á sumrin, er þeir sitja ekki á skólabekk.

Þá er og nauðsyn að koma betri skipun en verið hefur undanfarið á söfnun atvinnuleysis-skýrslna. Einnig er nauðsynlegt, að hér verði tekið að semja launaskýrslur, eins og tíðkast alls staðar í nálægum löndum.

Vinnumiðlun þarf enn fremur að efla frá því, sem verið hefur, en því miður virðist það stefna núverandi ríkisstj. að draga beinlínis úr vinnumiðlun. Hér hefur verið til meðferðar í þessari hv. deild og afgr. frá henni í gær frv. um vinnumiðlun, sem veldur því vafalaust, að dregið verður úr vinnumiðlun frá því, sem verið hefur undanfarið.

Við flutningsmenn þessa frv. teljum, að það sé kominn tími til að koma á fót sérstakri stofnun, sem annist þau mikilvægu verkefni, sem ég hef hér gert að umtalsefni, einkum af því, að svo er komið, að tekið er að bóla á atvinnuleysi, og enn fremur vegna þess að það virðist vera stefna hæstv. ríkisstj. að draga úr ýmsum félagslegum ráðstöfunum, sem þegar hafa verið gerðar. Vegna þessa höfum við, þm. Alþfl. í þessari deild, borið fram þetta frv. um að koma á fót Atvinnustofnun ríkisins, sem hafi þessi verkefni:

1. Skráningu allra vinnufærra manna og samningu launaskýrslna.
2. Atvinnuleysisskráningu.
3. Vinnumiðlun.
4. Leiðbeiningar um stöðuval.
5. Vinnuþjálfun.
6. Öryrkjavinnu.
7. Unglingavinnu.
8. Úthlutun atvinnubótafjár.

Af öllum þessum verkefnum atvinnustofnunarinnar vil ég sérstaklega vekja athygli á nauðsyn þess að skipuleggja öryrkjavinnuna. Hér er um að ræða svo mikilvægt verkefni, að alls ekki má bíða lengur, að á því sé tekið með festu og hafnar séu framkvæmdir, eins og ég reyndi að leiða rök að áðan með því að nefna þær tölur, sem ég nefndi um fjölda öryrkja og þá reynslu, sem fengist hefur í Reykjalundi.

Ýmsir kunna að segja, að nú sé ekki réttur tími til að koma á fót nýrri ríkisstofnun, þar sem kostnaðurinn hlyti að verða verulegur. En þeim mönnum, sem þannig hugsa og tala, vil ég benda á, að það er miklu dýrara að láta vinnuaflið ónotað eða illa notað heldur en leggja í nokkurn kostnað til að tryggja fulla og skynsamlega hagnýtingu þess. Þess vegna rakti ég svona rækilega starfsemi vinnuheimilisins í Reykjalundi, að þar hefur verið leitt í ljós, að það er ekki kostnaður fyrir þjóðina að reka slíka starfsemi, heldur gífurlegur þjóðfélagslegur hagnaður. Ef komið yrði á fót fleiri slíkum stofnunum og þannig hagnýtt vinnuafli þeirra 300—400 öryrkja, sem beinlínis bíða eftir að fá verkefni við sitt hæfi, þá væri, með tilliti til reynslunnar á Reykjalundi, hægt að gera ráð fyrir því, að þessir öryrkjar mundu geta framleitt verðmæti fyrir um 25 millj. kr. og skilað hagnaði, sem nágaðist 1 milljón kr.

Það er því algerlega röng skoðun að líta á þau verkefni, sem hér er um að ræða, eingöngu frá því sjónarmiði, að það hafi kostnað í för með sér fyrir ríkissjóð. Ég endurtek, að ekkert er eins dýrt og að láta vinnuafli þjóðarinnar ónotað. Þó að ráðstafanir til þess að tryggja fulla og skynsamlega hagnýtingu þess kunni að kosta nokkuð, þá eru það peningar, sem skila sér margfaldlega aftur.

Í grg. frv. er að því vikið, að flm. þess telja vel geta komið til mála að fela Tryggingastofnun ríkisins framkvæmd þeirra meginverkefna, sem stofnunin ætti að taka að sér, ef ókleift þætti að koma á fót sérstakri stofnun til að annast þessi mál. Frá sjónarmiði okkar er það ekki aðalatriði, hvort komið verður á fót sérstakri stofnun til að annast þessi verkefni eða hvort Tryggingastofnun ríkisins verður falið nokkuð af þeim. Aðalatriði er, að það verði ekki látið dragast öllu lengur að hefjast handa um aðgerðir á þessu sviði. Það er nauðsynlegt að stórbæta atvinnuleysisskráninguna frá því, sem nú er, nauðsynlegt að stórauка vinnumiðlun frá því, sem nú er, og nauðsynlegt að koma upp stofnun, sem hagnýtir vinnuafli öryrkja. Það verður líka að koma upp stofnun, sem þjálfar öryrkja og unglinga til vinnu, sem þeir gætu ekki framkvæmt án sérstakrar þjálfunar. Það er enn fremur nauðsynlegt, að sérstakar ráðstafanir

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

ir verði gerðar til þess að því fé, sem veitt kann að verða til atvinnubóta, verði vel og skynsamlega varið.

Fyrir okkur er það aðalatriði, að sem fyrst verði hafizt handa um ráðstafanir á þessu sviði, og við erum sannfærðir um, að ekki getur liðið á löngu, unz hafizt verður handa. Dæmið úr Reykjalundi hlýtur t. d. að opna augu æ fleiri manna fyrir því, hve dýrt það er að hagnýta ekki vinnu þeirra 300—400 öryrkja, sem vinnufærir eru viðs vegar um landið.

Svo leyfi ég mér að óska þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shl. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

27. Innflutningur búfjár.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um viðauka við l. nr. 15 8. marz 1948, um innflutning búfjár [141. mál] (þmfrv., A. 346).

Á 47. fundi í Nd., 11. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Þetta frv. er flutt fyrir hönd ríkisstj., og felast ekki í því nein loford af hálfu einstakra nm. að fylgja því óbreyttu eða eins og það kemur fyrir hér. Árið 1948 voru sett lög um innflutning búfjár, sem hér er lagt til að verði gerð breyting á. Það var þá gert ráð fyrir, að heimild væri til að flytja inn sæði til kynbóta, en þó með þeim takmörkunum, sem í þeim lögum eru, en þar eru bæði um það, að leyfi fyrir innflutningnum skuli vera fengið hjá Búnaðarfélagi Íslands, búfjárræktarráði og yfirdýralækni og að fyllstu varúðar sé gætt í sambandi við smitnæma sjúkdóma. M. a. eru ákvæði um það, að gripirnir, sem tilraunirnar eru gerðar á, skuli vera algerlega einangraðir. Nú stendur í þessum lögum, að aðeins ríkið sjálft hafi heimild til að standa að slíkum ráðstöfunum. Hins vegar hefur ekkert verið gert af hálfu ríkisins í þessa átt, en ýmsir aðilar aðrir hafa sýnt áhuga á þessum málum og verið fúsir til að standa undir kostnaði og sjá um að öllu leyti framkvæmd slíkra tilrauna. Má þar nefna Samband íslenskra samvinnufélaga, sem hefur mikinn áhuga á að flytja inn sæði til að koma upp innlendu holdakyni, en samkvæmt lögnum má ekki veita því slíkt leyfi nú. Á sama hátt hefur komið fram áhugi hjá fulltrúum Reykjavíkurbæjar á að gera hliðstæðar tilraunir með innflutning á sæði til að bæta mjólkurkynið. Fyrir síðasta þingi lá frv., sem var svipað að efni og

þetta, þar sem aðalbreytingin frá gildandi lögum var sú, að ríkið gæti leyft einstökum aðilum að hefja kynbætur á þennan hátt, ef allrar varúðar yrði gætt og þau skilyrði fyrir hendi, sem lögin kveða á um. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að einstakir aðilar taki í sínar hendur fyrir hönd ríkisins að stofna og starfrækja slíkar tilraunastöðvar undir eftirliti þeirra aðila, sem nefndir eru í 3. gr. þessa frv.

Ég skal ekki segja um það, hvernig landbn. snýst við þessu frv., en ég skal geta þess, að ég er sjálfur mjög meðmæltur því, að það verði samb. Ég hef mikla trú á þeim umbótum, sem hægt væri að gera á íslenska bústofninum með því að kynbæta hann, og á ég þar sérstaklega við kynbætur á holdanautum, og ég hef mikinn áhuga á að koma sem viðtækustum tilraunum í þessum efnum á. Ég er sannfærður um, að okkar miklu heitilönd verða á engan hátt betur nýtt en til þess að koma upp harðgerðu holdakyni og verja til þess hinum miklu gresjum, sem hrossin hafa nú ein. Gott nautakjöt hefur alltaf þótt gott og verið talið fyrsta flokks vara, en hestakjöt hefur ætíð verið talið annars flokks. Því tel ég, að um mikla framför yrði að ræða, ef í stað hrossakjötsins kæmi nautakjöt. — Fer ég svo ekki fleiri orðum um þetta mál, því að það liggur ljóst fyrir, en það væri kannske rétt að óska eftir því, að það færi til landbn. til frekari meðferðar, og ef till. kæmi fram um það, þá yrði rétt að verða við henni. Ég óska svo eftir því, að málinu verði að umr. lokinni vísað til 2. umr.

Pétur Ottesen: Ég held, að það væri hyggilegt, að landbn. tæki málið til frekari athugunar, svo að það komi þá í ljós, hverjir eru fylgjandi frv. og hverjir á móti því, en mér virðist æskilegt, að það komi í ljós. Því geri ég það að till. minni, að því verði vísað til landbn.

Forseti (SB): Sá háttur mun að vísu ekki hafður venjulega á að vísa máli, sem flutt er af nefnd, til sömu nefndar. En ef ósk um það verður ítrekuð, þá mun það verða gert, en annars skildist mér á hv. form. landbn., að nefndin mundi hvort sem er taka málið til athugunar milli umræðna.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 50. og 52. fundi í Nd., 16. og 18. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 29. jan., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 346, n. 513 og 526).

Frsm. meiri hl. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Eins og óskað var við 1. umr. þessa máls, hefur landbn. þessarar deildar tekið þetta mál til venjulegrar meðferðar á milli umræðna, og hefur n. ekki orðið sammála um afgreiðslu málsins og skilar tveim nefndarálitum. Á þskj. 526 er álit frá meiri hl. og á þskj. 513 er álit minni hl. Það, sem nm. greinir á, er, eins og

nefndarálitin bera með sér, að minni hl. er mótfallinn því að flytja inn erlenda nautgripi, en vill þó leyfa að flytja inn erlent búfjárseði. En meiri hl. lítur svo á, að ekki þyrfti að vera meiri hætta í því t. d. að flytja inn nýfædda kálfa, sem einangraðir væru í eyju, heldur en ef flutt yrði inn sæði erlendis frá. Þá þarf að athuga það, að með því móti að flytja inn erlent sæði, tæki það aldrei skemur en 6—7 ár að koma upp nýjum stofni hreinræktuðum. Hins vegar ef fluttir væru inn nýfæddir kálfar og fyllstu varúðar gætt, þá þyrfti ekki að taka nema 1 ár að koma upp nýjum stofni. Hins vegar mundi það taka 12—14 ár, þótt hin leiðin heppnaðist, þangað til búið væri að sæða úr eyjunni og í land. Meiri hl. telur ekki meiri hættu á, að búfjárjúkdómar þurfi að flytjast til landsins, þótt nýfæddir kálfar séu fluttir inn, heldur en með sæðisaðferðinni. N. vill sam- eiginlega leyfa, að fleiri aðilar en ríkið fái leyfi til þessara tilrauna og standi þannig fjárhagslega að þessum tilraunum, en þó má að sjálfsögðu ekki víkja í neinu frá hinu stranga eftirliti. — Læt ég svo máli mínu lokið.

Frsm. minni hl. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þegar lögin um innflutning búfjár voru sett 1948, var leitast við að tryggja, að búfjár- sjúkdómar flyttust ekki til landsins. Það var um það deilt, hvort leyfa ætti að flytja inn dýr og greiða þannig götuna fyrir sjúkdómum. Niðurstaðan varð sú, að þessi innflutningur var ekki leyfður þá, og nál. minni hl. er byggt á sömu rökum og þá. Mönnum er þó enn í dag mjög minnisstætt, hvilíkt afhroð innflutningur búfjár hefur valdið þjóðinni og hversu margar milljónir það hefur kostað ríkissjóð. Þegar þetta er athugað, ætti þetta að vera nægileg viðvörðun að gæta nú að sér og slaka ekki í neinu á þeim böndum, sem sett hafa verið um innflutning búfjár. — Hv. þm. Mýr. lét í það skína, að hingað ætti að flytja inn nýfædda kálfa. Um þennan flutning stendur ekkert í lögunum eða í frv., og er það alveg eftir geðbotta, á hvaða aldri þessir nautgripir verða. Á hinn bóginn litum við svo á, að úr því að 1. heimila að flytja inn sæði, þá sé ekki ástæða að spyrna gegn því að gera tilraunir með það, ef öðrum skilyrðum er fullnægt. Þá er sagt, að þetta sé seinvirkt, og játa ég, að svo sé, en þetta hefur líka alltaf kveðið við, að önnur aðferð væri fljótvirkari, og því fór sem fór. Það er sem sagt borin fram sama röksemd og alltaf hefur verið fyrir þessum innflutningi.

Ég vil rétt minna á, að hingað voru fluttir inn nautgripir af útlendu holdakyni 1932 eða 1933. Voru þeir af skoðku holdakyni. Í þessum nautgripum kom fram sjúkdómur, en Magnús bóndi á Blikastöðum fékk að taka kálf undan einni kvígunni, og var hann tekinn frá henni strax eftir burðinn. Þetta kom síðan ekki að sök. Var þetta naut, sem síðan hefur verið notað til kynbóta, og út af því eru komnir kynblendingar. Þykja þessir nautgripir gefa betra kjöt en hinir innlendu. Mér fyndist nú hægt að flýta fyrir skjótum árangri með því að styðjast við þessa blendinga, sem fyrir eru, og inn-

flutning sæðis. Þannig þyrftu ekki að líða mörg ár, þangað til yrði sem næst um hreinkynja stofn að ræða, ef vel tækist. En ég vil ekki svo mikinn hraða í þessu máli, að nein hætta geti stafað af. Og ég hygg, að minni hl. sé á einu máli um það að leggja til, að að þessu verði farið með allri gát og ekki sé slakað á þeim ákvæðum, sem nú eru til, að öðru leyti en því, að þessum aðilum sé leyft að flytja inn sæði undir ströngu eftirliti. Við leggjum til, að á frv. verði gerð sú breyt., að alls staðar þar, sem talað er um nautgripi og innflutning nautgripa, falli þau orð burt.

Frsm. meiri hl. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Ég skal sízt draga úr því, sem hv. frsm. minni hl., hv 2. þm. Skagf., ræddi um nauðsyn á öryggisráðstöfunum í sambandi við innflutning erlendis búfjár, og þarf ekki að rökstyðja það sérstaklega. Þó að það sé hverju orði sannara, að við höfum til þessa galdið mikið afbroð fyrir það, hve ógætilega var að staðið um innflutning búfjár, þá er ekki saman jafnandi við þær varúðarráðstafanir, sem nú eru í l. um innflutning búfjár. Þegar t. d. sá innflutningur fór fram, sem hv. þm. minntist á, var ekki ráðgert að hafa dýrin í eyju nema örstuttan tíma, jafnvel ekki nema eitt sumar eða svo. Þó nægði sá tími til þess, að fram kom þegar veiki í þeim gripum og þeim var öllum slátrað. En það fór nú verr með féð. Nú er það í l., að ef til kæmi að innleiða erlend búfjárkyn með blöndun, skuli dýrin ekki flutt inn, heldur sæði þeirra, og þannig færi kynblöndun fram. Öryggisráðstafanir þær, sem nú gilda, eru því varfærnislegar og strangar og ekki sambærilegar við það, sem áður var í l. Væri komið upp erlendu kyni á þann hátt, sem gert er ráð fyrir í l., mundu líða um sex ár þangað til það væri orðinn hreinkynja stofn. Hann yrði alinn upp í eyjum, og eftir önnur sex ár mætti flytja hann til meginlandsins. Ég viðurkenni, að möguleiki er fyrir hendi með því að taka þau naut, sem til eru af hinu eldra kyni, sem flutt var inn á árunum, en mjög mikill seinangangur yrði þó á þessu öllu. Ég vil ekki stuðla að neinu í þessu máli, sem er hættumeira en annað, en vil endurtaka það, sem ég sagði áðan, og hef fyrir mér álit kunnáttumanna, að ekki stafaði öllu meiri hætta af því, þótt fluttir væru inn í eitt skipti fyrir öll nýfæddir kálfar, heldur en af hinu, að flytja inn sæði í 6—7 ár. Þetta er mín skoðun á málinu, og þess vegna legg ég til, að þar sem sú aðferð bæri fljótvirkari árangur, yrði hún fremur valin.

Það er rétt hjá hv. þm., að ekki er tekið fram í lagafrv., að hér skuli aðeins vera um nýfædda kálfa að ræða, heldur nefnd naut og nautgripir. En það er þó meiningin með þessu. Og ef það gæti orðið til samkomulags, að þetta yrði beint tekið fram, að aðeins skyldi um nýfædda kálfa að ræða, skal ég fús til þess samkomulags. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að ræða málið lengur.

Frsm. minni hl. (Jón Sigurðsson): Hv. frsm. meiri hl. vék að því í sinni fyrri ræðu og end-

urtók nú, að ekki væri meiri hætta af innflutningi kálfa eða gripa en af sæðisflutningi. Þegar l. voru sett, var gerður þarna talsverður skilsmunur. L. heimila nú sæðisflutning, og þarf enga breyt. þeirra hluta vegna, svo að þeir, sem um málið hafa fjallað á þingi, hafa a. m. k. litið svo á, að hér væri ekki um sama hlut að ræða. Annars tel ég mig ekki dómbæran til að fullyrða, að ekki geti einhver hætta stafað af sæðisflutningi. En af mínu leikmannsviti finnst mér, að heldur ætti að reyna þann innflutning en flytja gripina sjálfa. Jafnvel þó að tekið væri fram, að eingöngu væru fluttir inn kálfar, skiptir það ekki eitt máli, heldur hitt, úr hvaða umhverfi þeir eru fluttir, þ. e. hvort sýkingarhætta getur stafað af þeim eða ekki. Sem betur fer tel ég að menn hafi lært af reynslunni, því að nú eru ströng ákvæði um þetta mál. Og ég tel ekki ástæðu til að tefla neitt á tvær hættur meir en gert er með sæðisflutningi. Minnt var á, að við yrðum með því móti að biða lengur eftir árangri. Rétt er það. En er það ekki nokkuð margt, sem við verðum að biða eftir að sjá árangur af í búnaðarframkvæmdum? Mér kemur í hug mál, sem hefur verið ofarlega á baugi og er eitt af framtíðarmálunum, skógræktarmálið. Hvað lengi þarf þar að biða eftir verulegum árangri? Vitanlega þarf að biða heila mannsævi, og þó býst ég við, að menn hiki ekki við framkvæmdir, ef menn hafa trú á þeim. Ef menn hafa nokkra trú á þessum kynbótum, tel ég enga frágangssök að biða nokkur ár eftir árangri.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 58. fundi í Nd., 30. jan., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 513,1 felld með 13:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, IngJ, JPálm, JS, JR, KS, PO, SÁ, StSt, EmJ, SB.

nei: GÞG, HÁ, HelgJ, JÁ, JörB, PÞ, SG, SkG, StgrSt, ÁB, ÁS, BÁ, EystJ.

11 þm. (JóhH, JG, LJós, ÓTh, StJSt, ÁkJ, ÁÁ, BÓ, EOI, FJ, GG) fjarstaddir.

Brtt. 513,2—3 þeknar aftur.

1. gr. samþ. með 14:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PÞ, SG, SkG, StJSt, StgrSt, ÁB, ÁS, BÁ, EystJ, GÞG, HÁ, HelgJ, JÁ, JörB.

nei: KS, PO, SÁ, StSt, EmJ, IngJ, JPálm, JS, JR, SB.

GTh greiddi ekki atkv.

10 þm. (LJós, ÓTh, ÁkJ, ÁÁ, BÓ, EOI, FJ, GG, JóhH, JG) fjarstaddir.

2.—5. gr. samþ. með 14:10 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 13:10 atkv.

Frsv. var ekki á dagskrá tekið fram.

28. Áfengislög (frv. PO).

Á 52. fundi í Nd., 18. jan., var úthýtt:
Fr. til l. um breyt. á áfengislögum, nr. 33
1935, og l. nr. 26/1943, um breyt. á þeim l.
[153. mál] (þmfrv., A. 507).

Á 53. fundi í Nd., 22. jan., var frv. tekið til
l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði
með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til með-
ferðar.

Flm. (Pétur Ottesen): Ég þarf ekki að hafa
langa framsögu fyrir þessu máli, af því að ég
hef í aðalatriðum gert nokkuð glögga grein
fyrir þessu frv. í þeirri grg., sem því fylgir.
Það eru aðallega tvö atriði, sem lögð er áherzla
á að breyta með þessu frv. Í fyrsta lagi er lagt
til, að felldar séu niður þær heimildir, sem
fyrir eru í l. um það að vikja frá ákvæðum
þeirra að því er vinnveitingar snertir, sem sé
að fella niður þá heimild, sem dómsmrh. hefur
nú til að veita einu veitingahúsi hér í Reykja-
vík sérréttindi til vinnveitinga þar, og annars
vegar að fella niður þá heimild, sem lögreglu-
stjórnar hafa til þess að leyfa vinnveitingar í sam-
kvæmum, sem haldin eru, hvort heldur er á
veitingastöðum eða í heimahúsum. Þessi síðari
heimild til handa lögreglustjórn er fram kom-
in sem bein afleiðing af þeirri fyrri um sérstakt
vinnveitingaleyfi handa einu gisti húsi hér í
Reykjavík. Þessi sérréttindaveiting olli brátt
miklum reipdrætti af hálfu annarra gistihúsa-
eigenda, sem þótti sér með þessu óréttur ger,
og afleiðingin hefur svo orðið sú viðtæka heim-
ild, sem lögreglustjórnar hafa nú. Svo sem al-
kunna er, er þetta vinnveitingafargan orðið hin
mesta hneykslunarhella, eins og að er vikið í
grg. frv. Það hefur nú seinustu dagana verið
allmikið um þetta rætt í bæjarblöðunum, og
þessar umr. hafa leitt í ljós, að m. a. hafa
ýmis æskulýðsfélög, sem sum hver hafa á
stefnuskra sinni það göfuga takmark að vinna
á móti vinnnautn, flækzt inn í þann leiðinlega
faraldur, sem nú geisar í sambandi við vinn-
veitingar í samkvæmum. Þess vegna er fullkom-
in ástæða til að styðja viðleitni þeirra manna
innan þessara félagsamtaka, sem er þetta mjög
andstætt og hrýs hugur við þeirri hættu, sem
þetta skapar, með því að nema gersamlega úr
gildi slíkar heimildir. Og mér skilst, ef ráða á
bót á þessu ófremdarástandi, að þá sé nauð-
synlegt að fella niður úr áfengisl. ákvæðin um
vinnveitingasérreittindi til handa þessu eina gisti-
húsi í Reykjavík, svo og undanþáguheimild þá,
sem lögreglustjórnar nú hafa til að leyfa vinn-
veitingar. Með því gerði Alþingi hreint fyrir
sínun dýrum.

Hitt atriði frv. miðar að því að skapa grund-
völl fyrir því, að þau ákvæði, sem eru í gild-
andi l. og felast í 9. gr. áfengisl., geti orðið
raunhæf, en þar er um að ræða, að fólki á
stöðum, þar sem áfengisútsölur eru, er heim-
ilað að gera samþykkt um það innan þeirra
takmarka, sem í l. felast, hvort slíkar útsölur
skuli lagðar niður eða ekki, auk þess sem

heimilt er, að atkvgr. fari fram á þeim stað,
sem áfengisútsala er fyrirhuguð, um það hvort
hún skuli opnuð þar eða ekki. Þessi ákvæði,
sem hafa verið í gildi síðan árið 1935, hefur ekki
verið hægt að framkvæma, vegna þess að þá
var sett inn í l. ákvæði um það, að ef svo stæði
á, að ríkisstj. teldi að þessi l. kynnu að brjóta
í hága við milliríkjasamninga, þá skyldi hún
gera þær ráðstafanir, er hún álitu nauðsynleg-
ar til þess að samræma þá samninga ákvæðum
laganna. Að því loknu skulu l. öðlast gildi, enda
birti ríkisstj. um það tilkynningu. Enn hefur
ekkert gefið tilefni til þess í sambandi við milli-
ríkjasamninga, sem síðan hafa verið gerðir, að
þessi ákvæði, þó í gildi væru, mundu verða neinn
brándur í götu fyrir því, að hægt væri að fá
slíka samninga gerða. Hins vegar hafa þær
ríkisstj., sem síðan hafa setið að völdum, ekki
gefið út neina tilkynningu þessu viðkomandi,
og á þessu hefur það síðan strandað, að þessi
ákvæði l., sem margir leggja mikið upp úr, hafa
verið gersamlega óvirk, þannig að sá réttur,
sem fólki á þessum stöðum er veittur í 9. gr.
l., hefur verið því einskis virði, sökum þess að
þetta ákvæði, sem ég nefndi áðan, hefur staðið
í vegi fyrir því, að svo geti orðið. Þess vegna
er í þessu frv. — og það er annar meginþáttur
þess — lagt til, að þetta ákvæði í sambandi við
milliríkjasamninga verði fellt niður, og þar með
fær þetta fólk tækifæri til þess að láta álit sitt
í ljós, og eftir því fer það svo, hvort þær tak-
markanir á vísölu verði gerðar, sem þeim er
lagt í vald að velja um.

Það eru svo tvö önnur smáatriði í þessu frv.,
sem ég legg til að verði felld niður úr áfengisl.
— Annað þeirra hefur verið óvirkt nú um langt
tímabil, en það er þannig til komið, að á her-
námsárunum var ríkisstj. veitt heimild til að
leyfa bruggun á sterku öli fyrir brezka setu-
liðið. Þessi heimild stendur enn í l., og tel ég
eðlilegt, að hún verði nú felld niður. — Enn
fremur er lagt til að hækka vissa tegund sekta
í sambandi við óleyfilegan innflutning áfengis.
Menn verða nú að greiða vissa krónutölu fyrir
hvern lítra, sem fluttur er inn af áfengi á ólög-
legan hátt, eða 40 kr. á hvern lítra, sem ekki
er í samræmi við það verðlag, sem nú er, og
legg ég til, að sektin verði hækkuð upp í 400
kr. á hvern lítra. — Ég hef þá gert grein fyrir
aðalákvæðum þessa frv. Og væri mjög mikils-
vert, þó að frv. þetta sé nú seint fram komið,
að það gæti fengið allrækilega meðferð hér á
Alþ. Og ef ekki vinnst tími á þessu þingi til
þess að afgr. málið, þá ætti sú meðferð, sem það
þó fær hér, að greiða nokkuð götu þess, að
frv. sama efnis fengi skjóttari afgreiðslu á
næsta þingi.

Í Sp. liggur nú fyrir brtt. frá mér í sam-
bandi við þáttill., sem borin var fram um end-
urskoðun á áfengislöggjöfinni, um að gaum-
gæfileg og rækileg endurskoðun verði gerð á
þessum lögum. Því að það eru vissulega miklu
fleiri ákvæði í áfengisl., sem ástæða væri að taka
til athugunar og gera breyt. á, heldur en í þessu
frv. mínu felast. Frv. þetta miðast eingöngu
við tvö aðalatriði, sem ég hef nú gert grein
fyrir og nú eru, eins og sakir standa, mestur

þyrnir í augum manna viðkomandi framkvæmd áfengislaganna.

Vil ég svo gera að till. minni, að að þessari umr. lokinni verði frv. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

29. Raforkulög.

Á 53. fundi í Nd., 22. jan., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á raforkulögum, nr. 12 2. apríl 1946 [155. mál] (þmfrv., A. 515).

Á 54. fundi í Nd., 23. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 24 shlj. atkv.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja hér frv. á þskj. 515 ásamt þrem öðrum þm. um breyt. á raforkul. Í raforkul. frá 1946 var gert ráð fyrir því, að 2 millj. kr. yrðu árlega lagðar í raforkusjóð, en síðan l. voru samþ. hefur stofnkostnaður orkuvera og veitna allt að því þrefaldast, en tillag til sjóðsins að heita má staðið í stað. Þetta frv. er flutt til þess að reyna að leiðrétta þetta mismæmi og til þess að koma í veg fyrir algera stöðvun á byggingu nýrra rafveitna. Og þegar það er athugað, hvernig fjárl. frá 1946 voru, þegar raforkul. voru samþ., og þau borin saman við fjárl. 1951, þá verður enn ljósara en jafnvel fyrr, hversu mikið framlagið til raforkusjóðs hefur raunverulega lækkað, miðað við gildi peninga 1946 og 1951. Hv. þm. Mýr. (BÁ) og hv. þm. Hafnf. (EmJ), sem báðir hafa verið raforkumálaráðh., eru flm. þessa frv. og hafa meiri kunnugleika á þessum málum en þm. almennt. Þeir urðu varir við það í sinni ráðherratið, hversu raforkusjóði var sniðinn þröngur stakkur til þess að geta staðið undir þeim kröfum, sem gerðar voru til hans, en sjóðurinn hefur það hlutverk að lána fé til rafveitna og orkuvera, og það er vegna þess, að raforkusjóður var stofnaður, að þetta hefur þó þokazt áleiðis í raforkumálunum úti um byggðir landsins sem raun er á orðin, en þar sem hann hrökk hvergi nærri til, þegar hv. þm. Hafnf. var raforkumálaráðh., og því síður, eftir að hv. þm. Mýr. tók við því embætti, þá ætti mönnum að vera enn betur ljóst eftir gengislækkunina, þegar vitað er, að stofnkostnaður rafveitna hefur þrefaldast síðan 1946, hve tillagið til raforkusjóðs er raunverulega lítið, miðað við það hlutverk, sem honum er ætlað að inna af hendi, og er þetta frv. því flutt af brýnni nauðsyn, til þess að ekki verði alger stöðvun í raforku-

málunum. — Nú mun kannske einhver spyrja, hvers vegna ekki sé farið fram á að þrefalda tillagið til raforkusjóðs til samræmis við þá hækkuð, sem orðið hefur á stofnkostnaði rafveitna, en ástæðan fyrir því er einfaldlega sú, að við höfum ekki treyst okkur til þess, eins og fjárhag ríkisins er nú komið, að fara lengra að sinni í frv. en að leggja til, að framlag til raforkusjóðs verði tvöfaldað frá því, sem nú er, og teljum, að með því fáið nokkur leiðrétting á þessu máli. Við væntum þess fastlega, að frv. nái fram að ganga og verði að l. á þessu þingi, og leggjum til, að því verði vísað til 2. umr. og fjhn., og vonum, að hv. n. taki það fljótlega fyrir til athugunar og fyrirgreiðslu.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

30. Akadémia Íslands.

Á 54. fundi í Nd., 23. jan., var útbýtt:

Fr. til l. um Akadémiu Íslands [158. mál] (þmfrv., A. 536).

Á 55. fundi í Nd., 25. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 26. jan., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Hér á Alþingi hefur nýlega verið talsvert rætt um mál, sem þjóðin lítur á sem eitt af stórmálum sínum, en það er endurheimt íslenskra fornhandrita frá Dönum. Þjóðin lítur á þetta sem eitt af stórmálum sínum, vegna þess að hún telur handritin dýrmætari arf, sem henni hafi verið trúnað fyrir, og sá arfur hefur verið einn höfuðþátturinn í menningarlífi hennar í 7—8 aldir. Þó á þjóðin annan arf miklu dýrmætari, en hann er tungan. Hún er eitt af merkilegustu tungumálum veraldar og hefur verið undirstaða rökréttar hugsunar í landinu frá landnáms tíð og sá Mímisbrunnur, sem hélt við manndómi hennar, er niðurlægning hennar var sárust. Tungan og handritin verða varla í sundur skilin, svo náð samband er með þeim. Tungunni hnignar, og hún missir mátt sinn, er tómlætið fer að gripa um sig gagnvart hinum fornu handritum og tekið er að flytja bækurnar úr landi, enda þótt tungan hljómi stundum hrein og fögur á niðurlægningartímanum, eins og hjá Stefáni Ólafssyni. Fjölismönnum eigum við svo að þakka viðreisn hennar og hreinsun, sem hún býr að nú.

En þess er ekki að dyljast, að íslensk tunga er í meiri hættu nú en fyrr, ekki sízt vegna þeirrar kvaðar, sem á hana er lögð til að verða alhlíða og hæf nútímatunga; og hætta er sú, að hún fjarlægist af þessum sökum sinn forna stofn, erfðir sínar og eðli. Inn í málið flýtur mikill fjöldi orða af annarlegum rótum, sem fara illa og eru þar til skaða og skapraunar. Má t. d. benda á, að málvöndun á dagblöðum er svo lítil, að af því stafar tungunni hreinn voði, ef ekki er gripið í taumana frekar en nú er gert.

Stofnun Akademíu Íslands er ætlað að bægja frá þeirri hættu, sem tungunni er nú búin, með því að fá hæfustu menn þjóðarinnar til að vinna markvisst að verndun hennar. Aðrar þjóðir hafa komið auga á nauðsyn slíkrar varðstöðu um tungur sínar. Af slíkum stofnunum eru kunnastar sænska akademían, sem stofnuð er 1786 og er skipuð 18 mönnum, og frakkneska akademían, stofnuð 1816 og skipuð 40 mönnum. Höfuðverkefni þessara stofnana er að vernda og fegra móðurmál hlutaðeigandi þjóða. — Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að Akademía Íslands verði skipuð 12 mönnum, og hlutverk hennar á að vera, eins og fram kemur í 3. gr., að hafa forustu um allt það, sem varðar rækt íslenskrar tungu, stuðlað getur að því að varðveita stofn hennar lifandi og óspilltan og auðga hana, eftir því sem þarfir krefja, í samræmi við erfðir hennar og eðli. — Eins og sjá má á bréfi háskólaráðs, er frv. fylgir, þá bendir það á ákveðnar leiðir, sem það telur að beri að fara til að vinna að þessu hlutverki. Út í það skal ég ekki nánar fara. Ég tel einnig óþarft að fara mörgum orðum um uppbyggingu stofnunarinnar, en hún er svipuð og hinna sænsku og frakknesku stofnana, er svipuðu hlutverki gegna. — E. t. v. má deila um það aldurstakmark, sem frv. gerir ráð fyrir. Ég hygg það sé svo í hinum tveimur erlendu stofnunum, sem um er að ræða, að menn eigi þar sæti ævilangt, nema þeim sé vikið þaðan fyrir vissar sakir. En það vakir ekki fyrir mér, að þetta verði eingöngu heiðursstofnun, heldur jafnframt lifandi stofnun og trú því hlutverki, sem hún á að rækja. Og það gæti svo farið, að slík stofnun yrði um eitthvert skeið skipuð mönnum, sem mjög væru hnignir á aldur, t. d. á milli sjötugs og níraðs, og þannig vanmegnug að gegna hlutverki sínu. Því þótti mér rétt að setja þetta ákvæði um aldurshámarkið.

Þá skal ég lítils háttar minnst á nafnið. Ég er ekki viss um, nema sumum kunni þar að sýnast annað betra og vildu t. d. heldur, að nafnið væri haft í hvorugkyni. En ég tók þetta eftir uppástungu Jóns Helgasonar prófessors í Kaupmannahöfn og hef síðan talað við ýmsa fræðimenn íslenskrar tungu um þetta, og þeir telja heppilegra, að nafnið sé haft í kvenkyni, þar sem hvorugkynsmyndin færi illa í málinu. Að öðru leyti er ekkert við það að athuga að taka upp þetta nafn eins og ýmis erlend orð önnur, sem vel samræmast eðli málsins.

Það, sem menn verða líklega sízt ásáttir um, er það, hvort greiða eigi hin ákveðnu heiðurslaun. Margir hafa talað um það, að hér væri

verið að stofna 12 ný embætti á tímum, þegar annars þætti nauðsyn að fækka slíkum embættum. Sú fjárhæð, sem hér um ræðir, svarar þó aðeins til launa þriggja embættismanna, og ég verð að segja, að ég hef ekki talið sjálfan mig lausari á fé ríkissjóðs en almennt gerist, en mundi þó glaður vilja greiða slíka upphæð hvenær sem væri til varðveizlu íslenskrar tungu. — Að svo mæltu vil ég leggja til, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. menntmnr.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Ég er eindregið fylgjandi hugmyndinni um stofnun akademíu á Íslandi. Ég hef þrívægis flutt frv., sem í felast ákvæði um, að komið skuli á fót stofnun, sem beri nafnið listarráð eða akademí. Að vísu hef ég í þeim frv., sem ég hef flutt um þetta, síðast á þessu þingi, frv. á þskj. 42, ætlað listarráði að hafa nokkuð annað verkefni en gert er ráð fyrir í þessu frv. hæstv. menntmnrh.

Hlutverk Akademíunnar samkvæmt þessu frv. á fyrst og fremst að vera varðveizla tungunnar. Akademíuna eiga að skipa bæði fræðimenn á sviði bókmennta og rithöfundar, og á stofnunin að vera skipuð af forseta Íslands. Í þeim frv., sem ég hef flutt um akademí, hef ég gert ráð fyrir því, að í listarráði eigi sæti 12 helztu listamenn þjóðarinnar, skáld, rithöfundar og aðrir listamenn, er verðugir þettu árlegra heiðurslauna og ákveðið hefur verið, að skuli njóta þeirra ævilangt. Þeirri stofnun hefur í mínu frv. verið ætlað að vera menntmnr. og menntamálaráði til ráðuneytis um mál, er varða listir, og jafnframt til ráðuneytis varðandi úthlutun listamannastyrks, en ég hef gert ráð fyrir því, að Alþ. sjálft ákveði, hver skáld, rithöfundar og aðrir listamenn skuli njóta heiðurslauna og skipi þar með listarráð. Sú stofnun, sem gert er ráð fyrir í því frv., sem ég flyt, yrði hrein listastofnun, og henni er ætlað ákveðið verkefni í sambandi við lausn mála, sem brýna nauðsyn ber til að leysa, þ. e. a. s. varðandi úthlutun listamannalauna, og auk þess er henni ætlað að vera ríkisvaldinu til leiðbeiningar í listamálefnum. Ekkert verkefni er nútíma ríkisvaldi í rauninni fjarskyldara en að taka afstöðu til listamálefna. Engin mál eru síður til þess fallin að vera háð úrskurði ríkisvaldsins en málefni á sviði lista, og því væri það gagnlegt, að helztu listamenn þjóðarinnar skipuðu launaðir virðulega stofnun, sem væri ríkisvaldinu til ráðuneytis um slík mál. Um það er yfirleitt samkomulag í lýðræðislöndum, að bein afskipti ríkisvaldsins af listamálefnum séu skaðleg, og dæmi frá öðrum löndum staðfesta þá skoðun. Ríkisvaldið ætti því að forðast bein afskipti af slíkum málum, en það væri gagnlegt að hafa því til leiðbeiningar og ráðuneytis þá aðila, sem hæfastir eru taldir á þessu sviði. Slíka stofnun vantar hér, og úr því vildi ég reyna að bæta með frv. mínu. Hlutverk Akademíunnar í frv. á þskj. 536 er hins vegar að gæta tungunnar fyrst og fremst. Um þetta er það að segja, að hér vantar ekki stofnun, sem hafi það hlutverk að gæta tungunnar. Ég á þar við heimspékideild háskólans. Það hefur verið og á að vera eitt meginhlutverk heimspékideildarinnar

að gæta tungunnar, varðveita hana, halda henni breinni og tærri og auðga hana. M. a. þess vegna hefur verið betur við hana gert en nokkra aðra deild háskólans. Þar starfa nú 7 prófessorar í norrænum fræðum og einn í heimspeki. Ég tel, að þau verkefni, sem háskólaráð hefur bent á í bréfi sínu, að Akadémían ætti fyrst og fremst að sinna, séu verkefni heimspekideildar. Háskólaráð nefnir fyrst sem verkefni Akadémiunnar „að hafa yfirstjórn samningar og útgáfu vísindalegrar orðabókar íslenzkrar.“ Það verkefni er þegar í höndum háskólans. „Að láta semja samheitaorðabók.“ Það verkefni er bezt komið í höndum fræðimanna á sviði málvísinda, og þá er fyrst og fremst að finna innan heimspekideildar. „Að gefa út á hæfilegum fresti skrá um nýyrði . . . og gefa út rit um íslensk mannanöfn.“ Allt, sem hér er nefnt, eru fyrst og fremst hrein vísindaleg viðfangsefni, sem eiga að vera í höndum vísindamanna á sviði málfræði. Það er svo annað mál, að margs konar samvinna málvísindamanna og rithöfunda er æskileg, er vinna skal að varðveislu og auðgun tungunnar. Mér er þó til efs, að sú samvinna verði bezt skipulögð á þann hátt, sem gert er ráð fyrir í þessu frv. Ég vona, að enginn skilji orð mín sem andmæli gegn því, að brýna nauðsyn beri til þess að gera sérstakar ráðstafanir til varðveislu tungunnar. Ég tek undir ummæli hæstv. menntmrh. um það efni. Vissulega ber nauðsyn til að standa vel á verði í þeim efnum og betur en gert hefur verið undanfarið. Spurningin er aðeins um það, hvaða leið til þess sé heppilegust. Hins vegar tel ég einnig bera brýna nauðsyn til að koma á nýrri skipan í listamálefnum landsins, því að þar hefur bókstaflega ekkert verið gert, þar er engin stofnun fyrir hendi, sem treysta megi og ríkisvaldið eigi aðgang að. Listamenn hafa að visu sjálfstæðan félagsskap, eins og vísindamenn hafa sinn félagsskap, en ríkisvaldið hefur þessar stofnanir ekki sér til ráðuneytis. Slíkt stofnun þarf því að koma á fót. Einkum er það nauðsynlegt til þess að koma nýrri skipan á úthlutun listamannalauna. Alþ. hefur ekki fengið til þess að sinna því máli, þó að fyrir hafi legið um það mörg frv., þrjú, sem ég hef flutt, og 2—3 frá öðrum þm. Ef til vill hafa þeir, sem úthlutað hafa listamannalaunum, verið í of nánum tengslum við stjórnmálaflokkana til þess að þeir hafi viljað hér nokkra breytingu á. Flokkarnir sleppa ógjarnan þeim ítökum, sem þeir hafa. Er auðvelt að nefna dæmi um, að hlutdrægni hafi verið beitt við úthlutun listamannalauna af stjórnmálaástæðum. Slíkt má ekki eiga sér stað, og skipun þessara mála á ekki að vera þannig, að ýtt sé undir slíkt. En þrátt fyrir allt hefur ekki verið hægt að knýja meiri hl. Alþ. og valdamenn til þess að sinna þessu máli og gera nauðsynlegar ráðstafanir til úrbóta. Mig langar til þess að beina þeirri spurningu til hæstv. menntmrh., hvort hann hafi enga skoðun myndað sér á því, hvað gera eigi í þessum málum. Ég þykist þess fullviss, að hann hafi hugsað málið, og langar því að vita, hvort einhverja tillagna sé að vænta frá honum.

Um nafnið, sem stofnuninni hefur verið valið í þessu frv., Akadémía, og það hvort orðið ætti að teljast kvenkyns, þá get ég ekki stillt mig um að segja, að mér finnst ekki reglulega góð byrjun varðandi stofnun, sem á að vinna að varðveislu íslenzkrar tungu og eflingu hennar, að henni sé valið að heiti erlent orð, sem er auk þess ekki íslenskulegra en orðið Akadémía. Ég segi þetta án minnstu illkvittni. Það er fullkomlega rétt hjá hæstv. menntmrh., að það hefur tíðkast og oft farið vel á því að taka útlend orð upp í íslenzku. Það hefur oft verið gert með þeim hætti, að ekki hefur sært málsmekk nokkurs manns. En ég vil leyfa mér að benda á, að þegar þetta hefur tekizt vel, þá hefur það yfirleitt verið gert með þeim hætti, að útlendur stofn hefur verið tekinn upp og honum fengin íslensk ending. En hér er aftur á móti tekið upp erlent orð með endingu, sem á illa við íslenskt mál, og endingin „ía“ fer ekki vel í íslenzku. Þetta er auðvitað aukaatriði, sem athugað verður hjá þeirri n., sem fær málið til meðferðar.

Að síðustu vil ég endurtaka, að ég mæli mjög með sjálfri hugmyndinni, sem hér um ræðir, hugmyndinni um íslenskt akademi, og vil ég beina því til þeirrar n., sem fær málið til meðferðar, að athuga vel, hvernig skynsamlegast sé að afmarka verksvið slíkrar stofnunar, og hugleiða, hvaða nafn væri heppilegast að gefa henni.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Í frv. þessu er lagt til, að sett verði á fót ný stofnun í þjóðfélaginu, sem mér skilst á frv. og grg., sem því fylgir, að eigi að hafa það verkefni fyrst og fremst að vaka yfir þróun íslenzkrar tungu, eins og hér segir fremst í grg. Það er á það bent í grg., að það sé einmitt nú sérstök ástæða til þess að standa vel á verði um tungu þjóðarinnar, vegna þess að það steðji að henni hættur, jafnvel meiri en áður fyrr, og skal það ekki dregið í efa, að mikil þörf sé á því að standa á verði á þessu sviði, en einmitt það, að þannig er komið nú, finnst mér umhugsunarvert. Nú á þessu ári er gert ráð fyrir því að verja úr ríkissjóði um 40 milljónum króna til kennslumála. Það er einnig gert ráð fyrir því að verja á þessu ári úr ríkissjóði 7—8 milljónum til vísinda, bókmennta og lista, eins og það mun vera kallað, samkvæmt 15. gr. fjárl. Vantar lítið á, að ¼ hluti af áætluðum útgjöldum ríkissjóðs á þessu ári fari til kennslumála og annarra menningarmála, og kann vel að vera, að það séu líka á öðrum gr. fjárl. einhverjar fjárveitingar, sem mætti telja að færu til einhvers konar menningarmála. Því er ekki að neita, að mjög er rætt um það meðal þjóðarinnar, hvort þessar miklu fórnir, sem þjóðin leggur á sig til fræðslu- og menningarmála, gefi þá uppskeru, sem sé eðlileg í hlutfalli við framlögin, og einmitt þetta, sem bent er á hér í grg. þessa frv., um það, hvernig nú sé komið um íslensku tungu, hverjar hættur steðji að henni, bendir til þess ótvírætt, að hér sé þrátt fyrir alla skólana og alla menningarviðleitni eitthvað að, að eitthvað muni vanta í þetta allt saman, til

Þess að árangurinn verði eins og hann ætti að vera, eitthvað í hlutfalli við framlög þjóðarinnar til þessara mála. Ég tel það sjálfsagt að greiða atkv. með því, að þetta frv. fari til 2. umr. og n., eins og till. er komin fram um, en ég vildi aðeins vekja athygli á þessu áður en málið fer til n., og ég vil benda n., sem fær þetta til athugunar, sem verður menntm., á það, að athuga vel, hvort þetta, sem hér er á ferðinni, muni vera líklegt til þess að ráða bót á því, sem þarf að lagfæra í þessum efnunum. Ég get tekið undir það með hæstv. ráðh., að sú fjárupphæð, sem gert er ráð fyrir að fari til að launa þessa 12 menn, sem ætlað er að sitja í þessari stofnun, — hvort sem hún fær kvenkyns- eða hvorugkynsheiti og hvort sem hún ber það nafn, sem hér er stungið upp á, eða eitthvað annað islenzkulegra, — hún er ekki, miðað við ríkisgjöldin í heild, svo há, að ástæða sé til að sjá eftir því, ef verulegt gagn yrði að þessari stofnun. Það er gert ráð fyrir því hér, að þeir, sem eitt sinn eru valdir í þessa stofnun, eigi þar sæti til 75 ára aldurs. Má þá búast við því, að sumir þeir, sem þar sitja, verði þar um mörg ár, og þá ekki hægt að koma þar við breytingum nema mjög takmarkað. Nú mætti hugsa sér það, að fram kæmu á sjónarsviðið menn, sem væru framúrskarandi að áhuga og þekkingu, t. d. á okkar tungu og bókmenntum, en vegna þessa ákvæðis ættu þess ekki kost að komast inn í þessa stofnun og láta áhrifa sinna gæta þar. Á þetta vildi ég aðeins benda. Ég vil einnig minna á, að nú eru ákaflega margir menn í þjóðfélaginu, sem eru fastlaunaðir af ríkisfé, og sémilega launaðir miðað við tekjur almenninga, einmitt til þess að annast uppfærslu þjóðarinnar og þá einnig móðurmálskennslu og fræðslu á öðrum sviðum. Samkvæmt okkar fræðslulöggjöf eru börn tekin í skóla skömmu eftir að þau eru skroppin inn í þessa veröld og haldið þar í áratug, um það bil a. m. k., og þar við bætist margra ára nám hjá þeim, sem fara í æðri skóla. Hér vantar því ekki menntastofnanir, og eins og ég hef sagt, þá er mikill fjöldi kennara við alla þessa skóla, og hvernig væri að taka það til athugunar að fela þessum kennurum, og sérstaklega þeim mörgu mönnum, sem nú eru á launum hjá ríkinu til þess að kenna islenzkt mál og annað á því sviði, eins og hv. 3. landsk. minntist á, — hvernig væri að fela þessum mönnum að hafa samráð sín á milli einmitt um þetta, sem hér er nefnt í þessu frv., hvaða nýyrði ætti að taka upp í islenzkt mál og hvað bæri að varast af því, sem rekið hefur á fjörur okkar af útlendum orðatiltækjum nú að undanfögnu? Það eru áreiðanlega í hópi barnakennara menn, sem færir eru á þessu sviði og hafa góða þekkingu á islenzkri tungu, og síðan taka við hinir æðri skólar, gagnfræðaskólar, sem vafalaust hafa í sinni þjónustu marga færa menn á þessu sviði, að ég ekki tali um menntaskólana og sjálfan háskólann, þar sem, eins og hv. 3. landsk. minntist á, eru 7 prófessorar í heimspekideild og þar að auki einn heimspekingur. Ég er því ekki í vafa um það, að í þessum hópi eru margir áhugamenn, og ég er ekki heldur í vafa um, að

það mætti, ef þeir hefðu meira samráð um þessi efni en þeir ef til vill hafa nú, ýmsu góðu til leiðar koma. Spurningin er, hvort ekki næðist eins mikill árangur með því eins og með því að setja á fót þessa sérstöku stofnun, sem hér er rætt um. Þessu vildi ég varpa fram til athugunar fyrir n. Það er því miður svo, eins og ég véc að áðan, að mörgum virðist, að menntuninni og menningunni þoki ekki áfram með eðlilegum hætti, miðað við hvað miklu er til þessara mála kostað. Þótt ekki sé farið lengra aftur í tímann en til seinustu aldamóta, þá sjáum við það, að um þær mundir voru uppi hér listamenn, t. d. skáld, sem skapað hafa ódauðleg listaverk, t. d. í ljóðum. En ef við förum að skyggjast um nú, þegar öldin er hálfnuð, og litum yfir þau bókmenntalegu afrek, við skulum segja í ljóðum, og önnur skáldverk, sem nú eru að koma fram á sjónarsviðið og eru að skapast um þessar mundir, þá held ég, að megi segja, að það þurfi að leita töluvert vel í þeirri syrpu til þess að finna marga hluti, sem hitastætt er á, a. m. k. samanborið við það, sem var fyrir nokkrum áratugum, þegar þó var mjög litlu fé varið til menningarmála og listastarfsemi í þjóðfélaginu. Þetta er vissulega umhugsunarvert, að þannig skuli þetta vera. Ég tel því, að hv. menntm. eigi að athuga þetta mál mjög vel — það er þess vert — og reyna að gera sér ljóst, hvort það, sem okkur vantar nú í þessu máli, sé fyrst og fremst einhver turnbygging ofan á það víða og stóra menningarmusteri, sem þjóðin hefur verið með fræðslulöggjöfinni og öðrum ráðstöfunum að reyna að byggja hér upp á síðustu árum.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það virðist í ræðum þeirra tveggja þm., sem hér hafa talað, hv. þm. V-Húnv. og hv. 3. landsk., að þeir telji, að heimspekideild háskólans muni geta tekið við því hlutverki, sem hér er ætlað þeirri stofnun eða þeim samtökum, sem hér um ræðir. Ég skal ekki bera neina rýrð á heimspekideildina, þar eru vafalaust á hverjum tíma færir menn í sínu fagi, að visu eru ekki öll þeirra fræði um islenzkt mál, en ég hef ekki þá trú, að heimspekideildin anní nokkurn tíma þessu sérstaka hlutverki, sem hér um ræðir. Heimspekideildin hefur starfað frá því háskólinn var stofnaður, og mætti þá láta sér koma til hugar, að hún hefði átt að taka sig fram um það að gera eitthvað í þessum efnunum annað en það, sem hún þegar hefur gert. Þar að auki verður að taka til greina, að hér á að vera um virðingarstofnun að ræða, sem skipuð yrði 12 beztu rithöfundum og fræðimönnum þjóðarinnar. Það er dálítið annars eðlis en það, að það séu gefin ákveðin fyrirmæli til ákveðinnar deildar í háskólanum um vissa framkvæmd. Heimspekideildin hefur sýnt, að hún hefur ekki tekið sig fram um framkvæmdir í þessu, og ég er ekki mjög hjartsýnn um það, að þessu hlutverki yrðu gerð góð skil í hennar höndum. Ég skal ekki deila um kostnað við fræðslumálin, þau eru þungur baggi og taka mikinn hluta af tekjum ríkisins. Skólamálin eru alltaf stór liður í útgjöldum hvers lands. Ég hef ekki þá trú, að

skólarnir eigi að vera undirstaða málsins. Þess er ekki að vanta, að kennararnir, þó að þeir séu vel að sér, taki að sér myndun nýyrða í málinu. Málinu er þörf á því, að mynduð séu nýyrði um ýmis tæki, sem komið hafa fram á síðari tímum, en við höfum ekki þurft á að halda áður. Það má deila um það, hvort greiða eigi þessum mönnum heiðurslaun. Ég tel eðlilegt og heppilegt, að þeim mönnum, sem eiga sæti þarna, séu greidd einhver heiðurslaun.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til menntmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

31. Menntaskólar.

Á 56. fundi í Nd., 26. jan., var útbýtt:

Frv. til 1. um. breyt. á l. nr. 58 7. maí 1946, um menntaskóla [165. mál] (þmfrv., A. 564).

Á 57. fundi í Nd., 29. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Þegar lögin um menntaskóla voru sett, 1946, var ráðgert, að gagnfræðadeildin, sem starfaði við menntaskólana, yrði lögð niður og skólarnir yrðu 4 ára skólar í stað 6 ára áður. Þessi nýbreytni mætti andspyrnu menntaskólans á Akureyri, þar sem talið var óheppilegt að leggja gagnfræðadeildina niður. Gegn þessari breytingu barðist Sigurður Guðmundsson skólameistari, er vafalaust má telja einn merkasta skólaman okkar, og andmælti hann þessari breytingu í millinu. Í skólamáli, er sat á Laugarvatni. Þar kom líka, að menntmrh. heimilaði gagnfræðadeild skólans að starfa til 1948 eftir gamla skipulaginu, en 1948—49 í samræmi við nýju fræðslulöggjöfina, og skyldu þá nemendur búnir undir miðskólapróf. 1949 heimilaði menntmrh. svo ekki, að gagnfræðadeildin skyldi starfa áfram, og var þá málið borið fram á þingi. Þá voru lög samþykkt um tveggja ára gagnfræðadeild eða til 1951. Nú hafa komið fram tilmæli frá menntaskólanum á Akureyri að heimila gagnfræðadeildinni að starfa til 1953. Það er óhætt að segja, að mikill meiri hluti þeirra manna, sem hér eiga hlut að máli, stendur á bak við þessi tilmæli. Bæjarfélagið og margir fleiri aðilar hafa mælt til þessa, og síðast á fjórðungsþingi Norðlendinga var samþykkt að óska þess, að miðskóladeildin fengi að starfa áfram.

Með þessu frv., sem hér liggur fyrir til umræðu, fylgir ýtarleg greinargerð, enda hafa margir þingmanna kynnt málina hér á þingi 1949,

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

og má segja, að rökin fyrir því hafi lítið breytzt síðan. Tel ég óþarfa frekari greinargerð við 1. umr. þessa máls. Nú mun skammt til loka þessa þings, og óska ég þess, að málið gangi sem fyrst til nefndar. Leyfi ég mér að óska, að málinu verði vísað til 2. umr. að lokinni þessari umr. og til hv. menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til menntmn. með 23 shlj. atkv.

Á 69. fundi í Nd., 15. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 16. febr., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 564, n. 671, 692).

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Í frv. því, sem liggur hér fyrir á þskj. 564, er lagt til, að framvegis skuli tvö næstu ár leyft að starfrækja miðskóladeild við menntaskólann á Akureyri, ef þar reynist vera nægilegt húsrúm til staðar. Þetta er framlenging um tvö ár á því fyrirkomulagi, sem hefur verið þar næstliðin 2 ár þrátt fyrir hin almennu ákvæði skólaganna, og átti það ákvæði að vera í gildi til vorsins 1951. Nú er það þannig, að þessi lög eru að falla úr gildi, en ástæður enn þá fyrir hendi að starfrækja þessa miðskólakennslu. Hefur n. orðið sammála um að mæla með því, að þetta verði framlengt um 2 ár, en þó skrifa 2 nm. undir nál. með fyrirvara.

Ég skal taka það fram, áður en ég skýri frá álitinu, að fyrir þessu frv., sem hér liggur fyrir, eru óskir mjög margra aðila norðanlands, bæði skólastjóra menntaskólans, sýslunefnda, ályktun Fjórðungssambands Norðurlands og margra einstaklinga á Norðurlandi, sem telja þetta fyrirkomulag heppilegra.

Í fylgiskjali, sem fylgir grg. sjálfs frv., er gerð ýtarleg grein fyrir málum menntaskólans, en stefna hans hefur frá öndverðu sætt gagnrýni fræðslumálastjórnarinnar.

Í n. voru þegar í upphafi skiptar skoðanir um þetta mál, en unnið hefur verið að því eftir mætti að samrýma sjónarmið manna, og varð niðurstaðan sú, að n. mælir með því, að frv. verði samþ. með þeirri breytingu, sem hún flytur á þskj. 671. Tveir nm. hafa þó skrifað undir nál. með þeim fyrirvara, að verði brtt. ekki samþ., þá muni þeir ekki fylgja frv. Í þessari breyt. felst það í fyrsta lagi, að hér er aðeins um heimild að ræða handa skólanum til að halda þessari kennslu uppi, ef húsrúm verði til staðar. Í öðru lagi er hér aðeins um tvo bekkir að ræða, svo að það orkar ekki tvímælis, og sömuleiðis, að nemendur í lærdómsdeild sitja fyrir húsnæði í heimavist skólans, svo að ekki verði gengið á hlut þeirra. Enn fremur er það skýrt tekið fram, að hér eigi að vera um óskiptar bekkjardeildir að ræða. Hv. þm. munu átta sig á, hvað þar er átt við, þegar þeir athuga það, að í miðskóladeildinni eru um 100 manns, en hins vegar, ef þar yrðu aðeins einfaldir bekkir, yrði ekki hægt að koma þar svo mörgum mönnum.

um fyrir. Virðist einsætt, að utanbæjarnemendur verði látnir sitja fyrir þessari kennslu, enda hafa Akureyringar sinn eigin gagnfræðaskóla, en ýmis héruð hafa þá ekki, þar sem þó væri þörf fyrir þá. — Mér finnst, að með þessari breyt. sé komið mjög til móts við þá menn, sem gátu ekki fyllt sig við málið eins og það kom fram í upphafi.

Ég vænti þess, að þetta frv. mæti svo ekki mótspyrnu í þessari hv. d. og megi ná fljótt og vel fram að ganga.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Eins og nál. ber með sér, hef ég skrifað undir það með fyrirvara og hafði ætlað mér að gera grein fyrir, í hverju hann er fólgin og hvernig mér finnst þetta mál liggja fyrir. Nú vil ég leyfa mér að vekja athygli á því, að það er fámenn hér í salnum og senn komið að þeim tíma, sem venja er að slíta fundi eða fresta, svo að mér mun ekki endast tími til að ljúka ræðu minni fyrir þann tíma, og vildi ég því beina því til hæstv. forseta, hvort hann sæi sér ekki fært að fresta umr. um þetta mál þangað til á mánudaginn. Það er óvíst, að það mundi nokkuð seinka afgreiðslu málsins í heild, því að annars yrði það þá að koma fram við 3. umr., sem ekki yrði upplýst hér nú.

Forseti (SB): Út af fyrirspurn hv. þm. A-Sk., hvort ég álitu ekki hægt að fresta þessu máli til mánudags, vil ég taka það fram, að ég hafði hugsað mér að flýta þessu máli, og vildi þá aftur beina því til hv. þm., hvort hann ekki sér sér fært að stytta mál sitt eða geyma sína athugasemd til 3. umr. Vil ég í því sambandi benda á, að hv. 3. landsk. hefur tekið sína brtt. til baka til 3. umr.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Þar sem þau rök, sem ég hyggst færa fram í þessu máli, eru bundin við þann fyrirvara, sem ég hef sett, tel ég ekki eðlilegt að fresta þessari ræðu fram yfir atkvgr. við 2. umr. Því vildi ég síður geyma ræðuna, en ef forseti heldur stíft við það að ljúka umr. nú, tel ég, að ég verði að fletja ræðuna í þeirri lengd, sem ég hafði hugsað mér.

Forseti (SB): Þar sem form. n. hefur fyrir sitt leyti fallið á það, að þessari umr. verði frestað, er málið hér með tekið af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 71. fundi í Nd., 19. febr., var fram haldið 2. umr. um frv.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Árið 1946 voru sett þau lög um menntaskóla, sem nú gilda. Áttu þau lög að öðlast gildi þá þegar, en að sjálfsögðu var gert ráð fyrir, að það yrði þannig í framkvæmd, að þeir nemendur, sem sátu í skólunum, báðum menntaskólunum, þegar lögín voru sett, skyldu ljúka námi samkvæmt ákvæðum eldri laga, en hin nýja breyt. kæmi til framkvæmda jafnóðum og nýir nemendur settust í skólana. Efni þessarar löggjaf-

ar um menntaskóla má flokka í tvennt, eins og raunar efni annarrar skólalöggjafar. Annars vegar eru þau ákvæði, sem lúta að kennurum skólanna, kjörum þeirra, starfsemi og öðru, sem þá varðar, og í hinn flokkinn má setja þau ákvæði, sem fjalla um starfsemi skólanna, allt, sem lýtur að kennslunni sjálfri, nemendunum og aðbúnaði þeirra. Það hefur aldrei komið annað til greina af hálfu Alþ. en að þau ákvæði l., sem lúta að störfum kennaranna, næðu jafnt til kennaranna við menntaskólann í Rvík og menntaskólann á Akureyri; það hefur aldrei annað komið til greina en að öll þau ákvæði, sem að kjörum kennaranna lúta, giltu jafnt um báðar þessar menntastofnanir. En öðru máli gegnir um þau ákvæði, sem lúta að sjálfri skólastarfseminni. Menntaskólinn í Rvík hefur ávallt sett sig við það, án þess að hafa uppi nokkrar óskir um aðra skipun, að fylgja í einu og öllu þeim ákvæðum, sem í nýju löggjöfinni eru. En frá hálfu forráðamanna menntaskólans á Akureyri komu þá þegar fram óskir um það, að þeir mættu haga starfi skólans í samræmi við hin eldri ákvæði þrátt fyrir setningu þessarar skólalöggjafar. Í fyrstu sneru þeir sér til menntmrn. með þessar óskir, en þar kom veturinn 1948, að flutt var að beiðni forráðamanna menntaskólans á Akureyri frv. í þessari hv. d. af allmörgum þm., þar sem segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Á meðan húsrými menntaskólans á Akureyri leyfir, að dómi skólastjórnar, skal skólinn starfa áfram með sama fyrirkomulagi og var fyrir gildistöku þessara laga, að því viðbættu, að landspróf gildir til upptöku í þriðja bekk skólans.“

Í þessu orðalagi fólst meira en það, að á Akureyri ætti að starfa gagnfræðadeild, heldur fólust í þessu þær óskir, að allt skólastarfið skyldi vera í samræmi við hin eldri ákvæði. Þetta kom til athugunar í menntmn. þessarar hv. d., og þótti ekki eðlilegt að fallast á þetta orðalag á frv. óbreytt, því að ef það hefði verið gert, hefði niðurstaðan orðið sú, að öll þau ákvæði nýju löggjafarinnar um menntaskóla, sem lúta að störfum kennaranna, hefðu verið gildandi gagnvart menntaskólunum á Akureyri, en ákvæðin, sem lúta að starfi skólans að öðru leyti, átt að vera með sama fyrirkomulagi og áður, þ. e. a. s. eftir reglugerð, sem upphaflega hafði verið sett fyrir menntaskólann á Akureyri, en sú reglugerð hlaut að verða endurskoðuð, eftir að nýja löggjöfin var sett, og þá hefði raunverulega enginn lagastafur verið fyrir hendi lengur um starfsemi menntaskólans, hefðu þessi ákvæði verið lögfest óbreytt. Það var því gengið svo frá því máli, eftir till. menntmn. þessarar d., að orðalaginu á þessu ákvæði var breytt í það horf, að sett voru tvenns konar skilyrði. Annars vegar, að leyfið var tímabundið við tvö ár, og sett í ákvæðið þessi setning: „enda starfi þá lærdómsdeild skólans samkvæmt lögum um menntaskóla, nr. 58 frá 7. maí 1946.“ Þar með var stefnt að því að taka af öll tvímæli um það, að starf menntaskólans á Akureyri ætti að fara eftir ákvæðum hinna nýju laga, þó að honum væri leyft að hafa

sérstaka miðskóladeild í tvö ár umfram það, sem menntaskólinn í Rvík hefur. Þessi till. menntmn. þessarar d. náði samþykki þingsins, og þar með var það mál afgreitt fyrir tvö ár, nokkurn veginn með samkomulagi þeirra aðila, sem um málið fjölluðu, eins og t. d. fræðslu-málastjóra annars vegar og forráðamanna menntaskólans á Akureyri hins vegar. Nú hefði ég fyrir mitt leyti kosið, að við þetta hefði verið staðið í öllum greinum, þannig að þegar þetta tveggja ára tímabil væri liðið, félli þessi kennsla niður í menntaskólanum á Akureyri, en nú liggur fyrir frv., þar sem farið er fram á að framlengja þetta ákvæði enn að nýju.

Þeim rökum, sem færð eru fyrir þessu frv. nú og færð hafa verið fyrir málinu áður, má skipta í þrennt. Í fyrsta lagi, að það sé betra, að nemendur dveljist lengur í einum og sama skóla, það hafi betri áhrif á nemendur, að skólinn sé 6 ára skóli en að hann sé 4 ára skóli. Í öðru lagi er því haldið fram, að húsrými menntaskólans á Akureyri sé það mikið, að þess vegna séu góð tök á því að hafa þar miðskóladeild enn um sinn, og í þriðja lagi eru svo þau rök, að það sé sparnaður þjóðfélagslega, bæði fyrir ríkissjóð og heimilin, að geta lokið miðskólanámi í þessari deild á tveimur vetrum í stað þess að miða við, að miðskólanámið sé þriggja vetra nám. — Ég vil leyfa mér að fara nokkrum orðum um þessi atriði, hvert fyrir sig, og bregða upp mynd af því, hvernig mér virðist þetta mál horfa við.

Það er kunnugt, að meðal skólamanna, bæði hér á landi og erlendis, er ekki alls kostur eining um það, hvort meiri árangurs megi vænta af skólastarfinu, að menntaskólarnir séu 6 ára skólar eða 4 ára skólar. Forráðamenn menntaskólans á Akureyri hafa látið þá skoðun í ljós, bæði fyrr og síðar, að þeir teldu skólastarfinu betur borgið, ef skólinn væri ákveðinn 6 ára skóli. Þau rök, sem hniga undir þessa skoðun, eru aðallega þau, að sé um góðan skóla að ræða, sem hafi holl áhrif á nemendurnar, þá séu meiri líkur til þess, að þau áhrif móti nemendurnar varanlegar, eftir því sem skólinn er lengri. Þetta eru þau aðalrök, sem undir þetta hniga. En svo eru aftur aðrir skólamenn, og það mjög lærðir menn og merkir, sem halda því fram, að þessu sé einmitt ekki svona farið, það sé ekki hollt fyrir nemandann að vera bundinn við einn og sama skóla allt frá fermingaráldri til tvi-tugs, öll sín þroskaár. Þess verði að gæta, að menntaskólanámið sé að öllum jafnaði ekki lokaskrefið á námsbrautinni, nemandinn ætli sér annað meira, í háskóla hér á landi eða erlendis, þá eigi hann eftir að mæta nýjum viðhorfum og þurfi að aðhæfast nýjum viðfangsefnum, og mundi hann verða betur undir það búinn, ef hann ætti kost á því á þroskaárum sínum að kynna fleiri skólum en einum, og það sé þess vegna betri árangurs að vænta, ef nemandinn eigi kost á því að fá reynslu í fleiri en einum skóla fyrir 20 ára aldur. Í þessu sambandi má vitna til þess, að fátt er hollara uppeldi manna en dvöl á góðum heimilum, en samt er það nú svo, að hinn æva-forni málsháttur: „Heimskt er heimaalið barn“

— geymir í sér djúpa lífsspeki, þannig að þrátt fyrir holl áhrif góðra heimila hefur nemandinn samt gott af því að fara út í heiminn og sjá fleira en á sínu heimili, kynna fleiri viðhorfum en hann á kost á í sínu umhverfi. Nú ætla ég mér ekki þá dul að kveða upp úrskurð um það, hver af þessum rökum, sem ég hef dregið á, eru mikilvægust, til þess skortir mig vissulega bæði þekkingu og lífsreynslu. En á það vil ég benda, að ef það eru rök, sem forráðamenn menntaskólans á Akureyri halda fram, að það sé betra, að nemendur sitji lengi í sama skóla, — ef það eru rök, þá eru þau ekki sérstæð fyrir menntaskólann á Akureyri, heldur algild rök, sem ná til fleiri menntastofnana í landinu. Og ef þingið ætlar að afgreiða málið eins og það er með þessum rökum aðallega, ja, hvers á þá menntaskólinn í Rvík að gjalda, og hvers ætti þá það fólk, sem þann skóla sækir, að gjalda af hálfu þingsins, ef þm. almennt vilja fella þann úrskurð, að það sé betra, að menntaskólinn sé 6 ára skóli en 4 ára skóli? Og þó að enginn vilji bera brögður á það, að menntaskólanum á Akureyri sé vel stjórnað og hann hafi holl áhrif á nemendur, þá eru það ekki heldur sérstæð rök fyrir þá einu stofnun, því að við getum ekki haldið því fram, að enginn skóli í landinu hafi holl áhrif á nemendur nema menntaskólinn á Akureyri einn. Ég held því, að ef hv. þm. ætla að leggja þessa röksemd til grundvallar, komist þeir í nokkurn vanda, hætti sér út á nokkuð hálán ís, þegar þeir ætla að fara að gera upp á milli einstakra skóla í landinu í þessum efnum.

Nú er því þannig farið, að í þessu frv. kemur það fram, sem mjög er sjaldgæft, að forráðamenn skólans á Akureyri óska eftir því að fá til kennslu nemendur af lægra skólastigi. Ég held, að þess séu ekki dæmi, að gagnfræðaskólar óski eftir því að taka að sér barnakennslu eða háskólar kennslu undir stúdentspróf, þó að prófessorar hafi að sjálfsögðu næga menntun til þess að veita slíka þekkingu. Nei, hin reglan er miklu algengari, að skólar æski eftir því að bæta við sig herra skólastigi. Það var krafa menntaskólans á Akureyri á sinni tíð, og þær kröfur hafa komið fram frá gagnfræðaskólunum á Ísafirði, Eiðum og Laugarvatni, og fleiri skóla mætti telja af því lagi. Ég held því, að ef þingið ætlar að hafa þessa röksemd að bakhjarli, komist þm. í nokkurn vanda, þegar þeir eiga að mæta kröfum frá t. d. gagnfræðaskólanum á Ísafirði, Eiðaskóla, Laugarvatnsskóla og úr ýmsum fleiri áttum, en slíkar kröfur hafa verið uppi hér í þinginu að undanfögnu, og ég held, að þm. kæmust í nokkurn vanda, ef þeir ættu að fara að gera upp á milli menntaskólanna í landinu að þessu leyti. Hingað til hefur Alþ. staðið gegn þeim kröfum að gera Eiðaskóla og gagnfræðaskóla Ísafjarðar að menntaskóla, en eins og ég sagði áður, hefur frv. um þetta verið flutt oft en einu sinni hér í þinginu, og fram að þessu hefur fræðslumála-stjóri staðið gegn þessum kröfum, og er það gert með það fyrir augum, að menntaskólinn á Akureyri taki á móti þeim nemendum hvaðan-æva af landinu, sem óska að aflyra sér mennt-

unar til stúdentsprófs, og þeir nemendur njóti þeirra forréttinda, sem Akureyrarskóli hefur fengið vegna ákvörðunar Alþ. að geta tekið þá í heimavist. Og ég fæ nú ekki betur séð en að menntaskólanum á Akureyri sem menntaskóla sé sýnt fullt traust og full viðurkenning með því að ætla honum þetta hlutverk í skólakerfi landsins og að hann sé vel sámdur af því, þó að forráðamenn skólans leggi ekki á það ofurkapp að fá undir sitt þak börn, 13—15 ára, um leið og þau sleppa út úr barnaskólunum. Ef á hinn bóginn þingið tæki þá stefnu að láta undan siga í þessum efnum og veitti ekki aðeins menntaskólanum á Akureyri rétt til þess að vera 6 ára skóli, heldur fleiri skólum í landinu, er auðséð, að þróunin yrði sú, að lærdómsdeildarnemendur, sem ella kæmu í menntaskólann á Akureyri, settust að annars staðar, svo að skólinn mundi færast meir í það horf að verða gagnfræðaskóli, og ég er alls ekki viss um, að sú þróun þyki æskileg frá sjónarmiði forráðamíði Alþingis.

Þá kem ég að annarri röksemdinni, þ. e. húsnæði menntaskólans á Akureyri. Það verður að viðurkenna, að sú röksemd, svo langt sem hún nær, er alveg sérstæð fyrir þá menntastofnun. En þegar á það er litið, þá kemur það nú fyrst í hug manns: Já, hvers vegna stendur menntaskólinn á Akureyri svona vel að vígi, eins og hann lætur uppi, með húsnæði? Er það ekki vegna þess, að Alþ. sjálft, fjárveitingarvaldið, hefur á undanförunum árum litið til þessa skóla með fullkominni viðurkenningu? Er það ekki vegna þess, að Alþ. hefur frekar beint fjárframlögum sínum þangað en til annarra menntaskóla? Á sama tíma hefur menntaskólinn í Rvík ekki fengið svo mikið sem lóð undir sinn skóla, heldur verður að búa enn í dag, langsamlega elzti menntaskóli landsins, við 100 ára gamalt húsnæði. Og það er ekki hægt að neita því, að það er eftirtektarvert, að þegar fjárveitingarvaldið hefur þó sýnt Akureyrarskóla þessa viðurkenningu, kemur fram ótti um það hjá forráðamönnum Akureyrarskólans, að húsrými verði of mikið fyrir það hlutverk, sem honum er ætlað að gegna í skólakerfi landsins samkv. l. En grg. þessa frv. fylgir skýrsla frá menntaskólanum á Akureyri, og hún sýnir það, að miðað við þetta skólaár, veturinn í vetur, þá eru í miðskóladeildinni, þeirri deild, sem hér um ræðir, 99 nemendur. Þar af eru 54 frá Akureyri, unglingar, sem hafa komið úr barnaskóla Akureyrar. Hinn hlutinn, 45, er utan af landi, og af þessum 45 eru 18 í heimavist, en 27, eru ekki í heimavist, heldur á heimilum á Akureyri, og í stað þessara 18 miðskólanemenda, sem eru í heimavist, hefur 39 lærdómsdeildarnemendur, sem sótt hafa um vist í heimavistinni, verið vísað frá. — Þetta stendur í skýrslunni frá forráðamönnum menntaskólans á Akureyri. — Þá er þess einnig getið, að heimavistarhúsið sé í smíðum og hafi ekki verið tekið til nota nema að litlu leyti, en þegar það verði fullgert, sé gert ráð fyrir, að það taki 160 nemendur. En ef litið er á þá tölu lærdómsdeildarnemenda, sem nú eru í mennta-

skólanum á Akureyri utan af landsbyggðinni, er sú tala 165. M. ö. o., það stendur nálega alveg heima tala lærdómsdeildarnemenda í menntaskólanum á Akureyri utan af landsbyggðinni og það rúm, sem gert er ráð fyrir, að heimavistarhúsnæðið veiti, þegar það er komið til fullra nota. Mér sýnist því, að þessi skilríki, sem menntaskólinn á Akureyri leggur þm. í hendur, sýni það, að allar líkur bendi til þess, að heimavistarhúsið verði fullsetið lærdómsdeildarnemendum utan af landsbyggðinni næstu ár, því að ég tel ekki líkur til þess, að þeim nemendum, sem sækja um inntöku í lærdómsdeild, fari fækkandi frá því, sem nú er. Við verðum að gera okkur grein fyrir því, að margir skólar víðs vegar um landið hafa nú þegar fengið réttindi til þess að búa nemendur undir lærdómsdeildarnám, — réttindi til þess með hinu almenna landsprófi, sem þreytt er. Mér finnst því, að allar líkur bendi til þess, að slíkur nemendum fari fremur fjölgandi en fækkandi, og hvert eiga þeir að leita? Nú er ástandið þannig í Rvík, að menntaskólinn er fullsetinn eða meira en það og ekki líkindi til þess, að húsrými hans aukist á allra næstu tímum. Hér við bætist það, að fræðslumálastjórnin hefur látið það undan siga fyrir kröfum Ísafirðinga, að hún hefur leyft, að við gagnfræðaskólann á Ísafirði starfi einn bekkur, sem samsvari 1. bekk í lærdómsdeild. Í bréfi, sem fræðslumálastjórnin skrifaði, þegar þessi ákvörðun er tekin, og prentað er í skýrslu gagnfræðaskólans á Ísafirði, segir svo, með leyfi hestv. forseta:

„Ráðuneytið fellst eftir atvikum á, að þessi háttur verði hafður á kennslunni í vetur, enda valdi það ekki aukakostnaði, og skólastjórar menntaskólanna fallist á að taka nemendur þessa bekkjar í 2. bekk lærdómsdeildar, ef þeir sækja og standast próf, er fari fram í samráði við skólastjóra menntaskólanna.“

M. ö. o., það er gert ráð fyrir, að þessi bekkur starfi með því skilyrði, að nemendur úr honum geti komið í lærdómsdeild menntaskólanna, ef þeir æskja þess. Og hvert eiga þá þessir nemendur að leita, sem koma frá Ísafirði? Ekki komast þeir inn í menntaskólann í Rvík, því að hann er fullsetinn, og þá er ekki í annað hús að venda en menntaskólann á Akureyri, og mér finnst beinlínis ástæða til að benda þm. á, að þeir þurfi að gefa því auga og búa svo um hnútana í löggjöfinni, að menntaskólinn á Akureyri fyrst og fremst taki á móti slíkum nemendum.

Þá kem ég loks að þriðju röksemdinni, sem getið er um hér í grg. forráðamanna menntaskólans á Akureyri, og það er sá sparnaður, sem af því leiði, að þarna sé um tveggja ára nám að ræða, en miðskólanámið að jafnaði bundið við þrjá námsvetur. Samkvæmt skólalöggjöfinni er gert ráð fyrir því, að unglingar, sem lokið hafa barnaskólaprófi, setjist í unglingaskóla eða miðskóla. Eftir þriggja vetra nám í slíkum unglingaskóla ljúka þeir landsprófi, sem veitir rétt til inngöngu í lærdómsdeild, eins og áður er tekið fram. Þetta er vissulega miðað við það, að börnin úr barnaskólanum taki ekk-

ert hlé á námi, heldur gangi beina leið úr barnaskólanum, eftir að hafa lokið barnaprófi, inn í unglingaskólann. Nú er það að sjálfsögðu rétt, að nemendur, sem eru allvel gefnir og hafa hug á framhaldsnámi, geta áreiðanlega, ef þeir vilja og hafa tíma til, numið heima, þannig að þeir hlaupi yfir einn vetur á þessu stigi. Ég get því búist við, að ekki sé vandkvæðum bundið fyrir allmarga einstaklinga, eins og þá, sem eiga heima úti í sveit og verja kannske einum til tveimur vetrum í sjálfsnám, að hlaupa yfir bekk á þessu fræðslustigi. En allt öðru máli er að gegna þegar farið er að miða við heilar bekkjardeildir, hópa, sem eiga að ganga að barnaprófi loknu gegnum það nám, sem miðskólar veita. Ég fyrir mitt leyti er ekki trúður á það, að það eitt, að börn, sem hafa lokið barnaskólanámi á Akureyri, stunda sitt miðskólanám í húsakynnum menntaskólans, ráði úrslitum um það, að þau taki námið á tveim vetrum í stað þriggja, ef þeir sömu nemendur störfuðu í húsakynnum gagnfræðaskólans á Akureyri. Nei, það þarf áreiðanlega meira til. Þess vegna er það, að þegar í þessu máli er miðað við heilar bekkjardeildir, tel ég mjög hæpið, þó að forráðamenn menntaskólans á Akureyri byggji allt þetta mál á þeirri forsendu, — mjög hæpið, að rétt sé stefnt með því að ætlast til þess til frambúðar að framkvæma þetta nám á tveimur vetrum. Og það er ekki ófróðlegt fyrir þm., sem samb. bráðabirgðaákvæðin, sem að þessu lutu, er þeir eiga nú að fara að endurtaka slíka samþykkt, þótt að visu sé í nokkuð breyttu formi, að gera sér grein fyrir því, hvernig reynslan hefur orðið af þessu starfi miðskóladeildarinnar við menntaskólann á Akureyri. Þar sem þetta mál er flutt inn í þingið að nýju, tel ég rétt, að þm. sé gerð ofurlítill grein fyrir því. Skilríki um þá reynslu liggja víðar fyrir en hjá menntaskólanum sjálfum, einnig hjá landsprófsnefnd í Rvík og fræðslumálaskrifstofunni.

Þetta nám hefur verið framkvæmt þannig, að fyrst er valið úr þeim börnum, sem útskrifast úr barnaskóla Akureyrar. Er farið eftir prófum þeirra og líkum fyrir því, að þarna sé um gott námsfólk að ræða. Næst kemur það, að ég ætla, að felldar hafa verið niður tvær námsgreinar, sem venja er að kenna sömu aldursflokkum í öðrum skólum, í því augnamiði að bæta ekki um of á námsskrána, en létta nemendum gönguna gegnum þetta skólastig á tveimur árum. Á s. l. voru þessu milli 30 og 40 nemendur undir landspróf eftir að hafa verið í þessari deild menntaskólans á Akureyri. Þau prófverkefni, sem sýndu lélegasta útkomu, voru ekki send landsprófsnefnd, þar sem augljóst þótti, að þeir nemendur mundu ekki standast prófið. Veit ég ekki með vissu, hvað þeir voru margir, en 31 úrlausn var send landsprófsnefnd. Þar af stóðust 20 próf, en 11 voru úrskurðuð frá. Af þessum 20 voru 9, sem hlutu 2. einkunn, sem er frá 6—7.25. 11 hlutu fyrstu einkunn, sem er frá 7.25 og þar fyrir ofan. En af þessum 11 voru aðeins 4, sem komust yfir meðaleinkunnina 8, m. ö. o. af milli 30 og 40 nemendum fá aðeins fjórir meðaleinkunnina 8

og þar yfir. Þetta er árangurinn af því í þessari ágætu menntastofnun að ætla sér að taka þriggja ára nám á tveimur árum. Það er mála sannast, að aðrir skólar, sem bjuggu nemendur undir alveg sams konar landspróf, þola fyllilega samanburð við þetta. Þegar á þetta er litið annars vegar og hins vegar á það, að hér eiga hlut að máli ekki fullþroska menn eða menn með verulega lífsreynslu, heldur börn á aldrinum 13—16 ára, þ. e. á örásta þroskaskeiði, þá er rétt að gæta að því, að námsskorpunni er ekki þar með lokið, heldur eiga þessi börn fyrir höndum langt nám, því að auðvitað stefna þessir nemendur yfirleitt að því að ljúka stúdentsprófi og jafnvel ná háskólaprófi. Því tel ég, að þm. þurfi að gæta þess vel, hvort sá sparnaður, sem talað er um í grg. menntaskólakennaranna á Akureyri, sé ekki fulldýru verði keyptur, ef hann raunverulega verður nokkur, þegar á allt er litið. Ég held jafnvel, að þessi röksemd verði léttvæg fundin. Auk þess má geta þess, sem í rauninni er ekki mjög stórt fjárhagsatriði, að ríkissjóður greiðir allan rekstrarkostnað í menntaskólunum, föstum kennurum gagnfræðaskólanna að fullu, en bæjarfélög greiða nú hluta af rekstrarkostnaði gagnfræðaskólanna. En þó að þetta sé ekki stórt fjárhagsatriði, er samt aðgætað, að með þessu er stigið spor til að færa allan rekstrarkostnað þessara nemenda yfir á ríkið.

Ég hef viljað benda á, hvernig mér virtist þetta mál liggja fyrir og að það er á fleira að líta en óskir menntaskólans á Akureyri. Þegar þm. gera þessi mál upp, er full ástæða til að vega rökinn í heild með ró, en gera ekki málið að tilfinningamáli einu gagnvart einni ágætri menntastofnun í landinu.

Þó að rök móti þessu máli séu mörg, eins og ég hef þegar dregið fram, hef ég þrátt fyrir það fallið á að fylgja málinu, ef brtt., sem n. ber fram, verður samb. Ég skal skjóta því inn í, að það hefur haft nokkur áhrif á þessa ákvörðun mína, að 1. og 2. flm. þessa máls hafa sýnt mjög mikla sanngirni. Ég hef haft samband við þá um málið í n. og utan hennar, og mér virðist sannast að segja, að þeim sé margt af því ljóst, sem um þetta mál er að segja. En með brtt. er það fyrst og fremst ákveðið, að þetta verði afgr. í heimildarformi og lagt á vald fræðslumálastjórnarinnar að úrskurða, hvort framkvæmd verði framlenging þessarar deildar næstu tvö ár. Í öðru lagi er tekið fram og lögfest, ef brtt. nær samþykki, að utanbæjarnemendur lærdómsdeildar skuli sitja fyrir húsnaði í heimavist. Með því á að girða fyrir, að endurtaki sig það, sem átt hefur sér stað, að nemendum, sem sækja um heimavist og ætla að sækja lærdómsdeildina, sé vísað frá heimavistinni í tugatali. Og í þriðja lagi er það fram tekið í brtt., að þessi miðskóladeild skuli verða óskipt. Nemendur eru nú 99 í tveimur ársdeildum. Af því hlýtur að leiða, að um skiptingu er að ræða. En með því að ákveða, að deildin skuli vera óskipt næstu tvö ár, hlýtur að leiða af því, að nokkur fækkun verður á nemendum í þessari deild, en fram er tekið, að utanbæjarnemendur skuli sitja fyrir námi í

deildinni, ef þeir sækja nógu margir til þess að fylla þennan bekk. Ef þessi brtt. fellur hins vegar, mun ég ekki sjá mér fært að fylgja málinu. Í því er fyrirvari minn fölginn.

Jónas Rafnar: Herra forseti. Menntm. hefur orðið ásátt um að mæla með frv., þó að því tilskildu, að á því verði veruleg breyt. Brtt. n. eru í því fölgjar, eins og hv. frsm. tók fram, að aðalákvæði frv. skuli vera í heimildarformi og að ekki skuli teknir í miðskóladeild fleiri nemendur en svo, að bekkurinn sé óskiptur. Enn fremur eru tekin af öll tvímæli um það, að eingöngu sé um tveggja ára miðskóladeild að ræða og utanbæjarnemendur í lærdómsdeild skuli sitja fyrir heimavist. Við flm. leggjum til, að þessar brtt. n. verði samþ., og treystum því, að ríkisstj. noti sér heimild til að láta miðskóladeildina starfa áfram við menntaskólann á Akureyri, ef frv. nær fram að ganga. Ég vil svo fyrir hönd flm. þakka n. fyrir skjóta og góða afgreiðslu og láta þá ósk í ljós, að málið fái sem fyrst afgreiðslu hér á þingi.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Hv. þm. A-Sk. hefur nú gert grein fyrir fyrirvara sínum í menntm. í allangri og — eins og vænta mátti — skilmerkilegri ræðu. Ég skal ekki eyða löngum tíma til andsvara þeirri ræðu, enda er þess raunar ekki mikil þörf. Það, sem fram kom hjá hv. þm., beindist að mjög miklu leyti að því frv., sem flutt var á Alp. 1948, svo og að frv. eins og það var flutt í öndverðu hér í hv. d., en síður að þeirri afgreiðslu málsins, sem nú er fyrirhuguð af n. samkv. brtt. hennar. Einnig gerði hv. þm. nokkuð að umræðuefni þá grg. frá menntaskólanum á Akureyri, sem prentuð var sem fylgiskjal með frv. og er í ýmsum atriðum mjög svo fróðleg varðandi uppeldismálin. Eru þar eitt eða tvö atriði, sem ég vildi aðeins minnst á.

Í fyrsta lagi er þetta, sem töluvert kemur fram hér í umr., að málið sé flutt á Alp. fyrst og fremst eða jafnvel eingöngu fyrir áeggjan menntaskólakennara á Akureyri. Þetta er ekki alls kostar rétt skýrt. Kennarar menntaskólans á Akureyri hafa að visu óskað þess, að kennsla þessi haldi áfram, en um þetta mál liggja fyrir fjölmargar áskoranir úr ýmsum héruðum, þeim sem sérstaklega hafa sótt skólann. Í skjölum málsins nú og áður hef ég fundið þessar áskoranir. Það er áskoranir frá bæjarstj. Akureyrar, frá Stúdentafélagi Akureyrar, frá sýslunefnd Eyjafjarðarsýslu, frá sýslunefnd Suður-Þingeyjarsýslu, frá sýslunefnd Skagafjarðarsýslu, frá sýslunefnd Austur-Húnavatnssýslu. Enn fremur hafa komið áskoranir frá fleiri félagasamtökum, eins og t. d. aðalfundi Kaupfélags Eyfirðinga, frá aðalfundi Kaupfélags Norður-Þingeyinga, en slíkir fundir fjalla oft um ýmis menningar-mál héraðanna. Að lokum vil ég nefna, að frá Fjórðungssambandi Norðlendinga hefur að ég ætla tvívegis borizt áskoranir um þetta. Það er því á nokkrum misskilningi byggt, að menntaskólinn á Akureyri sé einn um að óska eftir því, að þessi kennsla verði heimilúð, heldur eru óskir um það margar og almennar á Norður-

landi. Og það hefur a. m. k. ráðið allmiklu um afstöðu mína til þessa máls, að ég hef viljað taka tillit til þessara óska. Mér finnst í raun og veru ekki ákaflega mikið gert, þó að Alp. verði við þessum óskum, sem svo eru margar fram hornar og ákveðnar, ef hægt er að gera það með því húsrými, sem nú er í skólanum, — og það skilyrði er beinlínis sett í frv., — og án nokkurs verulegs kostnaðar fyrir ríkissjóð, því að það er svo, eins og hv. þm. A-Sk. tók fram, að ríkissjóður greiðir við gagnfræðaskólana öll kennslulaun, alveg eins og við menntaskólana. Þessari kennslu hefur verið haldið uppi með samþykki Alp. undanfarin tvö ár, og virðist ekki sérstök ástæða til þess, meðan þetta húsrými er fyrir hendi, að hætta henni. En hins vegar er ekki farið fram á neina frambúðarskipun í þeim efnum og að sjálfsögðu gengið út frá því, að ef lærdómsdeild stækkar svo, að hún þarf á öllu húsnæði skólans að halda, þá fái hún það. Það er fyrst og fremst þetta, sem hefur vakað a. m. k. fyrir mér í fylgi mínu við þetta mál. En ég læt alveg hjá liða að ræða þann ágreining, sem kann að vera milli uppeldisfræðinga um það, hvort hollara muni að hafa fjögurra eða sex ára menntaskóla. En hér stendur þannig á, að það er starfandi gagnfræðadeild. Það er húsrými til fyrir hana. Hins vegar eru mörg héruð, þar sem er enginn gagnfræðaskóli. Því þá ekki að nota þetta, sem til er, ríkinu að kostnaðarlitlu, fyrir gagnfræðaskóla, ef þess er óskað? Það hefur komið fram, að aðsókn að lærdómsdeild skólans væri þegar svo mikil, að þó að ný heimavist yrði fullbyggð, mundi hún ekki gera betur en að taka við nemendum lærdómsdeildar. Nýja heimavistin rúmar 150—160 nemendur. Má geta þess, að í skólahúsinu er húsrými, sem tekur allmargt fólk, líklega 70 manns, en sennilega verður eitthvað af því tekið í þágu kennslunnar. En það er ekki nóg að líta á þær tölur, sem hér eru nefndar um fjölda utanbæjarmanna í skólanum, því að það er alltaf allverulegur hluti þeirra, sem ekki sækir um heimavist. Það eru nemendur, sem eiga skyldmenn eða vini í barnum, sem þeir kjósa að eiga heima hjá, og geta dvalið þar með svipuðum kjörum og í heimavistinni. Auk þess eru alltaf einstakir nemendur, sem alls ekki vilja vera í heimavist, — eru þannig skapi farnir, að þeir vilja ekki vera í slíku fjölmenni. Nú í ár eru samtals í skólanum um 60 utanbæjarnemendur, sem ekki hafa sótt um heimavist. Þetta veldur því, að það má gera ráð fyrir, að jafnvel þótt nemendatalan í lærdómsdeildinni verði svo há, að hún geti fyllt heimavistina, verður nokkur frádráttur, eins og verið hefur. En þetta rúm verður tekið til notkunar jafnskjótt og þörf er á.

Nokkur árangur er þegar kominn af þessum tveimur vetrum gagnfræðakennslunnar á Akureyri. Því miður er ég ekki nægilega kunnugur til þess að geta rætt um það mál, en á það var minnst af hv. þm. A-Sk., og hefur hann frá fræðslumálastjóra einkunnir nemenda við landspróf. Munu þær ekki lakari en einkunnir frá öðrum skólum, sem hafa kennt nemendum undir landspróf, og landspróf er nokkuð þungt.

Einnig er það að athuga, að þessir nemendur hafa, margir hverjir a. m. k., numið sín fræði á tveimur vetrum, sem aðrir nota til þrjá vetur. Ef ætti að gera samanburð, væri ekki úr vegi að taka tillit til þessa. Annars má gera ráð fyrir því, ef frv. verður samþ. með brtt. menntmn., að mikill meiri hl. þeirra nemenda, sem sækja hina óskiptu deild, verði nemendur, sem eiga heima utan Akureyrar, og þeir menn eru yfirleitt eldri en bæjarmenn, og það atriði er ekki eins mikilsvert og hv. þm. A-Sk. vildi vera láta, að hér sé verið að leggja of mikið á þá. Það hefur alltaf sýnt sig, að þeir, sem hafa sæmilega námshæfileika og námsáhuga, geta oft komist af með skemmri tíma til að ná ákveðnum áföngum í námi en almennt gerist. Og ég held það sé hreint ekkert á móti því að gefa þeim, sem þess eiga kost eða þurfa þess kannske beinlínis og vilja leggja það á sig, — gefa þeim tækifæri til að ljúka námi á eitthvað styttri tíma en almennt er.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð. Um margt af því, sem hv. þm. A-Sk. tók fram, er ég honum sammála. Ég vil ekki segja, að ég geti skrifað undir allt í álitsgerð menntaskólans á Akureyri. En ég hef gert grein fyrir því, af hverju ég er þessu máli fylgjandi, og ég vil að lokum vænta þess, að það samkomulag, sem orðið hefur um málið í menntmn., megi verða til þess, að það gangi greiðlega fram. Hv. þm. hafa séð, að hv. þm. A-Sk. hefur gert það að vel hugsuðu máli að taka sína afstöðu, og sú niðurstaða, sem hann hefur komist að, mætti verða til þess að aðrir hv. þm. hikuðu síður við að ljá málinu lið.

Ásmundur Sigurðsson: Herra forseti. Ég mun ekki lengja hér mikið umræður, þar sem álit okkar hv. þm. A-Sk., er hér hefur gert grein fyrir máli sínu, fer mjög saman, en þó vildi ég mega segja fáein orð. — Það var augljóst, strax og þetta frv. kom fram, að óvenjumikið hafði verið unnið að því að tryggja því framgang, þar sem 7 voru flm., eða flestallir þingmenn Norðurlands; enda hefur gegnt furðu, hve mál þetta hefur verið fast sótt.

Þegar skólalöggjöfin nýja var sett árið 1945, var hún mjög rækilega undirbúin af þar til skipaðri mþn., og var hreint ekki hægt að segja, að ekki hefði verið vandlega að málum hugað, áður en frv. var lagt fyrir Alþingi. Hins vegar kom fljótlega fram andstaða af hálfu menntaskólans á Akureyri gegn því, að hann gengi inn í kerfið. Mér þótti að vissu leyti ekki óeðlilegt um þáverandi rektor menntaskólans á Akureyri, sem stýrt hafði skólanum um 30 ára skeið, þótt hann vildi ógjarnan fara að breyta því fyrirkomulagi skóla síns, er hann hafði mót-að. Hins vegar þykir mér ekki ástæða til, að staðið sé fast á að viðhalda þessu sama formi, þegar nýr rektor hefur tekið við skólanum. — Því hefur m. a. verið haldið fram af formælendum þessa frv., að þetta mál væri mjög fast sótt af almenningi í hlutaðeigandi héruðum og m. a. lægju fyrir um þetta áskoranir frá sýslunefndum. Ég verð nú að telja þetta undarlegt, nema málið væri svo vaxið, að nemendur

í héruðunum væru það margir, að þeir fengju ekki skólavist í héraðsskólunum. Þá væri eðlilegt, að áherzla væri lögð á, að þeir fengju að stunda sitt gagnfræðanám í menntaskólanum á Akureyri. En ef hægt er að veita þeim skólavist í héraðsgagnfræðaskólunum, þá virðist lítil ástæða til að sækjast sérstaklega eftir því, að þeir stundi það nám í menntaskólanum á Akureyri. Þar kemur það þó ekki sízt til greina, ef rétt er, að nemendum utan af landi hafi verið neitað um heimavist í menntaskólanum á Akureyri, að sé þar um að ræða menn, sem stunda nám í lærdómsdeild, þá yrðu þeir að leita til Rvíkur, en allir vita, að þar er skólinn yfirfullur.

Það hefur orðið samkomulag um það í menntmn. að bera fram brtt. þá, sem fyrir liggur á þskj. 671. Ég tel, að með því að frv. yrði fært í það horf, sem sú till. gerir ráð fyrir, þá yrði það mun betra en það er nú. Mun ég greiða atkvæði með brtt. Hins vegar hef ég ekki gengið til samkomulags um að greiða frv. atkv. mitt út úr deildinni. Ég mun þó ekki greiða atkv. á móti því, ef brtt. nær fram að ganga, og geri það þá í trausti þess, að frv. komi ekki aftur hingað inn í þingið. Það hefði ekki átt að koma hingað í því formi, sem það hefur nú, eftir að málið hafði fengið afgreiðslu fyrir einum tveimur árum. Og í því trausti greiði ég ekki atkv. á móti því, að það verði þá ekki flutt aftur, t. d. að öðrum tveimur árum liðnum.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Við hv. 1. þm. Rang. höfum flutt brtt. á þskj. 692 við brtt. n. Efni hennar er það, að heimild sú, sem gert er ráð fyrir í brtt. n. til handa menntaskólanum á Akureyri, skuli einnig gilda fyrir menntaskólann í Reykjavík. Um efnisatriði frv. almennt skal ég ekki ræða, en einungis láta þess getið, að við flm. þessarar brtt. teljum það eðlilegt, að verði ríkisstj. veitt heimild til að láta umrædda gagnfræðadeild starfa við menntaskólann á Akureyri, þá nái sú heimild einnig til menntaskólans í Rvík. Aukaatriði í því sambandi er svo hitt, hvort skilyrði kunna að vera betri á öðrum staðnum en hinum. Það er á valdi hæstv. ríkisstj. að meta það. Við flm. teljum hins vegar ekki rétt, að þessi till. komi til atkv. fyrr en við 3. umr. málsins, þegar séð er, hvernig málinu í heild verður tekið, og tökum því till. okkar aftur til 3. umr.

ATKVGR.

Brtt. 692 tekin aftur til 3. umr.

— 671 (ný 1. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 14:6 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 13:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KS, PÞ, SÁ, StSt, StgrSt, ÁB, EmJ, FJ, GG, GÞG, JPálm, JR, SB.

nei: JörB, SG, SkG, ÁkK, BÅ, EOI, HÅ, HelgJ, JG.

ÁS, JÁ greiddu ekki atkv.

11 þm. (LJós, ÓTh, PO, StJSt, ÁÁ, BÓ, EystJ, GTh, IngJ, JóhH, JS) fjarstaddir.

Á 72. fundi í Nd., 20. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 704, 692).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Gylfi P. Gíslason: Herra forseti. Við hv. 1. þm. Rang. höfum flutt brtt. við þetta frv. á þskj. 692. Efni brtt. er það, að heimild sú, sem ríkisstj. er veitt til vorsins 1953 til að láta tveggja ára óskipta miðskóladeild starfa við menntaskólann á Akureyri, ef húsrúm og aðrar ástæður leyfa, verði einnig látin ná til menntaskólans í Reykjavík. Fyrst hér er um heimild eina að ræða, virðist okkur einsætt, að hún nái til skólanna beggja, en ekki sé gert upp á milli þeirra á þann veg, að heimildin nái aðeins til annars þeirra. Þessir skólar hafa verið hliðstæðir, og engin skynsamleg rök mæla með því, að heimildin verði takmörkuð við annan þeirra. Það er að visu rétt, að húsnæðisástæður eru talsvert aðrar hér í Reykjavík en á Akureyri, og má ætla, að ríkisstj. meti þær aðstæður og miði ráðstafanir sínar við það. Þó munu tvímælalaust vera skilyrði fyrir hendi til þess, ef brýnar ástæður þykja til, að starfrækja einnig hér í Reykjavík tveggja ára miðskóladeild, og það er eðlilegt að láta ríkisstj. hafa heimild til þess, ef henni og skólastjórninni í Reykjavík þykir ástæða til. Það virðist engin ástæða til þess að koma í veg fyrir, að stjórn Reykjavíkurskólans ræði þetta mál við ríkisstj., en um annað er ekki að ræða, þó að brtt. okkar hv. 1. þm. Rang. verði samþ. Þessum menntastofnunum verður þá gert jafnhátt undir höfði, en það er óviðkunnanlegt að setja hina eldri þeirra, eina elztu og virðulegustu menntastofnun landsins, svo mjög á óæðri bekk, að forráðamönnum hennar sé ekki heimilað að ræða við menntmrh. og ríkisstj. um það, hvort ekki væri tilþækilegt að starfrækja þar einnig tveggja ára óskipta miðskóladeild. Ég skal taka það fram, að ég hef átt tal um þetta við fræðslumálastjóra, og hann hefur lýst sig fylgjandi því, að slík brtt. sem þessi verði samþykkt, úr því að málið á annað borð er komið yfir í heimildarform.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Sú till., sem hv. 3. landsk. hefur mælt fyrir, hefur ekki verið tekin til sérstakrar meðferðar í menntmn., og get ég því ekki sagt um afstöðu n. til hennar. En mér virðist, að efnislega sé fremur lítil ástæða til að samþ. þessa brtt. Ég held, að það liggi ekki neinar upplýsingar fyrir um það, að menntaskólinn í Reykjavík hafi húsrúm afgangis til þess að halda uppi miðskóladeild. Það má að visu segja, að engu væri spilt, þó að slík heimild væri samþ., en mér virðist, að það liggi ekki neitt fyrir í málinu, sem gefi tilefni til þess, en hins vegar kynni samþykkt slíkrar breyt. að geta tafið eitthvað fyrir framgangi þessa máls, sem hér liggur fyrir. Ég vil taka það fram, að það vakti a. m. k. ekki fyrir mér eða þeim, sem standa að flutningi þessa máls, að gera á nokkurn hátt upp á milli þessara tveggja skóla, sem hér starfa, eða gera á nokkurn hátt veg menntaskólans í Reykjavík

minni en menntaskólans á Akureyri, heldur eru sérstakar ástæður fyrir því, að þetta er flutt.

Gylfi P. Gíslason: Herra forseti. Mér hefur verið bent á það, að breyt., sem borin var fram af menntmn. við 2. umr., sé orðin að sjálfstæðri frvgr. Við stíluðum okkar brtt. við brtt. n., og þurfum við því að stíla brtt. okkar við frv. eins og það er orðið á þskj. 704. Þess vegna leyfum við okkur að taka fyrri brtt. — á þskj. 692 — aftur, en flytja í þess stað brtt. við frv. á þskj. 704, efnislega alveg eins. Hér er aðeins um forsmun að ræða.

Forseti (SB): Ég leyfi mér að skoða þetta sem leiðréttingu, ef engin mótmæli koma gegn því.

ATKVGR.

Brtt. 692 samþ. með 18:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JóhH, JG, JR, JörB, KS, ÓTh, PP, PO, SÁ, SkG, StJSt, ÁB, ÁS, BÅ, EystJ, GÞG, HÁ, HelgJ.

nei: IngJ, JÁ, LJós, SG, StSt, StgrSt, EOL, GG, SB.

FJ greiddi ekki atkv.

7 þm. (JPálm, JS, ÁkJ, ÁÁ, BÓ, EmJ, GTh) fjarstaddir

2 þm. gerðu grein fyrir atkv.:

Ingólfur Jónsson: Það, sem farið er fram á með þessu frv., er það að veita menntaskólanum á Akureyri undanþágu frá fræðslul. frá 1946. Menntaskólinn í Rvík hefur tekið upp hið nýja fræðslukerfi og þarf því ekki á þessari undanþágu að halda, og segi ég því nei.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég er á móti þessum undanþágum yfirleitt, en verði menntaskólanum á Akureyri veitt þessi undanþága, þá sé ég ekki, að hægt sé að ganga fram hjá menntaskólanum í Rvík í þessum efnum, og segi því já.

Fr., svo breytt, samþ. með 16:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KS, ÓTh, PP, PO, SÁ, StJSt, StSt, StgrSt, ÁB, FJ, GG, GÞG, IngJ, JóhH, JR, SB.

nei: JörB, SG, SkG, BÅ, EOL, EystJ, HÁ, HelgJ, JG.

LJós, ÁÁ, ÁS, JÁ greiddu ekki atkv.

6 þm. (ÁkJ, BÓ, EmJ, GTh, JPálm, JS) fjarstaddir.

Fr. afgr. til Ed.

Á 43. fundi í Sp., 21. febr., var frv. útbýtt frá Ed. eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 707).

Á 76. fundi í Ed., 23. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég bjóst við því, að málið lægi fyrir d. með skýringum og meðmælum, en svo er ekki. Það má vera, að það eigi sér engan formælenda. Eins

og menn muna, var frv. þessu líkt lagt fyrir þingið fyrir tveimur árum. Það var barið í gegn móti umsögn menntmrh. og gegn mótmælum félags gagnfræðaskólakennara o. fl., er fengu málið til umsagnar. Það var svo gott, að það var hægt að fá ráðh. til að gera það að flokksmáli, og var barið í gegn á þeim grundvelli. Þó að málið sé menntamál, var það lamið í gegn í skjóli flokksvalds. — Þegar málið var á döfinni, var fullyrt af ýmsum, að þegar tímabilið væri runnið út, mundi málið ekki skjóta hér upp kollinum aftur. Nú er þetta tímabil liðið, og er málið þá flutt á ný. Að þessu sinni eru flm. 7. Menn hafa ekki treyst á gildi málsins sjálfs til að tryggja, að það komist í gegn.

Frv. hefur tekið nokkrum breyt. í Nd., og eru þessar breyt. auglýsinga þess efnis, að hinir 7 flm. hafa orðið að vikja undan til að koma því í gegn. Mér virðast þessar breyt. vera til bóta, þó að þær réttlæti ekki framgang málsins. Með breyt. er farið fram á, að gagnfræðadeild menntaskólans á Akureyri megi vera ein bekk-sögn. Þetta er torskilið, ef þetta á að vera til þess að láta ungt fólk njóta þess, en úr þessu dregið með því, að deildin sé ein. Enn fremur er það skilyrði, að nemendur lærdómsdeildar sitji fyrir plássi í heimavist. Með öðru móti væri gengið á rétt þess fólks, sem ætti forgangsrétt að aðgangi að heimavist, þau hlunnindi yrðu að engu, því að heimavistin væri upptekin af mörgum bekkjum gagnfræðadeildar. Önnur breyt. á þó að tryggja úrvalsnemendum gagnfræðadeildar heimavist í lærdómsdeild skólans. Þó að þetta sé í frv., eru þessi hlunnindi gefin bókstaflega, því að þeir, sem eru búnir að stunda nám við skólann, ættu fullan rétt á að tryggja sér heimavist. Þeir hefðu því forgangsrétt fram yfir þá, sem síðar kæmu og sæktu um pláss. Þetta ákvæði verður einskis vert í reyndinni vegna þess, að gengið er inn á að hafa gagnfræðadeild. Þá skapast forréttindi þeirra, sem fyrir voru í skólanum, til að fylla heimavist skólans. Ég vil meina, að þær umbætur, sem leitast er við að fá fram, séu lítils virði. Ég vil segja, að við, sem höfum fengið við þessi mál, erum búnir að fá nóg af þessu. Prófin eru af 4 tegundum: gagnfræðapróf eftir tvö ár eða minna gagnfræðapróf, próf eftir þriggja ára nám eða meira gagnfræðapróf, gagnfræðapróf eftir þrjú ár í menntaskólanum á Akureyri og eftir 2 ár í menntaskólanum í Rvík. Gagnfræðaprófið átti að veita forréttindi, en engin vissi, við hvað átti að miða. Það er ekki heppilegt að stefna nú í líka átt og taka upp gagnfræðapróf eftir 2 ár í menntaskólanum á Akureyri, þegar prófið er tekið eftir þrjú ár í öðrum skólum landsins. En nú er komið gagnfræðapróf eftir 4 ár í gagnfræðaskólum. Þó að ekki sé lítið á annað en þetta, er ekki stigið í rétta átt. Það á að taka upp sömu ringulreiðina og ríkti áður en nýja skólalöggjöfin var sett. Við höfum fengið reynsluna af þessu ástandi. Nokkur undanfarin ár höfum við haft reynsluna af því, hvaða afleiðingar það hefur haft, reynsluna af því, að báðir menntaskólarnir höguðu kennslunni ekki á sama hátt. Menntaskólinn á Akureyri fylgdi

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

ekki nýju skólalöggjöfinni og starfrækti þriggja ára gagnfræðadeild. Ráðh. fékk undanþágu til þessa árið 1947—48 og aftur 1948—49, en þá sagði hann stopp. Þá var frv. borið fram um að veita undanþágu, þó að menntmrh., fræðslumálastjóri o. fl. skólamenn væru því andvígir. Á sama tíma og þetta var gert, var nýja skólalöggjöfin framkvæmd í öðrum skólum, og menn gengu undir landspróf. Nemendur frá Ísafirði fóru oftast til Akureyrar til að tryggja sér ódýrara nám, en þegar þessi breyt. var gerð, reyndist sú leið að mestu leyti lokuð. Nemendur í lærdómsdeild voru flestir úr skólanum og umhverfinu, og gátu þá aðrir ekki lengur notið þessa. Nemendur frá Vestfjörðum fóru til Rvíkur með miklu meiri kostnaði. Það var tilgangurinn með að afnema gagnfræðadeildir menntaskólanna að greiða fyrir fólki utan af landi að komast í lærdómsdeild og að fólk úr skólanum nyti ekki sérstöðu og bægði öðrum frá því að komast í skólann. Undanfarið hefur ungt fólk farið í menntaskólann í Rvík með miklum kostnaði, þar sem engin heimavist er við skólann og Rvík er dýrasti bær á landinu. Auk þess virðist mér í frv., eins og því var breytt í Nd., að setja eigi gagnfræðadeild í menntaskólann í Rvík. Hún yrði fyllt af börnum efnamanna í Rvík, sem kaupa fyrir þau tímakennslu og gefa þeim forskot. Þeir, sem fá svo aðstöðu til að fylla hin auðu sæti, koma úr Flensborg, gagnfræðaskólum Akraness, Hveragerðis og Keflavíkur. Þetta er lagleg ráðstöfun og gerir ekkert annað en trufla og rugla skólalöggjöfina frá 1946. Ég verð að benda á það, að þegar með þessu er búið að torvela efnalitu námsfólki að komast í menntaskólana, þá verður ekki lengur staðið á móti því að setja menntaskóla á Austurlandi og Vestfjörðum. Með þessu móti er því máli greidd gatan, og harma ég það ekki, en ég vil benda á þetta í sambandi við málið.

Ég vil nú spyrja, hver tilgangurinn hafi verið með lögfestingu landsprófs, er heimilar nemendum að setjast í menntaskóla og kennaraskóla án sérstaks prófs. Tilgangurinn var sá, að úrvalsnemendur gætu þreytt próf heima hjá sér og haft jafnan aðgang að þessum skólum og forréttindi, sem fólk á Akureyri og í Rvík hafði, væru afnumin. Með þessu þurftu nemendur að austan og vestan ekki að fara langar leiðir til að þreyta próf, heldur gátu þeir gert það heima við sömu skilyrði og setti síðan í lærdómsdeild, sem átti ekki að vera eingöngu setin af nemendum úr umhverfi skólans, en frá þessu var horfið með þessari undanþágu. Af þessu er ljóst, hver var tilgangurinn með að afnema gagnfræðadeildir menntaskólanna. — Nú, en það munu sumir segja: Þarna er verið að tryggja ungu fólki afnot af hinum beztu kennslukröftum, og er því hægt að ljúka þessu prófi á tveimur vetrum í stað þess, að það verður að ljúka því á þremur vetrum í öðrum gagnfræðaskólum. — Ég þori að fullyrða það og hef til þess næga reynslu, að það námsefni, sem lagt er fyrir 13—16 ára gamla unglinga til landsprófs, er nóg viðfangsefni til þriggja ára náms fyrir úrvalsnámsfólk. Og kennslan verður

mótuð um of af einstrengingsskap, ef miðað er of mikið við það, hvað líklegt er, að komi á landsprófinu, en ef á að gera þetta á tveimur vetrum, býð ég ekki í andrúki þeirrar kennslu, í hvaða skóla sem hún fer fram. Það verður andlaus ítíðsla og gengur fram af kröftum venjulegra unglinga, nema þeir séu svo flugnæmir á bóklegt nám, að þeir þurfi ekkert fyrir því að hafa. Það væri þess vegna rangt að taka hér upp tveggja vetra nám í stað þriggja, því að af því veitir ekkert. Það verður að gæta að því, að þetta er ekki þroskað fólk, heldur unglingar, sem setjast að þessu námi 12–13 ára, þ. e. einu ári yngri fólk en börn, sem útskrifuðust úr barnaskólum fyrir nokkrum árum, því að þar hefur námstíminn verið stytur um eitt ár.

Þá er annað, og það er, að ef þetta frv. verður samþ. hér í hv. d., þá teldi ég a. m. k. sjálfsagt, svo framarlega sem ekki er ætlað að stofna til sem mests glundroða, að bætt yrði við frv., að þessi undanþága væri veitt að því tilskildu, að allar sömu námsgreinar væru kenndar í þessari gagnfræðadeild menntaskólans á Akureyri sem nú eru kenndar í bóknámsdeildum gagnfræðaskólanna, því að ef þar verður annað námsgreinaval, yrði það enn líklegra til þess að auka glundroðann um þann prófstimpil, sem á unglingana yrði settur. Þess vegna ætti að koma því inn í frv., að námsgreinar yrðu allar þær sömu og í bóknámsdeild gagnfræðaskólanna nú. — Því verður ekki neit að, að með þessu frv. er að því stefnt að sníða kennslunni miklu þrengri stakk, þ. e. með því að hafa þetta tveggja ára nám í stað þriggja, og hlyti það að ganga út yfir andlegt og lífrænt eðli kennslunnar. Ég get ekki annað séð.

Ég skal ekki á þessu stigi málsins hafa fleiri orð um þetta frv., þar sem þetta er 1. umr., en vildi þó þegar láta koma fram, að ég mun ekki sjá mér fært að fylgja frv.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Af því að ég er nú nágrenni menntaskólans á Akureyri, þá tel ég mér skylt að gera litils háttar grein fyrir því, hvers vegna þetta frv. er fram komið, og þá er það fyrst og fremst, að það er fram komið vegna þess, að fólkið í nágrenni skólans hefur óskað eftir því, að skólinn starfaði áfram í því formi, að nemendur hefðu aðstöðu til þess að ljúka hinu svonefnda gagnfræðaprófi eða landsprófi. Sýslunefndir allt frá Norður-Þingeyjarsýslu og til Vestur-Húnavatnssýslu hafa allar á sínum tíma óskað eftir því, að þessi undanþága fyrir menntaskólann á Akureyri væri veitt. Fjórðungsþing Norðlendinga-fjórðungs, sem haldið var í sumar sem leið, óskaði eindregið eftir því, að gagnfræðadeild menntaskólans á Akureyri fengi að starfa áfram. Og hvers vegna? Vegna þess að fólki, sem þarf að senda unglinga til Akureyrar til náms og þá sérstaklega þá, sem hugsa sér að fara langskólavegin, þykir það mikill fjárhagslegur ávinningur að geta fengið heimavistarpláss fyrir þá unglinga á Akureyri, en það er ekki hægt við gagnfræðaskólann á Akureyri, heldur aðeins við menntaskólann. Nú má segja, að í sumum

þessum héruðum séu gagnfræðaskólar, en þá kemur líka til greina, sem hv. 6. landsk. var að tala um, að nemendur, sem eiga að fara áfram langskólavegin, þykja fá betri aðstöðu til sinnar skólagöngu með því að byrja hana í gagnfræðadeild við menntaskóla. Hann benti á, að með þessu væri skapaður glundroði í gagnfræðaprófum. Ég er nú ekki eins kunnugur skólamálum og hann, get ekki talað um þetta af svipaðri reynslu, en hins vegar er ég þá heldur ekkert háður því, sem hætt er við, að gagnfræðaskólastjórar séu, þ. e. að vilja halda nemendum að sínum skólum. En ég verð að segja, að ég ber ekki svo djúpa virðingu fyrir þeim skorðum, sem námið hefur verið sett í með hinni nýju löggjöf, og get ekki látið það hafa áhrif á mig, þegar ég tek afstöðu til þessa frv., sem fyrir liggur, því að ég finn, að því fylgir svo mikið hagræði fyrir þá, sem næst standa þessum skóla og geta notið hans. (HV: En skapar það þá ekki óhagræði fyrir hina, sem fjar búa?) Ég hugsa, að þeir fari í þennan skóla, sem eru ráðnir í að halda áfram og eru líklegir til að geta lokið námi á tveimur árum. Það eru nemendur, sem hafa sýnt á fyrra stigi námsins, að þeir eru hæfir til þess að leggja fyrir sig skólagöngu og geta náð markinu á þessum tveimur árum. Og eins og frv. er nú, er ekki hætt við því, að sérstaða þessa bæjarfélags, þar sem skólinn er, hafi svo mikið að segja, t. d. á Akureyri, því að í þessu tilfelli eiga utanbæjarmenn að sitja fyrir.

Skólinn á Akureyri hefur þá aðstöðu, að hann hefur yfir heimavist að ráða og getur þess vegna boðið upp á það að taka við fólki í þessa deild. En mér fyndist ekki til bóta að fara fram á sömu réttindi fyrir menntaskólann í Rvík, því að hann hefur ekki upp á slíkt að bjóða, og mér þykir satt að segja ólíklegt, að hann færi að nota sér þessi réttindi, þó að einhverjir menn, sem hafa metnað fyrir hans hönd, vilji jafnhliða láta réttindin ná til hans. Ég tel, að í þessu máli eigi mjög mikið tillit að taka til þeirra óska, sem fram hafa komið frá heim, sem næst standa menntaskólunum á Akureyri, og eins og ég gat um í upphafi máls míns, eru þær óskir mjög eindregnar frá Norðurlandi. Undanþágan er nú aðeins miðuð við takmarkaðan tíma, og ég held nú, að af því að fyrirkomulagið hefur reynzt vel og hins vegar er enginn vafi á, að löggjöfin verður endurskoðuð innan skamms, þessi stóra löggjöf, — þá held ég, að sé rétt að leyfa þessu fyrirkomulagi að haldast, sem frv. gerir ráð fyrir, og gera þá ráð fyrir því, að sú endurskoðun, sem vafalaust kemur mjög fljótt, kryfji málið til mergjar.

Í grg. fyrir frv. er gerð rækileg grein fyrir því, hvaða skilyrði skólinn hefur til að taka á móti fólki, og sýnt fram á, að það er réttmætt, að skólinn fái að viðhalda þarna tveggja vetra deild þeim til mikils hagræðis, sem þurfa að kosta nemendur. — Ég vænti þess, að þótt þetta mál sé gallað, ekki frekar en önnur mál svo gott, að engir gallar séu á því, sjái þó þessi hv. d. að öllu athuguðu, að þarna er samilegt mál á ferð og hefur meira til síns ágætis en til galla.

Hannibal Valdimarsson: Það er nú kannske ekki ástæða til að þrauttræða þetta mál við 1. umr. Það fer að sjálfsögðu til nefndar og verður þá fyrst aðallega rætt, þegar það hefur fengið athugun í n., en þó vil ég segja nokkur orð út af því, sem hv. þm. S-D. sagði hér áðan. — Hann varpaði fram þessari spurningu: „Hvers vegna er frv. fram komið?“ Og hann svaraði þessu á þá leið: „Það er fram komið vegna eindreginna áskorana fólksins fyrir norðan, það vildi tryggja sínum börnum sérstaka aðstöðu til að nota sinn skóla og heimavistina, sem hann hefur að bjóða.“ M. ö. o., það er nágrenni Akureyrar, sem vill nota aðstöðuna til þess að koma sínum unglingum í heimavistaraskólann á Akureyri, en við þetta rýrnar aðstaða unga fólksins annars staðar á landinu til að nota húsnæði heimavistarinnar á Akureyri. Ég þarf ekki annað en vitna til þeirrar reynslu, sem ég hef um það, hvernig hefur gengið að koma unglingum af Ísafirði fyrir í heimavist á síðustu árum. Þeir hafa yfirleitt fengið synjun, og helzt hefur það gengið, hafi verið sótt um pláss 2—3 árum fyrir fram. Það var aðeins einn nemandi, sem komst í heimavistarpláss s. l. haust, og það var vegna þess, að hann hafði sótt ári áður, en hinir fengu allir neitun. Þá sagði hv. þm., að fjórðungsþing Norðurlands hefði sent frá sér áskorun um, að gagnfræðadeildin mætti haldast við menntaskólann. Ég tel það nú ákaflega veik rök. Þessi þing eru stofnuð sem félagsskapur til að hrinda fram stjórnarskrármálinu og taka svona í leiðinni að gera samþykktir um hin og þessi mál, og fer það þá oft mikið eftir tilviljun, t. d. eftir því, hverjir sitja fundina, o. s. frv.

Þegar núverandi skólameistari á Akureyri kom hér nú í vetur til að vinna að framgangi þessa frv., átti hann tal við mig, — við erum gamlir skólabræður frá menntaskólanum á Akureyri, — og ég ræddi við hann um möguleika fyrir auknu pláss í heimavistinni á Akureyri á næsta vetri, en hann sagði, að því miður væri ekki hægt að gera sér miklar vonir um, að þar yrði meira pláss næsta vetur, og því mjög litlar líkur til, að fólk fengi þá frekar aðgang að heimavistinni en á s. l. hausti. En samt var borið fram frv. fyrir tveimur árum á þeim grundvelli, að hagnýta ætti það húsnæði, sem annars stæði autt í þessum menntaskóla, en það hefur bara ekki staðið það hingað til og ekki útlit fyrir, að svo verði á næstunni. Sannleikurinn er sá, að menntaskólinn á Akureyri býr ekki sjálfur við nægilegt húsnæði.

Þá andmælti hv. þm. S-D. því, að prófstakkurinn yrði þrengri í þeirri unglingagagnfræðadeild, sem hér á að lögfasta næstu tvö ár. En það er þó augljóst mál, að þegar á að komast yfir sama námsefni og ganga undir sama próf að loknu tveggja ára námi og ella er gengið undir að afloknu þriggja ára námi, verður það ekki gert með öðru móti en því að miða kennsluna einstrengislega við prófkröfur til þess að ná markinu, og það bitnar á kennslunni á margan hátt. Þarf engan úrskurð um það, prófstakkurinn verður þrengri með þessu tveggja ára námi. Og hann er nú það þröngur, að kenn-

arar menntaskólans á Akureyri treystu sér ekki til þess, er heimildin var fengin, að taka með allar námsgreinar, sem kenna skal samkvæmt 1. í bóknámsdeildum gagnfræðaskólanna. Fólkíð í nágrenni menntaskólans á Akureyri heimilar aðgang að honum, að því er sagt er, og það kemur mér ekki undarlega fyrir sjónir, og ég get trúað, að hann sé góður skóli, eins og orð hefur farið af. En það er annar skóli á Akureyri, gagnfræðaskólinn, sem þessi breyting bitnar á allharkalega. Þar eru 60 utanbæjarnemendur, og 47 af þeim eru úr Eyjafjarðarsýslu og 13 annars staðar að. Mér sýnist því, að fólkíð í nágrenni Akureyrar vilji nota sér gagnfræðaskólann, enda þótt þar sé engin heimavist. Hins vegar, ef það stæði nú ónotað húsnæði í heimavistinni í menntaskólanum, þá sé ég ekki, að það þyrfti að hrófla neitt við skólakerfi landsins til þess, að samkomulag mætti verða um, að gagnfræðaskólinn fengi afnot af húsrými þar, svo að það yrði þá fullnýtt. Ég skil vel, að skólastjóra gagnfræðaskólans þykir sér óleikur ger með þessum ráðstöfunum. Hann sagði mér þannig í haust, að hann hefði ekki vitað fyrr en seint og um síðir, hve margir innanbæjarnemendur mundu stunda nám í skóla hans eða hverjir ætluðu í gagnfræðadeild menntaskólans. Hann fékk svo efnivið í tvær verknámsdeildir og eina blandaða bóknámsdeild, þar sem talsvert var af miðlungsfólki með hinum betri nemendum og þannig þyngra undir fæti fyrir kennarana. Hins vegar hefði hann fengið nemendur í tvær bóknámsdeildir og tvær verknámsdeildir, ef undanþágan hefði þá ekki verið komin í gildi, og önnur bóknámsdeildin hefði þá verið skipuð úrvalsnemendum, og hefði þannig verið unnt að haga kennslunni meir við hæfi hvors hópsins fyrir sig. — En hvernig stendur svo á því, að úrval nemenda á Akureyri fer heldur í gagnfræðadeild menntaskólans? Sumir kunna að segja, að það sé vegna betri kennslu í þeim skólanum. En hvað sem því líður, þá finnst mér aðalatriðið liggja í augum uppi. Fólkíð á Akureyri vill koma börnum sínum strax í þann skóla, sem þau eiga að halda áfram í, vera þeirra í skólanum verður þannig tryggari og þau fá að vissu leyti forgangsrétt um að dvelja áfram í skólanum. Hins vegar yrði réttur annarra og aðstaða þannig rýrð. Og þótt bóknámsdeild gagnfræðaskólans sé jafngóð og gagnfræðadeild menntaskólans, þá hlýtur af þessum sökum að verða meiri aðsókn að 1. bekk menntaskólans, þar sem nemendum hans er í rauninni skapaður forgangsréttur til framhaldsdvalar í skólanum.

Ég skal nú koma að einu eða tveimur atriðum, sem mér þóttu athugasemdir í ræðu hv. þm. S-D. Hann minntist á, að það stæði til að endurskoða nýju skólalöggjöfina, og vafalaust er það rétt, að slík endurskoðun verði nauðsynleg, er kostir hennar og gallar koma í ljós. Um það er ég sammála hv. þm. En er ekki rétt, að hún sé þá framkvæmd um skeið eins og ráð hefur verið fyrir gert, í stað þess að vera með útdúra og frávik í allar áttir á því tímabili, þegar afla skal reynslu um framkvæmd hennar, svo að unnt sé að ganga úr skugga um, að hvaða

leyti hún reynist vel og í hverju henni er áfátt? Ég sé ekki betur, og hnigur þessi röksemd að stuðningi við það, sem hv. þm. vildi hrekja með henni. — Þá vék hv. þm. að því, að þessari skipun fylgdi að líkindum enginn aukakostnaður fyrir ríkissjóð. Það er nú svo. Sá þáttur, sem ríkið á nú í að greiða kostnað við gagnfræðaskólana og héraðsskólana, er fólgin í því, að það greiðir öll laun fastra kennara, en allur annar kostnaður er greiddur af héruðunum sjálfum að hálfu og hinn helmingurinn af ríkissjóði. Sá kostnaður, sem t. d. er fólgin í launum aukakennara, hita og lýsingu og viðhaldi á áhöldum, er veruleg fólga við hvern einasta skóla, og þá fjárfúlgur verður ríkið að greiða að hálfu við umrædda skóla, en að öllu leyti við menntaskólana. Það þarf því ekki neinum blöðum um það að fletta, að það er ekki lítið fjárhagsspursmál fyrir ríkið að koma upp tveimur gagnfræðadeildum við menntaskólana á Akureyri og í Rvík, sem ríkið á að kosta að fullu, í stað þess að gagnfræðaskólar alls staðar annars staðar í landinu fá þennan kostnað aðeins greiddan að hálfu að frátöldum launum fastakennara. Og ég skil jafnvel ekki í öðru en það komi fram kröfur um jafnrétti í þessu efni víðs vegar að af landinu, þannig að aðrir gagnfræðaskólar fái einnig að njóta sömu hlunninda um styrk af hálfu hins opinbera og þessar gagnfræðadeildir eiga að njóta. — Það er þannig augljóst, að kostnaður ríkisins af þessum ráðstöfunum er mikill, auk þess sem það fordæmi er skapað, sem leitt getur til þeirrar kröfu, að allir gagnfræðaskólar njóti sömu hlunnindanna og þessar deildir eiga að fá, enda væri hér annars um augljóst misrétti að ræða. Gagnfræðaskólinn á Akureyri hefur þannig verið kostaður af ríkinu síðan um aldamót, á meðan önnur bæjarfélög hafa orðið að taka þátt í kostnaði við sína skóla.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð við þessa umræðu, en tek aðeins fram, að ég er andvígur efni þessa frv. um framlengingu á undanþágunni fyrir þennan ágæta skóla, sem mér er annars mjög kær, menntaskólann á Akureyri, og mun leggja til í menntm., sem ég á sæti í, að það verði fellt eða þá að öðrum kosti gerðar á því þær breytingar, að námstíminn verði 3 ár eins og í bóknámsdeildum gagnfræðaskólanna og allar námsgreinar, sem í þeim deildum eru kenndar, verði einnig skyldunámsgreinar þar.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Það voru tvö eða þrjú atriði í ræðu hv. 6. landsk., sem ég get ekki látið vera að leiðrétta. Hann taldi, að lítið væri upp úr því leggjandi, þótt fjórðungsþing hefði samþykkt áskoranir í þessu efni, þar sem það þing væri saman komið vegna stjórnarskrármálsins. Þetta er misskilningur, því að fulltrúarnir eru kosnir af sýslun. og bæjarstjórnunum til þess að fjalla um öll sameiginleg mál fjórðungsins. Þeir hafa fullan rétt sem umbjóðendur sinna héraða, og till. þeirra um slík mál verður því að taka til greina. Þá vil ég líka gera athugasemd við það, sem hv. þm. sagði, að menntaskólinn á Akureyri

hefði ekki húsakost til að taka á móti nemendum, svo að ekki hlytist skaði af fyrir lærdómsdeild. Nú fylgir frv. skýrsla. Og þar kemur fram, að í heimavist eru 103 nemendur, og allir, sem sóttu um hana, hafa verið teknir, nema 49 menn. Ef hin nýja heimavist væri komin upp, þá gæti skólinn haft í heimavist alls um 160 manns, svo að eftir reynslunni að dæma ætti það húsrými að fullnægja þörfinni, enda segir um þetta svo í grg. menntaskólans, með leyfi hæstv. forseta: „Af skýrslu þessari má marka, að allir umsækjendur um heimavist, bæði úr miðskóladeild og menntadeild, hefðu fengið húsnæði í skólanum í vetur, ef heimavistin nýja væri að fullu tekin til notkunar. Má heita, að umsóknafjöldi og húsrúm standist á endum. Virðist því, að nýja heimavistin geti á næstu árum einnig sinnt þörfum miðskóladeildar.“ Ég veit vel, að gagnfræðaskólararnir eiga sinn metnað og sakna þess, að miðskóladeild menntaskólans dragi til sín sterkustu og beztu nemendurna. En ég held hins vegar, að það sé ekki æskilegt, að afburðanámsmenn séu tafðir á námsbraut sinni með því að láta þá aka vagni tregari nemenda í gagnfræðaskólunum. Ég álit heppilegt, að afburðanemendur séu látnir hafa sem greiðasta leið til að njóta hæfileika sinna og fara með þeim hraða á námsbrautinni sem hæfileikar standa til. Af þeim sökum er miðskóladeildin miðuð við tveggja vetra námið, sem hv. 6. landsk. drap á. Hann talaði um, að það væri misskilningur hjá mér að halda, að miðskóladeildinni mundi ekki fylgja kostnaðarauki fyrir ríkið. En það dæmi, sem hann tók, er ekki rétt upp sett, því að taka verður tillit til þess, að hvert ár, sem skólanemandi stýttir náms tíma sinn um, er sparnaður fyrir ríkið. Þegar 20 menn ljúka miðskólaprófi eftir tvö ár í stað þriggja ára náms í gagnfræðaskóla, þá er þar um sparnað að ræða, sem taka verður með í reikninginn. Og það er hyggja mín, þó að ég hafi ekki gert mér glögga grein fyrir því reikningslega, að hér verði þannig ekki um fjárhagslegt tjón að ræða fyrir ríkið.

Þá henti hv. þm. á það, sem er út af fyrir sig rétt, að úr því að endurskoða þyrfti skólalöggjöfina, þá væri rétt að fyrirkomulag hennar væri látið gilda í heild, unz það hefði sýnt kosti sína og galla. En þar kemur þá á móti, að miðskóladeild menntaskólans á Akureyri hefur sýnt, að hún gefst vel, og hvi þá að leggja það fyrirkomulag niður og eyðileggja það, ef svo færi eftir stuttan tíma, að það teldist hagkvæmt, að menntaskólinn á Akureyri fengi að hafa þessa deild við skólann eins og óskir standa til?

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Mér virðist það vera tvenn meginrök, sem færð eru fyrir þessu frv. Í fyrsta lagi er það, að með þessu fáið betri nýting á húsnæði menntaskólans á Akureyri, en að því hef ég þegar leitt rök, að það er alls ekki eins mikið og skyldi og skólinn býr nú við óæskileg þrengsli. Þannig þarf til dæmis að búa eðlisfræðikennslunni stað í borðstofu og eldhúsi í gamla skóla-

húsinu, og af þessum sökum hefur orðið að neita fólki, sem ætti að hafa forgangsrétt, um aðgang að heimavist skólans. — Hin rökin eru svo þau, að nemendum sé kleift með þessu að ná miðskólaprófi að 2 árum liðnum í stað þriggja. En hvað segir nú reynslan um þetta? Hvernig tókst það? Með því að leggja nemendurna undir alveg sérstakt próffarg voru það 20 manns, sem stóðust prófið. En hvað voru þeir hins vegar margir, sem féllu? Það voru fleiri, sem féllu á prófinu, en þeir, sem stóðust það, og það er langt frá því, að slíkur árangur sé „normal“. Að vísu olli mænuveikin, sem þá gekk á Akureyri, nokkru um þetta, en ekki nema nokkru. Og það má ganga út frá því sem vísu, að það verður aldrei náð slíkum árangri, að 90—95% af nemendunum nái þessu prófi eftir tvo vetur, nema þá að sérstakar aðstæður séu fyrir hendi, svo sem þær, að foreldrar hafi ástöðu til að kaupa þekkinguna í nemendurnum með nægri aukakennslu. Og ef við setjum nú dæmið þannig upp, hvort betur muni gefast, tveggja ára námið með þeirri ítöðslu og einhæfni, sem þá mótar kennsluna, eða hið lengra nám, þá efast ég um, að nemendurnir græði á því, að svo mjög sé hert á kröfunum, jafnaðvelt sem það er að ofbjóða með slíku kröftum 12—14 ára unglinga, — auk þess sem þetta verður efalaust aukinn kostnaður fyrir ríkið. — Ég vil svo að lokum taka fram, að þegar það liggur fyrir, að menntaskólan á Akureyri skortir fremur húsrúm en að hann hafi það aflögu, og þar sem ljósir eru annmarkar hins stutta náms, þá eru þar með fallnar tvær meginstöðir þessa frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til menntmn. með 13 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Ed., 5. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 707, n. 768).

Sigurður Ó. Ólafsson: Herra forseti. Mál það, sem hér liggur fyrir, er komið hingað frá hv. Nd. Það var nokkuð rætt við 1. umr., og vísað síðan til menntmn. þessarar hv. deildar. Nefndin átti þó nokkra fundi um málið, og á fundi hennar mættu fræðslumálastjóri, rektor menntaskólans í Reykjavík og einnig stjórn landssambands framhaldsskólakennara. Frv. var rætt við þessa aðila og síðan í nefndinni, en hún gat ekki orðið sammála um það, og hér liggur fyrir nál. minni hl. nefndarinnar. Meiri hl. leggur til, að frv. verði fellt, en minni hl. leggur til, að það verði samþ., eins og nál. á þskj. 768 ber með sér. Þar sem ég hafði ekki ætlað mér að hafa framsögu fyrir minni hl. n. og því ekki búið mig undir það, ætla ég ekki að fjölyrða um það. Þar sem þetta er aðeins heimild fyrir ríkisstj., sjáum við í minni hl. n. ekki ástæðu til að neita menntaskólanum á Akureyri um þetta né menntaskólanum í Reykjavík, sem komst inn í málið við meðferð þess í Nd. Eins og segir í nál. minni hl., þá treystir hann því, að ríkisstj. láti athuga þetta sem rækilegast,

áður en til framkvæmda kemur, einkum hvern kostnað slíkt fyrirkomulag hafi í för með sér, en það kom m. a. fram við 1. umr., að þetta mundi hafa í för með sér aukinn kennslukostnað. Sömu leiðis hefur það komið fram í umræðunum, að það væri ekki heppilegt frá heilbrigðislegu sjónarmiði að hafa þessar deildir saman, en þetta tókum við fram í nál., að við viljum, að ríkisstj. láti athuga þetta hvort tveggja, áður en heimildin verður veitt.

Forseti (BSt): Mér var skýrt svo frá, að það mundi verða til nál. frá meiri hl. n., en það hefur ekki komið, og ég veit ekki, hvort framsögumaður frá honum vill gefa sig fram hér.

Umr. frestað.

Á 85. fundi í Ed., 6. marz, var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 707, n. 768 og 809).

Frsm. meiri hl. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Frv. þetta, sem hér liggur fyrir, lá fyrir Nd. og átti að vera undanþáguákvæði fyrir menntaskólann á Akureyri um að láta gagnfræðadeild starfa við skólann. Í meðferð Nd. breyttist þetta þannig, þ. e. a. s., þetta var takmarkað þannig, að þessi deild ætti að vera óskipt í þeim skóla, en svo víkkað út þannig, að þessi heimild skyldi einnig gilda fyrir menntaskólann í Reykjavík, þannig að eins og frv. liggur hér fyrir þessari hv. d., er það um það, að óskipt svokölluð miðskóladeild skuli starfa við menntaskólana á Akureyri og í Reykjavík, ef húsrými og aðrar ástæður leyfa. Má segja, að eins og frv. lá fyrir Nd., þá hafi það verið í allt annarri mynd en það raunverulega er, þegar það kemur hingað til okkar, því að það var borið fram sem lítið og meinlaust undanþáguákvæði í Nd., en þegar það kemur hingað, þar sem gert er ráð fyrir, að l., ef samþ. verða, gildi fyrir tvo skóla landsins, er það ekki lengur lítið undanþáguákvæði, heldur komið á breiðan grundvöll, og verður málið að ræðast út frá því, eins og það liggur fyrir, þegar það kemur hér til þessarar d., en ekki eins og það hefur verið hugsað af þeim, sem báru það fram í Nd. Hér er um að ræða geysmikla breytingu á skólakerfi landsins, en þessari breyt. var eiginlega komið á fyrir tæpum tveimur árum að því er snertir þennan skóla, en heimildin þá einskorðuð við takmarkaðan tíma, þ. e. 2 ár. Og nú er farið fram á, að þetta verði framlengt til tveggja ára, og búið að færa það á þann grundvöll, að nú gildir það einnig um menntaskólann í Reykjavík. Það ber ekki að lasta í sjálfu sér, að skólunum er gert jafnt undir höfði, og býst ég við, að enginn í þessari hv. d. vilji neita elzta og stærsta menntaskóla landsins, menntaskólanum í Reykjavík, um jafnrétti við aðra skóla í þeim efnum, ef hann æskir þess. Þegar við tölum þannig um það, að þetta mál sé nú komið yfir á breiðari grundvöll, þá er það ekki af því að við litum svo á, að menntaskólanum í Reykjavík beri þessi réttindi nokkru síður en menntaskólanum á Akureyri, heldur af því, að við viljum aðeins leggja málið fyrir eins og það er vaxið.

Það er ætlað til, að menntaskólanám við þessa skóla verði 6 ára nám að loknu barnaskólanámi, að 13 ára börn komi inn í þessa skóla og byrji þannig einu ári fyrr og verði stúdentar einu ári yngri en þegar skólalöggjöfin gekk í gildi. Hér gæti ósamræmis á milli frv. og laganna; í þeim segir, að miðskóli skuli vera 3 ára nám, en í þessu frv. er talað um miðskóladeild sem 2 ára nám. Þar er upp tekin hættuleg stefna, og verður Alþ. að gera sér grein fyrir, hvert hún leiðir. Hér er í fyrsta lagi stofnað til alveg sérstakrar undanþágu, og enn fremur er stytt um eitt ár eitt allra erfðasta námstímabilið á leiðinni til stúdentsprófs, en um það ber skólamönnum yfirleitt saman, að það geti orðið mjög hættulegt fyrir unglingana.

Í bréfi millipn. í skólamálið í marz 1949, sem sent var menntm. Nd. og prentað er sem fskj. í nál. á þskj. 809, er margt athyglisvert um þessi mál, sem síðan er undirstrikað í bréfi fræðslumálastjóra. Millipn. telur þær breytingar, sem farið er fram á, mjög varhugaverðar, og telur, að þær geti orðið örlagaríkar, einkum fyrir miðskóla og gagnfræðaskóla, muni þær rífa niður sumt hið mikilvægasta, sem n. vildi byggja upp með hinni nýju skólalöggjöf, og raska skólakerfinu. Einnig segir fundur í félagi menntaskólakennara, haldinn í júní 1945, að frv. millipn. í skólamálið stefni í rétta átt og séu í samræpi við þá þróun, sem orðið hafi í skólamálið landsins hin síðari ár. Samt sem áður er hér á tveggja ára fresti komið fram með frv. til að rífa niður þetta kerfi, sem n. byggði upp. Og það hefur ekki staðið á því, að það rættist, sem n. sagði fyrir í sambandi við þetta mál, svo sem sá spádómur hennar, að ef menntaskólinn á Akureyri fengi þessu framgengt, þá mundi menntaskólinn í Rvík koma í kjölfarið. Um þetta hefur n. orðið sannspá. Hún segir einnig, að ef menntaskólarnir yrðu jafnframt miðskólar, þá mundi aftur hefjast hið óhugnanlega kapphlaup foreldra um að koma börnum sínum inn í menntaskólana í Rvík og á Akureyri, sem stæðu þá einnig betur að vígi hvað það snertir en aðrir landshlutar.

Því hefur verið haldið fram í sambandi við húsrými menntaskólans á Akureyri, að með þessu væri verið að fylla ónotað húsrúm. Ég hef ekki séð húsakynni menntaskólans á Akureyri með eigin augum, en að sögn kunnugra er það takmarkað og sumt svo litilfjörlegt, að varla getur kallast samilegt. Og þó að borðstofan og það, sem henni fylgir, sé flutt inn í nýja heimavistarhúsnæðið, þá skapast ekki með því það kennslurúm í skólahúsinu, sem gera verður kröfu til. Hvað menntaskólinn í Rvík snertir, þá stendur hann illa að vígi um húsrými. Þar starfa að morgninum 13 deildir og síðari hluta dags 5 deildir, og inn í þessar stofur telur rektor möguleika á að bæta deildum síðari hluta dags. Nú hefur menntaskólinn í Rvík ekki átt upp á pallborðið hjá fjárveitingarvaldinu, en þótt hann búi við slæmt húsnæði, þá verður hann að sætta sig við það, sem hann hefur, ef hann óskar eftir því að stofna miðskóladeild eins og menntaskólinn á Akureyri. En hús-

næði þessa skóla, sem er heimavistarlaus, veldur því, að þegar talað er um þann þroska, sem yngri nemendur hljóti af því að umgangast eldri nemendur, þá er það út í hött mælt í sambandi við þennan skóla, því að eldri og yngri bekkir mundu ekki hafa þar neitt samneyti. — Ég vil þá einnig í þessu sambandi geta þess, að það upplýstist í samtali við rektor menntaskólans í Rvík, að nærri lá, að hann lokaði skóla sínum að nokkru leyti í haust, þar sem hann taldi þriðja bekk orðinn svo fjölmennan, og einnig hefur svo orðið að neita allmörgum nemendum um heimavist í menntaskólanum á Akureyri, sem er þó aðalhagkvæmd þess skóla umfram menntaskólann í Rvík. — Það er því álit meiri hl. n., að með því að takmarka húsrúm menntaskólanna með því að bæta þar við miðskóladeildum sé verið að ganga á rétt lærdómsdeildarnemenda til inngöngu í skólana. Og ég furða mig á því, að menn skuli óska eftir því kapphlaupi, sem áður átti sér stað um upp-töku í skólana, sem leitt hefur til þess, að foreldrar hafa jafnvel tekið sig upp úr heimahögum sínum vegna barnanna og flutt í nágrenni skólanna til að skapa þeim betri aðstöðu til náms.

Ég skal ekki hafa um þetta fleiri orð. Þeir, sem á annað borð vilja skilja málið, geta það án frekari útlistana af minni hálfu. Hvað snertir kostnað af þessari breytingu, þá nægir að vísa til útreiknings, sem gerður er um þetta á fskj. Þar er þó ótalin sá kostnaðaraukinn, sem ekki yrði hvað minnstur og hlýtur að koma sem skriða af breytingum á núverandi kerfi. Kennarar hafa þannig mismunandi laun eftir því, hvort þeir kenna t. d. við miðskóla eða menntaskóla. Landssamband framhaldsskólakennara hefur t. d. rætt það, að óréttlátt verði að teljast, að þeir, sem kenna miðskólafög við menntaskólann á Akureyri, skuli vera herra launaðir en þeir, sem kenna sömu námsgreinar við aðra miðskóla, en menn hafa þar sömu laun, hvort sem þeir kenna við miðskóladeild eða í lærdómsdeild. Engin samngirni mæli með því, að aðrir kennarar, sem ekki eru síður menntaðir, skuli vera einum launaflokki lægri. Og þeir munu gera rökstuddar kröfur til sömu launa. Þetta kom greinilega fram á fundi landssambandsins, en kennararnir gerðu hins vegar ekkert í þessu, þar sem þeir töldu hér einungis um stundarfyrirbæri að ræða. — Á fskj. VII á bls. 8 í nál. er yfirlýsing frá gagnfræðaskólakennurum í Rvík í sambandi við þetta mál hér á Alþingi, og felur hún í sér rökstuðning fyrir því, að þetta muni raska núverandi launagrundvelli. Þeir, sem eru á næsta stigi fyrir neðan, munu ekki sætta sig við að bera minna úr hýtum en starfsbræður þeirra, og allur launastiginn mun færast upp.

Út af nál. meiri hl., þar sem því er treyst, að ríkisstj. láti athuga kostnaðarhliðina ræki-lega, þá vil ég segja það, að ef Alþ. treystir sér ekki til að taka afstöðu til málsins á þeim grundvelli, sem fyrir liggur, þá er ekki hægt að búast við því, að ríkisstj. standi á móti því, sem ætti að heita vilji Alþ., ef þessi l. verða samþ. Hér verður Alþ. sjálft að kveða upp

sinn úrskurð, en ekki setja ríkisstj. í þann vanda að standa bæði á móti vilja Alb. og þeirra, sem æskja þessara breytinga. Hv. d. verður að ganga beint að málinu eftir því, sem fram er komið af rökum og gögnum. — Ég mun svo ekki orðlengja þetta meira. Eins og ég hef tekið fram, þá leggur meiri hl. n. til, að frv. verði fellt.

Karl Kristjánsson: Herra forseti. Ég vil byrja á að þakka hv. minni hl. menntm. fyrir sanngjarna og skynsamlega afstöðu í þessu máli. Því miður get ég hins vegar ekki þakkað hv. meiri hl. fyrir hið sama. Ég hef hér í höndum nál. hans, er því miður ekki búinn að kynna mér það nógu rækilega í öllum atriðum, en sem betur fer er það samt ekki mjög stórt. Að visu hefur lengi verið beðið eftir fæðingu þess og búizt við því, eins og var um Völsung forðum, að það mundi sjá dagsins ljós miklu fyrr, enda hefur nú þessi síðgotungur þegar nokkurn skeggvöxt, og eru þar meira að segja sum hárin frá árinu 1945, er milliþn. í skólamálu sat á rökstólum. Það eru spásagnir hennar frá þeim tíma, sem þarna koma fram, en hins vegar er ekki stafur um þá reynslu, sem fengist hefur af miðskóladeild menntaskólans á Akureyri. En það er aðalatriðið í þessu máli, sem ekki fjallar um breytingu á hinni nýju skólalöggjöf, heldur um framlengingu á ákvæðum, sem gilt hafa um menntaskólann á Akureyri.

Það er rétt, að frv. er ekki lengur eins og það var lagt fram í upphafi, þar sem inn í það hefur verið fleygað ákvæði varðandi menntaskólann í Rvík, — ekki að því er ég held samkvæmt óskum þess skóla, heldur í þeirri trú, að þetta yrði banabiti frv. Það mæla ekki sömu rök með því, að ný miðskóladeild verði sett á stofn við menntaskólann í Reykjavík, og því, að menntaskólinn á Akureyri fái að halda áfram þeirri deild, sem þar hefur starfað. Og ég ber það traust til menntmrh., hver sem hann kann að verða, er þar að kemur, að hann kunni að greina þarna á milli, og láti ekki þennan banabita frv., er vera skyldi, koma að sök við framkvæmd þessarar heimildar, ef að lögum verður.

Hv. frsm. meiri hl. lagði áherzlu á það, að í raun og veru væri þetta ákvæði í ósamræmi við aðalákvaði l. Það getur hins vegar ekki orðið þessu frv. að fótakefli, þar sem líta má svo á, að með því að stytta miðskólanámið við menntaskólann á Akureyri um eitt ár frá því, sem annars staðar er, sé aðeins um undanþágu að ræða. — Þá sagði hv. frsm., að hann hefði ekki séð húsnæði menntaskólans á Akureyri, en fullyrti þó, að það væri svo takmarkað og lélegt, að það mundi ekki rúma nemendur í framtíðinni. Hins vegar fullyrðir skólastjóri menntaskólans á Akureyri og kennarar skólans, að húsrými muni verða nægilegt fyrir þá nemendur, sem líklegt er, að saki skólann, þegar húsið er að gera nothæfa hina nýju heimavist fyrir 170 manns og taka má pláss heimavistarinnar í gamla skólahúsinu til kennslu. Og ég vil taka meira mark á því, sem þessir menn segja, er undir þessum skilyrðum eiga að vinna,

heldur en máli þeirra, sem aldrei hafa komið á þennan stað.

Hv. frsm. meiri hl. undirstrikaði það atriði úr álitsskjali milliþn. frá 1949, að umrædd breyting sé varhugaverð og geti orðið órlagarík. Þetta var sem sagt ritað 1949. En ég vil nú spyrja: Getur hv. frsm. sýnt fram á, að þetta hafi valdið illum órlögum? Við nágrannar menntaskólans á Akureyri vitum a. m. k. ekki annað en hann hafi unnið gott verk með miðskóladeildinni, og ég vildi heyra þá, sem ástæðu hefðu til að bera annað fram.

Fr. þetta virðist reka sig mjög á tvenns konar metnað, — annars vegar gagnfræðaskólakennaranna, sem telja, að með því að leyfa menntaskólanum á Akureyri að hafa miðskóladeild sé dregið frá þeirra skólum bezta fólkið, sem ella mundi stunda nám við gagnfræðaskólana og lyfta þeirra nemendahópum. Hins vegar er svo metnaður þeirra manna, sem stóðu að þeirri skólalöggjöf, sem við búum við nú, og hafa eðlilega áhuga á því, að hún fái að sýna þá kosti, sem þeir vonuðust eftir, að hún fæli í sér. Ég get ekki séð sanngirni í því, að gagnfræðaskólakennarar skuli beita þessum metnaði gagnvart menntaskólanum á Akureyri. Ég get ekki heldur séð sanngirni í því, að þeir menn, sem stóðu á sínum tíma að núverandi skólalöggjöf, skuli beita sér gegn því, að þessi undanþága sé veitt, sem gefur þroskuðum og hæfileikamiklum nemendum tækifæri til að komast yfir það námsefni á tveim vetrum, sem almennt er farið yfir á þrem. Ég get ekki séð annað en það gæti verið heppilegt að hafa eins konar hliðarstig í sambandi við þetta skólakerfi, sem hinir léttfættari nemendur gætu þá farið.

Það er ekki rétt að leggja jafnmikla áherzlu á það atriði, að með samþykkt þessa frv. væri verið að stofna til þess, að unglingum verði offboðið við námið, eins og margir hafa gert, því að miðskóladeildin á Akureyri er fyrst og fremst hugsuð fyrir nemendur utan af landi, sem að koma, oftast nær eitthvað undirbúnir og eiga þá léttara með að fara það á tveim vetrum, sem aðrir fara á þrem. Ég get því ekki séð ástæðu fyrir höfunda þessarar löggjafar að leggja stein í götu þessa máls. Ef þeir væru í raun og veru trúðir á það sjálfir, að þetta fyrirkomulag væri óheppilegt, þá held ég, að með þessari undanþágu ættu þeir að geta fengið sönnun á yfirburðum síns kerfis fram yfir kerfi andstæðinganna. Ég trúi ekki öðru en að neikvæður árangur framkvæmdar þessa máls mundi verða hin bezta sönnun fyrir réttmæti þeirra kerfis og kenninga. Ég fyrir mitt leyti er á þeirri skoðun, að þetta skólakerfi, sem við búum við, sé of mikið byggt upp sem véla-samstæða, sem steypi eins konar hnappa-steypu á það fólk, sem í gegnum hana fer. Ég held því, að það væri heppilegt að veita menntaskóla Akureyrar þessa sérstöðu, til þess að hann gæti þá skorið úr því, hvort mín skoðun á þessum málum væri rétt eða skoðun andstæðinganna, og þeim ætti líka að vera þetta kærkomið tækifæri til að sanna ágæti síns kerfis.

Þá má minna á það, að þessi fskj., sem fylgja nál. meiri hl., eru ærið mörg, eða 7 talsins. Þau eru eins og vagnalest, sem hið litla nál. dregur. Þriðji vagninn í röðinni hefur inni að halda útreikning á því, hvað miðskóladeild í menntaskóla kosti miklu meira en sama deild í gagnfræðaskóla. Þessi útreikningur mun vera kominn frá fræðslumálaskrifstofunni, og vil ég ekki bera brögður á, að hann sé réttur, það sem hann nær. En ég held þó, að þar komi fram mjög takmörkuð sönnun fyrir því, að ríkinu muni verða svona miklu ódýrari kennslan í þrem bekkjum gagnfræðaskóla en í tveim bekkjum miðskóladeildar við menntaskóla Akureyrar. Ég bið hv. þdm. að taka eftir því, að ég tala alltaf um miðskóladeild við menntaskóla Akureyrar, en ekki við menntaskólann í Reykjavík, því að ég er á þeirri skoðun, að menntaskólinn í Reykjavík eigi ekki að fá þessi réttindi, og ég treysti því, að menntmrh., hver sem hann verður, komi í veg fyrir, að svo verði, enda vænti ég þess, að menntaskólinn í Reykjavík muni ekki óska eftir miðskóladeild, þar sem hann hefur líka engan húsakost til þess. En það, sem vantar í þennan útreikning, er það, að það sé sýnt, hversu mikinn hag ríkið hefur af því, að nemendur miðskóladeildarinnar þurfa ekki á framlagi skólans að halda nema í tvo vetur í stað þriggja í gagnfræðaskólunum. Og ég vil einnig benda á það, að það er líka fjárhagsmál, hvílikur ávinningur það er fyrir foreldra nemendanna og þá sjálfa að fá aðstöðu til að dvelja í heimavistinni á Akureyri hjá því að þurfa að kosta sig t. d. í privathúsi. Því flytur þessi vagn langt frá allan sannleikann í þessu atriði málsins.

Þá er það síðasti vagninn í lestinni, en það má segja, að hann sé fullur af herörvum. Hann flytur yfirlýsingu frá gagnfræðaskólakennurum í Reykjavík um það, að ef menntaskólarnir fari að taka að sér hlutverk gagnfræðaskólanna og menntaskólakennarar gangi þar til starfa með þau laun, sem þeir nú hafa og eru hærri en laun gagnfræðaskólakennara, þá muni þeir koma og gera kröfu til sömu launa og menntaskólakennarar. Mér þykir það fullauðvelt að skera upp svona herör í þessu landi, og ég verð að segja, að mér finnst þetta ekki frið herdeild í þeim búningi, sem hún kemur fram í. Það er ekki hægt að leggja mikið upp úr því, þótt svona yfirlýsing komi fram sem fskj. með nál. Og mér finnst raunar, að hv. 6. landsk. ætti sem skólastjóri á Ísafirði svona hálfpartinn að banda höndum við þessu fskj., vegna þess að á Ísafirði er lærðsdeild við gagnfræðaskólann og kennarar hennar sýna þann þegnskap að kenna fyrir sömu laun og kennarar við gagnfræðaskólann fá.

En hverjir eru það eiginlega, sem biðja um þá lagasetningu, sem hér er verið að ræða um? Jú, það eru kennarar við menntaskólann á Akureyri og það eru héruðin í kringum Akureyri. Sýslunefndir á Norðurlandi og sambandsfundur í fjórðungssambandi Norðlendinga hafa samþ. óskir um, að miðskóladeildin fengi að haldast áfram, og það eru óskir allra þm. Norðlendingafjórðungs, að einum undanteknum, að

þessi heimild verði veitt. Ég get ekki hugsað, að það hv. fólk, sem stendur að meiri hl. hv. menntmn. í þessu máli, geti gert titið úr því, þegar svona almennar óskir koma fram. Hv. 6. landsk. er einn þeirra manna, sem lagt hafa hvað mest upp úr því, að óskir fólksins yrðu teknar til greina. Hér eru það óskir fólksins annars vegar, en á móti þeim mælir einkamætnaður gagnfræðaskólakennara og metnaður höfundar þeirrar löggjafar, sem hér er farið fram á undanþágu á. Ég vænti því, að það blandist engum hugur um, þegar borið er saman það lið, sem mælir í móti, og það, sem biður, að það eru þeir, sem biðja, sem vita þörfina fyrir þessa undanþágu, því að á Norðurlandi eru margir þannig settir, að þeir verða að koma börnunum sínum að heiman til gagnfræðanáms og óska því, að þau gangi hratt í gegnum skólann, og það eru þessir menn, sem óska alveg sérstaklega eftir því, að miðskóladeildin fái að haldast við menntaskólann á Akureyri. Ég vænti þess því, að þessi hv. deild geti fallist á að verða við þessum einlægu óskum fólksins.

Forseti (BSt): Þar sem ætlunin er, að þetta verði síðasti dagur deildarinnar að sinni, vildi ég óska þess, að hv. þdm. takmörkuðu ræðutíma sinn, svo að ekki þyrfti að boða til kvöldfundar síðasta dag þingsins.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Ég ræddi þetta mál nokkuð við 1. umr. þess, auk þess sem hv. frsm. meiri hl. menntmn. hefur rétt það allrækilega og vitnað í þau gögn, sem fylgja nál. okkar. Síðan hefur hv. þm. S-Þ. rætt málið nokkuð, og er það ekki nema eðlilegt, þar sem málið er mikilsvert og á rétt á því að vera rætt ýtarlega, hvort sem það ber að á fyrsta eða síðasta degi þingsins, og veit ég, að hæstv. forseti viðurkennir það. Ég vil þó taka fram, að við nm. í meiri hl. ætlum okkur ekki að heita málþófi í því, heldur aðeins að ræða sem flest atriði þess, svo að það megi verða sem ljósast fyrir hv. þdm.

Ég hef ekki enn heyrt framsögu hv. minni hl. menntmn. í þessu máli, en ég þykist þó vita, hvernig þessum tveim hv. þm. er innan-brjósts. Það kemur fram í nál. þeirra, að þeir hafa ekki haft hugann óskiptan við þetta mál. Þeir hafa á fundum menntmn. hlýtt á mál þeirra manna, sem þar hafa mætt. Þeim var því ljóst, að þetta fyrirkomulag mundi kosta mikið fyrir ríkið, enda segjast þeir treysta því, „að ríkisstj. láti athuga rækilega, áður en til framkvæmda kemur, hvern kostnað slíkt fyrirkomulag hefur í för með sér.“ Þessi málsgr. úr nál. hv. minni hl. sýnir glögglega, að þá uggir mjög um það, að af samþykkt þessa frv. muni leiða mikinn kostnaðarauka fyrir ríkissjóð. Enn fremur hefur þeim orðið ljós hættan, sem gæti stafað af þessu frv., þegar rektor menntaskólans í Reykjavík sagði okkur frá því, að það væri ekki aðeins, að allar kennslustofur skólans væru nú fullsetnar, heldur væri kennt úti í Íþöku og úti í Fjósi og uppi á hana-bjálkalofti. En samt á að fara að bæta við bekkjum í skólann og það alveg að ástæðu-

lausu. En hv. þm. minni hl. hefur verið þessi hættu ljós, því að þeir segja í nál. sínu: „Enn fremur verði athugað, hvort fjölgun sú í skólunum tveimur, sem þar er ráðgerð, sé nokkuð varhugaverð frá heilbrigðislegu sjónarmiði.“ Þeir viðurkenna þannig, að með framkvæmd þessa frv. mundi verða teflt á tæpasta vaðið með heilsu unglínganna, ef ætti að fara að kássa fleiri nemendum saman við menntaskólann í Reykjavík. Það hefur heldur ekki farið fram hjá þeim, þegar rætt var um þann húsa-kost, sem menntaskólinn á Akureyri hefur yfir að ráða. Það þætti alls staðar óforsvaranlegt að kenna í kjallara eins og kjallaranum í menntaskólahúsinu á Akureyri. Það eru ekki nema rúmir 2 metrar undir loft í þeim stofum, auk þess sem kjallarinn er grafinn í jörð, og því langt frá því að vera þar sú birta, sem tilskilin er í kennslustofum. Slikar kennslustofur mundu því hvergi vera viðurkenndar. Þannig játar hv. minni hl. mjög skýrt, að hann óttist, að þarna eigi að taka óþarfan bagga á herðar ríkissjóðs, og í annan stað, að brotið verði í bága við nauðsynlega heilsuvernd í skólum landsins, sem ríkinu ber skylda til að hafa, og það ekki síður í miðskóladeildinni. En það er engin nauðsyn til að tefla á tæpasta vaðið í þessum efnum, því að það er nóg sómasamlegt húsnæði til undir alla kennslu á gagnfræðastiginu.

Ég vil nú um sinn ræða við hv. þm. S-Þ., sem hefur tekið að sér að verja þetta mál miklu fremur en minni hl. menntm. Hv. þm. S-Þ. virðist vera hneykslaður yfir því, að við í meiri hl. skyldum hafa látið prenta öll þessi gögn með nál. okkar. Nál. okkar tekur að vísu fram öll helztu atriði, sem máli skipta, en svo leiðum við fram sem sönnunargögn niðurstöður margra fremstu manna í fræðslumálum landsins. Meðal þessara fylgiskjala eru bréf frá fræðslumálastjóra um þetta mál. Fylgiskjal III sýnir mismuninn á kostnaði við miðskóladeild í menntaskóla og gagnfræðaskóla, og er niðurstaðan sú, að miðskóladeild í menntaskóla muni kosta um 21 þús. kr. meira en sama deild í venjulegum gagnfræðaskóla. Í IV. fylgiskjalinu eru ályktanir milliþn. í skólamálum frá 1949, sem er ekki ómerkari aðili í þessum málum en hver annar, og hafa þær ályktanir mikið gildi, þótt þær séu orðnar tveggja ára gamlar. Þá er tekið innlegg frá félagi menntaskólakennara, og er það frá 1945, svo að það er líklega einna skeggjaðast. Síðan kemur bréf frá landssambandi framhaldsskólakennara, og að lokum yfirlýsing frá gagnfræðaskólakennurum frá 23. febrúar 1951. Þetta eru því að nokkru leyti ný gögn og að öllu leyti merk gögn í sambandi við þetta mál, og ég vænti því, að hv. þm. S-Þ. liti meira á innihald þeirra en það, hvað gömul þau eru, og láti það ekki henda sig að fordæma þau vegna þess, að eitt þeirra er frá 1945. Eða hvað segir þá hv. þm. um sönnunargildi þeirra gagna, sem innihalda samþykki kaupfélagsfunda um þetta menntamál og eru frá árunum 1945 og 1946? Skeggjuð börn það, og hafa líklega verið það frá fæðingu. Það voru fánýt gögn í þessu máli, en þó þau helztu, sem sjömenningarnir gátu komið fram með til stuðnings sínum mál-

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

stað. Þar var ekki verið að leita álits fræðslumálastjóra á þessu máli eða álits kennara eða milliþn. í skólamálum, sem eru mætir aðilar í þessu máli. Nei, heldur var leitað á kaupfélagsfund eftir stuðningi við þetta menntamál. Það fannst hv. þm. S-Þ. hlálegt, að fram skyldi koma í áliti milliþn. spásögn um það, að ef menntaskóla Akureyrar yrði veitt þessi undanþága, þá kæmi menntaskólinn í Reykjavík á eftir með sömu kröfu, „því að auðsætt er, að hið sama verður að gilda í þessum efnum fyrir menntaskólana báða“, segir nefndin. Þetta er síður en svo nokkurt hégómaatriði. Hún sá þetta fyrir fram, að það er ekki hægt að veita menntaskólanum í Reykjavík annan og skarðari rétt en menntaskólanum á Akureyri. Ef annar fær undanþágu, þá verður hinn að fá það líka. Þessi spásögn hefði máske verið hláleg, hefði hún ekki komið fram, en hún var einmitt sannleikanum samkvæm, því að þetta hefur nú þegar rætt.

Hv. þm. S-Þ. vildi halda því fram, að hér væri um smávægilega lagasetningu að ræða, þar sem væri farið fram á framlengingu á undanþágu, en ekki neina breyt. á lögum. Því verður ekki á móti mælt, að hér er um að ræða breyt. á skólalöggjöfinni, þar sem í stað fjögurra ára menntaskóla á nú að koma sex ára skóli, og ef lögum væri fylgt, þá kæmi sjö ára samfelldur menntaskóli, þriggja ára miðskóladeild og fjögurra ára lærdómsdeild. Þannig yrði fjögurra ára skóla breytt í sjö ára skóla, og það gæti sannarlega ekki talizt nein undanþága. Málið er því raunar orðið stærra mál en það var, þegar sjömenningarnir fóru á stað með það. Síðar má svo ræða það, hvort rétt er að breyta menntaskólunum í sjö ára skóla, og í sambandi við það, hvort unglíngar á 12 ára aldri geti átt nokkra samleið með 20 ára fólki.

Þá er það hér ein fullyrðing, sem hv. þm. S-Þ. har fram og ég vil leiðrétta. Hann fullyrkti, að þessi breyt., sem hefði orðið á frv., væri ekki ruunin frá menntaskólanum í Reykjavík sjálfum. Rektor menntaskólans mætti á fundi í menntm., og þar sagði hann m. a.: Það var að mínum óskum, að Gylfi Þ. Gíslason flutti þessa breyt. á frv. fyrir hönd menntaskólans í Reykjavík. — Og hann fór fram á þetta vegna þess, að hann vildi ekki sætta sig við það, að hans skóli yrði settur hjá. Hann vill ekki, að það geti gengið æ ofan í æ, að þeir þurfi ekki annað en koma frá menntaskólanum að norðan og stappa niður fætinum, svo að ríkisstjórnin brökkvi öllsömun í kút og Alþ. samb. þegar allt, sem þeir fara fram á, á meðan það heyrir til undantekninganna, að menntaskólinn í Reykjavík fái það, sem hann fer fram á. Rektor sagðist því hafa óskað eftir þessari breyt., svo að eitt yrði látið ganga yfir skólana, að ef menntaskóli Akureyrar fengi undanþáguna, þá fengi menntaskólinn í Reykjavík hana líka, — enda var það þetta, sem milliþn. sá fram á, að hlyti að verða.

Eitt af þeim atriðum, sem hv. þm. S-Þ. vék að, var þetta, að málið væri að nokkru leyti flutt vegna ónotaðs húsrúms menntaskólans á

Akureyri. Hv. frsm. n. vildi ekkert fullyrða um, hvernig húsnæði menntaskólans á Akureyri væri, af því að hann hefði ekki séð það. En ég hef séð það með eigin augum og veit, að menntaskólinn á Akureyri þarf að rýmka mikið til í sínu aðalskólahúsi. Hann þarf að geta komist hjá því að nota kjallarann sem kennslustofu og ætti ekki rétt á því nema með undanþágu heilbrigðisyrvaldanna, hann þarf að umbreyta húsrúmi á efri hæð hússins, hann þyrfti að eiga kost á samkomusal, þegar hann er mörg hundruð nemenda skóli, og hann þarf að flytja eldhúsið upp í nýja heimavistarhúsið, og hann hefur fulla þörf fyrir allt heimavistarhúsnæðið í nýja skólahúsinu, heimavist fyrir 160 nemendur. Hann hefur fulla þörf fyrir það, ef hann ætlar sér að fullnægja eftirspurninni um heimavist fyrir þá nemendur, sem ljúka miðskóla-prófi í miðskólum og gagnfræðaskólum í sveitum og kaupþúnum og sækja um heimavist fyrir nemendur í lærdómsdeild menntaskólans. Ég hélt, að það væri tilgangurinn með hinu nýja heimavistarhúsi að sjá fyrir heimavist fyrir nemendur menntaskólans á Akureyri í lærdómsdeild hans víðs vegar að af landinu, sem lokið hafa landsprófi með framhaldseinkunn, einkunninni 6. En undanfarin ár hefur verið mikill misbrestur á því, að skólinn gæti innt þessa skyldu sína af hendi, vegna þeirrar undanþágu, sem hann hefur notið. Ég sé að visu, að dæminu er stíllt upp þannig í grg., að ef hann hefði fullnægt öllum umsóknum, sem fram hafa komið um heimavist, þá mundu standa nokkur rúm aukð. En þetta segir ekki nema hálfan sannleikann, því að miklu fleiri hafa viljað fá heimavist á Akureyri en hafa sótt um það. Mér er kunnugt um, að einungis 2 af mínum nemendum sóttu um heimavist í fyrra og fengu báðir neitun, þá vissu hinir nemendurnir, að ekki þýddi að biðja um heimavist, og sendu því ekki umsókn, en heimavist vildu þeir samt fá. Ég fullyrði því, að ráðstafanir sem þessar eru út í hláinn. Aðspurður í haust svaraði rektor, að það mundu verða litlu fleiri pláss í heimavist fyrir aðkomumendur í lærdómsdeild á næsta ári en í vetur, því að það gengi illa að fá efni og fé til þess að þoka heimavistarhúsbýggingunni verulega áfram, og svo það, sem hann veit um, að nemendur í gagnfræðadeild eru aðkomumenn, sem orðnir eru nemendur skólans og ekki er hægt að neita um heimavist, þannig að þeir taka heimavistarhúsnæði frá lærdómsdeildarnemendum. Nú mætti segja, að það væri nokkur ástæða til, að menntaskólinn á Akureyri notaði kjallaraplássid og kannske hanabjálkann eins og verður að gera í menntaskólanum í Reykjavík. En ég vil benda á það, að í gagnfræðaskólahúsinu á Akureyri er svo rúmt, að þar er ekki tvísett í neina kennslustofu. Þar þyrfti ekkert ólöglegt skólahúsnæði að nota til að framkvæma þá kennslu, sem hér verður að leita heimildar til að mega nota. Og til hvers er þetta gert? Er gagnfræðaskólinn á Akureyri ófullnægjandi skóli, og er frágangssök, að unglingar nemi þar sín fræði og ljúki unglingastiginu og miðskólaþrófi? Ég hygg, að enginn beri sér það í munn. Þar er

bæði húsrúm og góðir kennslukraftar, eins og í hinum skólanum, enda hefur þar verið vel unnið, eins og hv. þm. S-P. tók fram áðan, þegar hann spurði, hvort nokkur vildi bera bríður á, að þar væri vel unnið, og sannleikurinn er sá, að þar hefði verið vel unnið, þrátt fyrir það að þessi undanþága hefði ekki verið veitt fyrir 2 ár, og hvaða nauðsyn var þá á því að framkvæma þessa undanþágu fyrir 2 ár? Það hefði meira að segja verið unnið á ódýrari hátt.

Þá var ein af röksemdum hv. þm., að gott væri að ljúka því á 2 árum, sem áður var gert á 3 árum, — það væri gott fyrir nemendur, aðstandendur, ríkið og fyrir alla. En það þarf enga lagabreytingu og enga undanþágu til þess, að gáfaðir nemendur og þroskaðir, sem hafa stundað sjálfsnám, og hvernig sem þeir nema sín fræði, megi ganga — án þess að hafa setið í nokkrum skóla — undir landspróf og sýna, hvort þeir standast það. Fólki er það eins frjálst og í gamla daga, þegar hv. þm., sem hér situr nú, hv. þm. N-P., tók gagnfræðaskólann á Akureyri á 2 vetrum. Það er jafnfrjálst nú einstaklingum, sem vel eru þroskaðir og vel gefnir og vel undirbúnir, þótt þeir hafi stundað nám utanskóla, að hlaupa yfir 1—2 vetur, eftir því sem þeir geta. Það á fullan rétt á sér að óbreyttum lögum. En það er ekki gott fyrir 12—14 ára unglinga að eiga að pressast í gegnum nám á 2 vetrum, sem er það viðamikilið, að nemendum er ekki ætlandi meira — vel gefnum unglingum — heldur en að ljúka því á 3 vetrum. Með því að gera orðalista og skrár nákvæmlega yfir það námsefni, sem tilskilið er, er hægt að láta unglinga læra þetta líkt og páfagauka með því að kalla til allt þeirra þrek á 2 árum, en menntun hlýzt varla af slíku, um það held ég að kennarar, uppeldisfræðingar og foreldrar mundu vera sammála, ef þeir kynntu sér þessi mál, því að það er tvímælalaust ekki gott fyrir heila árganga nemenda að eiga að pressast í gegnum miðskólaskyldu á 2 vetrum, því að vel gefnir unglingar eiga nóg með það á 3 vetrum. En einstaklingum, sem vilja stytta sér leið, er það frjálst, eins og áður segir.

Þá er það um kostnaðinn, það hélt ég að væri ekki hægt að deila um. Það er verið að leggja auknar fjárhagslegar byrðar á herðar ríkissjóðs með því að samþ. þessa breyt. Það er í fyrsta lagi alveg óbyggjandi, að ríkissjóður ber allan kostnað við rekstur menntaskóla og mundi því bera allan kostnað af rekstri miðskóla-deildar við slíkan skóla, en ekki nema helming rekstrarkostnaðar í skólum gagnfræðastigsins að fráteknunum launum fastra kennara þar. En hér við bætist það, sem kemur fram í útreikningum fræðslumálaskrifstofunnar, að það kemur aukinn kostnaður á ríkið við að framkvæma kennslu gagnfræðastigsins í menntaskólunum. Í fyrsta lagi af því, að það er mismunur á föstum launum kennara í menntaskólum og gagnfræðaskólum. Þegar kennarar gagnfræðastigsins hafa 24000 kr. í laun, þá hafa kennarar menntaskólanna 28800 kr., mismunur 4800 kr., að því er föstu launin snertir hjá einum manni. Þá er það annar mismunur, sem kemur fram, þegar

Þetta er borið saman. Kennsluskylda menntaskólakennara er 27 stundir á viku, en kennsluskylda gagnfræðaskólakennara 30 stundir á viku. Mismunur á launum slíkra kennara er því 2494 kr. eftir því, hvort þau eru reiknuð út eftir skala gagnfræðaskólakennarans, miðað við hans vinnutíma, eða menntaskólakennarans. Þessar 3 stundir á viku gera þennan mismun. Svo kemur mismunandi há launauppbót og verðlagsuppbót. Nemur sá mismunur 3 þús. kr. eftir því, hvort miðað er við gagnfræðaskólakennara eða menntaskólakennara. Svo er það enn mismunur á verðlagi kennslustunda stundakennara við gagnfræðaskóla, þegar það er borið saman við verðlag á stundakennslu menntaskólakennara. Sá mismunur er á þessa leið: Menntaskólakennarinn hefur kr. 32.67 á klukkustund, en gagnfræðaskólakennarinn kr. 27.58. Ég man eftir því, að það hefur nokkuð oft komið fyrir, að einn hv. þm. þessarar d. hefur talað um, að ástæða væri til að lengja vinnutíma kennara. Þætti mér fróðlegt að sjá, hvort þessi hv. þm. vill nú stuðla að því að lögleiða það, að kennarar, sem nú vinna 30 stundir á viku að kennslu í gagnfræðaskólunum, skuli færðir í 27 stundir, því að jafnframt því sem krafist yrði sama kaups, yrði krafist sama vinnutíma við að kenna unglingum í Reykjavík eins og við menntaskólann á Akureyri, og þess yrði krafist við gagnfræðaskólana á Akureyri, á Ísafirði, á Laugarvatni og annars staðar. Það má vera, að sá raunverandi ríki hér innan veggja í kaupgjaldsmálum gagnvart kennurum að stytta vinnutímann og hækka kaupið, allt í þeim tilgangi að koma þeirri reglu að í skóla-kerfinu, sem hér er stefnt að vitandi eða óafvitandi. — Annar rekstrarkostnaður á deild er a. m. k. 10 þús. kr., svoleiðis að ein deild, sem væri hér um að ræða, kostaði ríkið 21 þús. kr. í auknum útgjöldum. Ávinningurinn skildist mér að ætti að liggja í því, frá sjónarmiði hv. þm. S-Þ., að allt þetta ætti að vinna upp með því að framkvæma þetta á 2 árum, en það er hvorki til ávinnings fyrir börn né foreldra eða þjóðfélagið að fara þannig að, því að hér er ekki um það að ræða, að við fengjum ávinning með bættri kennslu eða uppeldi, því að ég held, að peningalegan ávinning sé ekki hægt að vinna upp með uppeldislegum ávinningi, það er síður en svo, ég held það mundi bætast við hallann. Þetta var um kostnaðarhliðina.

Þá var eitt atriði, sem hv. þm. S-Þ. hélt fram. Hann taldi, að menntaskólinn á Akureyri ætti einn að fá þessi réttindi, og sagðist treysta á, að fræðslumálastjóri og menntmrh. mundu beita sér gegn því, að menntaskólinn í Reykjavík fengi þennan sama rétt, þótt heimild væri samþ. til handa þeim báðum. Ég held, þegar það er upplýst fyrir þm., að rektor menntaskólans í Reykjavík krafðist sama réttar fyrir menntaskólann í Reykjavík og menntaskólann á Akureyri, að það blasi öðruvísi við en þegar hv. þm. S-Þ. hélt sína ræðu, að framkvæma þetta þannig að veita menntaskólanum fyrir norðan heimildina, en neita hinum menntaskólanum um hana, því að undanþágan er eftir beiðni rektors.

Þá var hv. þm. að gefa í skyn, að kennarar

gagnfræðastigsins hér í Reykjavík hefðu verið spanaðir af stað, og hann sagði, að það væri hægt að skera upp herör í landinu um að auka kaupkröfurnar og annað þess konar. Hér hefur engin herör verið skorin upp, en ég hefði viljað vænta þess, að hv. þm. teldi það sanngirnismál, að gagnfræðaskólakennarar, sem ganga að starfi við að kenna undir landspróf á Skólavörðuholtinu og sumir eru háskólamenntaðir og engu síður menntaðir en menntaskólakennararnir, hefðu sama kaup og sömu kjör við að kenna sömu fræði undir sams konar próf og menntaskólakennararnir. Eða finnst hv. þm. sanngirni í því að hafa gagnfræðaskólakennarana í lægri launaflokki en menntaskólakennarana, þegar þeir væru að kenna nemendum sams konar fræði í menntaskólanum?

Þá er það beint brot á gildandi löggjöf að setja inn í bráðabirgðaákvæði 1., að miðskóla-prófi skuli ljúka eftir tveggja ára nám. Skóla-kerfið er þannig byggt upp, að það er 6 ára barnaskóli, þá 2 ára unglingaskóli, þá 3 ára framhaldsskóli, miðskóli, og svo 4 ára menntaskóli. Svo kemur bráðabirgðaákvæði um, að miðskólinn við menntaskólana á Akureyri og í Reykjavík sé 2 ára skóli. Hvernig vill háttv. Alþingi hnýta slíku aftan við lögin? Nei, 2 ára framhaldsskóli er unglingaskóli, en ekki miðskóli eftir gildandi lögum. Yfir þetta hefur þeim 7 þm. Norðlendinga skotizt, þegar þeir fluttu þetta mál.

Í sambandi við þetta minntist hv. þm. S-Þ. á það, sem er rétt, að framhaldsdeildakennarar við gagnfræðaskólann á Ísafirði hefðu ekki sama tímakaup og kennarar við 1. bekk menntaskóla, þar hafa kennararnir gagnfræðaskólakennarakaup og láta sér það nægja. Út frá þessu dró hann þá ályktun, að ég ætti að aftra gagnfræðaskólakennurum í Reykjavík frá því að vera með meiri kröfur að því er laun snertir fyrir kennara gagnfræðastigsins, þó að menntaskólakennararnir hér fengju hærri laun í gagnfræðadeild. Þetta finnst mér veik rök. Vitanlega eru gagnfræðaskólakennararnir á Ísafirði að gefa eftir af sínum rétti til þess að greiða fyrir fátækum nemendum, sem yrðu að sækja nám að heiman, ef þeir fengju ekki þessa kennslu á sínu heimasvæði. Það hefur ekki fremur áhrif á kaupgjald kennaranna í landinu en þegar gagnfræðaskólakennararnir á Akureyri unnu að því að knýja fram menntaskólamálið og tóku að sér heilan vetur að kenna án endurgjalds. Þessi lofsverða fórnfýsi til að bjarga aðstöðu unga fólksins til mennta er alveg á sama hátt unnin af kennurum við gagnfræðaskólann á Ísafirði. Hv. þm. S-Þ. má því ekki vænta þess, að ég bandi hendinni á móti gagnfræðaskólakennurum hér, því að ég er sannfærður um, að það er sanngirnismál, að þeir fái sama kaup fyrir sömu vinnu og menntaskólakennararnir eiga að fá fyrir sama starf.

Þá vék hv. þm. S-Þ. að því, að það bæri að fullnægja óskum kennaranna við menntaskólann á Akureyri, þar sem þeir bæðu um þessa breyt., þetta væru óskir fólksins og ég hefði oft lagt áherzlu á, að óskum fólksins bæri að fullnægja. Það er óneitanlegt, að kennarar menntaskólans

á Akureyri óska eftir þessu, en að þetta sé vilji fólksins, það er ekki nákvæm framsetning á sannleikanum, því að um þetta er deilt, og það verulega. Hver er afstaða kennaraliðsins við gagnfræðaskóla Þorsteins M. Jónssonar? Hún er gagnstæð afstöðu kennaraliðsins við menntaskólann. Hvorir tveggja eru fulltrúar fyrir vilja fólksins. Þar kemur fram kennaralið á móti kennaraliði. Ég veit um það, að sumir vilja á Akureyri, að þessi kennsla til landsprófs sé innt af hendi af gagnfræðaskólanum, og ég tel enga þörf á að gera neina undantekningu frá reglunni. Hins vegar er það skiljanlegt, að Akureyrarkaupstaður vilji þiggja það, að ríkið taki að sér að öllu leyti að bera kostnaðinn við gagnfræðadeild kaupstaðarins. Ég er sannfærður um það, að ef þetta er samþ., þá munu koma kröfur frá hverju sýslufélagi um, að ríkið standi undir rekstrarkostnaðinum við gagnfræðaskólana að öllu leyti, úr því að ríkinu er heimilað að reka að öllu leyti gagnfræðaskóla á Akureyri og í Reykjavík, og það er sanngirniskrafa. Það er gengið um þær dyr, sem búið er að opna fyrir bæjarfélögin og sýslufélögin. — Það eru nú starfandi 2 héraðsskólar á Norðurlandi, á Reykjum í Hrútafirði og Laugum í Þingeyjarsýslu, og það eru gagnfræðaskólar á Húsavík og á Siglufirði og ég held í Ólafsfirði, unglingaskóli er a. m. k. kominn í Ólafsfirði og Dalvík, tveggja ára skóli. Hvarflar það að nokkrum manni, að þeir aðstandendur, sem eiga að senda unglingana á gagnfræðaskólann á Húsavík, vilji heldur láta þá fara til Akureyrar frá heimilum sínum í 2 ár til þess að stunda þar nám en láta þá vera í skólanum á Húsavík? Ég læt ekki hvarfla að mér, að þeir, sem geta stundað nám t. d. á Húsavík, vilji heldur fara til Akureyrar og stunda þar nám frá því að þeir eru 12 ára. Það þarf enginn að segja mér, að t. d. Húsvíkingar, Siglufirðingar eða Skagfirðingar vilji fremur senda unglingana frá sér en að þeir stundi sitt nám í heimahéruðum. Ég veit, að foreldrum þykir miður að senda unglingana frá sér, áður en þeir hafa komizt á hærra þroskastig. Er kannske höfudvinnurinn við þetta fyrirkomulag, að foreldrar þurfa ekki að senda unglingana á barnsaldri til náms í Reykjavík og á Akureyri. — Eins og það komu óskir frá menntaskólanum á Akureyri, komu mótmæli frá gagnfræðaskólanum, skólanefnd og kennaraliði þess skóla.

Að því hefur verið vikið, að í fleiri atriðum sé vikið frá skólalögum í framkvæmd en með því að veita undanþágu fyrir menntaskólann á Akureyri, þar sem kennsla á framhaldsskólastigi færi fram í barnaskólum. Þetta er eingöngu samkvæmt skólalöggjöfinni. Vegna skorts á húsrúmi hefur verið sett upp gagnfræðadeild í húsakynnum barnaskólanna, sem er alveg gagnfræðadeild eftir fyrirmælum skólalöggjafarinnar. Er alls ekki vikið þar út frá þeirri löggjöf. Á sama hátt er það ekki á rökum reist, að byrjað sé að framkvæma lærdómsdeildarkennslu í tveimur öðrum skólum, Laugarvatni og Ísafirði. Þetta er aðeins gert til þess, að framkvæmd löggjafarinnar „decentraliserist“.

Við skulum nú líta á afleiðingarnar af því,

ef gagnfræðadeild á að starfa við menntaskólana á Akureyri og í Reykjavík. Þá minnka möguleikarnir fyrir þá nemendur, sem byrja á Laugarvatni eða Ísafirði, til að komast í menntaskólana. Þeir verða útilokaðir frá þessum skólum. Nú er tveggja ára kennsla í lærdómsdeild á Laugarvatni og um 20 nemendur, sem taka landspróf á Ísafirði. Þessir nemendur munu líklega ekki geta komið hingað til Reykjavíkur, og erfitt hefur verið að koma nemendum frá Ísafirði inn í menntaskólann á Akureyri, og verður það enn þá erfiðara, ef tveimur vetrum verður bætt við. Ég tel, að ef þessi undanþága verður veitt, yrði það óumflýjanleg nauðsyn, að það kæmu menntaskólar á Ísafirði og á Laugarvatni. Ég harma það ekki, en vil benda á, að afstaða hv. þm. S-Þ. mundi greiða götu þessa máls.

Nú er klukkan orðin rúmlega 7, og mig langar ekki í næturfund og efa, að þessu máli verði bjargað með málþófi, þó að ég búist við, að hv. þm. S-Þ. mundi vilja halda fundinum áfram. — Ég hef nú rætt þau atriði, sem snerta þetta mál, og er ljóst, að öll rök mæla gegn því. (KK: Að undanskildum þeim, sem eru með því.) Ég hef vikið að því, að það er svo frá þessu gengið, að talað er um tveggja ára miðskóladeild, en samkvæmt lögum er hún ekki til. Tveggja ára framhaldsskóli er og verður unglingaskóli. Til þess að vera miðskóli þurfa að vera 3 ár.

Til þess að færa frv. í áttina til að vera frambærilegt, höfum við hv. 8. þm. Reykv. leyft okkur að bera fram svo hljóðandi brtt.: „1. Orðin „tveggja ára“ falli niður. 2. Eftir orðunum „ástæður leyfa“ komi: enda séu þar kenndar allar sömu námsgreinar og í bóknámsdeildum gagnfræðaskólanna.“ Sem sé falli orðin „tveggja ára“ niður og heimilað verði að starfa með óskiptri miðskóladeild. Skilgreiningin á orðinu miðskóladeild er í lögum. Tel ég þetta orðalag til bóta og sjálfsagða leiðréttingu. Í öðru lagi séu kenndar þar allar sömu námsgreinar og í bóknámsdeildum gagnfræðaskólanna. Virðist mér þetta nauðsynlegt. Hvort sem nemendurnir taka prófið frá gagnfræðaskóla eða öðrum skóla, eiga þeir allir að öðlast sömu réttindi að afloknu prófi. — Þótt þessi leiðrétting verði gerð á frv., tel ég það samt ekki réttlæta það, að málið nái fram að ganga. En það eru þá skornir af tveir illir agnárar. Leyfi ég mér að leggja till. okkar fram í trausti þess, að deildin samþykki hana sem leiðréttingu á málinu.

Ég hef nú rætt um húsnæðishliðina og kostnaðarhliðina á málinu, og er auðséð, að þetta mundi leggja aukinn kostnað á ríkið, og er ekki ráðlegt að breyta löggjöfinni þess vegna. En þýðingarmesta hliðin er uppeldishliðin. Eru tvenn rök, sem mæla gegn því, að þetta fyrirkomulag sé gott frá uppeldislegu sjónarmiði, og eru þau öllum skiljanleg. Í fyrsta lagi er það, að með því að setja gagnfræðadeild við menntaskólann á Akureyri og menntaskólann í Reykjavík verða þeir skólar gerðir að 500–600 manna skólum. Nú eru á fimmta hundrað nemendur í Reykjavíkurskólanum, og er það of

mikið. Þegar fjöldi nemenda er kominn yfir 300, er skólinn að verða of stór. Í öðru lagi verða þá skólarnir ósamstæðir, þegar nemendurnir eru allt frá 12 ára börnum upp í fullorðnið fólk. Og þegar velja á skólaskemmtanir, þá hæfir ekki það sama 12 ára börnum og fullorðnu fólki. Það kemur í ljós, að nemendurnir eiga ekki samleið. Efa ég, að það hafi uppeldislega holl áhrif á börn að sjá eldri nemendurnar skemmta sér. Stærð skólanna mælir því sterkt gegn frv., og um ókostina frá uppeldislegu sjónarmiði er ekki ástæða til að fjölyrða, þar sem klukkan er orðin margt og þetta er síðasti dagur þingsins. — Vil ég að lokum brýna fyrir þingmönnum að stíga sízt öfug spor í þessu máli.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 832) leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

Forseti (BSt): Ég vil upplýsa deildina um það, að Nd. er hætt störfum og þar af leiðandi verður ekki hægt að gera breytingu á frv., ef það á að verða að lögum á þessu þingi. — Eru tveir á mælendaskrá, þeir hv. þm. S-Þ. og hv. 2. þm. Árn., en samkvæmt tilmælum frá mér um að reyna að stytta umr. hafa þeir fallið frá orðinu, og er þá enginn á mælendaskrá og umr. lokið.

ATKVGR.

Brtt. 832,1 felld með 8:6 atkv.

— 832,2 felld með 8:6 atkv.

1. gr. samþ. með 9:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GJ, HG, HermJ, JJós, KK, LJóh, ÞÞ, SÓÓ, BSt.

nei: HV, PZ, RÞ, StgrA, VH, BrB.

2 þm. (BBen, FRV) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

Gísli Jónsson: Herra forseti. Hv. 6. landsk. þm. endaði sína löngu ræðu með því að ræða ókostina frá uppeldislegu sjónarmiði. Fyrirverandi skólameistari, Sigurður heitinn Guðmundsson, var því andvígur, að gagnfræðadeildin væri afnumin, og tel ég hann hafa verið meiri uppeldisfræðing en hv. 6. landsk. þm. Tek ég meira tillit til hans en hv. 6. landsk. þm. og segi því já.

2. gr. samþ. með 8:5 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 10:3 atkv.

Á 86. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði felld með 6:9 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, HermJ, JJós, KK, LJóh, ÞÞ, SÓÓ, GJ, BSt.

nei: HV, PZ, RÞ, StgrA, VH, BrB.

2 þm. (BBen, FRV) fjarstaddir.

Fr. var ekki á dagskrá tekið fram.

32. Hafnarframkvæmdir í Rífi.

Á 42. fundi í Sp., 14. febr., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um ráðstafanir vegna hafnarframkvæmda í Rífi á Snæfellsnesi [81. mál] (þm-frv., A. 670).

Á 69. fundi í Nd., 15. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Frv. það til l. á þskj. 670, sem hv. þm. Hafnf. og ég erum flm. að, um ráðstafanir vegna hafnarframkvæmda í Rífi á Snæfellsnesi, er borið fram til að tryggja áframhaldandi möguleika til að hefja hafnarframkvæmdir í Rífi á næstu árum. Hæstv. ríkisstj. hefur sýnt þessum hafnarframkvæmdum mikinn stuðning með því að leggja til á fjárlfrv. yfirstandandi árs, að veruleg upphæð verði lögð fram til hafnargerðar í Rífi á þessu ári. Hv. fjvn. og hv. alþm. hafa sýnt hafnarmálum þessum fullan stuðning og velvilja. Hv. fjvn. tók sér ferð á hendur á s. l. vori að Rífi til að geta með eigin augum gert sér grein fyrir öllum aðstæðum til hafnarframkvæmda á þessum stað. Í þessu ferðalagi tóku einnig þátt vitamálastjóri, hv. þm. Hafnf., og vegamálastjóri ásamt mér, og má segja, að allir þeir, sem tóku þátt í ferðinni, hafi verið á einni og sömu skoðun um það, að þarna væru hafnarskilyrði glæsileg. Frv. þetta kveður á um heimild fyrir ríkisstj. til að taka 3 millj. kr. lán til hafnarframkvæmda og í öðru lagi að skipa 5 manna n., sem fari með stjórn Rífs-hafnar og annist byggingarframkvæmdir þar, eins og þær verða ákveðnar af yfirstjórn hafnarmála. Ég tel óþarft að fara fleiri orðum um þetta frv., en vil benda hæstv. forseta á að visa frv. til 2. umr. og hv. sjútvn.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Ég ætla mér ekki að teffa fyrir þessu máli með langri ræðu, en ég vil leyfa mér að bera fram tvær fyrirspurnir til hv. flm. þessa frv.

Þó að í grg. þessa frv. séu tekin fram mörg veigamikil atriði, eins og t. d. það, hvernig veðurfar var í Rífi, þegar fjvn. kom þangað í heimsókn á s. l. ári, þá finnst mér, að þetta mál liggi ekki alls kostar ljóst fyrir, og virðist mér það svo þrátt fyrir framsöguræðu flm. Þó að frv. sé ekki langt, þá virðist mér, að það hafi nýmæli að geyma. Það mun vera nýmæli, að ríkisstj. sjálf taki lán til hafnarframkvæmda; hitt er algengara, að hafnarsjóðirnir taki lánin, en fá ríkisábyrgð. Þá er svo fyrir mælt í hinum almennu hafnarl. um hafnargerðir, að hlutaðeigandi sveitarstjórn hafi á hendi stjórn hafnarmálefna, en feli framkvæmdina 3—5 manna n., sem kosin er heima í hreppnum. En í l. um landshöfn, sem gilda um Keflavík og Njarðvíkur, er yfirstjórn hafnarinnar komið fyrir með þeim hætti, að form. hafnarnefndar er skipaður af ráðh., en 3 kosnir af sameinuðu Alþingi og cinn kosinn af bæjar-

stjórnnum þeirra hreppa, sem að höfninni liggja. Í 2. lið 1. gr. þessa frv. er það nýmæli, að þar er lagt til, að ríkisstj. sjálf skipi 5 manna hafnarnefnd. Árið 1946 voru sett 1. um hafnargerðir í landinu, og í 1. gr. þeirra l. er kveðið svo á, að hafnir skuli reisa á þeim stöðum, sem taldir eru upp í þessum l. Nú hef ég við lauslega athugun ekki komið auga á það, að hafnarinnar í Rífi sé getið í þessum almennu hafnarl., og þess vegna vildi ég leyfa mér að bera fram þá fyrirspurn, eftir hvaða löggjöf er fyrirhugað að fara um framkvæmd og rekstur hafnarinnar í Rífi.

Í hinum almennu hafnarl. er það ákveðið, að ríkissjóður leggi fram % hluta af kostnaði við hafnargerðina en hafnarsjóðirnir %, og hefur ríkisstj. heimild til að ábyrgjast lán, sem hafnarsjóðirnir taka að sínum hluta. Nú vildi ég í öðru lagi bera fram þá fyrirspurn til hv. flm., hvort það lán, sem ríkisstj. tekur samkvæmt þessu frv., ef að l. verður, á að ganga til þess að greiða hluta ríkissjóðs af kostnaði við hafnargerðina eins og hann er ákveðinn í hinum almennu hafnarl.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Það eru aðeins nokkur orð til að svara hv. þm. A-Sk. Ég hélt, að honum væri þetta mál, hafnarmál í Rífi, miklu kunnara en raun ber vitni, þar sem það hefur verið á döfinni tvö s. l. þing. Á fjárl. 1950 voru veittar 100 þús. kr. til hafnarframkvæmda í Rífi. Ríkisstj. lagði fram í sínu fjárlfrv. fyrir yfirstandandi ár til hafnarframkvæmda í Rífi 600 þús. kr.; í meðferð fjn. var sú upphæð lækkuð í 500 þús. kr., og var það samþ. af Alþ. og ég held einnig af þessum hv. þm. Þá spurði hv. þm., eftir hvaða löggjöf eigi að fara um þessar framkvæmdir. Þetta er frv. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til að taka lán til þessara framkvæmda. Ég skal viðurkenna, að það liggur enn í loftinu, hvernig þessi hafnargerð verður ákveðin með löggjöf, en ég þori að fullyrða, að það er vilji hæstv. ríkisstj. og hæstv. Alþ., að þessi hafnarframkvæmd komist á, og til þess að geta ekki einungis unnið fyrir það fé, sem þegar er búið að veita á fjárl., heldur einnig til til þess að hafnargerðin komi að notum, þá er ríkisstj. heimilað með þessu frv. að taka lán til frekari framkvæmda. Að svo stöddu máli get ég ekki gefið hv. þm. frekari upplýsingar.

Emil Jónsson: Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð, ekki vegna þess, að hv. 1. flm. hafi ekki svarað nægilega spurningum fyrirspyrjanda, en ég vildi aðeins bæta við það nokkrum orðum. Ég skal aðeins geta þess í byrjun, að það er alls ekki ómerkilegt atriði, hvernig veðurfar er í einni höfn, svo að hv. þm. ætti að tala um það gætilega, þegar hann ræðir um það í hálfgerðu gáleysi, að gott veður hafi verið í höfninni, þegar fjn. var þar á ferðinni. En það var ekki þetta, sem ég ætlaði að ræða, heldur ætla ég að segja örfá orð til að rekja, hvernig þetta mál hefur borið að.

Rif er eins og Neshreppur undir Enni á Snæfellsnesi og liggur að byggðarlagi Hellissands. Hellissandur er í hafnarl., þannig að sú hafnar-

gerð, sem þarna hefur farið fram, hefur farið fram samkvæmt þeim l., en það hefur ekki þótt heppilegt að hafa hafnargerðina á þeim stað, heldur færa hana að Rífi, þar sem öll skilyrði eru betri. Hins vegar er um svo stórar framkvæmdir þar að ræða, að það orkar tvímælis, hvort hreppurinn eigi að hafa þá forgöngu, sem hreppar venjulega hafa um þetta mál og hin almennu hafnarl. ætlast til. Þetta mál hefur verið rætt allmikið í félmrn., sem hefur haft þetta mál til meðferðar, þó að undarlegt megir virðast, því að félmrn. kom við sögu í þessum hrepp, sem átti svo erfitt uppdráttar, að ráðun. hafði talið nauðsynlegt að gera sérstakar ráðstafanir þessu hreppsfélagi til aðstoðar. Að athuguðu máli, einmitt af hálfu félmrn., þá var talið heppilegt og vænlegt til framgangs þessa máls að kjósa sérstaka stjórn fyrir fyrirtækið, sem væri undir beinni umsjón atvmrn., sem hefur með höndum framkvæmd þessa verks. Það er þetta, sem er ástæðan til þess, að þessi háttur er hafður á þessu og að þetta frv. er nú borið fram.

Hæstv. Alþ. hefur áður sýnt, að það vildi gera sérstakar ráðstafanir fyrir þennan stað, eins og hv. þm. Snæf. hefur getið um í sinni ræðu. Það samþ. á sínum tíma heimild handa ríkisstj. til kaupa á jörð, sem liggur að þessum stað, og hefur hún nú verið keypt. Það samþ. líka fjárveitingu, og nú er samþ. fjárveiting í ár, sem er á allt annan hátt en nokkur önnur fjárveiting til hafnarmála, sem ég skil þannig, að ríkisstj. álití, að fyrir þennan stað þurfi að gera sérstakar ráðstafanir. Þetta frv., sem hér er borið fram, er í beinu framhaldi eða sérstök ráðstöfun til viðbótar þeim ráðstöfunum, sem áður hafa verið gerðar til þess að hrinda þessu máli fram og gera það á þessum stað. Um hafnarskilyrði í Rífi er það að segja þeim þm., sem ekki eru kunnugir, að ég tel, að hafnar-skilyrði á Íslandi séu óviða betri en þau eru þar, þ. e. a. s., það er frá náttúrunnar hendi varnargarður fyrir hafnarsvæðinu, sem auðvelt ætti að vera að gera að fullkomnum hafnargarði, og möguleikar til að byggja bryggju og mynda athafnasvæði fyrir hana eru betri en víðast hvar annars staðar. Fiskimið eru þarna rétt við og möguleikar til sjósóknar eins og bezt verður á kosið. Það má bæta því við, að samkvæmt upplýsingum félmrn. horfir þarna til auðnar, ef ekki verða gerðar þær ráðstafanir, sem verið er að tala um að gera, vegna þess að þeir íbúar, sem eru í hreppnum, geta ekki bjargast við þau tæki, sem þeir hafa, og þeir hafa sjálfir ekki holmagn til þess að auka þau.

Ég vildi aðeins láta þessar upplýsingar koma fram að gefnu tilefni frá fyrirspyrjanda. Hafnarframkvæmdir eru eins og hv. þm. Snæf. upplýsti, og svo er meiningin að hefja framkvæmdir samkvæmt þessum l. Rif er ekki á hinum almennu hafnarl. og kemur ekki til með að heyra undir þau, en þær milljónir, sem hér er lagt til að ríkisstj. taki að láni, eiga að ganga beint til verksins.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Þetta mál hefur skýrzt nokkuð við þau svör, sem hv. flm.

frv. hafa gefið við fyrirspurnum mínum. Það liggur fyrir, eins og ég benti á, að jafnvel þótt frv. sé mjög stutt, þá felast í því nýmæli, sem hvorki eru í samræmi við ákvæði hinna almennu hafnarl. né í samræmi við ákvæði 1. um landshöfn í Keflavík, m. ö. o., svo virðist sem með þessu frv. sé ákveðinn nýr flokkur hafna. Nú hafa verið í hafnarl. ákveðin miklu fleiri atriði en stofnfjárframlögin ein. Þar er kveðið á um rekstur hafna og ýmislegt fleira, sem ekki þarf upp að telja. Út af þessu vildi ég aðeins láta í ljós þá skoðun, að eðlilegra væri að taka þetta mál upp í því formi að flytja frv., sem hefði fleiri ákvæði að geyma en þetta frv. hefur um það mannvirki, sem hér er stofnað til.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

33. Lax- og silungsveiði (afréttaveiði).

Á 69. fundi í Nd., 15. febr., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði [183. mál] (þmfrv., A. 683).

Á 70. fundi í Nd., 16. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Í 5. gr. laga um lax- og silungsveiði segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„1. Héraðsmönnum öllum er veiði jafnheimil í vötnum í afréttum og almenningum, sem héruð eiga eða nota með löglegru heimild og ekki eru einstaks manns eign.

2. Öllum er veiði heimil í vötnum í afréttum og almenningum og öðrum lendum utan landareigna lögbýla, enda geti enginn sannað einstaklingsréttarheimild til þeirra.“

Eins og hv. þm. heyra, er þessi grein nokkuð óljós og hefur reynt enn þá vandmeðfarnari í framkvæmd, en þetta er skýrt af öðrum liðum. Í þeim vötnum, sem óvefengjanlega eru í svokölluðum almenningum og enginn hefur rétt til, er öllum mönnum heimil veiði. Það, sem hefur varnað því um aldaradur, að veiðin í þessum vötnum yrði fyrir óhæfilegum ágangi, eru erfiðleikarnir á að sækja þangað veiði. Hafi veiðin verið farin að minnka, þá hefur ekki þótt svara kostnaði að sækja veiði þangað, svo að hún hefur fengið næði til að aukast aftur. Þannig hefur hún friðazt af sjálfu sér. Nú á seinni tímum hefur þetta viðhorf breytzt, er samgöngutækin urðu fullkomnari. Nú geta menn farið í sterkum, nýtizku bílum yfir landið þvert

og endilangt, og eftir að menn hafa tekið flugvélarnar í sína þjónustu og geta sett á þeim á veiðivötnin, vofir sú hættu yfir, að einstakir menn leggi undir sig veiðina í þessum vötnum og noti til þess stórfelld tæki og veiðarfæri, sem þeir hafa komið sér upp og ekkert til sparað. Með slíkum aðferðum geta þessi veiðivötn eyðzt að fiski, sem fjarlægðin hefur bjargað frá því á undanförunum öldum.

Þetta hefur sérstaklega komið fram við fiskivötnin í Rangárvallasýslu, og hafa þm. þess kjördæmis borið sig upp við landbn. fyrir hönd þeirra manna, sem umsjón hafa með þessum vötnum og rétt á þeim. Óska þeir eftir því, að einhver ákvæði verði sett, sem kæmu í veg fyrir, að þessi veiði yrði gereyðilögð á skömmum tíma á þennan hátt. Landbn. hefur snúið sér til veiðimálanefndar, og fyrir forgöngu hennar hefur þessi gr., 5. gr., verið orðuð á þennan hátt:

„1. Büendum, sem rétt eiga til upprekstrar á afrétt, er heimil veiði í vötnum á þeim afrétti til búþarfa á sama hátt og verið hefur, enda sé veiðiréttur í þeim vötnum ekki einkaeign.

2. Nú hafa ferðamenn áfangastað við veiðivatn á afrétti eða almenningi, þar sem veiðiréttur er ekki einkaeign, og mega þeir þá veiða fisk í því vatni til matar sér á ferðalaginu. Eigi er mönnum rétt að gera ferð sína að slíku vatni til að stunda veiði.“

Þarna er reynt að ákveða í lagaformi, að sá háttur skuli haldast, að þeir, sem næstir búa og möguleika hafa til að skreppa upp að vötnum, megi veiða þar fisk til búdrýginda. Eins mega þeir, sem leið eiga um þessar slóðir, veiða fisk til matar síns, en það má ekki gera aðför að vötnunum með stórfelldum veiðivélum, sem hættu getur stafað af. Það má segja, að það geti verið dálitið erfitt að framfylgja þessu, en líkur eru til, að nærsveitamennt slíkra vatna, sem fylgjast með ferðum manna og eiga þarna nokkurra hagsmuna að gæta, muni verða nokkurs konar verndarar þessara lagafyrirmæla.

Það er nú orðinn alllangur tími síðan núgildandi lax- og silungsveiðilög voru sett. Það hafa komið fram á þeim ýmsir ágallar, sem reynt hefur verið að bæta úr öðru hvoru, og er þó langt frá, að allir þeir ágallar séu bættir, sem menn hafa komið auga á. Væri því full ástæða til að taka málið allt til endurskoðunar og byggja þá á þeirri reynslu, sem fengið hefur. Það hafa komið fram tilmæli um, að fleiri brtt. yrðu fluttar við frv. nú á þessu þingi, en til þess að þessi löggjöf verði endurskoðuð þarf miklu lengri tíma en þá fáu daga, sem eftir eru af þinginu. Landbn. hefur því farið þá leið að flytja þessa einu brtt., því að hún hefur sannfært sig um nauðsyn þess, að varnir verði settar við, að nú á fáum árum verði veiði þessara vatna eyðilögð eða stórspillt.

Ég legg því til fyrir hönd landbn., að hv. Nd. hraði svo afgreiðslu þessa máls, að það geti orðið að lögum á þessu þingi, og ætla ég, að ekki þurfi að verða ágreiningur um það.

Helgi Jónasson: Herra forseti. Ég skal ekki tefja umræðurnar lengi, ég vil aðeins þakka

landbñ. fyrir að hafa komið máli þessu á framfæri nú fyrir þinglok. Eins og hv. þm. Mýr. gat um, er þetta frv. flutt fyrir tilmæli þingmanna Rangæinga, og ég held, að það sé flutt af fullri nauðsyn og að það geti komið í veg fyrir, að fiskivötnin á Landmannaafreйти séu geydd að fiski. Undanfarin ár hefur fólk komið langar leiðir að með alls konar veiðitæki og veitt svo gegndarlaust, að búast má við, að veiðin þrjóti. Ég tel, að þetta frv. bæti úr þessu, og ég vænti þess, að það nái fram að ganga og verði að lögum á þessu þingi.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 71. fundi í Nd., 19. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Ég er fyrir mitt leyti samþykkur efni þessa frv., um verndun silungs í veiðivötnum á afréttum. Á síðustu árum hefur veiðiskapur aukizt mjög í þessum vötnum, og sá ágangur, sem orðinn er af almenningi í afréttarvötnum, er orðinn svo mikill, að við liggur, að fiskur sé uppurinn víða úr vötnum. En ég tel, að það sé fleira en þetta atriði, sem þyrfti að breyta, t. d. hvernig leggja meg net í ár, og á ég þar einkum við Hvítá, sérstaklega vegna hæstaréttardóms, sem kveðinn var upp ekki alls fyrir löngu. Það er nú svo komið, að menn hafa öðlazzt leyfi samkv. þessum dómi til að leggja hvert yfir ár, þar sem dómurinn kveður svo á, að fastur árbakki skuli þýða eyri, sem upp kemur í ánni. S. l. sumar var vatn litið í ýmsum ám, og í Hvítá urðu miklar grynningar og fleiri eyrar en oftast áður, svo að hægt hefði verið að leggja net í hvern ál frá báðum árbökkum og með því þverleggja ána. Þarna munu nokkur býli eiga hagsmuna að gæta, en hins vegar verða menn að gera sér ljóst, að bergvatnsár Borgarfjarðar eru í stórkostlegri hættu, ef þessu fer fram. Ár þær, sem renna í Hvítá, eru með allra beztu laxveiðiám landsins, og það verður að setja skorður við því, að laxinum sé hætta búin, og það er enginn vafi á því, að ef engin breyting verður á þeirri veiðiaðferð, sem menn geta notað í Hvítá samkvæmt þessum hæstaréttardómi, þá verður laxinn í þessum ám, sem renna í Hvítá, uppurinn. — Ég mun því leyfa mér að leggja fram brtt. við frv. þetta við 3. umr., sem mun ganga í þessa átt, sem ég hef hér lýst, þar sem ég vissi ekki, að máli þessu væri svona langt komið.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég gat þess við 1. umr. þessa máls, að í ráði mundi vera að gera allmiklar breytingar á lax- og silungsveiðilögum á næstunni, en það verður ekki á þessu þingi. Það er sýnilegt. Auðvitað þarf að taka til athugunar m. a. þetta atriði, sem hæstv. menntmrh. minntist á. En þar sem svo stutt er til þingloka, tók landbñ. þann kostinn að héraðs eins fram þetta atriði til breytingar, sem vissa var fyrir, að ekki mundi valda deilum, og má ekki biða. Ég tel því vist, að ef brtt. koma

fram, m. a. frá hæstv. viðskmrh., eins og hann minntist hér á, þá sé óhætt að leggja málið á hilluna.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Þessar breyt., sem farið er fram á að gerðar verði á laxveiðilögum, eins og frv. segir, er þræta um það, sem skiptir ekki litlu máli, sem sé, hverjir eigi rétt á að veiða í vötnum á almenningi. Það er ljóst mál, að orðið hafa miklar framfarir í silungsrákt í vötnum og við ýmis vötn er geysimikil veiði. Ég skal ekki lengja mál mitt frekar en þörf gerist, en vil benda á það, að það má auka silungsrákt stórkostlega samkv. vísindalegum aðferðum og reynslu. Það er því ekki vafi á því, að mörg þessara fjallavatna eru mikils virði, og þess vegna hefur það mikla þýðingu, hvernig þetta mál verður útljáð. Sumir halda því fram, að héraðin, sem eiga afréttina, eigi einnig veiðiréttinn. Ýmsir aðrir halda því hins vegar fram, að héraðin eigi aðeins rétt til afréttarinnar sem beitilands, og þess vegna séu vötnin eign ríkisins og almennings, og því hafi hver sem er rétt til að veiða í þeim. Um þetta hafa síðan risið málaferli, og hefur slíkum málum verið vísað frá hæstarétti. Ákvæði í núgildandi lögum eru ekki alls kostar skýr um þetta atriði, og í lögum frá 9. okt. 1941, nr. 112, um lax- og silungsveiði, 5. gr., segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Héraðsmönnum öllum er veiði jafnheimil í vötnum í afréttum og almenningum, sem hérað eiga eða nota með löglegri heimild og ekki eru einstaks manns eign.“ — Þetta ákvæði sýnir að minn álit ótvírett, hverjir eiga veiðiréttinn, og þær lagabreytingar, sem hér er gert ráð fyrir, breyta engu um þetta. Og þegar litið er á seinni málsgr. sömu lagagreinar, þá er sú málsgr. að visu talsvert óskýr, en þegar hún er skýrð í sambandi við fyrri málsgr., getur ekki verið neinn vafi á skilningi málsgreinanna, og les ég hér síðari málsgr., með leyfi hæstv. forseta: „Öllum er veiði heimil í vötnum í afréttum og almenningum og öðrum lendum utan landareigna lögbýla, enda geti enginn sannað einstaklingsréttarheimild til þeirra.“ — Þetta orðalag: „utan landareigna lögbýla“ — er atriði, sem mikið veltur á, hvernig skýrt er. Fyrri málsgr. segir, að héraðsmenn eigi veiðiréttinn að jöfnu, og seinni málsgr. getur ekki átt við það, að öllum sé heimilt að veiða utan þeirra afréttar, sem tilheyra lögbýlum í héraðinu. Ef meiningin er ekki sú, að þeir, sem eiga afréttina, eigi þar líka veiðiréttinn, væri greinin óskýranleg. Þess vegna er það, að þegar gerð er þessi breyting, sem hér er stungið upp á, og sagt, að „búendum, sem rétt eiga til upprekstrar á afrétt, sé heimil veiði í vötnum á þeim afrétti til búsparfa á sama hátt og verið hefur, enda sé veiðiréttur í þeim vötnum ekki einkaeign“, þá er ekki með þessu verið að gefa bændum neinn rétt, sem þeir hafa ekki haft áður, heldur verið að takmarka hann við það, að þeir geti aðeins notað veiðina til búsparfa. Þess vegna er alls ekki verið að vernda neitt rétt bændar, heldur aðeins verið að takmarka hann. — Seinni málsliðurinn er sjálfsagt góður, en ég gæti trúað því, að það geti einhvern tíma

verið erfitt að gera skil á, hvenær veiðimenn, sem eru á ferð, séu aðeins að veiða sér til matar, en ekki í öðrum tilgangi. Það er auðvitað tiltölulega auðvelt fyrir ferðamenn, ef þeir koma að veiðivötnum, að halda því fram, að þeir hafi stanzað til að veiða sér til matar. Ég er hræddur um, að það verði erfitt fyrir bændur að fylgjast með, hverjir veiði sér aðeins til matar, og draga svo hina fyrir dómarann, því að það er alltaf hægt fyrir veiðimanninn að slá fram þeirri átyllu, að ferðinni hafi verið heitið lengra. Mér virðist þess vegna, að sá réttur, sem menn hafa haft í aldaðir, sé takmarkaður frekar en tryggður með þessum breytingum, og vil ég biðja þá n., sem fær þetta mál til meðferðar, að rannsaka það gaumgæfilega. Ég held, að hér hafi hv. landbn. yfirsézt, eins og góðum getur alltaf.

Viðvikjandi hinu atriðinu, sem sent var n. og hún hefur ekki treyst sér til að flytja, vil ég segja örfá orð. — Um það má alltaf þræta og verður sjálfsgagt alltaf þrætt, hve mikinn rétt þeir eiga að hafa, sem eiga bergvatnsárnar, þar sem laxinn hrygnir, og svo hinir, sem eiga jökulárnar, þar sem laxinn fer um, þegar hann fer upp í bergvatnsárnar. Ég álit rétt það, sem stungið hefur verið upp á, að breyta 2. mgr. 31. gr. l. um lax- og silungsveiði, og er þessi málsg. glöggð dæmi um það, hvernig ágætum lögfræðingum getur yfirsézt. Vil ég lesa þessa málsg., með leyfi hestv. forseta:

„Milli fastra veiðivéla, hvort heldur eru sömu megin ár eða sín frá hvoru landi, skal jafnan vera 100 metra bil eftir endilangri á, þar sem skemmst er á milli þeirra. Þó má bilið aldrei vera skemmra en fimmföld lengd veiðivélarinnar frá árbakka og út í á. Leiðari, er liggur frá fastri veiðivél, telst hluti hennar.“

Við skulum nú taka dæmi. Það er lögð veiðivél í jökulsá frá eyri. Fyrirstaðan og veiðivélin er e. t. v. 25 m frá eyrinni. Þetta þýðir það, að fimmfaldri þessari lengd, eða 125 m ofar, má leggja aðra veiðivél. Venjulega eru þar ekki svona langar. — Nú hefur dómur hæstaréttar fallið á þá lund, að bakki reiknist eyri í á — sem aldrei var þó hugmyndin hjá löggjafanum. Og þar sem lagt er frá eyri, leiðir af sjálfu sér, að ef lengdin er reiknuð frá bakka og sú lengd fimmfölduð, þá verður næsta veiðivél vitanlega miklu lengra í burtu en ef eyrin er talin bakki, sem lagt er frá. En með því að reikna eyrarnar að laxánum bakka er hægt að þverleggja árnar, eða því sem næst, í framkvæmd. Og það, sem farið er fram á í þeim ábendingum, sem ég sendi n., er ekkert annað en að þetta orðalag verði tekið inn: „frá föstum árbakka.“ Og ég fullyrði, að lögin voru ekki skilin á annan veg en þann, þegar þau voru sett, að það væru fastir árbakkar, sem átt væri við, er bakkar voru nefndir í l. Ég lít því svo á, að þetta sé engin breyt. á l. frá því, sem ætlað var til í upphafi af löggjafanum, þó að svo slysalega hafi tekizt til, að hæstiréttur hafi skýrt lögin á þennan hátt sem raun bar vitni.

Það er fullvíst, að fiskivötnin eru í hættu fyrir ofveiði. En laxárnar eru engu síður í hættu, ef skilningi á l. er hagað eftir þessum

hæstaréttardómi, eins og menn eru byrjaðir að gera og það með þeim árangri, að laxalagnirnar margfaldast frá því, sem ætlað var til, þegar laxveiðilögin voru sett.

Viðskmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Út af því, sem hv. þm. Mýr. sagði í sinni ræðu um, að hér væri svo mikil nauðsyn að friða fiskivötnin, til þess að þau yrðu ekki gersamlega eyðilögð að veiði, vil ég benda hv. þm. á það, að það er enn þá meiri nauðsyn á að breyta lögnum í Hvítá, til þess að bergvatnsárnar í Borgarfirðinum verði ekki eyðilagðar. Það vita allir, sem hafa fylgt með þessum málum á síðari árum og sérstaklega síðustu tveimur árum, eftir að umræddur hæstaréttardómur gekk, að það leynir sér ekki, að veiðin í þessum ám fer mjög þværandi. Og menn vita það líka, að það stafar að miklu leyti af því, að laxinn er tekinn áður en hann kemst upp í bergvatnsárnar. (PO: Hann er tekinn í bergvatnsánum líka.) Það er ekki ástæða til að segja, að ekki megi koma með þessa till. af því, að svo mikil nauðsyn sé á að friða fiskivötnin. Það er að visu mikil þörf á að friða þau meir en nú er. En ég tel miklu meiri nauðsyn á að vernda árnar í Borgarfirðinum.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég get nú tekið undir það með hestv. landbrh., að það sé kannske nokkuð vafasamt, hvort þetta frv., eins og það er, tryggi nokkuð betur rétt bænda, sem eiga afréttarlönd, til þess að hafa þar eftirlit með veiði heldur en lögin gera eins og þau nú eru. En á því væri þó mikil þörf, því að í mörgum tilfellum er það svo, að alls konar menn stunda veiðipjófnað uppi á afréttum og það í mjög stórum stíl, menn, sem koma þangað úr fjarlægum héruðum og fjarlægum bæjum. Er mjög erfitt að hafa nokkurt eftirlit gagnvart þessu, og mundi ekki heldur vera þægilegt, þó að þetta frv. væri samþ. — En það eru ekki þessir hlutir, sem gerðu það að verkum, að ég stóð upp við þessa umr., heldur hitt, að ég vildi taka það fram, sem mér hefur lengi verið ljóst, að þessi lög um lax- og silungsveiði eru á margan hátt meingölluð lög og hafa valdið óhemju þrætum viðs vegar um land, og ekki sízt þau atriði, sem hestv. ráðh. minntist hér á. Ég álit þess vegna, að mikil þörf væri á því, að undirbúningur væri látinn fram fara fyrir næsta Alp. um rækilega endurskoðun á þessum l. Ég skal til dæmis taka eitt atriði nokkuð áberandi í sambandi við veiðifélögin, stofnun þeirra og starfsemi, sem er það, að samkv. þessum lögum, sem nú gilda, er það þannig, að veiðieigandi, sem á kannske frá 30% og upp í 50% af allri veiðinni vegna þess, hvernig haus land liggur, hann hefur ekkert meiri rétt í sambandi við veiðifélögin en maður, sem býr á hálfu koti einhvers staðar frammi í afdal og á kannske 1% eða minna af veiði þeirri, sem tilheyrir viðkomandi veiðisvæði. Þetta er svo ósanngjarnt, að illa er við unandi. Og svo er um fleiri atriði í þessu sambandi. Þess vegna hygg ég, að á því sé mjög mikil þörf, að hestv. ríkisstj. láti endurskoða þessi lög og leggi um

það frv. fyrir næsta reglulegt Alp., hvernig þeim skyldi breytt.

Ég fyrir mitt leyti geri frekar lítið úr því, hvort þetta frv., sem hér liggur fyrir, nær nú samþykki eða ekki. Það er kannske heldur til bóta en hitt, en hefur annars ekki mjög mikla þýðingu, því að það held ég að engum blandist hugur um, að þar, sem svo hagar til um afreittir, eins og víðast er á landinu, að upprekstrarfélög eiga þar, þá eigi þeir einir rétt til veiði í vötnum í þeirri afrétt, sem þeirra upprekstrarfélag hefur. — Ég hafði nú lítilega minnst á þetta við hæstv. landbrh., en hann varð að fara frá. En ég vildi, að þetta væri undirbúið fyrir næsta Alp., því að það er um svo mörg vafaatriði að ræða í laxveiðilöggjöfinni, að hún er búin að standa allt of lengi eins og hún er.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. Mér þykir nú lakara, að hvorugur hæstv. ráðh., sem hér hafa talað, er nú viðstaddur. Ég vildi leiðrétta misskilning eða þagga niður vanþekkingu, sem kom fram hjá þeim, a. m. k. um sum atriði, sem þeir hreyfðu hér, sérstaklega viðvikjandi leiguveiðinni.

Út af því, sem hv. þm. A-Húnv. taldi, að vafasamt væri, að ákvæði þessa frv. tryggðu betur en lög nú gera rétt bænda, sem eiga veiðivötn, — og svipað kom fram hjá hæstv. ráðh., — vil ég segja það, að það er að visu rétt, og það er ekki tilgangurinn með þessum lagaákvæðum að breyta neinu um það. En það er gert ráð fyrir því hér, að lögfest verði ákvæði um veiðivötn, sem enginn á sérstakan rétt á. Það er ákvæði í lögum um það, að þar sem þannig stendur á, þar hafi allir jafnan og fullan aðgang til þess að veiða þar eftirlits- og hindrunarlaust. Þetta er það atriði, sem tekið er til meðferðar í þessu frv. og þar gerð till. um breyt. á því, til þess að sjá um, að þau vötn, sem einhver skyldi uppgötva, að almenningur hefði aðgang að, verði ekki þurrausn að silungi á skömmum tíma. Og það er einkum það, sem vofir yfir veiðivötnunum, sem hafa verið rík að fiski frá upphafi vega, sem sé fiskivötnunum í Rangárvallasýslu. Það hefur fallið um það undirréttardómur, að þau væru almenningsseign og að allir hefðu frjálsan aðgang að því að nytja þau. Og þessi dómur hefur orðið þess valdandi, að menn hafa gert út veiðiflokkna með öllum hugsanlegum tækjum til þess að ausa fiski upp úr þessum vötnum. Og ef því fer fram, verða þau þurrausn og eyðilögð á skömmum tíma. Og ég ætla, að ákvæði þessa frv. nægi til að koma í veg fyrir þetta.

Um hitt vil ég taka undir með hv. þm. A-Húnv., að ef á að fara að gera meiri háttar breyt. á þessum lögum, tel ég sjálfsagt að láta undirbúa það fyrir næsta þing, og það þing getur þá gefið sér tóm til þess að athuga þau mál, þannig að einhver bót verði að breyt. En að fara að hlaupa til þess á síðustu dögum þingsins að lögfesta atriði, sem kollvarpa jafnvel eignarrétti margra manna, — og gera það með einu pennastriki — það álit ég ekki viðeigandi.

Ég vil leiðrétta það, sem kom fram hjá báðum hæstv. ráðh., sem töluðu í þessu máli hér, þar sem þeir héldu fram, að hæstaréttardómurinn, sem féll hér fyrir stuttu og minnst hefur verið á, hafi gerbreytt aðstöðu manna til þess að veiða í ósum og leirum Borgarfjarðar. Dómurinn, sem vitnað hefur verið í, getur ekki hafa haft áhrif á fiskgengd um allan Borgarfjörð á þeim stutta tíma, sem liðinn er síðan hann var upp kveðinn, enda gerði dómurinn ekki annað en að staðfesta þá reglu, sem þarna hefur tíðk-
azt allan þann tíma, sem laxveiðilögin hafa verið í gildi. Þessar veiðiaðferðir og þessi skilningur á ákvæðum laganna hefur verið þar efra allan þann tíma — a. m. k. tvo áratugi, og menn hafa allan þann tíma veitt þar á þennan hátt, sem hæstaréttardómurinn staðfesti, að mætti hafa við veiðarnar, þannig að dómurinn hefur enga breyt. haft í för með sér né hefur, frá því sem verið hefur. Það hefur verið lítið svo á, að á leirum, þar sem á skiptir sér í ála, skyldi hver áll skoðast sem sérstök á með tilliti til ákvæða laganna, þannig að sömu ákvæði hafa verið látin gilda í honum eins og um sérstaka á væri að ræða, sömu takmörk um veiðitæki og veiðileyfi. Og þannig hefur verið leyfð veiði í Hvítá síðustu 20 árin, eða hér um bil allan tímann, sem laxveiðilögin hafa gilt. — Það hafa fallið tveir dómur um þessa veiði. Annar, sá fyrri, þrengdi töluvert rétt manna til veiða í ánum. En síðari dómurinn staðfesti þá venju, sem þarna hefur verið viðhöfð um veiði í Borgarfirði á undanförunum árum. Og það er hvorki meira né minna en þannig. að ef ákvæðum laganna væri breytt á þann hátt, sem hæstv. ráðh. minntist á og till. hefur komið fram um, þá mundu nokkrir veiðibændur neðarlega í Borgarfirði verða sviptir allri veiði, þannig að öll veiðiréttindi yrðu af þeim tekin á jörðum þeirra. Ég efast um, að slík löggjöf stæðist fyrir dómstólunum vegna ákvæða stjórnarskrárinnar um þetta atriði. Ég viðurkenni fúslega, að full ástæða er til að hafa löggjöfina þannig, að veiði, þarna eins og annars staðar, sé svo takmörkuð, að ekki stafi af henni stórkostleg hætta á eyðileggingu laxastofnsins vegna veiðanna. En ég tel nokkuð langt gengið, og vafasamt að svo langt sé hægt að ganga af Alp., að kasta svo til höndunum að setja slíka löggjöf á, sem ég gat um og taka mundi veiði gersamlega af ýmsum bændum, og það með ekki meiri undirbúningi en hægt væri að viðhafa þá fáu daga, sem eftir eru af þessu þingi, löggjöf, sem hefði í för með sér, að fjöldi manna yrði sviptur þeim veiðirétti, sem þeir menn hafa haft áratugum saman og eigendur jarða þeirra öldum saman, þannig að þessir aðilar yrðu sviptir þessum rétti með einni lagagrein mjög athugunarlítið. Ég tel, að það veitti ekki af því að hafa ofurlítið lengri tíma til þess að athuga þetta mál, áður en slík löggjöf væri sett. — Það má vel vera, að eitthvað sé til í því, þó að ég haldi, að of mikið sé úr því gert, að laxinn gangi til þurrðar í ánum í Borgarfirði. Í fyrrasumar var t. d. lakari veiði í Borgarfirði en vanalega, en í hittiðfyrra var metveiði þar. Það eru nokkur áraskipti að því,

hve veiðin er mikil þarna. Það kann að vera, að það sé farið að ganga á laxveiðina þar, þó að sannað telji ég það alls ekki. En þá er betra að athuga, hvort ekki er hægt að eyðileggja laxinn, þegar kemur upp eftir ánum í Borgarfirðinum, með ofveiði þar. Það ganga sögur um það, að stangaveiðin sé svo mikil ofarlega í Borgarfirðinum, að það sé verið að þurrka árnar þar með þeirri stangaveiði. Og það er ekki einhlítt að banna laxveiðina í Borgarfirðinum við sjóinn, ef henni er haldið eins skefjulaust áfram ofar í Borgarfirðinum og gert er í sumum uppsveitum Borgarfjarðar, að þar sé dregin upp hver einasta branda.

Ég held því, að ef þessi mál eru skoðuð ofan í kjölinn, þá verði að athuga fleira en það, hvernig bændur neðarlega í Borgarfirði leggja net sín í vötn eða sjó.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 25 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 72. fundi í Nd., 20. febr., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

34. Vegalagabreyting (frv. DP).

Á 4. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Ed.: Frv. til 1. um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [29. mál] (þmfrv., A. 30).

Á 5. fundi í Ed., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. Þetta frv. er ekki nýtt hér í hv. d. Það hefur verið flutt áður á nokkrum þ. sem brtt. við annað frv. um breyt. á vegal., sem þá kom fram. — Það, sem kom mér til þess að leggja frv. þetta fljótlega fram, var það, að ég vildi fá úr því skorið, hve mikið fylgi væri hér fyrir því að bæta nýjum þjóðvegum við þá, sem fyrir eru, og ef það reyndist svo, að hv. þm. væru því meðmæltir, þá væri frv. til breyt. á vegal. nógu snemma tilbúið til þess, að hv. fjvn. gæti athugað, hvort unnt væri að leggja fram eitthvert fé til þessara vega í sambandi við fjárlfrv. Hins vegar lægi ekki svo mikið á þessu frv., ef ekki ætti að koma þessum nýju vegum það fljótt áfram, að einmitt fjárveitingar þessa löggjafarþ. þyrfti að miða við þá, sem mest nauðsyn er fyrir að fá framlag til, ef samþ. verða. Ég ætla hér ekki að tala um einstaka liði frv. Það getur beðið til 2. umr., en ég vil aðeins geta þess, að mjög mikil þörf er fyrir þessa vegi í Dalasýslu, en fjármagn takmarkað, sem sýslusjóður hefur. Er því nauðsynlegt fyrir sýsluna að losna við eitthvað af hinum lengri

vegum, svo framarlega sem hv. Alp. telur ríkissjóð þess umkominn að bæta við vegakerfi sitt. Ég ætla ekki að fara með frekar fjárkröfur á hendur ríkinu, en vil gjarnan fá úr því skorið, áður en fjárl. verða samþ., hvað af þeim vegum, sem nú koma til umr., verða samþ. sem nýir þjóðvegir. — Ég tel sjálfsagt að þessu frv., sem sennilega á eftir að fá á sig langan hala, því að enn er það bara höfuðið og lítið meira, verði vísað til hv. samgmn. og biði þar eitthvað, ef einhverju verður bætt við það.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til samgmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

35. Iðnaðarmálastjóri.

Á 6. fundi í Sp., 18. okt., var útbýtt frá Ed.: Frv. til 1. um iðnaðarmálastjóra og framleiðsluráð [30. mál] (þmfrv., A. 34).

Á 6. fundi í Ed., 20. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta frv. hefur tvisvar áður verið borið fram á Alp. og í bæði skiptin vísað frá til frekari undirbúnings. Það er vel kunnugt í þessari hv. d., og skal ég því ekki teifa með langri framsögu.

Ég vil upplýsa, að fyrrv. ráðh., sem fór með þessi mál, hv. þm. Vestm. (JJós), lét á síðasta Alp. skipa n. til þess að athuga málið að nýju samkv. beiðni hv. iðnn. þessarar d. Niðurstöður hennar munu nú liggja fyrir og munu verða kunnar hv. iðnn. innan fárra daga, sem að sjálfsögðu fær málið að lokinni þessari umr., og munu þá verða teknar til athugunar þær till., sem koma frá mþn. Hún hefur leyft mér að sjá till. sínar, og þegar þær eru bornar saman við frv., er enginn ágreiningur sjáanlegur um meginatriði. Er þess því að vænta, að frv. nái fram að ganga.

Ég leyfi mér að óska eftir, að frv. verði vísað til 2. umr. og iðnn. að lokinni þessari umr., og veit ég, að n. mun þá kynna sér grg. og þill. mþn. og bera þær saman við frv. sjálft.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til iðnn. með 9 shlj. atkv.

Á 35. og 36. fundi í Ed., 12. og 13. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 48. fundi í Ed., 12. jan., var frv. enn tekið til 2. umr.

Forseti (BSt): Ég vil taka fram, að frsm. minni hl. iðnn. er forfallaður vegna slyss, og

tel ég því sanngjarnt, að umr. verði nú ekki lokið, því að hans er von á næsta fund d.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Ég óska þá, að málinu verði frestað, þar til hann getur verið viðstaddur.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 49. og 50. fundi í Ed., var frv. enn tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 51. fundi í Ed., 17. jan., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 34, n. 306 og 338, 307).

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég sé, að það er fámennit í d. og þess utan vantar frsm. minni hl. og einnig frsm. fyrir þeim brtt., sem bornar eru fram af einum aðila úr meiri hl., en með því að mál þetta hefur legið svo lengi fyrir, sé ég mér ekki fært að fallast á, að það sé dregið lengur, og óska eftir, að það sé afgr. úr hv. d. svo fljótt, að það megi verða að l. á þessu þingi, ef meiri hl. fæst fyrir samþykkt þess hér í d.

Mér þykir rétt að lýsa nokkuð, hvernig þetta mál hefur gengið undanfarið og það m. a. vegna þeirrar till., sem kemur frá minni hl. um að vísa málinu enn frá. N. hefur ekki komið sér saman um þetta mál, meiri hl. leggur til, að frv. sé samþ. með verulegum breyt., og þær breyt. eru ekki gerðar vegna þess, að okkur sé ekki ljóst, að þær eru til hins lakara, en við vildum heldur draga úr verkefnum iðnaðarmálastjóra á þann hátt, sem gert er með brtt., heldur en að láta fella frv. með þeim rökum, að það kostaði ríkissjóð allt of mikið fé, því það er raunverulega það eina, sem borið er fram á móti frv., að ríkissjóður hafi ekki ráð á að setja upp þá stofnun, sem hér er ætlað til að gerð verði með frv. Mér þykir rétt að athuga, hvaða undirbúning málið hefur fengið, m. a. vegna þess, að minni hl. leggur til að vísa málinu frá.

Frv. þetta var fyrst flutt á Alþ. 1947, þá var það sent til umsagnar rannsóknaráðs ríkisins, Félags íslenzkra iðnrekenda, Landssambands iðnaðarmanna og Búnaðarfélags Íslands. Þetta var sá hreinsunareldur, sem frv. fékk á fyrsta stigi málsins. Allir þessir aðilar, sem ég hef talið upp, mæltu með því, að frv. væri samþ. Hins vegar óskuðu nokkrir af þessum aðilum eftir því, að gerðar væru nokkrar smávægi- legar breyt. á frv., og þá v. iðnn. tók allar þessar brtt. til greina og setti frv. þannig inn í þessa deild, en það var þá ekki fyrr komið inn heldur en borin var fram rökst. dagskrá um að vísa málinu frá til frekari undirbúnings. Þessi dag- skrá var samþ. þrátt fyrir það, að allir þessir aðilar lögðu með því að frv. næði fram að ganga, og flestir af þeim álitu ekki hægt að standa á móti því, að þessi þriðji höfuðatvinnu- vegur þjóðarinnar, iðnaðurinn, fengi sinn full- trúða, iðnaðarmálastjóra, eins og sjávarútvegur- inn hefur fengið fiskimálastjóra og landbún- aðurinn búnaðarmálastjóra. Að lokum vísaði svo meiri hl. d. málinu frá með rökst. dagskrá til frekari undirbúnings. Málið var þá sent á

ný til sömu aðila og enn fremur til fjárhags- ráðs til frekari undirbúnings, og allir þessir aðilar mæltu aftur með því, að frv. væri samþ., og fjárhagsráð mælti eindregið með því þá að frv. væri samþ. og býðst til þess að gera á því nauðsynlegar breyt., sem því þótti þurfa að gera, og taldi í sinni umsögn, að ekki væri hægt að vísa málinu frá og ekki væri heppi- legt fyrir þjóðarbúskapinn, að þessi stóra at- vinnugrein, iðnaðurinn, fengi ekki sína yfir- stjórn eins og hinir atvinnuvegirinnir. Sá ráðh., sem þá fékk þetta mál, sem var hv. þm. Hafnf., lætur þá málið liggja hjá sér nærri ár án að- gerða, en lofaði að koma frekari undirbúningi í framkvæmd. Ég gerði þá tilraun til þess að óska eftir því, að málið yrði sett fram í þing- inu, og hann marglofaði undirbúningi af hálfu ríkisstj. og að málið yrði sett inn á því þingi, og þess vegna bar ég málið þá ekki fram, en það loforð hefur aldrei verið uppfyllt. Síðan hefur hæstv. ráðh. látið í það skína við mig, að aðalástæðan fyrir þessu væri sú, að ég hafi á þeim tíma gagnrýnt mjög þann kostnað, sem var á því að undirbúa og breyta löggjöfinni um verksmiðjueftirlit í landinu. Það upplýstist, að Alþfl. hafði fengið borgað fyrir það 60000 kr. á sínum tíma, og það var ekki betur gert en það, að frv. er ekki orðið að l. enn. En það var óskýlt mál, þó að ég gagnrýndi að kosta 60000 kr. fyrir slík vinnubrögð, og átti ekki að koma niður á þessu frv. En það mun hafa ráðið mjög miklu um tafir á frv., að ríkisstj. á þeim tíma, 1949, þegar málið var flutt á ný, var beðin um það af iðnn. að láta fjárhagsráð breyta frv. eins og það hafði boðizt til, og varð ráðuneytið við þeirri beiðni og sendi fjárhagsráði frv. til end- urskoðunar. Fjárhagsráð kom þessu aldrei í verk, það lét málið liggja hjá sér án þess að það snerti við þessu verki, hversu sem rekið var á eftir því, og gaf enga ástæðu fyrir töf- inni. Þáverandi iðnmrh., hv. þm. Vestm., tók þá málið aftur úr höndum fjárhagsráðs og sendi það til iðnn. með þeim ummælum, að hann sé því sammála, að málið nái fram að ganga með þeim breyt., sem fyrrnefndir aðilar höfðu óskað eftir að gerðar væru á því. En þrátt fyrir þetta fæst ekki enn samkomulag í n. um afgreiðslu málsins. Enn vildi minni hl. n., framsóknarmennirnir í n., vísa málinu frá til frekari undirbúnings, þó að það væri búið að ganga í gegnum þennan hreinsunareld, sem ég hef lýst. Til þess að vera nokkurn veginn viss um, að hægt væri að fá samkomulag um málið síðar, var fallizt á og gert samkomulag um það í n. og einnig við þáverandi iðnmrh., hv. þm. Vestm., að hann skipaði n. í málið til þess að athuga það á ný og fá upplýst frá þeim minni hl. í n., sem sí og æ spyrnti fótum við málinu, á hvern hátt þeir vildu láta breyta því. Því það merkilega er, að þrátt fyrir alla þessa andstöðu frá framsóknarfulltrúunum í n. öll þessi ár, þá var það alltaf viðurkennt, að málið ætti fullan rétt á sér, viðurkennt, að ekki væri hægt að neita þessum atvinnuvegi lands- manna um iðnaðarmálastjóra frekar en hinum 2 atvinnuvegunum, sem ég hef þegar bent á, og málinu var ekki vísað frá af þeim ástæðum,

heldur var sagt, að það væri ekki vel undirbúið, án þess þó að komið væri með breyt. eða bent á nokkuð, sem betur mætti fara. Þeir aðeins halda sér við þetta eina, að málið sé ekki nógu vel undirbúið. Iðnaðarmálaráðh. fyrrv., Jóhann Jósefsson, skipar svo nefnd 9. marz 1950, og hann valdi m. a. einn mann úr fjárhagsráði til þess að sitja í þessari n., einn mann, sem var mjög náinn iðnaðinum, og svo menn úr iðnaðarstéttinni, og þar af leiðandi höfðu allir þeir menn, sem skipaðir voru í n. af ráðh., djúptæka þekkingu á málum iðnaðarins annars vegar og hins vegar þekkingu á þeim atriðum, sem snerta beinlínis innflutninginn, sem var fjárhagsráð. Það verður því ekki sagt annað en að hann hafi gert sitt til að láta undirbúa þetta mál eins vel og hægt var, og ég vil leyfa mér að flytja honum þakkir fyrir hans þátt í málinu.

N. hafði ekki skilað till., þegar þing kom saman, enda mun svo fyrir mælt í bréfi frá ráðh., að álitid ætti að senda til iðnn. Ed., því þar hefur málið alltaf verið, því hefur alltaf verið vísað frá þessari d. vegna þess, að það hefur ekki verið talið nægilega undirbúið. Hann hefur því litið svo á, að n. ætti að fá þau gögn til athugunar. Mér þótt rétt að flytja þetta mál enn á þessu þingi, málinu er enn vísað til iðnn. og mætir þar enn sömu andstöðu frá sömu aðilum eins og það hefur gert undanfarin ár. Nú þegar álitserð og till. koma til n. frá mþn., þá er það fundið málinu til foráttu, að þessi gögn komi ekki eftir réttum leiðum, þau hefðu ekki átt að koma til n. beint frá mþn., heldur hefðu þau átt að sendast til ráðuneytisins og ráðuneytið hefði síðan átt að senda þau til n. Ég verð að segja, að þegar engin rök eru orðin á móti máli önnur en svona hlægileg rök, að málið hafi ekki fyrst farið í hendur ráðh., heldur beina leið til Alp., þá er það varla blygðunarlaust fyrir fulltrúa á Alp. að leyfa sér að leggja til, að málinu sé vísað frá, því það er vitanlegt, að enn þá er Alp. yfir hverri ríkisstj., en ekki ríkisstj. yfir Alp. Álitserð og till. mþn. fólu í sér nákvæmlega það sama sem álit og till. annarra aðila, sem hafa fjallað um þetta mál, fólu í sér. Þar er enginn efnismunur. Þegar horið er saman það frv., sem þeir sömdu, — því mþn. samdi frv. upp, — við þingskjölin eins og þau hafa legið fyrir undanfarin ár með þeim breyt., sem meiri hl. leggur til að gerðar séu á frv., þá er það nákvæmlega sama afgreiðslan. En enn vill minni hl. ekki fallast á frv. Hann óskar þá eftir því, að ég sem form. n. sendi frv. til ríkisstj. og sendi þangað þau gögn, sem hann álitur, að hefði átt að senda þangað beint, en ekki til Alp., og fái umsögn ríkisstj. um málið. Þetta var einnig gert. Umsögn núv. iðnmrh. fékkst ekki skrifleg frá ráðuneytinu, heldur tilkynnti hann mér munnlega, að hann út af fyrir sig væri samþykkur frv. efnislega, en vegna hinna fjárhagslegu örðugleika og erfiðleika á að koma saman fjárl. óskaði hann ekki eftir, að málið næði fram á þessu þingi. Ég flutti að sjálfsögðu þessi ummæli til n., og eftir að þau komu til n. klofnaði hún, meiri hl. leggur til, að frv. sé

samb. þannig, að mjög sé dregið úr þeim kostnaði, sem ætlaður var upphaflega, svo að kostnaðurinn er ekki orðinn ágreiningsatriði eins og nú er. Það verður ekki úr því sem komið er hægt að færa fram rök fyrir því, að það sé ríkissjóði ofviða, að iðnaðarmálastjóri sé settur yfir iðnaðinn í landinu til þess að bæta úr mörgu í sambandi við iðnaðarmálin, enda koma meiri tekjur á móti inn í ríkissjóð heldur en sem svarar kostnaðinum, eins og ég mun koma síðar að. Þrátt fyrir þessar till. og samstarfsvilja frá meiri hl. n. var ómögulegt að ná samkomulagi um þetta við minni hl. Hann krafðist þess að málinu sé enn þá vísað frá til frekari undirbúnings, eins og kemur fram í hans nál. Nú er ekki frsm. minni hl. hér viðstaddur, en hv. 8. þm. Reykv., sem á sæti í n. og er undir nál., gæti svarað fyrir það hér, og óska ég eftir því, að hann upplýsi Ed. um það, hvað það er í þessu máli, sem enn á að upplýsa, og hvað á enn betur að undirbúa. Hafa þeir aðilar, sem hafa farið höndum um þetta mál undanfarið, vanrækt skyldu sína í sambandi við þessa lögjöf? Hafa þeir vanrækt að leita þeirra upplýsinga frá iðnaðarstéttinni, frá fjárhagsráði eða frá öðrum aðilum, sem þetta mál snertir? Kemur það fram í þeirra gögnum, sem fyrir liggja, hver er ástæðan fyrir því, að verið er að vísa málinu frá? Sú ástæða hefur aldrei komið fram í n. öll þessi ár, það hefur alltaf verið viðurkennt, að þetta mál eigi fullkominn rétt á sér, og það er áreiðanlegt, að það verður ekki staðið árum saman á móti því, að iðnaðarstéttin fái þann sama rétt og aðrar stéttir hafa fengið. Þess vegna vil ég spyrja: Hvað er það, sem enn hefur ekki verið upplýst? Ef því er hins vegar haldið enn fram, að ríkissjóður hafi ekki ráð á því fé, sem þarf til þess að halda uppi þessari stofnun, sem hér er ætlað til að setja á stofn, þá skal ég ræða það atriði nánar, ég hef rætt það í n. og ekki fengið nein mótmæli.

Eins og frv. lá fyrir á þskj. 34, þá var ætlað til þess, að skipaður væri sérstakur iðnaðarmálastjóri og með honum einnig 3 manna framleiðsluráð. Ég skal viðurkenna, að framleiðsluráð kostar nokkurt fé, þó fer það nokkuð eftir því, hvernig því er fyrir komið. En samkv. till. okkar nú er gert ráð fyrir að fella það niður einmitt með tilliti til þess, að reynt sé að gera þetta eins ódýrt fyrir ríkissjóðinn og hægt er. Ég get fellt mig við á þessu stigi, að sú breyt. sé gerð á frv. Það er nægilegt verkefni fyrir iðnaðarmálastjóra þó hann hafi ekki við hlið sér 3 manna framleiðsluráð, og þegar sýnt er, hve mikinn hagnað landið og iðnaðurinn hefur af því, að iðnaðarmálastjóri verði skipaður, þá má að sjálfsögðu setja við hans hlið framleiðsluráð, ef þörf þykir. Í sambandi við þetta vil ég leyfa mér að benda á, að ég held, að raforkuráð kosti, skipað 5 mönnum, 15000 kr., svoleiðis að það er ekki stórkostlegur sparnaður að þessu; hins vegar er að því nokkur sparnaður, og varð að samkomulagi, að það yrði fellt niður. Samkv. 4. gr. frv. er ætlað til þess, að iðnaðarmálastjóri annist framkvæmdir og dagleg störf samkv. þessum l., og það er ætlað

til þess, að hann undirbúi till. og áætlanir um ný iðjuver, er ríkissjóður lætur reisa eða styrkir aðra til að koma upp, svo og um endurbætur eða stækkanir iðjuvera, sem starfrækt eru af ríkissjóði eða hann styrkir með lánum, framlögum eða á annan hátt. Það er einnig ætlað til, að hann hafi yfirumsjón með öllum slíkum framkvæmdum fyrir hönd ríkissjóðs, og það er ætlað til þess, að hann veiti sams konar aðstoð bæjar- og sveitarfélögum og einstaklingum, ef þess er óskað, gegn hæfilegu gjaldi. Þó iðnaðarmálastjóri ætti ekkert að gera annað en þetta, sem hér er talað um, þá er það að sjálf-sögðu meira en nægilegt starf fyrir einn mann. Í sambandi við þetta vil ég benda á, að á s. l. ári skipaði ríkisstj. ákveðinn mann úr atvinnudeild háskólans til þess að hafa með höndum allan undirbúning að sementsverksmiðju, sem á að reisa hér við Faxaflóa. Hún hefur þess utan haft ákveðna menn á launum til þess að undirbúa þessi mál, og ég fullyrði, að ef hér hefði verið iðnaðarmálastjóri með þeirri þekkingu, sem ætlað er til að hann hafi samkv. þessu ákvæði í frv., þá hefði honum verið falin framkvæmd þessa verks og það hefði orðið ríkissjóði miklu ódýrara. Ég vil enn fremur benda á, að á sama tíma hefur verið á fullum launum maður hjá ríkissjóði til þess að undirbúa áburðarverksmiðju ríkisins. En hvort tveggja þetta hefði fallið undir iðnaðarmálastjóra, og ef hann hefði ekki sjálfur komiðt yfir að gera allt þetta verk, þá var það bein sönnun þess, að það var ekki nægilegt, að iðnaðarmálastjóri væri einn, heldur átti að láta honum í té tæknilega aðstoð, ekki vegna vankunnáttu í starfi, heldur vegna þess að hann kæmist ekki yfir öll þau verkefni, sem hann þyrfti að gera. Í þriðja lagi vil ég benda á, að nú hefur ríkissjóður ráðið til sín mann, ekki frá ríkisstofnun, heldur frá einkafyrirtæki, til þess að undirbúa þaraverksmiðju á Reykhólum, og þetta hefði vafalaust verið afhent iðnaðarmálastjóra, ef hann hefði verið til í landinu. Svoleiðis að verkefnið eru fjöldamörg og miklu meiri en iðnaðarmálastjóri kæmist yfir, þannig að þau rök, að þetta borgi sig ekki fyrir ríkissjóð, eru hrein falsrök, það kostar ríkissjóð meira í peningum að hafa ekki iðnaðarmálastjóra heldur en að hafa hann. Ég vildi einnig benda á, að ef iðnaðarmálastjóri hefði verið á sínum tíma, þegar samið var um byggingu síldarverksmiðjanna bæði á Skagaströnd og Siglufirði, þá hefðu orðið minni deilur um þau mál en varð, og þá hefði orðið minni kostnaður fyrir ríkissjóð heldur en varð. Því verður þess vegna ekki haldið fram með rökum, að það sé ofviða ríkissjóði að setja upp það embætti, sem hér um ræðir.

Ég vil einnig í sambandi við þetta mál leyfa mér að benda á, að við Fiskifélag Íslands eru áætlaðar 50000 kr. til þess að halda fiskiþing í Reykjavík og við Búnaðarfélag Íslands 150000 kr. til þess að halda búnaðarþing í Reykjavík á hverju ári. Getur sú þjóð, sem leyfir sér að veita landbúnaðinum, ekki einasta búnaðarmálastjóra, heldur einnig fulltrúa, til þess að sitja hér á þingi á hverju ári, sem kostar 150000

kr., — getur sú þjóð leyft sér að vanrækja það ár eftir ár að láta iðnaðinn fá sams konar aðstoðu, og hvaða fé er kastað á glæ með slíkri ríkisstofnun? En það skal minni hl. iðnn. vita, að hann ber að einhverju leyti ábyrgð á því. Hann kastar af sér að einhverju leyti ábyrgðinni á þá alpm., sem ár eftir ár fella svona mál, en það er ekki ábyrgðarlaust af hans hálfu að gera þetta ár eftir ár, því ef n. væri sammála um málið, þá væri það komið í gegn.

Samkv. 5. gr. er ætlað til, að iðnaðarmálastjóri geri árlegar tillögur um heildartilhögun á sviði iðnaðarmála með það fyrir augum, að eðlileg og holl hlutföll haldist á milli atvinnuvega þjóðarinnar um skiptingu í vinnuafli, rekstrarfé, fjárfestingu og opinberri aðstoð. M. a. vegna þessa ákvæðis þótti rétt að hafa fulla samvinnu við fjárhagsráð um undirbúning frv., og hefur maður frá þeirri stofnun þannig starfað að honum, og ráðið mælir með því, að frv. verði samþ.

Þá á iðnaðarmálastjóri að hafa eftirlit með því, að framleiðslunni sé beint að þeim greinum, sem þjóðhagslega eru þýðingarmestar, og enn fremur á hann að sjá um, að hendinni sé ekki sleppt af þeim vörum, sem framleiddar eru í landinu, fyrr en þær eru svo unnar, að þær geti skilað sem mestum gjaldeyri. Og þótt iðnaðarmálastjóri hefði ekkert annað verkefni en þetta, þá mundi starf hans borga sig margfallega. Ég verð því að telja það ófyrirgefna skammsýni af mönnum, sem sú ábyrgð er falin að fjalla um slík mál í n., að gera till. um að vísa þessu frá áður en þeir hafa kynnt sér það að fullu, hvað um er að ræða.

Þá hefur þetta mál verið sérstaklega rætt við rannsóknaráð ríkisins, og það hefur lagt megináhrerzlu á að fá mann til að gegna slíku embætti. Það vinnur að hinum vísindalega undirbúningi þessara mála og leggur eðlilega mikið upp úr því, að framkvæmdaaðili sé þar einnig starfandi.

Þá verður það eitt verkefni iðnaðarmálastjóra að fylgjast með því, hvaða nýjungar koma helztar fram í iðnaði með ýmsum öðrum þjóðum. Ég verð nú að leyfa mér að spyrja, hvort nokkrum geti blandast hugur um mikilvægi þess, að slíkrar vitneskju sé aflað. Eða máske slík þekking sé einskis virði? Ætli það væri einskis virði fyrir ýmis fyrirtæki t. d. að geta leitað til þessa embættismanns varðandi ýmsar endurbætur á hinum og þessum vélum? Ég vil benda á í því sambandi, að Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna hefur þannig orðið að ráða til sín sérstakan mann, af því enginn slíkur opinber aðili var til að leita, og hún telur sér stórkostlegan hag í að launa hann upp á eigin spýtur til leiðbeininga við ákveðið verk. Og hvernig má það þá vera, ef eitt fyrirtæki sér sér hag í að greiða slíkum manni góð laun og vill ekki leggja starf hans niður, þegar séður er árangur þess — hvernig má þá vera, að starf slíks manns yrði tjón fyrir ríkið? Nei! Menn, sem vilja láta vísa þessu máli frá á þeim forsendum, að starf þessa embættismanns borgi sig ekki, þeir sitja sannarlega í biksvarta myrkri vanþekkingarinnar á þessu sviði.

Þá er það enn eitt verkefni iðnaðarmálastjóra að leiðbeina iðnrekendum um meðferð ýmiss konar hráefna, blöndun þeirra o. s. frv., en það mundi stuðla mjög að bættri nýtingu þeirra og verður að teljast aðkallandi nauðsyn.

Hér ber allt að sama brunni. Hver sá maður, sem vill setja sig eitthvað ofurlítið inn í mál-efni iðnaðarins og þá miklu framtíð, sem er í þessum atvinnuvegi, hann getur ekki orðið meinsmaður þessa máls. Hvað einn höfuðatvinnuveg þjóðarinnar, landbúnaðinn, snertir, þá stendur hann að visu á alltraustum grunni, en afkoma hans er eigi síður mjög háð sól og regni, og er þar skemmst að minnast hrakfalla á s. l. ári. Um sjávarútveginn vita allir, að hann er svo áhættusamur, að þjóðin getur ekki undir neinum kringumstæðum byggt afkomu sína á honum einum. Það er því ekki vanþörf á að byggja upp atvinnuveg, sem er óháður slíkum skakkaföllum og á auk þess þátt í að auka útflutningsverðmæti á framleiðslu annarra atvinnuvega með fullkomnari vinnslu. — En það er þá enn eitt verkefni iðnaðarmálastjóra að gera tillögur um ný iðjuver og endurbætur á eldri iðjuverum og hann hefði t. d. eftirlit með framkvæmdum við þau iðjuver, sem nú eru í undirbúningi. Hvað þetta snertir, þá held ég nú, að enginn maður treysti sér til að halda þá fram, að húsameistari ríkisins hafi ekki svarað ríkissjóði stórkostlegt fé á undanförnum árum. En hér stendur nákvæmlega eins á. Og má segja, að andstæðingar þessa máls horfi í eyrinn, en hendi krónunni. — Enn fremur á þá iðnaðarmálastjóri að gera till. um sölu iðjuvera, ef slíkt kemur til greina, og athuga ársreikninga þeirra og gera tillögur til úrbóta, ef tap er á rekstrinum. Ég held nú, að ef slík stofnun hefði verið hér fyrr, og t. d. þegar Fiskidjuver ríkisins var reist hér, þá hefðu þau glappaskot, sem þar urðu, aldrei átt sér stað, og það mál ekki orðið Alþingi til jafnauna-legrar skammar og það varð.

Þær brtt., sem meiri hl. n. gerir við frv., eru á þskj. 306, og hin fyrsta við 2. gr., um að 2. málsg., sem fjallar um stofnun framleiðsluráðs, falli niður, og enn fremur er þar um að ræða nokkra breytingu á þeim launaflokki, sem viðkomandi maður, sem á að vera verkfræðingur að menntun, er settur í. — Önnur brtt. er sú, að 3. gr. falli niður, og leiðir það af hinum breytingunum. — Þriðja till. er við 5. gr., fjallar um verkefni iðnaðarmálastjóra, og er gerð til að draga úr þeim kostnaði við starfið, sem hefur verið þyrnir í augum minni hl. n. — Fjórdða brtt. er við 6. gr. og hin fimmta við 7. gr., og leiðir þær breytingar af því, að gert er ráð fyrir, að framleiðsluráð verði ekki sett á stofn. — Þá er enn lagt til, að 8. gr. falli niður ásamt fyrirsögn og kaflaskiptum, og leiðir það af áðurgreindum breyt., og sama er að segja um 9. gr. Sama er og að segja um 8. brtt., að hún er afleiðing af öðrum till.

Þessar till. eru eingöngu gerðar til að draga úr kostnaði við stofnunina, og við hörmum, að frv. skuli ekki geta farið í gegn óbreytt, en það má þá síðar auka við stofnunina, er Alþingi sér nauðsyn þess, og er betra, að málið fái

fram með þessum breytingum, heldur en að það verði dregið á langinn. Ég leyfi mér því að vænta þess, að hv. þd. gjaldi því samþykki og það nái einnig samþykki Nd. á þessu þingi.

Þá þykir mér að lokum rétt að benda hv. þdm. á það, að prentað er sem fskj. með nál. meiri hl. bréf frá n., sem þáv. iðnmrh. skipaði á s. l. ári til athugunar á frv. þá; en í n. voru þeir Kristjón Kristjónsson, Guðmundur H. Guðmundsson, Páll S. Pálsson, Þorbjörn Sigurgeirsson og Baldvin Jónsson. Ég skal ekki eyða tíma deildarinnar til þess að ræða þetta erindi, þar sem hv. alþm. eiga kost á að kynna sér það í nál. Ég vil aðeins endurtaka, að ég vænti þess, að frv. verði samb., og enn fremur, að frá hv. minni hl. n. komi einhver önnur rök en þau, sem getur að lita í nál. hans. Það er mannglegt að koma með eitthvað til að deila um og miklu betra heldur en játað sé, að mál muni vera svo og svo þarflegt, en koma þó fram með till. um að svæfa það. En till. um að visa málinu til ríkisstj. þýðir að svæfa það og annað ekki.

Rannveig Þorsteinsdóttir: Herra forseti. Ég harma, að hv. frsm. minni hl. n. er ekki viðlátinn til að tala fyrir máli hans, þar sem hann er sjúkur, en hann er kunnugur þessu máli allt frá byrjun. Ég er aftur á móti aðeins byrjandi í kunnugleika á þessu máli, og framsaga mín verður því að sjálfsögðu ekki eins ýtarleg og hans hefði orðið, ef hann hefði getað verið hér viðstaddur.

Hv. frsm. meiri hl. rakti hér sögu þessa máls, og væri kannske óþarfi að rekja hana nánar, nema að svo miklu leyti sem hann dregur af henni aðrar ályktanir en aðrir. — Í fyrra var málið sent, eins og fram kom í ræðu hans, til fjárhagsráðs og seint á þinginu skipuð millipn. til athugunar frv. Sú n. skilaði ekki áliti til ríkisstj., þó undarlegt sé, heldur til þingn., og fór málið þannig um tíma fram hjá ríkisstj. — Ég veit ekki, hvað menn telja upp úr því leggjandi, að þrír ráðh. hafa fjallað um þetta mál, þ. e. a. s. hv. þm. Hafnf., sem fyrstur hafði það til meðferðar sem iðnmrh., þá hv. þm. Vestm., sem gegndi því embætti er umrædd n. var skipuð, og loks sá flokksbróðir hv. flm., er nú fer með þessu mál. Mér finnst þessi staðreynd athugaverð í sambandi við þetta mál. Ráðherrarnir eru menn eins og aðrir og þurfa tíma til að kynna sér stórmál frá grunni. Og hvað núv. iðnmrh. snertir, þá hefur hann alls ekki haft tíma til að kynna sér málið til fulls, enda munu af því sprottin þau skilaboð, sem n. voru flutt frá hæstv. ráðh., að hann teldi ekki heppilegt að miða við, að málið næði fram að ganga á þessu þingi. Hann vildi, að tími mætti vinnast til að setja málið á öruggan grundvöll. Og það verður ekki hjá því komizt, að það mál hljóti að eiga nokkuð öruggt uppdráttar, sem á að berja í gegnum þingið andstætt vilja viðkomandi ráðh., enda þótt hann sé því annars velviljaður. Og fyrir mig persónulega hafði það mikla þýðingu um afstöðu til málsins, að hér var um að ræða ráðh., sem ekki hafði farið höndum um málið áður og hlaut því að hika

við framkvæmdir, unz honum væri það að fullu ljóst, hversu það er vaxið.

Minni hl. n. hefur aldrei dregið neina dul á það, að hann telur nauðsynlegt, að iðnaðurinn fái stofnun, sem geti leiðbeint við starf og skipulagningu opinberra fyrirtækja. Og ég held að það sýni ekki neinn fjandskap við þetta mál, þó við viljum, að það verði undirbúið sem best. Hv. frsm. virtist telja, að það fælist ekki í till. okkar, að við vildum, að ríkisstj. léti undirbúa málið frekar. Ég verð því að lýsa því yfir, að við vildum fúslega standa að slíkri till. og það er einmitt það, sem fyrir okkur vakir. Hver sem hlustaði á framsöguræðu hv. þm. Barð. mun líka hafa séð, að full ástæða er til að æskja þess, að málið verði enn um hrið lagt á hilluna til undirbúnings. Það mun hafa vakað fyrir meðflm. hv. flm., að það, sem hér er um að ræða, væri lítil stofnun. En í frv. á þskj. 34 er gert ráð fyrir miklu bákni, og þegar n. klofnaði, þá var það um frv. á þskj. 34. Þær breytingar, sem hv. meiri hl. leggur til við frv. nú, hafa ekki verið ræddar í n., en af samtali við háttv. varaþm. Sjálfstfl., er hann átti sæti í n., veit ég, að hann a. m. k. reiknaði aðeins með einum manni með eina skrifstofustólku sér til aðstoðar. En öll þau verkefni, sem hv. frsm. meiri hl. taldi í sinni ræðu að lægju fyrir iðnaðarmálastjóra, verða langt frá því unnin af einum manni. Og sýnir þetta glögg, að sjálfur frumkvöðull lagasetningarinnar hefur ekki gert sér ljóst, hve umfangsmikil stofnun hér er á ferðinni. Þegar hann flytur yfirlitsræðu um málið, fer hann út á hinn víða grundvöll ótæmandi verkefna fyrir þessa stofnun, og er nóg að vitna til þess, þegar spurt er að rökum fyrir því, að við berum fram frávísunartill. við málið. Þau rök hefur hv. frsm. glögglega dregið fram sjálfur.

Ég held ég þurfi ekki að fara um þetta miklu fleiri orðum, en skal geta þess í leiðinni, að þegar mál þetta var rætt í n., þá kom fleira til athugunar en það, hvers konar stofnun þetta ætti að vera t. d. og hvort menn væru til, sem mættu teljast þessu verkefni vaxnir; — það kom líka til greina að athuga, hvort ekki mætti notfæra sér stofnanir, sem þegar voru til, svo sem rannsóknaráð o. fl., færa þær saman o. s. frv. Þetta er allt órannsakað.

Minni hl. n. er máli þessu alls ekki andvígur; slíkar ásakanir eru út í bláinn, og þarf ekki að tala hér yfir hausamótunum á mér fyrir það. Við óskum aðeins eftir því, að hæstv. ráðh. fái tækifæri til að setja sig inn í málið og segja álit sitt. Þó að hv. frsm. meiri hl. segi, að við í minni hl. viljum ekki sinna málinu, heldur fleygja því í ruslakörfuna, eins og hann komst að orði, þá veit hann fullvel, að ekkert slíkt liggur á bak við hjá okkur. Og við vitum, að það er svo gott samband á milli hans sjálfs og iðnmrh., að hann veit, að ríkisstj. mundi vera fús til að vinna að undirbúningi þessa máls fyrir næsta þing. Ég álit, að í þessari till. okkar um að vísa málinu til ríkisstj. felist það, að því verði vísað til hennar til athugunar. — Ég tel svo ekki þörf á því, að ég fari um þetta fleiri orðum, en ég endurtek

það, sem ég sagði áðan, að það hefði verið æskilegt, að frsm. minni hl. hefði verið hér sjálfur til að ræða þetta mál.

Umr. frestað.

Á 52. og 53. fundi í Ed., 18. og 22. jan., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 54. fundi í Ed., 23. jan., var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. minni hl. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég var ekki við, þegar þetta frv. var rætt hér fyrr við 2. umr., og veit því ekki, hvað þá hefur farið fram. Hins vegar eru einstök atriði í þessu frv., sem ég vildi gera grein fyrir, og má vera, að ég endurtaki þá eitthvað, sem búið er að segja.

Það er fyrst að geta þess, að n. klofnaði um frv. eins og það lá fyrir, en eins og það kemur nú frá hv. meiri hl. er það svona eins og svipur hjá sjón, og um þær breytingar, sem þar hafa verið gerðar, hefur minni hl. ekki haft aðstöðu til þess að fjalla.

Þá er að geta þess, að oft kemur fram, að iðnaðurinn, sem sé einn af þremur aðalatvinnuvegum okkar, sé einhvers konar hornreka og sé afskiptur um aðstoð ríkisins, sé nokkurs konar olnbogabarn. Þennan stóra misskilning vildi ég leiðrétta. Það er enginn atvinnuvegur studdur svo sem hann. Hann er studdur með verndartollum, svo að landsmenn verða að kaupa aðkeyptar iðnaðarvörur margfalt dýrari en þær kosta. Við munum eftir því, að það var talað um það í fyrra að endurgreiða toll af sænskum timburhúsum, 7—8 þús. af húsi, sem eigendurnir urðu að greiða, af því að þau voru ekki smíðuð af innlendum iðnaðarmönnum. Þannig er hvert einasta smáatriði, sem unnið er hér heima, stutt verndartollum, sem þó er margt svo slæmt, að það er neyð að kaupa það. Þess vegna er ekki hægt að segja, að iðnaðurinn sé hornreka hvað snertir stuðning ríkisvaldsins.

Þá er það, að iðnaðinn vanti hina leiðandi hönd, sem landbúnaðurinn hafi í Búnaðarfélaginu og sjávarútvegurinn í Fiskifélaginu, og það sé sú hönd, sem hér sé verið að skapa. Hvað þessu viðvíkur þá er iðnráð engan veginn eins heilsteypt og Búnaðarfélagið. Það er nú svo, að atvinnuvegirinn er misjafnir í eðli sínu og eiga misjafnlega mikla kröfu til aðstoðar frá því opinbera. Landbúnaðurinn er þannig settur, að það, sem lagt er fram til leiðbeiningar, rennur til þess að hann í framtíðinni verði öflugri og gefi meira af sér en í dag, hvernig jörðin verði gerð frjórri á komandi áratugum. Það eru ekki nema að litlu leyti þeir, sem nú sitja jarðirnar, sem njóta árangurs aðstoðarinnar, heldur er það framtíðin, sem þar á hlut að máli. Aðstoðin á að verða til þess að þeir, sem í framtíðinni sitja jarðirnar, fái betri afrakstur. Nákvæmlega sama á við um búféð. Það er reynt að gera það þannig úr garði, að kynslóðin, sem upp vex, taki fram og verði arðsamari en sú, sem nú lifir. Því á landbúnaðurinn mjög mikla kröfu á styrk af

opinberu fé. Þar að auki eru skilyrði landbúnaðarins mjög misjöfn eftir löndum, og takmarkað hvað hægt er að færa af reynslu eins lands á annað. Hvert land verður að byggja á sinni eigin reynslu. Þetta gerir það að verkum, að kröfur landbúnaðarins á opinberri aðstoð eru mjög réttáar, því ekki er verið að vinna fyrir hann Jón, sem nú situr jörðina, heldur til þess að hann Pétur, sem kemur á eftir Jóni, fái betri afrakstur.

Þegar komið er að sjávarútveginum, gegnir öðru máli. Við styrkjum skip til þess að finna út, á hvern hátt sé hægt að veiða sem mest af fiski á sem skemmstum tíma, hvernig hægt sé að hljóta augnablikstekjur á kostnað framtíðarinnar. Ekki eitt einasta skip getur að þessu leyti bent á líkur til þess, að skip, sem fiskar á sömu slóðum að 10 árum liðnum, fái betri afla. Það er reynt að finna þá staði, þar sem hægt er að fiska mest á liðandi stund, og ekki tekið tillit til þess, hvort verið sé að rýra tekjur framtíðarinnar. Það er reynt að finna sem stórvirkust veiðitæki, jafnvel rafmagnstæki, sem drepa hvern einasta fisk á stóru svæði. Það eru því allt önnur skilyrði og kröfur, sem ríkið gerir til sjávarútvegsins, allt annað, sem lagt er til grundvallar, þegar honum er veittur styrkur, heldur en þegar landbúnaðurinn er annars vegar. Þó aðstæður séu ekki eins í hinum ýmsu löndum, þá eru þær þó líkari en hvað við kemur landbúnaðinum. Það er hægt eftir reynslu annarra landa að vita, hvernig bezt sé að byggja skip, sem stunda á hér veiðar, en það er ekki hægt að segja um eftir reynslu annarra landa, hvernig bezt sé að rækta jörð í einhverjum dal á Íslandi. Þó er enn þá minna frávik eftir löndum, þegar komið er að iðnaðinum, því hann er svipaður um allan heim, eins vélar, sem notaðar eru við sama iðnað, og margt er það, sem hann þarf ekki að byggja á eigin reynslu í landinu, en staðhættir gera hinum atvinnuvegunum nauðsynlegt. Ef vél hefur verið tekin til notkunar og reynzt vel í öðru landi, þá er líka nokkurn veginn vissa fyrir því, að hún muni líka reynast vel á Íslandi. Þannig er það ákaflega margt í iðnaðinum, sem er það sama um allan heim. Þetta er líka Sameinuðu þjóðunum ljóst, því mér vitanlega hafa þær ekki sett upp neina stofnun til að leiðbeina mönnum í sjávarútvegi eða landbúnaði, en hins vegar hafa þær sett upp stofnun til leiðbeiningar í iðnaði, og það stafar vitanlega af því, að iðnaðurinn baserast á því sama um allan heim, þó mismunur geti átt sér stað um ýmis efni, sem ekki finnast nema á fáum stöðum, en um það er nú varla að ræða hér, í eins hráfnasnaðu landi og Ísland er, því svo má heita, að þau höfum við engin nema frá hinum atvinnuvegunum tveimur, fisk frá sjávarútveginum og mjólk og kjöt frá landbúnaðinum.

Þegar nú þess er gætt, að þessi stofnun er til, sem beint er ætlað að veita leiðbeiningar varðandi iðnaðinn, og við erum þátttakendur í þeim samtökum, sem komið hafa þeirri stofnun á fót, þá fæ ég ekki betur séð en rétt sé að athuga, hvort íslenskur iðnaður geti ekki

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

notað þessa stofnun sér til leiðbeiningar og aðstoðar. Frv., eins og það var fyrst, var í rauninni brot á yfirlýstri stefnu Sjálfstfl. í þessum málum, og það hefur flm. nú séð og því reynt að sniða af því mestu agnúana. Ég tel rétt að sjá fyrst, hvaða gagn íslenskir iðnaðarmenn geta haft af aðstoð og leiðbeiningum stofnunar Sameinuðu þjóðanna í meðferð og vali véla, áður en slík löggjöf er sett. Ef það sýndi sig, að sú aðstoð væri ónóg, þá þætti mér líklegt, að ég gæti verið með í samþykkt á setningu yfirstjórnar í iðnaðarmálum þjóðarinnar. Við í minni hl. leggjum því til, að frv. verði vísað frá, en athugað væri, hvaða gagn við Íslendingar gætum haft af þeirri alþjóðastofnun um leiðbeiningar í þessum efnum, og leggjum því til, að frv. verði vísað til ríkisstj. til nánari athugunar. Ég vil ekki tefja fyrir því með því að ræða þetta meira, þó ég hafi margt frekar um málið að segja.

Umr. frestað.

Á 55. fundi í Ed., 25. jan., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Ég hef skrifað undir nál. meiri hl. iðnn. með fyrirvara og flutt hér síðan brtt. á þskj. 307. Þó að ég hafi skrifað undir nál. með fyrirvara, þá er það ekki af því að ég sé ekki sammála því, að þetta mál gangi fram. Ég hef frá því fyrsta tekið jákvæða afstöðu með efni þess og viljað vinna að því, að iðnaðinum yrði skipuð yfirstjórn á þá leið, sem ætlað er til með flutningi þessa frv. Það, sem helzt greinir á milli mín og meiri hl. n., er, að mér finnst of skammt gengið með frv. eins og meiri hl. leggur til að það verði. Eins og hv. þdm. hafa vafalaust gert sér grein fyrir, er nú mjög skorið niður af efni frv. frá því, sem það hefur verið flutt á undanförunum árum. Það hefur mjög verið dregið úr þeim verkefnum, sem yfirstjórn þessi á að hafa, og mér finnst, að of langt hafi verið gengið í þeim niðurskurði, og því náist ekki eins mikill árangur og æskilegt væri, verði frv. samþ. eins og meiri hl. n. leggur til. Ég get að visu fallið á, að fellt sé niður ákvæðið um framleiðsluráð, eins og lagt er til í brtt. Ég er ekki viss um, að það sé nauðsynlegt við hlið iðnaðarmálastjóra, og með því að fella það niður sparast kostnaður. En þó að það sé fellt niður, þá vil ég ekki fella niður öll þau verkefni, sem það átti að hafa með höndum. Það má fela þau iðnaðarmálastjóra og starfsfólki hans.

Þá ætla ég að greina frá brtt. mínum og vikja jafnframt að því, sem mig greinir á um við meiri hl. n. — Brtt. á þskj. 307 eru við 5. og 7. gr. frv. Fyrst er þá brtt. við a-lið 2. tölul. 5. gr. Greinin er um verkefni iðnaðarmálastjóra, og hljóðar þessi liður svo, að hann skuli árlega gera till. um, „að eðlileg og holl hlutföll haldist á milli atvinnuvega þjóðarinnar um skiptingu á vinnuafli, rekstrarfé, fjárfestingu og opinberri aðstoð.“ Fyrsta brtt. mín er sú, að inn í þessa upptalningu komi á eftir orðinu „vinnuafli“: gjaldeyri, — þ. e. iðnaðar-

málastjóri á að hlutast til um, að eðlileg hlutföll haldist um ráðstöfun gjaldeyris til hinna ýmsu iðngreina, svo að nauðsynlegan iðnað skorti ekki gjaldeyri til kaupa á hráefni. Ég held, að það sé þýðingarmikið og nauðsynlegt, að þetta sé tekið fram, því að eins og kunnugt er, hefur í gjaldeyrisvandræðum undanfarinna ára mjög skort á, að iðnaðurinn hafi, í tæka tíð a. m. k., getað aflað sér þeirra hráefna, sem honum eru á hverjum tíma nauðsynleg, og nú er mjög mikið talað um, að verulegur hluti iðnaðarins, þar á meðal ýmsar þýðingarmiklar iðngreinar, séu að stöðvast vegna hráefnaskorts, þeim hefur ekki verið veitt gjaldcyrisleyfi fyrir hráefni. Þess vegna álit ég rétt, í frv. eins og þessu, að þessu sé ekki gleymt, heldur þvert á móti þýðingarmikið, að það sé tekið með.

Þá er það 2. liður sömu brtt., einnig við 5. gr., en við c-lið hennar. Liðurinn fjallar um, „að hendi sé ekki sleppt af neinum afurðum, er vér öflum, fyrr en þær hafa verið svo úr garði gerðar, að þær skili landinu sem mestum erlendum gjaldeyri, ef út eru fluttar, en spari sem mestan erlendan gjaldeyri, ef þær eru seldar innanlands.“ Ég legg til, að á eftir þessum lið komi nýr stafliður, svo hljóðandi: „að iðnaðurinn sé rekinn með fullum afköstum, þannig að vélakostur og vinnuafi nýtist sem best.“ Ég held, að þetta sé mjög nauðsynlegt og að það verði eitt af aðalverkefnum iðnaðarmálastjóra að hlutast til um, að vélakosturinn, sem fyrir hendi er, sé hagnýttur á sem skynsamlegastan hátt og til fulls. Mér leikur nokkur grunur á, að nokkuð mikil brögð séu að því, að ýmis iðnfyrirtæki hagnýti ekki nema að nokkru leyti þann vélakost, sem fyrir hendi er, e. t. v. vegna þess, að þau hafa ekki fengið hráefni og þess vegna ekki starfað nema af og til. Ég geri líka ráð fyrir, að vegna þess skipulagsleysis, sem verið hefur á þessum málum, þá eigi það sér að meira eða minna leyti stað, að vélnar séu ekki hagnýttar eins og hægt væri. Ég álit þess vegna rétt, að þetta ákvæði sé sett inn í upptalninguna um verkefni iðnaðarmálastjóra og hann komi skipulagi á vélaiðnaðinn, svo að vélar, sem mikið fé, erlent eða innlent, er fest í, séu notaðar til fulls, og að verksmiðjur, sem þegar eru komnar upp og iðnaðarmálastjóri telur, að nauðsynlegar séu, geti unnið viðstöðulaust og hafi hráefni og annað, sem þær þurfa, og síðan verði ekki leyfður innflutningur á vélum, nema það sem sjáanlega þarf til að ná hæfilegum afköstum í viðkomandi iðngrein á hverjum tíma. Síðan er í till. meiri hl. n. lagt til að fella niður ýmsa liði, þar á meðal 4., 5. og 6. tölul. þessarar sömu gr. — 4. tölul. fjallar um „að stuðla að því, að ekki sé fluttur inn fullunninn varningur, ... heldur sé hann fluttur inn á því stigi, sem hann er ódýrastur, en þó hæfur til að vinnast að fullu í isl. iðjuverum.“

Ég er ekki sammála um að fella þennan lið niður, ég held að það sé alveg ástæðulaust. Það hlýtur að vera þýðingarmikið atriði fyrir innlendan iðnað, ef hann á annað borð telst fær um að vinna viðkomandi vöru, að hún sé ekki

fluttur fullunninn til landsins. Ég álit því, að þetta atriði eigi að standa, og mun greiða atkv. mitt gegn því, að það sé fellt niður.

5. lið mun ég ekki gera ágreining um, en ég álit aftur á móti ekki rétt að fella 6. lið niður og mun greiða atkv. á móti því. Auk þess flyt ég brtt. um, að við hann sé bætt: „og greiða fyrir því, að iðnaðurinn fái flutt inn þau hráefni, sem hagkvæmt er, að hann vinni úr.“ Ég álit það sjálfsagt verkefni fyrir iðnaðarmálastjóra í samstarfi við iðnfyrirtækin í landinu að vinna að hagnýtingu markaða fyrir þær iðnaðarvörur, sem hér er hægt að framleiða, fyrst og fremst innlendan markað, en engu síður, ef tæk eru á að framleiða iðnaðarvörur, sem hægt væri að fá markaði fyrir erlendis, að athuga það og hagnýta. Ég er mjög á móti að þetta ákvæði sé fellt niður, en legg til, að þessu verði bætt við. Það er grundvallarskilyrði, að iðnaðurinn fái þau hráefni, sem hann þarf til að vinna úr, og hann getur jafnvel skapað mikinn gjaldeyri, ef hann flytur inn hráefni, en getur selt út fullunna vöru.

Þá er hér enn þá brtt. við 5. gr. frv., 8. lið. Þar er gert ráð fyrir, að eitt af verkefnum iðnaðarmálastjóra sé að gera till. um sölu á iðjuverum ríkisins, ef heppilegra þykir að þau séu starfrækt af öðrum. Ég er á móti því, að þetta ákvæði standi í frv. Ég sé ekki, að það sé nokkur ástæða til að gera ráð fyrir, að hagkvæmara verði að selja einstaklingum iðjuver þau, sem ríkið á; það eru fyrst og fremst sildarverksmiðjur ríkisins og fiskiðjuver ríkisins, sem eru stærst, einnig á það við landssmiðjuna og einhver fleiri. Jafnvel þó að komið gæti til mála, að einhver teldi hagkvæmara að fela einstaklingum rekstur slíkra fyrirtækja, þá er alltaf hægt að bera fram till. um það. Mér finnst það eðlilegra heldur en það sé eitt af verkefnum embættismanns ríkisins. Ég vil ekki gera ráð fyrir því sem reglu, heldur þvert á móti.

Þessar brtt., sem ég hef nú nefnt, eru allar við 5. gr. frv. Hins vegar er 2. brtt. á þskj. 307 við 7. gr. þess. Meiri hl. n. hefur lagt til, að sú grein verði algerlega felld niður, en í henni er ákvæði um, að til þess að hafa jafnan sem best heildaryfirlit yfir iðnaðarmálin í landinu verði safnað skýrslum, eins og þar er talað um, og þær gefnar út og birtar árlega. Ég geri ráð fyrir, að meiri hl. vilji fella þetta niður af sparnaðarástæðum. Það má að visu gera ráð fyrir, að það kosti nokkurt fé að framkvæma þetta, en hins vegar tel ég, að það sé svo þýðingarmikið atriði í sambandi við endurskipulagningu iðnaðarins, að hjá því sé ekki hægt að komast, slík skýrslusöfnun er einmitt grundvallaratriði fyrir að koma skipulagi á þessi mál. Þess vegna legg ég til, að þessari gr. verði haldið; efnislega er till. mín að mestu leyti sú sama, aðeins færð upp í stafliði þau verkefni, sem greinin fjallar um, og einu nýju atriði bætt við, sem er c-liður undir 2. tölul. á þskj. 307 og er um, að í þessa skýrslusöfnun sé tekið yfirlit um, hversu miklum afköstum sé hægt að ná við hvert fyrirtæki, miðað við fyllstu hagnýtingu vélakosts, og að unnið sé á vöktum, hversu margt verkafólk þurfi þá, hve

mikið hráefni og hver verðmætisaukning framleiðslunnar yrði.

Eins og ég var að tala um áðan, þá held ég, að það sé sérstaklega þýðingarmikið atriði, að sá vélakostur, sem keyptur verður til landsins og komið fyrir í verksmiðjum, sé hagnýttur sem allra bezt. Og það verður bezt gert með því, að vélarnar séu látnar ganga allan sólarhringinn, sem sagt komið sé á vaktavinnu í verksmiðjum. Með því móti ætti að vera hægt að ná miklu meiri framleiðsluafköstum með sama vélakosti heldur en nú er, þar sem unnið er aðeins 8 stunda vinnudag, og ég tala nú ekki um, ef það á sér stað, sem ég hef grun um, að í ýmsum verksmiðjum sé ekki unninn fullur vinnudagur að staðaldri. En það hlýtur að vera þjóðhagslega séð mjög mikils virði að ná sömu afköstum með miklu minni vélakosti en ella, og það þýðir miklu minni gjaldeyriseyðslu en annars. Enda mun það nú mjög tíðkast erlendis, að í stærri verksmiðjum sé yfirleitt vaktavinnna. Það gefur líka að skilja, að slík vinnubrögð ættu að vera miklu hagkvæmari. Ég álit þess vegna, að það ætti að vera eitt af verkefnum iðnaðarmálastjóra og ekki það veigaminnsta að gefa út skýrslu um heildaryfirlit yfir iðnaðarmálin í landinu, og ætti einn liðurinn í þeirri skýrslu að vera athugun á því atriði, sem felst í þessari brtt. minni um það, hve miklum afköstum væri hægt að ná með því fyrirkomulagi að hafa vaktavinnu í verksmiðjum.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara nánar út í einstök atriði þessara brtt. Þær hafa nú legið lengi fyrir, ásamt öðrum till. í þessu máli, og ég geri ráð fyrir því, að hv. þdm. séu búnir að kynna sér þær ásamt málinu í heild. En ég vil að lokum segja það, að ég hef frá því fyrst, að frv. um þetta efni kom fram, verið meðmæltur því, að slíkri yfirstjórn væri komið á iðnaðarmálin í landinu, og ég er enn sama sinnis og vil því standa að framgangi þessa frv., jafnvel þó að minar brtt. verði ekki samþ., en þar teldi ég, að of skammt væri gengið. En samt sem áður mundi ég greiða atkv. með frv. eins og það verður væntanlega samkv. till. frá meiri hl. n., ef það á annað borð nær fram að ganga. Ég skal þá ekki fjölyrða um þetta frekar. Ég hef því miður ekki verið við þær umr., sem þegar eru orðnar af hálfu beggja þeirra nefndarhluta, sem skilað hafa nál. Ég veit ekki, hvort nokkuð hefur komið þar fram, sem ég vildi sérstaklega taka til athugunar. En ef eitthvað kæmi fram, sem ég vildi gera aths. við, þá verður tækifæri til þess síðar.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál hefur nú legið lengi fyrir þessari hv. d., og er ástæðan fyrir því sú, að hv. frsm. minni hl. n. var veikur, og var því málið tekið af dagskrá og umr. frestað. Nú þegar loksins er hægt að hafa umr. um þetta mál, þá teldi ég æskilegt, ef hæstv. forseti vildi gera tilraun til þess, að hv. frsm. minni hl. væri hér við umr. Mér finnst það lágmarkskrafa til hv. þm., að þeir geri meira en hrista úr klaufunum einu sinni og fara svo.

Ég hefði nú að mörgu leyti getað fallið á ýmsar þær brtt., sem komu frá hv. 4. landsk. þm., sem hann hefur borið fram á þskj. 307. En hv. þm. er vel kunnugt um það í sambandi við afgreiðslu málsins í n., að ég hef fallið frá fyllstu kröfum um afgreiðslu málsins til þess að reyna að fá meiri hl. fyrir frv. hér í d. Ég er að sjálfsögðu bundinn við þau loforð gagnvart meiri hl. n., sem fylgir mér að máli, og get því ekki fylgt þeim till., sem hér hafa komið fram frá hv. 4. landsk., þó ég að öðru leyti sé sammála hv. flm. um þær, eins og frv. ber með sér á þskj. 34. Ég mun því verða að greiða atkv. á móti þessum brtt., vegna þess að fylgi þess aðila, sem á sínum tíma skrifaði undir álit meiri hl. n. um frv., var bundið því skilyrði, að þessar breyt. á frv. yrðu samþ. Og þó hann sé ekki nú á þingi, þá skilst mér einnig, að það sé ósk þess manns, sem hefur tekið hans sæti hér á þingi, að því sé ekki raskað á neinn hátt. Ég skal þó leyfa mér að ræða nokkru nánar þessar brtt., fyrst í sambandi við a-lið 5. gr., um að á eftir orðinu „vinnuafli“ komi: gjaldeyri. — Ég tel það í raun og veru innifalið í a-lið 5. gr., tölul. 2, eins og það er í frv. Það er að visu nánari skýring hér að taka upp orðið „gjaldeyri“, en samt sem áður felst það í gr. Það er þegar vitað, að a. m. k. hugur hv. þm. stendur til þess að reyna að gera verzlunina frjálsari en hún nú er, og það er sí og æ verið að vinna að þeim málum, þó að erfiðlega gangi. Og þá sé ég ekki beinlínis ástæðu til þess að setja þetta í frv., því þessum l. er ætlað að standa lengur en það ófremdarastand varir, sem nú er hér í landinu í sambandi við innflutningsmálin. — Um b-liðinn vildi ég mega lýsa því yfir, að ég get ekki á þessu stigi málsist verið samþykkur því, að þetta ákvæði verði tekið inn í frv., vegna þess að hér er um mjög mikilvægt atriði að ræða og yfirleitt erfitt að gefa um það fastar heildarreglur, hvort unnið skuli nótt og dag. Það er undir svo fjöldamörgu komið. Þetta er gert í hinum stærri iðjuverum, t. d. sildarverksmiðjum og venjulega í fiskimjölverksmiðjum, vegna þess að það er megin-skilyrði til þess, að hægt sé að láta slíkar verksmiðjur ganga, að þurfa ekki að stöðva reksturinn neinn tíma sólarhringsins. En þó veit ég dæmi þess, að það hefur ekki verið hægt að vinna úr hráefnum, sem annars hefði verið hægt að vinna úr í sambandi við fiskimjölverksmiðju, vegna þess að það hefur ekki fengið samkomulag við verkalýðsfélögin um að vinna fyrir hæfileg laun í vaktaskiptum, heldur hafa öll laun verið hækkuð við það sem svarar 75%, og framleiðslan hefur ekki þolað að greiða þau laun. Þegar talað er um að vinna allan sólarhringinn, þá er þess krafist, að launin hækki í eftirvinnu um 50% og næturvinnu um 100%. Sé hins vegar unnið í vaktaskiptum, þá er þessu jafnað þannig, að dagvinnan verður dýrari en næturvinnan ódýrari. Þetta er hægt að gera, þegar vinnuaflið er lítill hluti af framleiðslukostnaði, en hins vegar ef vinnuaflið er verulegur hluti af framleiðslukostnaði, þá er það ekki hægt, því að þá gæti hlutfallið á milli vinnuafls annars vegar og þess fjár, sem bund-

ið er í vélum í verksmiðjum, hins vegar, verið svo mismunandi á hverjum tíma, að það er í raun og veru ógerlegt að binda það fast í l. að hafa vaktaskipti í verksmiðjum. Það er hins vegar hægt fyrir iðnaðarmálastjóra að aðstoða iðjuver um upplýsingar viðkomandi slíku og gera sínar till. um það, hvort hægt sé að koma þeim málum svo fyrir, að það geti verið hagkvæmara að hafa vaktaskipti. Því skal ekki neitað, að ef farið væri inn á þetta í stórum stíl í landinu, þá hlýti það að hækka stórkostlega launagreiðslur til verksmiðjufólks almennt og þar af leiðandi skapa fordæmi um það, hvernig aðrar atvinnugreinar verða að hækka launagreiðslur, þó þar sé aðeins unnið í dagvinnu. Auk þess er það vitað, að verkalýðsfélögin stefna að því ákveðið og hafa gert í mörg ár, að vinna ekki nema dagvinnu, svo mér finnst, að þetta mál sé ágreiningsmál vinnuveitenda og launþega og því sé ekki rétt að setja þetta ákvæði hér í þetta frv. Hitt skal ég viðurkenna, að það er mikill kostur að geta notað vinnuaflið allan sólarhringinn, ef það er hægt að koma því svo fyrir, að það geti verið til hagsældar fyrir fyrirtækið sjálft. En á því byggist, að hægt sé að reka fyrirtæki, að kostnaðurinn sé ekki meiri en tekjur. Ég get því ekki fallist á neinn hátt á að taka þetta ákvæði inn í frv. — Um c-lið 5. gr. má segja, að í raun og veru felist í honum sama og í 2. tölul. 5. gr. og er háð nákvæmlega sama lög máli og um gjaldeyris- og innflutningsmálin, og þarf ekki að ákveða það nánar í gr. Viðkomandi því að fella niður 8. tölul. í frv., eins og felst í brtt. á þskj. 307, þá vildi ég segja nokkur orð. 8. liður er um að gera till. um sölu iðjuvera ríkisins, ef hagkvæmara þykir, að þau séu starfrækt af öðrum aðilum. Nú vil ég benda þeim mönnum á, sem halda því fram, að hér sé um svo mikinn kostnað að ræða í sambandi við þetta nýja embætti, að ef það hefði verið fyrir hendi á þeim tíma, þegar fram fór annars vegar sala á skipasmiðju landssmiðjunnar og hins vegar kaup á trésmiðju ríkisins, þá hefði nýtur iðnaðarmálastjóri með góðri þekkingu og þannig góður embættismaður í þeirri grein getað komið í veg fyrir, að miklar upphæðir hefðu verið greiddar, sem ríkið hefur nú orðið að greiða fyrir glópsku í sambandi við þessi mál. Og þar er um miklu stærri upphæðir að ræða en þetta embætti mundi kosta í mörg ár. Í 9. tölul. 2. gr. í frv. til fjáráukal. fyrir árið 1947 er sett upp sem tap á sölu skipasmiðju landssmiðjunnar 2102707.89 kr. Það má nærri geta, hvort maður, sem hefði það á hendi sem ábyrgur embættismaður ríkisins og með fulla þekkingu á þessum málum, hefði látið sér detta í hug að leggja það til, að byggð væri slík smiðja eins og hér hefur verið gert og hún rekin þannig, að ríkissjóður hlaut af því rúmlega 2 millj. kr. tap á tveimur árum. Ég held, að það hefði varla verið hægt að finna þann glóp í þessum málum eða það ábyrgðarleysi hjá manni, sem í slíkt embætti hefði verið settur, að þetta hefði getað komið fyrir, ef maður eins og hér er gert ráð fyrir,

þ. e. iðnaðarmálastjóri, hefði haft eftirlit með þessu. Þó ekkert væri nefnt nema þetta eina atriði, þá er það alveg nóg til þess að sýna það, að þetta frv. á fullan rétt á sér og hefði átt að vera búið að lögfesta það fyrir löngu. Ef hins vegar ekki er hægt að reka þetta með samilegum hagnaði, þá er ekki óeðlilegt, að slíkur embættismaður sem hér um ræðir hefði getað selt fyrirtækið á heppilegri hátt en hér hefur verið gert. Nú veit hv. 4. landsk. þm., að þessi mál voru öll undir stjórn hans ágæta flokksmanns, og skal ég ekki ásaka þann fyrrv. ráðh. fyrir það mál. En sjálfsagt hefur hann verið svo óheppinn að láta þetta mál í hendurnar á mönnum, sem höfðu ekki embættislega ábyrgð.

Nákvæmlega það sama var um byggingu sildarverksmiðjunnar á Skagaströnd. Sú framkvæmd var í höndum manna, sem ráðnir voru til þess að gera þetta, en höfðu engar embættislegar skyldur til þess að bera ábyrgð á, að þeirra hlutverk væri vel af hendi leyst, og gátu ekki haft nægilega þekkingu til þess að segja fyrir um þau atriði, sem þar komu til greina. Ég hef því aldrei tekið undir þá ásökun, sem komið hefur fram á þann hæstv. sjútmrsh., sem þá var, viðkomandi þeim málum. En ég vil benda á það, til þess að sýna fram á, að það fær ekki staðist að halda, að sá kostnaður, sem yrði við að stofna þetta embætti, sé fé, sem kastað væri á glæ.

Hér er líka í frv. til fjáráukalaga sett fram sem tap á rekstri Trésmiðju ríkisins árið 1947, — en það er líklega fyrsta árið, sem unnið hefur verið í henni í heilt ár, — nærri 64 þús. kr. Ég geri ráð fyrir því, að ef slíkt iðnaðarmálastjóraembætti, sem hér um ræðir, hefði verið til, þá hefði ekki verið þotið til að kaupa það fyrirtæki, heldur hefði verið leitað fyrst eftir umsögn og till. frá slíkum embættismanni. Og ég er viss um, að það hefði verið mjög erfitt að finna nokkurn mann með þeirri þekkingu, sem gert er að skilyrði að iðnaðarmálastjóri þurfi að hafa til þess að verða settur í þetta embætti, og með þeirri ábyrgð, sem slíku embætti á að fylgja, — ég er alveg viss um, að það hefði verið mjög erfitt að finna nokkurn mann í landinu slíkan, til þess að samþykkja þá glópsku, sem þarna hefur verið gerð. En þessar tæpar 64 þús. kr. eru ekki nema lítið brot af því tapi, sem þetta fyrirtæki hefur bakað ríkissjóði, þar til Alþ. að lokum tók þann kost að gefa fyrirtækið til þess að tapa ekki meira á því.

Ég held, að þessar upplýsingar á þessum staðreyndum séu nægilegar til þess að sýna fram á tvennt, annars vegar, að það er miklu meira en tímabært að stofna til þessa embættis, sem hér er um rætt, og hins vegar, að það sé ekki ástæða til þess að fella þetta ákvæði niður, sem er í 8. tölul. í frv., því það er frá mínu sjónarmiði sjálfsagt fyrir viðkomandi aðila, sem hafa um þessi mál að segja, að takist ekki að koma því svo fyrir, að iðnaðarfyrtæki ríkisins séu rekin þannig, að reksturinn sé álíka hagkvæmur og hjá öðrum, þá eigi þeir að gera till. um að selja þessi fyrirtæki, nema hægt sé

að bæta úr rekstrarafkomu þeirra á einhvern hátt. Ég er því ekki sammála um að fella burtu þetta ákvæði. Hitt er annað atriði, að ef ekkert annað hefði verið til ágreinings um þetta mál en þessi eina grein, þá hefði ég getað fella mig við, að þetta atriði yrði tekið út á þessu stigi málsins, því það væri alltaf hægt að koma því inn, eins og hv. 4. landsk. bendir á. En á þessu stigi málsins sé ég ekki ástæðu til þess að fella það úr frv., þar sem meiri hl. n. hefur ekki lagt það til.

Um aðrar brtt. við 7. gr. get ég verið færorður. Ég er sammála hv. flm. till. um það, að það sé mjög æskilegt að láta þetta verkefni vera eitt af verkefnum iðnaðarmálastjóra. Hv. 4. landsk. er mjög kunnugt um það, að það að fella niður þá grein er gert til þess að reyna að fá frv. samþ. og gera kostnaðinn við embættið ekki eins mikinn, a. m. k. ekki í byrjun og ekki fyrr en séð er, hve mikið kemur á móti sem hagnaður af þessari lagasetningu. Það er hins vegar alltaf tímabært, þegar séð er, hvað kostnaðurinn við þetta embætti verður annars vegar, og hins vegar, hvaða gagn er af því fyrir þjóðina í landinu, að taka þetta aftur upp og auka verkefni iðnaðarmálastjórans. Ég mun því á þessu stigi málsins ekki treysta mér til þess að fylgja þeim brtt. Hins vegar leyfi ég mér að þakka hv. 4. landsk. þm. fyrir það, að hann vill þó, þrátt fyrir það þó að hann fái ekki allar sínar óskir uppfylltar við afgreiðslu þessa máls, greiða atkv. með frv., alveg eins og ég verð að sætta mig við það, að felldar séu niður ýmsar af þeim hugmyndum, sem ég setti fram í frv. og mér er ljóst, að er mikil skammsýni að fella úr þessu frv. En það er vegna þess, að í þessari hv. d. eiga nú ekki sæti nægilega margir menn, sem hafa svo mikla vísýni að sjá, að það sé þjóðarhagur að samþ. frv. eins og það lá fyrir, og harma ég það, að svo er. En við því er ekkert að gera, því það hefur ekki fengist samkomulag í iðnn. um að mæla með því, að frv. yrði samþ. óbreytt.

Ég vildi þá ræða nokkur orð við hv. frsm. minni hl. n. Þegar þetta mál var tekið hér til umr., þá var hv. fyrri þm. N-M. veikur og þá var framsaga í málinu af hálfu hv. 8. þm. Reykv. Og rökin, sem sá hv. þm. færði fyrir því, að n. hefði klotnað og lagt væri til að vísa frv. til hæstv. ríkisstj., voru allt önnur en kom fram hjá hv. frsm., og virðist nú ekki hafa verið rætt mikið um málið milli þeirra tvi-menninga. Annars verð ég að segja, að þau rök, sem hv. 1. þm. N-M. færði hér fyrir sínu máli, hafa ekki heldur komið neitt til umr. í n., svo það eru fleiri en hv. 8. þm. Reykv., sem ekki vissu um þau. N. öll hefur ekki heyrt þessi rök fyrr en nú, enda er ekki minnst á þessi rök í sjálfu nál. minni hl. Það er því meiri ástæða fyrir mig að fara nokkrum orðum um þetta mál.

Hv. fyrri þm. N-M. hefur haft afskipti af þessu máli, að ég held alla tíð frá því það kom fyrst fyrir Alp., og hann hefur sagt, að hann væri í raun og veru samþykkur efnislega þessu máli og að hann álit, að iðnaðurinn ætti að fá sams konar aðstoð frá því opinbera eins og

sjávarútvegurinn og landbúnaðurinn. Þetta hafa verið hans orð og till. í málinu, en hann hefur hins vegar aldrei talið, að málið væri nægilega vel undirbúið. Hitt hefur hv. þm. stundum minnst á, að frá hans sjónarmiði líti hann svo á, að þessi félagsskapur ætti að móta á sama hátt og þar ætti að vera um sömu framþróun að ræða og hjá Búnaðarfélaginu og Fiskifélaginu, þ. e. að þeir menn, sem taka þátt í iðnaðinum, myndi með sér slíkan félagsskap og kjósi sér sjálfir iðnaðarmálastjóra. Eins og vitað er, þá er hvorki starf búnaðarmálastjóra né fiskimálastjóra embætti, sem samþ. hefur verið af Alp. Það eru ekki nein l. um búnaðarmálastjóra, heldur er það ákvörðun búnaðarþingsins, að þeir skuli hafa búnaðarmálastjóra. Á hverju ári er varið miklu fé til búnaðarsambandanna, en það er vitað, að þetta borgar sig, því að það mun gefa miklu meira í auknum þjóðartekjum en sem þessu nemur. Ég tel ekki ástæðu til, að langt sé farið út í þessa stefnu, en ég tel það engan sóma að taka hálfra aðra milljón úr ríkiskassanum í þágu eins atvinnuvegar, en vera svo að óskapast út af þessu, og er það þó ekki sagt til þess að rægja starfsemi Búnaðarfélagsins. Ég teldi rétt, að bæði búnaðarmálastjóri og fiskimálastjóri væru fastir embættismenn ríkisins og óháðir þessum félögum. Og mér finnst það hart, að þessi aukna fjárveiting til iðnaðarins skuli talin eftir af manni, sem fær 150 þús. til þess að kalla saman búnaðarþing einu sinni á ári. En þessum 150 þús. sér enginn maður eftir, þó að þetta þing hafi aðeins tillöguréttindi. En þessi sami maður getur ekki hugsað sér að verja nokkru til iðnaðarins. Það sama má segja um Fiskifélagið, þar er varið öðrum 150 þús. til þess að menn geti komið saman til að gera tillögur til úrbóta. Og þeir menn, sem standa að þessum félögum, geta ekki með nokkrum rétti staðið á móti því, að varið sé 200 þús. til stofnunar embættis iðnaðarmálastjóra en að neita iðnaðinum um þetta fjárframlag.

En þessa leið þarf ekki að fara, því að ríkið fær miklu meiri tekjur af þessu embætti heldur en því nemur, sem það kostar, alveg á sama hátt og ríkissjóður fær miklu meiri tekjur af landbúnaðinum en kostnaðurinn við búnaðarþing er, því að í þeim kostnaði er reiknaður kostnaður af ráðunautum, en iðnaðarmálastjóri verður ráðunautur ríkisstj. í iðnaðarmálum. Þess vegna verð ég að jata það, að ég hef aldrei skilið afstöðu þeirra manna, sem á móti stofnun þessa embættis eru, fyrr en ég heyrði ræðu hv. 1. þm. N-M. Hann sagði fyrst, að n. hefði klotnað um frv. og að till. meiri hl. hefðu aldrei verið bornar undir minni hl. Það er rétt að nokkru leyti, en hv. minni hl. hafði engar till. í þessu máli aðrar en þær að vísa málinu til ríkisstj. Og mér finnst, að þau rök hv. 8. þm. Reykv. hafi við heldur lítið að styðjast að segja, að atvmrh. væri því mótfallinn, að þetta frv. næði fram að ganga. En þetta væru þó rök, en hitt væru engin rök, að segja, að

till. meiri hl. hefðu ekki verið ræddar í n. Það var margrætt um þetta mál, og því eru þetta engin rök hjá hv. 1. þm. N-M. Ég veit varla, hvað það getur verið, sem ræður afstöðu hans í þessu máli. Hann sagðist vilja leiðrétta þann stóra misskilning, að iðnaðurinn væri einhvers konar hornreka í þessu landi, þ. e., að iðnaðurinn fái ekki sömu aðstoð og sjávarútvegurinn og landbúnaðurinn. Og fyrir þessu færði hann þau rök, að iðnaðurinn væri styrktur með verndartollum, og hann sagði, að kaupendur húsanna hefðu orðið að borga 7 þús. af hverju húsi, sem flutt var inn. Heldur hv. þm., að það hafi verið til iðnaðarins, þó að ríkissjóður hafi svikizt um að endurgreiða þetta? Ég veit varla, hvað hv. þm. meinar með öðrum eins málflutningi og þessum. Hins vegar fékk iðnaðurinn ekki þessar 7 þús. kr. Hann fékk þær ekki frekar en hv. þm. Það var ríkissjóður, sem fékk þennan toll. Og hvað kemur svo þetta iðnaðinum við? Ég skil ekki svona röksemdafærslu. En þó að þetta hafi runnið þannig í ríkissjóð, þá á ekki að láta það bitna á þessu frv. né láta það koma niður á alsaklausri stétt manna í landinu. — Hann minntist einnig á það, að iðnaðinn vantaði hina leiðandi hönd eins og landbúnaðurinn og sjávarútvegurinn hefðu. M. ö. o., hann vantar iðnaðarmálastjóra á sama hátt og landbúnaðurinn hefur búnaðarmálastjóra. Þess vegna vil ég fá hann til að fylgja mér í þessu máli, að þessi þriðji atvinnuvegur landsins fái hina leiðandi hönd. Ef hv. þm. hefur átt við með þessu, að þennan atvinnuveg vantaði um sig einhvern félagsskap, þá held ég, að það sé til bóta.

Hv. þm. sagði, að með því að rækta jörðina væri ekki aðeins verið að vinna fyrir líðandi stund, heldur einnig verið að skapa gæði fyrir komandi kynslóðir. Ég skal ekki deila við hann um þetta atriði. Það er rétt, að þeir, sem jörðina rækta, eru að skapa verðmæti handa fleirum en sér einum. En þó að ræktað sé, þá dugir sú ræktun ekki handa öllum eftirlifandi kynslóðum. Og það veit hv. þm., að ríkissjóður hefur greitt jarðabótastyrk á sama blettinn oftar en einu sinni. Svo að þetta eru engin veigamikil rök fyrir því, að ekki eigi að veita fé til þessa atvinnuvegar. Og það er engin ásökun á hendur landbúnaðinum, þó að það þurfi að rækta nú það land, sem brotið var fyrir hálfri öld, að maður tali nú ekki um það land, sem ræktað var í vor og búið er að selja þökurnar af. — Og það sama er að segja um kynbætur búfjár, þær, sem gerðar eru í dag, standa ekki til allrar eilífðar, ekki sízt, ef einhver sjúkdómur fylgir nú í kjölfar kynbótanna. Ég vildi nú aðeins benda á, að í þessu er ekki falin nein ásökun á hendur landbúnaðinum.

Svo segir hv. þm., að landbúnaðurinn geti ekki notast við reynslu annarra þjóða. Ég held, að landbúnaðurinn íslenski hafi orðið að nota reynslu Dana í þessum efnum, þó að þeir hafi orðið að taka tillit til staðhátta. Og hv. þm. veit, að visindamaðurinn Löve, þó að í annarri grein sé, og Björn Jóhannesson hafa báðir hlötið sína menntun annars staðar en hér, og hefur þó, held ég, hv. þm. talið þeirra reynslu nýtilega fyrir íslenskan landbúnað.

Svo segir hv. þm., að það sé allt annað með sjávarútveginn, því að þar sé reynt að drepa sem mest, og þegar hann sé styrktur, þá sé það til þess að drepa meira. Það er hart, að hv. þm. skuli taka sér þessi orð í munn um þann atvinnuveg, sem hefur byggt upp allt atvinnulíf í landinu. Því að það má hann vita, að öðruvísi væri umhorfs í sveitum landsins nú, ef sjávarútvegurinn hefði ekki verið þeim til styrktar. Og hv. þm. veit, að það er ekki síður varið fé til þess að kynnast göngu fiska og hrygningarsvæðum og til að reyna að auka fiskigengdina heldur en til þess að drepa hann niður. Ég held því, að þessi samliking hv. þm. fái ekki staðizt, og því síður er hún sambærileg hvað iðnaðinum viðkemur. Við getum að vísu notað sömu vélar og þeir í Ameríku og fengið upplýsingar um þær þar. En við getum líka fengið upplýsingar um landbúnað þar, og er þó talið nauðsynlegt að hafa sérstaka ráðunauta í þeim efnum hér. Og ég vil benda hv. þm. á, að hæstv. fjmrh., flokksbróðir hans, hefur talið nauðsynlegt að verja fé til athugunar á möguleikum til þaravinnslu hér, þó að þessar stofnanir séu til í Ameríku. Ég verð að segja það, að hann er á annarri skoðun en hv. þm. Einnig vil ég benda á, að mjög er athugandi, hvort ekki væri rétt að koma upp saltvinnslu í Krýsuvík, þar sem þúsundir hestafla blása út í loftið, og mætti sú saltvinnsla sjá fyrir þörfum okkar og gæti jafnvel framleitt útflutningsverðmæti.

Það má vel vera, að einhverjar upplýsingar megi fá um þetta í Ameríku, en það mælir ekki gegn nauðsyn þess að koma upp íslenskum ráðunaut í þessum efnum. Og það er áreiðanlegt, að aldrei verður afkoma landsmanna örugg, fyrr en þeir hafa þennan þriðja atvinnuveg til að styðjast við, en ekki aðeins tvo stopula atvinnuvegi, sem þó geta ekki án iðnaðar í einhverri mynd verið. Það á að tengja þessa þrjá atvinnuvegi svo saman, að þeir geti borgið þjóðinni í hvaða árferði sem er.

Hv. þm. segir, að búið sé að slíta úr frv. þau ákvæði, sem mest stríði á móti stefnu Sjálfstfl. Ég verð að segja, að ég á erfitt með að skilja þetta. Ég held, að hv. þm. eigi við eitthvert annað mál. T. d. við 2. gr., að framleiðsluráð falli niður. Ég sé ekki, hvernig það hefur strítt á móti stefnu Sjálfstfl. Það er einungis gert til sparnaðar, og hingað til hefur flokkur hv. þm. ekki verið á móti sparnaði. — Nú og um 3. gr., að hún falli niður. Það er bein afleiðing af breytingunni á 2. gr. Og við 5. gr., að draga úr rannsóknnum, þá er gert ráð fyrir, að það verði dregið úr kostnaði við ýmsar aðrar stofnanir í landinu.

Hv. frsm. minni hl. talar um það, að frv. stríði á móti stefnu Sjálfstfl. Ég verð að segja það, að það væri virðulegra fyrir þennan hv. þm. að éta ofan í sig öll stóryrðin og raka-leysurnar, — úr því að hann þurfti endilega að tala hér og gat ekki látið sér nægja þau orð, sem hv. 8. þm. Reykv. lét falla hér. Málflutningur þessa hv. þm. getur naumast talizt boðlegur hér á Alþingi. Hann leggur til, að málinu verði vísað frá, og fyrir því ber hann þau rök,

að iðnaðurinn njóti nú svo mikilla styrkja, að hann eigi ekki meira skilið, og í hinu orðinu segir hann, að iðnaðurinn standi mjög höllum fæti í þjóðfélaginu. Væri nú ekki eitthvað rökréttara að samþykkja þetta frv. óbreytt til þess að reyna að rétta iðnaðinn við og koma honum á réttan kjöl, — eða að skapa iðnaðinum svo sterka hönd, eins og hv. þm. viðurkenndi, að hann vantaði, svo hann geti staðizt samkeppni við erlendan iðnað? Væri þetta sjónarmið þingmönnum ekki frekar til sóma — heldur en að láta iðnaðinn vera í því ræktarleysi, sem hann hefur hingað til verið í? Iðnaðurinn eins og hann er nú er okkur ekki boðlegur, og hann vantar hina leiðandi hönd, sem mundi hjálpa til að gera framleiðsluvörur okkar, landbúnaðar- og sjávarafurðir, boðlegar til útflutnings. Væri nú ekki rökréttara af þessum hv. 1. þm. N-M. að biðja þingið um samþykkt þessa frv. til þess að leiða iðnaðinn út úr þessum ógöngum, sem hann nú er í? Þetta fyndist mér eðlilegast, að hv. þm. gerði, eftir að hafa heyrt lýsingar hans á iðnaðarmálum nú, — og ekkert annað gæti talizt sémilegt af honum — eða að öðrum kosti verður að álíta, að rök hans um iðnaðinn séu ekki rétt.

Ég sé þá ekki ástæðu til að ræða þetta nánar, og reyndar hef ég haldið lengri ræðu en ég hefði viljað, og er það vegna ræðu og ummæla hv. frsm. minni hl. iðnn.

Frsm. minni hl. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég mun ekki leggja mig niður við að svara mörgum atriðum, sem fram komu í ræðu hv. flm. þessa frv. Margt af því voru slíkar firrur og endileysur, að þær eru ekki svara-verðar. Að einstökum atriðum vildi ég þó vikja. — Ég benti á í gær, að af 3 aðalatvinnuvegum þjóðarinnar, þ. e. a. s. landbúnaði, fiskveiðum og iðnaði, sé hinn síðast nefndi talinn vera hornreka. Og ég benti á, að allar iðnaðarvörur væru tollaðar og að sérhver sú iðnaðarvara, sem keypt væri erlendis frá, væri ódýrari en hin íslenska. Það verður að tolla svona iðnaðinn til þess að hann geti þrífist. Ég get nefnt dæmi, sem hv. þm. Barð. ætti að vera vel kunnugt. Það er sænsku húsin. Sá tollur, sem var lagður á þau, nam 7—8 þús. kr. Þetta var gert til þess að þeir, sem smíða húsin hér, geti fengið herra kaup. Og fleiri dæmi mætti nefna. Alls staðar er sama sagan. Tollarnir eru gjald, sem lagt er á til styrktar iðnaðinum. Það er auðvitað fjarstaða að segja, að iðnaðurinn njóti ekki fjárframlaga, þótt það sjáist ekki á fjárlögum. Þetta stendur allt óhrakið, þrátt fyrir gifuryrði hv. flm. Hitt er verra að reikna út, hve miklum upphæðum þessir verndartollar nema. Þótt ekki séu til skrár um það, þá munu þeir nema mörgum tugum millj. En þetta hafði engin áhrif á skoðun mína á frv. almennt. Ég sagði um frv., að það bryti að ýmsu leyti í bága við stefnu Sjálfstfl., og þetta telur hv. þm. Barð. hreinustu firru. Ég veit ekki betur en Sjálfstfl. haldi því fram, að það beri að miða að því að hafa sem allra minnst höft í þjóðfélaginu, að einstaklingarnir séu sem frjálsastir í starfi sínu. Flokknum hefur ekki verið

vel við, ef farið er að hnýsast eftir því, hvernig ýmsar verksmiðjur eru reknar. Hvenær sem óskað er upplýsinga um slík efni, þá er farið undan í flæmingi og reynt að gefa sem minnst upp. Skv. þessu frv. á svo að skipa iðnaðarmálastjóra til þess að hafa eftirlit og umsjón með iðnaðinum í landinu. Ég hélt, að þetta væri fjarlægst stefnu Sjálfstfl. Frv. er því algert brot á stefnu hans. Hitt er svo allt annað mál, hvort æskilegt sé að hafa sem mest eftirlit með ýmsum fyrirtækjum og rekstri í landinu. Við, sem erum því fylgjandi innan vissra takmarka, erum alls ekki óánægðir með þessi ákvæði frv.

Þá kem ég að því atriði, sem hv. þm. Barð. var að tala um í sambandi við búfræðimenntun mína. Við höfum sótt okkar menntun að meira og minna leyti erlendis frá. Hið sama er að segja t. d. um menntun vélfræðinga. En hér kemur þó geysilegur munur fram. Vélfræðingurinn getur stundað sína vinnu bæði hér og erlendis, t. d. í Ameríku, án þess að það þurfi að valda honum nokkrum erfiðleikum í starfi hans. Og þetta kemur til af því, að það eru sömu vélar notaðar í báta hér heima og víða erlendis. Þetta er ósköp einfalt mál. Allt annað verður uppi á teningnum hvað snertir búfræðinginn. Hann getur t. d. lært, úr hvaða efnum jarðvegur er venjulega samsettur. En þegar hann kemur til Íslands, þá veit búfræðingurinn ekkert, hvernig jarðvegurinn hér er samsettur. Hann verður þá sjálfur að hefja viðtækar rannsóknir á jarðveginum. Þess vegna þarf að gera jarðvegskort. Ef það væri hægt að byggja hér á erlendri reynslu, þá þyrftum við engin jarðvegskort. En hér eru einmitt allt önnur skilyrði fyrir hendi, og þess vegna þurfum við jarðvegskort.

Nú, þetta, sem þm. sagði um karakúlveikina, læt ég eins og vind um eyru þjóta. Það hefur verið reynt að klessa þessu á mig, en þau einu ákvæði, sem gátu komið í veg fyrir þessa veiki, voru felld úr frv. bæði á Alþingi og búnaðarþingi, og var það ekki eftir mínum ráðum. Ef mínum ráðum hefði verið fylgt, hefði þessi veiki aldrei komizt lengra en í þá eyju, þar sem féð átti að dveljast. Svo geta menn reynt að klessa þessu á mig, ef þeir halda, að þeir vaxi af slíkum málflutningi.

Þá vil ég gera grein fyrir þeim rökum, sem liggja til þess, að ég vil, að frv. verði vísað frá. Ég vil sjá, hvort sú stofnun, sem Sameinuðu þjóðirnar ætla að setja upp og mun eiga að hafa aðsetur í Frakklandi, en ekki í Ameríku, eins og sumir virðast halda, hvort hún geti ekki komið Íslendingum að fullu gagni. Hlutverk þessarar stofnunar verður það að gefa upplýsingar um, hvernig haganlegast er að vinna hin ýmsu efni og koma fyrir ýmsum iðnaðarrekstri. Ég vil vita það fyrst, áður en ég samþykki þetta frv., hvort þessi stofnun geti ekki komið Íslendingum að fullu gagni. Er þá nokkurt vit í því, að Íslendingar séu einir að koma upp álíka stofnun hjá sér? Engin slík stofnun hefur áður verið til, sem geti leiðbeint hinum ýmsu þjóðum í þessu efni. Sá, sem er að framleiða niðursuðuvörur í dósir, t. d. á Bildudal, hann getur skrifað til þessarar stofnunar og

spurzt fyrir um það, hvaða vélar hentugast sé að hafa til þessa. Og það eru miklu meiri líkur fyrir því, að iðnaðarfyrtæki geti fengið meiri og betri upplýsingar hjá þessari stofnun heldur en þótt skipaður yrði iðnaðarmálastjóri. Þess vegna vil ég vísa þessu máli til ríkisstj. og láta hana ganga úr skugga um, hvort iðnaðurinn geti ekki haft meira gagn af þessari stofnun en þeirri skipun málanna, sem hér er lagt til í þessu frv. Ef þetta reynist ekki rétt, þá horfir málið öðruvísi við. Þá skal ég gjarnan fylgja flm. eða öðrum, sem vilja koma þessu máli fram. — Sem betur fer hefur margt verið lagað frá því, sem var í upphaflega frv. Það eru komnar fram brtt. til þess að leiðrétta vitleysurnar. Og vil ég hér leyfa mér að benda aðeins á vitleysurnar í 1. lið í 5. gr. Þar segir, að iðnaðarmálastjóri og framleiðsluráð eigi að annast rannsóknir á skilyrðum til fullkominnar hagnýtingar á öllum þeim hræfnum, sem landið á yfir að ráða, hvort heldur úr lofti, jörðu eða sjó. Það er ekki ætlað til litils. Fullkomin hagnýting hræfnanna, — minna má ekki gagn gera. Það hefur víst fáum dottið í hug að hefja fullkomna hagnýtingu köfnunar-efnis úr loftinu. Eftir þessu ætti þá líka að eima allt salt úr sjónum kringum landið. Fáir eru víst svona stórhuga nema flm. Margt fleira af svona horittum var í frv. upphaflega, en er nú búið að taka burt. Auðvitað kom ekki til mála að fylgja frv. eins og það var.

Hv. flm. talaði um landbúnaðinn og þá styrki, sem hann nyti. Min skoðun er sú, að það eigi að styrkja landbúnaðinn, eins og aðra atvinnuvegi, í því er veit að framtíðinni — í því, sem miðar að því að skapa betri lífskjör fyrir komandi kynslóðir, — eitthvað, sem býr í haginn fyrir framtíðina, en ekki sem varðar daglega neyð. Og það á ekki að styrkja þau fyrtæki einstaklinga, sem þeir einir hafa gagn af, — hitt á að styrkja, sem hefur varanlegt gildi fyrir framtíðina og þjóðarheildin öll nýtur gagns af. Þessi atriði, bæði í sambandi við iðnað, sjávarútveg og landbúnað, á að styrkja. En styrkur til einstaklinga á engan tilverurétt nema í gegnum almannatryggingar fyrir þá, sem orðið hafa hart úti í lífinu. Í þessu hefur landbúnaðurinn sérstöðu. Flm. virðist halda, að kynbætur búfjárins hafi ekki varanlegt gildi. Þetta er herfilegur misskilningur. Ég skal nefna dæmi. Á síðustu 30 árum hefur nytsemi kýrinnar hækkað á 2. þús. kr. Þetta hefur mjólkurmagnið aukizt. Og auðvitað búa menn að þessu í framtíðinni. Hitt er svo annað mál, að hægt er að láta þetta úrkynjast með því að halda ekki kynbótunum við. Fjölmargar jarðir eru nú í eyði, og sumar, sem hafa verið í eyði í fjölda ára, þar má sjá, að jörðin nýtur enn góðs af hinni gömlu ræktun, svo að góð ræktun jarða er mikilsverð fyrir framtíðina, en auðvitað þarf ræktun eins og annað sitt viðhald. Yfirleitt er rétt að styrkja það viðhald, sem framtíðin nýtur eða þjóðarheildin öll. — Min afstaða er sú, að iðnaðurinn verður að fá leiðandi hönd og að sá styrkur, sem til hans yrði veittur, gæti komið að sem beztum notum fyrir þjóðarheildina. Ég mundi ekki vera andvígur þessari stefnu, ef

ekki væri til þessi stofnun á vegum Sameinuðu þjóðanna, sem hefur það hlutverk að leiðbeina iðnfyrirtækjum, gefa þeim alls konar upplýsingar, t. d. um markaðsmöguleika, markaðsþörf o. s. frv. Við þessa stofnun munu starfa margir tugir manna. Ég vil víta, hvaða gagn við getum haft af þessari stofnun, áður en við förum að setja hér upp iðnaðarmálastjóra, sem á að vera verkfræðingur að menntun. Menntun eins manns hlýtur ávallt að vera takmörkuð í þessu sambandi, þótt viðkomandi sé vel menntaður á sínu sviði, en hér hlýtur að koma margt fleira til greina. Hér virðist vera stofnun, sem hefur í þjónustu sinni alla mögulega verkfræðinga, og ætti því að vera öruggast að leita til hennar með fyrirspurnir viðvíkjandi iðnaðinum og öðru fleiru. Á þessu stigi get ég því ekki verið fylgjandi þessu frv., en vil benda á, hvort islenzki iðnaðurinn hafi hér ekki einmitt betri möguleika til að afla sér sinna nauðsynlegu upplýsinga. Hver, sem yrði iðnaðarmálastjóri hér, mundi að sjálfsögðu notfæra sér þessa stofnun og leita upplýsinga til hennar. Ef ég væri iðnaðarmálastjóri, mundi ég hika laust gera það, enda sýnist mér það ekki nema sjálfsagt. Það getur hver sem er snúið sér til þessarar alþjóðastofnunar. Aldrei fáum við þann verkfræðing, sem hafi svo alhlíða þekkingu í öllu því, er að iðnaði okkar lýtur, þótt hann sé ekki margbrotinn, að hann geti gefið ráð við öllu. Ég vil láta ríkisstj. athuga þetta mál, og hygg ég, að þær upplýsingar, sem þessi alþjóðastofnun muni gefa, muni áreiðanlega verða betri í flestum tilfellum en annars staðar er hægt að fá, og það þótt við skipum einhvern iðnaðarmálastjóra til að gefa leiðbeiningar.

Í sambandi við landbúnaðarmálin er ég sam-mála hv. þm. Barð., að þar þurfi margt að breytast. Nú er aðalstarf Búnaðarfé. Ísl. að sinna málum, sem ríkisstjórn og Aþingi fela því að framkvæma. Það getur verið heppilegra, að þeir, sem hafa leiðbeiningarnar með höndum, hafi einnig framkvæmdina með höndum. Nú munu renna í gegnum Búnaðarfélagið 3, 4 eða 5 millj. kr., sem framkvæmdavaldið lætur það úthluta. Það getur verið álitamál, hvort Búnaðarfélagið eigi að fara með þetta. Ég hef ritað grein, sem fjallar mjög um þessi mál, í búnaðarblaðið Frey 1916 eða 1917, og í þessu atriði hefur ekkert breytzt síðan, eins og sérhver getur gert sér ljóst. Mitt álit hefur ekkert breytzt síðan. Þá skrifaði ég ýtarlega um þetta mál og setti fram mína skoðun um það, en fer ekki að öðru leyti út í það hér.

Frsm. meiri hl. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Vegna þess að það kom fram hjá hv. frsm. minni hl. n., að það væri ein ástæðan fyrir því, að hann vildi ekki fylgja þessu máli, að hver einasta grein í framleiðslu okkar iðnaðar væri svo dýr, að hægt væri að kaupa iðnaðarvörurnar ódýrari frá útlöndum, — þá vil ég spyrja: Vill hann setja slíkan mælikvarða á landbúnaðarafurðir og hafa sömu afstöðu eins og í þessu máli gagnvart styrk til landbúnaðarins, vegna þess að svo að segja hverja einustu vöru landbúnaðarins væri hægt að fá ódýrari frá

útlöndum en með því að framleiða hana í landinu? — Ég held, að þessi mælikvarði verði ekki lagður á málið.

Sami hv. þm. sagði að síðustu, að hann væri aðallega á móti þessu frv. vegna þess, að sett hefði verið upp alþjóðastofnun, sem ætti að leiðbeina í þessum efnum, og batt þessi hv. þm. andúð sína gegn frv. við það. En reynslan hefur sýnt á þessu síðasta ári, að sú aðstoð, sem Íslendingar hafa fengið frá þessari stofnun, hefur kostað margfalt meira fé en sem nemur því, sem hér er um að ræða, að það kosti, sem frv. þetta er um. Og ég fullyrði, að ef iðnaðarmálastjóri væri til hér, til þess að taka að sér þau störf, sem hv. þm. talaði um, viðkomandi iðnaðarframleiðslu, sem hann mundi gera, þá mundi leiðbeiningarstarfsemi á vegum Sameinuðu þjóðanna gagna þjóðinni miklu betur vegna þess, að hann yrði um leið að taka tillit til íslenskra staðhátta.

Frsm. minni hl. (Páll Zóphóníasson): Ég vil benda hv. síðasta ræðumanni á það, að það er alger misskilningur, ef hann heldur, að ég sé á móti frv. þessu af því, að iðnaðarvörur séu dýrari hér á landi en annars staðar. Ég benti aðeins á það, að verndartollar, sem á iðnaðarvörum væru, væru styrkur til iðnaðarins frá þjóðinni. En ég sagði ekki eitt orð um það, að það væri af þessari ástæðu, sem ég hefði þá afstöðu gagnvart afgreiðslu málsins, sem ég hef. Mín afstaða til málsins byggist á allt öðru, sem hv. frsm. meiri hl. iðnn. tók líka eftir, því að hann sagði, að þær upplýsingar, sem við fengjum frá þessari stofnun, sem ég nefndi, sem er á vegum Sameinuðu þjóðanna, væru miklu dýrari en það, sem frv. þetta gerir ráð fyrir. En ég veit ekki neitt um það. Ég hélt, að sú stofnun seldi sínar upplýsingar fyrir bara mjög lítið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 56. fundi í Ed., 26. jan., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. á þskj. 338, frá minni hl. iðnn., um að vísa frv. til ríkisstj., felld með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KK, PZ, RP, VH, ÞP, BSt.
nei: HG, JJós, LJóh, StgrA, BBen, SÓÓ, FRV, GJ.

3 þm. (HermJ, BrB, HV) fjarstaddir.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 306,1 samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 306,2 (3. gr. falli niður) samþ. með 10 shlj. atkv.

4. gr. (verður 3. gr.) samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 306,3.a—b samþ. með 10 shlj. atkv.

— 307,1.a samþ. með 8:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, JJós, PZ, StgrA, ÞP, BrB, FRV, HV.
nei: HermJ, KK, LJóh, BBen, SÓÓ, GJ, BSt.

RP, VH greiddu ekki atkv.

Brtt. 307,1.b felld með 7:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Alþt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

já: JJós, PZ, StgrA, BrB, FRV, HV, HG.

nei: KK, LJóh, ÞP, BBen, SÓÓ, GJ, BSt.

RP, VH, HermJ greiddu ekki atkv.

Brtt. 306,3.c samþ. með 10 shlj. atkv.

— 306,3.d samþ. með 11:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, JJós, KK, LJóh, PZ, RP, ÞP, BBen, SÓÓ, GJ, BSt.

nei: StgrA, BrB, FRV.

VH, HV, HG greiddu ekki atkv.

Brtt. 306,3.e samþ. með 12 shlj. atkv.

— 306,3.f samþ. með 9:3 atkv.

— 307,1.c þar með fallin.

— 307,1.d felld með 8:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HV, HG, HermJ, PZ, StgrA, VH, BrB, FRV.
nei: JJós, KK, LJóh, ÞP, BBen, SÓÓ, GJ, BSt.

RP greiddi ekki atkv.

5. gr. (verður 4. gr.), svo breytt, samþ. með 8:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BBen, SÓÓ, GJ, HG, JJós, KK, LJóh, BSt.
nei: ÞP, HV.

BrB, FRV, HermJ, PZ, RP, StgrA, VH greiddu ekki atkv.

1 þm. gerði grein fyrir atkv. sínu:

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. Það hafa verið gerðar breytingar á þessari grein með því að fella niður lið úr henni, sem ég tel skipta máli, og hins vegar felld brtt. við hana, sem ég flutti. Eftir þetta treysti ég mér ekki til að greiða atkv. með gr., en við hins vegar ekki verða til þess, að greinin falli niður, og greiði því ekki atkv.

Brtt. 306,4 (6. gr. falli niður) samþ. með 12 shlj. atkv.

— 306,5 (7. gr. falli niður) samþ. með 9:4 atkv.

— 307,2 tekin aftur til 3. umr.

— 306,6—7 (8.—9. gr. falli niður) samþ. með 11 shlj. atkv.

10.—11. gr. (verða 5.—6. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 306,8.a samþ. án atkvgr.

— 306,8.b (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frsv. til I. um iðnaðarmálastjóra.

Á 59. fundi í Ed., 1. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A 572).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 6:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GJ, HV, HG, StgrA, BBen, SÓÓ.

nei: ÞP.

KK, PZ, RP, VH, BSt greiddu ekki atkv.

5 þm. (HermJ, JJós, LJóh, BrB, FRV) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

Páll Zóphóníasson: Með því að búið er að fella í d. að vísa þessu máli frá og athuga og undirbúa það betur, og sérstaklega hvaða gagn við Íslendingar getum haft af þeirri aðstoð,

sem Sameinuðu þjóðirnar eru með, sem eiga að upplýsa allt, sem menn óska gagnvart iðnrekstri, þá sé ég enga ástæðu til að greiða atkv. og sit því hjá.

Frv. afgr. til Nd.

Á 59. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 63. fundi í Nd., 5. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til iðnn. með 22 shlj. atkv.

Á 82. fundi í Nd., 5. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 572, n. 790 og 802).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Emil Jónsson: Herra forseti. Hv. 7. þm. Reykv., frsm. meiri hl. iðnn., er ekki mættur hér, sem er vegna veikinda, og skal ég því leyfa mér að fara um þetta mál nokkrum orðum. Iðnn., sem fengið hefur þetta mál til meðferðar, gat ekki orðið sammála um afgreiðslu þess. Við höfum fjórir nefndarmenn, hv. 7. þm. Reykv., hv. 6. þm. Reykv., hv. þm. Mýr. og ég, gefið út nál. á þskj. 790, — hv. þm. Mýr. þó með fyrirvara, sem hann að sjálfsögðu gerir grein fyrir síðar, — og við þessir fjórir höfum mælt með því, að frv. verði samþ. með þeim breyt., sem fluttar eru á sama þskj. En minni hl. n., hv. þm. V-Húnv., hefur lagt til, að frv. verði afgr. með rökst. dagskrá.

Þetta frv. um iðnaðarmálastjóra, sem hét upphaflega „frv. til 1. um iðnaðarmálastjóra og framleiðsluráðs“, hefur verið flutt á nokkrum þingum, en ekki komið út úr hv. Ed. hingað til þessarar d. fyrr en nú. Það fer í aðalatriðum fram á, að stofnað verði embætti fyrir iðnaðarstarfseminu í landinu, hliðstætt búnaðarmálastjóra- og fiskimálastjóraembættunum, þó þannig, að ríkisstj. skipi þennan mann, a. m. k. til að byrja með. Honum er ætlað það starf að eiga frumkvæði að ýmiss konar aðstoð iðnaðinum til handa, bæði um hagnýtingu hráefna, um heildartilhögun á sviði iðnaðarmála og um, að framleiðslunni þar sé beint að þeim greinum, sem hagfelldast er fyrir þjóðina og samrýmist bezt þörfum hennar á hverjum tíma, og það, að afurðir þær, sem þjóðin aflar, séu ekki látnar af hendi fyrr en þær hafa verið fullunnar, að svo miklu leyti sem það er mögulegt, svo að þær skili sem mestum gjaldeyri, en séu ekki fluttar út óunnar. Sömu leiðis er ætlað til þess, að iðnaðarmálastjóri, með aðstoð framleiðsluráðs, annist ýmiss konar skýrslusöfnun: skrásetningu iðnfyrirtækja, hversu margir menn vinni við fyrirtækin, hve miklar vinnulauna- og greiðslur hafi verið, skýrslusöfnun um hráefni, innflutningstolla og ýmislegt fleira, sem nauðsynlegt er að vita skil á í sambandi við iðnað-

arstörfin í landinu, en að langmestu leyti hefur vantað skýrslur um á undanförunum árum. Og segja má, að það sé mikill munur á því, hvernig að þessum efnum hefur verið staðið iðnaðinum til handa annars vegar og hins vegar gagnvart landbúnaðinum og sjávarútveginum, þar sem menn fylgjast með svo að segja frá degi til dags, hvernig gengur með þessa tvo atvinnuvegi.

Í hv. Ed. var gerð allmikil breyt. á frv., frá því sem það var flutt, sem fór í þá átt, að svo kallað framleiðsluráð iðnaðarins, sem í upphaflega frv. lagt var til, að yrði þannig skipað, að Landssamband iðnaðarmanna tilnefndi einn mann í ráðið og rannsóknaráð ríkisins annan, en sá þriðji yrði skipaður án tilnefningar, þetta var lagt niður í meðförum hv. Ed. á frv. En eftir upphaflega frv. átti framleiðsluráð að vera iðnaðarmálastjóra til aðstoðar um þau verkefni, sem undir hann skyldu falla og ég hef áður lýst.

Allshn. þessarar hv. d. hefur kallað á sinn fund til viðræðu um málið bæði hv. flm. frv. og form. Félags íslenzkra iðnrekenda og form. Landssambands iðnaðarmanna og rætt við þá um málið. Þeir töldu, — og sérstaklega formenn þessara samtaka, — að frv., eins og það kemur frá hv. Ed., sé eiginlega ekki að miklu gagni, því að það sé búið að nema svo mikið úr því, að það sé ekki nema tiltölulega lítills virði lengur, samanborið við það, sem frv. var, er það var lagt fram. Þeir óskuðu þess eindregið, að þetta yrði lagfært og í það yrðu tekin aftur ákvæðin um framleiðsluráð, og vitnuðu þar um til nál., er n., sem má kalla millipn., sem skipuð var um þetta mál, hafði látið frá sér fara, þar sem hún komst að þeirri niðurstöðu, að það væri æskilegra og reyndar alveg nauðsynlegt, til þess að frv. kæmi sem lög að fullum notum, að ákvæðin um framleiðsluráð yrðu tekin aftur upp í frv. og jafnvel fyllri en þau, sem flutt voru fram í frv. í upphafi af hv. flm. — Meiri hl. iðnn. hefur því lagt til, að þessi ákvæði yrðu tekin upp í frv. að nýju, og eru brtt., sem ég þarf ekki að rekja, á þskj. 790 við það miðaðar. Þar er gert ráð fyrir, að frv. verði fært í alveg nýjan búning frá því, sem það er í, þegar það kemur til þessarar hv. d., og þar tekið tillit til þeirra till., sem millipn., sem ég gat um áður, hafði gert.

Ég þarf svo raunar ekki frekari orðum um þetta mál að fara. Eins og ég gat um í upphafi, hefur hv. þm. V-Húnv. skilað um málið sérstöku nál. á þskj. 802 og lagt til, að það verði afgr. með rökst. dagskrá. Hans aðalsjónarmið er það, sem kemur fram í nál. hans, að það eigi að taka upp sama hátt um tilhögun þessara mála og skipun þeirra eins og nú er í Búnaðarfélagi Íslands og Fiskifélagi Íslands, þannig að þessi samtök sjálf skipi manninn, sem sé iðnaðarmálastjóran, og hafi hann undir sinni stjórn. En það er ýmislegt, sem bendir til þess, að þetta er ekki svo auðvelt, a. m. k. fyrst í stað. En hins vegar er í frv., eins og við leggjum til, að það verði samþ. nú, bráðabirgðaákvæði, þar sem inn á þetta er farið og rúmar alveg þann möguleika, sem hv. þm. V-Húnv. gerir að aðalatriði í sinni grg. fyrir sinni rökst. dag-

skrá. — Ég tel þess vegna, að málið eigi að fá og geti fengið þá afgreiðslu, sem við leggjum til, að það fái, og þá sé tekið tillit til höfuðsjónarmiðs hv. þm. V-Húnv. — Með nál. okkar er prentað sem fskj. nál. áminnztrar millipn., sem skipuð var þessum mönnum: Kristjóni Kristjónssyni, sem var form. n., og ásamt honum voru skipaðir í n. Guðmundur H. Guðmundsson samkv. tilnefningu Landssambands iðnaðarmanna, Páll S. Pálsson samkv. tilnefningu Félags íslenzkra iðnrekenda, Baldvin Jónsson lögræðingur samkv. tilnefningu fjárhagsráðs og Ásgeir Þorsteinsson samkv. tilnefningu rannsóknaráðs ríkisins, en í forföllum hans starfaði í n. Þorbjörn Sigurgeirsson. — Þessir menn hafa komizt að þeirri niðurstöðu, sem við í meiri hl. iðnn. höfum lagt til grundvallar till. okkar um afgreiðslu málsins.

Ég tel svo ekki ástæðu til þess að hafa um málið fleiri orð, en legg til, að þessar breyt., sem við flytjum till. um, verði samþ.

Frsm. minni hl. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Um langan aldur hafa starfað hér á landi tvær stofnanir í þjónustu landbúnaðarins og sjávarútvegsins, Búnaðarfélag Íslands, byggt upp af bændastéttinni og búnaðarfélögum sveitanna, og Fiskifélag Íslands, byggt upp af fiskimönnum og fiskútgerðarmönnum og félagsamtökum þeirra. Þessar stofnanir hafa, hvor á sínu sviði, veitt þessum atvinnuvegum, landbúnaðinum og sjávarútveginum, margs konar þjónustu, með skýrslusöfnun um atvinnuvegina, leiðbeiningarstarfsemi í þeirra þágu o. þ. h.

Á síðari árum hefur risið hér upp mikill og fjölþættur iðnaður í landinu. Og ég tel mjög eðlilegt, að komið verði á fót hliðstæðri stofnun fyrir iðnaðinn, sem er orðinn mikill atvinnuvegur, sem annist leiðbeiningarstarfsemi og upplýsingastarfsemi fyrir þennan atvinnuveg á líkan hátt og hin samtökin, sem ég nefndi, hafa gert fyrir landbúnaðinn og sjávarútvegin. Og mér finnst eðlilegt, að ríkið leggi fram fé einnig til styrktar þeirri starfsemi, á sama hátt og hinir atvinnuvegirnar hafa notið fjárstuðnings til sinna heildarsamtaka. Hins vegar tel ég, að það sé ekki ástæða til að gera að lögum það frv., sem hér liggur fyrir, vegna þess að ég tel það heppilegra og eðlilegra, að félagssamtök iðnaðarins í landinu byggi upp þessa stofnun fyrir sig á sama hátt og hinar hafa verið upp byggðar, stofnanirnar fyrir landbúnaðinn og sjávarútvegin. Og ég er ekki í neinum vafa um það, að iðnaðarmenn og iðnrekendur geta mjög auðveldlega byggt upp slíka stofnun, án þess að afskipti löggjafans komi þar til. Það er að visu á það bent og með réttu, að félagsamtök iðnaðarins séu allmjög sundurgreind, þar sem faglærðir iðnaðarmenn hafa samtök, sem eru Landssamband iðnaðarmanna, og iðnrekendur hafa annan félagsskap með sér, og að það vanti á, að allir iðnaðarmenn séu í þessum félagssamtökum. En þrátt fyrir þá skiptingu tel ég enga ástæðu til að óttast, að þessi samtök geti ekki komið sér saman um að setja á fót stofnun sameiginlega, sem þjóni hagsmunum aðila í báðum þessum félagssamtökum, að því er ým-

iss konar almenna upplýsinga- og leiðbeiningastarfsemi varðar. — Þess vegna legg ég til, að þetta frv. verði ekki gert að lögum.

Ég sé nú ekki ástæðu til að halda um þetta langa ræðu. Ég vil þó benda á það, að í þessu frv., eins og það liggur fyrir, og einnig í þeim brtt., sem meiri hl. n. flytur til breyt. á frv., eru ýmis ákvæði, sem ég tel mjög gagnslítill, þegar til framkvæmdanna kæmi. Í 3. gr. frv., sem hv. meiri hl. n. leggur ekki til, að gerð verði nein breyt. á, eru tekin upp í stuttu máli, skilst mér, nokkur aðalatriðin um verkefni iðnaðarmálastjórans, og m. a. segir þar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Hann undirbýr til-lögur og áætlanir um ný iðjuver, er ríkissjóður lætur reisa eða styrkir aðra til að koma upp, svo og um endurbætur eða stækkanir iðjuvera, sem starfrækt eru af ríkissjóði eða hann styrkir með lánum, framlögum eða á annan hátt. Skal hann og hafa yfirumsjón með öllum slíkum framkvæmdum fyrir hönd ríkissjóðs.“ — Ég held, að þótt slíkt væri í lög leitt, þá mundi verða lítið úr því í framkvæmd, að þessi iðnaðarmálastjóri undirbyggi stofnun nýrra iðjuvera fyrir ríkið. Hugsum okkur, ef þetta embætti hefði verið til á undanförmum árum, þegar verið var að byggja upp stór fyrirtæki á sviði iðnaðar, t. d. sildarverksmiðjur ríkisins eða rafmagnsveitur ríkisins. Ég held, að óhætt sé að slá því alveg föstu, að þó að iðnaðarmálastjóri hefði verið til hér á þeim árum, þá hefði ekki verið til hans leitað um undirbúning slíkra fyrirtækja, það er þannig með iðnaðinn, að hann er langtum fjölþættari en aðrar atvinnugreinar, og í hverri einstakri grein hans þarf alveg sérstaklega menntaða menn á viðkomandi sviði iðnaðarins. Og þess vegna hafa verið fengnir menn til þess að byggja upp sildarverksmiðjur ríkisins og í öðru lagi menn til þess að byggja upp raforkuveiturnar — svo að nefnt sé eitt-hvað — sem hafa haft alveg sérstaka þekkingu á þeim málum hverju fyrir sig. Það hefur verið nauðsynlegt að fá kunnáttumenn til þess að reisa þessi fyrirtæki frá grunni og síðan að hafa yfirstjórn á rekstri þessara fyrirtækja. Sama má segja um önnur slík iðnfyrirtæki, þó smærri séu. Og t. d. nú liggur fyrir að stofnsetja áburðarverksmiðju og væntanlega áður en langt liður sementsverksmiðju, sem ríkið tekur þátt í hvoru tveggja. Engar líkur benda til, að iðnaðarmálastjóra, þótt til væri, væri fallið að undirbúa slíkar framkvæmdir á vegum ríkisins. Þar hlýtu að koma til menn, sem hefðu í þeim greinum, sem þar um ræðir, sérþekkingu. — Auk þess vil ég benda á annað í þessu sambandi. Ef með þessu er verið að benda til þess, að eðlilegt og heppilegt sé, að ríkið geri mikið að því að koma upp nýjum iðjuverum framvegis, þá vil ég láta þá skoðun koma fram, að ég tel það ekki heppilegustu leiðina til þess að auka hér iðnað í landinu, að ríkið komi upp nýjum iðjuverum. Ég tel heppilegra að iðnaðarframleiðslan, eins og önnur framleiðslustörf í landinu, sé í höndum einstaklinga og félaga, t. d. samvinnufélaga, heldur en í höndum þess opinbera. Ég get vel skilið, að hv. þm. Hafnf., sem tók að sér framsögu fyrir meiri hl. hv. iðnn.

í þessu máli, sé því fremur fylgjandi, að stofnað sé til iðnrekstrar á vegum ríkisins, því að það er í samræmi við stefnu hans flokks. En ég hygg, að það sé ekki í samræmi við stefnu þá, sem hv. form. n. aðhyllist, hv. 7. þm. Reykv. (GTh). Og hefði ég gjarnan haft löngun til að ræða þá hlið málsins við hann, ef hann hefði verið hér staddur. Og var hann ákvarðaður að vera frsm. meiri hl. n. í þessu máli hér nú, og satt að segja bjóst ég við því af þeim ástæðum, að hann mundi verða hér nú. Og ég vil benda hæstv. forseta á, að það er miður viðkunnalegt að tala hér um talsvert þýðingarmikið mál, snertandi stóran atvinnuveg í landinu, þegar hv. þd. er svo þunnskipuð, að hér í öðrum helmingi salarins er nú enginn þm. í sæti og enginn hæstv. ráðh. er hér sjáanlegur heldur. — Ég geri ráð fyrir, að hæstv. forseti vilji gjarnan þoka þessu máli áleiðis, þrátt fyrir þetta, og ég mun þá halda áfram minni ræðu. — Ég sé ekki ástæðu til að fara að rekja hér önnur atriði frv. Ég hef bent á ákvæði í því, sem ég tel, að mundu verða mjög haldlítill, þegar til framkvæmda kæmi. Og fleira er í frv., sem orkar mjög tvímælis að mínum dómi. En niðurstaðan af þessum athugunum mínum á málinu er því sú, að ég tel, að hv. þd. eigi að láta koma fram vilja sinn um það, að félagsamtök iðnaðarins fái fjárstuðning ríkisins til þess að koma á fót upplýsinga- og leiðbeiningastarfsemi fyrir þennan atvinnuveg, í líkingu við það, sem Búnaðarfélagið og Fiskifélagið annast fyrir hina atvinnuvegina. En ég tel enga þörf á að skipa þessu með lögum frekar en löggjöf hefur verið sett um Fiskifélagið eða Búnaðarfélagið. Það hefur, eins og kunnugt er, ekki verið gert. En af því að svo nýlega er búið að útbýta hér þingskjölum um málið — ég tek eftir, að hv. meiri hl. iðnn. hefur prentað upp sem fskj. álit hinnar stjórnskipuðu n., sem samdi frv., sem meiri hl. n. tekur nú til flutnings, og er það gott, að menn fái að kynnast því. En það álit var líka prentað með nál. Ed.-nefndarinnar, sem fjallaði um málið þar. En ég bendi á, að í álitinu þeirrar stjórnskipuðu n. segir, að tilgangurinn sé, að á fót verði sett stofnun hliðstæð þeim, sem nú eru fyrir hendi hjá hinum atvinnuvegum þjóðarinnar, og það kemur fram hjá þeim, að þeir telja eðlilegt, að það sé gert hjá félagsamtökum iðnaðarins, þó að þeir dragi í efa, að hægt sé nú í augnablikinu að koma þessu skipulagi á. En ég dreg í efa, að þessi samtök geti ekki komið á, hvenær sem er, slíkum samtökum, ef þau fá fjárstuðning frá ríkinu.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða um þetta meira. En af því að svo nýlega er búið að útbýta þingskjölum, vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp mína till. til rökst. dagskrár. Hún er svona:

„Neðri deild Alþingis telur eðlilegt, að ríkið leggi fram fé til styrktar upplýsinga- og leiðbeiningastarfsemi í þágu iðnaðarins, og mælir með því, að ríkisstjórnin setji fjárframlög í þessu skyni í frumvarp til fjárlaga fyrir næsta ár, ef slíkri starfsemi verður haldið uppi af félagsamtökum iðnaðarins. En með skírskotun

til þess, að Alþingi hefur ekki sett lög um störf búnaðarmálastjóra og fiskimálastjóra, sem veita forstöðu þeim stofnunum, er annast upplýsinga- og leiðbeiningastarfsemi fyrir landbúnað og sjávarútveg, telur deildin ekki ástæðu til að setja lög um störf iðnaðarmálastjóra, sem félagsamtök iðnaðarins væntanlega ráða í sína þjónustu, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

Eins og þarna er að vikið, hafa aldrei verið sett nein lög um búnaðarmálastjóra og fiskimálastjóra, og ég sé heldur enga þörf fyrir, að Alþ. setji lög um iðnaðarmálastjóra.

Emil Jónsson: Herra forseti. Mér láðist að geta þess, þegar ég mælti fyrir brtt. meiri hl. iðnn., að mér hefur verið bent á, að það mundi vera réttara, í samræmi við þær brtt., sem meiri hl. n. flytur við frv., að flytja um leið brtt. við fyrirsögn frv. Það var breytt fyrirsögn frv. í hv. Ed., þegar framleiðsluráðsákvæðin voru felld úr frv. Það hét upphaflega „frv. til laga um iðnaðarmálastjóra og framleiðsluráð“, en heitir nú aðeins frv. til l. um iðnaðarmálastjóra. En ef ákvæðin um framleiðsluráð verða tekin upp í frv., er eðlilegt, að það komi fram í fyrirsögn frv. Ég vil leyfa mér að bera fram brtt. við fyrirsögn frv., um að fyrirsögnin orðist svo: „Frumvarp til laga um iðnaðarmálastjóra og framleiðsluráð iðnaðarins“, sem ég vona, að hæstv. forseti taki til greina.

Út af ræðu hv. þm. V-Húnv. þarf ég ekki mikið að segja. Hann leggur höfuðáherzlu á, að starfi búnaðarmálastjóra og starfi fiskimálastjóra sé ekki skipað með lögum, og þess vegna sé eðlilegt, að iðnaðarmálastjórastarfið verði lögfest á þennan hátt sem hér er lagt til, að gert verði. — Ég sé út af fyrir sig ekkert við það að athuga, þó að starfi iðnaðarmálastjórans sé öðruvísi skipað eða að öðruvísi ákvæði séu um það en starf hinna tveggja. Það er frá mínu sjónarmiði ekki nauðsynlegt, að það þurfi að vera sama afgreiðsla á því. Það geta verið þær ástæður fyrir hendi, að það sé eðlilegt, að starfinu sé skipað öðruvísi, og þá með lögum. Og það er einmitt það, sem er. Því að eins og hv. þm. V-Húnv. réttilega tók fram, þá eru samtök iðnaðarmanna í þessu landi miklu yngri og skemmra á veg komin en samtök hinna atvinnuveganna, sem hér hefur verið um rætt. Í Landsambandinu eru t. d. ekki nærri allir iðnaðarmenn í landinu, í því eru nokkuð mörg félög, en þó ekki nærri öll, og alveg er það eins í Félagi islenzkra iðnrekenda, þar eru ekki nærri því allir eigendur verksmiðja eða þeir, sem stunda verksmiðjuíðnað í landinu, svo að þau félög geta ekki komið fram neitt svipað því og fulltrúar hinna starfsgreinanna geta gert. Hins vegar er í frv. ákvæði, sem, með leyfi hæstv. forseta, hljóðar svo: „Nú sameinast landssamtök handiðnaðarmanna og iðnrekenda, eða hefja samstarf með þeim hætti, að þau stofni til sameiginlegs iðnaðarþings á svipuðum félagslegum grundvelli og með tilsvarendi hlutverki á sviði iðnaðarmála og búnaðarþing og fiskiþing hafa nú í sínum greinum, og fellur þá niður réttur ráðherra til að skipa framleiðslu-

ráð, en iðnaðarþing kys allt ráðið. Á sama hátt ræður þá nýkosið framleiðsluráð iðnaðarmálastjóra, en hann starfsfólk sitt í samráði við framleiðsluráð. Þetta tekur af öll tvímæli um það, að ef samtök iðnaðarmanna sjá sér fært að fara inn á þessa braut, sem við hv. þm. V-Húnv. erum sammála um að væri æskilegust, þá er ekkert til fyrirstöðu, að það sé gert, og þetta bráðabirgðaákvæði gerir ráð fyrir því, að inn á þessa braut verði þá farið. Það, sem ég óttast, ef þetta verður ekki að l., það er, að l. verði tafir svo að þau komi ekki til framkvæmda. Það hefur nú á vegum Landssambands iðnaðarmanna starfað skrifstofa og verið þar framkvæmdastjóri, sem hefur kannske ekki haft öll störf iðnaðarmálastjóra með höndum, en að verulegum hluta, en til þessarar starfsemi gengur illa að fá þann styrk, sem óskað hefur verið eftir, af hálfu ríkisvaldsins. Sömuleiðis hefur á vegum Félags íslenzkra iðnrekenda starfað framkvæmdastjóri og skrifstofa, sem hefur haft svipuð störf með höndum fyrir þann atvinnuveg, en ég veit ekki til, að hann fái styrk af því opinbera. Fyrir bragðið verður starfið hjá þessum mönnum í molum og nær ekki þeim árangri, sem æskilegt væri og til er ætlað með setningu þessara l. Ég tel þess vegna, að það sé eðlilegt, að málum verði fyrst sinn skipað á þann hátt, en möguleikum verði haldið opnum til þess að breyta um, þegar aðstæður leyfa.

Hv. þm. V-Húnv. minntist litillega á verk-svið iðnaðarmálastjórans samkv. 3. gr. frv., og var í rauninni aðeins eitt, sem hann taldi þessu til foráttu, þ. e. a. s. það, að mér skildist, að iðnaðarmálastjóra væri þarna ætlað um of viðtækt verkefni, honum væri ætlað að gera till. um fyrirkomulag Sildarverksmiðja ríkisins, áburðarverksmiðju, sementsverksmiðju og annað slíkt, og mér skildist á honum, að það mundi verða honum um megn. En ég held, ef skipaður er hæfur maður í þetta starf, að þá sé ekkert því til fyrirstöðu, að hann geti gert öll þessi störf. Þegar Sildarverksmiðjur ríkisins voru stækkaðar, þá var fenginn til þess sérfróður maður að gera um það áætlanir, sem hann gerði, og hann hafði eftirlit með byggingu verksmiðjanna, hann naut sérfræðilegrar aðstoðar þeirra, sem með þessi mál eru vanir að fara, en það var eigi að síður maður, sem ekki var sildarverksmiðjumaður sérstaklega, heldur var hann einungis teknískt menntaður vélfræðingur. Ég sé ekkert á móti því, ef fær maður veldist í þetta starf, að hann geti gert till. um öll þessi mál og sparað ríkissjóði stórfé. Ég hygg, að það séu ekki smáræðis fúlgur, sem ríkið hefur orðið að greiða til þess að undirbúa öll þessi mál, en hins vegar, ef ríkið hefur fastan mann í sinni þjónustu, sem getur annazt þetta, þá er eðlilegt, að hann geri það, og ég tel, að hann geti annazt þessi verkefni fyllilega, að gera till. um stækkun Sildarverksmiðja ríkisins eða nýbyggingar, áburðarverksmiðju og sementsverksmiðju. Rafveitur ríkisins koma ekki til greina, því að ríkið hefur sérstakan mann í þeim málum, sem annast það eitt. Um ríkisrekstur eða ekki ríkisrekstur á þessum verk-

smiðjum ætla ég ekki að deila. Hv. þm. veit það jafnvel og ég, að ef þessi stóru verksmiðjubákn á að byggja, þá eru engar líkur til þess, að einstaklingar ráðist í það, ríkissjóður hefur alltaf orðið að koma til, þegar um stórfyrirtæki er að ræða, — hverjum augum sem Alþ. litur spursmálið um einstaklingsrekstur eða ríkisrekstur, þá hefur það orðið að koma til, vegna þess að einstaklingum er ofviða að ráðast í það fjárhagslega.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum. Ég vil aðeins leggja til við hæstv. forseta, að hann leiti afbrigða fyrir þeirri skriflegu brtt., sem ég gat um og las.

Umr. frestað.

Á 83. fundi í Nd., 6. marz, var frv. tekið til frh. 2. umr. (A. 572, n. 790 og 802, 810).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

36. Fjárhagsráð (frv. RÞ).

Á 15. fundi í Ed., 6. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 70 5. júní 1947, um fjárhagsráð, innflutningsverzlun og verðlagseftirlit [75. mál] (þmfrv., A. 123).

Á 16. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Langt er nú liðið á fundartímann, og skal ég vera fáorð, enda er allt, sem máli skiptir, tekið fram í greinargerð.

Breytingin samkv. 1. gr. er um það, að óheimilt sé að láta til iðnaðar vefnaðarvöru, sem ekki er flutt inn handa honum. Mikil brögð eru að því, að vefnaðarvara, sem ætluð er til sölu, hafi horfið og komið aftur sem fullunnin vara. Þessu hefur verið ákaft mótmælt af hálfu heimilanna, af því að vinnan hefur hækkað vöruna mjög, áður en hún hefur komizt til neytenda.

Síðari breytingin felst í 2. gr., þar sem gert er ráð fyrir, að bætt sé inn í ákvæðin um hegninguna, að sökudólgur sæti fangelsi, og er það gert í því skyni að auðvelda rannsókn í gjaldeyrismálum. Hefur það skeð, að rannsókn máls hafi torveldast vegna þess, að ekki var heimild til að láta sökudólginn sæta varðhaldi. Eðlilegast er, að frv. fari í fjhn., og legg ég því til, að því verði vísað þangað.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Ég skal ekki segja mörg orð um frv. á þessu stigi málsins. Ég vildi aðeins benda á, að mér þykir farið aftan að síðunum, ef ætlað er til, að til þess að rannsókn geti átt sér stað, sé refsing þyngd með gæzluvarðhaldi. Hjákátlegt er að ætla að greiða fyrir rannsókn með þessu móti. — Einkanlega vil ég þó benda á, að samræma

verður greinina við lögin um verðlagsdóm og verðlagseftirlit. Ef ég man rétt, var slík refsing í lögnum ekki aðeins heimiluð, heldur skyld við slíku broti. Ég held, að enginn ágreiningur sé um það að skylda varðhaldsrefsingu fyrir brot á þessum lögum, ef um itrekun er að ræða.

Ég vil því biðja hv. nefnd að bera þetta frv. saman við 1. um verðlagseftirlit og verðlagsdóm og ihuga, hvort ekki sé ástæða til að flytja fram breytingu á þeim, og hef ég hugsað um, hvort ekki væri ástæða fyrir dómsmnrn. að flytja slíka breytingu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

37. Orkuver og orkuveita (Dynjandísá).

Á 24. fundi í Ed., 23. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um nýtt orkuver og nýja orkuveitu rafmagnsveitna ríkisins [110. mál] (þmfrv., A. 201).

Á 25. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigðið leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Ég hef hér á þskj. 201 ásamt hv. 6. landsk. (HV) leyft mér að bera fram frv. til 1. um nýtt orkuver og nýja orkuveitu rafmagnsveitna ríkisins. Þetta frv. er um heimild til ríkisstj. til að virkja Dynjandísá í Arnarfirði til raforkuvinnslu í allt að 7000 hestafla orkuveri og leggja þaðan orkuveitu um Vestfirði samkvæmt áætlunum frá 2. marz 1946. — Um aðrar gr. frv. þarf ég ekki að ræða, þar sem þær eru afleiðing af löggjöf um raforkuver og orkuveitur ríkisins, og vísa ég frekar til fskj., sem hér fylgir þessu frv. Ég vil leyfa mér að benda á, að virkjun Dynjandísar í Arnarfirði hefur verið til umræðu í tugir ára, en hún var ein fyrsta á, sem hugsað var um að virkja, og var þá ætlunin að veita erlendum aðilum heimild til virkjunarinnar, þar sem kostnaður hlyti alltaf að verða mikill. Nú stöðvudust þær framkvæmdir vegna stríðsins, en á þeim tíma var þráðurinn tekinn upp að nýju af héruðnum á Vestfjörðum og rannsókn gerð af verkfræðingi, sem þessi héruð réðu til athugunar á þessum málum, og komst hann að þeirri niðurstöðu, að það mundi kosta um 12 millj. kr. að virkja Dynjandísá og gera veitu þaðan um Vestfirði. Héruðin höfðu lagt til hliðar allmikið fé til að standa undir þeim

kostnaði, sem slíkt mannvirki mundi hafa haft í för með sér, og þau hugsuðu sér að gera þetta að félagsmáli og stofna félag raforkuveitna Vestfjarða. Þar sem nú hér á Alp. var mörkuð sú stefna, að ríkissjóður skyldi bera kostnað mannvirkja sem þessara, sbr. Sogs- og Laxárvirkjanirnar, þá sýnist eðlilegt, að málinu verði veitt í þann farveg, að ríkissjóður kosti einnig virkjun þeirrar ár, sem hér um ræðir. Það hefur því verið látið falla niður, að héruðin sjálf tækju verkið að sér, en þau hafa undirbúið það mjög mikið, með því að þau hafa komið á hjá sér innanbæjarkerfum. Slík kerfi eru nú komin upp á næstum öllum þeim stöðum, sem bundust fyrr nefndum samtökum, og þessir staðir hafa lagt á sig þá byrði að kaupa dýrar dieselstöðvar til að tryggja sér rafmagn, og gætu þá þessar stöðvar orðið varastöðvar, ef truflanir yrðu á aðalstöðinni. Þessar framkvæmdir hafa verið í beinu framhaldi af því, sem fyrirhugað var, og eru á engan hátt í andstöðu við það, að hægt sé að samþykkja þetta frv. hér.

Ég vil benda á, að nýlega var samþ., að ríkisstj. annaðist virkjun við Laxá og Sogið, og hefur verið bundið fé til þessara framkvæmda, á sama tíma sem ekkert hefur verið gert fyrir Vestfirði í þessum efnun. Slíkt verður ekki þolað til lengdar, að lögð sé þung byrði á alla landsmenn fyrir þessi tvö héruð, og það er vitað, að Vestfirðir hafa ekki síður þörf fyrir rafmagn en aðrir landshlutar. Þess er því að vænta, að hafizt verði handa um framkvæmdir þessa máls, eftir því sem unnt er, og þetta frv. samþykkt, og eins og 3. gr. kveður á um, að framkvæmdir verði ekki hafnar, fyrr en fyrir liggur nákvæm kostnaðaráætlun um virkjunina og fé tryggt. Og þó að þetta frv. verði samþykkt nú, þá þýðir það ekki það, að lagt verði í framkvæmdir strax á næsta ári, heldur hafizt handa um undirbúning verksins. Í þessu sambandi má geta þess, að það þótti sjálfsagt að athuga nánar kostnaðarhlið þessa máls, og var málið í því augnamiði afhent vegamálastjórninni. Var sú rannsókn gerð á árunum 1945—46 og skýrslan gefin í marz, og samkvæmt henni sést, að allur kostnaður við framkvæmdirnar, með innanbæjarkerfunum mundi nema um 30 millj. kr. Nú kann vel að vera, að kostnaður þessi hafi aukizt síðan, en það kann og að vera, að sumum þeirra liða, sem þá voru teknir með, svo sem innanbæjarkerfunum, megi nú sleppa, og það gæti jafnvel farið svo, að framkvæmdirnar yrðu ódýrari nú, einkum vegna hraðvirkari vinnuvéla og aukinnar tækni.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða einstök atriði hér nánar, enda fylgir frv. nákvæm áætlun og grg. fyrr nefndra rannsókna, en ég vil þó ræða litillega um bráðabirgðaákvæði það, sem fylgir frv., en þar er farið fram á, að „þar til framkvæmdum samkvæmt 1. gr. er lokið, skal þeim dieselraforkuverum, veitt aðstoð úr raforkusjóði samkv. 2. tölul. 35. gr. raforkulaga, nr. 12 2. apríl 1946, svo að þau þurfi eigi að selja raforku hærra verði en raforkuver ríkisins. Lán þessi endurgreiðist sjóðnum eftir sömu reglum og lán þau, er hann kann að veita til

annarra aðila samkv. 2. tölulið 35. gr. raforkulaganna, en þar kveður svo á, að þegar komið er upp nýjum raforkustöðvum, þá skuli þær fá rekstrar- og bráðabirgðalán úr raforkusjóði, þar til þau geti borið sig fjárhagslega, þ. e. a. s., að á meðan mannvirkin eru að rísa upp og er þau hefja rekstur sinn, þá fá þau lán til að vega upp á móti gjöldunum, en um leið og arður verður af rekstri þeirra, færast það fé sem endurgreiðsla til sjóðsins. Nú í ár er sýnilegt, að mörg þeirra raforkuvera, sem notið hafa þessa láns, eru nú komin á þann fjárhagslega grundvöll, að þau þurfa ekki lengur á láninu að halda. Það er ætlað til þess hér, að verði á raforkunni verði ákveðið af rafmagnsveitum ríkisins á sama hátt og annars staðar á landinu, og ef stöðvarnar geta ekki borið sig, þá verði þeim veittur styrkur eins og öðrum raforkustöðvum, þar til þær eru komnar á fjárhagslegan grundvöll. Þetta er réttlætiskrafa, sem ekki er hægt að standa á móti, því að það getur á engan hátt gengið að taka stóra landshluta út úr og láta þá ekki njóta sömu hlunninda í þessum eignum sem aðra staði. Þess er því að vanta, að hv. þm. sýni þessu máli skilning og það verði afgreitt nú þegar á þessu þingi. — Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða þetta mál frekar nú og óska þess að lokum, að málinu verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og hv. iðnn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til iðnn. með 12 shlj. atkv.

Á 56., 57. og 58. fundi í Ed., 26., 29. og 30. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 59. fundi í Ed., 1. febr., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 201, n. 553).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þó að hér sé um stórt mál að ræða, þá get ég að miklu leyti vísað til grg., sem er með frv. og nál., sérstaklega vegna þess, að það er nú liðið töluvert á fundartímann í dag og það er mjög óskað eftir því, að hæstv. forseti geti látið þetta mál ganga fram hér, svo að það geti náð til Nd. og helzt ef hægt væri að ljúka því hér á þessu þingi.

Meginatriði þessa frv. er að fá heimild handa hæstv. ríkisstj. til þess að láta raforkuveitur ríkisins virkja Dyjndisá í Arnarfirði til raforkuvinnslu. Frv. er byggt upp eins og önnur frv. um raforkuveitur og er háð þeim skilyrðum, að allur undirbúningur sé látinn fara fram áður og aflað fjár til þeirra framkvæmda, eins og hefur verið gert að skilyrði í sambandi við aðrar raforkuveitur, og þarf ég ekki að ræða það atriði nánar. — Iðnn., sem fékk málið til athugunar, taldi rétt í fyrsta lagi að senda frv. til umsagnar raforkumálastjóra, og það hefur verið gert, og umsögnin er birt sem fskj. á þskj. 553. Það þótti rétt að birta umsögnina alla, til þess að hv. alþm. gætu kynnt sér hana. N. þótti einnig rétt að láta gera nokkrar breyt. á frv.,

m. a. til þess að halda því nokkurn veginn í sömu föstu skorðum og kveðið er á um í þeim lagafyrirmælum, sem fyrir eru um sams konar raforkuveitur, og vil ég sem flm. fallast á, að það sé rétt.

Fyrsta breyt., sem n. leggur til að gerð verði, er við 1. gr., að í stað orðanna „í 7000 hestafli“ komi „í allt að 7000 hestafli“, vegna þess að það er skoðun raforkumálastjóra samkvæmt þeim mælingum, sem gerðar hafa verið undanfarin ár við Dyjndisá, og sýnt er, að það megi búast við, að orkan sé ekki 7 þús. hestöfl, heldur fyrir neðan það, og því sé rétt að orða gr. þannig. Um þetta er ekki neinn ágreiningur milli okkar flm. Þess vegna höfum við fallizt á, að þessi breyt. yrði samb. — Það er einnig gerð önnur brtt. við sömu gr., þ. e. að orðin „samkvæmt áætlunum dags. 2. marz 1946“ falli niður. Það er eðlilegt, að þessi orð falli niður, vegna þess að þau eiga kannske ekki heima í l., enda hefur áætlun um verkið breytzt algerlega frá því, að hún var gerð í marz 1946.

Við 2. gr. frv. er flutt sú brtt., að í stað orðanna „30 millj.“, eins og það er í frv., komi „60 millj.“. Það er gert samkvæmt ósk raforkumálastjóra, og upplýsir hann, að með því verðlagi, sem nú er í landinu, og samkvæmt lauslegri áætlun liti hann svo á, að stofnkostnaður virkjunarinnar verði ekki minna en 60 millj. kr. Hins vegar er ekki vitað, hvað verðlagið verður í landinu á þeim tíma, sem hafizt verður handa um framkvæmd þessa. En það er aukaatriði, hvort sett verður í frv. 30 millj. kr. eða 60 millj. kr., vegna þess að það er alveg skýrt ákvæði í frv. um það, að ekki megi hefja framkvæmdir fyrr en vitað er nákvæmlega, hvað kostnaðurinn við virkjunina verður, né fyrr en aflað hefur verið fjár til þess að standa undir þeim kostnaði. En jafnvel þó að verkið verði svo dýrt sem hér er gert ráð fyrir, þ. e. 60 millj. kr., þá telur raforkumálastjóri, að frá fjárhagslegu sjónarmiði sé fullkomin ástæða til þess að byggja slíka raforkustöð, því að hún mundi veita viðkomandi héruðum ódýrara rafmagn en þau búa við nú í dag. Þess vegna leggur n. til, að þessu verði breytt þannig í samræmi við þær áætlanir, sem fyrir liggja, og tekið verði inn í frv. 60 millj. kr. í staðinn fyrir 30 millj. kr. — Og í stað „10 millj.“ í síðari málsg. komi „20 millj.“, og er það í sambandi við það fé, sem ætlað er til, að komi á móti úr raforkusjóði.

Þriðja brtt. er við 5. gr., þ. e., að greinin falli niður.

Fjórða brtt. er um, að bráðabirgðaákvæðið falli niður, þ. e., að þar til þessu verki er lokið og Vesturland hefur fengið raforku frá vatnsorkuveri, þá skuli vera gerð verðmiðlun á rafmagni eins og það er nú og sú upphæð greidd úr raforkusjóði. Það er eðlilegt, að þetta væri gert, vegna þess, að þeim mönnum, sem búa í þessum héruðum, hefur verið neitað um aðstoð ríkisins til þess að fá þar reist raforkuver; aðrir staðir á landinu hafa gengið fyrir, sumpart vegna þess, að aðgengilegra hefur þótt að byrja á þeim fyrst. Þörfin hefur verið sú

sama á báðum stöðum, en aðstæður hafa valdið því, hvar fyrst hefur verið ráðizt í framkvæmdir. Þess vegna hefur Vesturland orðið að standa undir miklu dýrari raforkukostnaði, vegna þess að um vatnsorkuveitu var ekki að ræða, og jafnframt orðið að standa undir þeirri byrði, sem lögin almennt lögðu á þjóðina til þess að koma upp hinum stærri orkuverum, eins og t. d. Sogsvirkjuninni.

Ég sé ekki ástæðu til þess að ræða um þetta mál nánar á þessu stigi, en vænti þess, að þessi hv. d. samþ. frv. með þeim breyt., sem fylgja hér, og vildi ég mælast til þess við hæstv. forseta, að hann taki þetta mál á dagskrá eins fljótt og unnt er og hraði afgreiðslu þess í hv. d., því að mér er umhugað um, að málið fái framgang á þessu þingi.

ATKVGR.

Brtt. 553,1 samþ. með 10 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 553,2 samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

3.—4. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 553,3 (5. gr. falli niður) samþ. með 10:1 atkv.

— 553,4 (bráðabirgðaaðkvæði falli niður) samþykkt með 10:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Ed., 2. febr., var frv. tekið til 3. umr. (A. 608).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 60. fundi í Nd., 3. febr., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 63. fundi í Nd., 5. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til iðnn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

38. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SI).

Á 25. fundi í Ed., 24. nóv., var útbýtt:

Fr. til I. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt [114. mál] (þmfrv., A. 208).

Á 26. fundi í Ed., 27. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Þetta baráttumál okkar kvenna er ekki nýtt hér í þinginu, og var það nýlega tekið upp af Gylfa Þ. Gíslasyni og Katrínu Thoroddsen. Í raun og veru er þetta aðeins einn þáttur í jafnréttisbaráttu kvennasamtakanna, og fleiri samtök hafa tekið í sama strenginn. Á Albýðusambandsþinginu var samþykkt í einu hljóði tillaga samhljóða þessari. Og á þingi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja var samþykkt ályktun sama efnis. Þetta mál er ekki nema réttlætismál um frjálst stöðuval kvenna innan heimilisins og utan. Það er ekki nema rétt, að konur, sem stundað hafa langt skólanám og hafa hlotið sína sérmenntun, geti notað hana sjálfum sér og þjóðfélaginu í heild til gagns. Það er ekki ástæða til að telja fremur tekjur húsmæðra, sem vinna úti, með tekjum manna þeirra til skatts, en tekjur systkina, sem hafa sameiginlegan fjárhag að öðru leyti en því, að þau telja fram sitt í hvoru lagi til skatts. Það er ranglátt að slengja tekjum hjóna þannig saman til þess að koma þeim þannig í hærri skattstiga. Í þessu fyrirkomulagi felst einnig nokkur freisting fyrir fólk að búa saman ógift, en það er ekki heppilegt frá þjóðfélagslegu sjónarmiði séð. Það eru margar giftar konur, sem hafa bæði tíma og þekkingu til að sinna þjóðfélagslegum vandamálum, en þær telja það ekki borga sig vegna hins rangláta fyrirkomulags skattalöggjafarinnar. Mér dettur í hug hjúkrunarkona, sem sagði það ekki borga sig að vinna úti vegna þess, hve mikið það yki skattana. Það má segja, að konur noti ekki krafta sína til hins ýtrasta og sjái ekki ástæðu til þess vegna hinnar rangláta löggjafar. — Ég vil svo að endingu óska þess, að málinu verði að lokinni umr. vísad til 2. umr. og fjhn.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. Ég vil benda hv. flm. á það, að ef þetta frv. er ekki flutt til þess eins að sýnast og það er tilgangurinn, að það verði samþ. hér, þá er það ákaflega ófullkomið. Það er ekki einn stafur um það, hvernig ómagar, sem eru á framfæri aðila, skuli reiknaðir, það er ekki einn stafur um sameiginlega eign, ekki einn stafur um gjöld til trygginganna. Allt þetta verður að taka fram, ef frv. á fram að ganga og er ekki aðeins flutt til að sýnast. Ef þetta nær fram að ganga, þá verður að taka fram miklu ríkari ákvæði en eru í frv. og fleiri. En ég persónulega er í miklum vafa um, hve þjóðfélagslega heppilegt það er, að mæður séu frá börnum sínum mikinn hluta dagsins og feli þau umsjá einhverra og einhverra. Bæði vantar hér, hvernig telja skuli ómaga, sem er á framfæri beggja, hvernig reikna skuli eign, sem bæði eru talin fyrir, hvernig vinna konunnar á hennar eigin heimili skuli reiknuð. Ég vil benda nefndinni á, að allt þetta þarf að athuga, ef hún hugsar sér,

að þetta frv. fari í gegn sem umbótamál, en ef það er aðeins flutt til þess að sýnast, fáni, sem dreginn er upp til að blakta þar, þá er alveg sama.

Flm. (Soffía Ingvarsdóttir): Herra forseti. Ég þakka ágætir undirtektir undir málið og vonast til, að þetta frv. verði fullkomnað úr þeim frumdrögum, sem ég hef hér sett fram. Ég treysti nefndinni vel til að greina aðalatriði máls þessa. Persónuleg ummæli hv. þm. N-M. læt ég heilbrigða skynsemi um að dæma.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

39. Jeppabifreiðar (frv. PZ).

Á 27. fundi í Ed., 28. nóv., var útbýtt:
Fr. til l. um innflutning jeppabifreiða [117. mál] (þmfrv., A. 221).

Á 28. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég þarf ekki að hafa langa framsögu um þetta frv., það segir sjálft að öllu leyti til um tilgang sinn. Þó vil ég benda á það, að þeim, sem er lítið kunnugur þessu máli, mun finnast, að nóg sé til af bifreiðum í landinu, þó að þessar jeppabifreiðar séu ekki fluttar inn. Sama manni mun líka finnast, að það sé nóg að greiða fyrir varahluti og benzin til þeirra bifreiða, sem nú eru til, þó að ekki sé bætt við, og þetta er hvort tveggja alveg rétt. Það gæti líka einhver sagt, að hann skildi ekki í því, hvernig stæði á því, að nú fyrst á árinu 1950 væri verið að tala um þetta. Þetta er ekki nema að nokkru leyti rétt, því að fyrir 3 árum flutti ég frv. um sama efni, sem dagaði uppi. En orsökina til þess, að þessi félagasamtök bændanna, sem þurfa á bifreiðum að halda, hafa verið svona sein að ná sér í bifreiðar, er sú fyrst og fremst, að nokkur af búnaðarsamböndunum hafa nú orðið héraðsráðunaut, þ. e. a. s. mann, sem fer um alla sýsluna og sums staðar meira og mælir allar jarðabætur. Þegar innflutningur bíla var sem örastur fyrir nokkrum árum, þá voru ekki héraðsráðunautar, þá var fjöldi af mönnum, sem fóru um hreppana og gátu mælt jarðabætur eins og ráðunautarnir. Þessi breyting, sem hefur orðið víða á landinu, gerir það að verkum, að maður, sem ekki hafði nema einn hrepp, gat komið yfir þetta farartækislaus, en getur það ekki nú, þegar svæðin eru svona stór. Sæð-

ingarstöðvar voru ekki til, meðan bifreiðainnflutningur var mikill, nema á Akureyri, sem náði í einn bíl. Þetta frv. er þess vegna flutt af nauðsyn þess, að þeir menn, sem hafa þannig lagaða vinnu í landinu meðal bænda, að þeir þurfa, sumir daglega allt árið, en hinir alltaf þann tíma, sem sæmilega fært er um landið, á hverjum einasta degi að fá bíl til afnota, sem gerir þeim kleift að ferðast á skemmri tíma og þægilegri hátt en þeir geta gert nú.

Nú skyldi ég til samkomulags, ef fyrir þessu er einhver vilji, slá af öðru en sæðingarstöðvunum, því að það má segja, að héraðsráðunautarnir geti gengið á milli bæja, farið riðandi o. s. frv., en það er með öllu ómögulegt að fara með sæði frá sæðingarstöðvunum á 10–20 bæi um heila sýslu nema hafa bíl. Sæðingarstöðin, sem nú á að fara að byrja í Gullbringu- og Kjósarsýslu, hefur áreiðanlega það svæði, sem er langhægast yfirferðar, þar geta 2 menn farið frá stöðinni, annar suður með sjó, en hinn upp eftir, og annað öllum pöntunum. En sæðingarstöðin í Borgarfirði verður að hafa marga bíla, sú stöð á ekki um annað að velja en annaðhvort að byrja ekki eða kaupa bíla á svörtum markaði fyrir 40, 60 eða 100 þús. kr., og það sama er að segja um sæðingarstöðina á Lágafelli, hún hefur ekki enn þá neinn bíl. Þessum sæðingarstöðvum er því með öllu ómögulegt að komast af án þess að fá bíla. Hins vegar mætti segja, að héraðsráðunautarnir geti farið á hesti eða gengið. Ég vann í Skagafirði 1923 og fór um allt héraðið gangandi eða á hesti. Þess vegna er ekki lífsnauðsyn fyrir þá að fá bíla á sama hátt eins og sæðingarstöðvarnar.

Þetta mál er fjárhagslegs eðlis og snertir gjaldeyrismál, en það er líka landbúnaðarmál, og þess vegna legg ég það á vald hæstv. forseta, hvort það fer til landbn. eða fjhn.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Þegar maður heyrir talað um innflutning á jeppabílum, þá er margur, sem hrekkur við og heldur, að það eigi að fara að opna innflutning í þessu efni, en þetta frv. er aðeins um innflutning á jeppum í sérstökum tilgangi. Í fyrsta lagi vildi ég spyrja hv. flm.: Eru öll búnaðarsambönd, sem þarna eru upp talin, lögfestir aðilar til að hafa forgangsrétt til þess að eiga jeppabíla, ef ekki, að hvaða ástæðum er þá sumum búnaðarsamböndum sleppt, hvaða sérstaka forgangspörf hafa þessi búnaðarsambönd fyrir jeppabíla umfram önnur, sem ekki eru í frv.? Í annan stað: Er enginn möguleiki á því, að hægt sé að leysa þörf þessara búnaðarsambanda um bilakost með öðru móti en innflutningi nýrra bíla? Væri ekki hægt, þar sem sparnaðarandi ríkir hjá ríkisstj., að taka eitthvað af bílum hjá opinberum embættismönnum og stofnunum ríkisins og hugsa sér þann sparnað að láta fækka bílum hjá hinu opinbera og taka þá í þessa nauðsynlegu þjónustu heldur en að fara að opna fyrir innflutning á jeppum, sem getur ekki leitt til annars en að einstakar stofnanir rökstyðji sína þörf fyrir að fá þessi tæki, fyrir utan það, að ég hygg, að það mundi vera

hægt að leiða rök að því, að landbúnaðurinn þurfi mjög að fá jeppa í sína þjónustu við jarðrækt almennt?

Þá sé ég þarna, að það er lagt til í frv., að rannsóknarstöðin á Keldum fái einnig jeppabífreidd. Þetta er ein af deildum háskólans. Ég get vel ímyndað mér, að fleiri af deildum háskólans teldu sig þurfa sams konar tæki, einkanlega þær, sem búa í fjarlægð frá bænum eins og þessi. Ég get varla ímyndað mér, að stöðv-aður verði innflutningur jeppa aðeins við þessa fjórtán, ef farið er að hefja innflutning á þessum tækjum á annað borð.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Þetta frv. er dæmi þess, hvaða hégóma menn koma með í frumvarpsformi til að eyða tíma þingsins. Ég teldi ekki óþinglegt, að hæstv. forseti vísaði þessari vitleysu frá. Hvernig ímynda menn sér, að Alþingi geti kveðið á um það, hvaða einstaklingar eigi að fá jeppa? Hvaða þm. hefur gögn og skilríki til að skipta þeim réttlátlega niður? Við vitum, að hér er stórt bákn, sem kostar milljónir og annast mál eins og þessi, og þeim gengur erfiðlega, sem sitja í þessu dag og nótt, þaukunnugir þörfum manna, að skipta þessu niður og leggja undir ámæli — að mestu ranglega — fyrir að þeim hafi mistekizt sitt starf. Og svo ætlar einn þm. sér þá dul, að þingið skipti 14 jeppum. Ég tel, að þinginu sé beinlínis misboðið með því að eyða tíma þess í slíka fjarstæðu.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Ég skal fyrst leyfa mér að svara hv. sessunaut mínum. Hann spyr, hvort öll héraðasamböndin eigi að fá bífreiddar. Nei, ekki þau, sem hafa marga menn, sem mæla lítil svæði hver, eins og t. d. á Vestfjörðum. Ég tel ekki þörf að sjá þeim fyrir sérstökum farkosti.

Hann talaði um, hvort ekki væri hægt að taka bíla af sumum opinberum fyrirtækjum og láta í þessi störf. Það er ekki mitt að dæma um það, ég skal ekki um það segja. Þá yrðu að leggja fyrir upplýsingar, hvað marga bíla gæti verið þar um að ræða. Ég legg engan dóm á það.

Hann spurði, hvers vegna ég hefði tekið Keldur með. Það er af því, að þar er dýralæknir, sem oftlega er kallaður langt burt, jafnvel í aðra landsfjórðunga, til að skera úr, hvað sé þar um að vera. Hann þarf þess vegna helzt að hafa aðgang að bíl.

Hæstv. ráðh. vil ég segja það, að þetta er í þriðja skiptið, sem hann sér framan í svona frv., alltaf áður með sémilegri velþóknun þangað til nú. Hann hefur áður séð framan í það í þessu formi hjá mér. Hann hefur líka séð framan í það í því formi, að það voru eingöngu læknar í Reykjavík, sem áttu að fá bílana. Þá tók hann því með mestu velþóknun, en þegar það breyttist svo, að það voru líka læknar í sveitahéruðunum, sem áttu að fá eitt-hvað, þá breyttist tóninn, svo að frv. dagaði uppi. Nú sér hann framan í það aðeins í þeirri mynd, að bílarnir eru aðeins ætlaðir þeim félagasamtökum, sem öll, burtséð frá Keldum,

telja 1—2 þús. menn hvert, en nokkuð þó misjafnt eftir því, hver samböndin eru. Fyrsti billinn á að fara til félags, sem hefur yfir 2 þús. menn, annar þangað, sem er tiltölulega fátt, ekki þúsund, þriðja aftur upp í þúsund eða þar um bil o. s. frv. Alls staðar er mikill fjöldi manna, sem stendur að þessum félagasamtökum, allt upp yfir 2 þúsund manns. Þá eina bíla hef ég tekið úr. Læknarnir, sem áttu ekki bíl, munu nú flestir hafa keypt þá á svörtum markaði, en um sveitalæknishéruðin var einu sinni ákveðið, að þau ættu sjálf bílana, og ætlað til, að þau fengju þá með vægari kjörum en aðrir. Þetta komst í framkvæmd sums staðar, en ekki nema óviða. Ég tel því langt frá því, að ég hafi á nokkurn hátt misboðið hv. þm. með flutningi þessa frv. Hitt er annað mál, að ég geri mér enga von um, að hér á þingi sé skilningur fyrir, að þessi félagasamtök þurfi á þessu að halda. Þau geta auðvitað keypt bíla á svörtum markaði, því að það er alltaf hægt, meira að segja bíla, sem húið er að flytja inn með leyfi fjárhagsráðs. Þeir kosta upp í 120 þús. kr. Einn var til boða nú fyrir tveimur vikum og kostaði 120 þús. kr. nýr. Annar var í kassanum, kom í sumar, hann fékkst fyrir 100 þús. kr. Þessir bílar hafa komið inn með góðu leyfi ríkisstj. Það er sagt, að það sé ekki hægt að láta gjaldeyri fyrir bíla, en einhvern veginn hafa þeir verið borgaðir. Það getur líka verið hægt að semja við sjómenn um að kaupa svona bíla, annars held ég, að það sé húið að taka fyrir það nú. Mér finnst ég ekki misbjóða þinginu með þessu. Hitt er annað mál, að það má drepa frv. við 1. umr. eins og við 3. Það getur verið, að það verði gert. Hitt legg ég alveg í vald hæstv. forseta, í hvaða n. það fer.

Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég nenni ekki að rekja sagnfræði hv. þm. um afstöðu mína til mála. Það kom í ljós um daginn, að þessum minnisgóða manni getur skjálazt, því að þá hélt hann fram, að ég hefði verið riðinn við mál, sem var afgr. 2 árum áður en ég kom á þing. Ég veit, að svipað er um það, sem hann hélt nú fram. Það er allt byggt á misminni.

Það er gamall málsháttur, að allt er þegar þrennt er, og mér finnst nóg, ef þingið þarf í þrjú skipti að fjalla um þessa vitleysu, ekki sízt þegar hv. þm. segir sjálfur, að hann hafi enga von um, að það verði samþ. Ég spyr hann nú í góðu, hvort það sé ekki síðasti liðurinn í frv., sem hann hefur áhuga fyrir. Ég skal ekki fara frekar út í ástæður fyrir því. Hann á nú annars svo innangengt hjá fjárhagsráði og góða vini og tengdamenn þar, alveg eins og hann er í góðu sambandi við svarta markaðinn og veit vel, hvað gerist þar. Ég efast ekki um, að hver af þessum óskum yrði tekin til greina, ef menn treystu sér til að flytja bíla inn á annað borð. En hver treystir sér til á Alþingi að segja, að þessir einir fjórtán bílar skuli flytjast til landsins? Hvernig halda menn, að færi með störf þingsins, ef það ætti að eyða tíma sínum í að jafna niður jeppum?

Jeppablfreiðar (frv. PZ). — Forfallahjálpi húsmæðra. — Togaraútgerð ríkisins.

Hannibal Valdimarsson: Ég þakka hv. flm. fyrir þau svör, sem hann veitti mér, en þar með var sú niðurstaða, að Búnaðarsamband Vestfjarða hefði enga þörf fyrir bil í þessu sambandi og einhverjir fleiri. Ég held, að þetta sé eitthvað málum blandað um þessa minni þörf Vestfjarða en annarra í þessu sambandi.

Viðvikjandi Keldum og jeppa þar, þá sé ég ekki annað en þetta yrði jeppi, sem stofnunin hefði til sinna umráða, en ekki tryggt, að hann yrði til umráða fyrir dýralækninn. Annars er vafasamt um ýmis fyrirtæki, hvort hagkvæmara er fyrir þau að eiga bíla eða fá þá leigða. Reynslan er sú, að bílarnir eru dýrir í rekstri. Ég er því með hæstv. dómsmrh., að það sé hæpið að flytja frv. um, að nokkrir ákveðnir einstaklingar skuli fá aðstöðu til að flytja inn bíla. Fjárhagsráð er rétti aðilinn til að annast rétta úthlutun. Menn verða að leita þangað með þær umsóknir, sem menn þykjast vel geta rökstutt, og beygja sig undir þá úrlausn, sem það veitir. Þingið á ekki að grípa þar inn í, nema um brýna nauðsyn sé að ræða.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 6:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: KK, PZ, RD, VH, KA, HermJ.
nei: IF, BBen, HV, LJóh.

7 þm. (JJós, StgrA, BSt, EE, FRV, GJ, SI) fjarstaddir.

2 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu:

Vilhjálmur Hjálmarsson: Ég er mjög á þeirri skoðun, að það sé allt of langt gengið í því að leggja fram á þingi ýmiss konar smámál, sem að minni byggju heyrðu miklu fremur undir framkvæmda- en löggjafarvaldið. Þess vegna vöktu þau mikla ánægju hjá mér, ummæli hæstv. dómsmrh., sem sýna, að hann, sem er mikill forustumaður í stærsta þingflokkinum, er einnig þessarar skoðunar. En þó lít ég svo á, að þetta sé ekki meira hégómamál en mörg önnur, sem til meðferðar eru á Alþingi. Sé ég því ekki ástæðu til að beita það sérstöku harðræði og segi já.

Hannibal Valdimarsson: Með sömu greinargerð og hv. þm. S-M. segi ég nei.

Frv. vísað til fjhn. með 7:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

40. Forfallahjálpi húsmæðra.

Á 31. fundi í Ed., 12. des., var útbýtt:

Frv. til 1. um forfallahjálpi húsmæðra [139. mál] (þmfrv., A. 342).

Á 36. fundi í Ed., 13. des., var frv. tekið til 1. umr.

Alpt. 1950. C. (70. löggjafarþing).

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 342, er samið af n., sem ráðh. skipaði, og er byggt á till., sem samþ. var á síðasta þingi, þar sem ríkisstj. var falið að undirbúa löggjöf um hjálpi til húsmæðra og leggja fyrir þingið 1950.

Frv. fylgir allýtarleg grg., og ef hv. dm. kynna sér hana, munu þeir skilja gang málsins, en það er í stuttu máli það að heimila að koma á fót hjá bæjar- og sveitarfélögum forfallahjálpi, þegar húsmóðir eða sú kona, er veitir heimili forstöðu, er forfölluð vegna veikinda.

Þetta er aðalefni frv., en það er gert ráð fyrir því, að setja verði reglugerð um ýmis þau atviki, sem ekki þótti fært að taka fram í frv., og verða nm. að gera ráð fyrir því við athugun málsins í n.

Ég óska svo eftir því, að þessu máli verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og hv. heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shlj. atkv.

Á 83 fundi í Ed., 5. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 342, n. 784).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

41. Togaraútgerð ríkisins.

Á 25. fundi í Sp., 13. des., var útbýtt frá Ed.:

Frv. til 1. um togaraútgerð ríkisins til atvinnuöfnunar [142. mál] (þmfrv., A. 348).

Á 47. fundi í Ed., 11. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Það má segja, að tvær meginástæður liggi til þess, að þetta frv. er flutt. Í fyrsta lagi hafa verið mikil brögð að aflaleysi, og af því hefur leitt atvinnuleysi í heilum landshlutum. Atvinnuleysið hefur haldið innreið sína, en hingað til hefur ríkisvaldinu orðið ráðafátt að bæta úr því. Í öðru lagi stendur nú svo á, að ríkið hafði 10 nýtizku togara, þegar frv. þetta var flutt, og þá virtist torvelt að fá kaupendur að þeim. Ætlunin hefur verið sú, að bjóða einstaklingum þá til kaups, þannig að hinir nýju eigendur greiði 10% kaupverðsins, en fái 90% að láni. — Nú stendur þannig á í þjóðfélaginu, að atvinnuleysið lætur æ meir til sín taka og það þarf að leysa þann vanda og hins vegar hefur virzt erfitt fyrir ríkið að losa sig við þessi

tæki, og virðist hér því bjóðast gott tækifæri til að leysa þennan vanda. Það á að nota þessa nýju togara til að jafna atvinnuna í landinu og bæta atvinnuleysið. Það er skoðun okkar flutningsmanna, að þessi vandi verði ekki leystur með fátækrastryk. Sveitarfélögin eru nú þannig stödd fjárhagslega, að þau eru miklu fremur hjálparþurfi en að þau geti leyst atvinnuleysisvandamálið. Og þetta vandamál verður ekki leyst með neinni atvinnubótavinnu. Til þess er viðfangsefnið of stórfellt, og er því sú leið ekki fær. — Þá gæti einhver ætlað, að hér gæti einkareksturinn leyst vandann, en það mun heldur ekki tækilegt. Það mundi þykja of mikil kvöð að leggja það á einkareksturinn að láta hann leggja aflann á land þar, sem atvinnuleysið er mest. Þetta er alveg víst.

Frv. þetta fer fram á, að ríkið eigi sjálft a. m. k. 4 togara af þessum 10, sem nú er verið að smíða í Bretlandi, og enn fremur, að það geri þessa togara út á veiðar til þess að jafna atvinnuna í kaupstöðum og kaupþúnum landsins, þar sem atvinnuleysið er mest. Til þess að draga úr stjórnskostnaði togaraútgæðarinnar er lagt til í 3. gr. frv., að stjórn hennar sé falin stjórn sildarverksmiðja ríkisins og framkvæmdastjóri þeirra verði einnig framkvæmdastjóri togaraútgæðarinnar. Með þessu móti virðist verða komizt hjá kostnaði. — Í 4. gr. er lagt til, að auk þess sem höfuðmarkmið útgerðarinnar er að jafna atvinnu til þess að bæta úr atvinnuleysi, þá verði einnig hægt að haga rekstri útgerðarinnar þannig, að sildarverksmiðjur ríkisins fái auknið hráefni til vinnslu og vinnslutími verksmiðjanna nái því yfir lengri tíma á ári. Útgerðin á ekki að hafa sameiginlegan fjárhag með S. R., heldur sjálfstæðan reikning. — 6. gr. fjallar um formsatriði og þess háttar. — 7. gr. ákveður um það að marka þessum rekstri ákveðna stefnu í reglugerð. — Þetta er sem sé meginefni þessa frv.

Það var í gær, sem Alp. og ríkisstj. barst erindi frá Alþýðusambandi Íslands um neyðarástand, er ríkti í Flatey á Breiðafirði, og er beðið um hjálp. Atvinnutekjur manna síðustu 2 mánuði ársins 1950 eru komnar niður í nokkrar krónur. Þar hefur þó verið lagt í verulegan kostnað, bæði af íbúum eyjarinnar og ríkisstj. Þar hefur verið reist hafskipabryggja, hraðfrystihús er nálega fullbúið og hefur þegar hafið vinnslu, einn bátur hefur verið keyptur í byggðarlagið. En nú er fólkið orðið bjargarlaust. Mér dettur nú í hug, að hægt mundi vera að leysa vanda Flateyinga með auðveldu móti, þ. e. a. s., ef þetta frv. væri orðið að lögum. Fyrir Snæfellsnesi eru ein beztu fiskimið togaranna, og fæ ég ekki séð, að það væri óhagkvæmt að gefa fyrirmæli um það að fara með aflann til Flateyjar, gera þar hverja hönd starfandi, hraðfrystihúsið tæki upp rekstur. Þetta sýnist vel mögulegt, úr því að togari getur á annað borð athafnað sig þar. Þannig væri hægt að leysa vanda Flateyinga þegar í stað án þess að baka togaraútgæð ríkisins nokkurn kostnað. — Það ástand, sem nú þjakar íbúa kaupþúnsins í Flatey, er einnig ríkjandi á mörgum stöðum á Vestfjörðum. Þar stendur einnig svo

á, að þar úti fyrir eru góð togmið, hafnarskilyrði góð, hraðfrystihús, sem eru lítt notuð, en þarf að reka. Aflaleysið á Vestfjörðum er að verulegu leyti orsök þess, að vélbátarflotinn er ekki í gangi og hraðfrystihúsin því ekki rekin. Á s. l. haustvertíð hefur verið erfitt fyrir vélbátarflotann að ná á mið, þar sem helzt er fiskivon, því að of langt er að sækja þangað, sem fiskurinn virðist vera nú. Bátarnir hafa því borið litinn afla á land. En með togaraútgæð væri hægt að sjá fyrir því, að fólkið í mörgum byggðarlögum hefði næga atvinnu. Ég fæ ekki betur séð en hér hefði verið skjótt leyst úr miklum vanda, ef ríkið gerði út togara, og þetta þyrfti ekki að valda ríkinu óeðlilegum rekstrarútgjöldum. Ég býst við, að ef stjórn útgerðarinnar yrði í höndum S. R., þá mundi bælistöð útgerðarinnar verða sennilega á Siglufirði, en þó er bezt að gæta þess, að á Vestfjörðum og annars staðar á Norðurlandi eru einnig sildarverksmiðjur, svo og á Austurlandi, og mætti þá einnig setja aflann í hraðfrystihús eða í saltfiskverkun. Fiskimið eru einnig góð úti fyrir þessum stöðum, og gæti þá stjórn fyrirtækisins beint togurinum að þeim stöðum, sem mest þyrftu eflingar atvinnuveganna.

Við flm. þessa frv. höfum ekki lagt til, að allir nýju togarnir verði þjóðnýttir. Við vonum, að með þessu móti getum við fengið menn úr öllum flokkum til fylgis við þetta frv. til að leysa þann vanda, sem nú steðjar að mörgum byggðarlögum. Og hins vegar gerum við okkur ljóst, að litlar líkur eru til, að ríkisstj. sú, sem nú situr, mundi fást til að þjóðnýta allan togaraflotann. Ef farin yrði þessi leið, sem ég hef nú bent á, yrði hægt að leysa þetta þjóðfélagsvandamál á auðveldan hátt.

Ég held ég láti þessi orð nægja sem framsögu, en legg áherzlu á, að ég tel þetta frv. athyglisvert og trúi ekki, að þetta frv. verði ekki vel yfirvegað — jafnt af andstæðingum sem fylgismönnum þjóðnýtingar. Ég vænti þess, að eftir þessa umr. verði frv. vísað til 2. umr. og sjútn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞP, HV, HG, KK, LJóh, RP, StgrA, VH, BSt. 8 þm. (BBen, BrB, EE, FRV, GJ, HermJ, JJós, PZ) fjarstaddir.

Frv. vísað til sjútn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagsskrá tekið fram.

42. Öryrkjahæli.

Á 53. fundi í Ed., 22. jan., var útbýtt:

Frv. til l. um öryrkjahæli [154. mál] (þmfrv., A. 514).

Á 54. fundi í Ed., 23. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Flm. (Karl Kristjánsson): Eins og sagt er í grg., þá er þetta mál fram komið eftir beiðni stjórnar Sambands íslenskra sveitarfélaga. Það felur í sér ósk um heimild til handa þessari stjórn til, fyrir hönd sveitarfélaga landsins, að reisa öryrkjahæli og fá til þess nokkurn stuðning frá ríkinu.

Þegar Samband íslenskra sveitarfélaga, sem stofnað var eftir 1940, hélt annað landsþing sitt, þá kom þetta mál fyrst til umræðu. Þar var rætt um þau sérstöku vandræði, sem sveitarstjórnir landsins og landsmenn yfirleitt ættu við að stríða vegna þess, að ekkert hæli er til í landinu, sem tekur við hinum svonefndu vandræðamönnum, sem eru venjulega öryrkjar. Öllum, sem þátt tóku í umræðunum, kom saman um, að þetta væri eitt örðugasta verkefni sveitarstjórna, auk þess sem þetta vandræðafólk ætti hvergi öruggan samastað og mörg heimili í landinu yrðu fyrir krossburði af völdum þessa ástands. Á þinginu var skipuð nefnd til að athuga ástandið og gera till. um úrbætur. Nefnd þessi sendi fyrirspurnir til allra sveitarfélaga landsins um, hve margir öryrkjar, sem hvergi væri hægt að fá hæli fyrir, væru á þeirra vegum, og enn fremur hvers konar öryrkjar það væru. Á landsþinginu tveim árum seinna lagði þessi nefnd fram athuganir sínar og till. Þessar athuganir voru ekki tæmandi vegna þess, að ýmsar sveitarstjórnir höfðu ekki svarað. Það er einu sinni illur ávani hér á landi, að illa er svarað fyrirspurnum. Má vera, að það sé af því, að skrifinnskan er orðin svo mikil, að menn líti á fyrirspurnir sem nokkurs konar ágang og góð málefni gjaldi þar hinna óþarfari. 76 sveitarfélög töldu, að þau hefðu fyrir vandræðafólki að sjá, 154 mönnum samtals, sem vantaði hæli fyrir. En auk þess er vitað, að í landinu eru margir slíkir öryrkjar, sem vandamenn hugsa um, vandamenn, sem í mörgum tilfellum hafa erfiðar kringumstæður og hafa þetta fólk á heimilum sínum, og þó að það vilji ekki segja þessa vandamenn sína til sveitar, þá væri annað mál, ef til væri stofnun, þar sem hægt væri að koma þessu fólki fyrir. N. var falið að starfa áfram, og sérstaklega var henni falið að leita samvinnu um þetta mál við Reykjavíkurbæ, sem hafði fyrir sitt leyti tekizt að finna nokkra úrlausn með því að reka sérstakt hæli fyrir slíka menn í Arnarholti á Kjalarnesi. Stjórn Sambands ísl. sveitarfélaga skrifaði bæjarstjórn Reykjavíkur og bað um samvinnu í þessu máli, og bæjarstj. kaus tvo fulltrúa, sem áttu að hafa viðræður við n., sem ég áðan nefndi, og stjórn sambandsins. Og það urðu till. þeirra manna, stjórnarinnar, n. og fulltrúanna frá Reykjavíkurbæ, að lýsa því yfir, að þeir teldu æskilegt til úrlausnar, að samvinna hæfist milli Reykjavíkurbæjar og annarra sveitarfélaga um það að stækka hælið í Arnarholti og gera það að landshæli fyrir slíkt fólk. Áætlun var gerð um það, hve mikið mundi þurfa að stækka hælið til þess að ráða bót á

brýnustu aðkallandi þörfum, og sú áætlun hljóðaði upp á 2 millj. kr. Á þessu hæli hefur Reykjavíkurbær haft um 60 vistmenn til jafnaðar. Þetta sameiginlega álit var sent bæjarráði Reykjavíkur, en það lýsti því yfir, að á því stigi, sem málið er, gæti það ekki fallið á það, að Arnarholtshælið væri stækkað og gert að landshæli. Þegar landsþing Sambands ísl. sveitarfélaga var haldið á Þingvöllum í sumar sem leið, þá skilaði n. af sér störfum og lagði fram ásamt stjórn sambandsins till. í frv.-formi. Þessar till. ásamt álitinu voru afgr. á landsþingi Sambands ísl. sveitarfélaga með svo hljóðandi yfirlýsingu, sem ég vil leyfa mér að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Sambandsþing ísl. sveitarfélaga, haldið á Þingvöllum 26.—27. ágúst 1950, ályktar, að brýna nauðsyn beri til, að stofnað verði hið fyrsta öryrkjahæli, sem sé eign allra sveitar- og bæjarfélaga í landinu. Sambandsþing lýsir sig samþykkt í meginatriðum frv. því, sem útbýtt hefur verið á þinginu. En þar sem vitað er, að samkomulag næst ekki um að reisa slíkt hæli að Arnarholti á Kjalarnesi, samþykkir þingið að fela stjórn og fulltrúaráði að hefja framkvæmdir um byggingu slíks hælís svo fljótt sem auðið er.“

Þannig var málið afgreitt á landsþingi Sambands ísl. sveitarfélaga, en í sambandinu eru nú um 130 sveitar- og bæjarfélög, allir kaupstaðir og öll stærstu kaupsýningin, svo að mannfjöldinn í þessum sveitarfélögum, sem taka þátt í sambandinu, er rúmlega 110 þús., en alls eru utan sambandsins um 100 smærri sveitarfélög, og fólksfjöldinn í þeim er um 30 þús. Það er því mikill meiri hluti sveitarstjórna í landinu, sem stendur á bak við þá fulltrúa, sem mættu á landsþinginu, sem afgr. þessa ályktun, sem ég las áðan.

Nú sá stjórn þessa félagsskaps sér ekki fært að hefja framkvæmdir um byggingu á slíku hæli, nema til grundvallar væri hægt að leggja landslög þar um, og þess vegna er nú frv. þetta fram komið. Það er í frv. farið fram á, að Sambandi ísl. sveitarfélaga sé gefin heimild til þess að reka þetta hæli fyrir hönd sveitarfélaga landsins, en að hæstv. félmrh. ákveði, að fengnum till. frá stjórn Sambands ísl. sveitarfélaga, hvar hælið skuli reist og hvenær það skuli taka til starfa. Þannig verður það á valdi hæstv. ríkisstj., hvenær hafizt verður handa um byggingu hælísins og hvar það verður reist. Hælið á að vera sameign allra sveitarfélaga landsins, með þeirri undantekningu þó, að Reykjavíkurbær stendur þar utan við, þangað til samkomulag kynni að nást, en þá getur hann gengið inn í og gerzt meðrekandi hælísins, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv., en það mundu mjög margir telja æskilegt. Stofnkostnaður hælísins á að greiðast af sveitarfélögum eftir vissum reglum, sem hér eru fram teknar í 3. gr. frv., og er framlagið miðað við mannfjölda og skal fara hækkandi eftir því, hvað sveitarfélögin eru mannmörg. Svo er gert ráð fyrir því, að ríkissjóður leggi fram 1½ millj. kr. í eitt skipti fyrir öll. Hins vegar er gert ráð fyrir því, að ef stofnframlag hrekkur ekki og síðar þætti

þörf á að stækka hælið, þá megi samkvæmt þessum 1. heimta inn hjá sveitarfélögum nýtt framlag, sem þó má ekki vera herra en helmingur af stofnframlagi, reiknað eftir sömu reglum og stofnframlagið. Það er gert ráð fyrir því, að stjórn hælísins sé skipuð þremur mönnum; tveir þeirra séu kosnir af Sambandi ísl. sveitarfélaga, annar sem fulltrúi fyrir bæi og kauptún, en hinn fyrir önnur sveitarfélög. Hins vegar skipar félmrh. þriðja maðinn, sem er formaður stjórnarinnar. Þannig á að greina vald stjórnarinnar milli hreppa og kaupstaða og kauptúna. Kjörtímabil stjórnarinnar er 4 ár.

Nú má segja, að með þessari fjárhæð, sem hér hefur verið nefnd, sé rennt blint í sjóinn með því að áætlun hefur ekki enn þá verið gerð nema viðkomandi stækkun á hælínu í Arnarholti, og var sú áætlun gerð á árinu 1949. Hins vegar þótti ekki tiltækilegt að gera áætlun um hælið, enda svo mjög spursmál, sem enn eru óleyst, eins og t. d. hvar hælínu yrði valinn staður, hvort unnt sé að festa kaup á byggingum á hentugum stað, er nota mætti í þessu skyni, deildaskipting o. s. frv. En það út af fyrir sig á að ákveða með reglugerð. En þó að þetta sé þannig á vegi statt, að ekki liggi fyrir kostnaðaráætlun, þá þótti nú rétt að fara af stað með þetta frv., enda ekki rétt að leggja í tilkostnað, ef það lægi fyrir, sem ólíklegt má telja, að hæst. Alþ. synjaði um stuðning við þetta nauðsynlega mál, sem hér er talað um.

Það hefur verið, eins og ég gat um áðan og sjálfsagt allir hv. þdm. þekkja, mikið erfiðleikamál fyrir sveitarstjórnir að ráðstafa þessum öryrkjum, og þó að hægt hafi verið að koma þeim fyrir, þá hefur vistin orðið óskaplega dýr. Hér í grg. er nefnt dæmi um, að einn slíkur einstaklingur hafi kostað sveitarfélag um 900 kr. á sólarhring, sem var greitt um skeið fyrir hann. Það má því telja, að þetta mál sé mjög margþætt og nauðsynlegt á margan hátt. Það er nauðsynlegt til þess að firra sveitarfélögin erfiðleikum þeim, sem í því felast, að varla er hægt að fá stað fyrir þessa öryrkja og oft kostar það mikla vinnu að útvega slíku fólki dvalarstað. Og svo verður dvalarstaðurinn dýr, þó að hann fái, sem oft er ekki nema með því móti, að heimilinn taki þessa menn að sér, og verða þau þá nokkurs konar krossberar vegna síns góðverks. Þessir erfiðleikar fara vaxandi vegna þess, að það gerist fámennara á heimilum víðs vegar úti um landið. Og eftir því sem fjárhagurinn batnar hjá fólki, þá verður það þannig, að þeim fækkar, sem vilja leggja það á sig að taka þessa öryrkja á heimilinn. En áður var það oft, að menn lögðu þetta á sig til þess að afla heimilum sínum tekna. En nú er reynslan sú, að slíkar ástæður eru óviða fyrir hendi. En það er mikið mannúðarmál vegna fólksins sjálfs að geta búið því öruggan líknarstað.

Loks vil ég geta þess, að margt af þessu vandræðafólki gæti, ef vel væri að því búið, leyst ýmis verkefni af hendi, ef skilyrði væru til þess að láta menn nota hæfileika sína, en þau skilyrði eru oft ekki fyrir hendi þar, sem tekizt hefur að koma þeim fyrir á einstökum

heimilum. Þetta hæli þyrfti að vera byggt upp með tilliti til þess að geta látið fólkið, sem þar dvelur, hafa viðfangsefni.

Ég sé ekki ástæðu til þess að lengja þetta mál á fyrsta stigi umr. Ég vænti þess, að frv. verði greið ganga til 2. umr., og leyfi mér að leggja til, að því verði vísað til heilbr.- og félmn. Ég óska þess, að sú n., sem tekur það til meðferðar, liti á málið með velvilja og taki það til skjótrar afgreiðslu. Það er liðið á þingtímann, og vel má vera, að n. þyki ástæða til þess að leita umsgagnar ýmissa aðila um þetta frv. Þess vegna geri ég mér litlar vonir um, að frv. verði afgr. á þessu þingi. Hins vegar vona ég, að frv. fái þær undirtektir hjá hv. þdm. hér og n., sem tekur það til meðferðar, að því verði vísað til þeirra aðila, sem rétt þykir, og fái þannig undirbúning, svo að hægt verði að leggja það fyrir næsta Alþ.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af þessu máli, sem fram er hér komið, vildi ég gera nokkrar fyrirspurnir til hv. flm., því að hann á ekki sæti í þeirri n., sem hann óskar eftir, að frv. fari til. Ég á hins vegar sæti í þeirri n., og vildi ég þess vegna fá nokkru nánari upplýsingar í sambandi við frv.

Í fyrsta lagi vildi ég spyrja um það, hvort hv. flm. teldi það ekki mjög mikils virði, ef þetta frv. næði fram að ganga, að þá yrði ákveðið í frv., að hælið skyldi byggt á þeim stað, þar sem það gæti notið jarðhita með litlum kostnaði. Það er ákaflega stórt atriði í sambandi við rekstur slíkrar stofnunar. Ég þekki það t. d. í sambandi við Reykjalund, að það er mikið til hagsbóta fyrir þá stofnun að þurfa ekki að greiða annan hitunarkostnað en stofnkostnað. En ég sé, að hér er gert ráð fyrir, að hæstv. félmrh. ákveði staðinn fyrir hælið, og líka er talað um, að hér sé tekin upp samvinna við núverandi hæli í Arnarholti, en þar eru ekki þessi þægindi fyrir hendi.

Hins vegar er talað um í 2. gr. frv., að hælið skuli rekið sem sjálfseignarstofnun. Síðan er talað um í 13. gr., að hælið skuli undanþegið tekju- og eignarskatti. Mér er ekki alveg ljóst, hvað hv. flm. á við með þessum tveimur ákvæðum. Mér skilst, sumpart á hans ræðu og sumpart á frv. sjálfu, að það eigi að einhverju leyti að sameina sjúkrahús annars vegar og vinnustofnun hins vegar. Ef þessi skilningur hjá mér er réttur, þá vildi ég gjarnan gera fyrirspurn um það, hvort og hvernig hv. flm. hugsar sér, að rekinn yrði í sambandi við þetta iðnaður líkt og er á Reykjalundi og hælið borið uppi í meginatriðum af þeim tekjum, sem koma frá slíkum iðnaði. Hins vegar skildist mér á hans ræðu, að höfuðmarkmiðið væri að reisa hér stofnun, sem væri sjúkrahús. Bentu orð hans til þess og það dæmi, sem hann tók, að það hefði kostað 900 kr. á sólarhring að hafa heima öryrkja, sem ætti heima á slíku hæli sem hér er um að ræða. En vitanlega hefur sá einstaklingur verið vitskertur, því að annars gæti það ekki komið til mála, að þessi umönnun kostaði svo mikið. Nú er það vitað, að ríkið sjálft hefur byggt geðveikrahæli, og væri það vitan-

lega að fara fram hjá þeirri stofnun, að ætla sér að byggja annað slíkt hæli. Það væri miklu nær að gera ráðstafanir til þess, að geðveikrahælið, sem fyrir er, gæti tekið á móti þeim sjúklingum. — Þá er einnig verið með till. í frv. um það að koma upp fávítahæli. Mér skilst, að nokkuð af þeim mönnum, sem gert er ráð fyrir að eigi að vera á slíku öryrkjahæli sem hér er rætt um, eigi kröfu til þess að komast á það fávítahæli, sem fyrir er, og eigi þar beinlínis heima. Því væri rétt að auka við það hæli til þess að taka við þeim sjúklingum, sem þar eiga að vera samkvæmt því, sem ákveðið er um það hæli. Hins vegar, þó að nægileg hæli væru fyrir þessa aðila, þá vantar einmitt öryrkjahæli fyrir menn, sem gætu unnið fyrir sér sjálfir, ef aðstæður væru til þess, eins og t. d. á Reykjalundi. Um þetta hefur verið rætt áður í sambandi við frv. mitt, sem ég bar fram á þskj. 197, þar sem gert er ráð fyrir, að það fé, sem fengist á þann hátt, sem þar er til tekið, ef að l. verður, verði notað til þess að koma upp og starfrækja öryrkjastofnun, þannig að þangað væru teknir menn, sem ekki eru færir um að vinna nema að mjög litlu leyti, eða ekki fulla vinnu, og láta þá vinna undir eftirliti læknis, eins og t. d. á Reykjalundi, og hafa þannig ofan af fyrir sér og létta á þeim aðilum, sem hafa þá á sínu framfæri nú. Ég held, að það yrði óheppilegt að blanda saman slíkum aðilum sem mér virtist hv. flm. leggja mjög áherzlu á. Ég tel rétt að gera ráðstafanir til þess, að geðveikir menn og fávitar fái aðstoð á þeim hælum, sem gert er ráð fyrir að taki á móti þeim mönnum. Og eina ástæðan til þess, að ekki hefur verið hægt að taka þar við þeim mönnum, er sú, að ríkissjóður hefur ekki séð sér fært að leggja fram fé til þess að stækka þau hæli. Hins vegar hefur verið bætt við Kleppsspiatala, en það er ekki nægilegt.

Ef þetta er réttur skilningur hjá mér, að hér eigi að setja upp deildir með geðveikum mönnum annars vegar og fávítum hins vegar, í staðinn fyrir að auka við þau hæli, sem fyrir eru, þá hygg ég, að hlutur ríkissjóðs sé gerður hér of litill. Samkvæmt gildandi l. ber nú ríkissjóði að greiða 67% af öllum stofnkostnaði í sambandi við sjúkrahús í sveitum landsins. Hins vegar ber ríkissjóði að greiða 40% af stofnkostnaði annarra sjúkrahúsa í landinu, nema af fjórðungssjúkrahúsum, en þar er hlutur ríkissjóðs 60%. Nú skilst mér, að ætlað sé til, að ríkissjóður leggi fram í eitt skipti fyrir öll 1.5 millj. kr. samkvæmt 3. gr. og ábyrgist síðan lán allt að 2 millj. kr., sem á að endurgreiðast með framlögum sveitarfélaganna. Að visu er ekki gert ráð fyrir, hvað heildarkostnaðurinn verði mikill, en af þessu má merkja, að framlögin verði um 3.5 millj. kr. Hins vegar er hér gert ráð fyrir að innheimta megi aukaframlag til stækkunar hælisisins, sem þó má ekki vera hærra en 50% af stofnframlagi, og fer hlutur ríkissjóðs niður í 28%, ef þessi nauðsyn væri á að hækka framlagið. Auk þess er ekki gert ráð fyrir, að ríkissjóður leggi fram nema í eitt skipti fyrir öll, og fer stækkunin þá fram á kostnað sveitarfélaganna, en ekki ríkissjóðs.

Þetta er að taka skyldur af ríkissjóði og færa yfir á sveitarfélögin, og það er ráðgert í enn stærri stíl, þar sem hugmyndin er að reka geðveikrahæli og fávita í sambandi við þetta, en það byggir ríkissjóður og rekur á sinn kostnað. — Enn fremur er hér í 3. gr. ákveðið að heimila sveitarfélögum að leggja á ákveðið stofngjald, sem gert er ráð fyrir að greitt verði eftir þessum reglum: Sveitarfélag með allt að 150 íbúa greiði í stofnframlag 35 kr. á íbúa. Sveitarfélag með 150—1500 íbúa greiði 40 kr. á íbúa. Sveitarfélag með 1500—10000 íbúa greiði 45 kr. á íbúa. Sveitarfélag með 10000 íbúa og þar yfir greiði 50 kr. á hvern íbúa. Ég vildi gjarnan fá upplýsingar frá hv. flm., á hverju þessi flokkun byggist. Mér finnst það eðlilegt, ef sveitarfélögin eiga að bera þessa byrði, að þau eigi þá að greiða jafnt fyrir hvern íbúa. Það er óheppilegt, að það sveitarfélag, sem hefur 150 íbúa, greiði 40 kr., en aftur á móti greiði það sveitarfélag, sem hefur ekki nema 149 íbúa, 35 kr. á hvern íbúa. Ég vil því beina þeirri spurningu til hv. flm., hvort hann hefði nokkuð við það að athuga að gera þetta framlag jafnt. — Þá vildi ég einnig spyrja að því, hvort hv. flm. hefði nokkuð á móti því, ef brtt. kæmi fram við þetta frv., þannig að það yrði eingöngu byggt fyrir öryrkja, sem væru vinnufærir, og útilokaðir aðrir sem vistmenn, svo sem fávitar og geðveikir menn, þar sem þeim er ætluð vist á öðrum hælum. Allt eru þetta upplýsingar fyrir n., sem fer með málið, ef hv. flm. gæti gefið um það einhverjar upplýsingar við þessa umr. Þessar athugasemdir mínar eru ekki fram settar til þess að andmæla frv., heldur til þess að óska upplýsinga um málið, ef það mætti flýta fyrir afgreiðslu þess í n.

Að síðustu vildi ég mega spyrja hv. flm., hvort hann teldi ekki heppilegra, að samþ. yrði frv. á þskj. 197, sem hefur nú legið fyrir þessari hv. d. síðan 23. nóv. og ekki fengið afgreiðslu úr n., en í 12. gr. þess frv. er ákveðið, að það fé, sem safnast á þann veg, sem þar er gert ráð fyrir, skuli renna til þess að koma upp öryrkjahæli og starfrækja það. Ég tel, að því fé, sem nú fer til útarfa, væri betur varið eftir till. þess frv., sem ég minntist á, ef það yrði látið standa undir þessu mikla menningarmáli, sem er mjög aðkallandi og nauðsynlegt er að sé leyst á einhvern veg.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Ég þakka hv. þm. Barð. fyrir þá miklu vinsemd, sem lá í ræðu hans til þessa máls, enda var að vænta stuðnings frá hans hendi, hvenær sem mannuðarmál sem þetta ber á góma.

Hann spurði, hvort flm. þessa frv. mundi hafa nokkuð á móti því, þó að sett væri inn ákvæði um það, að hælið skyldi byggt við jarðhita. Það liggur í augum uppi, að það yrði mikilvægt til að lækka kostnað við slíkt hæli, að það væri byggt við jarðhita, og að öðru jöfnu mundi það ekki spilla frv. Hins vegar verður að gæta þess, hversu erfitt er að fá slíkan stað, og þess vegna er það vafasamt að setja það ákvæði inn fyrirvaralaust.

Hann minntist á það, að samkv. 2. gr. frv.

væri hælið hugsað sem sjálfseignarstofnun. Þetta er flutt svo, af því að þeir, sem hugmyndina eiga að hælunu, eru svo hjartsýnir á framtíð þess, að það muni geta borið sig fjárhagslega með gjöldum vistmanna, og eru með tilliti til þessa sett inn ákvæði í 13. gr. um það, að hælið skuli undanþegið tekju- og eignarskatti. Ekki er hægt að gera ráð fyrir svo miklum rekstrarafgangi, að hættulegt geti talizt, þó að þetta standi.

Þá minntist hann á það, að gert hefði verið ráð fyrir því, að þetta hæli tæki á móti geðsjúku fólki og fávítum, en ríkið hafi þegar hæli, sem ætluð séu slíkum mönnum. En allt fram á þennan dag hafa þau hæli ekki getað fullnægt þörfum, og fleiri og færri sjúklingum, sem að dómi lækis ættu einungis að dveljast á slíkum hælum, hefur reynzt ómögulegt að koma fyrir á hæli, og það eru engar líkur til, að hægt verði að koma þeim á það hæli, sem nú er verið að reisa í Arnarholti á Kjalarnesi, sem ætlað er til að muni geta tekið á móti blönduðum vandræðamönnum og geðsjúklingum. Það er gert ráð fyrir, að þetta hæli taki á móti fábjanum og öðru andlega sjúku fólki, sem sveitarfélögin hafa á framfærslu sinni. Hins vegar er í landinu fjöldi fólks, sem lækur fast ekki til að úrskurða á geðveikrahæli, en vegna margvíslegra skapgalla er ekki hafandi á heimilum ásamt öðru fólki. Þetta fólk er hvorki geðsjúkt né fábjanar, en samt sem áður óhæft til samvita með heilbrigðu fólki. Ég get nefnt sem dæmi, að í Húsavík eru maður og kona, sem þeirinn varð að láta byggja sérstaklega yfir. Það var ómögulegt að hafa þau á heimilum, þau höldu ekki návist annarra, þau gátu ekki búið saman og raunverulega ekki séð um sig, en þó var þeim sjálfsvistin betri en samvistir við annað fólk. Ég hef hvað eftir annað reynt að fá þetta fólk úrskurðað á Klepp, en það hefur ekki tekizt. Ég hef reynt að kaupa þau inn á sjúkrahús, en þau voru ekki talin hæf til þess. Svipuð dæmi þessu er mér sagt að séu fjölmörg. En allt þetta fólk þarf ekki að vera öryrkjar, margt af því gæti margt unnið, ef því væru sköpuð skilyrði til þess.

Það er rétt, sem hv. þm. sagði, að það er ekki gert ráð fyrir því, að ríkissjóður leggi eins mikið til þessa hælis og til sjúkrahússins á Kleppi, en mér finnst, að ef ríkið vill láta byggja þetta, þá ættu menn ekki að þurfa að telja þetta annmarka á frv.

Það má vel vera, að sveitarfélögin séu of hjartsýn að halda, að þetta sé hægt, en út í þetta ætla þau samt að leggja, og það er víst, að fullkomin þörf er á slíku hæli.

Ég vil svo lýsa því yfir, að ég er reiðubúinn að mæta á fundum nefndarinnar og einnig að kalla á þá fulltrúa Sambands ísl. sveitarfélaga, sem eru þessum málum kunnugri en ég.

Haraldur Guðmundsson: Herra forseti. Ég vil lýsa yfir ánægju minni yfir því, að þetta frv. er komið fram með þeim undirbúningi, sem frá er skýrt í grg. Það er fullkomlega tímabært, að þetta mál sé tekið fyrir og fái viðeigandi afgreiðslu. Og ég álit, að sú skoðun, að sveitar-

félögin komi sér upp slíku hæli, sé alveg rétt. Hitt er örðugra að ákveða, til hvers slíkar ráðstafanir eigi að taka, enda er ekki kveðið á um það í frv., sbr. orðalag 1. gr.: „Heimilt skal Sambandi íslenskra sveitarfélaga f. h. sveitarfélaga landsins að reisa og reka öryrkjahæli fyrir þá líkamlegu og andlegu öryrkja, sem þeim ber að annast framfærslu á og eigi verður með öðrum hætti séð fyrir viðunanlegum dvalarstað.“ Ég skil þessa grein svo, að þarna sé átt við þá öryrkja, sem ekki komast af með þær greiðslur, sem þeir fá frá almannatryggingunum, og þá, sem ekki er líklegt að fái bót meina sinna.

Í fyrsta lagi mun þetta hæli ætlað fyrir vandræðamenn, og mun sá hópur vera töluvert stór. Af því leiðir, að þetta hæli hlýtur að verða rekið með nokkuð sérstökum hætti. Það mun varla rekið á svipaðan hátt og vinnuhælið í Reykjalundi, þar sem hér er um að ræða andlega sjúkt fólk. Ég hygg því, að það muni sýna sig, að það verði erfitt að hagnýta starfsgetu þessara manna. Það kemur best í ljós, ef lítið er á þá athugun, sem gerð var á þessu fólki. Það sýnir sig, að meðal kvenna eru 34 geðsjúkar og 22 fávitar og 26 geðsjúkir karlar og 22 fávitar, þ. e. a. s. 104 einstaklingar af 154 eða ⅔ hlutar af öllum þeim sjúku. Þar við má svo bæta stórlega skapgölluðu fólki, sem er 19, og þá eru ekki eftir nema um 30 manns. Þetta geðsjúka fólk ætti að vera fólk, sem ekki er tiltekilegt að fengi bætur á geðveikrahæli. Það má því búast við því, að sjúkdómur þess verði varanlegur, þó að ekki stafi af því bein hætt.

Hin greinin eru ofdrykkjumenn, sem eru 6, ellisjúkt fólk og flogaveikt og lamað fólk. (KK: Þetta er náttúrulega engin fræðileg flokkun). — Ég hafði nú haldið, að þetta hæli ætti fyrst og fremst að vera fyrir fólk, sem ekki væri trúandi til að fara með fé sitt og ekki nægði það fé, sem það fær í bótageiðslum almannatrygginganna.

Með tilliti til þessa tel ég, að varla geti orðið um mikla vinnugetu að ræða. Það yrðu þá helzt fábjanahópar. En þetta dregur ekki úr nauðsyn þess, að athugað verði, að þetta komist á, þó að ekki sé líklegt, að það nái fram að ganga á þessu þingi, en það ætti þá að geta orðið á næstunni.

Það er aðeins eitt atriði, sem ég vildi spyrja hv. flm. þessa frv. um, en það er, á hverju fjárframlag sveitarfélaga byggist og við hvað er miðað. Mér skilst, að það skipti nokkru máli, hvað þar vakir fyrir mönnum. — Ég vil svo að endingu lýsa ánægju minni yfir framkomu þessa frv. og vona, að það verði afgreitt svo fljótt sem hægt er.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Ég þakka hv. 4. þm. Reykv. undirtektir hans við þetta mál. Mér hafði láðst að svara þeirri fyrirspurn hv. þm. Barð., hvernig á því stendur, að gert er ráð fyrir því, að sveitarfélög leggi misjafnt fram á einstakling eftir fjölda þeirra. Það byggist aðallega á tvennu. Annað er það, að fámenn sveitarfélög eru venjulega máttarminni að þola há gjöld og sökum smæðar þeirra getur

oft verið erfitt að ná endum saman. Og hitt er, að í fjölmönnum sveitarfélögum er venjulega fleira af vandræðafólki. Það er eins og fjölmennið búi þannig að börnum sínum, að það ýfi frekar upp þá, sem vangæfir eru. Þetta lögmál styður það og, að það er sótt eftir því að koma unglingum burt úr fjölmenninu í fámennið. Á þessu tvennu eru þær till. byggðar, að gjaldið sé mismunandi á einstakling eftir stærð sveitarfélaga.

Um þetta hef ég svo ekki meira að segja að sinni og þakka undirtektir við þetta mál.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

43. Aðstoð til byggingar íbúða.

Á 55. fundi í Ed., 25. jan., var útbýtt:

Frv. til l. um ódýra uppdrætti að íbúðarhúsum, eftirlit með byggingum o. fl. [163. mál] (þmfrv., A. 557).

Á 56. fundi í Ed., 26. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbirgði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Ég get verið fíorð um þetta frv. En meining þess er það að gera það léttara fyrir menn, sem vilja ráðast í húsbýggingar, sem ekki eru gerðar neinar sérstakar kröfur til stærðar á eða íbúðar við. Það er að vísu greinilegt, að það eru ekki samkv. þessu frv. gerðar verulegar kröfur til bæjarfélaga. Á hinn bóginn er ekki víst, hvort þetta mundi hafa nokkurn aukinn kostnað í för með sér, þar sem gert er ráð fyrir nokkurri greiðslu fyrir þá þjónustu, sem þau láta í té. Hins vegar er auðséð, að við það að nota þá aðferð, sem hér er gert ráð fyrir, að gerðir séu margir uppdrættir sams konar, og svo hitt, sem gert er ráð fyrir í 2. gr., að veittar verði leiðbeiningar við byggingu þeirra húsa, sem gerð eru eftir þeim uppdráttum, sem um getur í 1. gr., þá sparast þeim, sem nota sér ákvæði þessa frv., ef að l. verður, nokkurt fé. Þetta er, ef maður má nota það orð, rasjonalisering á vinnubrögðum, í staðinn fyrir það, að nú tíðkast að gera sérstakan uppdrátt að hverju húsi eða í mesta lagi að gera í byggingarfélögum uppdrætti að nokkuð mörgum húsum saman í byggingarflokki, og það kannske ekki nákvæmlega í sama stíl og 3. og 4. gr. þessa frv. gera ráð fyrir, en þær gr. heyra saman og eru um það að létta fyrir þeim mönnum, sem vilja vinna saman að húsbýggingum.

Eins og segir í grg. þessa frv., er kostnaður

við húsbýggingar mjög mismunandi mikill á landinu, og mun hann líklega vera hæstur hér í Reykjavík, enda er það nú orðið svo, að þeir menn, eru bundnir við ýmsar kvaðir um byggingar, sem er ekki eðlilegt að séu lagðar á þá, sem vilja leggja mikið á sig til þess að koma upp húsum yfir sig. Allt, sem til húsa þarf, er ákaflega dýrt. Og náttúrlega er full ástæða til þess fyrir það opinbera, bæði ríki og bæjar-yfirvöld, að stuðla að því eftir mætti, að þeir, sem vilja hjálpa sér sjálfir til þess að eignast samilegt húsnæði, fái aðstoðu til þess.

Ég vil leyfa mér að vænta þess, að þessu frv. verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og heilbr.- og félmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

44. Húsaleiga.

Á 76. fundi í Ed., 23. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 56 25. maí 1950, um breyt. á l. nr. 39 7. apríl 1943, um húsaleigu [187. mál] (þmfrv., A. 715).

Frv. of seint fram komið — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Samkvæmt l. frá 25. maí 1950, nr. 56, þá eiga að falla úr gildi 14. maí n. k. öll ákvæði húsaleigul. um atvinnuhúsnæði og öll ákvæði l. um leiguíbúðir, sem eru í því sama húsi sem húseigandi býr sjálfur í. Hins vegar eiga ekki fyrr en 14. maí 1952 að falla úr gildi hin almennu ákvæði um leiguíbúðir á þeim stöðum, sem l. taka til. Þó er bæjarstjórn heimilt að ákveða, að þau ákvæði um leiguíbúðir í þeim húsum, sem húseigandi býr sjálfur í, framlengist, ef bæjarstjórn gerir um það sérstaka samþykkt. Það var öllum ljóst, þegar ákveðið var að afnema húsaleigul. frá 1943, að það mætti búast við stórkostlegum erfiðleikum fyrir allan þann mikla fjölda fólks, sem býr í leiguhúsnæði, og það olli því, að ekki þótti fært að láta l. falla niður öll í einu, heldur í þremur áföngum, þannig að tími ynnist til að búa sig undir þær breyt., sem að höndum bæri, þegar ákvæðið um leiguhúsnæði í húsum, sem húseigandi býr sjálfur í, fellur úr gildi 14. maí n. k. Nú þegar er verið að segja upp a. m. k. 270—280 íbúðum, sem svo er ástatt um, að þær eru í sama húsi og húseigandi býr í, og er talið, að það fólk, sem þarna er um að ræða, sé eitthvað talsvert á annað þúsund. Auk þess er fullyrt í því bréfi, sem hér fylgir með sem fylgiskjal frá stjórn Leigjendafélags Reykjavíkur, að því fari fjarri,

að þar komi öll kurl til grafar, það sé búið að segja fleirum upp en þeim, sem gefið hafa sig fram á skrifstofu húsaleigunefndar.

Bæjarstjórn Reykjavíkur mun hafa haft þetta mál til umræðu, þ. e. a. s. hvort framlengja skyldi ákvæði 1. um þessar sérstöku íbúðir eitthvað fyrst um sinn. Till. kom fram um það efni í bæjarstj. Með henni greiddu 7 atkv. af 16, en 9 sátu hjá. Mun þá forseti bæjarstjórnar hafa úrskurðað, að till. hafi ekki hlotið nægilegt fylgi, og var hún því felld með hjásetu meiri hl. Þetta er nokkuð óvenjuleg og einkennileg afgreiðsla, að hliðra sér hjá því að taka afstöðu, en niðurstaðan varð sú hin sama, að vernd sú, sem leigjendum er veitt með gömlu húsaleigul., hefur ekki fengist framlengd af bæjarstjórn og enn er ekki séð, að það sé ætíðunin að gera breyt. í þessu efni.

Ég hygg, að það sé enginn vafi á því, að fyrir mjög margt af því fólki, sem búið er að segja upp, séu tvenns konar erfiðleikar fram undan, annars vegar að fá þak yfir höfuðið og hins vegar að mæta þeirri húsaleiguhækkun, sem tvímælalaust hlýzt af því, þegar svo mörgu fólki er sagt upp samtímis. Þeim ákvæðum, sem að nafninu til eru í 1. um hámark húsaleigu, er ómögulegt að beita, þegar svo mikill hörgull er á húsnæði, að menn verða að setta sig við afarkosti til að hafa þak yfir höfuðið. Það, sem farið er fram á í þessu frv., er því það, að ákvæðið um leiguíbúðir, sem eru í sama húsi og húseigandi býr í sjálfur, framlengist um eitt ár, þ. e. til 14. maí 1952, þannig að um þær íbúðir gildi hið sama og um leiguíbúðir almennt í bænum. Breyt. sú, sem gerð er á 1. samkvæmt frv., er ekki meiri en þetta, og það er gert í trausti þess, að fyrir þann tíma gefist tóm til þess að mæta þeim erfiðleikum, sem niðurfelling húsaleigul. hlýtur að skapa, og enn fremur í trausti þess, að bæjarstjórnarmeirihlutinn fyrir þann tíma ráði það við sig, hvort það er hægt að láta 1. falla úr gildi öll í einu eða hvort hann telur ástæðu til að framlengja ákvæðin óbreytt eða gera einhverjar ráðstafanir, sem getu gert svipað gagn. Það er enginn vafi á því, að 1952, þegar 1. falla öll úr gildi, verða margar þúsundir manna hér í þessum bæ á einum og sama tíma að standa andspænis því annaðhvort að afla sér nýrra íbúða, eins auðvelt og það er, eða taka stórkostlegri hækkun á húsaleigu, nema hvort tveggja sé, bæði að flytja og taka stórkostlegri hækkun. Þegar gengislækkunin var samþ. á s. l. vetri, þá var rætt um það af fyrirsvarsmönnum hennar, að sjálf-sagt væri og nauðsynlegt að gera einhverjar hliðarráðstafanir til þess að létta mönnum þá byrði, sem gengislækkunin lagði á menn. Ein af þessum hliðarráðstöfunum var einmitt að greiða fyrir mönnum um húsnæði og annað, sem þau mál snertir. Sú eina ráðstöfun, sem gerð var í þessum efnum, var niðurfelling húsaleigul. og stórkostleg aukning á vandræðum þeirra manna, sem að sjálfsögðu ættu að eiga sitt húsnæði. Ég skal játa það, að húsaleigul. hafa marga vankanta og koma harkalega niður á einstaka húseigendum, en slíka vankanta mætti sníða af án þess að stofna til slíks

vandræðaástands sem gert er með afnámi 1. Hér er ekki farið fram á nema það, að í eitt ár gildi sömu ákvæði um þær íbúðir, sem hér greinir, þar sem húseigandi býr í húsinu, eins og almennt í bænum það eina ár, sem enn er eftir. Ég vil vænta þess, að það vinnist tími til að afgr. þetta aðkallandi mál á þessu þingi, og legg til, að frv. sé vísað til hv. heilbr.- og félmn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

45. Lax- og silungsveiði (lengd veiðivélar frá árbakka).

Á 48. fundi í Sp., 28. febr., var útbýtt frá Ed.: Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 112 9. okt. 1941, um lax- og silungsveiði [191. mál] (þmfrv., A. 740).

Á 78. fundi í Ed., 1. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Þetta frv. er þannig til komið, að á undanförunum árum hefur orðið ágreiningur um það, hvernig ætti að skilja og skýra þá gr., sem hv. þm. hafa fyrir framan sig. Frv. er um, að einn málsl. bætist í gr. í 1. um lax- og silungsveiði. Það stendur í 1., að lengd veiðivélar skuli telja frá árbakka til yzta enda vélarinnar. En það, sem veltur á, er, að veiðivélin er lögð út frá árbakka. Ef hún er t. d. 20 metrar á lengd, má næsta vél ekki vera skemmra frá en fimmföld lengd þessarar vélar. Þá verður, í þessu tilfelli, næsta vél að vera 100 metrum fyrir ofan eða neðan þessa vél. Nú hagar þannig til í sumum ám, sem 1. hafa ekki hugsað nægilega fyrir, að árbakki er ekki nægilegt takmark. Í dómi, sem kveðinn var upp í fyrra, er árbakki skýrður þannig, að eyri, sem gekk út í ána, var talin árbakki. Eftir þessu eiga menn að reikna lengd veiðivéla frá eyri, sem kann að ganga út í ána. — Í 1. er sagt, að aldrei megi vera skemmra milli veiðivéla en 10 m. Með þessu móti eru lítil takmörk, ef lagt er út frá eyri. Nú er það framkvæmanlegt, að þar, sem áður voru tvær lagnir, er nú hægt að hafa fimm. Ég veit, að þó að þetta frv. sé hagsmunamál, kemst það varla í gegnum sex umr.

Það er fyrirsjáanlegt, að ef 1. eru skilin svona, er laxinum stefnt í hættu með ofveiði. Áður voru hlaðnir garðar í árnar, en nú fá menn sér gömul net, sem þeir gera við, og reka niður 4—5 járnstaura og festa netin á þá.

Síðan setja þeir streng og strengja í bakkann. Þetta verk tekur ekki nema svo sem hálf tíma, en tók marga daga áður. Þannig hefur tekizt að fjór- til fimmfalda veiðiafköstin við það, sem áður var. Ég hef þetta eftir Birni Blöndal bónda í Borgarfirði, sem er nákunnugur þessum málum.

Þetta er hagsmunamál, og eru skiptar skoðanir um, hvernig eigi að skýra l. Þeir, sem búa neðst við árnar, telja það sitt hagsmunamál að fá málið skýrt þannig, en þeir, sem eiga bergvatnsár, telja það sitt hagsmunamál að fá málið skýrt eins og hér er gert ráð fyrir.

Ég tel eðlilegast að vísa málinu til hv. landbn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég ætla ekki að ræða málið efnislega. Áður var komið fram 183. mál, um breyt. á 5. gr. l., en nú er komið annað mál, 191. mál, þskj. 740, en hvort þriðja málið um þetta á eftir að koma, skal ég ekki fullyrða. Ef hæstv. ráðh. hefur áhuga á því, að málið nái fram að ganga, ætti hann að láta flytja það sem brtt. við frv., sem nú er í Nd. Landbn. getur flutt það í Nd., og ég vil sameina þessi frv. Það er undarlegt að samþ. margar brtt. við sömu l., og nú eru hér tvö frv. um breyt. á sömu l. Ég vil beina því til hæstv. ráðh., hvort hann vildi ekki setja þetta inn í frv. í Nd., svo að það þurfi ekki eins margar umr.

Landbrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er ekki undarlegt þó að hv. þm. stingi upp

á þessu, og kom mér ekki á óvart. Þm. kjörðæmisins, er þetta mál snertir mest, er form. n. og hefur neitað að flytja málið. Ég vil benda á, að sú lagagr., sem um ræðir, er samin af skrifstofustjóra míns rn. Hann taldi, að sú gr. yrði til nokkurra bóta. Eitt af vandamálunum er, að menn fara með stóra bíla austur í afréttir og draga fyrir. Svo flytja þeir veiðina í tunnum til Reykjavíkur, og þarf ekki að orðlengja það meir, að þeir koma með þetta stórskemmt. Þessir menn hafa engan rétt til að veiða þarna. Ég hef boðið bændum að útvega þeim lögfræðing til að flytja þetta mál fyrir þá.

Í 5. gr. l. um lax- og silungsveiði segir: „Öllum er veiði heimil í vötnum í afréttum og almenn-ingum og öðrum lendum utan landareigna lög-býla, enda geti enginn sannað einstaklings-réttarheimild til þeirra.“ Eftir því, sem hér greinir, er öllum heimil veiði í vötnum, sem tilheyra ekki landareign sérstakra lögbyla, en það vantar, að það stæði „afréttum sérstakrar lögbyggðar“. Um þetta er deilt, og er ekki hægt að skýra það nema á einn veg. Ég skal svo ekki lengja umr. með frekari orðalengingum um þetta.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

